

A Soproni Egyetem ezzel a kiadvánnyal olyan jellegű művet hozott létre, amely hiánypótló a szakmában. A téma a jövedelemadóztatás, annak elméleti és gyakorlati aspektusai történeti és logikai megközelítéssel. A könyv első-sorban nem a napi gyakorlat oldaláról közelíti meg ezt a témát (bár arról is szól fejezet tudományos megközelítéssel), hanem a makrogazdasági, a jogi, a nemzetközi és az ellenőrzési vetületét képezi le a jövedelemadóztatásnak.

Így a szerzők tárgyalják a makrogazdasági szintű jövedelmek meghatározását, az adómegfizetés lehetséges módjait, ismertetik a személyi és a társasági jövedelmek adóztatását.

Ellenőrzési szempontból a jövedelmek könyvvizsgálati és adóhatósági ellenőrzése hangsúlyos. A jogalkalmazási kérdések megítéléséről három tanácselnök kúriai bíró írása jelenik meg a közigazgatási és a büntető jogterületekről.

A kötetben olvasható a nemzetközi adóztatás történetéről és a nemzetközi adóztatási egyezmények rendszeréről is. Végül a jövedelemadóztatás egy alternatív jövőképe zárja a tanulmányok sorát.

A kötet megszólít minden gazdasági és adóztatási szakterület iránt fogékony olvasót. Szívből ajánljuk közgazdászok, jogászok, adóztatással foglalkozó szakemberek és végül, de nem utolsó sorban, az érdeklődő diákok figyelmébe!

Ami vagyon, az legyen is

Ami vagyon, az legyen is

Tanulmánykötet a jövedelemadóztatásról

Szerkesztette:

Kenyeres Sándor • Kovács Tamás • Vágyi Ferenc Róbert

SOPRONI EGYETEM KIADÓ
UNI-SOPRON.HU

SOPRONI EGYETEM LÁMFALUSSY SÁNDOR KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
LKK.UNI-SOPRON.HU

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

Ami vagyon, az legyen is

Tanulmánykötet a jövedelemadózásról

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

Sopron, 2020

Szerkesztők:

Kenyeres Sándor, Kovács Tamás, Vágyi Ferenc Róbert

Szakmai lektorok:

Kovács Ferenc: 1., 3., 5., 10., 16. fejezet
Parádi-Dolgos Anett: 2., 4., 7., 14., 15. fejezet
Simon István: 11., 12., 13. fejezet
Tóthné Szabó Erzsébet: 9. fejezet
Varga József: 6., 8. fejezet

Szerzők:

Báger Gusztáv	Molnár Gábor Miklós
Darák Péter	Parragh Bianka
Domokos László	Pataki László
Hajnal Péter	Pétervári Zsófia
Hegedűs Mihály	Pulay Gyula
Herich György	Siklósiné Antal Gyöngyi
Jancsa-Pék Judit	Széles Zsuzsanna
Juhász István	Vágyi Ferenc Róbert
Kenyeres Sándor	Varga József
Kovács Árpád	

Nyelvi lektor: Tompáné Székely Zsófia
Technikai szerkesztő: Horváthné Józsa Ágnes

A könyv a Soproni Egyetem és a Magyar Nemzeti Bank közötti együttműködés keretében, a Magyar Nemzeti Bank támogatásával készült.

Kiadja: Soproni Egyetem Kiadó
9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky u. 4.

Felelős kiadó: Prof. Dr. Náhlik András, a Soproni Egyetem rektora

ISBN 978-963-334-364-7 (nyomtatott)
ISBN 978-963-334-362-3 (elektronikus)

© Minden jog fenntartva.

Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Orgován Katalin vezérigazgató

Az esetlegesen előforduló nyomdai hibákért felelősséget nem vállalunk!

Ami vagyon, az legyen is

Tartalomjegyzék

Előszó	10
I. rész A jövedelemadózás elvi alapjai.....	13
1. A jövedelemadózásról (Kenyeres Sándor).....	15
1.1. Bevezetés.....	15
1.2. Az adózás általános jellemzői és fogalmai.....	15
1.2.1. Az adózásról általában.....	16
1.2.2. Az adózás jogi aspektusa.....	16
1.2.3. Az adófizetési kötelezettség meghatározása.....	18
1.2.4. Az adótarifa rendszerek.....	21
1.3. A jövedelemadózásról általában.....	24
1.3.1. A jövedelem és a vagyon fogalma.....	24
1.3.2. A jövedelemadózás alanyai.....	26
1.3.3. A jövedelemadózás tárgya és az adóalapja.....	28
1.3.4. A jövedelemadózás adótarifái.....	29
1.3.4.1. A monoton tarifák további elemzése.....	32
1.3.4.2. Az indirekt progresszió.....	34
1.3.4.3. A progresszió makrogazdasági megközelítése.....	34
1.3.4.4. Láncolt szakaszosan lineáris tarifa.....	35
1.4. Személyi jövedelemadózás.....	36
1.4.1. Jövedelmek.....	38
1.4.1.1. Munkajövedelmek.....	38
1.4.1.2. Társadalmi jövedelmek.....	39
1.4.1.3. Tőkejövedelmek.....	40
1.4.1.4. Vagyonelemek átruházása.....	41
1.4.1.5. Külföldről származó jövedelmek.....	42
1.4.1.6. Egyéb jövedelmek.....	43
1.4.2. Mentességek, kedvezmények.....	43
1.4.3. Az adó meghatározása.....	44
1.5. Társasági jövedelemadózás.....	45
1.5.1. Az adótárgy: a jövedelem.....	45
1.5.2. A társaságok kapcsolódásai.....	46
1.5.3. Mentességek, kedvezmények.....	48
1.5.4. Az adó meghatározása.....	48
1.6. A vagyon és a jövedelem kapcsolata.....	48
1.7. Melléklet.....	50
1.7.1. Egy konkrét szakaszos láncolt lineáris tarifa elemzése.....	50
1.7.2. Példák képleten alapuló progresszív tarifákra.....	52
1.8. Irodalomjegyzék.....	53

2. A jövedelemadózás makrogazdasági vetülete (Varga József)	57
2.1. Az adóztatás lehetséges alapjai.....	57
2.2. A fizetési eszközök és az érték meghatározása.....	62
2.2.1. Pénz és pénzhelyettesítők szerepe az adózásban.....	62
2.2.2. A helyi pénzek.....	63
2.2.3. A valuta- és devizaárfolyam kapcsolata az adózással.....	67
2.3. A pénzben kifejezett érték.....	71
2.3.1. A jövedelem meghatározásai.....	71
2.3.2. A jövedelem makrogazdasági aggregáltsági szintje: a GDP és a GNI.....	72
2.4. Irodalomjegyzék.....	77
 II. rész A jövedelemadózás gyakorlata	 81
3. Természetes személyek jövedelemadózása (Széles Zsuzsanna)	83
3.1. Személyek, családok és háztartások adózása.....	85
3.1.1. Nemzetközi kitekintés.....	85
3.1.2. Hazai adók alakulása 2010 és 2019 között.....	89
3.1.3. Magyarország lakosságának területi megoszlása a jövedelem tekintetében.....	92
3.2. Összevont adóalap és külön adózó jövedelmek.....	101
3.3. Vagyongyarapodás.....	106
3.4. Irodalomjegyzék.....	107
 4. Társaságok jövedelemadózása a XXI. században (Janicsa-Pék Judit)	 109
4.1. Bevezető.....	109
4.2. A társaságok adózása, a jövedelemadók súlya a magyar adórendszerben.....	110
4.2.1. A társaságok adóztatásának súlya nemzetközi összehasonlításban.....	110
4.2.2. A hazai adórendszer összetétele.....	112
4.2.3. Gyors költségvetési reakció: különadók.....	116
4.2.4. A kiskereskedelmi különadó 2020-as visszahozása.....	117
4.3. BEPS, mint a jövedelemadózást befolyásoló nemzetközi tendencia	118
4.3.1. A BEPS akcióterv és elemei.....	118
4.3.2. A BEPS hatásai Magyarországon.....	119
4.4. A jövedelemadózás, mint a nemzetközi adóverseny eszköze.....	126
4.4.1. Beruházást támogató ösztönzők a hazai társasági adóztatásban .	128
4.4.2. A kutatás-fejlesztés ösztönzése a hazai adórendszerben.....	133
4.4.3. Foglalkoztatás növekedés elősegítése társasági adókedvezményekkel.....	136
4.4.4. Cégstruktúrák átszervezése és a kapcsolódó kedvezmények rendszere.....	138
4.4.5. Támogatások ösztönzése itthon.....	140
4.4.6. Csoportos társasági adóalanyiság.....	141

4.5.	Fékek és ellensúlyok	143
4.5.1.	A hazai transzferárazás.....	143
4.5.2.	Nemzetközi háttér.....	145
4.6.	Digitális adóztatás, mit hoz a jövő?	147
4.7.	Végszó.....	149
4.8.	Irodalomjegyzék	150
5.	Egykulcsos személyi jövedelemadó rendszerek	
	(Pataki László - Pétervári Zsófia).....	153
5.1.	Az adórendszerek áttekintése.....	153
5.2.	Az egykulcsos adórendszerek bevezetésének kronológiája.....	158
5.3.	Az egykulcsos személyi jövedelemadó bevezetésének gazdasági következményei, lehetséges előnyei és hátrányai.....	164
5.4.	A hazai egykulcsos személyi jövedelemadó rendszer tapasztalatai.....	168
5.5.	Irodalomjegyzék	172
III. rész	Jövedelemadózás és makrogazdaság	177
6.	A magyar adórendszer működése és a költségvetési stabilitás - 2010-2020 (Kovács Árpád)	179
6.1.	Bevezetés	179
6.2.	Az államadósság-ráta és az államháztartás egyenlege.....	180
6.3.	Az államháztartás együttes bevételei és a jövedelemcentralizáció mértéke.....	183
6.4.	Az államháztartás adóbevételei és az adócentralizációs ráta	184
6.5.	Az adóbevételek az államháztartás két alrendszerében	186
6.6.	Adóbevételek az államháztartás központi alrendszerén belül	187
6.6.1.	A központi költségvetés főbb adócsoportjai.....	188
6.6.1.1.	A gazdálkodó szervezetek befizetései	189
6.6.1.2.	Fogyasztáshoz kapcsolt adók	191
6.6.1.3.	A lakosság befizetései.....	193
6.6.2.	A társadalombiztosítási alapok adóbevételei.....	195
6.6.3.	Az elkülönített állami pénzalapok bevételei az adókból	196
6.7.	A helyi önkormányzatok adóbevételei.....	197
6.8.	Néhány összegző gondolat.....	199
6.9.	Függelék	200
6.10.	Irodalomjegyzék	209
7.	A jövedelemadózás számvevőszéki aspektusai és ellenőrzési gyakorlata (Domokos László - Pulay Gyula)	211
7.1.	A jövedelem típusú adóbevételek szerepe az állam finanszírozásában.....	212
7.2.	A jövedelem típusú adóbevételek teljesülésének számvevőszéki ellenőrzése.....	218
7.2.1.	A központi költségvetés végrehajtásáról készült zárszámadás ellenőrzése.....	219

7.2.2.	Az Állami Számvevőszék zárszámadáshoz kapcsolódó elemzéseinek az adórendszerrel összefüggő fő megállapításai.....	221
7.2.3.	A társasági adóbevételek teljesülésének elemzése.....	223
7.2.4.	A személyi jövedelemadóból származó bevételek teljesülésének elemzése.....	224
7.3.	A központi költségvetésről szóló törvényjavaslat véleményezése	225
7.4.	A NAV feladatellátása a számvevőszéki ellenőrzések tükrében.....	227
7.5.	Gazdaságfehérítés – versenyképesség	232
7.6.	Irodalomjegyzék	234
8.	A monetáris politika és a személyi jövedelemadó kapcsolata	
	(Báger Gusztáv - Parragh Bianka)	237
8.1.	Bevezetés.....	237
8.2.	Gazdaságpolitikai ágak közötti összhang	237
8.2.1.	A fiskális politikai kihívások.....	238
8.2.2.	A monetáris politikai kihívások	239
8.3.	Munkavállalást ösztönző adórendszer, különös tekintettel a személyi jövedelemadóra	242
8.3.1.	Családbarát adórendszer	242
8.3.2.	Csökkenő adóék	244
8.3.3.	A személyi jövedelemadó reform hatásai.....	246
8.4.	A személyi jövedelemadó és a megtakarítások közötti kölcsönhatás	249
8.5.	Összegzés	253
8.6.	Irodalomjegyzék	254
IV.	rész A jövedelemadózás ellenőrzése.....	259
9.	A személyi jellegű ráfordítások könyvvizsgálata (Hegedűs Mihály)	261
9.1.	Bevezető	261
9.2.	Az adóvizsgálat helye a könyvvizsgálaton belül.....	263
9.2.1.	A felkészülési folyamat az egyes adótételek ellenőrzése során	264
9.2.2.	Módszertani kérdések a személyi jellegű ráfordítások ellenőrzése során	266
9.2.3.	A tervezési kérdések az egyes adótételek ellenőrzése során	268
9.3.	A személyi jellegű ráfordítások vizsgálata	271
9.3.1.	A vizsgálat tervezése	272
9.3.2.	Folyamatvizsgálat	274
9.4.	Elemző eljárás a jövedelem és az azt terhelő adók vizsgálata során.....	279
9.5.	A személyi jövedelemadó vizsgálata	283
9.6.	Irodalomjegyzék	285
10.	Adóellenőrzési tapasztalatok, jogértelmezési problémák	
	(Juhász István).....	287
10.1.	Az állami adóhatóság létrejötte, szervezetfejlődése	287

10.2.	Az adóhatósági ellenőrzés jogszabályi háttere	288
10.2.1.	Törvények.....	288
10.2.2.	A törvények indokolása.....	289
10.2.3.	Jogegységi határozatok, alkotmánybírósági döntések.....	289
10.2.4.	Az adóhatóság tájékoztató anyagai	291
10.2.5.	Ellenőrzési irányelv, tájékoztatás.....	292
10.3.	Alapelvek az adózásban, bizonyítás, becslés	292
10.3.1.	Alapelvek.....	292
10.3.2.	Bizonyítási kötelezettség, becslés	296
10.4.	Ellenőrzési esettanulmányok.....	296
10.4.1.	A társasági adó ellenőrzéséről	297
10.4.2.	Lakáscélú megtakarítások, biztosítások, befektetések.....	298
10.4.3.	Tartozás elengedése, kamatmentes kölcsön	299
10.4.4.	Munkaruha, formaruha, egyenruha	301
10.4.5.	Szociális segély.....	302
10.4.6.	Alapítványi trükkök.....	303
10.4.7.	Költségtérítések, gépjárművek költségelszámolása.....	304
10.4.8.	Ingatlanügyletek	305
10.4.9.	Ingó értékesítések.....	307
10.4.10.	Vagyonosodási vizsgálatok.....	309
10.4.11.	Színlelt szerződések.....	312
10.4.12.	Visszaélések cafeteriával.....	314
10.4.13.	Rendelkezés az szja 1+1%-áról.....	315
10.5.	Irodalomjegyzék	316

V. rész A jövedelemadózás jogi megítélése

11. Az Európai Unió Bírósága társasági nyereségadókkal és jövedelemadókkal kapcsolatos gyakorlata (Darák Péter).....	321
11.1. Bevezetés.....	321
11.2. A C-272/17. számú ügy.....	323
11.3. A C-156/17. számú ügy.....	324
11.4. A C-135/17. számú ügy.....	325
11.5. A C-116/16. és C-117/16. számú egyesített ügyek	327
11.6. A C-115/16. számú ügy.....	329
11.7. A T-20/17. számú ügy	333
11.8. A C-469/18 és C-470/18 számú egyesített ügyek	334
11.9. A C-405/18. számú ügy.....	336
11.10. A C-389/18. számú ügy.....	337
11.11. A C-641/17. számú ügy.....	338
11.12. A C-581/17. számú ügy.....	340
11.13. A C-35/19. számú ügy.....	341
11.14. A C-801/18. számú ügy.....	342
11.15. A C-662/18 és C-672/18 számú egyesített ügyek	343
11.16. Összegzés	345

12. A közigazgatási jövedelemadó és a vagyongyarapodási perekről (Hajnal Péter)	347
12.1. A kezdet – 1992-1993.....	347
12.2. Sorozatpererek – 1996-1997.....	349
12.3. Üzemanyag-megtakarítás – 2002-2003.....	352
12.4. Becslés – vagyonosodás – 2009.....	354
12.5. Jogelemzőcsoport – 2013.....	358
12.6. A gazdasági társaság pénze – 2018-2019.....	362
12.7. Zárszó.....	364
12.8. Irodalomjegyzék.....	364
13. Örökzöld és újdonság a jövedelemadóra elkövetett költségvetési csalás kúriai gyakorlatából (Molnár Gábor Miklós)	367
13.1. A költségek utólagos elszámolásának lehetősége a jövedelemadó típusú adókra elkövetett költségvetési csalás körében.....	367
13.2. Az Alkotmánybíróság 2/2016. (II. 8.) AB számú határozatából a Kúria felülvizsgálati tanácsaira háruló feladatokról.....	376
13.3. Irodalomjegyzék.....	385
VI. rész A jövedelemadózás nemzetközi vonatkozásairól	387
14. A nemzetközi adózás története (Herich György)	389
14.1. Bevezetés a vállalkozások nemzetközi adózásába.....	389
14.2. A nemzetközi adózás bilaterális szabályozása.....	392
14.2.1. A kettős adóztatás elkerülésére szolgáló egyezmények.....	392
14.2.2. Kettős adóztatási modellegyezmények.....	393
14.2.3. Magyarország kettős adóztatási egyezményei.....	398
14.3. A nemzetközi adózás multilaterális szabályozása.....	400
14.3.1. Európai Unió szabályozás.....	400
14.4. Külső adójog.....	413
14.5. Összegzés.....	414
14.6. Irodalomjegyzék.....	415
15. A hazai jövedelemadózás nemzetközi vonatkozásai (Siklósiné Antal Gyöngyi)	419
15.1. A szabályozás célja.....	419
15.2. Irányadó joganyag.....	420
15.3. Az adóügyi illetőség.....	421
15.3.1. Korlátozott és teljes körű adókötelezettség.....	421
15.3.2. Illetőség az Szja törvényben.....	422
15.3.3. Illetőség a Tao törvényben.....	424
15.3.4. Eljárásjogi szabályok.....	425
15.4. A többszörös adózás kezelése.....	426
15.5. Adóegyezmények.....	427
15.5.1. A nemzetközi adózás egyezményi szabályai.....	427

15.5.2.	Illetőség az adóegyezményekben	428
15.5.3.	Magyarország adóegyezményei.....	430
15.5.4.	Az adóegyezmények és a belső jog kapcsolata	433
15.6.	Nemzetközi adózási szabályok a belső jogban – személyi jövedelemadó	435
15.6.1.	Egyezményi szabályok alkalmazása a személyi jövedelemadóban	437
15.6.2.	Unilaterális szabályok a személyi jövedelemadóban	438
15.7.	Nemzetközi adózási szabályok a belső jogban – társasági adó.....	442
15.7.1.	Egyezményi szabályok alkalmazása a társasági adóban.....	442
15.7.2.	Unilaterális szabályok a társasági adóban	443
15.8.	Nemzetközi adózási szabályok a belső jogban – egyéni vállalkozók, kisvállalkozók, kisadózók.....	445
15.8.1.	Egyéni vállalkozók és a nemzetközi ügyletek.....	446
15.8.2.	Egyszerűsített közteherviselési hozzájárulás és a nemzetközi ügyletek.....	448
15.8.3.	Kisadózó vállalkozók és kisvállalati adó és a nemzetközi ügyletek.....	450
15.9.	Átszámítási szabályok.....	452
15.10.	Adóelkerülés elleni fellépés és a nemzetközi adózás szabályainak újragondolása	453
15.10.1.	Az adóügyi információcsere szabályai	453
15.10.2.	Adóelkerülés elleni szabályok az egyezményekben és belső jogban	455
15.10.3.	A társaságok adózásának reformja, a digitális gazdaság adóztatása.....	457
15.11.	Irodalomjegyzék	458

VII. rész A jövedelemadózás jövője

16. Jövedelemadózás – egy alternatív jövőkép (Vágyi Ferenc Róbert).....	465
16.1. A jövedelemadózás kialakulása, mai helyzete.....	465
16.2. A jövedelemadózás és a forgalmi adózás kapcsolata	466
16.3. A közgazdaságtan és az emberek boldogsága	468
16.4. Közgazdaságtan és a modern pszichológia	468
16.5. A boldogság, mint közgazdasági kategória	470
16.6. A jövedelem és az örömteli munka	473
16.7. A jövedelem és az adózás viszonya.....	474
16.8. Összefoglalás	476
16.9. Irodalomjegyzék	478

VIII. rész A szerzőkről röviden

Előszó

A Soproni Egyetem Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Karának szellemi környezetében 2019-ben megszületett „Harmickét lap, amely megrengette a világot” című, a hozzáadottérték-adót fókuszba állító mű után e könyv a jövedelemadó-rendszer egyes aspektusainak összegző tanulmánykötete.

A napjainkra kialakult jövedelemadó-rendszereket személyi (jogilag természetes személy) és társasági (jogilag jogi személyek és jogi személyiséggel nem rendelkező jogképes szervezetek) adórendszerekre szokás osztani. Egyes jogfennhatóságok a jövedelemadózást nem egy, hanem több összehangolt törvényben is meghatározhatják.

A könyvben a szerzők a jövedelemadózást különféle szempontok alapján vizsgálják.

Elsőként a jövedelemadózás elvi alapjai körében az alkalmazható tarifákkal és régebbi korok bonyolult adó kiszámítási módszereivel ismerkedhet meg a Tisztelt Olvasó. Ezen túl tárgyalják a szerzők a különböző makrogazdasági szintek (egyén, háztartás, vállalat, nemzet) jövedelem meghatározását. Az adómegfizetés lehetséges módjairól, és azok gazdasági összefüggéseiről is tartalmaz részleteket a könyv.

A gyakorlati adózási ismeretek között szó lesz a személyi és társasági jövedelemadózásról. A szerzők időben és térben is összehasonlítják a szabályokat és a kialakult gyakorlatokat. Egy tanulmány témája az egykulcsos adózás, és annak nemzetközi elterjedtsége.

A jövedelemadózás és a makrogazdaság közötti kapcsolatot három tanulmány elemzi. Láthatjuk a Költségvetési Tanács, az Állami Számvevőszék és a monetáris hatóság szemszögéből az adózást, és benne a jövedelemadózást.

Mindkét jövedelemadó fajtát önadózás keretében kell teljesíteni. Az adózó tevékenységét több szemszögből is ellenőrizni kell. Tanulmányainkban láttatjuk a független piaci (könyvvizsgálat) és az adóhatósági ellenőrzés részleteit.

Jogállami keretek között a jövedelemadó-rendszereket jogszabályokban hirdetik ki. Az alkalmazás során felmerülő kérdések, jogbizonytalanságok feloldá-

sára sok jogalkalmazói gyakorlat alakult ki. Ezek egy jelentős részét az adóhatóságok termelik. A jogi esetekben a végső döntést a legfelsőbb bírói fórum jogosult kimondani. A Kúria, mint legfelsőbb bírói fórum álláspontja a meghatározó. A kötet három kúriai tanácselnök bíró írását tartalmazza a közigazgatási és büntető jogterületről.

A nemzetközi gazdasági kapcsolatok globalizálódó világunkban egyre meghatározóbbak. Az adóztató jogfennhatóságok mindegyike szívesen adóztatná az ügyleteket. Az államok érdeke az is, hogy a nemzetközi gazdaság zökkenőmentes legyen, ezért az adóztatási igényeiket összehangolják. Ez a nemzetközi adózás. A könyv erről a területről is tartalmaz két tanulmányt. Az egyik a nemzetközi adózás történetét dolgozza fel, a másik a nemzetközi adózási egyezmények rendszeréről ad összefoglaló képet.

Minden valamirevaló tudomány története úgy kezdődik, hogy már az ókori görögök is, vagy már az egyiptomiak is alkottak maradandót a témában. Végezetül, de nem utolsó sorban a jövedelemadózási története és egy lehetséges jövőképe kerül ismertetésre.

A Tisztelt Olvasó a jövedelemadónak nevezett adófajtáról sok érdekes ismerettel gazdagodhat a könyvből, ehhez jó olvasást kíván a Szerkesztőbizottság.

Sopron – Hédervár – Budapest, 2020. május 15.

I. rész

**A jövedelemadózás
elvi alapjai**

1. A jövedelemadózásról

1.1. Bevezetés

A jövedelemadózás az adótan egyik ága. A jövedelemadó közgazdasági tartalmát a jog nyelvén és eszközrendszerével közlik a társadalommal. A jog, a közgazdaságtan és az adótan az azonos elnevezésű fogalmakat másképp értelmezi. Sajnos az adózással kapcsolatos ismeretek széleskörű oktatását és a szakterülettel kapcsolatos kutatásokat negyven éven keresztül, az úgynevezett népi demokrácia idején (1949-1989), háttérbe szorították.

Amennyiben a Tisztelt Olvasó mélyebb ismereteket szeretne szerezni az alapfogalmakról, javasolni tudom Heller Farkas tankönyvét (Heller, 1943) és a Takács György szerkesztésében készült tankönyvet (Takács, 1959) a régebbi időkből. A harmadik évezred könyvei közül értékes ismereteket tartalmaz Herich György tankönyve (Herich, 2017), valamint Kenyeres Sándor (Kenyeres, 2019) és Vágyi Ferenc Róbert (Vágyi, 2019) tanulmányai.

A politikai hatalom kihirdetett jogszabállyal vezeti be az adókat, és annak betartását, ha szükséges hatósági kényszerrel biztosítja.

A tanulmányban a matematikai ismereteket nem hivatkozom, ezek az egyetemi alaptananyag részei, ismertnek tételezem fel azokat. A matematikai részek átnézéséért és értékes észrevételeiért köszönetet mondok Prof. Dr. Szalay László Úrnak, a Soproni Egyetem Matematikai Intézet igazgatójának.

1.2. Az adózás általános jellemzői és fogalmai

Az adónál általánosabb fogalom a közteher. Ez a fogalom annyival bővebb az adónál, hogy tartalmazza a kötelezően előírt társadalmi vagy egyéni öngondoskodást megalapozó befizetéseket is. Bármely nyelven, így magyarul is, az előzőekben körülírt fogalom elnevezése igen változatos: adó, elvonás, hozzájárulás, illeték, járadék, járulék, jövedék, közteher, vám. Régebbi korokból: dézsma,

harács, harmincad, kilenced, porció, sarc, tized. A továbbiakban az adó megnevezést erre a bővebb fogalomra használom.

1.2.1. Az adózásról általában

Adó alatt az adóztató hatalom (*adóhatalom*) hatálya alá tartozókat terhelő, kötelező magatartást (pénzfizetés, természetbeni szolgáltatás) értik. Az adózás indoka az a gazdasági állapot vagy cselekvés, vagy cselekvéstől tartózkodás, amely az adóhatalom által elvárt kötelező magatartást megalapozza. Adó terheltje az, akitől az adóhatalom a kötelező magatartást elvárja.

Az adóztatáshoz meg kell határozni az adóztatás időbeli kiterjedését is, ez lehet egy időszak (például: egyéves, negyedéves vagy havi időszak), egy folyamat lezajlása (termékelőállítás), vagy egy mozzanat (termékértékesítés, vagyonszerzés).

A nemzetközi adózási szakirodalomban az adóhatalom elnevezése az *adó-jogfennhatóság*, vagy idegen szóval a *jurisdikció*.

A társadalom tagjainak kulturális és kommunikációs szintje meghatározza az adózásban alkalmazható technikákat. A nagymértékű írástudatlanság, olvasatlanság gátja lehet a széleskörű adózási dokumentációs kötelezettség bevezetésének. Hasonlóan gondot okozhat a számolástudatlanság is. Az általános iskolai képzés ellenére ez gondot okozhat a gazdaságban, a társadalomban, és ennek következtében az adóztatásban is. Súlyos gond a társadalomban a funkcionális analfabéták (akik nem értik azt, amit olvasnak) egyre növekvő száma.

Az informatikai tudatlanság akadály lehet a korszerű, kényelmes technológiák alkalmazásának. Oktatással, automatizálással javítható a helyzet. Az ifjúság az informatikai alkalmazásokon szocializálódik. Ez lesz a jövő.

1.2.2. Az adózás jogi aspektusa

A jogállamokban (adó-jogfennhatóságok, jurisdikciók) jogrendbeli normatív előírások alapján vezetik be az adókat. A jogrendbeli előírásokat a törvények, a rendeletek és a nemzetközi szerződések tartalmazzák.

A közpénzügyek jogi alapfogalmai közé tartoznak az adó, az adótényállás és annak elemei: az adóalany, az adótárgy, az adóalap, az adómérték, az adómentesség és az adókedvezmény. Ezek megismerését nem kerülhetjük meg.

Az **adóval** kapcsolatos fogalmakat a jogi szakirodalom széleskörűen tárgyalja. Az adó jogi meghatározása során szinte minden szerző egyetért abban, hogy az adóhatalom által kényszerrel előírt és végrehajtható kötelező szolgáltatást tekintik annak. A szerzők jelentős része az adó fogalmát kizárólag a pénzszolgáltatásra szűkíti le, vagy hangsúlyozza, hogy az adóval szemben nem lehet ellenszolgáltatási igénye az adóztatottnak. Ez utóbbival az illetékek jelentős részét, illetve az igazgatási szolgáltatási díjakat kizárja a tárgyalásból. Ezekre a leszűkítésekre nincs szükség. A különböző adó fogalom meghatározások leírása megtalálható többek közt Takács György könyvében (Takács, 1959) és Turján Sándor egyetemi jegyzetében (Turján, 1988).

Adótényállás alatt az adókötelezettséget megállapító feltételrendszert értik a pénzügyi jogban. Az általános keretleírást absztrakt adótényállásnak (Földes, 2001), míg az egyedi esetre vonatkozó körülményeket konkrét adótényállásnak nevezik. A jogszerű adóztatás alapja az absztrakt adótényállás jogszabályi meghatározása. A konkrét adótényállás fennállása alapozza meg az adókötelezettséget.

Adóalany az adókötelezettség alapjául szolgáló tényállást megvalósító személy, szervezet vagy közösség, a korábbi megfogalmazás szerint az adó terheltje. A jövedelemadótvények az adóalany meghatározása helyett a személyi hatályukról rendelkeznek, amely bővebb személyi kört jelenthet.

Az **adótárgy** a jövedelemadózásban a jövedelem. Az **adóalap** a jövedelem számszerűsített (tudományos kifejezéssel: kvantifikált) értéke. Általában pénzben vagy más, úgynevezett természetes mértékegységben kifejezett mennyiség.

Az **adómérték** egy mennyiségi előírás, amely az adóalap ismeretében megmutatja az adót. Adótarifa rendszernek is nevezik. Ez az adólábak, adókulcsok, adótételek rendszere.

Az **adómentesség** a pénzügyi jogban azt jelenti, hogy az absztrakt adótényállás megvalósul, de az adótárgyban, az adóalanyban vagy a körülményekben rejlő ok miatt nem válik konkrét adótényállássá. Az **adókedvezmény** a pénzügyi jogban azt jelenti, hogy az absztrakt adótényállás és a konkrét adótényállás is megvalósul, de az adótárgyban, az adóalanyban vagy a körülményekben rejlő ok miatt az adóalanynak tényleges kötelezettsége csökkent mértékkel keletkezik.

Az adómentesség és az adókedvezmény közti igazi különbség azok jogi tartalmában nyilvánul meg. Mentesség esetén nem valósul meg a konkrét adótényállás, kedvezmény esetén megvalósul.

Gyakorlati számítások szempontjából a mentességet speciális kedvezményként lehet felfogni, ahol a kedvezmény teljes mértékű. A továbbiakban a két fogalom között nem teszük éles különbséget. Az adómentességre és az adókedvezményre együttesen **adókönyítésként**, vagy egyszerűen csak könyvitésként hivatkozom. A fogalmakat is általánosabban értelmezem. **Mentesség** az adóhatalom által az adóztatásban az általános kötelezettség alól jogszabályban megengedett kivétel. **Kedvezmény** az adóhatalom által az adóztatásban nyújtott preferencia. A **könyvitések** az adómeghatározás bármelyik fázisában (adó, adóalap stb.) figyelembe vehetők.

A lényeg, hogy a kedvezmény vagy mentesség fennállását az érvényesítő kötelezettsége bizonyítani, és annak elmulasztása a terhére esik, azaz övé a bizonyítási kötelezettség és a bizonyítási teher is.

1.2.3. Az adófizetési kötelezettség meghatározása

Az adóhatalomnak az adóalanyok tudomására kell hoznia, hogy mely adótárgyakon milyen magatartást kötelesek tanúsítani. Általában kihirdeti a megfelelő jogszabályokat. Az adóalanyoknak tudniuk kell azt is, hogy kinek kell az adót megfizetniük, és azon kívül terheli-e őket más, adózással kapcsolatos kötelezettség.

Amennyiben az adózó adófizetési kötelezettségét saját maga határozza meg, **önadózásnak** nevezik. Amennyiben az adózó adófizetési kötelezettségét az adóhatóság határozza meg, az adózó és az adóhatóság adatai (adóbevallás, adóbejelentés, adatszolgáltatás) alapján **kivetéses adózásnak** nevezik. A továbbiakban leírt folyamatot önadózás esetén az adózónak kell elvégezni. Ehhez az adóhatóság az általa gyűjtött adatokkal segítséget nyújthat. Kivetéses adózás esetén az adatszolgáltatás az adózó felelőssége, az adókiszámítást az adóhatóság elvégzi, az adózó legfeljebb az utólagosan figyelembe vehető mentességeket, kedvezményeket érvényesítheti.

Az **adó meghatározásának** folyamata a gyakorlatban egyszerűbb, mint az a következő leírásból ki fog tűnni. Még mielőtt a folyamatot leírnám, néhány

adózástechnikai fogalmat ismertetek. *Adóval egyenértékűnek minősített más fizetési teljesítésnek* nevezik a más adóbegyűjtő számára fizetett adót, vagy az adóhatóság számára fizetett más adót, vagy más adóhatóság számára fizetett hasonló adót.

A **beszámítás** azt jelenti, hogy az adókötelezettség meghatározása során a korábbiakban már elszámolt más adóval esetleg az, azzal egyenértékűnek minősített fizetési teljesítéssel, vagy annak hányadával csökkenthető az adófizetési kötelezettség. Amennyiben a beszámítás az adómentesség vagy adókedvezmény kiszámításának technikai része, akkor a beszámított összeget az adóalanynak ténylegesen meg kellett fizetnie.

Sok adórendszerben a bérek után úgynevezett kereseti adót kell fizetni, és a természetes személyek jövedelemadójaiba be kell számítani a megfizetett vagy levont kereseti adót. A nemzetközi adózásban a kettős adóztatás elkerülésére is alkalmazzák ezt a technikát. Az egyik adó-jogfennhatóságban keletkezett adókötelezettség után megfizetett hasonló adóval vagy annak konkrét hányadával lehet csökkenteni az adókötelezettséget.

Az adóbeszámítás lehet az adóelszámolási módszer szerves része, például az áfa ilyen adó. Ebben az esetben az adó elszámolhatósága a lényeges, és a megfizettség nem feltétele a beszámítás érvényesítésének.

Az adómeghatározás folyamatának a kezdetén meghatározzák az adófajtura jellemző nyers adóalapot a jogszabályi előírások alapján. Ez lesz az **adó meghatározás alapja**.

Ebből az adóalapra vonatkozó könnyítések, kiegészítések és adóalap beszámítási lehetőségek figyelembevételével előáll egy érték. Ez lesz a **korrigált adóalap**, a szakirodalom túlnyomó része erre is az adóalap megnevezést használja.

A korrigált adóalaphoz a jogszabályban kihirdetett módszer, más néven az adómérték vagy adótarifa alapján meghatározható a **számított adó**. A korrigált adóalap fogalmára a továbbiakban a **tarifaalap**, a számított adó fogalmára az **adóösszeg** elnevezést használom.

Az adóösszeget az adókönnyítések és adóbeszámítási lehetőségek figyelembevételével módosítani kell. Az eredmény az **adóteher**, vagy kevésbé szabatos elnevezéssel a **fizetendő adó**.

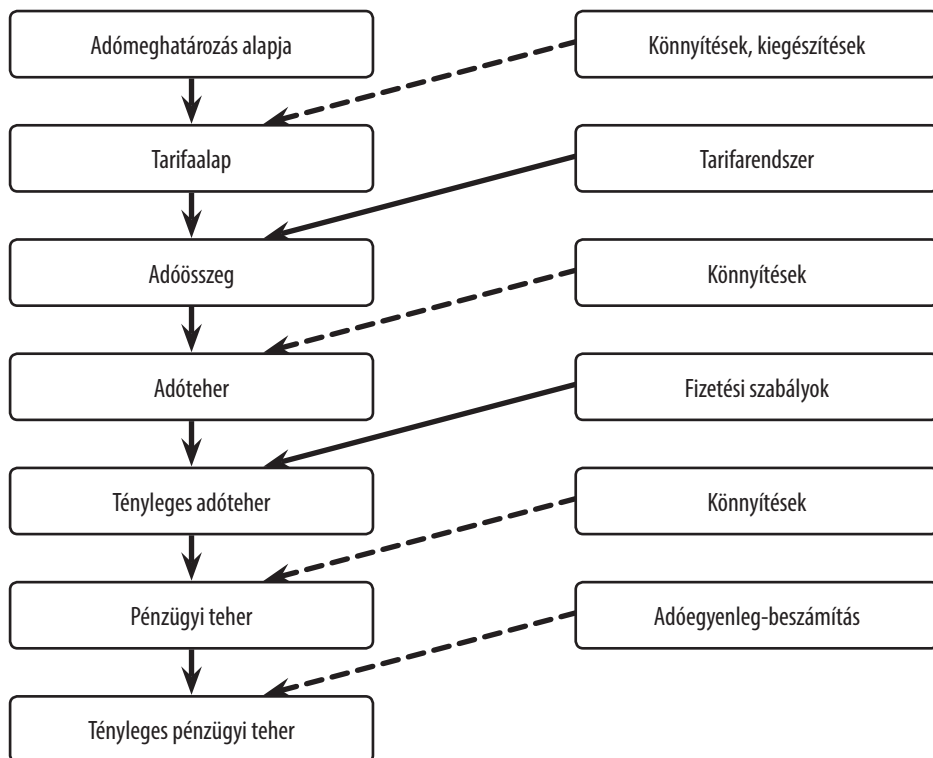
Az adó megfizetéséhez még figyelembe kell venni a pénzügyi teljesítés szabályait. Ezek lehetnek például kerekítési vagy a megfizetéshez kötelező pénzügyi közvetítő eszköz (adópenz, okmánybélyeg) használatára vagy kötelezően használandó pénznem alkalmazására vonatkozó előírások. A nem természetes személyeknek a magyar központi adókat, adóelőlegeket, kivéve a cégautóadót, *ezer forintra kerekítve*, forintban kell megfizetni. A pénzügyi teljesítés szabályainak alkalmazásával áll elő a **tényleges adóteher**. Felvetődik a kérdés, hogy a korszerű információtechnológia korában van-e értelme a kerekítés alkalmazásának? A tömör válasz: nincs semmi értelme!

A tényleges adóteher nem jelenti a pénzügyileg rendezendő kötelezettséget. Ehhez számításba kell venni a már megfizetett adóelőleget, és esetleg más adót, illetőleg az azzal egyenértékűnek minősített fizetési teljesítést.

Az adózók körülményeire tekintettel az adóhatalom vagy adóhatóság fizetési mentességet vagy kedvezményt adhat. Például katasztrófák alkalmából nyújtott általános vagy egyedi kérelemre engedélyezett fizetési könnyítéseket. A tényleges fizetési kötelezettséget ezek is alakítják.

A szakirodalom nem tesz következetesen különbséget az adómeghatározás alapja és a tarifaalap között. Ugyanígy keveredik az adóösszeg, az adóteher és a tényleges adóteher fogalma is. Ennek következtében a kialakított kép homályos, és az elemzések során a lényeg elsikkadhat. A szakkifejezések következetes használatával igyekszem a tisztább kép kialakítására.

Néha az adóhatalom politikai szándéka is kelthet zavart. Elrettentő példa a magyar személyi jövedelemadózársba 2010-ben bevezetett adóalapkiegészítés. Ez a tarifaalap 27%-os megnövelését jelentette. Hatására a tarifa 17%-os, illetve 32%-os adókulcsa, ténylegesen 21,59%-ra, illetve 40,64%-ra növekedett.

1. ábra: Az adómegfizetés sémája

Forrás: A szerző szerkesztése

1.2.4. Az adótarifa rendszerek

Az adómérték vagy más néven adótarifa-rendszerekkel kapcsolatos vizsgálatok szinte egyidősek az adózással. Az adótarifa-rendszerek a tarifaalaptól az adóösszeg meghatározásának módszereit írják elő.

Tételes az adótarifa, amennyiben az adóösszeget a tarifaalap természetes egységére (ez az adóegység) vetítve állapítják meg. A tételes adó egyik speciális esete a fejadó: az adóalanyiség fennállására tekintettel határozzák meg az adóösszeget. Mariska Vilmos szerint „a fejadónál, mely az adótárgyat az adóalannal egye-síti, maga a személy az adóegység” (Mariska, 1905, 147). Az adótarifák szerkezetét és néhány rendszer összehasonlítását vizsgálta cikkében Pozsonyi Gábor (Pozsonyi, 1934). Ennek a matematikájáról írt tankönyvében Heller Farkas (Heller, 1943). A tarifarendszer és az adózás igazságosságának összefüggéseit elemezte matematikai alapon Szívós István a tanulmányában (Szívós, 1947a és 1947b).

A felsorolt művekben foglalt ismereteket felhasználtam ennek a fejezetnek a megírásához.

Ha a tarifaalap pénzértékben, és nem természetes mértékegységben van megadva értelmezhető az **adókulcs**. Az adókulcs jelenti az adóösszeg tarifaalaphoz viszonyított arányát. Általában ezt egy századrészben, azaz százalékban határozzák meg. Régebbi megnevezése az **adóláb** volt, hasonlóan a kamatláb és százalékláb elnevezésekhez.

Az adótarifa-rendszerek részletes közgazdasági elemzéséhez elkerülhetetlen néhány függvény bevezetése. A leíráshoz felhasznált függvények valós függvények, a matematikai tárgyalás egyszerűbbé tétele okán. A továbbiakban x jelöli a tarifaalapot. Az általánosság komolyabb megszorítása nélkül feltehetjük, hogy a tarifaalap nem negatív, azaz $x \geq 0$. Jelölje $T(x)$ függvény az adóösszeget (angolul tax, latinul tributum), míg az $r(x)$ függvény az adókulcsot (angolul tax rate, latinul ratio) határozza meg a tarifaalap függvényében. A negatív adó, azaz a támogatás nem tárgya jelen tanulmánynak, ezért $T(x) \geq 0$ természetes feltétel.

Az adótarifa rendszereket jellemzőik alapján különböztetik meg. Fő osztályozási szempont, hogy a tarifaalaphoz melyik mennyiséget határozza meg a tarifa.

Az adótarifa-rendszert *adóösszeg-tarifának* nevezik, ha adott tarifaalaphoz közvetlenül meghatározza az adóösszeget, azaz $T(x)$ közvetlenül meghatározott. A pénzértékben meghatározott tarifaalap esetén az adóösszeg-tarifával megadott adók összehasonlítása nehézkes. A függvények meghatározása alapján:

$$r(x) = \frac{T(x)}{x}; x > 0 \quad (1)$$

Amennyiben az adókulcs értelmezését $x = 0$ -ra is kiterjesztik határértékszámítással határozzák meg: $r(0) \stackrel{\text{def}}{=} \lim_{t \rightarrow +0} \frac{T(t)}{t}$.

Az adótarifa-rendszert *adókulcs-tarifának* (*adóláb-tarifának*) nevezik, ha adott tarifaalaphoz meghatározza az adókulcsot (adólábat) azaz $r(x)$ meghatározott, és ebből kiszámítható $T(x)$ értéke. Megállapodás, hogy $T(0) \stackrel{\text{def}}{=} 0$, így:

$$T(x) = x \times r(x); x \geq 0 \quad (2)$$

Az adóösszeg meghatározása ugyan számítást igényel, de az adó hatásai könnyebben elemezhetőek, az adózó az adóterhét átláthatóbban tudja tervezni.

Az adótarifa-rendszereket a tarifameghatározás módszerei szerint is csoportosítják. A *szakaszos adótarifa-rendszer*, olyan tarifarendszer, amelyben a tarifaalapok különböző csoportjaira eltérő előírás érvényes. Ezt nevezik fokozatos tarifának is. A tarifaalapok csoportjai a gyakorlatban az értékek szakaszait (matematikai nyelven intervallumait) jelentik. A szakaszos tarifa esetén a tarifaalap különböző intervallumaira eltérő módon vagy mértékkel állapítják meg az adóösszeget vagy az adókulcsot. Természetes elvárás az, hogy a szakaszok össze-sítve kiadják a lehetséges tarifaalap értékeit. A tarifa egyértelműsége megkívánja, hogy a szakaszoknak ne legyen közös pontja.

A szakaszok határpontjait jelölje ezeket $t_0=0; t_1; t_2; \dots; t_n$. A tarifafüggvény $[T(x)$ vagy $r(x)]$ meghatározása más a különböző szakaszokra. A szakaszokra bontást kétféleképpen végezhetjük, az egyik, ha a határpont a következő szakaszhoz tartozik a másik, ha az előző szakaszhoz. A továbbiakban ez utóbbit fogom használni.

$$x = t_0 = 0; 0 < x \leq t_1; t_1 < x \leq t_2; \dots; t_{i-1} < x \leq t_i; \dots; t_n$$

A tarifákat valós függvényekkel írom le. Tudom, hogy megadott értékek akár-milyen kis értéket nem vehetnek fel. Például Magyarországon a forint századré-sze, a fillér a legkisebb pénzürtékben megadható elszámolási egység. Így a valós számokkal kifejezett adóalapot, tarifaalapot és adóösszeget csupán a matema-tikai tárgyalásmód egyszerűsítése miatt használom. A tarifa határpontjain és a kezdő értéken (nulla) a függvények sajátosan viselkedhetnek. A megfogalmazás egyértelműsége és tömörsége okán a *lényegében minden* kifejezés jelentse azt, hogy legfeljebb a nulla és a szakaszhatároló pontok a kivételek. A *lényegében folytonos* kifejezés alatt azt érjük, hogy a függvény (például adókulcs) lényegé-ben minden pontban folytonos. A *lényegében differenciálható* kifejezés alatt az érjük, hogy a megfelelő függvény (például adókulcs) lényegében minden pont-ban differenciálható.

A tarifahatáron az adóösszeg $T(x)$ vagy az adókulcs $r(x)$ értéke ugrásszerűen változhat, így azon a helyen megfelelő függvény nem feltétlenül folytonos.

A szakaszos tarifát *lépcsős tarifának* nevezik, ha a tarifahatáron ugrás követ-kezik be a meghatározott adóösszegben.

A szakaszos tarifát **láncolt tarifának** nevezik, ha a tarifahatáron nincs ugrás, a meghatározott adóösszegben, de a meghatározás előírása megváltozik. Matematikailag ez a folytonosságot jelenti, azaz az adóösszeg folytonos függvénnyel jellemezhető. Az adókulcs nem feltétlenül folytonos a tarifahatáron, de csak ott, azaz lényegében folytonos.

A *képleten alapuló adótarifa-rendszer*, olyan tarifarendszer, amelyben az adóösszeget vagy adókulcsot egy matematikai előírással (más néven függvénnyel) határozzák meg. Ez a függvény a gyakorlat szerint egy folytonos függvény. Ezt egyes szerzők folytonos tarifának is nevezik. A tarifák megadási módján alkalmazott osztályozás nem egzakt. Minden láncolt tarifa adóösszeg függvénye folytonos, az adókulcs pedig lényegében folytonos függvény. Az, hogy ez leírható-e képlettel, algoritmuselméleti kérdés, a témánk szempontjából irreleváns.

A képleten alapuló tarifákat a matematikai analízis eszköztárával elemezték. A gyakorlatban a XIX. század végén és a XX. század elején sok állam valamilyen képleten alapuló tarifát alkalmazott az adóztatásban. A gyakorlatban alkalmazott tarifák a tarifaalap egy bizonyos tartományára szűkültek le, azaz lényegében szakaszos adózás volt szakaszonként folytonos (képleten alapuló) számítási módszerrel.

A mellékletben mutatok néhány példát a képleten alapuló tarifára.

1.3. A jövedelemadózásról általában

1.3.1. A jövedelem és a vagyon fogalma

A jövedelemadózás elemzéséhez meg kell határozni, a jövedelem és vagyon jelentését. Figyelemmel arra, hogy az adójogszabályok a jogtudomány szemlélet módján keresztül értelmezhetőek, az adózás szempontjából legfontosabb a jövedelem és a vagyon fogalmának jogi meghatározása lesz. A fogalmakat Lenkovich Barnabás bővebben is kifejti egyetemi tankönyvében (Lenkovich, 2008). A közgazdasági fogalmak szerinti elemzések nem azonos kategóriára vonatkoznak, ezért esetről esetre kell az értelemezést meghatározni.

A **vagyon** fogalmának etimológiai megközelítése: a magyar létige (lenni) egyes szám harmadik személyű alakja a van, régiesen vagyon. Ami van az a vagyon. A Magyar Értelmező Kéziszótár alapján a vagyon valakinek a tulajdonában levő anyagi javak s a velük kapcsolatos jogok összessége. A jogi meghatározás ezt

annyival egészíti ki, hogy ideszámítja a kötelezettségeket. A vagyon fogalmához nem tartoznak az adott jogalany nem anyagi javai. A tiszta vagyon a jogok és a kötelezettségek különbözetének értéke. Jogalanyon a természetes személyeket, a jogi személyeket, illetve ezek jogi személyiséggel nem rendelkező csoportjait értik. A vagyon fogalom egy időpontra vonatkozóan értelmezhető, ahogy azt az etimológiai értelmezés is mutatja. A közgazdaságtan szempontjából állományi (stock) változó.

A vagyon egyes összetevőit **vagyonelemek**nek nevezik. A polgári jog a meghatározott jogi célra összefogott vagyonelemek csoportját **alvagyon**nak nevezi. Az alvagyonokra speciális jogi szabályozás vonatkozik (például a házastársak közös és különvagyonára; a gazdasági társaságba bevitt vagyonra stb.).

Ha egy vagyon vagy alvagyon eszmei hányadrészek szerint több jogalanyt illet meg, akkor **vagyonközösségről** beszélünk.

Amint láttuk a vagyon részét alkotják nemcsak a jogosultságok (aktívák), hanem a kötelezettségek (passzívák) is. A kettő különbözetét szokás „tiszta vagyonnak” nevezni, ami a könyvvitelben megszokott módon nem előjeles szám. Ha a tiszta vagyon értéke negatív lenne, akkor azt mondjuk, hogy passzív, és az értéke az eredmény abszolút értéke.

A vagyonelemek átruházása fontos az adózás szempontjából. Az átruházás többféle módon valósulhat meg. Az eladás pénzösszeg ellenében történő átruházás. A csere olyan átruházás, amelyben más vagyonelemet vagy valamilyen szolgáltatást, de nem pénzt kap az átruházó. Átruházások közé tartozik az ellenérték nélküli ügylet, az ajándékozás is. Az ajándékozó vagyona csökken, a megajándékozott vagyonelemet szerez, növekszik a vagyona.

Speciális átruházás vagyonon belül egy vagyonelem alvagyonba helyezése. Ilyen alvagyon lehet például a házastársi közös vagyon, egy polgári jogi társaság vagyona, egy társasház közösvagyona, vagy egy gazdálkodó szervezet vagyona. Egy vagyonelem alvagyonba helyezésénél nincs változás a vagyonösszességben. A vagyonnal rendelkező egyik alvagyonából egy másikba kerül a vagyonelem. A vagyonelemek feletti rendelkezési lehetőség változik meg az alvagyonra vonatkozó szabályok szerint.

A gazdálkodó szervezetek jelentős részének önálló elkülönült vagyona van, amely feletti rendelkezésre a szervezetre vonatkozó szabályok az irányadók.

A pénz gazdálkodó szervezetbe helyezését befektetésnek vagy tőkejuttatásnak nevezik. Más vagyonelem (nem pénz) gazdálkodó szervezetbe helyezését apportnak nevezik. A szolgáltatott vagyonelem elhasználható, a gazdálkodó szervezet ténylegesen a sajátjaként gazdálkodhat azzal. Jogi értelemben bár a tulajdonos alvagyonába kerül a vagyonelem, de a vagyonelem feletti rendelkezés jogosultja változik, így tulajdonosváltás történik.

Jövedelem: a Magyar Nyelv Értelmező Szótára szerint bármely forrásból származó bevételek összessége. A közgazdaságtudomány többféle jövedelem meghatározást használ. A gazdálkodó jövedelme a gazdasági teljesítményének értékesítése során realizált bevétel és a teljesítmény során felmerült költségek különbözete. A háztartások jövedelme az általuk szolgáltatott termelési tényezők ellenértéke.

Sem a nyelvi, sem a közgazdasági meghatározás nem visz közelebb a jövedelemadózás adótárgyként meghatározott jövedelem fogalomhoz. A jövedelem egy időszakra vonatkozik, közgazdasági értelemben folyamat (flow) változó.

A jövedelem tudományos meghatározását a konkrét adóztatásban nem használják. Ehelyett az adóhatalom jogszabályban írja körül az adótárgyat és azt nevezi jövedelemnek. A vagyonváltozás és a vagyonelemek fenntartásának az egyik fontos forrása a jövedelem.

1.3.2. A jövedelemadózás alanyai

A jövedelemadózás alanyai lehetnek természetes személyek, jogi személyek és ezek szervezetei, amelyek saját név alatt jogokat szerezhetnek és kötelezettségeket vállalhatnak. A közgazdaságtudomány, különösen a makrogazdaság, nem ezt a csoportosítást alkalmazza. Tekintettel arra, hogy a jövedelemadózást a jogon keresztül valósítják meg, a jogi szempontból kezelhető egységekre alkotják meg a jövedelemadó szabályokat. Egyelőre nincs önálló jogképessége a mesterséges intelligenciának, jóllehet a virtuális térben a megjelenése és interakciója alapján élő személlyel összetéveszthető. A virtuális világban (például Second Life) avatárok mögé bújt természetes személyek gazdasági eredményeit természetes személyként adóztatják.

Az adó-jogfennhatóságok ugyanarra a jövedelemre adózási igényt formálhatnak. Ennek elkerülésére a nemzetközi adózásban megalkották az adójogi illetőség

fogalmát alkotta. Jelen könyv további részeiben erre vonatkozó ismereteket talál a Tisztelt Olvasó. A nemzetközi adózással a továbbiakban nem foglalkozom.

Általában a szakirodalom kétféle adóalanyi kört határoz meg: a személyi adóalanyokat és a társasági adóalanyokat.

A **személyi adóalanyok** körét természetes személyekből kiindulva alakították ki.

Egyes adójogrendszerekben a személyi kört kiterjeszthetik a családokra. Természetesen a család fogalmát adózási szempontból jogilag szabatosan kell körül írni. A család természetes személyekből áll. A családi jövedelemadózás abból indul ki, hogy a családok közösen gazdálkodnak, gondoskodnak a tagjaikról. Ezt az adóhatalom adózási preferenciával segíti. Amennyiben valamelyik családtag nem kooperál a családdal, például eltitkolja a család elől a jövedelme egy részét, a családi jövedelemadót is szükségszerűen eltitkolja. A házastársi különvagyon jövedelme sem családi jövedelem. A családi jövedelemadózás egy kiegészítő lehetőség lehet, de általánossá tétele több problémát okozhat. A családok preferálása más módon is megoldható.

A jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek, közösségek egy részének adózását a személyi jövedelmek keretében is megoldhatják. A szervezetből, közösségből származó bevételt és kiadást, annak tagjai, illetve tulajdonosai a saját személyi jövedelemadózásuk keretében számolják el. Ezt röviden úgy fogalmazzák, hogy a szervezet a tagok kezein adózik. Ilyen például egy közös vagyont hasznosító tulajdonközösség. Egy másik példa a német betéti társaság (Kommanditgesellschaft, KG), amely a jövedelemadót szintén a tagok kezein keresztül számolja el.

A jogalkotó jogi fikció alkalmazásával valamilyen jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetet természetes személlyel egy tekintet alá esőnek tekinthet. Például a magyar személyi jövedelemadóról szóló törvény a társasházat a hatálya alá tartozónak tekinti, még akkor is, ha tulajdonosai nem természetes személyek.

A **társasági adóalanyok** körét a jogi személyekből kiindulva határozták meg. Ezek szokásos elnevezése az adózásban társaság, függetlenül attól, hogy a tételes jog társaságnak vagy más jogi formának tekinti azokat. A nonprofit szervezetek csak gazdasági tevékenységük körében tartoznak ide. Azokat a jogi személyiséggel

nem rendelkező szervezeteket, közösségeket, amelyeket a jogalkotó nem sorolt a személyi adóalanyi körbe, ha adóztatja, akkor társaságként adóztatja.

Harmadik személyi körként lehetne tárgyalni az **egyéni vállalkozót**. Ebbe a körbe tartozónak lehet tekinteni a jogi értelemben vett egyéni vállalkozót, de az egyedileg szabályozott szakmát egyénileg gyakorlót (ügyvéd, orvos, szabadalmi ügyvivő stb.) is. Hasonlóan vállalkozás jellegű tevékenységet végez a mezőgazdasági őstermelő is.

A fenti körbe tartozó adózókat személyként, társaságként lehetne adóztatni vagy a jövedelemadózásukra önálló szabályozást alkotni. Az adóhatalom döntése, hogy melyik megoldást választja. Magyarországon az egyéni vállalkozó jövedelemadózását a személyi jövedelemadó törvény keretein belül, de önálló fejezetben határozta meg a jogalkotó, a társaságok elszámolását alkalmazva mintaként. A mezőgazdasági őstermelőkre elkülönült adózási szabályok vonatkoznak.

A továbbiakban az egyéni vállalkozások és a mezőgazdasági őstermelők adózását nem vizsgálom.

A makrogazdasági osztályozás megkülönbözteti a háztartásokat és a vállalatokat. A *háztartás* a fogyasztás legkisebb közössége, természetes személyekből áll. Nem azonos a családdal, mert nem feltétele vérségi vagy jogi kapcsolat, de sok esetben egybeesik azzal. A háztartás fő célja a szükségletek minél teljesebb kielégítése, a fogyasztás. A szükségletkielégítés érdekében a háztartások jövedelmet szereznek, ami a termelési tényezők (például munkaerő) ellenértéke. A *vállalat* az a gazdasági egység, amely értékesítés céljából gazdasági teljesítményeket hoz létre.

A makrogazdasági szereplőkre vonatkozó megállapításokat a jövedelemadózásban csak kellő körültekintéssel lehet alkalmazni.

1.3.3. A jövedelemadózás tárgya és az adóalapja

A jövedelemadózás tárgya a jövedelem. Ennek meghatározását külön vizsgálom a személyi, illetve a társasági adózói körre. Általában a jövedelem az egy időszak alatt elért bevétel, csökkentve a bevétel elérése érdekében felmerült vagy viselt költséggel. Az adóelszámolási időszak általában egy naptári év (angolul *calendar year, CY*). A naptári évtől eltérő pénzügyi évet (angolul *fiscal year, FY*) az adó-jogfennhatóságok kisebb része használ. Az USA és a tagállamai egymástól

és a naptári évtől is eltérő pénzügyi évet alkalmaznak. Az Európai Unió egységesen a naptári évet használja, Nagy Britannia kilépése óta. Az Egyesült Királyságban a pénzügyi év április hatodikán kezdődik. Ennek történeti okai vannak.

Az adómeghatározása nem ennyire egyszerű. Sok körülményre van részlet szabályozás, széleskörűek a mentességek, kedvezmények. Az adókötelezettség meghatározása során alkalmazható a beszámítás is. Napjainkban az önadózás a jellemző adómegállapítási mód. A múlt század első felében az adókievetés volt az elterjedt módszer.

Az adóalap, mint kvantifikált adótárgy meghatározása szervesen kapcsolódik az adótárgy, a jövedelem meghatározásához.

1.3.4. A jövedelemadóztatás adótarifái

Ebben a fejezetben az adómértékek jövedelemadóztatásban alkalmazott általános rendszereit vizsgálom. Az adóztatás, különösen a jövedelemadóztatás „igazságosságát” Adam Smith, 1776-ban megjelent könyve óta (Smith, 2011) többen vizsgálták. Bánfi Tamás és Varga Erzsébet tanulmányaikban (Bánfi, 1999) és (Varga, 2017) az igazságosság fogalmát járták körül. Következtetéseik alapján az igazságosság értelmezésétől és a körülményektől függően akár arányos, akár progresszív, akár regresszív tarifa alkalmazása alkalmas lehet az „igazságosság” megvalósítására. Bánfi szerint még a fejadó is elképzelhető.

A jövedelemadóztatásnál jogos elvárás, hogy az adófizetés forrását a jövedelem szolgáltassa. Az adólikviditás témaköréről kiváló cikket írt Balás Károly (Balás, 1934). Az is jogos elvárás, hogy nagyobb tarifaalaphoz ne tartozzon kisebb adóérték. A korábbi jelölésekkel:

$$0 \leq T(x) \leq x \text{ és } 0 \leq r(x) \leq 1 \quad (3)$$

Érdemes bevezetni egy újabb függvényt, amely megmutatja az adózás után maradó, lényegében szabadon felhasználható tarifaalapot. Nevezzük ezt **szabad összegnek** (angolul *free base*) és jelöljük $F(x)$ -szel.

$$F(x) \stackrel{\text{def}}{=} x - T(x) \text{ vagy másképp } F(x) = x \times [1 - r(x)] \quad (4)$$

$$\text{Ebből következően } 0 \leq F(x) \leq x \text{ és } F(x) + T(x) = x.$$

Természetes feltétel az is, hogy az adóösszeg és a szabad összeg egyike se csökkenjen a tarifaalap növekedésével. Formalizálva, minden $x_1 < x_2$ teljesüljön:

$T(x_1) \leq T(x_2)$, és $F(x_1) \leq F(x_2)$, azaz $F(x)$ és $T(x)$ monoton növekvő függvények. Amennyiben a $T(x)$ és $F(x)$ függvények differenciálhatóak, akkor $T'(x) \geq 0$ és $F'(x) \geq 0$, továbbá (4) alapján $F'(x) + T'(x) = 1$. Mivel $F'(x)$ és $T'(x)$ nem negatívak, ezért megállapíthatjuk, hogy $0 < T'(x) < 1$ és $0 < F'(x) < 1$ relációk is fennállnak.

A pénz határhasznosságának a fogalma az adózás igazságosságának vizsgálatában játszik szerepet. Az adózási döntések racionalitásának a vizsgálatához bevezették még a határadókulcs fogalmát. A **határadókulcs** (angolul *marginal tax rate*) megmutatja, hogy egy további egységnyi tarifaalap növekedéshez mekkora adókulcs növekmény társul.

Képlettel kifejezve $\frac{T(x+\Delta x) - T(x)}{\Delta x}$ ahol Δx a legkisebb kifejezhető pozitív tarifaalap-egység (Magyarországon 1 fillér = 0,01 forint).

A tarifarendszert valós függvényekkel modellezik. Amennyiben $T(x)$ nem csak folytonos, hanem differenciálható is, azaz létezik a $\lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{T(x+\Delta x) - T(x)}{\Delta x}$ határérték, amelynek jelölése: $T'(x)$, a határadókulcs éppen a differenciáhányados értéke lesz.

A szakirodalomban általában így definiálják a határadókulcsot. Emlékezzon a Tisztelt Olvasó arra, hogy a definíció során egy további egységre vonatkozó adóösszeget határoztunk meg. Ez azt jelenti, hogy $\Delta x > 0$. Éppen ezért elegendő a jobboldali határérték létezése. A szabatos definíció:

$r_{\text{margin}}(x) \stackrel{\text{def}}{=} \lim_{\Delta x \rightarrow +0} \frac{T(x+\Delta x) - T(x)}{\Delta x}$ határérték, jelölése: $T'_+(x)$. Összegezve:

$$r_{\text{margin}}(x) = \lim_{\Delta x \rightarrow +0} \frac{T(x+\Delta x) - T(x)}{\Delta x} = T'_+(x) [= T'(x), \text{ ha az létezik}]$$

A természetes személy adózó szemszögéből vizsgálható a **szubjektív adókulcs** (angolul *subjective tax rate*), amely megmutatja, hogy az adóösszeg hogyan viszonyul a szabad összeghez, jelölje ezt $s(x)$:

$$s(x) \stackrel{\text{def}}{=} \frac{T(x)}{F(x)} \text{ vagy másképp } s(x) = \frac{r(x)}{1-r(x)} \quad (5)$$

Első közelítésben adózási elvárás, hogy nála maradó összeg nagyobb legyen, mint az adó. A motiváció: „enyém jövedelem, annak több, mint a felét kell, hogy élvezzem”. Azaz $r(x) < 1 - r(x)$ ebből $r(x) < \frac{1}{2}$, azaz $s(x) < 1$. Ezt nevezem első pszichológiai határnak. A gazdaságpszichológiai vizsgálatok alapján (Mérő, 1996) a veszteséget kétszeres mértékben élik meg az emberek. Az adózó az adót a jövedelem veszteségének tekinti. Ez lesz a második pszichológiai határ, azaz $2 \times r(x) < 1 - r(x)$ ebből $r(x) < \frac{1}{3}$, azaz $s(x) < \frac{1}{2}$.

A jövedelemadózásban általában láncolt szakaszos tarifát használnak. Korábban alkalmaztak lépcsős tarifákat is. Amennyiben a szabad összeg a tarifahatár átlépését követően csökken, a jövedelemadóval szemben támasztott természetes elvárásaink nem teljesülnek. Az adóhatalom alkalmazhatja a szólást, mely szerint: „minden faluban van szélső ház” és nem finomít a szabályozáson, aki átlépte a határt „így járt”.

A másik lehetőség, hogy kiegészítő szabályozással finomítja az adóhatalom a tarifát. Ez az úgynevezett *határkiigazítás*, amelynek alkalmazásával egy bonyolult valójában folytonos tarifarendszer jön létre. Bár a történeti megnevezése lépcsős tarifa határkiigazítással. Láthatóan ez a terminológia csak fokozza a zavart.

A jövedelemadózásban az adóösszeg monoton növekvő függvény. Az adókulcs függvény tulajdonságait is vizsgálhatjuk ebből a szempontból.

Monoton adókulcs tarifának nevezik azt az adókulcs tarifát, amelyre minden $x_1 < x_2$ esetén, az $r(x_1) \leq r(x_2)$ vagy minden $x_1 < x_2$ esetén az $r(x_1) \geq r(x_2)$ feltételek legalább egyike fennáll.

Lineáris vagy **arányos** (*proporcionális*) tarifának nevezik a rendszert, ha mindkét reláció teljesül. Nevezik ezt *állandó adókulcsú* tarifarendszernek, vagy *egykulcsos tarifának* is. Matematikai formalizmussal, minden $x_1 < x_2$ esetén $r(x_1) = r(x_2)$, azaz $r(x)$ konstans függvény, (1) alapján $T(x) = c \times x$, ahol $0 \leq c \leq 1$ konstans. Ennek következtében:

$$r_{\text{margin}}(x) = r(x) = T_+(x) = T'(x) = c, \text{ minden } x\text{-re.}$$

Progresszív tarifának nevezik azt, a nem állandó adókulcsú tarifát, amelyben az adóalap növekedésével az adókulcs nem csökken. Matematikai formalizmussal, ha $x_1 < x_2$ akkor $r(x_1) \leq r(x_2)$, azaz $r(x)$ monoton növekvő függvény. Amennyiben létezik $r'(x)$, akkor $r'(x) \geq 0$ minden x -re. A határadókulcs meghatározásából következően, ha létezik $T'_+(x)$, illetve $T'(x)$ minden x -re igaz:

$$r(x) \leq r_{\text{margin}}(x) = T'_+(x) [= T'(x), \text{ ha létezik}]. \quad (6)$$

Progresszív tarifa esetén a határadókulcs nem kisebb az adókulcsnál.

Degresszív vagy **regresszív** tarifának nevezik azt, a nem állandó kulcsú tarifát, amelyben a tarifaalap növekedésével az adókulcs nem növekszik. Másképp megfogalmazva, az adó és az adóalap aránya nem növekszik Matematikai formalizmussal, ha $x_1 < x_2$ akkor $r(x_1) \geq r(x_2)$, azaz $r(x)$ monoton csökkenő függvény.

Amennyiben létezik $r'(x)$, akkor $r'(x) \leq 0$ minden x -re. A határadókulcs definíciójából következően, ha létezik $T'_+(x)$, illetve $T'(x)$ minden tarifaalpra igaz: $r(x) \geq r_{\text{margin}}(x) = T'_+(x) [= T'(x), \text{ha létezik}]$. (7)

Degresszív tarifa esetén a határadókulcs nem nagyobb az adókulcsnál.

Degresszív hatású tarifává átalakítható a fejadó tarifa. Tudjuk ez egy tételes tarifa. A tarifaalap az adózók száma, amely csak egy lehet. A tarifafüggvény ebben az esetben $T(1) = f$, ahol $f > 0$ a fejadó értéke. A jogilag előírt tarifaalap helyett vizsgálható a jövedelemadózásban szokásos tarifaalap, például a jövedelem esetleg a bevétel. A látszólagos adóösszeg: $\tilde{T}(x) \stackrel{\text{def}}{=} f$. Ebből meghatározható a látszólagos adókulcs $\tilde{r}(x) = \frac{f}{x}$. Ez degresszív, mert $\tilde{r}'(x) = -\frac{f}{x^2} < 0$ minden szóba jöhető x értékre. Ilyen például a magyar kata évi 12 millió forintot meg nem haladó bevételre.

1.3.4.1. A monoton tarifák további elemzése

A monoton tarifák vizsgálatát már a múlt század elején a matematikai analízis eszköztárával elvégezték. Harald Wick a könyvében (Wick, 1934) és Ralf Rieb a könyvében (Rieb, 1992) a progresszív tarifákat elemezték. A jövedelemadók körében a progresszív adótarifáknak kiemelt szerepet szánunk. A progresszió társadalmi mértékét makrogazdasági mutatókkal is közelítették.

Lineáris tarifák esetén az adókulcs változatlan. A progresszív és degresszív tarifák esetén vizsgálható, hogy az adókulcs változása milyen módon megy végbe.

Az általánosság komoly megszorítása nélkül feltehetjük, hogy a monoton $r(x)$ függvény lényegében kétszer differenciálható, azaz létezik $r'(x)$ és $r''(x)$ lényegében minden értékre. A szakaszos tarifák határpontjain a deriváltak létezése kérdéses, illetve csak a baloldali és jobboldali deriváltak létezhetnek.

Ha az adókulcs változása egyenletes az, azt jelenti, hogy $r''(x) = 0$. Ebből következően $r(x) = px + q$ alakban írható fel, amely x növekedésével minden határon túl növekszik vagy csökken p előjelétől függően, és lesz olyan x , amelyre nem teljesül az $0 \leq r(x) \leq 1$ követelmény. Ezért egyenletes progressziót vagy degressziót csak egy korlátos tarifaalap szakaszon lehet alkalmazni.

A progressziót *késleltetettnek* nevezzük, ha az adókulcsváltozás kisebb mértékű, az egyenletesnél ($r''(x) < 0$). *Siettetettnek* nevezzük a progressziót, ha az adókulcsváltozás nagyobb, mint az egyenletesnél ($r''(x) > 0$).

Ezért a siettetett progressziót is csak egy korlátos tarifaalap szakaszon lehet alkalmazni.

A degressziót *késleltetettnek* nevezzük, ha az adókulcsváltozás nagyobb mértékű az egyenletesnél ($r''(x) > 0$). *Siettetettnek* nevezzük, ha az adókulcsváltozás kisebb az egyenletesnél ($r''(x) < 0$). Ezért a siettetett degressziót is csak egy korlátos tarifaalap szakaszon lehet alkalmazni.

A monoton tarifákra vonatkozóan táblázatba foglalom az eredményeket. A felüntetett relációknak a tarifaalap lényegében minden elemére igazak. A meghatározás alapján lineáris tarifára nem értelmezhető az egyenletestől eltérő viselkedés.

1. táblázat: Monoton tarifák osztályozása

Deriváltak értéke	$r'(x) < 0$	$r'(x) = 0$	$r'(x) > 0$
$r''(x) < 0$	Degresszív siettetett	–	Progresszív késleltetett
$r''(x) = 0$	Degresszív egyenletes	Lineáris	Progresszív egyenletes
$r''(x) > 0$	Degresszív késleltetett	–	Progresszív siettetett

Forrás: A szerző szerkesztése

A jövedelemadózáásban általában a monoton tarifákat használják. A degresszív tarifákra egy további korlát, hogy az általános $T'(x) \geq 0$ feltételt teljesíteniük kell. A (2) összefüggés alapján a $T'(x) = r(x) + x \times r'(x) \geq 0$ feltételnek is fenn kell állnia, az $r'(x) < 0$ összefüggés mellett. Kifejezetten degresszív tarifát általában nem alkalmaznak a jövedelemadózáásban. Azonban például, ha az összes személyi közterhet összeszámítják, és az egyéni járulékoknak van felső határa ennek lehet degresszív hatása. Magyarországon a járulékok felső határát eltörölték.

Degresszív tarifákat alkalmaznak a hatósági díjknál (közjegyzői díj), illetékeknel (ingatlan vagyonszerzési illetéke). A továbbiakban ezekkel nem foglalkozom. A késleltetett progresszió esetén az adókulcs növekedése visszafogottabb, mint az egyenletes vagy a siettetett progresszió esetén.

A progresszió ellenzőinek rendszeres érve az, hogy az emelkedő adókulcsok visszafogják a többlet teljesítményeket, hiszen arra magasabb adóteher jut. Ez a progresszió sebességére adhat korlátot. Látszólag nagyon leszűkülnek a progresszió konstruálására vonatkozó lehetőségek, de a gyakorlat sok példát produkált.

1.3.4.2. Az indirekt progresszió

*Indirekt progresszió*nak nevezzük azt a *formálisan lineáris tarifát*, amelynek a tarifaalapját az adómeghatározás alapjából progresszív hatást kiváltó módon határozzák meg. Ez valósul meg például a létminimum adómentessége során. A tarifa szempontjából érdektelen, hogy hogyan határozzák meg a létminimumot, annyi a lényeg, hogy az adóalap egy része nem része a tarifaalapnak. Ebben az esetben a módosított alapfüggvények így írhatók fel:

$$\tilde{T}(x) \stackrel{\text{def}}{=} p \times x - q \text{ ebből adódóan (1) alapján } \tilde{r}(x) = p - \frac{q}{x} \text{ és } \tilde{r}'(x) = \frac{q}{x^2} > 0.$$

Ez utóbbi egyenlőtlenség mutatja, hogy az adóhatás progresszív.

A másik példa a francia jövedelemadó rendszer a múlt század harmincas éveiből, amelyet Pozsonyi Gábor írt le cikkében (Pozsonyi, 1934). A tarifafüggvény lineáris, adókulcsa $\frac{1}{3}$ ($=33\frac{1}{3}\%$), de az adóalapról a tarifaalap meghatározása lépcsőzetes. Az első tízezer frank adómentes, a második tízezer $\frac{1}{25}$ része, a harmadik tízezer $\frac{2}{25}$ része, számít a tarifaalapba. És hasonlóan, de nagyobb tarifaalap lépésközzel növekszik egészen $\frac{25}{25}$ részig.

Láthatóan a szakkifejezések szabatos és következetes használata megvilágítja, hogy itt igazából nem indirekt progresszióról, hanem az adómegállapítás alapjának és a tarifaalapról a különbözőségről van szó. Amennyiben tarifaalapról az adómegállapítás alapjának választanánk, ezek egyszerűen progresszív tarifák lennének.

1.3.4.3. A progresszió makrogazdasági megközelítése

Az előzőekből láthattuk, hogy a tényleges progressziót kimutatni munkaigényes dolog lehet. Egy adó nem progresszív hatását a makrogazdasági eszközrendszerrel az adózók nagy csoportjaira vizsgálták. A vizsgálati módszereket még az informatika fejlődésének korai szakaszában dolgozták ki. Az alapötlet lényege, hogy kiszámolják a jövedelemeloszlás egyenlőtlenségi mutatóját adózás előtt és után, és azokból kialakítanak egy mutatót, amelyet jellemzőnek tartanak a progresszív hatás nagyságára.

A jövedelem koncentráltóság mutatóját Corrado Gini olasz statisztikus és közgazdász tette közzé könyvében (Gini, 1912). Bevezette a szakirodalomban Gini indexnek nevezett mutatót (**G**). Ennek értéke $0 \leq G \leq 1$, és minél nagyobb az értéke, az eloszlás annál inkább egyenetlen. Az $1 - G$ értékre igaz, hogy minél nagyobb az eloszlás annál egyenletesebb. A különböző progressziós indexeket

jól összefoglalja Poddar és Genser a tanulmányukban (Poddar és Genser, 1986). A sort Musgrave és Thin által bevezetett progressziós index (P_{MT}) kezdte (Musgrave és Thin, 1948). A Gini-index adózás előtti és adózás utáni értékét használják az index kiszámításához.

$$P_{MT} = \frac{1 - G_{\text{adózás utáni}}}{1 - G_{\text{adózás előtti}}}$$

A $P_{MT} > 1$ azt jelenti, hogy a jövedelemeloszlás az adózást követően egyenletesebbé vált, azaz az adózás progresszív hatású. Reynolds és Smolensky egyszerűsítették a mutatót (P_{RS}).

$$P_{RS} = G_{\text{adózás előtti}} - G_{\text{adózás utáni}}$$

A $P_{RS} > 0$ azt jelenti, hogy a jövedelemeloszlás az adózást követően egyenletesebbé vált, azaz az adózás progresszív hatású. A mutatók rendszerét továbbfejlesztették, hogy az indirekt adókra is megbízhatóbb képet kapjanak. Létrehoztak olyan mutatókat, amelyekhez az adózás után maradó összeg eloszlása helyett az adófizetési kötelezettség eloszlását használták. (Kakwani, 1978).

$$P_K = G_{\text{adóköt.}} - G_{\text{adózás előtti}}$$

A makromutatók kiszámításához kellő részletezettségű adatokkal az adóhatóság rendelkezik. Az adóhatalom számára tud ilyen jellegű adatot szolgáltatni, akár adónemenként is, hogy az adózást „igazságosabbá” tehesse a jogalkotó.

1.3.4.4. Láncolt szakaszosan lineáris tarifa

Önadózásra is alkalmas progresszív tarifa konstruálható a következő módszerrel, az előzőekből megismert szakaszokra építve. Vesszük az adókulcsok szigorúan monoton növekvő sorozatát, amelyek rendre: $0 \leq c_1 < c_2 < \dots < c_i < \dots < c_n < 1$

Az adóösszeget úgy határozzák meg, hogy az egész tartományon folytonos legyen. Amelyik szakaszba esik a tarifa alap értéke annak a szakasznak az alsó határától a megfelelő kulccsal kell kiszámítani a szakaszra eső adót. A korábbi szakaszokra a szakaszok hosszára a megfelelő kulccsal kell számítani az adót. Az adóösszeg a szakaszokra eső adók összege. Az adóösszeg kiszámítása egyszerűbb, mint a leírása. A számítás egyszerűsítésére előre kiszámítják a teljes szakaszokra eső adót, és összegzik a megelőző szakaszok adóösszegeivel. Ez a göngyöltéses módszer. Formálisan az i -edik szakasz: $T(x) = c_i \times (x - t_{i-1}) + E_i$, ahol E_i a göngyöltött adóösszeg, amelynek kiszámítása:

$$E_i = E_{i-1} + c_{i-1} \times (t_i - t_{i-1}), \text{ ha } i > 1 \text{ és } E_1 = 0 \text{ és } t_0 = 0 \text{ ha } i = 1.$$

Ugyanennek az adóösszegnek egy másik kiszámítási módja is ismert. A módszer lényege, hogy amelyik szakaszba esik a tarifaalap értéke, annak a szakasznak a kulcsával kell kiszámítani a teljes adót, és abból le kell vonni a megelőző kisebb adókulcsú szakaszok adótöbbletét. Ez az adótöbbletes módszer. Formálisan, az i -edik szakasz: $T(x) = c_i \times x - D_i$, ahol D_i a levonandó adóösszeg, amelynek kiszámítása: $D_i = c_i \times t_i - E_i$, ha $i > 1$ és $D_1 = 0$, ha $i = 1$.

A szakaszhatárok és a szakaszokra eső adókulcsok rögzítésével az E_i és a D_i értékei kiszámíthatók, azaz a tarifa függvény meghatározott. Magyarországon a jogalkotó a személyi jövedelemadó törvényben a göngyöltett adóösszeg módszerét alkalmazta a tarifa meghatározására.

A megfelelő függvényeket és deriváltakat kiszámítva $T(x) = c_i \times (x - t_{i-1}) + E_i = c_i \times x - D_i$ alapján: $r(x) = c_i - \frac{D_i}{x}$ és a deriváltak: $r'(x) = \frac{D_i}{x^2} > 0$ és $r''(x) = -2 \times \frac{D_i}{x^3} < 0$. Együttesen ezek a késletett progressziót jelentik.

Sok osztópont (több, mint öt) használata a tarifát kényelmetlenné és áttekinthetetlené teszi. Kevés osztópont (egy vagy kettő) használatát ki lehet váltani egy lineáris tarifával, amelyben több különböző preferencia érvényesíthető. Ugyanakkor minél több az osztópont és minél kisebb a szakaszokra vonatkozó adókulcsok különbsége, annál inkább egyenletesebbnek érzékelhető az adóterhelés.

1.4. Személyi jövedelemadózás

A természetes személyek jövedelemadózását egy törvénybe lehet foglalni, vagy több önálló törvény rendszerét is ki lehet alakítani. Ez utóbbi esetben az esetlegesen alkalmazandó progresszióról egy kiegészítő, az adók progresszivitásáról rendelkező törvényben lehet rendelkezni. A továbbiakban bármelyik megoldásra is jövedelemadó törvényként hivatkozom, álljon az egy vagy több törvényből.

A természetes személyek jövedelem adózásában is a jövedelem intuitív fogalmából indulnak ki a jogalkotók. A jövedelem valamely bevételt jelent, csökkentve a bevétel elérése érdekében realizált kiadással. **Bevétel** alatt értik általában az adóalany pénzbevételét, valamely kapott vagyonelemét, a helyette viselt kiadásokat, a javára elengedett kötelezettséget. **Kiadás** az adóalany pénzkidadását,

valamely kiadott vagyonelemét, a más helyett viselt kiadásokat, a más javára elengedett kötelezettséget értik. **Költségnek** azokat a kiadásokat nevezik, amelyek az adózó valamely bevétele elérése érdekében realizált.

A személyi jövedelemadórendszerekben általában az adózással kapcsolatos tételeket pénzforgalmi szemléletben kell elszámolni. Ez azt jelenti, hogy a bevételt ténylegesen meg kell szerezni és a kiadásokat ténylegesen teljesíteni kell.

A jövedelem meghatározása során a bevétel és az elérése érdekében teljesített kiadás, más néven költség elszámolását többféle módon lehet megtenni:

Jövedelemnek minősítik

- a teljes bevételt
- a bevételt, csökkentve az igazoltan elszámolt költséggel
- a bevételt, csökkentve az igazolás nélkül elszámolható költséggel
- a bevétel jogszabályban rögzített hányadát
- a bevétel nem számít jövedelemnek. Ez lényegében a mentesség.

Az adótörvények meghatározzák, hogy milyen elszámolási módot alkalmazhat az adózó a konkrét bevétele tekintetében. Az adminisztráció egyszerűsítése érdekében néhány esetben az adózónak választási lehetőséget biztosítanak a költségelszámolás módja tekintetében.

A jövedelmet több ismérv alapján csoportosítják. A makrogazdaság szempontrendszerében alapján első közelítésben munka- és tőkejövedelmet különböztetnek meg. A munkajövedelem a munkavégző természetes személy díjazása. A tőkejövedelem a tőkejavak (gépek, szerszámok, készletek stb.) használatáért fizetett díj.

Társadalomstatistikai felosztás szerint az egyének munkajövedelmeket (ideértve a vállalkozásból származó személyes jövedelmeket is) és társadalmi jövedelmeket (nyugdíj, társadalombiztosítási ellátások) szereznek. A személyi jövedelemadó körében a társadalmi jövedelmek közül a jövedelempótló kifizetések munkajövedelemként adóznak, a többi jövedelem általában mentességben részesül.

A jövedelmeket osztályozhatjuk aszerint is, hogy a megszerzés érdekében folyamatosan kell-e munkát végezni (aktív jövedelem), vagy egy korábbi teljesítmény eredményeként rendszeresen bevételt hoz (passzív jövedelem).

Jövedelem keletkezhet a vagyonelemek hasznosításából (például bérbeadás), illetve értékesítéséből. A vagyonelemek értékesítéséből származó jövedelem megállapításához a vagyonelem értékesítésekor kapott bevételt csökkenteni kell a beszerzés, fenntartás, felújítás stb. érdekében viselt kiadásokkal. Hosszabb távon tulajdonban levő vagyonelemek jövedelem tartalmának megállapításához figyelembe kell venni az értékmérő pénz vásárlóértékének változását, az inflációt is.

A jövedelmet eredményező tevékenységeket kategóriák szerinti bontásban vizsgálom. A kategória határokat a jövedelemadó-törvények jelölik ki.

1.4.1. Jövedelmek

Az adott időszak (például egy pénzügyi év) jövedelmét az egyedi jövedelmek összegeként határozzák meg. Az egyedi jövedelmek meghatározása az egyedi bevételek csökkentve az egyedi költségekkel.

Az adó-jogfennhatóság döntése, hogy megenged-e költségelszámolást az összes jövedelemmel szemben. Amennyiben nem, akkor az adóbevallások elkészítésével kapcsolatos költségek (például adószakember igénybevétele) nem érvényesíthetők adóalapcsökkentő tételként.

A gyakorlatban ezt valamelyik jövedelemtípus költségeihez szokták társítani. Adóellenőrzés során ezt kifogásolható. A tisztességes adóztatás a jövedelemadóban azt jelentené, hogy csak a ténylegesen realizált jövedelmet adóztatják meg. Az adóbevallás elkészítésével kapcsolatos költségek az összes jövedelemmel kapcsolatosak, csökkentik az adózó szabad összegét.

1.4.1.1. Munkajövedelmek

A munkajövedelmeket azok a jövedelmek alkotják, amelyek elérésében a személyes tevékenység a domináns. Ez megvalósulhat az adó-jogfennhatóság szabályai szerinti munkaviszony keretében, vagy azon kívül.

A munkaviszonnnyal egy tekintet alá eső jogi konstrukciók változatosak lehetnek. Ezeken belül az elhatárolásra elsősorban az adójog szabályai az irányadók. Részletezésükre nem térek ki.

A munkavégzéssel kapcsolatosan a dolgozót megilletik munkavédelmi eszközök, esetleg védőétel, védőital, esetleg az átlagosnál kedvezőbb szabadidő stb.

Ezekre általában mentesség vonatkozik. A munkavégzés érdekében a dolgozó által viselt költségek megtérítésének módját és annak adózásbéli sorsát külön szabályozzák. A munkaviszony során a dolgozónak nincs módja más költségelszámolásra. A magyar személyi jövedelemadó-rendszerben a munkavállalók munkavállalással kapcsolatos költségeinek általányszerű elismerésére szolgált az úgynevezett alkalmazotti kedvezmény, ami adóalapkedvezmény volt. Ennek értéke 1988-1990 között havi egyezer forintot tett ki, adóalapkedvezményként.

A munkaviszonyon kívüli tevékenységekből, de elsősorban munkavégzésből származó jövedelmeket is a munkajövedelmek közé sorolja a gazdasági statisztika. Egyes adórendszerekben a bérbeadást, mint tevékenységet is idesorolják. Más osztályozás szerint az tőkejövedelemnek számít.

A korábbi munkateljesítmény eredményeként létrejövő passzív jövedelmeket is ebbe a kategóriába sorolják. Példaként felsorolok néhány lehetőséget: szerzői jogok, szabadalmak birtoklása és folyamatos értékesítése. Ha az adózó hozta létre ezeket az alkotásokat, akkor az passzív munkajövedelem. Ezeket általában kedvezményezik az adórendszerek. Amennyiben a szerzői jogok, illetve szabadalmak birtokosa nem az eredeti szerző, akkor az tőkejövedelem.

Az információs gazdaságban vagy a társadalmi közegben elfoglalt helyen keresztüli automatizált gazdasági tevékenység is passzív jövedelem. Ilyen például, ha valaki a honlapján keresztül hirdetést közvetít. Amennyiben valamely adórendszer ezeket a tevékenységeket egyedileg nem szabályozza, azokra az általános szabályozás érvényesül.

1.4.1.2. Társadalmi jövedelmek

A társadalmi jövedelmek közül az adóztatás szempontjából elsősorban azok érdekesek, amelyek a jövedelmet pótolják. Ezek általában a munkajövedelmekkel esnek egy tekintet alá. Ilyen például a munkánélküli ellátás, a táppénz stb.

A szociális transzferek általában adómentesek. Külön kell a nyugdíjakról szólni. Ennek két fajtája van, a kötelező és az önkéntes. Az önkéntes nyugdíjalapokat speciális pénzügyi befektetésként kezelik az adóhatalmak, amelyhez adózási preferenciát társítanak. Az önkéntes és a kötelező között van még egy átmeneti lehetőség: ha valamelyik nyugdíjalapot kötelező választani.

Ebben az esetben az állam felügyeli a nyugdíjalapokat, de a nyugdíjak szolgáltatásáért nem köteles helytállni, ugyanakkor nem hagyhatja a polgárait ellátatlanul.

A kötelező nyugdíjbiztosítás keretében a nyugdíjak adózási megítélése változatos. Amennyiben a nyugdíjbiztosítási összeg nem adóalapcsökkentő, akkor a nyugdíjat úgy tekintik, mint egy korábban adózott összeg folyományát, így az adómentes. Ilyen a jelenlegi magyar rendszer.

Amennyiben a nyugdíjbiztosítási összeg részben adóalapcsökkentő, akkor a nyugdíj egy korábban kedvezményes adózott összeg folyománya, így arra adózási preferenciát nyújtanak. Ilyen volt a korábbi magyar rendszer. A nyugdíjat adóterhet nem viselő járandóságnak tekintették.

Amennyiben a nyugdíjbiztosítási összeg teljesen adóalapcsökkentő, akkor a nyugdíjat úgy tekintik, mint egy korábban adózatlan összeg folyománya, így az a folyósításakor adóköteles. Ez utóbbi rendszerben a nyugdíj a folyósításakor (megszerzésekor) meglévő gazdasági állapot szerint terhődik az adóval.

A nyugdíjrendszerek közti váltáshoz komoly pénzügyi háttérre és jelentős időre van szükség. A „fiatal” nyugdíjrendszerek nehezen viselik el a gazdasági válságokat, és a pénzhígulását.

1.4.1.3. Tőkejövedelmek

A tőkejövedelmek a tőkéből származó jövedelmek. A tőke közgazdasági jelentése: termelt termelési tényező. Példaként a tárgyasult termelőeszközöket (jogi nevén dolgokat) szokták felsorolni. Ide veszik még a különböző termelési és értékesítési jogokat is. A pénzt és a termőföldet nem termelik, a tudományos meghatározás szerint nem tőke. Azonban a köznyelv és a gyakorlat annak tekinti. Tőkének tekintjük az adózás szempontjából az előzőekben felsoroltakat, ha azokat gazdasági működésbe vonták.

A tőkejövedelmek lehetnek egy gazdálkodó rendelkezésére bocsátott vagyonelemekből származó jövedelmek. A rendelkezésre bocsátás megvalósulhat átruházással, használatba adással vagy kölcsönbe adással. A tőkejövedelem lehet a kamat, az osztalék, a vállalkozásból kivont vagyon. A szervezett tőkepiac, a tőzsde ügyletei is ebbe a körbe tartoznak. Az adó-jogfennhatóság a tőzsdék közül preferálhat néhány intézményt. A kamatok körében is preferálhatják a pénzügyi közvetítőrendszer által nyújtott kamatokat.

Árfolyamnyereségnek tekintik a tőzsdei árfolyamnyereségeket és idesorolják a valuta, illetve devizaváltások nyereségeit is.

A tőzsdén kívüli hasonló ügyletekre is alkalmazhatják ezeket a szabályokat. Az adózási részletszabályokban rögzítik, hogy milyen jövedelemtípusoknak mennyi a jövedelem tartalma.

A vagyonelemek bérbeadását ebben a körben is szabályozhatja a jogalkotó, hiszen a bérbeadás jövedelme klasszikus tőkejövedelem. A bérbeadás megközelelíthető vállalkozási tevékenységként is.

1.4.1.4. Vagyonelemek átruházása

Ebbe a jövedelemkategóriába az eseti cselekmények tartoznak. A rendszeres cselekmények a vállalkozások jövedelmébe vagy a tőkejövedelmek körébe tartoznak.

A gazdálkodó szervezetek számára vagyonelem átadása jövedelemadózás szempontjából adóztatási pont lehet. A vagyonelem értékét a vagyonbevitelről szóló szerződésben nevesítik. Pénzt névértéken juttatnak, ezért ebben az esetben nem vetődik fel az adóztatás. Más vagyonelem bevitelénél a vagyonelem értékesítési árának tekintik az apport szerződés szerinti értékét.

Amennyiben az eredeti tulajdoni állapotot a későbbiekben valamely okból helyre állítanák, az apportáló visszakapja a vagyonelemét. Az apportálásra tekintettel esetlegesen már megfizetett adó sorsát is rendezni kell. Az apport adózási szabályozásánál rendelkezni kell, hogy a ténylegesen realizálatlan jövedelmet ne adóztassa az adóhatalom.

A vagyonelem értékesítését árverés keretében is meg lehet oldani. Ebben az esetben az értékesítőt terhelő árverési költségeket adóalapot csökkentő költségként lehet figyelembe venni.

A vagyonelemek átruházására sajátos szabályok vonatkoznak. A szerzés és az átruházás között hosszabb idő telhet el. A névleges értékkülönbség tartalmazza az inflációs hatásokat is, amelyek megadóztatása nem realizált jövedelmet érintene. A vagyonelemek átruházása esetén több lehetőség közül választhat az adóhatalom. Az egyik, hogy a szerzéstől egy bizonyos eltelt időszakra tesz az adókötelessé az átruházást, az azon túli átruházást mentesítik az adózás alól. Az inflációs hatások csökkentése érdekében a figyelembe vett átruházások esetén az adóalapot a szerzéstől számított idő múlásával arányosan csökkenthetik.

A másik, hogy mentesítik az eseti ügyletekből származó jövedelmet az adózás alól. A harmadik, hogy időkorlát és preferencia nélkül a történeti adatok alapján adóztatnak.

Az ingatlanok és az ingatlanhoz fűződő jogok körében a sorozatértékesítést (kettő éven belül négyet meghaladó) áfa is terheli az Európai Unióban. A rendszeres ingatlanértékesítésre a vállalkozásokra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

A termőföld értékesítése és egyéb hasznosítása általában minden adórendszerben preferált adózású. Ezért bár a termőföld ingatlan is, de annál kedvezőbb a jövedelemadózása.

Az ingóságok köréből ki kell emelni a régiségek és muzeális értéket képviselő dolgokat. Ezek átruházására és adózására különös szabályokat kell alkalmazni.

Az adóhatalmak a mindennapi életben előforduló átruházásokat általában mentesítik az adózás alól. A szellemi javak körében a kérdés összetettebb. Már a szerzési érték megállapítása is problémás lehet.

Az adórendszerek általában a történeti pénzügyi adatokból indulnak ki, és az idő múlásával azokat kedvezményesen lehet figyelembe venni. Általában a kedvezmények könnyen kiszámítható szabályokkal érvényesíthetők, a valós halmozott inflációs hatáshoz nem sok közük van.

1.4.1.5. Külföldről származó jövedelmek

Külföldről származó jövedelmek esetén az előzőekben leírtak másként érvényesülhetnek. Az egyik külföld és egy másik külföld között az adó-jogfennhatóságok különbséget tehetnek. A külfölddel kapcsolatos adózási szabályokat egyezményekben foglalhatják. Egyedi szabályozást követhetnek az államszövetségek, a szövetségi államok az államalkotó tényezőikkel kapcsolatban. Hasonlóan egyedi szabályozás lehet az önálló államok tartós szövetkezéseinek.

Általában az ingatlanokkal kapcsolatos adózásra az ingatlan fekvése szerint adó-jogfennhatóság jogosult. Egyre több jurisdikció deklarálja, hogy a polgárainak a teljes világgjövödelme felett fenntartja az adóztatás jogát. A más adóhatalom által beszedett adót figyelembe veszik az adókötelezettség megállapításánál. Itt akár mentesítést, akár beszámítást is alkalmazhatnak.

1.4.1.6. Egyéb jövedelmek

Az előzőekben áttekintettük azokat a jövedelmeket, amelyeket általában egyedileg szabályoznak az adó-jogfennhatóságok. A nem nevesített vagy jelenleg még nem létező jövedelemszerzési formák adózására az általános elvek alapján kerül sor.

Nem lehet tételes és az élet minden helyzetére kiterjedő szabályozást alkotni. Nem szokták önálló tényállásként adózás alá vonni a kedvezményes szerzést, amelyhez vásárlói pontok használtak, még akkor sem, ha a vásárlói pontot céges költségek alapozzák meg.

Általában ebbe a körbe tartoznak a valamilyen tevékenységtől tartózkodások ellenértékei is. Az engedélyezett szerencsejátékból és sportfogadásból származó nyereségek, amelyekre nincs különös szabályozás is ide tartoznak.

Az egyéb jövedelmi kategória az adóhatalom számára biztosítja az adóztatás határainak rugalmas és jogszerű kiterjesztését.

1.4.2. Mentességek, kedvezmények

Mentességek és kedvezmények a természetes személyek adózásában igen elterjedtek. Vannak természetes elvi alapon nyugvó mentességek, kedvezmények. És vannak olyanok, amelyek az adóhatalom politika preferenciáinak a következményei. A mentességeket jogtechnikai szempontból többféle módon valósítják meg: az adott tényállás nem számít bevételnek, vagy nem számít jövedelemnek, vagy kifejezetten mentesnek nyilváníják. A kedvezményeket is hasonlóan többféle jogtechnikai megoldással alkalmazhatják.

A mentességeket és a kedvezményeket az irányultságuk szerint osztályozzuk. Az adóalanyra irányuló könnyítések, az alanyiak, az adótárgyra irányulók pedig a tárgyi könnyítések.

Az adóalapra irányuló könnyítések az adómegállapítás alapjából a tarifaalap meghatározásnál veendő figyelembe. Az adóra irányuló könnyítések a tarifa-rendszer által meghatározott adóösszegeből az adóteher megállapításánál veendő figyelembe.

A természetes elvi alapon nyugvó mentességek közé tartozik a kapott kölcsön és annak visszafizetése. Ezek vagyonnal kapcsolatos műveletek, amelyek nem

tartoznak a jövedelemadózási hatálya alá. Hasonlóan a jövedelemadó-rendszeren kívüli pénzügyi mozgás az adókkal való elszámolás. A nem a munkajövedelmet pótló társadalmi jövedelmek is ebbe a körbe tartoznak. A nyugdíjról korábban már írtam.

Az adómentességek körében örök vita, hogy a létminimum legyen-e adómentes. Ahogy Heller Farkas is rámutatott a létminimum meghatározása is összetett probléma (Heller, 1943, 143-146). A fizikai létminimum a létfenntartás minimális összegét jelenti, míg a társadalmi létminimum az adózó társadalmi pozíciójának megfelelő létminimum. Ezt a társadalmi helyzettől függő létminimum-meghatározást az adóztatási gyakorlatban nehézkesen lehetne alkalmazni. A létminimum adómentességét más kedvezményrendszerrel is elérhetővé lehetne tenni.

1.4.3. Az adó meghatározása

Jelen tanulmány korábbi részeiben elemeztem a lehetséges adótarifa-rendszereket. A tarifák közül kiemelkednek a monoton tarifák, elsősorban a lineáris, a késleltetett progressziót, az indirekt progressziót alkalmazó rendszerek. Az adóhatalom mindig fog preferenciákat alkalmazni, ilyen a politikai természete. Ezért ténylegesen lineáris, arányos adózás kis valószínűséggel valósulhat meg.

Az adóalap-mentességek és az adóalap-kedvezmények figyelembevételét követően maradéktalanul lesz a további számítások kiinduló pontja. A jövedelmeket általában két csoportra osztják az adóhatalmak. A jövedelmek egy részét progresszió alá vonják a másik részére pedig jövedelemtípusonként önálló szabályozást írnak elő. Általában lineáris adóval terhelik az eseti ügyletek jövedelemtartalmát. Ezek közé tartoznak például a vagyonelemek értékesítéséből, hasznosításából származó jövedelmek. A megtakarítások körében a banki kamatokra a gyakorlatban előfordul mindkét megoldás. A progresszió itt felesleges, mert a megtakarítás hozamának tervezését nehezíti meg.

A magyar adórendszerben a direkt progresszió alá vonást úgy valósították meg, hogy a jövedelmeket két részre osztották: az összevonás alá eső jövedelmek és a külön adózó jövedelmek. Az összevonás alá eső jövedelmekre alkalmazták a progresszív adóábrát. A jelenlegi egykulcsos személyi jövedelemadó törvényben is benne van a könnyen megvalósítható direkt progresszió lehetősége, ugyanis a jövedelmek csoportosítását (összevonás alá eső és külön adózó) nem változtatták

meg, ezért csak az adótáblát kell módosítani. Az adóalapkedvezmények, mint korábban bemutattam, indirekt progressziót generálnak.

1.5. Társasági jövedelemadózás

A jövedelem fogalmát és tartalmát a megfelelő adótörvények írják elő. A társasági adózásban is a jogalkotó döntése, hogy egy törvénybe vagy több törvénybe foglalja a szabályokat. A továbbiakban bármelyik megoldásra is jövedelemadó törvényként hivatkozom, álljon az egy vagy több törvényből.

A társaságok elkülönült vagyonnal rendelkeznek. A társaságokat természetes személyek működtetik. A vagyon változásával és a tevékenység eredményével a társaságot működtetőknek el kell számolniuk. Az elszámolások akkor hasonlíthatók össze, ha azonos módon készítik azokat. A társaságok tagjai és tulajdonosai a társaság további sorsát illetően döntéseket kell, hogy hozzanak és az ehhez szükséges információhoz joguk és szükségük van. A társaság vagyoni helyzetét és eredményességét ismerniük kell a potenciális befektetőknek, a hitelezőknek, az adóhatalomnak és adott esetben a nyilvánosságnak. Ez a számviteli beszámoló.

Az általános részben ismertettem a társasági adó adóalanyi körét.

1.5.1. Az adótárgy: a jövedelem

A társasági adózás alapja a piaci viszonyok között elért jövedelem. Jövedelem alatt ebben az esetben is egy adott időszak alatt (általában egy év) elért bevételket értik, csökkentve a bevétel elérése érdekében viselt költséggel.

A számviteli elszámolásokat pénzforgalmi vagy eredmény szemléletben lehet elvégezni. Az eredmény szemléletű elszámolás során a gazdasági teljesítményeket a teljesítésükkor kell elszámolni, függetlenül azok pénzügyi rendezésétől. Ez mind a bevételekre, mind a költségekre alkalmazandó.

Az adóalap megállapítása érdekében érdemes a számviteli beszámolás adatait felhasználni. Ezek szabályozására a jogfennhatóságnak több lehetősége van:

- Tétélesen és kötelezően szabályoz mindent.
- Számviteli keretszabályozást vezet be, a társaságok mozgás tere a részletek kimunkálása.
- Szakmai szervezet sztenderdjeit teszi kötelezővé (IFRS, US GAAP).

- Az adóhatóság írja elő a beszámolási formát.
- Nem szabályoz semmit sem.

Általában az első és utolsó megoldást nem alkalmazzák a gyakorlatban. A számviteli szabályozás keretét biztosít a társaságoknak, és konkrét egyedi tartalommal, a saját maguk által kialakított számviteli politika rendelkezik a beszámolás módjáról, egyes tételek elszámolásának módjáról, mértékéről. Az adózásban ez bizonytalanságot okozhat, ezért az adótörvények egyértelműsítik, hogy adózás szempontjából milyen elszámolást tartanak követendőnek.

Tipikusan ilyen az amortizáció, amelyben a számviteli rendszerek nagy szabadságot adnak a társaságoknak saját rendszerük kialakítására. Az adótörvények ezzel szemben merevebb előírásokat tartalmaznak. A reprezentációs költségeket és az adott összeghatárig választható béren kívüli juttatások (kafetéria) költségeit az adózásban korlátozottan lehet érvényesíteni.

A gazdálkodási cél érdekében felvett kölcsönök, hitelek felvétele nem számít bevételnek, a visszafizetése nem számít költségnek. Ugyanakkor a hitelek költségei (kamat, hitelbírálati díj stb.) a társaság költségeként számolhatók el.

Az adózásban elvárt számviteli rendszerből ki kell tudni munkálni az eredményt, a mentességekre, kedvezményekre alapot szolgáltató tételeket.

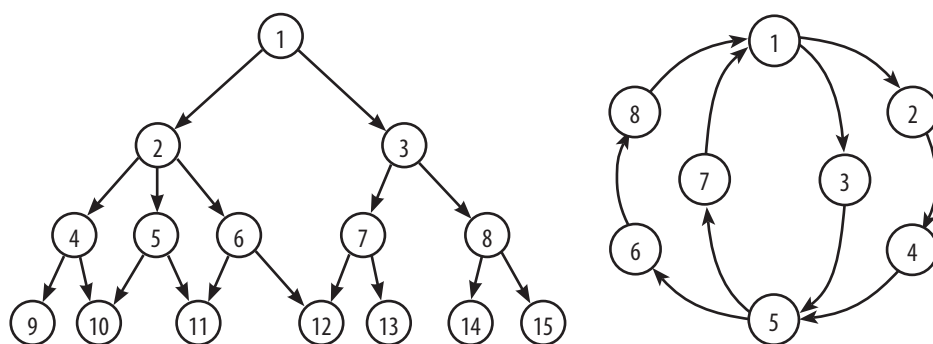
A társasági jövedelemadó mellett létezhetnek olyan adók, amelyek egy-egy ágazatot adóztatnak. Gazdasági válságokra hivatkozva vezethetik be, azt követően vagy kivezetik az adórendszerből, vagy megmaradnak. A szektorsemleges adózási elvét sértené, ha ugyanaz lenne az adóalap, mint a jövedelemadónál. Ezért igazából nem tekinthetők jövedelemadónak, de általában közvetlen adók. Az adószámítás alapja lehet a vagyon (mérlegfőösszeg), a bevétel (vagy árbevétel) esetleg egy egyszerűsített jövedelemszámítás.

1.5.2. A társaságok kapcsolódásai

Az adóalap a piaci viszonyok közt elért bevétel. Amennyiben a társaságok nem független piaci szereplők, az egymás közti ügyletek során kialakított feltételeket sem a piaci mechanizmusok szabályozzák. Az adótörvények ebben külön előírásokat alkalmaznak, hogy az ügyletet piaci áron értékeljék. Ez már eltérést eredményezhet a számviteli elszámoláshoz képest, amelynek a tényeket kell rögzítenie. Az ilyen módon összefüggő adóalanyok a kapcsolt vállalkozások.

A kapcsoltság fogalmát az adójogszabályok írják le. A polgári jog is kellően körülírja a befolyás terjedelmét és mértékének meghatározását. Az adózástól elválaszthatatlan pénzmosás megelőzésével foglalkozó rendszerek igénye is az adózói összefüggések, összefonódások feltárása. A döntéseket természetes személyek hozzák. Minden csoportban meg kell keresni azokat, akik az egész csoportban meghozzák a döntéseket. Ezeket nevezik tényleges tulajdonosnak.

Amennyiben az adózók csoportja több adó-jogfennhatóságot érint a társaságok adataira vonatkozó információk nehezebben elérhetők vagy elérhetetlenek. A tulajdonosi hálózat meghatározása nem mindig egyszerű folyamat. Nem kizárt az összetett kapcsolati hálózat kialakulása. Az alábbi ábrákon bemutatok néhány céghálót, a nyíl a tulajdonostól a tulajdona felé mutat.

2. ábra: Lehetséges céghálók

Forrás: A szerző szerkesztése

A baloldali gráf összetett viszonyokat mutat be, egyértelmű tulajdonosi szerkezettel az ①-es szereplő tulajdonol mindent. A jobboldali gráfon nem deríthető ki, hogy melyik szereplő tulajdonolja a többit. Ad absurdum átruházások sorozatával elérhető, hogy mindegyik szereplő kizárólag jogi személy legyen. Ez a büntetőjogi felelősség megállapításakor válhat jelentőssé.

Egyes adó-jogfennhatóságok lehetővé teszik, hogy a kapcsolt vállalkozásnak minősített adóalanyok körét egy adóalanynak tekintsék, ha azt hivatalosan bejelentik. Az adózói csoporton belüli ügyleteket az adó megállapítása során figyelmen kívül hagyják.

1.5.3. Mentességek, kedvezmények

Mentességek és kedvezmények a jogi személyek adózásában is igen elterjedtek. A könnyítések az adóhatalom politikai preferenciáinak a megnyilvánulása. A mentességeket és kedvezményeket egyedi analitikus nyilvántartásokkal kell tudni bizonyítani.

Az alanyi könnyítések a társaságok méretére (mikro-, kis-, és középvállalkozás) a fejlesztést megvalósító adóalanyra stb. vonatkozhatnak. A tárgyi könnyítések vonatkozhatnak exportra, bizonyos tevékenységet végzőkre.

A hosszabb távú feltételhez kötött (például négy-öt év), igénybe vett kedvezményeket a feltételek nem teljesülése esetén vissza kell rendezni.

A méretnagyságtól függő kedvezmény lehet az adminisztrációs könnyítés vagy az adóalap egyszerűsített meghatározása.

1.5.4. Az adó meghatározása

A társaságok adóalapját az előzek alapján meghatározzák. A mentességeket, kedvezményeket az adómegállapítás minden szintjén lehet érvényesíteni. Sok esetben beszámítással is lehet élni.

Méretnagyságtól függően alkalmazhatnak egyszerűsítéseket a tarifaalap meghatározása során. A gazdasági eredmény helyett egyszerűsítő megoldásokat alkalmazhatnak. A tarifaalap lehet egyszerűen a bevétel, a bevételből és még néhány tételből egyszerűen számítható összeg.

Az adótarifa-rendszer általában lineáris vagy egy-két lépcsővel láncolt szakaszosan progresszív. Egészen mikro adóalanyok esetén a fejadó sem zárható ki.

Az adómegállapítás kihatásai nem csak az elszámolt időszakot érintik, általában a következő pénzügyi év során fizetendő adóelőleg nagyságára is kihatással vannak.

1.6. A vagyon és a jövedelem kapcsolata

A vagyon és a jövedelem kapcsolatát többen próbálták tudományos igényvel meghatározni. A sort von Schanz (Schanz, 1896) kezdte majd a meghatározását Haig finomította (Haig, 1921) és Simons (Simons, 1938) pontosította. Ezek szerint jövedelem a két időpont között bekövetkezett vagyongyarapodás, amelynek összetevői:

- az adott időszak alatt fogyasztásra fordított összeg;
- az adott időszak alatt a vagyonösszeget gyarapodása.

Ez a tudományos definíció gyakorlati adóztatási szempontból nem használható. Adózásban általában egy év az idő. Ez alatt az árszínvonal az infláció vagy defláció értékével módosul. A vagyonösszeget gyarapodásának megállapításához, minden időszak végén minden vagyonelemet értékelni kellene. Ez teljesen felesleges és költséges művelet lenne.

A vagyonelemek értékének változása önmagában az előzőek szerint nem jövedelemadóztatási tényállás, a vagyonelemek átruházása lehet adózási pont. A tudományos definícióból kiindulva egy gyakorlatban használható összefüggést állapíthatunk meg. Jelölje Y a jövedelmet C a fogyasztást és W a vagyont. Legyen Y_T az adóköteles Y_F az adómentes jövedelem. W^+ az időszak alatt szerzett vagyonelemek értéke, W^- az időszak alatt átruházott vagyonelemek értéke (ez utóbbi már a jövedelemadóhatástól megtisztított értéken szerepel):

$Y = Y_T + Y_F = C + W^+ - W^-$ ebből az adóköteles jövedelem kiszámítható: $Y_T = C + W^+ - W^- - Y_F$. Ez az összefüggés az adózással kapcsolatos ellenőrzésekre alkalmas. A vagyon a személyes szféra része, ezért ezt az ellenőrzési eszközt csak körültekintően, megfelelő jogi garanciák mellett szabad alkalmazni.

Amennyiben $Y_T > C + W^+ - W^- - Y_F$, az adóköteles jövedelem nem elegendő a fogyasztás és a vagyongyarapodás fedezetére figyelembe véve az adómentes jövedelmet is. Az erre alapított ellenőrzéseket vagyongyarapodási vizsgálatnak nevezték Magyarországon. Hasonló vizsgálatokat végeztek a két világháború között is. A fogyasztást, más néven az életvitel költségeit adatgyűjtéssel állította össze az akkori adóhatóság.

Amennyiben $Y_T < C + W^+ - W^- - Y_F$, ez azt jelenti, hogy a vizsgálat alá vont adózó nem tud, vagy nem akar a vagyonmozgásával elszámolni. Ebben az irányban vizsgálatokat nem szoktak végezni. Adózási szempontból az adózó nem marasztalható el, de büntetőjogi érintettsége felvethető. Felvethető, hogy az el nem számolt vagyonmozgás célja a nemhivatalos (fekete, szürke) gazdaság.

1.7. Melléklet

1.7.1. Egy konkrét szakaszos láncolt lineáris tarifa elemzése

A magyar személyi jövedelemadó 1996-ban hatályos összevont adótáblája alapján készítettem (1995. évi CXVII. törvény 30. §).

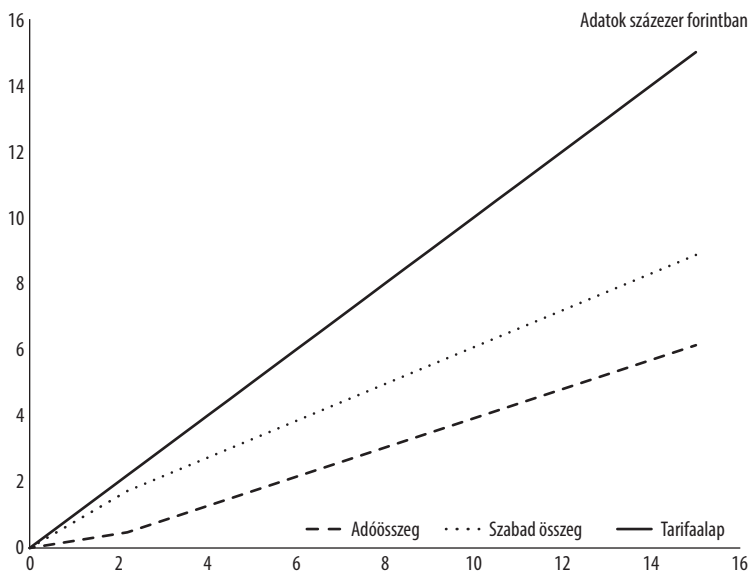
Melléklet 1. táblázat: A szakaszos láncolt lineáris tarifa adatai
(adatok forintban)

Szakasz száma i	Szakasz kezdet t_i	Szakasz adókulcsa c_i	Gyöngyölítés E_i	Adó többlet D_i
1	0	20%	0	0
2	150 000	25%	30 000	7 500
3	220 000	35%	47 500	29 500
4	380 000	40%	103 500	48 500
5	550 000	44%	171 500	70 500
6	900 000	48%	325 500	106 500

Forrás: Szja törvény 1996-os adótáblája és a szerző számításai

A korábbi elméleti rész alapján megállapítható, hogy a bemutatott tarifa **adókulcs-tarifa** típusú **késleltetett progresszióval**.

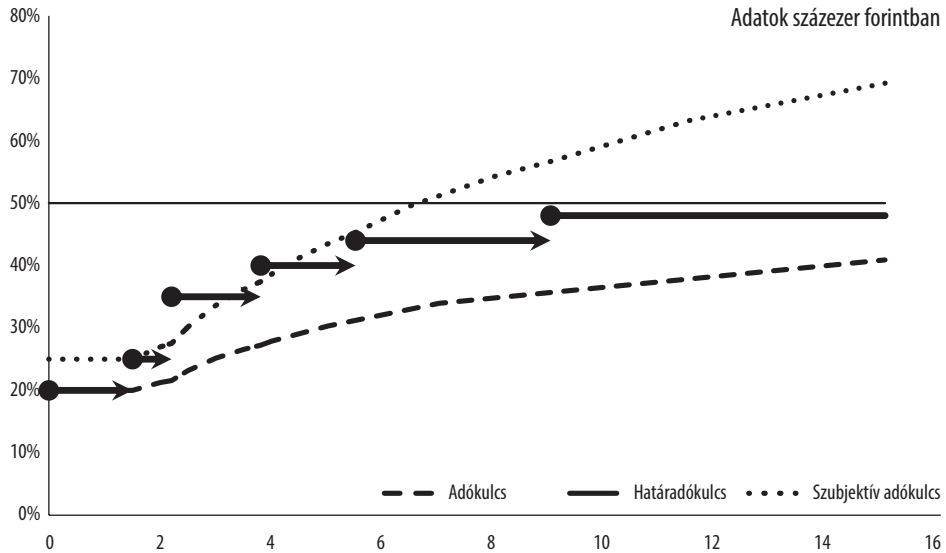
Összefoglaltam egy-egy ábrába a különböző kiszámított adóösszegeket és adókulcsokat.

Melléklet 1. ábra: Szakaszos láncolt lineáris tarifa összegei

Forrás: A szerző szerkesztése

Az adóösszegek után az adókulcsok:

Melléklet 2. ábra: Szakaszos láncolt lineáris tarifa adókulcsai

Forrás: A szerző szerkesztése

Az első ábrán látszik az adóösszeg és a szabad összeg viszonya. A szabad összeg mindig az adóösszeg felett van. Az összehasonlíthatóság kedvéért folytonos vonallal jelöltem a tarifaalap értékét.

A 2. ábrán az adókulcsokat tüntettem fel. A tarifában megadott szakaszadókulcsok a határpontok kivételével a határadókulccsal egyeznek meg. Határpontokon a szakaszadókulcsok a megelőző szakaszhoz tartoznak, míg a határadókulcs a definíciójából adódóan a következő szakaszadókulcsával egyezik meg. Az ábrán csak a határadókulcsot tüntettem fel, a szakaszadókulcsait nem. Az adókulcs folytonos, de a határadókulcsnak szakadása van. Az határadókulcs a tarifa szerint 48%-nál több nem lehet. A progresszivitás miatt (6) összefüggés alapján az adókulcs 48% alatt marad.

A szubjektív adókulcs kisebb 48/52 ($\approx 92,3\%$)-nél, az kisebb 100%-nál, a második pszichológiai határnál. Az első pszichológiai határt az 50%-os szubjektív adókulcsot 660.958,50 forintnál éri el a tarifa. Mai áron a göngyöltett inflációval (1996=100%, 2020 \approx 426%) mintegy 2.815 ezer Ft.

1.7.2. Példák képleten alapuló progresszív tarifákra

Az adózás újabb kori története során, az adózás „igazságossága” okán, próbálták a nagyobb jövedelemmel rendelkezőket nagyobb mértékben megadóztatni. Az adóalap bevallása után kivetették az adót, így tetszőlegesen bonyolult rendszereket is alkothattak. Az adószámításokat a hivatalnokok végezték vagy kellő részletezettségű segédtablázatokat kaptak az adóhatalomtól. A mai önadózáshoz szokott lakosság számára ez kivitelezhetetlen. A lakosság általános matematikai ismereteit messze meghaladják az alkalmazott függvények. Az informatika fejlődésével nem is lenne szükség az adózók mély matematikai ismereteire, de a kiszámított adót csak a kiváltságos tudással rendelkezők lennének képesek ellenőrizni.

Kezdjük egy régi példával, az Osztrák Császárság 1892-ből származó megoldásával! Illovszky kézzel írt doktori értekezésében tette közzé (Illovszky, 1919, 99). Az adóalapot 100 osztrák forintban kellett megadni és az adókulcsot százalékban határozta meg. A formulát 400 osztrák forint felett kellett alkalmazni. A képlet jelen tanulmány jelöléseivel:

$$r(x) = 0,04 - \left(\frac{13500}{x + 3500} + \frac{48583}{x^2} \right)$$

A tarifa progresszív, a maximális adóterhelése 4%. Ma kiegyeznénk ilyen adóterheléssel.

Az Olasz Királyság és az Olasz Köztársaság adózásában is nagy hagyományai vannak a képleten alapuló tarifáknak. Az olasz adórendszerben kiegészítő progresszív adót vetettek ki többféle jövedelem jellegű tétel adózására. Ezt a megoldást 1877-ben vezette be rendeletével II. Győző Manó (II. Vittorio Emanuele) olasz király. Ennek a mértékét különféle képletekkel határozták meg. Az egyik bemutatott képlet az 1925. évi 177. törvény (Imposta complementare progressiva sul reddito) alapján, a tanulmány jelöléseivel:

$$r(x) = 0,04186 \times x^{0,39637}$$

A tarifa háromezer és egymillió líra közti tartományban adja meg az adókulcsot. 1962-ben már más képletet hirdettek meg a 209. számú törvényben. A tanulmány jelöléseivel a kettőszáznegyvenezer és ötmillió líra közti tartományban az adókulcs képlete:

$$r(x) = 0,00874 + 0,000023025 \times \sqrt{x} - 0,0000000000472 \times x$$

Az ötmillió és az ötszáz millió líra közti tartományban az adókulcs képlete:

$$r(x) = 0,06 + 0,00002652 \times \sqrt{x - 5000000}$$

A képleteket némi matematikai ismerettel egy tudományos zsebszámológéppel vagy függvénytáblázattal ki lehet számolni. Azt látni kell, hogy önadózásra ez a rendszer nem kifejezetten alkalmas.

Nem véletlen, hogy a láncolt szakaszonként növekvő lineáris adókulcsok rendszere terjedt el világszerte az önadózással egyidejűleg.

1.8. Irodalomjegyzék

Könyvek, cikkek, tanulmányok

- BALÁS KÁROLY (1934): Adólikviditás. Közgazdasági Szemle, 1934 pp. 205-231.
- BÁNFI TAMÁS (1999): Igazságos adó(rendszer) vagy etikus adózó? MNB tanulmány 108, 1999 <http://www.mnb.hu/letoltes/banfi-99-108.pdf> Letöltve: 2020.02.17.
- FÖLDES GÁBOR (2001): Adójog. Osiris Kiadó, Budapest
- GINI, CORRADO (1912): Variabilità e mutabilità: contributo allo studio delle distribuzioni e delle relazioni statistiche. Tipografia di P. Cuppini, Bologna
- HAIK, ROBERT MURRAY (1921): The Federal tax, p21.
- HELLER FARKAS (1943): Pénzügytan. Második, erősen átdolgozott kiadás, Magyar Közgazdasági Társaság, Budapest
- HERICH GYÖRGY (2017): Adótan 2017. Penta Unió Zrt, Budapest
- ILLOVSZKY ISTVÁN (1919): A progresszív adó elmélete. Doktori értekezés, Debreceni Egyetem, Debrecen
- KAKWANI, NANAK CHAND (1976): Measurement of Tax Progressivity: An International Comparison. The Economic Journal, 87. kötet, pp. 71-80.
- KENYERES SÁNDOR (2019): Az útvámtól a hozzáadottérték-adóig. In: Kenyeres Sándor, Kovács Tamás, Vágyi Ferenc Róbert, Varga József (szerk.): Harminc-két lap, amely megrengette a világot. Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, pp. 15-46. DOI 10.35511/978-963-334-338-8
- LENKOVICS BARNABÁS (2008): Dologi jog. Eötvös József Könyvkiadó
- LIEB, RALF (1992): Direkte Steuerprogression. Wiesbaden, Der Deutsche Universitäts Verlag DOI 10.1007/978-3-663-19805-5

- MARISKA VILMOS (1905): Az államgazdaságtan kézikönyve. Ötödik átdolgozott kiadás, Franklin Társulat, Budapest
- MÉRŐ LÁSZLÓ (1996): Mindenki másképp egyforma. Tercium Kiadó, Budapest
- MUSGRAVE, RICHARD ABEL ÉS THIN, TUN (1948): Income Tax Progression, 1929-48. *Journal of Political Economy* 56, no. 6., pp. 498-514.
- PODDAR, SATYA N. ÉS GENSER, BERND (1986): Measurement of effective tax progression. *Diskussionsbeiträge Series I No 224 Konstanz*, Juli 1986.
- POZSONYI GÁBOR (1934): Progresszív adótarifák vizsgálata. *Közgazdasági Szemle*, 1934. pp 480-506.
- REYNOLDS, MORGAN ÉS SMOLENSKY, EUGENE (1977): Public Expenditures, Taxes, and the Distribution of Income: the United States, 1950, 1961, 1970. New York, Academic Press
- SCHANZ, GEORG VON (1896): Der Einkommensbegriff und die Einkommens-teuergesetze. In: *FinanzArchiv*, 13, Tübingen 1896. pp 1-87.
- SIMONS, HENRY CALVERT (1938): Personal Income Taxation Chicago, p. 50.
- SMITH, ADAM (2011): Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól. Napvilág Kiadó, Budapest
- SZÍVÓS ISTVÁN (1947): Az egyéni adóteher igazságos progresszivitásának elméleti alapja. *Közgazdasági Szemle*, 1947. január-február pp. 50-83.
- SZÍVÓS ISTVÁN (1947): Az adóteher igazságos progresszivitásának elméleti alapja II. *Közgazdasági Szemle*, 1947. március-április pp. 156-194.
- TAKÁCS GYÖRGY ET ALIA (1959): Adótani problémák. *Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó*, Budapest
- TURJÁN SÁNDOR (1988): Az adózás közgazdasági összefüggései. Egyetemi jegyzet, Tankönyvkiadó, Budapest
- VÁGYI FERENC RÓBERT (2019): Az áfa módszertana, jellemzői, logikája, felépítése. In: Kenyeres Sándor, Kovács Tamás, Vágyi Ferenc Róbert, Varga József (szerk.): *Harminckét lap, amely megrengette a világot*. Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, pp. 47-72. DOI 10.35511/978-963-334-338-8
- VARGA ERZSÉBET (2017): Az egyenlő áldozati elvek és a progresszívadóztatás az igazságosság jegyében. In: *Köz-gazdaság 2017/2*, Budapesti Corvinus Egyetem pp. 155-158.
- WICK, HARALD (1932): Die indirekte Progression. Ein Beitrag zur Untersuchung der formalen Gestaltung von Steuertarifen. Fischer Verlag Jena

Kézikönyvek, közlönyök

MAGYAR ÉRTELMEZŐ KÉZISZÓTÁR, második átdolgozott kiadás. Akadémiai kiadó, Budapest 2003.

GAZETTA UFFICIALE DELLA REPUBBLICA ITALIANA, Roma 9-5-1962, N°118, p 1909 Legge 18 aprile 1962 N° 209.

Elektronikus kiadványok, letöltések

Adó Jogtár plusz Jogtár ® Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2020

www.nav.gov.hu/nav/archiv/szolgaltatasok/adokulcsok_jarulekmertekek/adotablak/sav.html Letöltve 2020.03.31.

www.nav.gov.hu/nav/szolgaltatasok/adokulcsok_jarulekmertekek/Adotablak/Az_osszevont_adoalapo20181227.html Letöltve 2020.03.31.

2. A jövedelemadózás makrogazdasági vetülete

2.1. Az adóztatás lehetséges alapjai

A fejezet célja, hogy az adórendszer különböző adótípusai közül a jövedelemadó esetében általános szinten közgazdaságilag meghatározásra kerüljön a jövedelem kategóriája. Ezért először az adórendszeren belül elkülönítem az alapvető adótípusokat. Eszerint az adókat (T) felírhatjuk az úgynevezett elemi adófajták összegeként, ahol a hozzáadottérték-adót, a jövedelemadót, a fogyasztási adót és a vagyoadót (Kürthy, 2011) összesítjük.

$$T = T_{VAT} + T_Y + T_C + T_W, \text{ ahol}$$

T_{VAT} a hozzáadottérték-adó
 T_Y a jövedelemadó
 T_C a fogyasztási adó és
 T_W a vagyoadó.

Ricardo „A politikai gazdaságtan és az adózás alapelvei” című művében az adót úgy definiálta, hogy „az ország földje és munkája hozadékának az a része, amelyet a kormányzat rendelkezésére bocsátanak és végeredményben vagy az ország tőkéjéből, vagy a jövedelméből fizetnek.” (Ricardo, 1991, 98) A négy adótípus elkülönítése során megállapítja, hogy az „adó nem szükségszerűen tőkeadó azért, mert a tőkére vetik ki, és a jövedelemadó sem azért jövedelemadó, mert a jövedelemre vetik ki.” (Ricardo, 1991, 99) Véleménye szerint elemi adótípusokat azért sem lehet mereven elkülöníteni, mert a társadalom tagjainak az a törekvése, hogy vagyonukat megőrizték, arra ösztönözi őket, hogy bármely adójukat jövedelmükből fizessék ki.¹ Ezáltal ez a törekvés valószínűleg fogyasztási színvonaluk visszafogását fogja eredményezni. Ennek makroökonómiai hatása a kereslet csökkenése lesz.

¹ Ez alól persze számos kivételt találunk. A hedonista életfelfogású egyének inkább jövedelmüket – valójában fogyasztásukat – kívánják szinten tartani, és kevésbé törődnek azzal, ha közben vagyonuk apad vagy elfogy. (Kenyeres-Varga, 2016)

Ebből a négy lehetőségből bármelyik elemi adófajta egyedül is képes betölteni az adórendszer fedezeti funkcióját, azaz képes önállóan a költségvetés bevételeit biztosítani. „Ha például azt mondjuk, hogy az állami kiadások a GDP 50%-át teszik ki, akkor a szükséges bevétel megoldható egy 100%-os hozzáadottérték-adó bevezetésével, mert a hozzáadott érték 50%-a ebben az esetben azonnal 'bemegey' a költségvetésbe. Ugyanilyen egyszerű adórendszer a 0%-os hozzáadottérték-adó és az 50%-os jövedelemadó párosítás. Nevezzük ezt a két adórendszert a legegyszerűbb adórendszernek.” (Kürthy, 2011, 70)

Az adóztatás történetében adóalakként rendkívül sokfajta megoldás létezett. Természetesen itt nem lehet célom az adózás adóalap-szemponitú történetének összefoglalása, részben terjedelmi okokból, részben pedig azért, mert ilyen egységes történelem nem is létezett. Az eltérő társadalmi berendezkedés, eltérő időszakokban más-más megoldást használtak az adóztatás alapjának meghatározásához, és ebben az esetben az emberi találékonyság szinte minden képzeletet felülmúló sokszínűséget eredményezett. Ami itt szerényen megfogalmazható célkitűzésünk lehet, hogy – bevezető jelleggel – az értékben meghatározott, jövedelemalapú adóztatás kialakulásának néhány fontosabb lépcsőfokát Közép- és Nyugat-Európa fókusszal ismertetem.

Az adóztatás a történelem korai, bár hosszú periódusában valamilyen természetbeni termék vagy szolgáltatás adóalap meghatározása révén működött. Ezt a formát váltotta fel az árutermelési mód kiterjedésével a pénzbeli adóztatás. E két típus mellett megkülönböztetünk egyéb speciális fajtákat, például az adózás bélyegben lerovását.

A pénzviszonyok elterjedése előtti időszakban természetben, terményben, áruban kellett teljesíteni. „Egyiptomban már a Kr. e. III. évezredben ismert volt az aratási adó és a Níluson az áruforgalomra kivetett vám. (...) A görög városállamokban (Athén, Pireusz) Kr. e. 400 körül már a termények értékesítésére is kivetettek forgalmi adókat.” (Kenyeres, 2019, 15)

A normatív adózás felé tett kiemelkedő jelentőségű lépés volt Augustus császár tette, amellyel megszüntette az adóbérlés intézményét, mely során az addigi gyakorlattal ellentétben (az adó beszedését előre eladták az adóbérlő társaságoknak, melyek ezen összeg feletti adókat szedtek be) az adó beszedését az állami hivatalokra bízta. Bevezette az 5%-os mértékű öröklési adót, az 1%-os forgalmi

adót (centesima rerum venalium), és a rabszolgák (a rabszolga is árunak számított) értékesítése után 4%-os mértékű adót vetett ki.

Abú Júsuf ibn Ibráhím al-Kúfi (al-Anszári), Abú Hanifának (731-798) a róla elnevezett muszlim jogtudományi iskola tanítványának, a későbbi bagdadi főbírónak fennmaradt a „*Kitáb al-kharádzs*” (A földadó könyve) című műve. A „*kharádzs*” földadó volt, amely a föld hozamának 50%-áig terjedhetett, úgy, hogy fizetése mellett a föld a muszlim lakosság tulajdonában maradt. Ebben történik említés a dzsizjáról, amelyet a muszlimok, az általuk meghódított területeken élő, nem muszlim kinyilatkoztatott vallások híveitől – zsidóktól és keresztényektől – szedtek. (Falus, 2015) Ennek fejében, ha nem is nyilvánosan, de szabadon gyakorolhatták a vallásukat. (Falus, 2018)

A középkori adótörténelemből ismerjük a hídvámot, az útvámot, a termelés megadóztatásából az egyháznak fizetett tizedet – melyet Magyarországon István király vezetett be 1001-ben és csak 1848-ban szűnt meg –, majd később a földesúr részére beszedett kilencedet. Az adózás speciális formája volt a robot, amely munkával megváltott adóként funkcionált.²

A pénzviszonyok elterjedése után a természetbeni fizetés egyre ritkábbá vált, mind az adó beszedőjének, mind az adófizetésre kötelezett adóalanynak általában érdekében állt a fizetendő adót nem természetben, hanem pénzben befizetni. Egyedi kivételek adódtak, például Magyarországon az I. világháború után bevezetett őrlési adó (1921. évi XXXIX. törvénycikk) természetben írta elő a malmok számára az örölt gabona egy részének (15%) beszolgáltatását. Az adó beszedője (papság, földesúri réteg, állam) sokoldalúbban és kényelmesebben fel tudta használni a monetáris befizetett adót a természetbeni javaknál, hiszen az árutermelési viszonyok széleskörűvé válásával a pénzért – szinte – bármit be tudott szerezni, másrészt nem terhelte a természetben beszedett adó raktározási problémája sem. Ez utóbbi jelentős lépés ahhoz, hogy az adót az adóbeszedés után nem kellett viszonylag hamar felélni, ezáltal az adóbeszedés időpontja és annak felhasználási időpontja függetlenedhetett egymástól.

Az adófizető rétegeknek általában szintén érdekében állt az adó monetáris formában, nem természetben megfizetése, hiszen ezáltal személyi függése lazulhatott. Természetesen ellenerők is hatottak, ha a terményt nehezen vagy áron alul tudta értékesíteni, ekkor a természetbeni befizetés a kényelmesebb megoldás.

² A középkori adók áttekintő leírását ld. pl. Kenyeres (2019) munkájában.

A pénzben megfizetendő adót a pénzforgalom fejlődési fokának megfelelően először fémérmékkel, majd később pénzhelyettesítőkkel teljesítették. A fejlődés további állomása volt a készpénzhelyettesítők megjelenése, és napjainkban már használjuk az elektronikus fizetési módszereket is.

Az adó terménnyel vagy pénzzel befizetése melletti harmadik megoldás, ha az adót speciális, általánosan megvásárolható értékcikkekben (például okmánybélyegben) kell teljesíteni. Előnye, hogy az adótenyállás még nem valósul meg, de már az adót megfizetik, az adóhatalom előbb jut a bevételhez. Hátránya a bélyeg hamisíthatósága. Ezt a rendszert még ma is használják az illeték lerovására.

Végül vizsgáljunk meg olyan nyilvántartási technikákat, amelyek mind a termék alapú, mind a monetáris alapú adóalapoktól eltérnek, ezzel egy sajátos, harmadik csoportot képeznek. Ezek az adóztatás nem monetáris alapú eszközei.

Ilyen speciális adónyilvántartási eszköz a rovásbot. Ez „két azonos módon rótt bot volt, és az egyik az adózónál, a másik pedig a hatóságnál volt. Egy adóperiódus múlva megnézték a vagyonváltozást, és azt adóztatták. Ebből származik néhány magyar szókapcsolat: leró, sok van a rovásán, rovott múlt, dögrovás”. (Kenyeres, 2019, 16)

Az adók megfizetésére használtak még speciális pénzjellegű, lényegében csak adófizetésre használható pénzügyi eszközöket, adópénzeket. Az adópénz az adott helyen párhuzamosan létező pénzek közül az egyik kijelölése, amikor a törvényes fizetőeszköz helyett adópénzben írják elő az adókötelezettséget.

Az adófizetési kötelezettség speciális esete a magas (hiper)inflációs időszak adófizetése. Magas infláció esetén a törvényes fizetőeszközben előírt adó reáladótartalma lényegesen csökkent volna, ezért sokszor adópénzben határozzák meg az adófizetési kötelezettséget. Az adópénz napi inflációs árfolyamon vásárolható.

A hazai és világszintű adótörténelem ilyen speciális eszköze volt az adópengő. A második világháborút követően Magyarországon hiperinfláció alakult ki. A gazdasági helyzetet 1945 decemberében egyszeri vagyondézsmával és a pengő bankjegyek lebélyegzésével (három bankjegy árából bélyeget kellett vásárolni, s azt a negyedik, ugyanolyan címletű bankjegyre ragasztani) igyekeztek stabilizálni, eredménytelenül. (Varga, 1964, 103) Ezt követte 1946. január elsejétől a

közadók, közüzemi díjak és egyéb szolgáltatások adópengőben kivett ellenértékének lerovására szolgáló adópengő bevezetése, amely kezdetben – 1946 áprilisáig – csupán elszámolási egység volt. A közönséges pengőhöz viszonyított árfolyamát naponta közzétették.

1946 májusában az adópengő fizikailag is kibocsátásra került: a kincstár két hónapos lejáratú adópengőre szóló adójegyeket bocsátott ki. Ezek kezdetben az adófizetést szolgálták, június 23-tól azonban már a közüzemi díjakat is ki lehetett egyenlíteni velük. 1946. július 8-tól az adópengő törvényes fizetőeszközzé vált és kiszorította az addigra már teljesen értékét veszített pengő bankjegyeket. A kincstártól a Nemzeti Bank átvette az adójegyek gyártását és forgalomba hozatalát. A bankrendszer kötelezték, hogy a pénzügyi elszámolásokra is az adópengőt használja. Ezt az adómegállapítási technikát a forint bevezetéséig alkalmazták. A pengő és adópengő az 1946. augusztus 1-i stabilizációkor, a forint kibocsátásakor szűnt meg, amikor 400.000 kvadrillió (pontos nyelvi megnevezéssel 400 kvadrilliárd, matematikai jelöléssel 4×10^{29}) pengő tett ki 200 millió (matematikai írásmóddal 2×10^8) adópengőt, amely egy forintot ért.

Napjainkban pedig nem csak a negyedik ipari forradalom korát éljük, hanem az adórendszer, adóstruktúra átalakulásának korát is. Így az Európai Unióban az utóbbi években jelentős adószervezeti változások zajlottak, amelyek érintették hazánkat is. Bár egységes tendencia nem figyelhető meg, de például Németországban a munkát terhelő adók szintje magas, bár csökkenő tendenciát mutat. (Cseh, 2019, 33) A németországi személyi jövedelemadókból származó bevételek – az általános forgalmiadó bevételei mellett – képezik a német államháztartási adóbevételek gerincét. Magyarországon viszont az adórendszer átalakítása a 2008. évi válság után a munkát terhelő adóteher csökkentésének tendenciájával valósult meg. A 2004–2015 periódus alatt két különböző ciklus volt megfigyelhető: az első ciklus 2004–2008 között található, amikor a munkát terhelő adók aránya növekvő, a fogyasztást terhelő adók aránya csökkenő tendenciát mutatott, majd 2009–2015 között már egyértelműen kirajzolódik, hogy a forgalmi-fogyasztási típusú adók aránya folyamatosan emelkedett. (Varga et al., 2018, 4)

2.2. A fizetési eszközök és az érték meghatározása

2.2.1. Pénz és pénzhelyettesítők szerepe az adózásban

Modern pénzen olyan bankpasszívát értünk, mely a pénztörténet második szakaszában (a teremtett pénz korszaka) betölti a pénz funkcióit. A magyarországi jogi szabályozás szerint pénz a törvényes fizetőeszköz, amely lehet bankjegy, érme, számlapénz és elektronikus pénz (2009. évi LXXXV. tv. 2. § 19. pont). A mai pénz belső érték nélküli pénz. Az adott országban történő elfogadását állami deklaráció biztosítja. A pénz négy funkcióját különböztetjük meg.

- *Értékmérő vagy elszámolási egység*: a pénz homogenitásának megfelelően a gazdasági számbavétel egységeként funkcionál, alkalmas áruk árának, jövedelmeknek és vagyonoknak mérésére és összehasonlításra.
- *Forgalmi eszköz*: a pénz és áru cseréjében az azonnali fizetéskor közvetít, amely feltételezi, hogy a pénz mindenki által elfogadott.
- *Felhalmozási* (kincsképző funkció) *eszköz*: a pénz legyen alkalmas a vagyontartás eszközeként szolgálni.
- *Fizetési eszköz*: a pénz legyen alkalmas halasztott fizetésre, hitelek nyújtására és visszafizetésére.

A klasszikus négy funkció kiterjesztéseként beszélhetünk regionális vagy világpénz szerepről: országhatáron kívül is betölti a pénzfunkciókat. Ilyen pénz az IMF pénze, az SDR (Special Drawing Rights) és az EU volt pénze, az ECU (European Currency Unit), illetve jelenlegi pénze, az euró.

A pénzhelyettesítő eszköz olyan fizetési eszköz, mely funkciója szerint helyettesíti a pénzt, amely a fenti definíció szerint lehet bankjegy, érme, számlapénz és elektronikus pénz. Főbb típusai a csekk, a bankkártya, a váltó³, a különböző utalványok és a helyi pénz. Adózási szempontból az Áfa tv. (2007. évi CXXXVII. törvény) 259. § definiálja a fogalmat: „15. pénzhelyettesítő eszköz: fizetési megbízás vagy ígérvény - ide nem értve a pénzt és a készpénz-helyettesítő fizetési eszközt -, ha azzal a kötelezett pénztartozást térít meg, feltéve, hogy annak jogosult általi elfogadásával a jogosult eredeti pénzkövetelése a kötelezettel szemben megszűnik”⁴

³ A váltó szabályait az 2017. évi CLXXXV. törvény tartalmazza.

⁴ Terjedelmi okokból a pénzhelyettesítők közül csak a helyi pénzzel foglalkozom.

Készpénz-helyettesítő eszköz fogalmán a csekk, az elektronikus pénzeszköz, valamint a fizetési megbízás megtételét lehetővé tevő dolog vagy eljárás (Hpt. 2. mell. 5.1. pont) értendő a hazai jogi szabályozás szerint. Megkülönböztethetünk még ezen fogalmakon kívül kis összegű készpénz-helyettesítő eszközt (2009. évi LXXXV. tv. 2. § 16. pont), melyre jelen tanulmány nem tér ki. Szintén nem foglalkozom az elektronikus pénzeszköz témakörével.

2.2.2. A helyi pénzek

Tekintettel arra, hogy az adózás alapjául szolgáló érték nemcsak forintban keletkezhet, hanem hazánkban az utóbbi évtizedben, 2010-től, a soproni Kékfrank kibocsátásától számítva helyi pénzben is, szükséges a helyi pénzek működésének rövid áttekintése.

A helyi pénz, mint forgatható utalvány jogilag először az 2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról (Hpt.) szövegében, mint kiegészítő pénzügyi szolgáltatás jelent meg, illetve teljeskörűen a 2013. évi CCXXXV. törvény az egyes fizetési szolgáltatókról (Fsztv.) szabályozta. Mivel a magyarországi forgatható utalványok mindegyikének egysége egy forintot ér, adózási szempontból a helyi pénzek megjelenése nem okoz átváltási problémát. A helyi pénzrendszerek központi és helyi adókénti fizetési lehetősége hazánkban ebben az évtizedben nem jött létre, tehát ennek a kérdéskörnek adózási kapcsolatát nem tárgyaljuk.

A helyi pénz a fenti instrumentumokkal szemben lényegét tekintve egy utalvány. Lényeges eltérés az (étkezési, üdülési, kulturális stb.) utalványokkal szemben, hogy a helyi pénz átruházásával annak másodlagos piaci forgalma is létrejön. További eltérés az utalványokkal (étkezési, üdülési, kulturális stb. utalvánnyal szemben), hogy míg az utalványoknak van lejárat dátumjuk, a helyi pénz általában lejárat nélküli eszköz. A helyi pénzek gazdaságbeli szerepe sokoldalú: egyrészt kiegészíti az adott nemzeti valutával való kereskedelmet egy térségben, másrészt gazdasági és nem gazdasági szereplőket köt össze. Ezen kívül fontos szerepük van a javadalmazási rendszerben, továbbá hozzájárul a gazdaság kifehérítéséhez (Szóka, 2013).

Adójogilag az utalvány kétféle lehet:

- a) az utalványt ellenértéknek, vagy ellenértékresznek kell tekinteni, vagy;
- b) az utalványt egy adott ügyletre (termékre/szolgáltatásra) lehet beváltani.

Az utalványon (vagy a hozzá kapcsolódó dokumentációban) fel kell tüntetni a terméket vagy a szolgáltatást, amire beváltható, vagy azt az adóalanyt, akinél beváltható.

A helyi pénzrendszerek kialakítása során legfontosabb teendő a helyi pénz beépítése az uralkodó törvényes fizetési eszközrendszerbe. A helyi pénz (forgatható utalvány), és a pénz elhatárolása döntő szempont a helyi pénzrendszerek működése szempontjából. A mai pénz belső érték nélküli pénz. Az adott országban történő elfogadását állami deklaráció biztosítja. A pénzrendszer a pénz négy funkciója betöltése esetén működhet.

Adózási szempontból „az utalványoknak a fizetőeszközöktől történő elhatárolását az adja, hogy bár az utalványt a termékértékesítés, szolgáltatásnyújtás teljes vagy részbeni ellenértékének kell elfogadni, de ezek során az utalvány „fizetőeszköz” tulajdonsága korlátozott, mivel csak előre meghatározott termékekre, szolgáltatásokra, vagy csak előre meghatározott értékesítői körnél váltható be. A definícióból következik az is, hogy az utalvánnyá minősítés szempontjából lényegtelen annak fizikai megjelenési formája, vagyis az utalvány lehet papíralapú és elektronikus formában létező is.”⁵

A pénz és pénzhelyettesítő fogalmának elkülönítése fontos a helyi pénzek működésének megértése szempontjából. Pénzt teremteni a jegybankok és az üzleti bankszektor egyes tagjai (bankok és szövetkezeti hitelintézetek) tudnak hitelnyújtással és/vagy valuta-, illetve devizavétellel. A jegybank és bank által teremtett pénz mérlegük forrás (passzíva) oldalán található, ezért nevezzük a pénzt bankpasszívának. Tehát a modern pénz olyan bankpasszíva, amely egyidejűleg képes betölteni az értékmérő, forgalmi, felhalmozási és fizetési eszköz funkciókat.

A modern gazdaságban a jegybankpénz a központi bank forrása (passzívája), azaz a központi bank adósságaként keletkezik. Ez igaz a jegybankpénz készpénz és számlapénz esetére is. Ez az adósság ugyanakkor nem realizált adósság, hiszen a jegybank semmilyen más pénzeszközre nem váltja be a jegybankpénzt. Ebből a felfogásból kiindulva a jegybank tehát olyan adósságot (pénzt) teremt – szinte – ingyen, amellyel szemben áru- és szolgáltatásvásárlás teljesíthető, illetve kamatjövedelem realizálható.

⁵ https://adozona.hu/2019_es_valtozasok/Az_uttalvanyok_afakezelese_2019tol_Fogalmak_K6PDBI

A helyi pénz kibocsátása esetében ez azt jelenti, hogy az összegyűjtött pénz fedezete mellett bocsátunk ki helyi pénzt. A pénz és helyi pénz kapcsolata során az alábbi gondolatmenetet szükséges szem előtt tartanunk:

1. A helyi pénz nem pénz, mert nem bankpasszíva, és nem tölti be a pénz összes funkcióját.
2. A helyi pénz pénzhelyettesítő, melynek fedezete bizalmi szempontból optimális esetben 100%-os bankbetét, illetve kockázatmentes eszközökbe fektetett pénzügyi instrumentum.
3. Ezért a helyi pénz teremtésének megértéséhez a kibocsátó szerv és a hitelintézet mérlegében létrejövő változásokat szükséges elemeznünk.

A helyi pénz kibocsátása során el kell különítenünk a helyi pénz kibocsátó szervezetet és a fedezetet kezelő hitelintézetet. Az előbbi lehet bármilyen jogilag elfogadott szervezet vagy akár magánszemély, a fedezetet kezelő intézmény egy hitelintézet (bank, szakosított hitelintézet vagy szövetkezeti hitelintézet). A helyi pénz a kibocsátó szervezet forrásoldali tétele, e szerv adósságaként teremődik:

E	Kibocsátó szerv mérlege	F
		+ helyi pénz

A helyi pénz teremtése során gondoljuk végig a teremtés lépéseit!

1. Készpénz ellenében: a mérleg eszközoldalán helyi pénz kibocsátása során befolyt készpénz növekedése, forrásoldalon a helyi pénz, mint kötelezettség áll.

E	Kibocsátó szerv mérlege	F
+ készpénz		+ helyi pénz

2. Második lépésként vegyük szemügyre, mi történik a kibocsátó szerv mérlegében, ha a kibocsátó szerv a készpénzt befizeti bankszámlájára. Ekkor a kibocsátó szerv mérlegében eszközcsere következik be, a fedezetet kezelő hitelintézetben készpénzfogadás (eszközoldal), valamint betétteremtés (forrásoldal) történik.

E	Kibocsátó szerv mérlege	F
- készpénz		
+ betét		

E	Hitelintézet mérlege	F
+ készpénz		+ betét

3. Amennyiben a kibocsátó szervezethez banki számlapénz formájában folyik be a bevétel, a banki számlapénz eszközoldalon jelenik meg, míg a helyi pénz adóssággként a forrásoldalon.

E	Kibocsátó szerv mérlege	F
+ banki számlapénz (betét)		+ helyi pénz

Számlapénzes vásárlás esetén a hitelintézet mérlege az alábbiak szerint alakul:

E	Hitelintézet mérlege	F
		- helyi pénzzel vásárló betéte
		+ helyipénz-kibocsátó betéte

Végző eredményként mindkettő változatban az alábbi mérleget kapjuk:

E	Kibocsátó szerv mérlege	F
+ banki számlapénz		+ helyi pénz

A helyi pénz kibocsátása esetében ez azt jelenti, hogy az összegyűjtött banki számlapénz fedezete mellett bocsátunk ki helyi pénzt.

A helyi pénz a pénzügyi rendszerben a pénzhelyettesítők csoportjába tartozik. A szakirodalom a pénzhelyettesítőket technikai és közgazdasági pénzhelyettesítő csoportba sorolja. (Kun, 2006) A technikai pénzhelyettesítők a pénz forgalmi eszköz funkcióját szeretnék tökéletesíteni, a többi technikai pénzfunkciót (értékmérő, felhalmozási és fizetési eszköz funkciót) közvetlenül nem érintik. A pénzhelyettesítőnek megfelelő számlapénz- vagy készpénzmennyiség az ügyletek mögött a háttérben passzívan, de létezik. A technikai pénzhelyettesítők alkalmazása során az eladó minden tranzakció után a pénzhelyettesítőt pénzre váltja át, a pénzhelyettesítő csak rövid átmeneti formát öltve létezik. A „technikai pénzhelyettesítők közgazdaságilag tehát semlegesek.” (Kun, 2006, 2.) A technikai pénzhelyettesítők közé tartozik többek között a bankkártya, a mobiltelefonnal fizetés, az étkezési, üdülési utalványok, kafetéria- és egészségkártyák.⁶

⁶ *Nézetem szerint az étkezési, üdülési utalványok, kafetéria- és egészségkártyák közgazdaságilag nem semlegesek, amennyiben azok béren kívüli juttatásként kerülnek forgalomba és nem készpénz*

Míg a technikai pénzhelyettesítők közgazdaságilag semlegesek, addig a pénzhelyettesítők másik típusa közgazdasági hatást is kifejt, ezek a közgazdasági pénzhelyettesítők. A közgazdasági pénzhelyettesítők a pénz gazdasági szabályozó funkcióját kívánják módosítani, javítani. Témakörünk szempontjából fontos egy részük tipikus célja – amely a helyi pénzek tárgyalása során is a legfontosabb célok közé tartozik –, a helyi gazdasági aktivitás közvetlen növelése egy adott térségben. Egy részük e célt a fogalomban lévő pénz- és pénzhelyettesítő-tömeg növelésével próbálják elérni, más fajtáik kizárólag a pénz forgási sebességére kívánnak hatni, s azon keresztül a keresletet szándékoznak felpörgetni. A helyi pénzrendszer szempontjából lényegi elem, hogy e pénzhelyettesítők hatásukat csak akkor tudják kifejteni, ha adott térségben a nem megfelelő kereslet következtében kapacitás kihasználatlanság jellemző.

2.2.3. A valuta- és devizaárfolyam kapcsolata az adózással

Amennyiben az adófizetési kötelezettség nem forintban keletkezik, szükséges a hazai pénznemtől eltérő fizetési eszköz forintra váltása. E folyamat eszköze a valuta-, illetve devizaárfolyam. Az árfolyamrendszerek működési mechanizmusának megértéséhez a devizagazdálkodás alapfogalmait szükséges áttekintenünk.

A devizagazdálkodás az állam által létrehozott devizapolitikai intézkedések összessége szervezett keretek között, amely révén saját pénzügyi rendszere kapcsolódik egy másik nemzetgazdaság pénzrendszeréhez. A devizagazdálkodás a gazdaságirányítás egyik alrendszere, mely nemcsak a külföldi és belföldi aktorok között teremt kapcsolatot, hanem számos ponton keresztül befolyásolja a hazai pénzügypolitikát.

A devizagazdálkodási rendszerek lényegi jellemvonásuk alapján az alábbi csoportokba rendezhetők:

Kötött devizagazdálkodás

- centralizált
- decentralizált

vagy számlapénz ellenében kerül a fogyasztó tulajdonába. Ekkor ugyanis a költsékezés iránya vezéreltté válik, hatást gyakorolva ezzel a gazdaság adott szektoraira. Ezek a pénzhelyettesítők azért sem semlegesek, mert jövedelmi és adózási hatásai is vannak.

Piacgazdasági devizagazdálkodás

- lebegő
- fix (rögzített).

Amennyiben a devizagazdálkodást állami (jegybanki) kötelező érvényű szabályok, előírások (az állam részéről a bankok, vállalkozások, magánszemélyek számára) határozzák meg, akkor kötött devizagazdálkodásról beszélünk. A kötött devizagazdálkodás a nem konvertibilis valutájú országokra jellemző. A kötött devizagazdálkodás lehet centralizált és decentralizált. Az első esetben az ország devizaügyleit (devizakészleteit, devizaforgalmát és devizahiteleit) központilag kezelik – ez a szerv általában a jegybank –, míg a decentralizált esetben nincs ilyen központosítás, több devizahatósági szerepkörrel felruházott szereplő működik.

Ha a devizagazdálkodásban a piaci mechanizmusok érvényesülnek, akkor piacgazdasági (szabad) devizagazdálkodásról beszélünk. Ennek két fő típusa a teljesen szabad lebegtetés és a sávok között védett árfolyamrendszer, a fix (rögzített) árfolyamrendszer. Az előbbi esetben az árfolyam meghatározódása a devizapiacra történik, a jegybank semmilyen kötelezettséget nem vállal az árfolyam tartására. Ilyen árfolyamrendszert működtet Magyarország is 2008 óta. Fix árfolyamrendszer esetén a megadott árfolyam középtérkéhez képest – általában szimmetrikus – alsó és felső sáv által határolt területen belül a jegybank ígéretet tesz az árfolyam védelmére, ezt a beavatkozást nevezzük devizapiaci intervenciónak, mely egy kvázipiaci eszköz.

- A kvázipiaci mechanizmus abban tér el a piaci mechanizmustól, hogy nem a piaci viszonyok alakítják az árfolyamot, hanem egy nem-piaci szereplő (itt a jegybank) piaci eszközökkel befolyásolja az árfolyam alakulását. Az árfolyamalakulás piaci mechanizmusa – az aranypont-mechanizmus –, például az aranystandard rendszerre, míg a jegybanki devizapiaci intervenció kvázipiaci mechanizmusa az aranydeviza-rendszerre, valamint napjaink árfolyampolitikájára jellemző.
- A devizapiaci intervenció legfontosabb eszközei a nyíltpiaci műveletek rendszere és a kamatlábpolitika. Az előbbi keretében a kívánt mértéknél nagyobb arányban gyengülő deviza vásárlása történik, erősödő deviza esetében annak eladására kerül sor. A deviza vásárlása c.p. (ceteris pa-

ribus) árfolyamnövelő hatású, a deviza eladása c.p. árfolyamcsökkentő hatású. A kamatlábpolitika a kamatlábak emelésével a deviza keresletére hat, amennyiben adott deviza tartását kívánatosabbá teszi, ezáltal adott valuta vagyontartása a befektetői portfóliókban megnő, c.p. így a kereslete is emelkedik. A kamatlábcsökkentésnek fordított hatása van.

Valután az adott ország törvényes fizetőeszköze (készpénz) egy másik ország fizetési forgalmában, devizán külföldi pénzre követelés (számlapénz, csekk, kártya). Az egységnyi valuta másik ország pénzegységében kifejezett ára az árfolyam. Az árfolyam alakulását befolyásolja a gazdasági és politikai eseményeken túl a központi bankok monetáris politikája. Három alap árfolyammal találkozhatunk:

1. vételi árfolyam melyen a bank megveszi a valutát, ezért az alacsonyabb árfolyam;
2. eladási árfolyam, melyen a bank eladja a valutát, tehát jegyzés esetében a magasabb árfolyamról van szó;
3. közép árfolyam, mely általában – szimmetrikus jegyzésnél – a vételi és eladási árfolyam számtani átlaga.

A középárfolyamot hazánkban az MNB állapítja meg minden munkanap. A hazai hitelintézetek a középárfolyamtól egyenlő „távolságra” állapítják meg a vételi és az eladási árfolyamot, ennek különbsége a bank haszna az átváltás során (marge).

A hitelintézetek háromféle árfolyamot jegyeznek: valuta-, deviza- és csekkárfolyamot (az utóbbi egyre ritkább, inkább jutalékot számít fel a bank a valuta-, illetve devizaárfolyam használata mellett). Mindháromnak a vételi és eladási árfolyama különböző értékeket vesz fel. Ez azt jelenti, hogy a középárfolyamhoz legközelebb a deviza, azután a csekk és legtávolabb a valuta árfolyama található. Ennek magyarázata a bank költségfordításában található. Valuta esetén olyan költségek keletkeznek (a pénz szállítása, tárolása, őrzése stb.), melyek a deviza esetében (számlapénzről lévén szó) nincsenek. A csekk értelemszerűen az előbbi kettő között helyezkedik el (nincs minden esetben pénzmozgás).

A nemzetközi devizapiacra a legtöbb devizát az USD-vel szemben jegyzik. Ezért ezt a jegyzést egyenes árfolyamnak hívjuk. Amennyiben az árfolyamjegyzésben nem található USD, akkor keresztárfolyamnak nevezzük. A nemzetközi gyakorlatban kétféle jegyzést különböztetünk meg. A leginkább elterjedtebb a

közvetlen jegyzés (direkt árfolyamjegyzés), melynek lényege, hogy idegen deviza egységét fejezünk ki hazai devizában, pl. HUF/EUR. A másik típusú jegyzés a közvetett (indirekt árfolyamjegyzés), amikor éppen ellenkezőleg, tehát a hazai deviza árát fejezik ki idegen devizában, ezt angolszász jegyzésnek is hívják.

Az árfolyamok pénzülméleti szempontból szabadon csak akkor átválthatók, ha a résztvevő valuták és devizák konvertibilisek egymással. A konvertibilitás jelenti valamely pénznem szabad átválthatóságát egy másik pénznemre. A Nemzetközi Valutaalap előírásai szerint egy valuta akkor konvertibilis, ha a valuta átválthatósága legalább a nemzetközi fizetési mérleg folyó tételeire vonatkozik. A konvertibilitás fokozatainak figyelembevételével a konvertibilitás alábbi típusai különböztetők meg:

- Jegybanki szintű konvertibilitásról beszélünk, ha a valuta, deviza átváltásra csak a jegybank jogosult.
- Külső konvertibilitás: külső konvertibilitás esetében a valuta, deviza átválthatósága csak a devizakülföldiekre vonatkozik.
- Belső konvertibilitásról van szó, amennyiben a valuta, deviza átválthatósága a devizabelföldiekre is vonatkozik, akkor belső konvertibilitásról beszélünk.
- De facto konvertibilitás esetén a valuta átváltásához engedély kell, de az engedélyeket kötöttség nélkül megadják.
- De jure konvertibilitás: engedélyezés nélküli deklarált átválthatósági forma.
- Korlátozott konvertibilitás: az átválthatóság a fizetési mérlegnek csak a folyó tételeire terjed ki, akkor a konvertibilitás korlátozott.
- Teljes konvertibilitás esetén az átválthatóság a fizetési mérleg folyó műveletei mellett a tőke műveletekre is kiterjed.

2.3. A pénzben kifejezett érték

2.3.1. A jövedelem meghatározásai

A termelési tényezők termelésbe kerülése során az erőforrások tulajdonosai jövedelmet kapnak az erőforrások átengedéséért. E szereplők az erőforrások eladói, az erőforrások vevői oldalán pedig a vállalatok és az államháztartás áll. A jövedelem klasszikus megkülönböztetése során az alábbi típusokról beszélhetünk:

- a) a munkabér a munkaerőtulajdonosok jövedelme;
- b) a profit a tőkészek jövedelme;
- c) a földjáraadék a földtulajdonosok jövedelme.

Ezeket a jövedelmeket a termelési tényezők elköltik fogyasztási cikkekre (C consumption) vagy megtakarítják (S saving), amelyeket kölcsönadhatnak a vállalati és az államháztartási szektornak, illetve külföldnek. A jövedelem tehát fogyasztás + megtakarítás, $Y = C + S$.

A jövedelemkategóriák elhatárolása során megkülönböztetjük a nomináljövedelmet (a jövedelem pénzegységben kifejezett értéke) és a reáljövedelmet (a fogyasztási lehetőségek halmaza, a nomináljövedelemből megvásárolható javak és szolgáltatások mennyisége).

A jövedelem általános meghatározása során induljunk ki egy árutermelő gazdaságból, hiszen a jövedelmet, mint piaci kategóriát árutermelési viszonyok között értelmezzük. Ha egy gazdaságban a gazdasági alanyok előállítanak valamilyen terméket vagy szolgáltatást, és ezt realizálják, azaz értékesítik is, akkor kétféle érték keletkezik:

- a) az újonnan létrejött termék értéke, ami megegyezik a piaci árral;
- b) a jövedelem, amit a termék előállítója, illetve a szolgáltatás nyújtója kap meg, ez szintén megegyezik a piaci árral.

A bruttó hazai termék (GDP, gross domestic product) nagysága ez alapján – amint azt a következő pontban részletesen kifejttem – háromféle megközelítésben állítható elő.

Amennyiben a termék elkészült, illetve a szolgáltatás realizálódik, de nem került értékesítésre, akkor makrogazdaságilag nem egységesen kezeljük. Például a pénzkereslet Fisher-féle forgalmi egyenlete csak a forgalomba került árukkal számol, míg a jövedelmi egyenlet azzal számol, hogy minden előállított termék

még adott periódusban értékesítésre kerül (Baka et al., 2008). Mikrogazdaságilag ekkor is keletkezik érték, ezt az eredménykimutatás összköltséges típusa mutatja ki. Az előállított és raktárra vett mennyiséget ekkor azonban – a számviteli óvatosság elvének megfelelően – nem piaci, hanem önköltségi áron tartjuk nyilván.

A jövedelem összetevőit másik oldalról fogyasztási (C consumption) és felhalmozási (I investment) komponensekre bonthatjuk, azaz $Y = C + I$. Ebből és az $Y = C + S$ egyenletből adódik az $S = I$ ex post (utólagos) azonosság. Ex ante (előzetes módon) a gazdasági alanyok megtakarítási és felhalmozási szándékai általában nem esnek egybe, az utólagos egyezőséget a kényszerfelhalmozás, azaz a nem értékesített áru- és szolgáltatásmennyiség adja.

2.3.2. A jövedelem makrogazdasági aggregáltsági szintje: a GDP és a GNI

A GDP az előző pont alapján kétféle szemléletben értékelhető. Egyrészt, mint adott földrajzi területen (Magyarország) adott időszakban (2018) létrehozott új javak (árúk és szolgáltatások) értéke. Másrészt, mint a GDP-t előállító termelési tényezők (munkaerő és tőketulajdonosok) összesített jövedelme. Az első megközelítésben a GDP egy fizikailag létrehozott áru- és szolgáltatáshalmaz, amelyek áraik alapján aggregálhatók, összeadhatók. A második megközelítésben a GDP jövedelmekből áll, amelyek döntő részt pénzjövedelmek, így jóval egyszerűbben összeadhatóak.

A bruttó hazai termék a gazdasági alanyok által előállított, alapáron értékelt bruttó hozzáadott értékek összege és az ágazatokra vagy szektorokra fel nem osztható termékadók és terméktámogatások egyenlege. A GDP piaci áron értékelt mutató. Meghatározásakor, a figyelembe veendő tényezők köre bővül, az externáliák internalizálásnak szándéka miatt kis mértékben változik. (Szigeti-Tóth, 2015)

A GDP-t három oldalról határozhatjuk meg:

a) termelési oldalról:

az alapáron számított bruttó hozzáadott értékek összege
+ termékadók
– terméktámogatások.

A GDP termelési oldalról felírható az alapáron számított bruttó hozzáadott értékek, valamint a termékadók és terméktámogatások különbözetének összegeként. Ez utóbbi kategóriába tartozik a termékek és szolgáltatások beszerzéséhez és értékesítéséhez kapcsolódó adók és támogatások különbsége, például a vám, a jövedéki adó, a fogyasztási adó, az általános forgalmi adó, az exporttámogatás. A KSH definíciója szerint a „termékadók azok az adók, amelyeket bizonyos termékek előállítására, szolgáltatások nyújtására esetén azok egységei után kell befizetni. Az adó lehet a termék vagy szolgáltatás mennyiségi egységére vetített meghatározott pénzösszeg, vagy lehet a termék vagy szolgáltatás egységárának vagy értékének meghatározott százalékaként kiszámítható összeg. A termékadók típusai: hozzáadott érték típusú adók (áfa), importadók és vámok az áfa kivételével, egyéb termékadók.” (KSH, 2020)

b) felhasználási oldalról:

- háztartások végső fogyasztási kiadásai
- + kormányzat végső fogyasztási kiadásai
- + háztartásokat segítő nonprofit intézmények végső fogyasztási kiadásai
- + bruttó állóeszköz-felhalmozás
- + készletváltozás
- + export-import.

c) jövedelmi oldalról:

- bérek és keresetek
- + társadalombiztosítási hozzájárulása
- egyéb termelési támogatás
- + egyéb termelési adó
- + bruttó működési eredmény, illetve vegyes jövedelem
- + termékadók
- terméktámogatások.

Elméleti szinten leegyszerűsítve Kenyeres-Varga (2016) alapján egy adott ország adózási rendszerét, a GDP előállításánál a létrejövő termelési értéket az egyes termelési tényezők eredményének tekinthetjük. Ebben a modellben egyelőre nincsenek járadékjövedelmek.

$$Y=W+Q, \text{ ahol} \quad (1)$$

W a bruttó bértömeg,

Q a profittömeg

A bruttó bértömeget meghatározhatjuk a különböző típusú munkák mennyiségének és a munkára jellemző bérek szorzatai összegeként. A profittömeget meghatározhatjuk a különböző típusú tőkék értékének és a tőkefajára jellemző hozamhányadok szorzatai összegeként. Képletben:

$$W = \sum_{i=1}^N L_i \times w_i, \text{ ahol}$$

L_i adott típusú munka mennyisége, ($i=1, \dots, N$)

w_i a munkabér a munkamennyiségére vetítve, ($i=1, \dots, N$)

$$Q = \sum_{j=1}^M K_j \times r_j, \text{ ahol}$$

K_j adott típusú tőke nagysága, ($j=1, \dots, M$)

r_j a tőke hozama, a tőke nagyságára vetítve, ($j=1, \dots, M$)

$$Y = \sum_{i=1}^N L_i \times w_i + \sum_{j=1}^M K_j \times r_j$$

Ha finomítjuk és figyelembe vesszük járadékjövedelmeket is, akkor az előállított új érték

$$Y = W + Q + R, \text{ ahol}$$

R a járadékjövedelem.

A magyarországi GDP struktúrájáról az 1. táblázat alapján alkothatunk képet. A hazai előállított érték 2018-ban közel 43 ezer milliárd forintot tett ki. A táblázat adatai alapján ebből közel 25 ezer milliárd a háztartások fogyasztása, közel 4 ezer milliárd a közösségi fogyasztás, amely együtt kb. 29 ezer milliárdot, az össz GDP közel 2/3-át (68%-át) tette ki. A fennmaradó egyharmad részből 27% a bruttó összes felhalmozás, míg közel 5% a nettó export (az export és import egyenlege).

**1. táblázat: A bruttó hazai termék (GDP) végső felhasználása
Magyarországon folyó áron (milliárd Ft)**

Felhasználás	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Háztartások fogyasztási kiadása	14 533	15 055	15 337	15 864	16 418	17 253	18 497	19 970
Természetbeni társadalmi juttatás a kormányzattól	3 010	2 959	2 962	3 213	3 468	3 644	3 971	4 213
Természetbeni társadalmi juttatás a háztartásokat segítő nonprofit intézményektől	441	474	511	533	590	624	736	806
Háztartások tényleges fogyasztása	17 984	18 489	18 811	19 610	20 477	21 520	23 204	24 989
Közösségi fogyasztás	2 868	2 827	3 024	3 346	3 425	3 583	3 928	4 192
Végső fogyasztás összesen	20 852	21 316	21 835	22 956	23 901	25 104	27 131	29 181
Bruttó állóeszköz-felhalmozás	5 576	5 553	6 312	7 225	7 750	7 058	8 632	10 739
Készletváltozás	174	-6	-8	396	310	542	172	806
Értéktárgyak beszerzésének és eladásának egyenlege	34	30	34	42	46	52	70	69
Bruttó felhalmozás összesen	5 783	5 578	6 338	7 663	8 105	7 652	8 873	11 615
Belföldi felhasználás összesen	26 635	26 894	28 173	30 619	32 007	32 756	36 005	40 796
Export összesen	24 565	24 902	25 924	28 581	30 604	31 284	33 842	36 236
ebből:								
árúk exportja	20 042	20 232	20 862	22 786	24 317	24 471	26 463	28 261
szolgáltatások exportja	4 523	4 670	5 061	5 794	6 287	6 813	7 379	7 976
Import összesen	22 830	22 948	23 806	26 506	27 825	28 144	31 012	34 371
ebből:								
árúk importja	19 248	19 388	19 871	22 129	23 058	23 239	25 872	28 797
szolgáltatások importja	3 581	3 560	3 935	4 377	4 768	4 905	5 140	5 574
Egyenleg, összesen	1 736	1 954	2 118	2 075	2 778	3 140	2 831	1 866
ebből:								
egyenleg, árúk	794	844	992	658	1 259	1 232	592	-536
egyenleg, szolgáltatások	942	1 110	1 126	1 417	1 520	1 908	2 239	2 402
Bruttó hazai termék (GDP) összesen	28 371	28 848	30 290	32 694	34 785	35 896	38 835	42 662

Forrás: KSH

**2. táblázat: A bruttó nemzeti jövedelem (GNI)
Magyarországon folyó áron (milliárd Ft)**

Év	Bruttó hazai termék	Munkajövedelmek			Tulajdonosi jövedelem							EU-nak fizetett adó	EU-tól kapott támogatás	Bruttó nemzeti jövedelem
		Külföldről kapott	Külföldnek fizetendő	Egyenleg	Külföldről kapott	Külföldnek fizetendő	Egyenleg	ebből: visszaforgatott jövedelem						
								Külföldről járó	Külföldnek fizetendő	Egyenleg				
2011	28 371	440	157	283	2 371	4 379	-2 008	762	769	-7	38	398	27 006	
2012	28 848	651	162	488	2 552	4 624	-2 072	1 278	1 363	-86	37	408	27 636	
2013	30 290	840	160	680	2 372	4 326	-1 955	1 326	1 528	-202	36	453	29 433	
2014	32 694	888	169	720	1 906	4 447	-2 541	825	2 069	-1 244	44	451	31 280	
2015	34 785	1 015	160	855	1 552	4 382	-2 830	633	1 445	-811	53	450	33 208	
2016	35 896	1 070	191	879	2 578	4 751	-2 172	1 261	2 386	-1 125	55	432	34 980	
2017	38 835	1 023	212	811	2 738	5 483	-2 745	1 496	3 359	-1 863	61	437	37 277	
2018	42 662	1 018	278	740	2 760	5 592	-2 832	1 585	3 212	-1 627	78	460	40 952	

Forrás: KSH

A GNI (gross national income) bruttó nemzeti jövedelem felhasználás szempontjából a GDP-nél relevánsabb mutató. A GNI a GDP értékét a munka- és tőkejövedelmekkel korrigálja, a külföldről kapott jövedelmet pozitív, a külföldre fizetendő jövedelmet negatív előjellel számbavéve. A visszaforgatott eredmény külön feltüntetésre kerül. A végső egyenleg kialakulásában szerepet kap még Magyarország által az EU-nak fizetett adó (negatív tétel) és az EU-tól kapott támogatás (pozitív tétel) összege.

Ez alapján $GNI = GDP + R$, ahol az R (remittances) a fenti módosító tételek összessége, azaz a belföld és a külföld közötti jövedelemátutalások és transzferek egyenlege. Ha $R > 0$, tehát ez az egyenleg pozitív, akkor a külföldről történő beáramlás következtében a bruttó nemzeti jövedelem a GDP értékénél magasabb lesz, belföldön több lesz a megtermeltnél a felhasználható jövedelem. Hazánk esetében – ahogy azt a 2. táblázat adatai mutatják – 2011 óta a GNI mindig a GDP alatt helyezkedett el, vagyis a megtermelt jövedelemnél a felhasználható jövedelem mindig kisebb volt.

2.4. Irodalomjegyzék

- BAKA ISTVÁNNÉ – BALOGH LÁSZLÓ – BÁNFI TAMÁS – KÜRTHY GÁBOR – LIGETI, SÁNDOR – POLGÁR ÉVA KATALIN – SULYOK-PAP MÁRTA – SURÁNYI GYÖRGY – SZÁZ JÁNOS – VARGA JÓZSEF (2008): Pénzügytan. Egyetemi tankönyv. Budapest, Magyarország: Tanszék Kft., 191 p., ISBN: 9789635033607
- CSEH BALÁZS (2019): Az ipar 4.0 a magyar államháztartási kiadások tükrében. In: Kovács, Tamás; Szóka, Károly (szerk.) XIII. Soproni Pénzügyi Napok: „2020 – Gazdasági változások és kihívások az új évtized küszöbén”: pénzügyi, adózási és számviteli szakmai és tudományos konferencia: Sopron, 2019. szeptember 26-27.: Konferenciakötet. Sopron, Magyarország: Soproni Felsőoktatásért Alapítvány, (2019) pp. 31-38. ISBN 978-615-80230-5-4
- FALUS ORSOLYA (2015): Ispotályos keresztes lovagrendek az Árpád-kori Magyarországon. Publikon Kiadó, Pécs, ISBN: 978-615-5457-41-8
- FALUS ORSOLYA (2018): The Antecedents of Civil Modernization: A Historical Example of Freedom of Religion during the Turkish Occupation in Hungary. *Journal on European History of Law* Vol. 9/2018, No.2, pp. 236-239.
- KELEMEN LÁSZLÓ (2018): Az utalványok áfájának kezelése 2019-től. Fogalmak. https://adozona.hu/2019_es_valtozasok/Az_utalvanyok_afakezelese_2019tol_Fogalmak_K6PDBI. Letöltés ideje: 2020.03.20.
- KENYERES SÁNDOR (2019): Az útvámtól a hozzáadottérték-adóig, In: Harminckét lap, amely megrengette a világot. Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, 2019 pp. 15-46. ISBN: 9789633343371 DOI:10.35511/978-963-334-338-8
- KENYERES SÁNDOR - VARGA JÓZSEF (2016): Az adóterhelés kifejezése a hozzáadottérték-adó szinttel. *JURA* 22:(2) pp. 263-272.
- KSH (2020): Módszertani útmutatók / fogalmak. https://www.ksh.hu/apps/meta_objektum?p_lang=HU&p_menu_id=210&p_almenu_id=201&p_ot_id=200&p_level=2&p_session_id=&p_obj_id=3596. Letöltés ideje: 2020.03.20.
- KUN JÁNOS (2006): A pénzhelyettesítőkről. Tanulmány. PSZÁF, Budapest.
- KÜRTHY GÁBOR (2011): Az egyszerű adórendszer. (Bonyolult adórendszer helyett egyszerűbb adózást). In: Adózó munkaadók és adózó munkavállalók a korrupciómentes gazdaságban. Szerkesztő Bánfi Tamás és Balogh László. Tanulmánykötet, Béta Book Kkt. Budapest.

- MAJOROS KRISZTINA (2003): A múlt század jeles magyar közgazdásza: Varga István (1897–1962). Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Kutatóközpont, Műhelytanulmányok MT–DP. 2003/9., Budapest.
- RICARDO, DAVID (1991): A politikai gazdaságtan és az adózás alapelvei. KJK Budapest.
- SZIGETI CECÍLIA – TÓTH GERGELY (2015): Csökkenthető-e a gazdasági növekedés környezeti ára? Polgári Szemle 11. évf. 4-6. szám.
- SZÓKA KÁROLY (2013): A helyi pénz és társadalmi vonatkozásai. ACTA SCIENTIARUM SOCIALIUM 38 pp. 59-66. ISSN: 1418-7191
- VARGA ISTVÁN (1964): Az újabb magyar pénztörténet és egyes elméleti tanulságai. (Poszthumusz kiadvány, sajtó alá rendezte: Dr. Schmidt Ádám) Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- VARGA JÓZSEF – ÁGOSTON ANITA – CSEH BALÁZS – SIPICZKI ZOLTÁN (2018): The expected effect of the fourth industrial revolution on the Hungarian tax structure. In: Regional and Business Studies (2018) Vol. 10 No. 2, pp. 1–10. doi: <https://doi.org/10.33568/rbs.2332>

Jogszabályok

2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról (Áfa tv.)
2009. évi LXXXV. törvény a pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról (Pft.)
2013. évi CCXXXV. törvény az egyes fizetési szolgáltatókról (Fsz tv.)
2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról (Hpt.)
2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról (MNB tv.)
2017. évi CLXXXV. törvény a váltójogi szabályokról

II. rész

A jövedelemadózá
gyakorlata

3. Természetes személyek jövedelemadózása

„Két dolog biztos az életben: a halál és az adók.”

Benjamin Franklin (1789)

Az adózás a kormány (adóztató hatalom) által a magánszemélyekre és szervezetekre kivetett kötelezően fizetendő tétel „amelyeknek az a célja, hogy az állam bevételhez jusson a közjavak (public goods) és szolgáltatások finanszírozásához, valamint az, hogy kontrollálja a gazdaság magánkiadásainak volumenét”. (Pearce, 1993, 539) Az állami bevételekhez való hozzájárulás minden költségvetés számára nagy kérdés, honnan is képes finanszírozni a központi kiadásokat. (Baranyi–Bakos–Tóth, 2015) Az adó az egyik legjelentősebb bevételi forrás valamennyi kormányzat számára. Magas költségvetési hiány esetében két út van, vagy a kiadásokat mérsékeljük, vagy a bevételeket növeljük, aminek a legjellemzőbb módja az adóbevételek emelése. Az Európai Unió (továbbiakban: EU) tagállamai közül Magyarország a jelentős költségvetési hiánnyal rendelkező országok közé tartozik, tőlünk rosszabb helyzetben csak Spanyolország, Franciaország, Románia és Ciprus volt 2018-ban e tekintetben.

Varga (2017) szerint Magyarországon a bruttó hazai termék 39,2%-a származik az adóbevételből. Ezen adóterhelésen belül a 18,5%-át a közvetlen adók, többek között a jövedelemadók teszik ki, a GDP 7,5%-át a közvetett adók adják. A fogyasztásra és a munkára kivetett adók megközelítőleg egyforma hányadát adják a teljes adóbevételnek.

Az 1. táblázat a főbb adónemekből, úgy mint a társasági adó (későbbiekben: tao), az általános forgalmi adó (későbbiekben: áfa) és személyi jövedelemadó (későbbiekben: szja) származó költségvetési bevételeket mutatja 2016 és 2019 között. Az említette három adónemet összehasonlítva az első helyen az áfa áll, ami a bevételeknek közel 45%-át adja. Az általános áfa kulcs 27% Magyarországon, ami a legmagasabb az Európai Unióban. A személyi jövedelemadó ebben a rangsorban a második helyet foglalja el, 2016-ban 16,28%-át adta az összes

bevételeknek, 2018-ban 18,05%-ra növekedett. A lakosság befizetéseinek nagyrésze (több, mint 90%-a) a személyi jövedelemadó bevételekből származik. Magyarországon esetében az egykulcsos adórendszer, a 15%-os szja-kulcs miatt ugyanilyen mértékű elvonás érvényes minden bérkategóriára a legalacsonyabbtól a legmagasabbig, az akár több milliós fizetésekig. A magánszemélyek adóterhelése mind gazdasági, mind társadalmi kérdés is, jelentős az eltérés az egyes országok adóterhelései között. Hazánk 2018-ban a harmadik legmagasabb adóékkal rendelkező tagállam volt az Európai Unióban (lásd 1. ábra). Az adóék fogalma a 3.1.1. fejezetben kerül bővebben kifejtésre.

1. táblázat: A központi költségvetés főbb adónemekből származó bevételei 2016 és 2019 között (%)

Főbb bevételek	2016	2017	2018	2019
Gazdálkodó szervezetek befizetései	12,44	13,98	10,79	11,04
Ebből társasági adó	3,93	6,33	2,94	3,05
Fogyasztáshoz kapcsolt adók	45,28	42,15	41,95	44,52
Ebből általános forgalmi adó	32,91	30,52	30,58	32,81
Lakosság befizetései	17,95	17,24	18,62	19,94
Ebből személyi jövedelemadó	16,28	15,45	16,70	18,05

Forrás: saját szerkesztés a KSH (2020) adatai alapján

Még egy gondolat erejéig visszatérve a költségvetéshez, 2020 márciusban, a koronavírus (COVID-19) megjelenésének hatására fontos és az EU-tagállamok számára előnyös döntés született, melynek értelmében a tagországoknak nem kell tartaniuk magukat ahhoz, hogy a költségvetési hiány maradjon a GDP 3%-a alatt és az államadósság 60%-ban maximált mértékétől is eltekintenek a rendkívüli helyzetre tekintettel. Ezek valóban fontos döntések, de miből lesz az államnak bevétele, ha a vállalkozások nem tudják folytatni a gazdasági tevékenységüket, csökken a kereskedelmi forgalom, ezzel együtt a forgalmi adókból származó bevételek. A természetes személyek számára talán a legfontosabb, hogy aki elveszíti az állását, annak nem lesz jövedelme. A jövedelem problémája több tekintetben is érinti az államot, mivel gondoskodnia kell a munkájukat elvesztett magánszemélyekről, valamint a jövedelem hiányában a jövedelemadóból származó bevétel is csökkenni fog a központi költségvetésben. A koronavírus nemcsak az egészségünkre jelent komoly veszélyt, hanem a gazdasági folyamatokat is befolyásolja. Valamennyi érintett ország gazdasága kisebb, de inkább nagyobb veszteségeket

lesz kénytelen elkönyvelni a 2020-as évben, és még kérdés, hogy a gazdasági visszaesést mikorra heveri ki a világgazdaság. A kormányok az adórendszerek átalakításával is próbálják mérsékelni a veszteségeket.

3.1. Személyek, családok és háztartások adózása

A jövedelemadózás elvi alapjairól általános, jogi és közgazdasági megközelítésben az előző fejezetben már olvashattunk. Sokféle megközelítésben lehetne vizsgálni a jövedelemadózás rendszerét, én az adóéket választottam, hogy összehasonlítsam más országok, alapvetően az Európai Unió többi tagállamával a hazai természetes személyeket terhelő jövedelemadók és járulékok volumenét.

3.1.1. Nemzetközi kitekintés

Az adóék (tax wedge) azt mutatja meg, hogy a teljes munkaerőköltségnek hány százalékát vonja el az állam adók és járulékok formájában. Vágyi (2005) szerint Magyarországon az átlagos keresetűek adóterhelése már korábban is magas volt az OECD-országokhoz viszonyítva. Az 1. ábrán láthatjuk, hogy 2010-ben és 2018-ban hogyan alakult az adóék az Európai Unió egyes tagországaiban, valamint négy további országot is tartalmaz a diagram, úgy, mint az Amerikai Egyesült Államokat (USA), Izlandot, Máltát és Norvégiát.

Az ábrán az adatok a 2018-as értékek alapján vannak sorba rendezve, a számítás az alacsony keresetűekre vonatkozik, vagyis azok adóékát mutatja, akik az átlagbér 67%-áért dolgoznak, egyedülállók és gyermektelenek. Belgium (46,13%) és Németország (45,39%) után a képzeletbeli dobogó 3. fokán Magyarország áll 45,04%-os adóékkal. Vizsgáltam a változást a két év adatai között. Ennek alapján Észtország (15,66%), Románia (13,94%), Franciaország (8,41%) és Egyesült Királyság (11,1%) jelentős csökkentéseket hajtott végre, míg Szlovákia (14,02%), Portugália (13,45%) és Málta (10,64%) esetében növekedett az adóék nagysága ebben a családi kategóriában. Magyarországon 43,93%-ról (2010) 45,04%-ra (2018) emelkedett a gyermektelen egyedülálló adóterhelése.

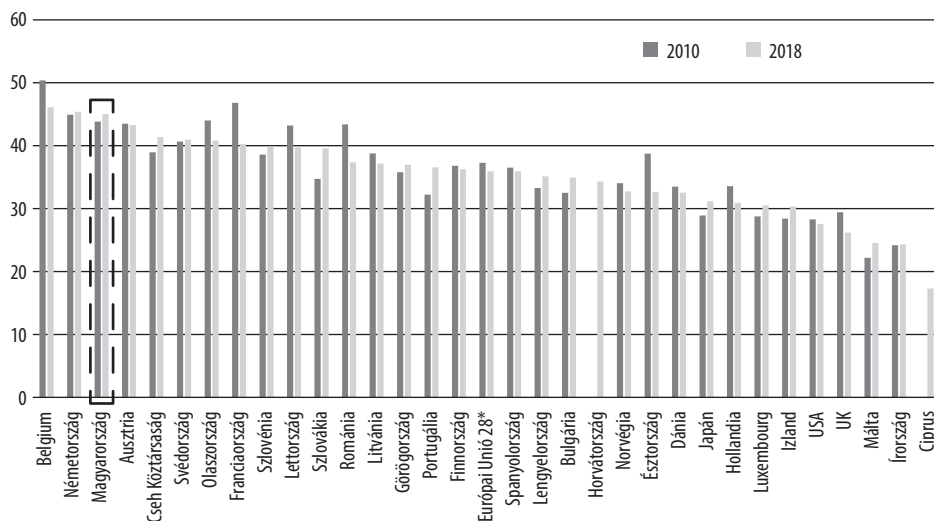
Az OECD (2019) országaiban az átlagos adóék 36,1% volt 2018-ban, ami -0,16%-os változás az előző évben kimutatott átlaghoz képest. A jövedelemadó esetében kisebb, 0,08%-os volt a csökkenés a vizsgált évek között. Az OECD különböző jövedelem és családtípusól függő kategóriákat is képez az adóék bemutatására.

A 2. táblázatban láthatjuk ezeket a családtípusokat, ahol a hazai adóék változását mutatom be Magyarországon 2010 és 2019 között, de ne szaladjunk ennyire előre. Az OECD-adatoknál maradvá megfigyelhető, hogy Chile és Mexikó kivételével minden OECD-tagállamban alacsony a gyermekes családok adóterhelése a gyermektelen, egyedülálló munkavállalókhöz képest. Az egykeresős, kétgyermekes családok esetében az átlagos adóék 26,6%-ot tett ki, majdnem 10 százalékponttal kevesebbet az egyedülálló, gyermektelen átlagmunkavállalókhöz képest, ahol ez az érték 36,1%. A kétgyerekes családok esetében az adóék nem változott 2017-ről 2018-ra, míg az egyedülálló gyermektelen munkavállalók adóterhelése 0,16%-kal emelkedett a vizsgált évek átlagában.

Az egyedülálló, gyermektelen munkavállalók bérének adóterhe Belgiumban volt a legmagasabb, 52,7%-os szinttel átlagos bérszinten számolva, egy egykeresős család két gyerekekkel 37,3%-os adóterhelésnek volt kitéve 2018-ban.

Belgium után Németország következik 49,5%-kal a gyermektelen munkavállalók esetében és a kétgyermekes német családoknál 34,4%-os adóterhelést mutattak ki a vizsgált évben. Ezután következik Magyarország 45,04%-os adóékkal az egyedülálló és 30,3%-kal a kétgyermekes családok esetében.

A legalacsonyabb szintet, 7%-ot Chilében mérték, itt megegyezik az egyedülálló, gyermektelenek és a kétgyermekesek adóterhelése. Chiléhez hasonlóan alacsony értéket mértek Új-Zélandon 18,4%-kal a gyermektelen, egyedülálló, és igen alacsony 1,9%-os értékkel a kétgyermekes családoknál. Itt megjegyzném, hogy a már említett 26,6%-os OECD-átlagértéktől a legnagyobb eltérés Új-Zélandon látható, ahol az egykeresős család, két gyermekkel, átlagos jövedelemszinten mindössze 1,9%-os adóterhelést kell, hogy „elszenvedjen”.

*(2013-2020)

1. ábra: Az adóék alakulása az egyes országokban 2010-ben és 2018-ban (%)

Forrás: saját szerkesztés European Commission (2020) adatai alapján

**2. táblázat: Az adóék nagysága az egyes család típusonként
2010 és 2019 között Magyarországon (%)**

Típusok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Egyedülálló, gyermektelen	46,61	49,49	49,52	49,03	49,03	49,03	48,25	46,15	45,04	44,58
Egykeresős pár, gyermektelen	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	44,58
Egyedülálló, két gyerekkel	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	28,94
Egykereső pár, két gyerekkel	36,72	33,04	34,20	34,20	34,77	35,31	33,84	31,41	30,21	29,62
Kétkeresős, gyermektelen pár, az átlagbér 33%-a a jövedelmük	43,83	46,81	47,36	47,67	49,03	49,03	48,25	46,15	45,04	44,58
Kétkeresős, gyermektelen pár, az átlagbér 67%-a a jövedelmük	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	44,58
Kétkeresős, gyermektelen pár, az átlagbér 100%-a a jövedelmük	46,61	49,49	49,52	49,03	49,03	49,03	48,25	46,15	45,04	44,58
Kétkeresős pár, két gyerekkel, az átlagbér 33%-a a jövedelmük	36,39	34,44	35,37	36,22	38,31	38,71	37,41	35,07	33,89	33,33
Kétkeresős pár, két gyerekkel, az átlagbér 67%-a a jövedelmük	39,57	37,94	39,62	40,15	40,49	40,81	39,62	37,33	36,16	35,62
Kétkeresős pár, két gyerekkel, az átlagbér 100%-a a jövedelmük	41,66	41,27	41,86	41,61	41,90	42,17	41,04	38,78	37,62	37,10

Forrás: saját szerkesztés az European Commission (2020) adatai alapján

Új-Zélandhoz hasonlóan még két másik ország rendelkezik egyszámjegyű adóékkal ebben a családkategóriában, az egyik a Chile, ahol 7% és Svájc, ahol 9,8% volt 2018-ban ez az érték. A vizsgált országok körét leszűkítve, a hozzánk hasonló földrajzi elhelyezkedésű és gazdasági fejlettségű országokat vizsgálva, a Visegrádi Négyek (továbbiakban: V4) országaihoz képest Magyarországon a legmagasabb adóterhelés mindkét vizsgált kategóriában. Az egyedülálló, gyermektelen családtípus esetében a Cseh Köztársaságban 25,5%, Lengyelországban 29% és Szlovákiában hozzánk hasonlóan 30,3%, addig az egykeresős két gyermeket nevelő, átlagos jövedelemszinten élő családok esetében Lengyelországban 40,7%, Szlovákiában 41,7%, Cseh Köztársaságban 43,7% és, amint az korábban már említettem, Magyarországon 45,04% az adóék nagysága. Nemcsak nemzetközi összehasonlításban vizsgáltam az adóék alakulását, hanem különböző években is 2010 és 2019 között a (lásd 2. táblázat).

Az egyedülálló, gyermektelen átlagkereső vásárlóerő paritáson számolt teljes munkaerőköltsége az OECD országokban átlagosan 50.214 dollár volt 2016-ban. Magyarország 32.930 dollárral a 30. helyen helyezkedik el, a ranglista élén Belgium állt.

A nettó személyi átlagos adó mértékét (net personal average tax rate) a bruttó jövedelem százalékában számolva, az OECD átlaga 19,3% volt 2018-ban egy kétgyermekes, kétkeresős pár esetében, akik az átlagbér 67%-áért dolgoznak. Magyarországon ez az átlagos adómérték 22,8%, a V4 országokban ettől mindenhol alacsonyabb átlagos értékeket figyeltek meg 2018-ban, így a Cseh Köztársaságban 12,6%, Lengyelországban 15,2% és Szlovákiában 17,3%. A legmagasabb nettó átlagos, személyi adóértékkel Németország rendelkezik 31,5%, de Dánia és Belgium esetében is 30% feletti értéket mutattak ki.

Krajnak (2019) tudományos írásában az adóbevételeknek a személyi jövedelemadóktól való függőségét értékelte az adófizetők adókedvezményeivel kapcsolatban, különös tekintettel a gyermekek számára nyújtott adójóváírás figyelembevételével 2008 és 2017 között. Az elemzésének eredményei azt mutatják, hogy a gyermekek után járó adójóváírás pozitív hatással van az adóbevételekre.

Az adókedvezmények, a nem adóköteles adómentességek, és az egyéb levonások kulcsfontosságúak az adófizetők számára az adófizetési kötelezettségük optimalizálása szempontjából. Sørensen (2004) tipikus példákat ír le a minimális

jövedelemkorlát meghatározására, amely alatt nem az adóköteles jövedelmet, valamint a személyes mentességek nagyságát, és a gyermekekre vonatkozó levonások és jóváírások bevezetését érti. Ezen enyhítő struktúrák eredményeként a személyi jövedelem egy részét egyáltalán nem adóztatják.

Az adófizetők alacsonyabb adóteher-elérésének egyik módja az adócsökkentések bevezetése, amikor az egyén tényleges adóterhét levonásokkal csökkentik, az általános adóbevétel szintén csökken. Wilson (1999) szerint az adórendszernek képesnek kell lennie arra, hogy a kapcsolódó jogszabályok révén ösztönözze a teljes adóalaphoz hozzájárulók számának növekedését pl.: adókedvezmények alkalmazása.

Piccolli (2019) egy szimulációs modellt készített a francia adórendszer reformjáról, amelyben egy jövedelem-semleges adóreform hatásait mutatja be, bevezet egy egységes alapjövedelem-rendszert, egy általános jövedelemadóval kiegészítve, amely felváltja a meglévő minimum jövedelem kedvezményt, számos egyéb feltételes ellátást, és a meglévő progresszív jövedelemadó rendszert. Érdekes módon az eredményeink azt mutatják, hogy a reform nemcsak a jövedelmi egyenlőtlenségek, és a szegénység jelentős csökkenését vonja maga után, hanem makrogazdasági szinten enyhén pozitív hatást is gyakorol.

A rövid nemzetközi kitekintés után térjünk át a magyar adóék elemzésére, hogy megtudjuk, az elmúlt években a hazai lakosságnak mekkora adóterheléssel kellett megbirkóznia.

3.1.2. Hazai adóék alakulása 2010 és 2019 között

Az adóék mértékét bemutató ábra esetében nem volt lehetőség a részletesebb szemléltetésre a jelentős adatmennyiség miatt, de a 2. táblázatban már nyomon követhetjük az adóterhelés változását családtípusonként, a jövedelemszint minden vizsgált évben 100%-nak feltételezve. Az Európai Bizottság (European Commission) által használt családtípusok a következők:

- egyedülálló, gyermektelen,
- egykeresős pár, gyermektelen,
- egyedülálló, két gyerekkel,
- egykeresős pár, két gyerekkel,
- kétkeresős, gyermektelen pár, az átlagbér 33%-a a jövedelmük,

- kétkeresős, gyermektelen pár, az átlagbér 67%-a a jövedelmük,
- kétkeresős, gyermektelen pár, az átlagbér 100%-a a jövedelmük,
- kétkeresős pár, két gyerekkel, az átlagbér 33%-a a jövedelmük,
- kétkeresős pár, két gyerekkel, az átlagbér 67%-a a jövedelmük,
- kétkeresős pár, két gyerekkel, az átlagbér 100%-a a jövedelmük.

A gyermektelenek adóterhelése minden kategóriában a legmagasabb, a többi családtípussal összevetve 44,58% volt 2019-ben, legyen az egyedülálló, egykeresős vagy két keresős pár bármelyik jövedelmekategóriában. A legkisebb adóterhelése a két gyermeket nevelő egyedülállónak volt 28,94%, majd a rangsorban a következő helyen a két gyermeket nevelő egykeresős pár áll 29,62%-kal, és a kétgyermekes, kétkeresős családok következnek a legalacsonyabb, 33%-os jövedelmi kategóriában 33,33%-os adóékkal. Őket követik az átlagbér 67%-ért dolgozók 35,62%-os adóterheléssel, és végül az átlagbér 100%-ával rendelkezők 37,10%.

A legnagyobb különbség a gyermektelenek és a két gyermeket nevelő egyedülállók között van, 15,64%, és ez a különbség a legkisebb a gyermektelenek és a kétgyermekes, az átlagbér 100%-ért dolgozó kétkeresős párok között mutatkozik, 7,48%. Más országokban is vannak az egyes kategóriák között különbségek, így például a 2018-ban legmagasabb adóékkal rendelkező Belgiumban a vizsgált gyermektelen, egyedülálló, és a kétgyermekes, kétkeresős családtípus között, a hazai adathoz hasonló, 15,5%-os a különbség. Németországban ez a különbség 15,1%, Spanyolországban 5,5% vagy a szomszédos Ausztriában 7,4%.

A táblázat adataiból kiderül, hogy a gyermekkel nem rendelkezők adóterhelése nem 2019-ben volt 44,58%-kal a legmagasabb a vizsgált években. Megállapíthatjuk, hogy 2011 és 2015 között ezekben a gyermekkel nem rendelkező kategóriákban több, mint 49% volt az adóterhelés, a legmagasabb értéket 49,52%-kal 2012-ben mérték. Az adóék 2016-tól kezd csökkenő tendenciát mutatni nemcsak a gyermekkel nem rendelkezők, hanem más kategóriák esetében is. Ez részben az szja mértékében bekövetkezett csökkenésből adódik, azonban az adóék számításakor nemcsak a személyi jövedelemadó mértékét, hanem a munkavállalókat és a munkaadókat terhelő közterheket is figyelembe vesszük, amelyek a vizsgált időszakban szintén változtak. A 3. táblázat az szja mértékében bekövetkezett változásokat összegzi 2010 és 2020 között az 1995. évi CXVII. számú személyi jövedelemadó törvény (a továbbiakban: Szja tv.) alapján.¹

¹ 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról

3. táblázat: A személyi jövedelemadó törvény hatálya alá tartozó jövedelmek után az adó mértéke 2010 és 2020 között Magyarországon

Év	Névleges adómérték (%)	Az adóalapkiegészítés összege
2016 - 2020	15	
2013 - 2015	16	
2012	16	Az összevont adóalap a jövedelem és az adóalapkiegészítés összege: – Az összevont adóalapba tartozó jövedelem 2 millió 424 ezer forintot meg nem haladó része után nem kell megállapítani. – Az összevont adóalapba tartozó jövedelem 2 millió 424 ezer forintot meghaladó része után 27 százalékos mértékkel kell megállapítani.
2011	16	Az összevont adóalap a jövedelem adóalapkiegészítéssel (27 százalékkal) megnövelt összege.
2010	17 (5.000.000 Ft-ig) 32 (5.000.000 Ft felett)	Az összevont adóalap a jövedelem adóalapkiegészítéssel (27 százalékkal) megnövelt összege

Forrás: saját gyűjtés 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról 8. §²

A bruttó munkabér adó- és járulékkerhei a munkavállalókat és a munkaadókat egyaránt terhelik, arra most nincs lehetőség, hogy teljes részletességgel valamennyi vizsgált év járulékkerhei bemutatásra kerüljenek, de a jelenleg érvényben lévő bruttó bért terhelő járulékmértékek az alábbiakban kerültek összefoglalásra.

A munkavállalókat terhelő adók és járulékok mértékei jelenleg (2020 első felében):

- 15% személyi jövedelemadó,
- 10% nyugdíjjárulék,
- 8,5% egészségbiztosítási és munkaerőpiaci járulék.

Egykulcsos járulék: 2020. július 1-jétől egységesen 18,5% társadalombiztosítási járulék váltja fel a nyugdíjjárulékot, az egészségbiztosítási és a munkaerőpiaci járulékot.

A munkaadókat terhelő adók és járulékok mértékei jelenleg (2020 első felében):

- 17,5% szociális hozzájárulási adó (továbbiakban: szocho),
- 1,5% szakképzési hozzájárulás.

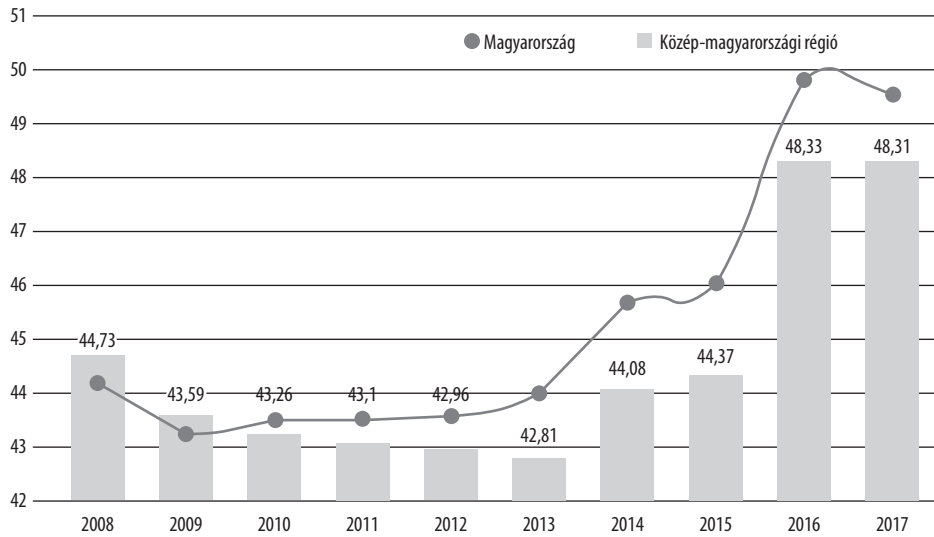
A koronavírus-járvány miatt több ország is gazdaságvédelmi intézkedéseket hozott, így Magyarország is. A szociális hozzájárulási adó mértéke a „140/2020. (IV. 21.) Korm. rendelet a Gazdaságvédelmi Akcióterv keretében a koronavírus-

² 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról 8. § (1)

járvány gazdasági hatásainak mérséklése érdekében szükséges adózási könnyítésekről” értelmében a korábban tervezett szociális hozzájárulási adó mértéke 2020. július 1-jétől 15,5%-ra csökken. A további tervezett csökkenések 2-2%-kal 2021-ben és 2022-ben várhatóak. A kormányrendelet 3. §-a értelmében 2020. június 30-ig a SZÉP-kártya valamennyi alszámlájára utalt béren kívüli juttatások után nem kell szociális hozzájárulási adót fizetni, valamint az évente adható rekreációs juttatások összege emelkedik 2020-ban, mind a közszférában, mind a versenyszférában. Természetesen más változások is történtek, és várható az adórendszerben további átalakulás a gazdasági hatások enyhítése, és az adóbevételek növelése érdekében.

3.1.3. Magyarország lakosságának területi megoszlása a jövedelem tekintetében

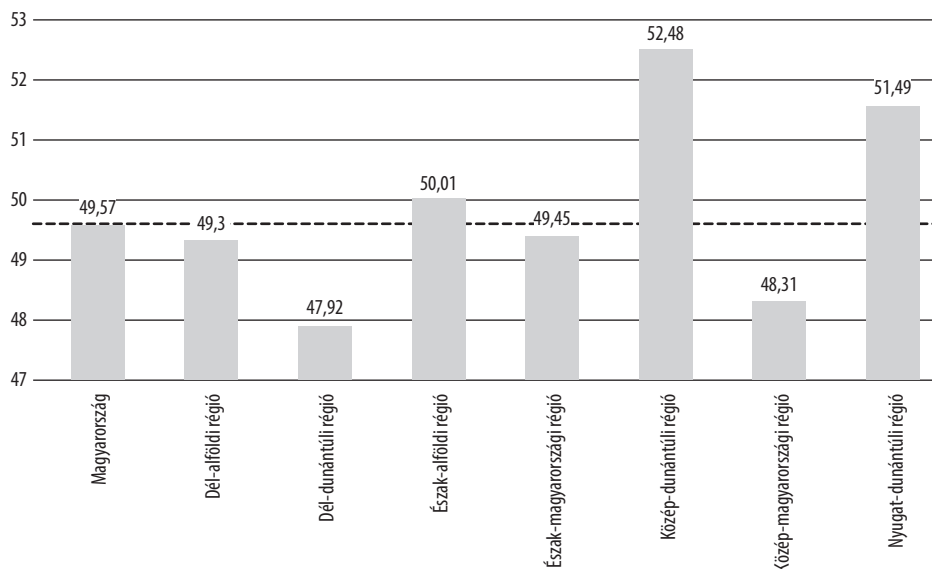
Hazánk a területe 7 régióra tagolódik, és az egyes régiók között jelentős különbségek figyelhetők meg. Ebben a fejezetben a jövedelemadó szempontjából legfontosabb területi különbségeket mutatom be a TEIR (Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer) adatbázisban elérhető információk segítségével. Mielőtt a jövedelmek adóztatásával foglalkoznánk, érdemes a társadalmi és gazdasági különbségekről is ejteni néhány szót. Hazánk 7 régiója közül a legnépesebb a Közép-magyarországi régió, ahol több, mint 3 millió fő a lakónépesség száma, míg a legalacsonyabb népességű régióink a Dél-dunántúli régió, ahol a 900 ezer főt sem éri a lakosság száma, majd Nyugat-Dunántúl következik, ahol kicsivel több, de még 1 millió fő alatt van a lakónépesség száma.

2. ábra: Az adófizetők aránya (%), az szja-alapot képező jövedelemmel rendelkezők 100 állandó lakosra vetített száma 2008 és 2017 között

Forrás: TEIR adatbázis

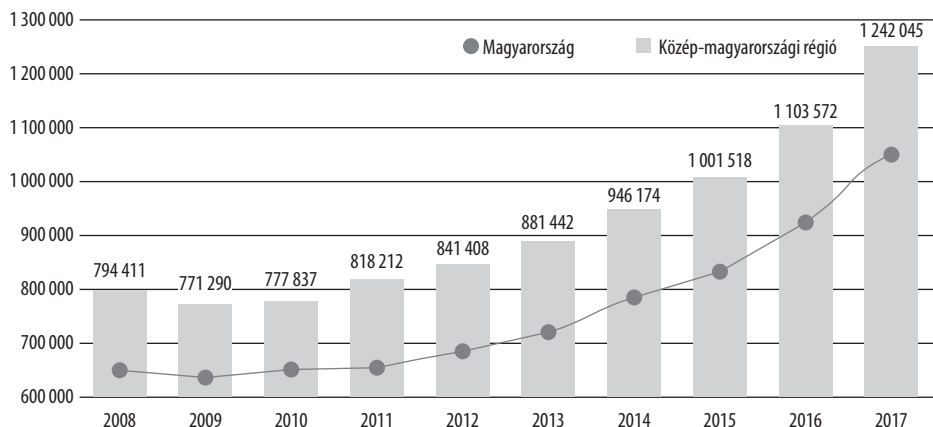
Az elemzéshez a Közép-magyarországi régiót választottam a 7 régió közül, mivel a hazai népesség több, mint 30%-a él ebben a térségben. A 2. ábrán már látható, hogy az országos átlaggal (vonaldiagram jelöli az ábrán) közös diagramon szerepeltetem, és ez a következő adatok bemutatása esetében is így fog történni. A 2. ábra az adófizetők százalékos arányát mutatja, a személyi jövedelemadó adóalapot képező jövedelemmel rendelkezők száz állandó lakosra vetített számát 2008 és 2017 között. Jól látható, hogy 2008 után az országos átlag elmarad a Közép-magyarországi régióban számított eredményektől, ebben a régióban magas a népességszám, így ez is indokolhatja, hogy alacsonyabb a száz állandó lakosra jutó személyi jövedelemadó alapot képző jövedelem.

3. ábra: Az adófizetők aránya (%) az egyes régiókban, az szja-alapot képező jövedelemmel rendelkezők 100 állandó lakosra vetített száma 2017-ben

Forrás: TEIR adatbázis

A következőkben nézzük az egyes régiók esetében a száz állandó lakosra jutó szja-alapot képező jövedelemmel rendelkezők számát, ezt a 3. ábrán követhetjük nyomon. Hazánk régiói közül a Dél-Dunántúlon a legalacsonyabb, 47,92% a vizsgált érték, és ezt követi a Közép-magyarországi régió 48,31%-os aránnyal. A vizsgálati ráta a Közép- és a Nyugat-dunántúli régiókban jelentősen az országos átlag felett van. A rangsor elején és végén elhelyezkedő régiók között az adófizetők arányában 4,56% a különbség, ami jelentősnek tekinthető.

4. ábra: Az egy lakosra jutó összes nettó jövedelem (Ft), az szja-alapot képező nettó jövedelem egy állandó lakosra vetített összege 2008 és 2017 között

Forrás: TEIR adatbázis

Az egy lakosra jutó nettó jövedelem tekintetében nincsen olyan mértékű elszakadás az országos átlagtól a Közép-magyarországi régióban, mint azt az adófizetők arányát vizsgálva megfigyelhettük. A 4. ábra az egy lakosra jutó összes nettó forint jövedelmet mutatja, az szja alapot képező nettó jövedelem egy állandó lakosra vetített összegeként. A vizsgált időszakon belül az első három évben visszaesés volt tapasztalható, de 2011-től töretlen a nettó jövedelmek emelkedésének mértéke. Az emelkedés olyan egyenletes szemmel láthatólag is, hogy 2011 és 2017 között illesztettem egy lineáris trendet a vizsgált adatokra, ennek eredményképpen az országos átlag lineáris trendfüggvény a következő egyenlettel írható fel:

$$y = 62867x + 552863 \quad (1)$$

$$R^2 = 0,9463$$

Ennek alapján, országosan évente 62.867 Ft-tal emelkedett az egy lakosra jutó összes nettó jövedelem. A trendvonal illeszkedése szoros, amelyet az R^2 értéke támaszt alá.

A Közép-magyarországi régió egy lakosra jutó nettó jövedelmének nagysága lineáris trendfüggvény segítségével 2011 és 2017 között a következő egyenlettel határozható meg:

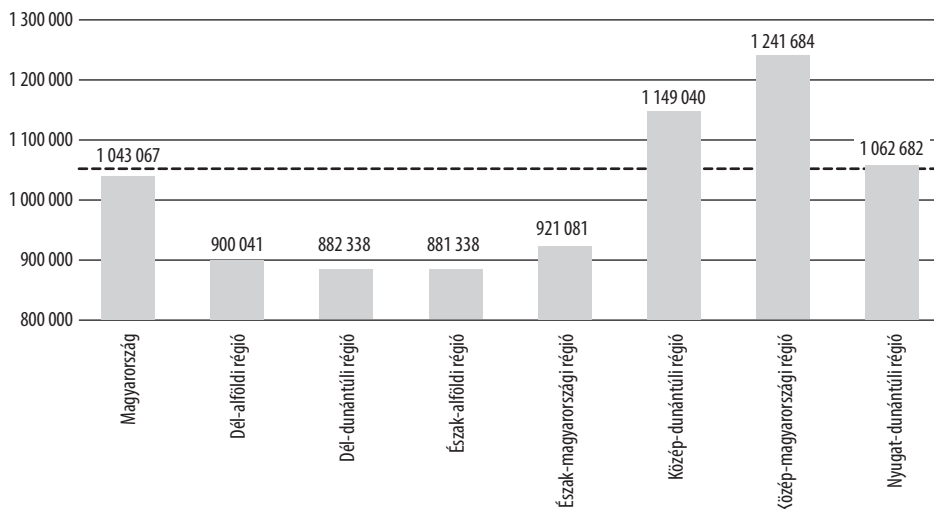
$$y = 68465x + 702638 \quad (2)$$

$$R^2 = 0,9327$$

Ennek alapján, országosan évente 68.465 Ft-tal emelkedett az egy lakosra jutó összes nettó jövedelem. A trendvonal illeszkedése szoros ebben az esetben is. A két vizsgált növekedés között 5.598 Ft a különbség, ami azt jelenti, hogy a Közép-magyarországi régióban a vizsgált hét évben 8,9%-kal magasabb volt a növekedés üteme, mint az országos átlag.

Nézzük a többi régiót is a nettó jövedelmek közötti területi különbségek szerint. Az előbbieken vizsgált Közép-magyarországi régióban a legnagyobb az egy lakosra vetített összes nettó jövedelem, majd a Közép-Dunántúl és a Nyugat-Dunántúl régiói következnek a rangsorban, az országos átlag (1.043.067 Ft) feletti értékekkel. A teljes keleti országrész (Észak-magyarországi régió, Észak- és Dél-alföldi régiók), valamint a Dél-dunántúli régió az átlag alatt helyezkednek el. A legalacsonyabb az Észak-alföldi régióban az egy lakosra jutó nettó jövedelem, 881.688 Ft-tal. A legjobban és a legrosszabbul teljesítő régió lakosainak éves átlagos nettó jövedelme között 359.996 Ft a különbség, ami a legrosszabbul teljesítő Észak-alföldi régió átlagjövedelmének 40%-a. Levonhatjuk azt a következtetést, hogy igen nagy az eltérés hazánk egyes területi egységei között.

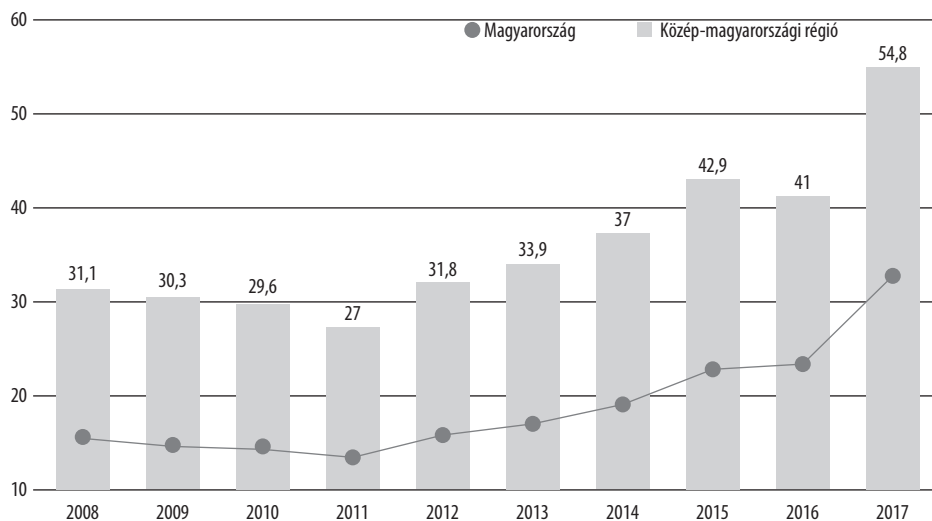
A következő vizsgált terület a magas, illetve alacsony jövedelműek aránya (fő), az 5 millió forint adósávon adózók száma száz 1 millió forint alatti adózóra vetítve, amit a 6. ábra szemléltet.

5. ábra: Az egy lakosra jutó összes nettó jövedelem (Ft) régiókénti bontásban, az szja-alapot képező nettó jövedelem egy állandó lakosra vetített összege 2017-ben

Forrás: TEIR adatbázis

A társadalmi, gazdasági különbségek elemzése során ki kell térnünk az egyes eltérések nagyságára és nem elég csupán az átlagos értékeket vizsgálni, mivel az alacsony és a magas jövedelmi rétegek közötti eltérések jelentősek, és ezek az eltérések tovább növekedtek az elmúlt években, ahogy ezt a 6. ábrán is megfigyelhetjük. A Közép-magyarországi régióban jóval az átlag feletti értékek láthatóak pl.: 2008-ban több, mint a duplája a régiós érték az országos átlagnak, de 2017-ben is az országos átlagot 68%-kal haladja meg. Ami érdekes az előzőekben vizsgált mutatók tükrében, hogy az emelkedés nem mondható lineárisnak 2011-et követően, mivel 2016-ban visszaesés történt mind a régió átlagában, mind az országos értékben. Ebben az évben csökkentették 16%-ról 15%-ra a személyi jövedelemadó mértékét. 2017-ben 54,8% a régióban a magas-, illetve alacsony jövedelműek aránya, amit csak a Közép-dunántúli régió tud megközelíteni (38,9%), de messze elmaradva a Közép-magyarországi régió átlagától. A 7. ábra mutatja a régiók közötti eltéréseket a magas, illetve alacsony jövedelműek aránya alapján.

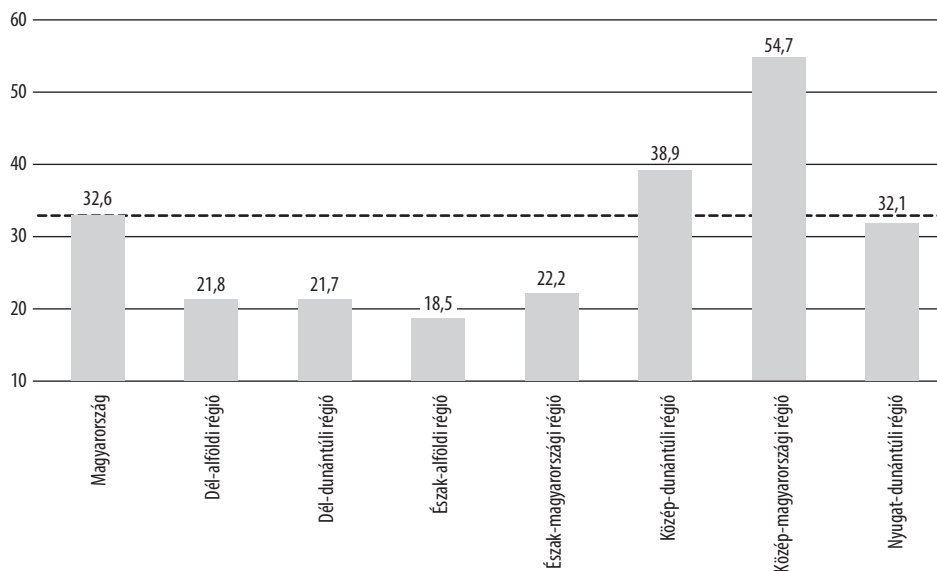

6. ábra: A magas, illetve alacsony jövedelműek aránya (fő), az 5 millió forint adósávon adózók száma száz 1 millió forint alatti adózóra vetítve 2008 és 2017 között

Forrás: TEIR adatbázis

Eddig is megfigyelhettük a régiók között mutatkozó különbségeket, de a magas és alacsony jövedelműek vizsgálatakor még szembetűnőbb ez a különbség. Az Észak-alföldi régióban még a 20%-ot sem éri ez az arány, a teljes keleti országrészt és a Dél-Dunántúlt is hasonló értékeket mutat. A Közép-magyarországi régióban mért érték majdnem a háromszorosa az Észak-alföldi régióban mért magas- illetve alacsony jövedelműek arányát bemutató értéknek.

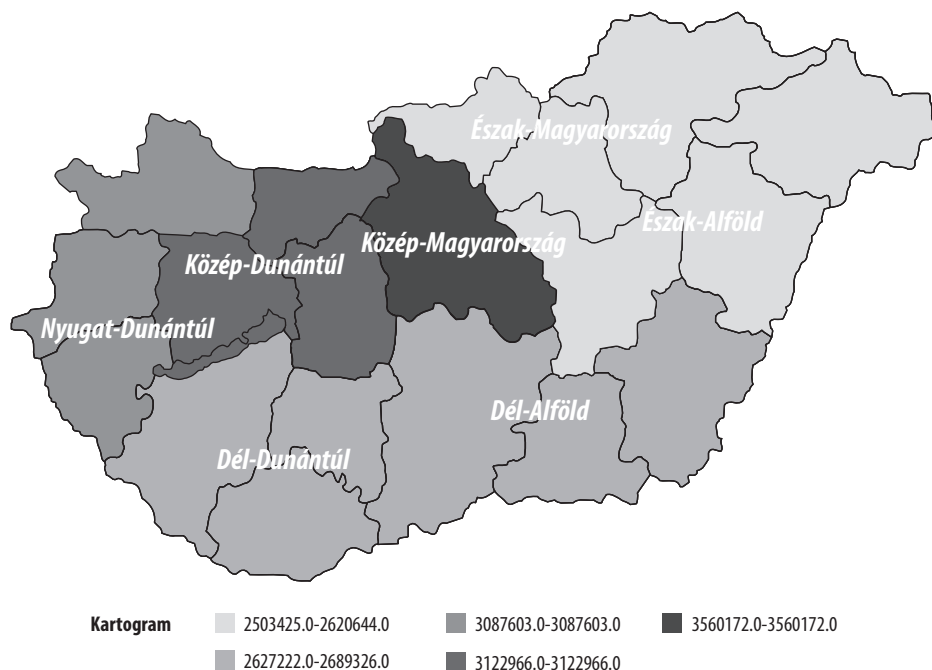
Ezekből az elemzésekből is látható, hogy az ország valójában két részre szakad, vannak az átlag alattiak, azon régiók, amelyek teljesen leszakadnak és azok a régiók, amelyek igyekeznek lépést tartani a Közép-magyarországi régióval.

7. ábra: A magas-, illetve alacsony jövedelműek aránya (fő) régiókénti bontásban, az 5 millió forint adósávon adózók száma száz 1 millió forint alatti adózóra vetítve 2017-ben

Forrás: TEIR adatbázis

Az eddigi mutatók vizsgálatával a jövedelmi különbségekre szerettem volna rávilágítani, és megalapozni a következő vizsgálatot, amely szintén regionális bontásban elemzi a személyi jövedelemadó nagyságát, azon belül is különböző kategóriánként megszerzett belföldi, illetve összevont adóalapba tartozó jövedelmeket. Az első kérdéskör amit vizsgálni fogunk az egy főállású adófizetőre jutó főállásból származó jövedelem változása 2010 és 2018 között. Az elemzésemhez a TEIR adatbázisból kinyerhető Nemzeti Adó- és Vámhivatal (továbbiakban: NAV) által rendelkezésre bocsátott adatokat használtam. Két évet választottam a vizsgálataimhoz, 2010-et és 2018-at. A 2010-es évre azért esett a választásom, mert az egy lakosra jutó összes nettó jövedelem éppen ettől az évtől indult el növekedési pályáján, míg a 2018-as év esetében egyszerű volt a helyzet, ez volt az utolsó adatbázisban szereplő adat. Úgy gondolom, a 2007-2008-as gazdasági és pénzügyi válság jelentős hatással volt a jövedelmeinkre, és a válságot követő 2-3 év a visszarendeződés ideje volt, valószínűleg ez vár ránk 2020 után is.

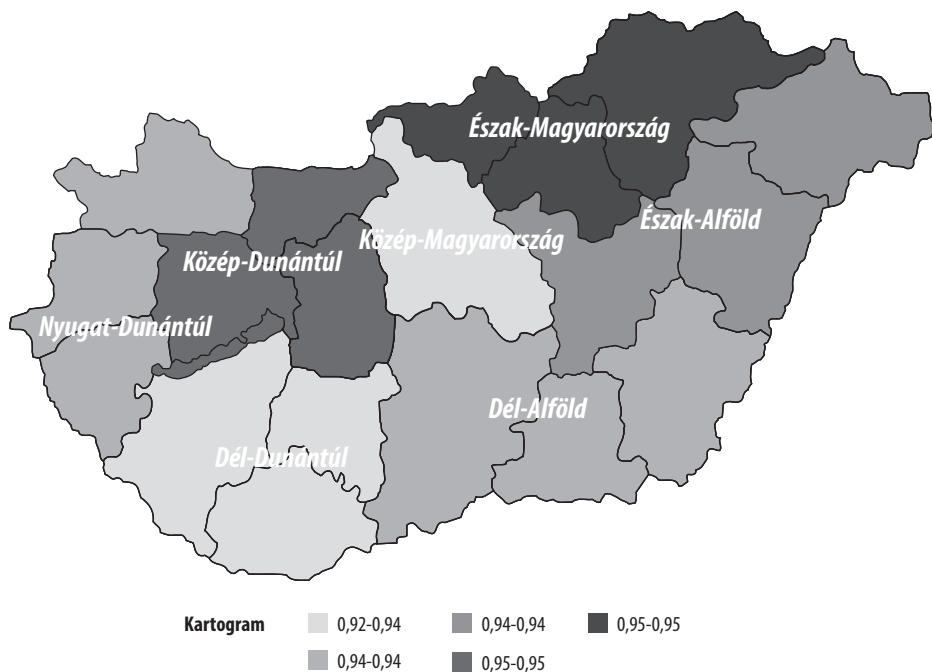
8. ábra: Az egy főállású adófizetőre jutó főállásból származó jövedelem változása 2010 és 2018 között (Ft/fő)

Forrás: TEIR adatbázis (NAV-SZJA)

A 8. ábrán (kartogramon) mutatom be az egy főállású adófizetőre jutó jövedelem változását a 2010-es és a 2018-as évek közötti különbségek figyelembevételével. Elkészítettem településre bontva is ugyanezt a számítást, de a közel 3.200 önkormányzat adatainak szemléltetése ilyen kicsi méretben nem olyan szemléletes, így maradt a regionális bontás. A számítás során az szja adóalapot képező jövedelem főállásúakra vonatkozó forintban kifejezett értékét osztottam az szja adófizető, főállású (fő) értékével majd a 2010-es és a 2018-as érték különbségét vettem.

A következő kérdés, amire a választ kerestem, hogy az összevont személyi jövedelemadó alapba tartozó jövedelem hány százaléka származik munkaviszonyból. A vizsgálat során kapott eredményeket a 9. ábrán lehet nyomon követni. Jól megfigyelhető, hogy a legkisebb arány az 92-94% közötti kategória, ide tartozik a Közép-magyarországi és a Dél-dunántúli régió, és a legmagasabb részarány 95%-ot mutat, ami az Észak-magyarországi és a Közép-dunántúli régióra jellemző. Ezt a vizsgálatot elvégeztem a 2010-es évre is. Nagyon eltérő eredmények

születtek, ezek közül két érdekességet emelnék ki. Az egyik, a munkaviszonyból származó jövedelmek aránya alacsonyabb volt, míg a másik, hogy a Közép-magyarországi régió esetében 2010-ben a legmagasabb részarány mutatkozott.

9. ábra: A munkaviszonyból származó jövedelem aránya az összevont adózó jövedelmen belül 2018-ban

Forrás: TEIR adatbázis (NAV-SZJA)

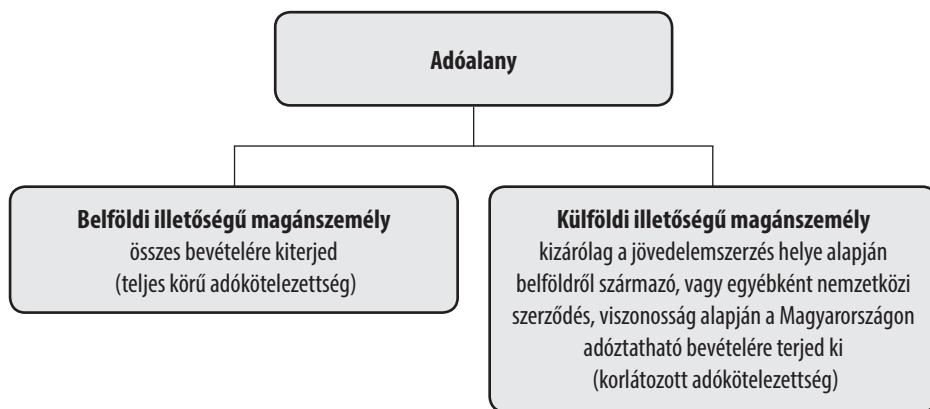
3.2. Összevont adóalap és külön adózó jövedelmek

A hazai és a nemzetközi adóterhelés összehasonlítására az adóéket használtam, amely arra ad választ, hogy a teljes munkaerőköltségnek hány százalékát vonja el az állam adók és járulékok formájában. Röviden esett szó a járulékfizetési kötelezettség nagyságáról, de alapvetően a természetes személyek által fizetendő jövedelemadó bemutatása a fő célom. Minden nemzet saját adórendszerrel rendelkezik, és a személyek, családok, háztartások adózása a nemzeti sajátosságoknak felel meg. Hazánk a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvényben (a továbbiakban: Szja tv.) szabályozza a természetes személyek adózását.

A törvény alapelvei közül kiemelnék néhányat:

- A magánszemélyek hozzájárulnak a közterhekhez a jövedelmükből.
- Cél: az állami feladatok ellátásához szükséges adóbevétel biztosítása.
- A magánszemély minden jövedelme adóköteles. Az adó alapja az adóköteles bevételből megállapított, levonásokkal csökkentett jövedelem és az adóalap növelő tételek összege.
- A magánszemély köteles a vonatkozó rendelkezések alkalmazása során az adókötelezettséget teljesíteni.
- Az adót naptári évenként, az összes jövedelem alapján kell megállapítani és megfizetni, azonban az adóbevételek folyamatossága érdekében adóelőleget kell fizetni.

A jövedelemadó alanyai lehetnek természetes személyek, jogi személyek és ezek szervezetei, amelyek saját név alatt jogokat szerezhettek és kötelezettségeket vállalhatnak. Ahogy azt a 10. ábrán láthatjuk az Szja tv. az adóalanyokat két nagy csoportba sorolja, a belföldi illetőségű magánszemélyeknek teljes körű adókötelezettsége, a külföldi illetőségűek korlátozott adókötelezettséggel rendelkeznek.

10. ábra: A személyi jövedelemadó alanyai

Forrás: saját szerkesztés Szja tv. 2. § (4)

Tekintsük át a legfontosabb meghatározásokat, amelyeket a személyi jövedelemadó törvény rögzít.

Belföldről származó jövedelem (Herich, 2019):

- belföldi illetőségű munkáltatótól, megbízótól (függetlenül a tevékenység helyétől),
 - belföldön végzett tevékenységből (függetlenül a megbízó illetőségétől),
 - nemzetközi áruforgalomban (nemzetközi szerződés, viszonyosság, illetőség alapján),
 - belföldi vagyonból.
- Külföldről származó jövedelem (Herich, 2019):
- külföldi illetőségű munkáltatótól, megbízótól a külföldön végzett tevékenységért,
 - külföldi vagyonból.

A bevétel a magánszemély által bármely jogcímen és bármely formában mástól megszerzett vagyoni érték. Vagyoni érték különösen a pénz, az utalvány, a dolog, az értékpapír, az igénybe vett szolgáltatás és a forgalomképes vagy egyébként értékkel bíró jog, valamint a magánszemély javára elengedett vagy átvállalt tartozás, továbbá a magánszemély javára vagy érdekében teljesített kiadás. A bevétel lehet adóköteles és adómentes. (Sztanó, 2010)

Adómentes bevételek az Szja tv. 1. számú melléklete alapján:

- A szociális és más ellátások közül adómentes (nyugdíj, baleseti járadék, árvaellátás, házastársi pótlék stb.)
- A lakáshoz kapcsolódóan adómentes (lakáscélú támogatás),
- A közcélú juttatások körében adómentes,
- Egyes tevékenységekhez kapcsolódóan adómentes,
- A károk megtérülése, a kockázatok viselése körében adómentes,
- Egyéb indokkal adómentes,
- A nem pénzben kapott juttatások közül adómentes.

Szokásos piaci érték: az az ellenérték, amelyet független felek összehasonlítható körülmények esetén egymás között érvényesítenek vagy érvényesítenének. Nem független felek között a szokásos piaci érték az az ár, amelyet a törvény részletesen tartalmazza.

Költségnek csak a bevételszerző tevékenységgel közvetlenül összefüggő, kizárólag a bevétel megszerzése, a tevékenység folytatása érdekében a naptári évben ténylegesen kifizetett, szabályszerűen igazolt kiadás minősül. (Herich, 2019)

Az adó alapja a jövedelem. A jövedelem meghatározásának módjai:

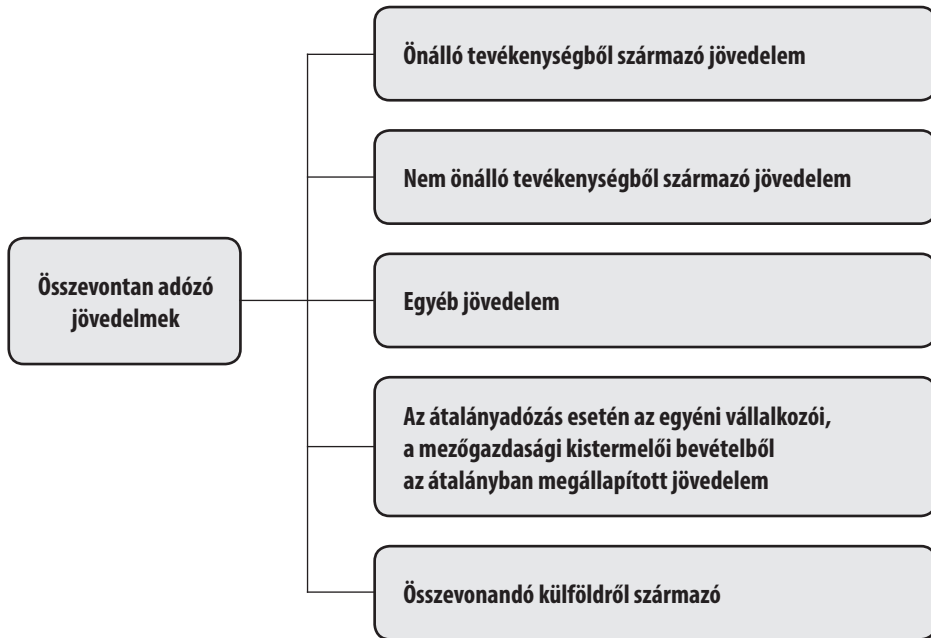
- a magánszemély által más személytől megszerzett bevétel egésze,
- a bevételnek az elismert költségekkel csökkentett része, az igazolás nélküli elismert költségekkel vagy átalányban meghatározott költségekkel csökkentett része,
- a bevétel meghatározott hányada.

Adó tárgya: a jövedelem, a magánszemély által az adóévben bármilyen címen és formában szerzett vagyoni érték (pénz, ingatlan, ingó dolog, értékpapír stb.), elengedett tartozás, átvállalt kötelezettség.

Az adókötelezettséget, az adó mértékét befolyásoló, a magánszemély adójának csökkenését eredményező eltérő szabály, adókedvezmény annyiban alkalmazható, illetőleg érvényesíthető, amennyiben az annak alapjául szolgáló szerződés, jogügylet, más hasonló cselekmény tartalma megvalósítja az eltérő szabály, az adókedvezmény célját. Az alkalmazhatóságot, illetőleg érvényesíthetőséget annak kell bizonyítania, akinek az érdekében áll.

Az adókötelezettség a bevételszerző tevékenység megkezdésének vagy a bevételt eredményező jogviszony keletkezésének napján kezdődik. Az adókötelezettség megszűnik a magánszemély halálával, a vállalkozás tevékenységének megszűnésével, illetve kitelepülésével.

A Sza tv. rendszerében az adóköteles bevételekből képzett jövedelmet két nagy csoportra osztjuk, az összevontan adózó és a külön adózó jövedelmek csoportjára. A 11. ábra az összevontan adózó jövedelmeket mutatja be.

11. ábra: Összevontan adózó jövedelmek

Forrás: Saját szerkesztés Sza tv. 29. §

Összevonandó jövedelmek után a számított adó meghatározása:

1. lépés: a 11. ábrán ismertetett összevonandó jövedelmek,
2. lépés: Összevontan adózó jövedelmek 100%-os adóalapja (ha kötelezett a szocho megfizetésére a magánszemély, akkor a 85%-át kell jövedelemként figyelembe venni,
3. lépés: a számított adó alapjának meghatározása,
4. lépés: az adóalap csökkentő tételek figyelembevétele (családi kedvezmény, első házások kedvezménye),
5. lépés: számított adó alapjának csökkentése az adóalap csökkentő tételekkel, majd a módosított adóalap és a 15%-os adókulcs szorzatának kalkulálása = számított adó,
6. lépés: a számított adót csökkentő tételek érvényesítése (tevékenységi kedvezmények, személyi kedvezmények),
7. lépés: a külföldön megfizetett adó levonása a törvényben meghatározott módon,
8. lépés: számított adó – csökkentő tételek – külföldön megfizetett adó = összevont adóalap adója.

Az Sza törvény harmadik része a következő külön adózó jövedelmeket különbözteti meg:

- a vállalkozó személyi jövedelemadó, az átalányadó és a tételes átalányadó,
- a vagyónátruházás (ingó, ingatlan, vagyoni értékű jog átruházás),
- a tőkejövedelmek (kamat, értékpapír kölcsönzés, csereügyletből származó jövedelem, osztalék, árfolyamnyereség, ellenőrzött tőkepiaci ügyletből származó jövedelem, tartós befektetésből származó jövedelem, vállalkozásból kivont jövedelem),
- egyes juttatások adózása (béren kívüli juttatásnak nem minősülő juttatás, béren kívüli juttatás, kamatkedvezmény),
- vegyes jövedelmek (termőföld bérbeadásából származó, lakás önkormányzatnak történő bérbeadásából származó jövedelmek, társasház és üdülő jövedelme, nyeresémből és privatizációs lízingből származó jövedelem).

3.3. Vagyongyarapodás

A tanulmány korábbi részeiben már többször említettem, hogy egyre nagyobb probléma az alacsony és a magas jövedelműek közötti különbség folyamatos növekedése. A jövedelmek megadóztatás már nem elegendő ezen különbségek kezelésére. Ez nemcsak Magyarországon merül fel problémaként, hanem más kormányoknak is szembe kell nézniük a vagyonadóztatás kérdésével.

A vagyonadóval szembeni klasszikus érv elméleti a gyakorlati megfontolások mellett. Az ugyanis olyan eszközöket adóztat meg, amelyeket már adózott jövedelemből vásároltak meg, vagyis duplán terhel akár a magánszemélyek, akár a vállalatok számára.³

Herich (2019) szerint a vagyonadók a természetes személyek, jogi személyek, jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek tárgyasult jövedelmének az adóztatását szolgálja, melynek céljai a következők lehetnek:

- vagyonarányos közteherviselés,
- a vagyonhasznosításra ösztönzés,
- jövedelemadók hiányosságainak kompenzálása.

³ <https://g7.hu/adat/20191002/minden-eddiginel-nagyobb-lendulettel-terhet-vissza-a-vagyonado/>

A vagyonadónak olyan adótárgyra kell irányulnia, ami ellenőrizhető, és a vagyonnállapotra jellemző. A hazai adórendszernek még vannak hiányosságai ezen a téren. Jelenleg a magyar adórendszerben az alábbi adók és adójellegű befizetések tekinthetők a vagyonadózás képviselőinek:

- az ellenérték nélküli vagyonmozgáshoz köthető (ajándékozási és öröklési illeték),
- vagyoni típusú helyi adók (épitményadó, telekadó, magánszemélyek kommunális adója),
- gépjármű adó,
- cégautó adó.

Időről időre felröppen a hír, hogy újabb vagyonadó kerül bevezetésre, de amíg nincs meg a megfelelő és elfogadott vagyonértékelési módszer, és a vagyon nyilvántartásának lehetősége, addig a vagyonadók nem lesznek hosszú életűek egy adórendszerben. A bevezetésük mindig nagy ellenállást vált ki az adózókból, például ilyen volt az ingatlanadó bevezetése körüli bizonytalanság, és végül kudarcba fulladt, valójában nem érte el a célját.

Ezt a fejezetet azzal a gondolattal indítottam, hogy az adó az egyik legjelentősebb költségvetési forrás valamennyi adóztató számára, és a legnagyobb kérdés, hogy a költségvetési kiadásokat honnan képes finanszírozni. Most ugyanezzel a gondolattal zárom a vagyongyarapodás részt és az egész fejezetet: Mi a célvezetőbb tovább emelni a jövedelemadókat vagy a vagyonadókat előtérbe helyezni?

3.4. Irodalomjegyzék

- BARANYI ARANKA – BAKOS-TÓTH ESZTER (2015): Pénzügyi alapismeretek. Gyöngyös, Magyarország: Károly Róbert Főiskola, 180 p.
- EUROPEAN COMMISSION (2020): Economic and Financial Affairs, Economic databases and indicators. Letöltve 2020. március 15-én a https://europa.eu/economy_finance/db_indicators/tab/# linkről.
- HERICH GYÖRGY (2019): Adótan. Penta Unió, Pécs.
- KASNYIK MÁRTON (2019): Minden eddiginél nagyobb lendülettel térhet vissza a vagyonadó. Letöltve 2020. március 15-én a <https://g7.hu/adat/20191002/minden-eddiginel-nagyobb-lendulettel-terhet-vissza-a-vagyonado/> linkről.

- KRAJNAK, MICHAL (2019): Do Selected Tax Advantages Affect Tax Revenue from the Personal Income Tax? *Journal of Competitiveness*, 11(4), 73–88. <https://doi.org/10.7441/joc.2019.04.05>
- KSH (2020): A központi költségvetés bevételei és egyenlege. Letöltve 2020. április 6-án https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qse007h.html linkről.
- MAGNANI, RICCARDO – PICCOLI, LUCA (2019): Universal basic income with flat tax reform in France. *Journal of Policy Modeling*. March-April 2020, Vol. 42 Issue 2, p. 235-249. - <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2019.07.005>
- OECD (2019): Tax wedges 2019. Letöltve 2020. április 6-án a https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/taxing-wages-2019_tax_wages-2019-en#page24 linkről.
- Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TEIR) adatbázis
- PEARCE, DAVID W. szerk. (1993): A modern közgazdaságtan ismerettára. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993, 539 p.
- SØRENSEN, PETER BIRCH (2004). *Measuring the Tax Burden on Capital and Labour*. Cambridge: MIT Press.
- SZTANÓ IMRÉNÉ (2010): *Adózás*. Saldo Kiadó, Budapest.
- VARGA JÓZSEF (2017): Merre tart a magyar adórendszer? - Interjú Varga Józseffel. *Pénzügyi szemle online: 2017. május 9.* p.
- VÁGYI FERENC RÓBERT (2005): Számviteli és adópolitikai összefüggések Magyarországon a vállalkozások és az államháztartás szemszögéből 1988 és az EU-csatlakozás közötti időszakban. Nyugat-magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Gazdálkodási Folyamatok Elmélete és Gyakorlata Doktori Iskola. 208 p. - http://doktori.nyme.hu/75/2/tz_eredeti1938.pdf
- WILSON, JOHN DOUGLAS (1999): Theories of Tax Competition. *National Tax Journal*, 52 (2), 269–304. - <https://www.jstor.org/stable/41789394>

Jogszabályok

1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról
140/2020. (IV. 21.) a Gazdaságvédelmi Akcióterv keretében a koronavírus-járvány gazdasági hatásainak mérséklése érdekében szükséges adózási könnyítésekről szóló Kormányrendelet

4. Társaságok jövedelemadóztatása a XXI. században

4.1. Bevezető

Az állami bevételek jelentős része az adókból származik, az adóalanyok lehetnek magánszemélyek vagy vállalkozások. Ez utóbbiak esetében pedig, ha lehet, még inkább igaz, hogy országhatárokon átívelő növekedésüket nagyban befolyásolja az adórendszer. Egy vállalkozásbarát hazai adórendszer támogatja a cég megerősödését és elősegítheti a nemzetközi piacokra való terjeszkedést. A befektetések földrajzi irányát pedig ismét csak befolyásolja a fogadó ország adórendszere, a vonzó adórendszer felgyorsíthatja a vállalkozások letelepedését, és választási pont lehet két ország között.

Egy adórendszert vonzóvá tehetnek az alacsony adókulcsok, az adóalap minél szűkebb mértéke; azonban legalább annyira fontos az adóadminisztrációs követelmények ésszerű szinten tartása, valamint az adórendszer átláthatósága és kiszámíthatósága.

A vállalkozások jövedelem adóztatása további gazdaságpolitikai célokat is közvetít, elősegítheti a környezet védelmét, az energiahatékonyabb termelési megoldások elterjedését, az innovációt, valamint a gazdaságilag elmaradottabb régiók felzárkózását.

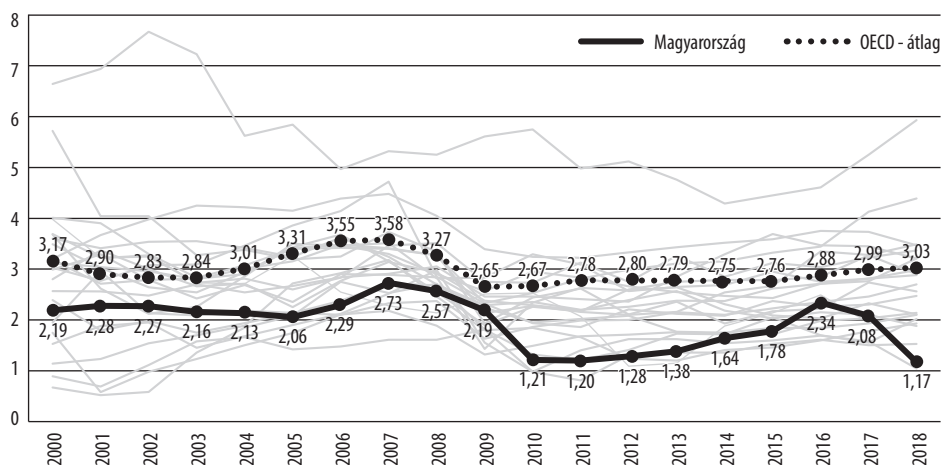
Az egyes országok sokszor adórendszerükkel és a benne elérhető kedvezményekkel versengenek a külföldi befektetők kegyeiért. Különösen igaz ez a hasonló, illetve a szomszédos földrajzi régióban elhelyezkedő országok esetében, ahol a gazdasági, logisztikai adottságok, a munka termelékenységé hasonlóak lehetnek. Az adóversenynek azonban van egy határa, amely a valós attribútumok helyett már a káros, agresszív adóstruktúrákat támogatja. Az ilyenek elleni fellépés az államok közös érdeke.

4.2. A társaságok adózása, a jövedelemadók súlya a magyar adórendszerben

Minden állam bevételeinek nagy része az adóztatásból származik, azt pedig, hogy az egyes adónemek egymáshoz képest milyen súlyt kapnak, az adott állam jogalkotói határozzák meg. Dönthetnek a jövedelmek, a vagyon, a fogyasztás, vagy valamilyen speciális ismerv adóztatása mellett. Bár alapvetően minden állam a közteherviselés egy általa vélt igazságosságát és méltányosságát kívánja megteremteni adórendszerében. Az adózási mix végső kialakulását befolyásolja, hogy milyen gazdasági és politikai célokat követ, illetve, hogy egyes adótípusok beszedése milyen nehézségekkel és költségekkel jár számára.

4.2.1. A társaságok adóztatásának súlya nemzetközi összehasonlításban

Az alábbi grafikon az összes adóbevétel GDP arányos súlyát mutatja az egyes EU-tagállamokban, horgonyként pontozott vonallal az OECD-átlag került kiemelésre, míg vastaggal Magyarország adatait láthatjuk.

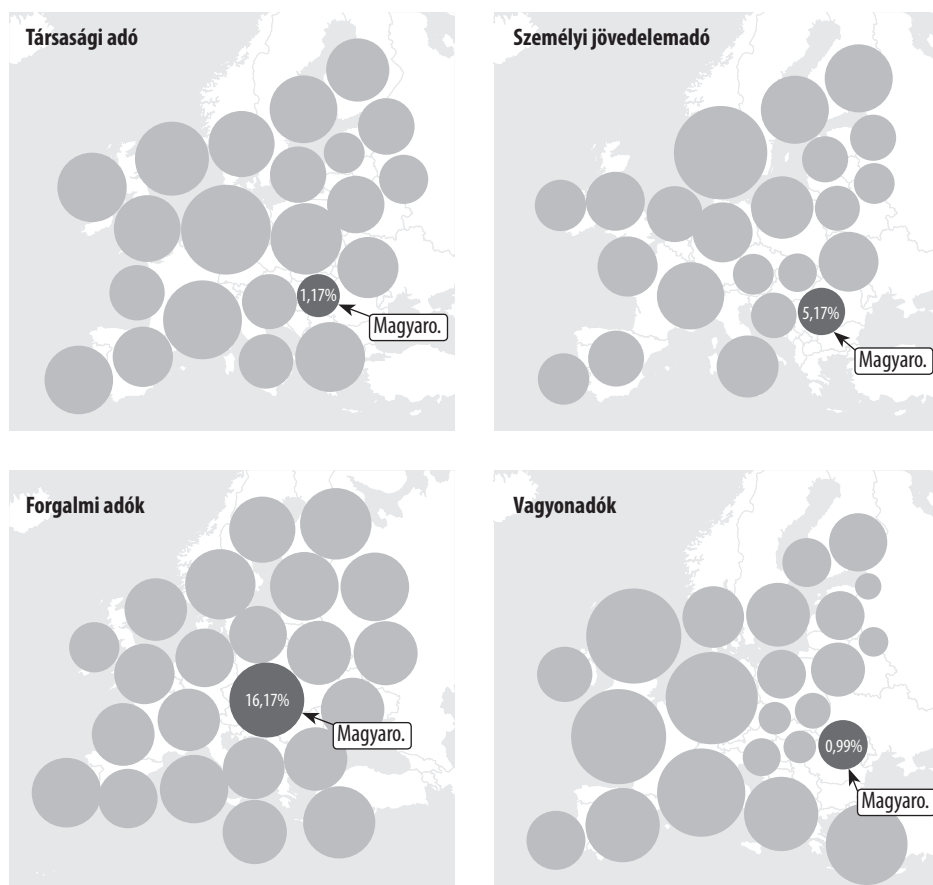

1. ábra: Bevétel társasági adóból a GDP-hez viszonyítva 2000 és 2018 között (a GDP %-ában)

Forrás: OECD (2020a)

Az ábrából látható, hogy hazánk a kevésbé adóztatott országok közé sorolható az elmúlt közel húsz év teljes időszakában, szemben az EU és OECD átlaggal, különösen az ábra felső részén húzódó skandináv országokkal szemben.

Az egyes adótípusokat ugyanebben a nemzetközi összehasonlítási körben szemlélve azonban tisztán látszik a jövedelem- és vagyonadókat súlyának elmaradása az átlaghoz képest, míg a fogyasztást terhelő adóknak jelentős a súlya a többi országhoz viszonyítva.

2. ábra: Adóbevételek a GDP-hez viszonyítva az Európai Unió országaiban 2018-ban (a GDP %-ában)

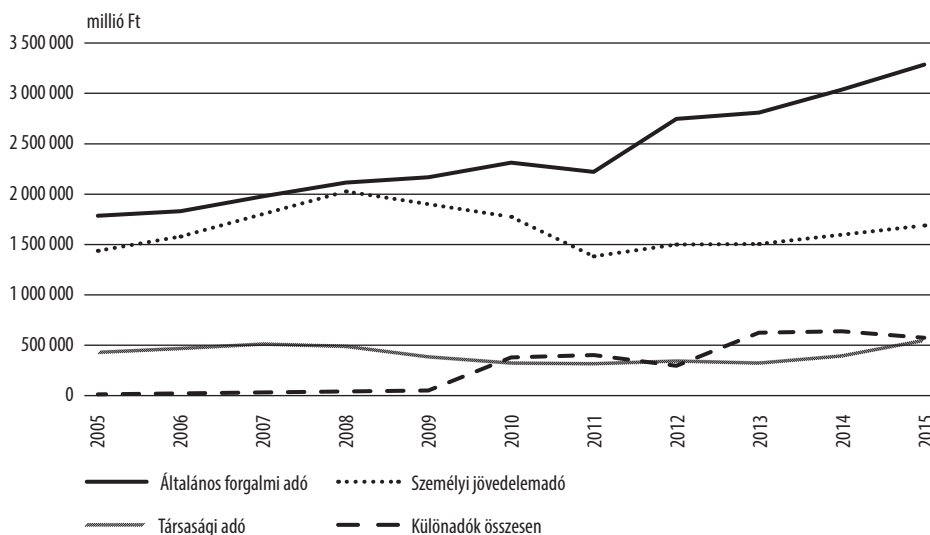
*Forrás: OECD (2020a), OECD (2020b), OECD (2020c), OECD (2020d)
alapján saját szerkesztés*

Hazánkban tehát egyértelmű az adózási mix forgalmi típusú adók, azaz az általános forgalmi adó felé történő eltolódása.

4.2.2. A hazai adórendszer összetétele

A magyar költségvetés szempontjából legjelentősebb adónemek, melyek a nemzetközi összehasonlítások alapját képezik, illetve az országok közti adóverseny fokmérői világszerte az általános forgalmi adó, a személyi jövedelemadó és a társasági adó. Érdekes azonban megfigyelni a különadók súlyát is a hazai adózásban, amelynek elemzéséhez, és alábbi bemutatásához a LeitnerLeitner csapata által 2013-ban készített, majd 2015-ben frissített különadókról szóló tanulmányt hívom segítségül. (Lásd: Jancsa-Pék - Varga, 2013, Siklósi - Mladonyiczki, 2016)

A különadók (pl. kiskereskedelmi különadó, pénzügyi szektor különadói, energia szektor különadói, közműadó, távközlési adó, reklámadó, baleseti adó, neta) elsősorban a 2008-as gazdasági válság kezelésében jelentek meg hazánkban, majd később, a gazdasági stabilitás és növekedés helyreállásakor részben kivették őket. Most azonban a koronavírus okozta gazdasági nehézségek közepette a kiskereskedelmi szektorra vonatkozó különadó bevezetése az egyik első intézkedés, amelyhez az állam ismét hozzányúl az adóbevételek stabilizálása érdekében.

**3. ábra: A központi költségvetés egyes bevételeinek alakulása
2005 és 2015 között (millió Ft)**

Forrás: KSH, Siklós és Mladonyiczki (2016)

Míg 2011 előtt a magyar központi költségvetés bevételeinek kicsit több, mint a fele származott a fenti három „nagy” adónemből, addig 2015-re ez az arány 50% alá csökkent. Noha a belőlük származó adóbevételek összege abszolút értékben 2011-től folyamatosan növekedett (2011: 3.919 milliárd Ft, 2015: 5.523 milliárd Ft), százalékos arányuk, jelentőségük ezzel szemben esett. Míg 2011-ben a költségvetési bevételek 47%-át tették ki, 2014-ben arányuk már csak 42% volt. Ennek oka részben a különadók arányának emelkedése. A tendencia 2015-ben megfordulni látszik, mivel ekkor a három adónem a központi költségvetés bevételeinek már 46,7%-át tette ki, ami részben bevételeik növekedéséből, részben a különadó bevételek csökkenéséből ered.

Eközben jelentősen változott a három „nagy adónem” egymáshoz viszonyított aránya is, ami nyomon követhető a LeitnerLeitner által készített grafikonon (lásd 3. ábra¹). A három adónem tekintetében a bevételek a fogyasztási típusú adók felé mozdultak el (áfa), míg ezzel párhuzamosan a jövedelem típusú adók-ból (személyi jövedelemadó, társasági adó) származó bevételek aránya csökkenő/stagnáló trendet mutat. Ez nem jelenti azonban azt, hogy a jövedelemadók-ból származó bevételek csökkentek volna. A különbség oka főleg az, hogy az áfa bevételek még ezeknél is gyorsabban növekedtek². Ez a trend nem korlátozódik a fenti három adónemre. Az Állami Számvevőszék a költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről szóló éves elemzése szerint a fogyasztáshoz kapcsolódó központi adóbevételek aránya (pl. áfa) 2011 és 2014 között 54%-ról³ 58,6%-ra⁴ nőtt, míg a vállalkozások és a lakosság befizetései (pl. társasági adó, személyi jövedelemadó) 46%-ról 41,4%-ra csökkentek. Kivételnek számít a 2015-ös év, mert a jövedelemadók jelentősége (a társaságiadó-bevételek ugrás-szerű növekedése következtében) némileg ismét emelkedett, melyről még szó-lunk a fejezetben. Kérdés, hogy ez trendváltást jelent-e, vagy csupán átmeneti erősödést.

Az áfa bevételek a vizsgált időszakban szinte folyamatosan növekedő trendet mutatnak, ami 2011-től még hangsúlyosabbá vált. Az áfa bevételek 2011-ben

1 Mivel a központi költségvetés bevételein belül vizsgáljuk a különadókat, az ábra nem tartalmazza az Egészségbiztosítási Alap bevételét képező adónemeket.

2 2014-ben például a három adónem összbevételének 61%-a az áfából származott, a személyi jövedelemadó, valamint a társasági adó csak 39%-ot tett ki.

3 Elemzés a 2013. évi költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről, ÁSZ, 2014. p. 35.

4 Elemzés a 2014. évi költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről, ÁSZ, 2015. p. 45.

2.219 milliárd Ft-ot tettek ki, 2015-ben pedig már csaknem másfélszer annyit, 3.286 milliárd Ft-ot. A növekedést az áfakulcs fokozatos emelése indította el (2009. július 1-jétől 25%, 2012. január 1-jétől 27%), ami 2015-ben az EU legmagasabb hozzáadottérték-adó kulcsa. (Eurostat, 2015, p. 140) A folyamatos bevétel növekedés további lehetséges okai az online pénztárgépek üzembe állítása (Vincze, 2015, p. 30), és az adóellenőrzések fokozódó szigora is. Ez utóbbiak, valamint 2015-től a közúti szállítmányozást érintő EKÁER-ellenőrzések a Költségvetési Tanács 2015. szeptemberi elemzése szerint elősegítik a gazdaság kifehéredését, ami kimutatható már a 2015-ös előirányzat időarányos teljesülésében is⁵.

Az emelkedést némileg mérsékelte, hogy az általános kulcs 2009-es évközi emelésével párhuzamosan vezették be a kedvezményes 18%-os, 2010 elejétől pedig az 5%-os adókulcsot. Az érintett termékek körét pedig fokozatosan bővítették (pl. 2014-2015-ben bizonyos élő állatok és tőkehúsok értékesítése tartozott kedvezményes adókulcs alá, majd 2016-tól a sertéshúst és egyes új lakásokat terhelő áfát is mérsékeltek).

Megfigyelhető ugyanakkor, hogy a társasági adóból származó bevételek 2008-tól többnyire csökkenő vagy stagnáló tendenciát mutatnak, és ha van is kisebb mértékű növekedés bizonyos időszakokban, ez csak ideiglenes. A grafikon jól érzékelteti ezen adónemből származó bevételek visszaesését 2008-tól egészen 2011-ig. Egy 2012-es ideiglenes emelkedést leszámítva egészen 2014-ig várni kellett a komolyabb növekedésre. A csökkenés egyik oka, hogy a társasági adó kedvezményes (10%) kulcsának alkalmazását fokozatosan kiterjesztették: először feltételes, majd 2010. augusztus 16-tal feltételek nélküli – de minimis rendszertől független –, 500 millió forint adóalapig történő alkalmazása létrehozta a progresszív társasági adóztatást Magyarországon. Ezt követően a fokozatosan kiépülő adókedvezmények rendszere (pl. látvány-csapatsportok támogatásakor igénybe vehető kedvezmény 2011-től), valamint a társasági adó alternatívájának számító új kisadók választhatósága (kata, kiva) is hozzájárult ahhoz, hogy ne emelkedjenek jelentősen a társasági adóbevételek. 2014-ben és 2015-ben azonban fordulópont következett be: a társasági adóból származó bevételek ismét jelentősebb növekedésnek indultak, és túlteljesítették az előirányzatokat. A 2015-ös társaságiadó-bevétel (549 milliárd Ft) például meghaladja a 2011-es (317 milliárd Ft)

5 A Költségvetési Tanács Véleménye Magyarország 2015. évi központi költségvetése végrehajtásának helyzetéről és az államadósság várható alakulásáról (az I. félévi folyamatok jellemzői), Költségvetési Tanács, 2015. p. 6.

másfélszeresét. Ez annak ellenére igaz, hogy 2015-re csökkenést jósoltak, melynek egyik lehetséges okaként egyes elemzők a devizahiteles elszámolási törvény hatásait nevezték meg. (Vincze, 2015, p. 29)

Kérdés azonban, hogy a kiugróan magas 2015-ös társaságiadó-bevételben megjelennek-e azok a tételek, amelyeket az adózók ugyan a NAV-nak fizettek be, de amelyek egy részét az adóalanyok rendelkezése szerint az adóhatóság 15 napon belül továbbít egy kedvezményezett szervezet részére egy 2015. január 1-jétől hatályos szabályozás alapján⁶. Mert amennyiben így van, akkor a jövedelemadók előretörése nem is annyira erőteljes, hiszen részben olyan „bevételek” okozzák az emelkedést, melyek nem maradnak a költségvetésben.

A személyi jövedelemadóztatást is több lépcsős, párhuzamos, és sok esetben ellentétes hatást kiváltó lépésekből álló átalakítási folyamat jellemezte, aminek eredményeként a személyi jövedelemadó bevételek 2008 és 2011 között mind arányukban, mind abszolút értékben meredeken zuhantak. Ennek oka egyrészt a progresszív adókulcsok csökkentése volt, amit 2011-től felváltott az egykulcsos 16%-os adó⁷, de 2011-ben vezették be a családi kedvezményeket is. Ez után a személyi jövedelemadó bevételek lassú növekedésnek indultak (2013: 1.505, 2014: 1.589 milliárd Ft, 2015: 1.689 milliárd Ft), bár a 2008-as, 2.000 milliárd Ft feletti szintet azóta sem érték el. Az emelkedés magyarázható például a minimálbér adómentességét biztosítani hivatott adójóváírás eltörlésével, a minimálbér folyamatos emelésével, a tervezettnél kevesebb adóvisszaigényléssel (pl. 2013-ban)⁸, de jelentős az adórendszeren kívüli hatások – növekedő foglalkoztatottság, bérémelek – ereje is⁹.

6 Az ún. „rendelkezés az adóról” 2015. január 1-jétől új módon teszi lehetővé a filmalkotások, az előadó-művészeti szervezetek és a látvány-csapatsportok támogatását. Az adóalanyok választhatnak a „rég” támogatási forma (ahol az adóalanyok közvetlenül a támogatott szervezet részére utalják a támogatást, és a társasági adó szempontjából utólag elszámolhatják azt) és az „új” támogatási forma között (ahol az adóalanyok a NAV részére befizetik az adójukat, melynek törvény által meghatározott részét az adóhatóság az adóalanyok rendelkezése szerint továbbutalja a kedvezményezettnek).

7 Az egykulcsos személyi jövedelemadó rendszer még mai formájában sem teljes, hiszen vannak olyan speciális jövedelmek, melyekre eltérő effektív adókulcs vonatkozik.

8 A Költségvetési Tanács Véleménye Magyarország 2013. évi központi költségvetése végrehajtásának helyzetéről és az államadósság várható alakulásáról (az első félévi folyamatok jellemzői), Költségvetési Tanács, 2013. p. 8.

9 A Költségvetési Tanács Véleménye Magyarország 2014. évi központi költségvetése végrehajtásának helyzetéről és az államadósság várható alakulásáról (az első félévi folyamatok jellemzői), Költségvetési Tanács, 2014. p. 7.

Az adóbevételek változása ugyanis nem csupán az adójogi szabályozástól, hanem számtalan más tényezőtől függ, mint például az adóalanyok jogkövető magatartásától, a megadóztatott mutatószám (pl. árbevétel) változásától, vagy a foglalkoztatás növekedésétől is.

4.2.3. Gyors költségvetési reakció: különadók

Tehát bár az áfához vagy a személyi jövedelemadóhoz képest a különadók összege kisebb jelentőségű, mégis fontos eleme a költségvetésnek. Ráadásul ezeket csak a gazdaság egyes kiválasztott szektorai hivatottak kitermelni, így számukra komoly megterhelést okoznak.

A különadókat a törvényhozás két okból részesítette kiemelt figyelemben. Az egyik ok a pénzügyi-gazdasági válság, ami alapjaiban változtatta meg a gazdasági folyamatokat Magyarországon. A kiesett bevételek pótlására 2010-től kezdődően elsősorban különféle szektorspecifikus különadókat vezettek be. Ez az Állami Számvevőszék 2007-2013. évekre kiterjedő, több különadót érintő vizsgálata alapján csak részben bizonyult sikeresnek. Ugyan a különadók jelentősen hozzájárultak a költségvetési hiány csökkentéséhez, de például a 2009-2011. években a hiánycélt még így sem sikerült tartani¹⁰. Jelentőségük azonban nem vitatható: csak a pénzügyi tranzakciós illeték 20,9%-kal csökkentette a hiányt 2013-ban, míg az ágazati különadók 21,3%-kal 2012-ben¹¹.

A képet árnyalja, hogy a különadókból származó bevételek növekedése részben egybeesett egyes jövedelemadó bevételek csökkenésével. Az Európai Bizottság 2013-at vizsgáló jelentése szerint például a különadók egyik jelentősége abban rejlik, hogy ellensúlyozták azt a bevételkiesést, amit például a csökkentett társasági adókulcs kiterjesztett alkalmazása, és a különböző adókedvezmények okoztak. (EB, 2013, 24) Vagyis a költségvetés bevételi forrásait tulajdonképpen csak átcsoportosították olyan területekre, amelyek kevésbé függenek a nemzetközi jogszabályoktól.

A különadók bevezetésének másik oka ugyanis alakíthatóságuk rugalmassága, szemben a „hagyományos” adónemekkel. Az általános forgalmi adózás

¹⁰ JELENTÉS - az egyensúlyjavító intézkedések ellenőrzése- Az egyes egyensúlyjavító intézkedések és azok hatása a költségvetés végrehajtására című ellenőrzésről, ÁSZ, 2015. p. 13., p. 31.

¹¹ JELENTÉS - az egyensúlyjavító intézkedések ellenőrzése- Az egyes egyensúlyjavító intézkedések és azok hatása a költségvetés végrehajtására című ellenőrzésről, ÁSZ, 2015. p. 31.

rendszere az Európai Unióban magas fokú harmonizáció alá esik. Az áfa irányelv ugyan szűk keretek között lehetővé teszi a tagállami szintű egyedi részletszabályozást, ám ettől eltérő, további országspecifikus sajátosságok csupán előzetes engedélyeztetési rendszeren keresztül léphetnek életbe. A társaságok és a magánszemélyek jövedelemadó területén az európai harmonizáció ugyan alacsonyabb szintű, a nemzetközi interakciókat azonban itt is irányelvek szabályozzák, az OECD irányította kettős adóztatást kizáró alapelvek pedig szintén korlátozásokat jelentenek a jogalkotásban. A fenti adónemekkel szemben a különadókra általánosan jellemző, hogy rugalmasan alakíthatók, hamar bevezethetők, ami emeli népszerűségüket a törvényhozók körében. Ez azonban nem jelenti azt, hogy bizonyos EU-s (pl. versenyjogi) szabályokat ne kelljen betartaniuk a törvényhozóknak.

4.2.4. A kiskereskedelmi különadó 2020-as visszahozása

Erre mutat példát a kiskereskedelmi különadó 2020-as ismételt bevezetése is. A koronavírus okozta gazdasági nehézségek közepette ugyanis a kormány határozatával visszahozta, és lényegében leporolta a 2010-es ágazati különadó törvényt, az adó tárgya, mértéke és progresszivitása is megegyezik a 10 évvel ezelőttivel. Ezzel ismételten bizonyos ágazatokat, és az adó progresszivitása miatt bizonyos méretű vállalkozásokat célzottan sújt az adóztatás. Ezt lehetővé teszik az Európai Unió Bíróságának március 3-ai ítéletei¹², melyek szerint nem minősül a külföldi tulajdonban álló vállalkozásokkal szembeni hátrányos megkülönböztetésnek, és nem sérti a letelepedés szabadságát, ha a különadók progresszív módon árbevételről függően terhelik a vállalkozásokat.

A kiskereskedelmi különadó korábbi csúcspontján kb. 33 milliárd Ft bevételt eredményezett, amelyhez képest most 36 milliárd Ft bevétellel terveznek.

A különadó tehát most is a kiskereskedelmi tevékenységet végző cégeket érinti, azonban immár független az értékesítés módjától, így a hazai és az itthon tevékenykedő külföldi internetes kereskedőkre, az online értékesítésekből származó bevételekre is vonatkozik. Az adót ismét sávosan, árbevételről függő progresszív formában vezetik be, így elsősorban a nagyvállalatokat sújtja.

¹² C-385/12 Hervis, C-323/18 Tesco, C-75/18 Vodafone

- 500 millió forintos árbevételig 0 forint, 500 millió és 30 milliárd forint között az árbevétel 0,1%-a,
- 30-100 milliárd forint között az árbevétel 0,4%-a,
- 100 milliárd forint felett az árbevétel 2,5%-a.

A kapcsolt vállalkozások adóalapját össze kell számítani, majd az összesámított adóalapra megállapított adót köztük a nettó árbevételeik arányában kell megosztani.

4.3. BEPS, mint a jövedelemadózást befolyásoló nemzetközi tendencia

4.3.1. A BEPS akcióterv és elemei¹³

A BEPS az angol „Base erosion and profit shifting” kifejezésből származik, mely magyarul „a nyereség másik államba való áthelyezéséből eredő társasági adóalap amortizációt” jelenti. A BEPS jelenség komoly adóbevétel kiesést jelenthet, hiszen miközben bizonyos országok a külföldi befektetők számára kedvező adózási környezetet teremtve próbálják meg a tőkét magukhoz vonzani, a vállalkozások és mögöttük álló tulajdonosaik mindezt kihasználva igyekeznek globális adóterhelésüket minimalizálni. Erre pedig az adott országok az agresszív adótervezést és adóelkerülést visszaszorító lépésekkel és globális összefogással válaszolnak: a G20-ak felkérésére az OECD kidolgozta BEPS elleni akciótervét, most pedig ennek megvalósításán munkálkodik.

A jelenség persze hazánkat sem kerüli el. A Tax Justice Network kutatásai alapján a 80-as évek óta (1982-2010 között) 242 milliárd dollárnyi (közel 54 ezer milliárd forintnyi) magántőkét „menekítettek” ki Magyarországról a világ különböző adóparadicsomaiba, és becslések szerint a hazai adózatlan gazdaság a GDP egynegyedét is kiteheti. Ezzel hazánk 13. a legtöbb pénzt veszített államok rangsorában. Ez az összeg egyébként a magyar államadósság közel két és félszerese, ami egy főre vetítve 22 ezer dollárt, azaz kb. 6 millió forintot tesz ki.

A BEPS tehát azokra az esetekre koncentrál, ahol nemhogy a kettős adóztatás veszélye nem áll fenn, hanem sokszor még az egyszeres adóztatás sem alakul ki.

¹³ BEPS akcióterv a káros adóverseny, és az agresszív adótervezés elleni fellépés állomásai, Jancsa-Pék Judit, www.adozasrolerthetoen.blog.hu

Az olyan praktikákra figyelnek, amelyek az adóköteles jövedelmet mesterséges módon képesek az azt eredményező tevékenységtől elszakítani, és a profitot más országokba transferálni. Harcol azok ellen a helyzetek ellen, ahol a két vagy több ország összekapcsolásával adóelőnyt szereznek kevés jelenléttel vagy jelenlét nélkül működő társaságok (valós iroda, tárgyi eszközök és alkalmazottak nélkül).

Az akcióterv 15 lépésből áll, melyeket a 4. ábra szemléltet:

4. ábra: Az akcióterv elemei és határidejük

Forrás: OECD (2013)

Mára az összefogás eredményei is jól látszanak, hazánkban is egyre több területen alkalmazzák a javasolt intézkedéseket, alakítják át a szabályokat.

4.3.2. A BEPS hatásai Magyarországon¹⁴

A BEPS elleni fellépéshez kapcsolódó magyarországi jogalkotás alapja a Tanács 2016/1164 Irányelve (2016. július 12.), amely a belső piac működését közvetlenül érintő adókerülő gyakorlatok elleni szabályok megállapításáról szól.

A hazai adórendszerben az alábbi területeken találkozhatunk a BEPS elleni fellépéssel.

¹⁴ Balázs Péter 2017-es, *A BEPS elleni akció működésbe lépett. Tudja hol találkozhat vele? c. cikke egyes részek aktualizálásával.*

1. Visszaélés elleni általános szabály

2017. január 1-től amennyiben egy jogügyletben a fő cél adóelőny elérése, akkor adóelőny a társasági adóalap megállapításakor nem érvényesíthető. Korábban ilyen kitétel csak akkor merült fel, ha az ügylet kizárólagos célja az adóelőny elérése volt. Ez lényegesen egyértelműbb helyzet, hiszen könnyen be lehetett bizonyítani, hogy egy-egy ügylet célja nem kizárólag adóelőny elérése, hanem más pozitívum is kapcsolódik a megvalósításhoz.

Ezzel szemben most egy-egy tervezett jogügylet számszerűen kifejezett adóelőnye arányaiban túlkompensálhatja a más kapcsolódó, nem adó vonatkozású előnyök hatásait; ebben az esetben már sokkal nehezebb érvelni, hogy a „fő cél” nem a nagy összegű, adó vonatkozású anyagi előny elérése. Hasonló logika érvényesül a kedvezményezett átalakuláshoz és kedvezményezett eszközcseréhez kapcsolódó adóelőnyök megítélésében is. Ezek is csak akkor alkalmazhatóak, ha azokkal kapcsolatban az adóalany kifejezetten bizonyítja, hogy az ügyletre nem adóelőny elérése miatt került sor.

2. Hibrid eszközökre vonatkozó szabály

A kérdéskör rendezését a magyar jogalkotó már a BEPS előtti időkben megkezdte. A kapott osztalék adóalap csökkentő tétel Magyarországon, de 2012. január 1-től csak abban az esetben, ha az osztalékot fizető társaság a kérdéses összeget nem számolja el az adózás előtti eredmény terhére ráfordításként. Mindez a ketős nem adóztatás¹⁵ kiküszöbölését célozza.

A magyarországi forrásból származó osztalék forrásadó mentessége továbbra is megmarad, amennyiben az osztalékot kapó szervezet egy fiskálisan nem transzparens társaság, azaz alapvetően tőkeegyesüléssel vagy olyan személyi egyesüléssel létrehozott társaság, amely adóalanyisága a mögöttes tulajdonosoktól elválik.

3. Ellenőrzött külföldi társaság fogalmának változása

2017. január 18-i hatállyal jelentősen módosult az ellenőrzött külföldi társaság fogalma (választás alapján az új fogalom a 2016. január 1-től induló adóévre is alkalmazható).

¹⁵ „Double non taxation”: olyan helyzet, amikor egyik érintett állam sem adóztatja a kérdéses jövedelmet.

Korábban az számított ellenőrzött külföldi társaságnak, amelynek – bár székhelye szerint külföldön működött – tényleges tulajdonosa magyar volt, vagy jövedelme nagyobb része magyar forrásból származott. Az új szabály szerint azonban már akkor is ellenőrzött külföldi társaságnak minősül egy szervezet, ha legalább 50%-ban magyar tulajdonos gyakorol rá befolyást, és a külföldön megfizetett adó nem éri el a Magyarországon alkalmazandó adóteher felét.

Ennek hatására tehát módosul, illetve bővül is az ellenőrzött külföldi társaságok köre.

Az ellenőrzött külföldi társaság fel nem osztott nyereségére vonatkozó társaságiadó-alapot növelő tétel is módosult, a továbbiakban az adóban el nem ismert részt jellemzően az úgy nevezett passzív jövedelmek alapul vételével kell megállapítani. Tehát már nem az anyacég eredményét, azaz a fel nem osztott jövedelmet, hanem közvetlenül az ellenőrzött külföldi társaság passzív jövedelmét kell beemlíteni a magyar adóztatás alá, vagyis ezzel a magyar cég adóalapját meg kell növelni. Könnyebbés azonban, hogy például az „érdemi gazdasági tevékenységet” végző társaságok továbbra is mentesülnek az ellenőrzött külföldi társaság státusz alól.

További változásokat hoz továbbá az ATAD¹⁶ bevezetése hazánkban is. Az ellenőrzött külföldi társaságokra vonatkozó szabályokat ugyanis 2019. január 1-től ismét módosították. A státusz fennállhat, ha alacsony a külföldi társaság által fizetett társasági nyereségadó, és a magyar részesedés 50% fölött van ebben a társaságban. A korlátozások alól mentesülhet a magyar anyavállalat, ha a külföldi vállalkozás kizárólag valódi jogügyleteket végez, vagy adózás előtti nyeresége nem éri el a 234.952.500 Ft-ot és nem kereskedelmi tevékenységnyeresége sem haladja meg a 23.495.250 Ft-ot. Mentesülhet továbbá akkor, ha adózás előtti nyeresége a működési költség 10%-át nem éri el, illetve ha EU/EGT állambeli telephely, ahol van egyezmény, és mentesítést írnak elő a telephely jövedelmére Magyarországon.

4. Jogdíjhoz kapcsolódó kedvezmények változása

Az OECD BEPS cselekvési tervének részeként hazánk átalakította a jogdíjkezelési rendszert is. Az új szabályok 2016. július 16-tól léptek életbe, melynek hatására lényegesen csökkentek a kapott jogdíj alapján érvényesíthető kedvezmények.

¹⁶ *Anti-Tax Avoidance Directive, azaz az Adóelkerülés Elleni Irányelv – további részleteket lásd alább.*

Ennek keretében egyrészt szűkült a jogdíj fogalma. A hivatkozott dátumot követően jogdíjnak csak a szabadalmakból, oltalmakból és szoftverek szerzői jogából származó eredmény minősül, és már nem számít jogdíjnak például a védjegy, a kereskedelmi név, az üzleti titok, a szerzői jogi törvény által védett szerzői mű, és a szerzői joghoz kapcsolódó jog által védett teljesítmény felhasználási engedélye után keletkezett bevétel.

A kapott jogdíjhoz kapcsolódó társasági adóalap kedvezmény a jövőben már nem a jogdíj bevétel, csupán a nyereség 50%-a után vehető igénybe. Ráadásul kizárólag olyan mértékben lehet figyelembe venni, amilyen arányban az adóalany részt vett az immateriális jószág létrehozásában saját K+F tevékenységi körében.

Mindezekon felül, amennyiben egy vállalkozás alkalmazza a jogdíjak nyereségéhez fűződő kedvezményeket, az később az ugyanilyen típusú veszteségek 50%-át nem érvényesítheti majd a társasági adóban.

Hasonló arányosítást kell végezni a jogdíjra jogosító immateriális jószág elidegenítési nyereségéből képzett tartalékok, valamint a bejelentett immateriális jószág vonatkozásában is. Ráadásul a jogdíj fogalom változásából fakadóan kizárólag jogdíjra jogosító immateriális jószág alapján vehető igénybe a bejelentett immateriális jószághoz kapcsolódó kedvezmény is.

A 2021. június 30-ig lezáruló adóévig érvényesíthetők a kedvezmények a régi szabályok szerint, ha a társasági adóalany 2016. június 30-ig adóbevallásban ténylegesen érvényesített kedvezményt az adott immateriális jószág bevételeire (vagy érvényesíthetett volna). A korábbi kedvezmény szerint a kapott jogdíjbevétel 50%-ának „egésze” adóalap csökkentő tétel a társasági adóban, legfeljebb az adózás előtti nyereség 50%-áig.

A jogdíjak kedvezményes adózásának átalakítása a helyi iparüzési adóalapban is megjelenik. Tekintettel arra, hogy a két adóban megjelenő kezelés ugyan összefügg, még sincs azonban teljes egyezőség; ezért a jogdíjak adóbeli kezelése kifejezett szakértelmet és nagy körültekintést igényel.

5. Transzferár szabályok változása

Ha a kapcsolt vállalkozások a piaci ártól eltérő árat alkalmaznak, és így a magyar társasági adóalanynál az adóalap nagyobb lesz, mint a piaci szintű ár alkalmazása mellett lenne, úgy adóalap csökkentést lehet alkalmazni Magyarországon.

Ez a csökkentés feltételekhez kötött. Többek között a másik féllel szemben elvárás, hogy nem lehet ellenőrzött külföldi társaság státuszú, és rendelkezni kell egy mindkét fél által aláírt okirattal az alkalmazott ellenérték és a szokásos piaci ár különbözetének összegéről.

2018. január 1-től bővül az adóalap csökkentéshez szükséges okirat tartalma. A másik félnek arról is nyilatkoznia kell, hogy a társasági adó vagy annak megfelelő adó meghatározásához a fent említett különbözetet figyelembe veszi, a rá vonatkozó jog szerinti szokásos piaci ár elvét alkalmazza.

6. Országokénti jelentés

A transzferár szabályok kapcsán az országokénti jelentéstételi kötelezettséget is beépítették a hazai jogrendbe. A magyar transzferár szabályozás rendkívül szigorú, és számos tekintetben a gyakorlati adóellenőrzések során már alkalmazzák a BEPS elleni akcióterv által javasolt szigorításokat, annak ellenére, hogy azok átültetése a magyar jogrendbe még nem történt meg.

7. Az Adóelkerülés Elleni Irányelv hazai átültetése

Az ATAD betűszó az angol Anti-Tax Avoidance Directive kifejezésből, azaz az Adóelkerülés Elleni Irányelv¹⁷ megnevezéséből adódik. Az OECD szintű BEPS akcióterv megvalósításának európai uniós programját testesíti meg. Az irányelv a tagállamokban kívánja kezelni az adóalap erózió, és az országok közötti nyereségátcsoportosítás (BEPS) okozta nehézségeket. Alapvetően azokat a problémákat hivatott orvosolni, amelyekben a tagállamokban is működő vállalatcsoportok az egyes tagállami nemzeti adórendszerek közötti eltéréseket kihasználva igyekeznek csökkenteni globális adóterhelésüket.

Az Európai Bizottság által 2016-ban kidolgozott Irányelvet a tagállamoknak 2019. december 31-ig kellett saját nemzeti jogrendszerükbe átültetni. Ezek a szabályok a magyar jogrendszerben is változást hoztak:

- Az általános adóelkerülés elleni szabályokban (GAAR).
- Az ellenőrzött külföldi társaság (CFC, Controlled Foreign Companies) meghatározásában (melyet az EU által kitűzött határidőig itthon többször is módosítottak, ezzel egy rendkívül bonyolult és átmeneti szabályokkal is nehezített hazai helyzetet hozva létre) e szabályok lényege,

¹⁷ 2016/1164 irányelv

hogy az alacsony adókulcs mellett adózó társaságok jövedelmei ne mentesülhessenek a hazai adóztatás alól, és a téma pikantériája, hogy a magyar egykulcsos adórendszer bizony nyugatabbról nézve maga is feszegeti az alacsony adókulcsú állam határait. A hazai szabályozás vonatkozásait fent már elemeztük.

- Az átkapcsolási szabály („Switchover provision”), amely az alacsonyan adóztatott jövedelmek esetében az egyébként kettős adóztatási egyezményvel lefedett országoknál lép fel, és a jövedelem mentesítése helyett a külföldön levont adó beszámítására kényszeríti az érintett jövedelmet megszerző vállalkozást, ezzel biztosítva a hazailag elfogadható mértékű adóztatást.
- **Kamatlevonhatóság korlátozása**, azaz az alultőkésítés elleni szabályunk újragondolása, amelynek célja a túlzott külső finanszírozással elért adóalap erózió megakadályozása. Hazánkban régóta működött az az alultőkésítési szabály, amely szerint a saját tőke háromszorosát meghaladó idegen tőke bevonása esetén, az ezzel arányos kamat nem tekinthető elismert ráfordításnak az adóalap meghatározása során. Az ATAD által javasolt kamatlevonhatósági korlát, ezzel szemben az EBITDA-hoz (30%), azaz az adók, valamint kamatráfordítások és értékcsökkenési leírások elszámolása előtti eredményhez köti az adózási szempontból levonható kamat mértékét, és a korábbi hazai szabállyal ellentétben, a pénzügyi intézményeknek fizetett kamat kapcsán elszámolt ráfordítást is bevonja a korlátozások körébe. A változás akár kedvezőtlenül is érinthetné a hazai cégeket, azonban a magyar jogalkotó adóversenyben való érdekeltisége miatt, hogy az ország továbbra is vonzó célpont lehessen a külföldi befektetések számára, az EU által meghatározott legmagasabb mentesítést alkalmazza, így a korlátozások csak a 939.810.000 Ft feletti nettó finanszírozási költség esetén lépnek be.
- **„Exit tax”, azaz tőkekivonási adó**, amely az európai uniós ATAD rendelkezés szerint 2020. január 1-től került bele a magyar társasági adótörvénybe az adóelkerülés visszaszorítása érdekében. Ennek értelmében olyan esetekben, amikor az adózó az üzletvezetés helyét, eszközöket vagy tevékenységet helyez át külföldre, amelynek következtében Magyarország ezekre vonatkozó adóztatási joga megszűnik, és az áthelyezés kapcsán más

jogcímen nem merül fel adófizetési kötelezettség, akkor a piaci érték és az áthelyezett eszközök, tevékenységek adó szempontú számított nyilvántartási értéke közötti pozitív különbözetre tőke kivonási adót kell fizetni.

Az adóelkerülés elleni közös európai munka nem állt meg ezen a szinten, 2017. június 7-én hirdették ki az ATAD 2 irányelvet¹⁸, amely kiegészíti az adókikerülési gyakorlatok elleni szabályok eredeti előírásait. Az ATAD 2 fő célja, hogy kiterjessze az ATAD szabályozását olyan hibrid struktúrákra is, amelyek EU tagállamok és harmadik (nem EU-s) országok között állnak fenn. A kiegészítő irányelv az ATAD tárgyi hatályát is kibővíti.

A hibrid struktúra olyan konstrukciót takar, amely kihasználva meghatározott társaságoknak, illetve pénzügyi eszközöknek az államok közötti eltérő adóbeli minősítését, csökkenti az érintett felek adóterheit. Az eltérő adórendszer, eltérő minősítés, eltérő adóztatás kijátszására épülő struktúrák ezek. Az ATAD 2 minimum szabályokat fogalmaz meg az olyan hibrid struktúrákból (pl. kamatozó részvény, személyegyedítő társaságok) eredő hatások semlegesítése érdekében, amelyben legalább az egyik részt vevő fél egy EU tagállamban adóalany. Az új szabályozás, továbbá az ATAD alkalmazását új hibrid struktúrákat rejtő területekre (pl. hibrid telephely) is kiterjeszti.

Az EU tagállamoknak az új szabályokat 2020. január 1-ig kellett bevezetniük a hazai jogszabályaikba.

8. Államközi megállapodás a gyakorlati alkalmazásról

2016 novemberében több mint 100 joghatósági ország tárgyalásokat folytatott az adóalap erózió és a nyereség kiigazítás megakadályozására vonatkozó (BEPS) szabályok egységes átültetése érdekében a kettős adóztatást kizáró egyezmények vonatkozásában.

Tekintettel arra, hogy a BEPS megállapodással érintett országok számos adóegyezménnyel kapcsolódnak egymáshoz – Magyarországon is meghaladja az adóegyezmények száma a nyolcvanat –, és ezek az egyezmények különböző időpontban kötöttek, különböző szándékot és erőviszonyokat tükröznek, így szövegük ráadásul eltérő is lehet, a BEPS megállapodások adóegyezményekbe való átültetése egyenként az érintett országok számára újabb hatalmas munka lett volna.

¹⁸ 2017/952 irányelv

Ezért az ezekhez kapcsolódó intézkedések egyidejű átültetésére és végrehajtására egy multilaterális eszközt hoztak létre, egy újabb közös egyezményt, az úgy nevezett „MLI”-t (Multilateral Instrument). A csatlakozott országok esetén az új szabályok egyszerre lépnek hatályba, ezzel is csökkentve a multinacionális vállalkozások adóelkerülési lehetőségét.

Az MLI már 94 csatlakozott országra kiterjed, és 2018. július 1-jén lépett hatályba. Az aláírók között minden kontinens képviselteti magát, vannak közöttük fejlett és fejlődő országok egyaránt. Az aláíró országok köre tovább bővül. Magyarország 2017. június 7-én írta alá csatlakozását a megállapodáshoz.

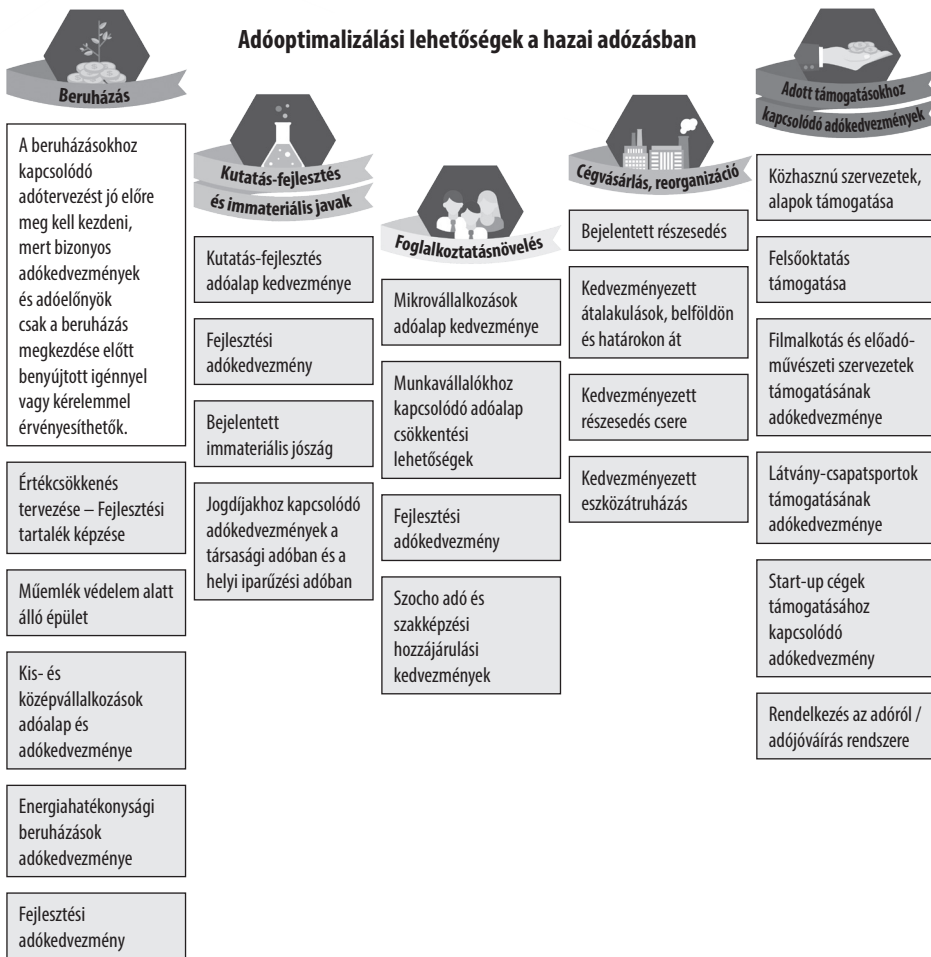
4.4. A jövedelemadózás, mint a nemzetközi adóverseny eszköze

Az éremnek azonban mindig két oldala van. Hazánk például, a korábban ismertett megdöbbentő adatok ellenére, mint tőkeimportőr ország is érdekelt az országok közötti adóversenyben. A hazai jogszabályrendszer az egykulcsos, nemzetközi összehasonlításban igen alacsony társasági adókulccsal, valamint az itthon megszerzett jövedelmek (az osztalék, a kamat és a jogdíjak) forrásadó mentességével teszi hazánkat a külföldi befektetők számára még mindig kiváló célországgá.

Másrészt a hazai társasági adóztatás számos adókedvezménnyel és adóbeli ösztönzővel rendelkezik. A magyar adórendszer ugyanis számtalan különféle kedvezményt és ösztönzöt alkalmaz a beruházások, a kutatás-fejlesztés, a foglalkoztatás növekedés, a cégstruktúrák átszervezése, valamint a támogató-sok kapcsán egyaránt. Mindezt a LeitnerLeitner „adózásról érthetően” című szakmai blogján megjelent kép, és a kollégák által készített cikkek segítségével mutatom be.

ADÓKEDVEZMÉNYEK ÉS ÖSZTÖNZŐK

5. ábra: Adóoptimalizálási lehetőségek a hazai adózásban

Forrás: Jancsa-Pék (2017)

4.4.1. Beruházást támogató ösztönzők a hazai társasági adóztatásban

1. Fejlesztési tartalék

A fejlesztési tartalék¹⁹ lényegében véve egy adóhitelként, előrehozott értékcsökkenésként funkcionál a magyar adórendszerben, melyet már 2003 óta van lehetőségünk a jövőbeli beruházásokra vonatkozóan elhatárolni.

Korábban minden vállalkozás az adózás előtti nyereségének 50%-áig képezhetett fejlesztési tartalékot. A koronavírussal kapcsolatos gazdaságvédelmi akciótervben megfogalmazott új szabályozás szerint azonban, a teljes adózás előtti nyereség mértékéig képezhető, maximum 10 milliárd forintig. A kedvező korlát már a 2019. adóévre is alkalmazható. Az összeget az eredménytartalékból át kell vezetni a lekötött tartalékba, és ha már van elfogadott beszámoló, akkor a lekötött tartalék képzését a számviteli és adózási önellenőrzés szabályai szerint kell végrehajtani.

A fejlesztési tartalékot a képzés adóévet követő negyedik adóév utolsó napjáig kell beruházásra felhasználni. A felhasználáskor a lekötött tartalék feloldható és visszavezethető az eredménytartalékba. Ha a szükséges beruházás elmarad, vagy a lekötést hibásan oldják fel, akkor utólag meg kell fizetni a késedelmi kamattal növelt társasági adót a képzés adóévében érvényes adómértékkel.

A fejlesztési tartalék a következők kivételével bármely – új eszközre és használt eszközre egyaránt – beruházásra felhasználható, a beruházás elszámolásának adóévében. A több év alatt megvalósított beruházás aktiválásának adóévében, tehát csak az ezen adóévben elszámolt beruházási értékre használható fel a fejlesztési tartalék, a korábbi adóévekben elszámolt beruházás utólag nem finanszírozható a fejlesztési tartalékból.

Nem használható fel a fejlesztési tartalék az apporttal, illetve a térítés nélküli átvételhez kapcsolódóan elszámolt beruházásra, illetve az olyan tárgyi eszközre, amelyre a számviteli törvény szerint nem számolható el vagy nem szabad elszámolni terv szerinti értékcsökkenést. Ilyen lehet például a földterület, telek, vagy az olyan eszköz, amelynek nem csökken az értéke. Elszámolható azonban a fejlesztési tartalék a műemlék, illetve a helyi egyedi védelem alatt álló épületre, bár ezek értéke jellemzően nő a használati idő alatt.

¹⁹ Tao törvény 7. § 15 bekezdés, 4. § 31/a. 1. számú melléklet 12. pont, Szt. 52. § (5)–(6) bekezdés

A fejlesztési tartalékból fedezett beruházás értékre a későbbiekben már értékcsökkenési leírás nem érvényesíthető a társasági adóalap terhére. Emiatt működik a fejlesztési tartalék adóhitelként, hisz azt a tartalékból megvalósított eszköz számviteli értékcsökkenésével együtt adjuk vissza.

2. Műemlékvédelmi épületek felújításának támogatása

A magyar társasági adórendszer korábban is alkalmazta azt a technikát, hogy amennyiben az állam támogatni szeretett volna bizonyos tevékenységeket, akkor miután a vállalkozás ezt a számvitelben elismert költségeként elszámolta, megengedte, hogy adóalapját is csökkentse ugyanezzel az összeggel, vagyis a ráfordítást többszörösen érvényesíteni lehet az adóban. Mindez megjelenik a műemlékek utáni kétszeres vagy háromszoros adókedvezmény formájában is.

A műemlékek, valamint a helyi egyedi védelem alatt álló épületek, építmények karbantartási költségeire²⁰ adóalap-kedvezmény is érvényesíthető legfeljebb az adózás előtti nyereség 50%-áig. Felújítás esetében²¹ a felújítási költség kétszerese vehető figyelembe adóalap csökkentő tételként, ráadásul ez utóbbi nem ütközik az adózás előtti eredmény korlátjába sem, azaz az így keletkező negatív adóalap veszteségként elhatárolható. A kedvezmény érvényesítésére jogosultak lehetnek a tulajdonosok, a pénzügyi lízingbe vevő bérlők, a vagyonkezelők és a finanszírozó társaságok. A kedvezmények azonban csak akkor érvényesíthetők, ha a műemléki karbantartást, illetve felújítást nem hatósági kötelezés alapján végzik. Hasonló háromszoros költségelszámolás érvényesíthető a kulturális örökségvédelmi célú beruházásokra vonatkozóan is. Az igénybevételre a beruházás, felújítás befejezésének adóévében és az azt követő öt adóévben az adózó döntése szerinti részletekben kerülhet sor. A kedvezmény ráadásul megosztható a kapcsolt vállalkozások között.

3. Kifejezetten kis- és középvállalkozások számára elérhető kedvezmények

2017. január 1-jétől eltörölték a KKV-k ingatlan és tárgyi eszköz, valamint immateriális beruházásait támogató adóalap-kedvezmény²² korábbi 30 millió forintos értékhatárát. Azok a kis- és középvállalkozások, melyek az adóév utolsó napján is ilyen vállalkozásnak minősülnek, és magánszemélyek tulajdonában állnak,

²⁰ Tao törvény 7.§ (1) bekezdés sz) pont és (26), (28)-(29). bekezdések

²¹ Tao törvény 7.§ (1) bekezdés ty) pont és (26)-(28) bekezdések

²² Tao törvény 7.§ (1) bekezdés zs) pont és (11)-(12) bekezdések, 4.§ 24. pont

csökkenthetik az adóalapjukat új ingatlan, gép, berendezés, jármű, szoftver és szellemi termékek megvásárlására fordított költségeikkel, továbbá az ingatlan értékét növelő felújítás, bővítés, rendeltetésváltóztatás, átalakítás költségeivel, miközben ezeket egyszer már el is számolták költségként (dupla költségelszámolás). A kedvezmény korlátja marad azonban, hogy az csupán a társasági adóalap pozitívuma terhére vehető igénybe, tehát tovább vihető veszteséget nem keletkeztet.

Emellett jelentősen bővült a KKV-k beruházási hitelei után fizetett kamatokhoz kapcsolódó adókedvezmény²³ mértéke is. A továbbiakban a kamatok teljes összegével csökkenthető a társasági adó, míg korábban a 2013 előtti kölcsönöknél csak a kamatok 40%-át, a 2014-től fennálló tartozásoknál pedig 60%-át lehetett levonni az adóból. Az adókedvezmény a hitel futamideje alatt addig érvényesíthető, amíg a finanszírozott tárgyi eszköz a vállalkozás könyveiben szerepel. Az éves 6 millió forintos értékhatár 2017-es eltörlésével már csak az általános korlátokra kell figyelemmel lenni, amely szerint a fenti adókedvezmény az egyébként fizetendő társasági adó 70%-áig érvényesíthető. Mindkét kedvezmény ún. de minimis támogatásnak minősül.

4. Energiahatékonysági és környezetvédelmi eszközberuházások

2017-től van lehetőség társasági adókedvezmény²⁴ igénybevételére az energiahatékonysági célokat szolgáló eszközberuházás megvalósítása és üzemeltetése esetén. Ilyenek például azok, amelyek növelik az energiahatékonyságot, vagy csökkentik a végső energiafogyasztást.

Korábban csak a környezetvédelmi célokat szolgáló, jelenértéken legalább 100 millió forint értékű beruházások között volt ilyen lehetőség.

Az új adókedvezmény mértéke az elszámolható költségekkel arányos. A támogatási intenzitás aránya pedig a beruházás helyszínétől függő, Közép-Magyarország úgy nevezett nem támogatható településein 30%, ugyanitt a támogatható településeken 35%, Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld, Dél-Dunántúl, Közép-Dunántúl vagy Nyugat-Dunántúl régióban pedig 45%; amely mértéket a kisvállalkozások 20, a közép-vállalkozások pedig 10 százalékponttal tovább növelhetnek. Mindazonáltal az adókedvezmény mértéke nem haladhatja meg a jelenértéken 15 millió eurónak megfelelő forintösszeget sem.

²³ Tao törvény 22/A.§, 4.§ 24. pont

²⁴ Tao törvény 22/E.§

A kötelező üzemeltetési időszak legalább 5 év, az adókedvezmény igénybevételére pedig a beruházás üzembehelyezése évében, vagy az azt követő adóévben, és az utána következő öt adóévben van lehetőség. A kedvezmény igénybevételének feltétele, hogy az adózó rendelkezzen az energiahatékonysági célokat alátámasztó igazolással, amelyről külön jogszabály fog rendelkezni.

Az energiahatékonysági beruházások és a környezetvédelmi célú fejlesztés adókedvezményei egymás mellett létező kategóriák, egyazon beruházásra azonban csak az egyik kedvezményt lehet alkalmazni. A két kedvezmény tehát kizárja egymást, köztük választani kell.

5. Fejlesztési adókedvezmények

A fejlesztési adókedvezményekkel²⁵ a fizetendő társasági adót lehet maximum 80%-kal csökkenteni, vagyis szerencsés esetben a tényleges adókulcs 9% helyett 1,8% lesz.

A kedvezmény felhasználását a beruházás megvalósítása után lehet igénybe venni, a beruházással létrehozott eszköz használatba vételekor, vagy az azt követő évtől kezdődően 12 éven keresztül, de legkésőbb a bejelentés, illetve a kérelem benyújtásának adóévet követő 16. adóévig. A kedvezmény mértéke a beruházás nagyságától, és a megvalósítás helyszíne alapján számított támogatási intenzitási rátától függ, érvényesítése pedig a fizetendő társasági adó visszatartásával történik.

A kedvezmény intenzitása – vagyis, hogy a teljes beruházási összeg hány %-át kaphatják vissza adókedvezmény formájában – függ attól is, hogy mekkora vállalkozásról van szó: vagyis a nagy-, közép-, kisvállalati státusztól. A legnagyobb támogatási intenzitást a kisvállalatok kapják, esetükben ez elérheti a befektetett érték 70%-át is. Tehát optimális esetben 100 egységnyi beruházásnál 70 egység visszakapható a társasági adóból. Valamennyi adót azonban még a fejlesztési adókedvezményben részesülőknél is fizetniük kell, tehát egy évben csak a fizetendő adó 80%-át tarthatják vissza, amellyel jelenleg 1,8%-os effektív adókulcs érhető el.

A támogatási intenzitás függ attól is, hogy mennyire újszerű a projekt, pl. induló vagy új gazdasági tevékenység végzésére irányuló induló beruházás, és függ a megvalósítás helyszínétől is: minél elmaradottabb a térség, annál magasabbak a kedvezményösszegek.

²⁵ Tao törvény 22/B.§ és a 165/2014. (VII. 17.) Korm. rendelet a fejlesztési adókedvezményről

Persze nem lehet bármire igénybe venni ezt a kedvezményt. Ha a beruházás értéke eléri a 100 millió forintot, az alábbi célok támogathatók:

- önálló környezetvédelmi beruházás,
- alapkutatást, alkalmazott kutatást vagy kísérleti fejlesztést szolgáló beruházás,
- kizárólag film- és videógyártást szolgáló beruházás,
- munkahelyteremtést szolgáló beruházás,
- tőzsdei bevezetést követő beruházás,
- szabad vállalkozási zóna területén megvalósított beruházás.

A kedvezményes értékhatárok a kis- és középvállalkozások által megvalósított induló beruházásokra érvényesek. Nagyvállalkozások esetében már szűkebbek a lehetőségek, ők csak akkor kaphatnak ilyen alacsony beruházási összeget, ha Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld, Dél-Dunántúl, Közép-Dunántúl vagy Nyugat-Dunántúl régióban költik el, vagy a Közép-Magyarország régió kormányrendeletben meghatározott támogatható településein, ez utóbbi esetben azonban új gazdasági tevékenység végzésére irányuló induló beruházásnak kell minősülni.

Ha a beruházás nem a fenti célokat szolgálja, úgy a belépő befektetési érték is magasabb:

- kisvállalkozások számára 300 millió forint;
- középvállalkozásoknak 400 millió forint;
- általános beruházásoknál jelenértéken legalább 3 milliárd forint, amelyre nagyvállalkozások a fenti keretek között szerezhettek adókedvezményt;
- kedvezményezett települési önkormányzat közigazgatási területén üzembe helyezett és üzemeltetett beruházások esetében jelenértéken legalább 1 milliárd forint, nagyvállalkozásoknak szintén a fenti keretek között;
- jelenértéken legalább 6 milliárd forint értékű általános beruházás, illetve jelenértéken legalább 3 milliárd forint értékű munkahelyteremtést szolgáló beruházás, ha azt nagyvállalkozás valósítja meg, és a beruházás a termék-diverzifikációt eredményező induló beruházásnak, vagy új eljárási innovációt eredményező induló beruházásnak minősül, amely a Közép-Magyarország régió kormányrendeletben meghatározott támogatható településein történik.

A fejlesztési adókedvezményt a beruházást tervező vállalkozások kérvényezhetik a Nemzetgazdasági Minisztériumnál. Gyakorlatilag egy formanyomtatványon kell bejelenteniük, hogy beruházást terveznek, melyhez szeretnék igényelni a fejlesztési adókedvezményt. Nagyon fontos, hogy ezt még a projekt megkezdése előtt kell megtenniük, mert elvesztik az adókedvezményre való jogosultságukat, ha a bejelentést vagy a kérelmet a beruházás megkezdését követően nyújtják be.

Bár jól látható, hogy aki szerencsés, az nagyon jól járhat a fejlesztési adókedvezménnyel, mert a végén a valóságosnál sokkal kevesebbe fog kerülni a beruházása, de azért mégsem teljesen rózsás a helyzet. Hiszen egyrészt csak utólag – amikor a beruházás már nyereséget termel – lehet visszakapni a befektetett összeget. Vagyis, aki nem tudja finanszírozni, az nem is tudja megvalósítani.

Emellett a kedvezmények további fenntartási és működési feltételek teljesüléséhez is kötődnek, mint például a kötelező fenntartási időszak, vagy a létszám- és bérköltség-növelési kritériumok.

4.4.2. A kutatás-fejlesztés ösztönzése a hazai adórendszerben²⁶

A hazai adójogszabályok kiemelt figyelmet fordítanak a kutatás-fejlesztési tevékenység ösztönzésére. A kutatás-fejlesztési tevékenységet, azaz alapkutatást, alkalmazott kutatást és kísérleti fejlesztést végző vállalkozásoknak érdemes feltérképezni, hogy teljesítik-e az egyes adókedvezmények feltételeit, hiszen ezek érvényesítése esetén az effektív adóteher jelentős csökkenése érhető el.

A K+F tevékenység után nem csak a társasági adóból járhat kedvezmény, hanem a szociális hozzájárulási adóból, a helyi iparűzési adóból és az innovációs járulékból is.

A társasági adóban elérhető K+F kedvezmények

A társasági adóból több jogcímen is érvényesíthető adóelőny K+F tevékenységhez kapcsolódóan, de a jogosultság eldöntéséhez a tudományos kutatásról, fejlesztésről és az Innovációs törvény²⁷ definícióit kell segítségül hívni. Ha az adózó bizonytalan, akkor lehetősége van arra is, hogy a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalától kérje a tevékenysége minősítését.

²⁶ Bálint (2019)

²⁷ Az innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény

Kutatás-fejlesztési tevékenység közvetlen költsége, mint adóalap csökkentő tétel

A saját tevékenységi körben végzett K+F tevékenység költségével csökkenthető az adóalap²⁸ (kivéve azt a költséget, amelynek finanszírozására az adózó állami támogatást kapott). A csökkentés lehetősége azonban nem terjed ki az igénybe vett K+F szolgáltatás költségére, ha azt az adózó belföldi illetőségű adóalanytól, külföldi vállalkozó belföldi telephelyétől vagy egyéni vállalkozótól veszi igénybe. Azonban a K+F szerződés keretében közösen végzett kutatás-fejlesztés is saját tevékenységnek minősül az Innovációs törvény erejénél fogva, amely az alvállalkozói teljesítések beszámításának is teret nyit.

Az a főszabály, miszerint a költség csak akkor vehető figyelembe az adóalapban, ha az az adózó vállalkozási tevékenysége érdekében merült fel, természetesen itt is érvényes. Sőt, ez az egyik sarkalatos pont, amit az adóhatóság az elsőők között ellenőriz vizsgálatai során.

Lehetőség van arra is, hogy kapcsolt vállalkozások megosszák egymás közt az elérhető K+F kedvezményt. Így tehát az adózó a kapcsolt vállalkozása által végzett K+F tevékenységének közvetlen költségét is levonhatja a saját adóalapjából, ha a másik fél úgy döntött, hogy nem érvényesítteti. A kedvezmény átadásához a K+F tevékenységet végző félnek írásban nyilatkoznia kell az érvényesíthető összegről; a nyilatkozatban foglaltak teljesüléséért a feleket egyetemleges felelősség terheli.

A fenti összegnek akár a háromszorosa is levonható az adóalapból, ha a K+F tevékenységet az adózó – írásos megállapodás alapján – egy felsőoktatási intézménnyel, MTA kutatóhellyel vagy állami tulajdonban lévő kutatóintézetrel közösen végzi. Az így érvényesített adóalap-kedvezmény „de minimis” támogatásnak minősül, felső határa évi 50 millió Ft.

A 2018 nyarán életbe lépett rendelkezések szerint a K+F tevékenység után érvényesített adóalap csökkentő tétel megosztható a kutatási és kísérleti fejlesztési szolgáltatás megrendelője és nyújtója között, feltéve, hogy a szolgáltatás eredménye beépül a K+F tevékenységbe. A megosztásra a felek együttes írásos nyilatkozata alapján van lehetőség. A szolgáltatás nyújtóját és igénybevevőjét egyetemleges felelősség terheli. Az így megosztott kedvezmény kapcsolt félnek már nem adható tovább.

²⁸ Tao törvény 7.§ (1) bekezdés t) és (17)-(18d) bekezdései, 4.§ 23/e és 32. pontok

Fejlesztési adókedvezmény

Fejlesztési adókedvezmény számos jogcímen igénybe vehető, ezek egyike a legalább 100 millió Ft jelenértékű, alaputatást, alkalmazott kutatást vagy kísérleti fejlesztést szolgáló beruházás²⁹ megvalósítása. Az adókedvezmény érvényesítéséhez számos feltételnek kell megfelelni (pl. bejelentési és nyilatkozattételi kötelezettség, beruházásra vonatkozó előírások, kötelező üzemeltetési időszak). A kritériumok teljesítése esetén az adózó a beruházás költségét, azaz a tárgyi eszköz, immateriális jószág bekerülési értékét, ingatlan bérleti díját levonhatja az adójából.

A fentiekén túlmenően további kedvezmények is elérhetők a társasági adóban a kifejlesztett, jogdíjra jogosító immateriális jószágok kapcsán.

Szociális hozzájárulási adó ösztönzők az innovációval kapcsolatban

A 2019-től érvényes módosítások átalakították a szociális hozzájárulási adóban elérhető kedvezmények rendszerét. Az új szabályok szerint kétfajta kedvezmény érvényesíthető a K+F tevékenységgel összefüggésben a szociális hozzájárulási adóból, egy munkaviszonyra vonatkozóan azonban csak az egyik kedvezmény vehető igénybe.

Kutatók foglalkoztatása után érvényesíthető adókedvezmény

A kedvezmény a vállalkozásként működő kutatóhelyeket célozza. A jogosultság a doktori vagy magasabb tudományos fokozattal rendelkező kutató, fejlesztő vagy doktori képzésben részt vevő hallgató, doktorjelölt munkaviszony keretében, kizárólag K+F munkakörben történő foglalkoztatásával érhető el. Doktori címmel rendelkező foglalkoztatott esetén a bruttó munkabérre – legfeljebb 500.000 Ft – jutó szociális hozzájárulási adó teljes összege, míg PhD hallgató/doktorjelölt esetén a bruttó munkabérre – legfeljebb 200.000 Ft – jutó adó fele vonható le.

K+F tevékenység után érvényesíthető adókedvezmény

Kutató-fejlesztő munkaviszonyban történő foglalkoztatása esetén a K+F tevékenységgel összefüggésben elszámolt közvetlen bérköltség szociális hozzájárulásának 50%-a levonható az adóból. A kedvezmény olyan adózók részére érhető el, amelyek vállalkozásként működő kutatóhelynek minősülnek, és saját tevékenységi körben kutatás-fejlesztési tevékenységet végeznek. Különös odafigyelést

²⁹ Tao törvény 22/B.§ és a 165/2014. (VII. 17.) Korm. rendelet a fejlesztési adókedvezményről

igényel azonban, hogy az a közvetlen bérköltség, amelyre az adózó ezt a kedvezményt érvényesíti, a társasági adóalapból saját tevékenységi körben végzett K+F tevékenység közvetlen költsége jogcímen nem vonható le, és meg kell növelni a rá jutó szociális hozzájárulási adó és szakképzési járulék összegével.

Helyi iparűzési adó és innovációs járulék kedvezmények a kutatás-fejlesztés támogatására

A társasági adóban saját tevékenységi körben végzett K+F tevékenység közvetlen költsége jogcímen figyelembe vett összeggel a helyi iparűzési adó alapja is csökkenthető. Mivel az innovációs járulék alapja a helyi iparűzési adó alapja, így ez az összeg az innovációs járulék alapjának számítása során is érvényesíthető.

Az előbbieket mellett a helyi önkormányzat további adóelőnyök megállapítására is jogosult, amennyiben azt rendeletben szabályozza, minden vállalkozó számára azonos feltételek mellett. Az így megállapított adókedvezmény mértéke az alapkutatás, alkalmazott kutatás vagy kísérleti fejlesztés adóévben elszámolt közvetlen költségének 10%-a.

A fenti kedvezmények, különösen azok kombinációja nagyon attraktív.

4.4.3. Foglalkoztatás növekedés elősegítése társasági adókedvezményekkel

1. Mikrovállalkozások munkahelyteremtő kedvezménye

A korábban legfeljebb 5 főt foglalkoztató mikrovállalkozások az adott évi új munkavállalók számára vetítve adóalap kedvezményt³⁰ érhetnek el. A társasági adóalap ugyanis csökkenthető a létszámnövekmény, és az adóév első napján érvényes havi minimálbér adóévre számított összegének szorzatával. A kedvezmény igénybevételének további feltétele, hogy a vállalkozásnak az adóév utolsó napján ne legyen az állami vagy önkormányzati adóhatóságnál nyilvántartott adótartozása.

2. Szakiskolások, munkanélküliek és frissen szabadultak foglalkoztatása

A társasági adóalapban kedvezményként, azaz adóalap csökkentő tételként vehetők figyelembe továbbá az alábbi foglalkoztatáshoz köthető kategóriák:

³⁰ Tao törvény 7.§ (1) y) és (19)-(20) bekezdések

- szakképzési munkaszerződés keretében duális képzőhelyen folytatott szakirányú oktatásban részt vevő tanulónként, képzésben részt vevő személyenként megkezdett hónap után havonta az adóév első napján érvényes minimálbér 24%-a;
- a szakmai vizsga megszerzését követően a fenti tanuló, illetve a képzésben részt vevő személy után egy éven át a befizetett szociális hozzájárulási adó, annak költségkénti elszámolásán túl;
- szintén a szociális hozzájárulási adó kétszeres költségelszámolása megengedett 12 hónapig a korábban munkanélküli személy alkalmazása esetén, ha őt nem másik felváltására veszik fel, és a megelőző hat hónapon belül nála nem állt munkaviszonyban;
- a szabadulást követő 6 hónapon belül alkalmazott szabadságvesztésből szabaduló személy, továbbá a pártfogó felügyelet hatálya alatt álló személy után hasonló kedvezmény érvényesíthető.

3. Fejlesztési adókedvezmény

Fejlesztési adókedvezmény számos jogcímen igénybe vehető, ezek egyike a legalább 100 millió Ft jelenértékű munkahelyteremtő beruházás³¹ megvalósítása.

A kedvezményes értékhatár a kis- és középvállalkozások által megvalósított induló beruházásokra érvényes. Nagyvállalkozások csak akkor kaphatnak ilyen alacsony beruházási összeget, ha Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld, Dél-Dunántúl, Közép- Dunántúl vagy Nyugat-Dunántúl régióban költik el, vagy a Közép-Magyarország régió kormányrendeletben meghatározott támogatható településein. Ez utóbbi esetben azonban új gazdasági tevékenység végzésére irányuló induló beruházásnak kell minősülni.

Ha a beruházás nem a fenti célokat szolgálja, jelenértéken legalább 3 milliárd forint értékű munkahelyteremtést szolgáló beruházás után érvényesíthető a fejlesztési adókedvezmény, ha azt nagyvállalkozás valósítja meg, és a beruházás a termék-diverzifikációt eredményező induló beruházásnak, vagy új eljárási innovációt eredményező induló beruházásnak minősül, amely a Közép-Magyarország régió kormányrendeletben meghatározott támogatható településein történik.

³¹ Tao törvény 22/B.§ és a 165/2014. (VII. 17.) Korm. rendelet a fejlesztési adókedvezményről

4. Kedvezmények a szociális hozzájárulási adóban, szakképzési hozzájárulásban

Miután a szociális hozzájárulási adó és a szakképzési hozzájárulás közvetlenül a munkavállalói jövedelmek után fizetendő közterhek, nem meglepő, hogy kiemelt foglalkoztatotti csoportok után kedvezményt is biztosítanak. Ezek bemutatása azonban nem része a jelen könyv küldetésének.

4.4.4. Cégstruktúrák átszervezése és a kapcsolódó kedvezmények rendszere

1. Bejelentett részesedések adómentessége

Az úgy nevezett bejelentett részesedések³² segítségével az adórendszer újabb támogatást kínál a cégek növekedésére. A leányvállalatok alapítása vagy megszerzése során, ha a tulajdonjog szerzést 75 napon belül bejelentik az adóhatóságnak, úgy a részesedés jövőbeli elidegenítésekor realizált nyereség teljes mértékben adómentessé tehető. Az adókedvezmény érvényesítéséhez 1 évig kell tartani a tulajdonjogot.

A megszerzett részesedés lehet belföldi vagy külföldi jogi személyben (ez utóbbi nem lehet ellenőrzött külföldi társaság). A határozatlan futamidejű befektetési alap által kibocsátott befektetési jegyek sem jelenthetők be az adóhatósághoz. A bejelentési határidő jogvesztő. A kedvezménnyel azok a külföldi társaságok is élhetnek, melyek az üzletvezetés helye révén szereznek magyar belföldi adóügyi illetőséget, esetükben az illetőség átmozgatása előtt megszerzett részesedéseket is be lehet jelenteni, ezzel szerezve rájuk vonatkozó árfolyamnyereség adómentességet.

A kedvezmény résztulajdonra is érvényesíthető, az „alap” részesedés bejelentettségi státuszától függetlenül³³. Társasági formaváltás, cégátalakulás (egyesülés, szétválás) esetén a tartási idő nem szakad meg.

³² Tao törvény 7. § (1) bekezdés dz) és 4.§ 5. pontja

³³ NAV Tájékoztató a bejelentett részesedés fogalmának módosulásáról https://nav.gov.hu/nav/ado/tarsasagi/Tajekoztato_20180910.html

2. Adóalap-kedvezmény jár a start-up befektetésekre

Ha valaki úgynevezett regisztrált korai fázisú vállalkozásba³⁴ – vagyis köznyelven a start-upba – fektet be, ezzel részesedést vásárol, az a befektetés évében és az azt követő 3 évben egyenlő részletekre osztva, adóévenként és korai fázisú vállalkozásonként, legfeljebb 20 millió forintig csökkentheti a befektető társaság adóalapját. Az adócsökkentés mértéke nem haladhatja meg a korai fázisú vállalkozásban szerzett részesedés bekerülési értékének (ideértve a szerzést követő tőkeemelésre tekintettel a bekerülési érték növekményét is) háromszorosát. Az adóalap kedvezmény alkalmazása esetén azonban, a megszerzett részesedésre elszámolt értékvesztés (legfeljebb az adóalap kedvezményként érvényesített összegig), annak elszámolása évében növeli az adóalapot. A későbbiekben visszaírt értékvesztés pedig visszacsökkenti azt.

A korai fázisú vállalkozás átlagos állományi létszáma az adóalap kedvezmény igénybevételének adóéveiben el kell, hogy érje vagy meghaladja a két főt, amelyből legalább 1 fő kutató-fejlesztő kell legyen. A kedvezmény további feltétele, hogy a befektető vagy kapcsolt vállalkozása nem lehetett tulajdonosa a start-upnak a szerzést megelőző 3 adóéves időszakon belül. Ez a kedvezmény is úgy nevezett csekély összegű (de minimis) támogatásnak minősül. A minősítés és a regisztrációs eljárás további részleteit külön jogszabály határozza meg.

Növelő tétel alkalmazandó, ha az adózó érvényesíti a korai fázisú vállalkozásban való részesedésszerzés kedvezményét, de az érvényesítésre nyitva álló 1+3 adóéven belül a kedvezményre jogosító részesedést bármilyen jogcímen – az átalakulás, egyesülés, szétválás miatti kivezetést kivéve – a könyveiből kivezeti, részben kivezeti. A törvény szerint a kedvezményezett eszközátruházás, kedvezményezett részesedéscsere is kivételt jelent a növelő tétel alól.

3. Kedvezményezett átalakulás, részesedéscsere és eszközátruházás

Az átalakulás, részesedéscsere és eszközátruházás esetén fizetendő társasági adó halasztását biztosító konstrukciók a kedvezményezett átalakulás, a kedvezményezett részesedéscsere és a kedvezményezett eszközátruházás³⁵. Működésük részleteinek bemutatása túlmutat e könyv küldetésén.

³⁴ Tao törvény 7.§ (1) m pontja és (8)-(8e) bekezdései, 8.§ (1) g) pontja, 4. § 30. pontja

³⁵ Tao törvény 4.§ 23/a, 23/b és 23/c pontjai

4.4.5. Támogatások ösztönzése itthon

1. Adókedvezmények a köz hasznát szolgáló támogatások után

Adóalap kedvezmény vehető igénybe a közhasznú szervezetnek adományozási szerződés keretében a közhasznú tevékenység támogatására, a Magyar Kármentő Alapnak, a Nemzeti Kulturális Alapnak, továbbá a mezőgazdasági Kárenyhítési Alap javára önkéntesen, nem jogszabályi kötelezés alapján, vagy a felsőoktatási intézménynek felsőoktatási támogatási megállapodás keretében az adóévben visszafizetési kötelezettség nélkül adott támogatás, juttatás, térítés nélkül átadott eszköz könyv szerinti értéke, térítés nélkül nyújtott szolgáltatás bekerülési értéke alapján.

A kedvezmény mértéke:

- közhasznú szervezet esetében 20%, tartós adományozási szerződéssel 40%;
- a Magyar Kármentő Alap, a Nemzeti Kulturális Alap, továbbá a Kárenyhítési Alap javára 50%;
- felsőoktatási intézménynek támogatási megállapodás alapján 50%;
- de együttesen legfeljebb az adózás előtti eredmény összege.

2. Kultúra- és sporttámogatások adókedvezményei

Korábban az előadó-művészeti és film³⁶, valamint a látvány-csapatsport³⁷ támogatásokra vonatkozóan, ma már csak ez utóbbi kettő esetében elérhető az a konstrukció, hogy a kedvezményezett szervezetnek nyújtott támogatás után, az azt követő 8 adóévben adókedvezmény vehető igénybe.

Alternatív támogatási lehetőséget nyújt ezen a téren az adóról való rendelkezés³⁸ intézménye. Ennek keretében a támogatónál gyakorlatilag nem merül fel finanszírozási szükséglet, mert az év közben fizetendő társasági adóelőlegeket, év végi adófeltöltést vagy az éves adóbevallásban megállapított fizetendő társasági adót lehet „átírányítani” a támogatás céljaira. Az adóelőlegeket továbbra is az adóhatóságnak kell befizetni, és a felajánlást az adóhatóság továbbítja a kedvezményezettek felé, miután ellenőrizte a felajánlás helyességét, a benyújtott támogatási igazolásokat, és a támogatók valamint a kedvezményezettek adótartozás mentességét is. Az adójóváírás mértéke a felajánlott adó összegének akár 7,5%-a is lehet.

³⁶ Tao törvény 22. §

³⁷ Tao törvény 22/C. §

³⁸ Tao törvény 24/A. §

4.4.6. Csoportos társasági adóalanyiság³⁹

2019-től hazánkban is elérhető a Németországban és Ausztriában oly népszerű adótervezési technika, a csoportos adózás⁴⁰. Ez a társaságokra érvényes új lehetőség jelentősen növelheti a hazai adórendszer vonzerejét, felkeltheti a külföldi befektetők érdeklődését, és javíthatja a magyar vállalatcsoportok versenyképességét. Nézzük hogyan is működik!

A nemzetközi adózásban egyáltalán nem ismeretlen intézmény, kiváló lehetőség az adóalapok vállalatcsoporton belüli kiegyenlítésére. A csoportba tartozó vállalatok kiegyensúlyozhatják egymás veszteséges vagy éppen nyereséges működését, megoszthatják az egyes csoporttagok által megszerzett adókedvezmények kedvező hatásait. A közösen megállapított adóterhet pedig egymás között osztják fel. Egyes országok, mint például a szomszédos Ausztria határon átnyúló csoportos adózást alkalmaz, míg mások, például az itthon nagy befektetőnek számító Németország pedig csak a hazai vállalkozásokra terjeszti ki ezt a kedvezményt.

A magyar csoportos társasági adózás minden belföldi illetőségű adózóra kiterjed. A hazai gazdasági társaságok: az egyesülés, az európai részvénytársaság, a szövetkezet, az európai szövetkezet, az egyéni cég, az üzletvezetésének helyére tekintettel belföldi illetőségű adózónak minősülő külföldi személy, és belföldi telephelye útján a külföldi vállalkozó is csatlakozhatna, és csoportos társasági adóalanyiságot hozhatna létre. Már csupán két társaság is összeállhat, de a résztvevők száma nem korlátozott. Egy adózó azonban egyidejűleg csak egy csoportos társasági adóalanyiság tagja lehet.

A csoportos társasági adóalanyiság létrehozásának azonban a szigorú tulajdonosi összefonódás mindenképpen feltétele. A résztvevő csoporttagok között legalább 75%-os arányú szavazati jogon alapuló kapcsolt vállalkozási viszony kell, hogy fennálljon. Mérlegforduló napjuknak is egybe kell esnie, ugyanabban a pénznemben kell könyveiket vezetniük, és közösen kell, vagy a magyar számvitel vagy az IFRS szerint készíteniük beszámolójukat.

³⁹ Jancsa-Pék (2018)

⁴⁰ Tao törvény 2/A. §

Az adóhatóság előtt a társasági adócsoportot a csoportképviselő testesíti meg, aki külön csoportazonosító számot kap. A csoportképviselő speciális nyilvántartást köteles vezetni a csoportos adószámítás részleteiről. Az adóhatósághoz mind a csoporttagoknak, mind a csoportképviselőnek be kell jelentkeznie. A csoportos társasági adóalanyiság a NAV engedélyével jön létre, melyet valamennyi leendő csoporttagnak közösen írásban kell kérelmeznie. Új csoporttag a későbbiekben is csatlakozhat, ha azt a csoportképviselő és a csatlakozni kívánó adózó közösen, írásban kérelmezik.

Az egyes csoporttagoknak továbbra is különálló adóvezetést kell készíteniük, melyet az adóbevallással egyenértékű nyilatkozatban az adóhatóságnak meg is kell küldeni. Az adóalap levezetését azonban a csoportképviselőnek is át kell adni, aki az így összegyűjtött adatokról elkészíti a csoport adóbevallását.

A csoportos adóalapot speciális veszteségelhatárolási szabályok szerint csökkenteni lehet majd az elhatárolt veszteséggel, amely a csoporttagok esetleges adott évi negatív adóalapjából származik, és az általános szabályokhoz hasonlóan 5 évig tovább vihető. Az 50%-os veszteség felhasználási korlát itt is érvényes lesz.

A csoportos társasági adóalany is 9%-os mértékű társasági adót fizet. A fizetendő adóból azonban az adókedvezményeket (pl. fejlesztési adókedvezmények, kis- és középvállalkozások adókedvezménye, filmgyártás, előadóművészet és látvány-csapatsport kedvezményei, energiahatékonysági adókedvezmény stb.) közösen érvényesíthetik. A 80 és 70%-os érvényesítési korlátokat a jogosult csoporttag(ok)ra vonatkoztatottan egyedileg kell alkalmazni. A csoporttagság előtti adókedvezmények akkor vehetők figyelembe, ha a kedvezmény feltételeinek a tag csoporttagként is megfelel.

A csoport adókedvezményt akkor vehet igénybe, ha a feltételeknek való megfelelést egy csoporttagja vállalja, és azokat ténylegesen is teljesíti; mindaddig, amíg e csoporttag a csoportban benn is marad. A kedvezményre jogosult csoporttag a csoporttagsága esetleges megszűnése után továbbra is jogosult marad a csoportban fel nem használt adókedvezményei érvényesítésére.

A csoport adóévi fizetendő társasági adóját a csoporttagok között az egyedileg megállapított pozitív adóalapok arányában kell felosztani. A csoportképviselő az

egyres csoporttagokra jutó fizetendő adót a csoportos társasági adóbevallásában jelenti be az adóhatóságnak.

A csoportos társasági adóalany az adófelajánlás kapcsán járó jóváírást is érvényesítheti.

Nagy adminisztratív könnyítés, hogy a csoport tagjai az egymás közötti ügyletek transzferár dokumentációs kötelezettsége alól felmentést kaphatnak, a csoportos adóalanyiság létrejöttét követően csak a csoportos társasági adóalany szintjén kell elkészíteni a dokumentációt.

A csoport feloszlása esetén a korábbi csoporttagok új adóévet kezdenek, adóelőleg bevallást tesznek, és ezt követően adóelőlegeiket és adóikat önállóan vallják be, és fizetik meg az adóhatóságnak.

4.5. Fékek és ellensúlyok

A magyar adóztatásban mindig is az adminisztratív kötelezettségek jelentették az adóellenőrzések alapját. Tőkeimportőr országként ráadásul különösen fontos a hazai költségvetés számára, hogy a vállalkozások által itthon megtermelt jövedelem Magyarországon kerüljön adóztatás alá. Ezt a célt hivatott elérni a hazai transzferár szabályozás szigora.

Magyarországon 2003 óta van érvényben igen szigorú transzferár nyilvántartási kötelezettség⁴¹, ráadásul az annak hiányosságaiért kiszabható bírságok rendkívül magasak nemzetközi összehasonlításban is. Mindez fékként és ellensúlyként a magyar adóalap védelmét szolgálja.

4.5.1. A hazai transzferárazás⁴²

Már hazánkban is az új szabályok szerint kell a transzferárakat nyilvántartani a fődokumentumban és a helyi dokumentumban. Először a 2018-ban kezdődő adóévi kötelezettséghez kapcsolódóan kell kötelezően alkalmazni ezeket az előírásokat (a 2017-es adóévben még csak opcionális volt az új szabályok követése). A korábbiakhoz képest sokkal strukturáltabban, részletesebben kell bemutatni az adatokat.

⁴¹ Tao törvény 18. §

⁴² Fotiadi (2019a) és Fotiadi Ágnes (2019b)

Fődokumentumot akkor kell készíteni, ha van legalább egy olyan kapcsolt ügylet, amely nem mentesült a nyilvántartás készítési kötelezettség alól. Ez a teljes csoportra vonatkozó transzferárazás szempontjából összes lényeges információt tartalmazza, amely összeállításához adott esetben a csoport (regionális) központjának a közreműködésére is szükség lehet.

Amennyiben a vállalkozásnak több nyilvántartás készítés alól nem mentesülő, egymással nem összevonható kapcsolt ügylete is van egy adott üzleti évben, akkor a fődokumentum mellett annyi helyi dokumentumot is el kell készítenie, ahány kapcsolt ügylete van.

A fődokumentumhoz hasonlóan a helyi dokumentumra is igaz, hogy strukturáltabb, részletesebb információkat kell tartalmaznia, és minden évben egy új komplex nyilvántartást kell összeállítani.

A fődokumentumnak meg kell felelnie a magyar jogszabályi előírásoknak, tehát „honosítani” kell, és a helyi dokumentum adataival összhangban legyen. Így célszerű úgy elkészíteni a helyi dokumentumot, hogy már rendelkezésre áll a cégcsoport szintű fődokumentum vagy legalább annak fontosabb tartalmi elemei.

Tekintettel arra, hogy a szokásos piaci árat változatlanul és módszertől függetlenül (azaz mindegyik módszer esetében), mind az OECD Transzferár Irányelvek, mind a Tao törvény 18. § (1) bekezdése alapján ügyletenként, illetve összevonható ügyletenként kell vizsgálni (nem pedig a teljes társaság szintjén). Már korábban is szükséges volt hiteles ügyleti szintű adatok előállítására és ezek ellenőrzése.

A kapcsolt tranzakciók – a határon átnyúló és a belföldi ügyleteknél egyaránt – szokásos piaci árazását, jövedelmezőségének a meghatározását az OECD Transzferár irányelvek iránymutatásai, a szokásos piaci ár elve alapján kell elvégezni. A belföldi kapcsolt vállalkozásokból álló cégcsoportnak az adott ügyletnek megfelelő módszerrel kell meghatároznia a szokásos piaci jövedelmezőséget. Ebbe a kapcsolt tranzakcióba a későbbiekben beléphet egy külföldi kapcsolt cégcsoport tag is, akivel szemben ugyanezt a módszert kell alkalmazni, ugyanazon a szokásos piaci ár elv alapján kell árazni. Egy nemzetközi kölcsönös egyeztetési eljárás során ez a probléma komoly aggályokat vethet fel. Érdemes ezért ezt a szempontot is figyelembe venni a csoportos társasági adózás választása esetén.

Az új transzferár dokumentációs szabályozásnak és a nemzetközi információ-cserének köszönhetően a kapcsolt vállalkozások tevékenysége átláthatóbbá vált a hatóságok kockázatelemzése számára. A háromszintű dokumentumok egyes elemei közötti összefüggések vagy ezek hiánya ráirányítja az elemzők figyelmét a kapcsolt vállalkozások hiányosságaira. A transzferár nyilvántartással összefüggő kötelezettségek megsértését ügyletenként 2 millió Ft-ig terjedő mulasztási bírság terhelheti, ismételt jogsértés esetén 4 millió Ft-ig, még további mulasztás esetén az eredeti szankció négyszereséig is terjedhet a bírság.

4.5.2. Nemzetközi háttér

A multinacionális cégcsoportok globális térnyerésének köszönhető világgazdasági tendenciákhoz alkalmazkodva a Nemzeti Adó- és Vámhivatal évek óta kiemelt ellenőrzési területként kezeli a kapcsolt vállalkozások egymás közötti tranzakciói során alkalmazott transzferárak vizsgálatát. Az OECD pedig kidolgozta adóalap csökkentéssel és profit áthelyezéssel foglalkozó akciótervét (angolul Base Erosion and Profit Shifting, röviden BEPS-projektet), amely a transzferár szabályok továbbfejlesztését, az agresszív adótervezés elkerülését tűzte ki célul. Ennek egyik fontos lépése, hogy a nyereséget a gazdasági tevékenység végzésének helyén és az értékteremtés országában adóztassák.

A BEPS eredményeinek megfelelően 2017-ben jelent meg az átdolgozott *Transzferár irányelvek a multinacionális vállalkozások és az adóhatóságok számára* című kötet, amelyben az addig már véglegesített témakörök, köztük az új transzferár dokumentációs kötelezettségre vonatkozó iránymutatások is olvashatók.

A BEPS-projekt szeretne nagyobb átláthatóságot teremteni az adóhatóságok számára és biztosítani a bevételek, a ráfordítások és a tranzakciók összehasonlíthatóságát. Ezért a tagállamoknak úgy kell a nyilvántartási kötelezettségeket szabályozni, hogy azok a nagy vállalatcsoportok egymás közötti tranzakcióiról és az értékteremtésről hiteles és átfogó információkat szolgáltatassanak. A transzferár nyilvántartások tehát jelentősebb szerepet kapnak nemcsak az új dokumentációs szabályozásnak és a nemzetközi információcserének köszönhetően, hanem a kettős adóztatás elkerülése, megelőzése érdekében tett erőfeszítések miatt is.

Az országokénti jelentés (CbCR) a háromszintű transzferár nyilvántartási dokumentáció új eleme, melytől igazi áttörést remélnek. Fő célja az adóhatósági kockázatelemzés támogatása. Ezt egészítik ki a háromlépcsős dokumentációs kötelezettség részét képező master file és a local file információi. A fődokumentum (master file) a cégcsoport szintű információkat tartalmazza, míg az ellenőrzött kapcsolt vállalkozás tranzakcióit a helyi nyilvántartás (local file) mutatja be.

Országokénti jelentés benyújtására csak azok a multinacionális vállalatcsoportok (főszabályként a végső anyavállalat) kötelesek, amelyeknek az adatszolgáltatási pénzügyi évet megelőző pénzügyi évre vonatkozó összevont (konszolidált) bevétele eléri a 750 millió eurót. Magyarországon ez csupán néhány adózót érint, itthon leginkább az ilyen nemzetközi nagyvállalatok leányvállalatai találhatók.

Egyre több és egyre eredményesebb a transzferárak területének vizsgálata hazánkban és nemzetközi szinten is. A kapcsolt vállalatok ma már nem úsztatják meg az ellenőrzések próbáját kiálló transzferár nyilvántartás elkészítését. A vállalatcsoportok számára – legyenek azok kizárólag magyar vagy akár globális csoportok – az egyik legnagyobb kihívást az egymással kötött szerződések/ügyletek árazása és ezek dokumentálása, vagyis a transzferár nyilvántartás elkészítése jelenti. A dokumentáció hiánya vagy szakszerűtlen elkészítése ugyanakkor egyaránt vezethet adóhiányhoz és bírságokhoz. Az adóhatóságok ezáltal ösztönzik a vállalatcsoportokat, hogy az egyes országokban elért jövedelmezőségüket összehangba hozzák az értékteremtésük helyével: azaz ott és annyi adót fizessenek, ahol és amennyit nyereségük után valóban kell. Ne helyezték át a profitjukat máshova, vagy ne csökkentsék adójukat bonyolult, sokszereplős ügyletek felépítésével, melyek célja, hogy a hatóság ne tudja követni, hogy kinek és hol kellene adót fizetnie.

Éppen ezért válik egyre mélyebbé és hatékonyabbá hazánkban és nemzetközi szinten is a terület ellenőrzése. 2018-ban 256 lezárt transzferár ellenőrzésből 196-nál fedeztek fel hiányosságot, melyek az adózók számára a mulasztási bírság kiszabása mellett adókülönbözet és adóbírság megállapítását is eredményezték. Ráadásul a 2019-es transzferár ellenőrzések szigorúságát mutatja, hogy az egy évvel korábbihoz képest közel 5-szörösére nőtt a büntetések összértéke.

Nemcsak az egyes országok, hanem az államokat tömörítő, közös fellépést szorgalmazó szövetségek, például az OECD vagy az Európai Unió is, felismerték,

hogy valódi eredményt csak az egyes ügyleteket tágabb perspektívába helyezve, együttműködve lehet elérni. Ezért nemzetközi szinten, a több adóhatóság együttműködésével végzett közös ellenőrzések számának jelentős növekedése várható. Azt vizsgálják, hogy a vállalatcsoport melyik tagja termeli ténylegesen a jövedelmet. Nagyobb hangsúlyt fektetnek a funkcióelemzésre, a karakterizációra, és az ügylet valódi gazdasági tartalmára. Vizsgálják, hogy a kapcsolt tevékenységhez kötődnek-e más tevékenységek is: például beépített K+F, marketing, minőségellenőrzés, raktározás, logisztika. Elemzik, hogy ki viseli a kockázatokat, és ki rendelkezik az erőforrásokkal. Ezek a tényezők határozzák meg az ügylet minősítését, és ez alapján vizsgálható, hogy helyesen alakították-e ki az árát. Egy ügylet átminősítése pedig jelentheti, hogy a meghatározott transzferárat nem fogadják el, és a profitot is máshogy osztják meg a cégcsoportban, ez pedig társasági adóhiányhoz vezethet.

Fontos tehát, hogy a cégek elkészítsék transzferár nyilvántartásukat, hiszen ennek elmulasztása ügyletenként 2 millió forint mulasztási bírsággal járhat, és megnyitja az utat az adóhiány megállapítására is. Ha pedig elkészítik, akkor érdekük, hogy valóban jó minőségű legyen. Feleljen meg a jogszabályoknak, és legyen összhangban az ügylet tényleges tartalmával, a tényeket megfelelő részletességgel támassza alá. A társasági adó törvény szerint a vállalatoknak kell transzferár dokumentációjuk segítségével bebizonyítaniuk, hogy helyesen határozták meg az egymás közötti árakat. Ha ezt a feladatot valóban elvégzik, akkor a dokumentáció védelmükre szolgálhat egy ellenőrzés, vagy akár egy nemzetközi tárgyalás során. Hiszen a transzferár dokumentáció a hazai és nemzetközi adó- és esetleges bírósági eljárások kiinduló pontja is egyben. A dokumentum azonban önleplező is lehet: hiszen megszünteti a hatóság információhiányát, és ha ellentmondást, hiányt fedeznek fel benne, akkor ezen a nyomon elindulhat a hatóság

4.6. Digitális adóztatás, mit hoz a jövő?

A digitális gazdaság adóztatása az egyik olyan nehéz kérdés, amelyre a BEPS projekt is rávilágított, ám megoldani ezidáig nem tudta azt. Bár az adóerrózió és a határon átnyúló adóalap átcsoportosítás legtöbb problémájára született nemzetközi megoldás, továbbra sincs globális konszenzus abban a tekintetben, hogy miként kell adóztatni azokat a jelentős digitális üzleti lábnyommal rendelkező vállalkozásokat, melyeknek egyébként nincs minden érintett államban fizikai

jelenlétük. Ráadásul a BEPS projekt arra is felhívta a figyelmet, hogy a digitális gazdaság nem egy elkülönült jelenség, hanem gyakorlatilag az összes tevékenységi területen jelen van az új üzleti modellek révén. (OECD, 2014)

Az OECD 2019 márciusában tette közzé időközi jelentését a digitális gazdaság adóügyi kihívásairól. (OECD, 2019) A több mint 110 ország által jóváhagyott jelentés kitér az üzleti modellek változásainak és az értékteremtésnek a digitalizációból eredő változásaira, és meghatározza azokat a jellemzőket, amelyek bizonyos erősen digitalizált üzleti modellekben gyakran megfigyelhetők. Ismerteti a nemzetközi adószabályok esetleges következményeit, és meghatározza a különböző országok álláspontjait, amelyek a lehetséges megoldások megközelítéséhez vezetnek.

Jelenleg nincs egyértelmű döntés arról, hogy vajon egységes nemzetközi fellépésre egyáltalán van-e szükség, illetve, hogy az ilyen a felhasználók hozzájárulásán, vagy a gazdaság kiterjesztett értelmezésén alapulhat-e. Az időközi jelentés ezért megteremti a lehetőséget a konszenzuson alapuló, hosszú távú multilaterális megoldás felé történő elmozduláshoz. Mindez azonban a munka következő szakasza, amelyet a munkacsoport 2020-ig szándékozik elérni.

A hosszú távú munka részeként a jelentés megjegyzi, hogy az OECD áttekintheti a digitalizálásnak a nemzetközi adórendszer két kulcsfontosságú aspektusára gyakorolt hatását, nevezetesen az adózás összefüggését, és a profithoz való kapcsolathoz való elosztására szolgáló módszerét.

A nemzetközi munka mellett azonban számos ország ideiglenes intézkedéseket vezetett be adóalapjaik gyorsabb felzárkóztatása érdekében (ilyennek tekinthető a magyar reklámadó is, amely jelenleg fel van függesztve és nem alkalmazandó, talán éppen a digitális gazdaság adóztatásával kapcsolatos konszenzus reményében). A jelentés ezért általános elveket rögzít, amelyeket tartani kell az ilyen intézkedések negatív következményeinek minimalizálása érdekében.

Az utóbbi időben, mindenesetre, az Európai Unió digitális adóstratégiája⁴³ ideiglenes intézkedéseket és hosszú távú megoldást javasol. Az Európai Tanács kijelentette, hogy inkább összehangolt adópolitikára reagál és válaszol a globális szintű digitalizáció által felvetett kihívásokra. Átmeneti intézkedésekre azonban

43 https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/152963/Commission_powerpoint.pdf

szükség van a nemzetközi konszenzus hiánya és az OECD szintjén a globális szabvány végrehajtása terén elért korlátozott haladás miatt.

Az ideiglenes intézkedés keretében az EU által javasolt⁴⁴ új, 3%-os digitális szolgáltatási adó („DST” úgy nevezett Digital Services Tax) vonatkozna bizonyos szolgáltatásokból származó bevételekre, ideértve az online hirdetési helyek eladását, bizonyos online piacok létrehozását, és az összegyűjtött felhasználói adatok továbbítását. Az adóztatás helye követné a felhasználók helyét. A kis- és középvállalkozások és a start-upok védelmében mindehhez értékhatárokat is bevezetnének, és az új digitális szolgáltatási adó csak azokat a 750 millió euró feletti világjövendelmű vállalatcsoportokat érintené, melyek bevétele a közösség területéről eléri az 50 millió eurót.

Az új adó bevezetéséhez azonban még számos aggodalom fűződik. A tényleges elfogadás ráadásul az összes EU tagállam egyhangú döntését igényli. További kérdés, hogy egy uniós szintű ideiglenes adóintézkedésre milyen módon reagálnának az Európán kívüli nagy államok, pl az USA. Hosszú távú globális megoldás hiányában azonban fennáll annak a veszélye, hogy a szaporodó átmeneti intézkedések állandóvá válnak, még komplexebbé téve a vállalatok, és különösen a nemzetközi vállalatcsoportok adóztatását, illetve az esetlegesen felmerülő kettős adóztatásra vonatkozó vitarendezést.

4.7. Végszó

A vállalkozások adóztatásáért folytatott küzdelemben a játszma tehát kettős. Egyrészt az egyes országok a külföldi befektetők számára kedvező adózási környezetet teremtve próbálják meg a tőkét magukhoz vonzani, a vállalkozások és mögöttük álló tulajdonosaik pedig mindezt kihasználva igyekeznek globális adóterhelésüket minimalizálni. Erre pedig az adott országok az agresszív adótervezést és adóelkerülést visszaszorító lépésekkel és globális összefogással válszolgolnak. A macska-egér játék folytatódik.

⁴⁴ https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/152963/Commission_powerpoint.pdf

4.8. Irodalomjegyzék

- ÁSZ (2014): Elemzés a 2013. évi költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről. Állami Számvevőszék
- ÁSZ (2015): Elemzés a 2014. évi költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről. Állami Számvevőszék
- ÁSZ (2015): Jelentés Az egyensúlyjavító intézkedések ellenőrzése – Az egyes egyensúlyjavító intézkedések és azok hatása a költségvetés végrehajtására című ellenőrzésről. Állami Számvevőszék
- BALÁZS PÉTER (2017): A BEPS elleni akció működésbe lépett. Tudja hol találkozhat vele? https://adozasrolerthetoen.blog.hu/2017/03/01/a_beps_elleni_akcio_mukodesbe_lepett_tudja_hol_talalkozhat_vele
- BÁLINT ORSOLYA (2019): A kutatás-fejlesztés ösztönzése a magyar adórendszerben. https://adozasrolerthetoen.blog.hu/2019/11/29/a_kutatas-fejlesztos_ostonzese_a_magyar_adorendszerben
- EB (2013): Macroeconomic imbalances – Hungary 2013. Occasional papers 137, Európai Bizottság, Brüsszel, <https://doi.org/10.2765/412>
- EB (2018): Az Európai Unió digitális adóstratégiája. Európai Bizottság, https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/152963/Commission_powerpoint.pdf
- Eurostat (2015): Taxation trends in the European Union. Data for the EU Member States, Iceland and Norway : 2015 edition. Eurostat, European Commission, <https://doi.org/10.2785/298426>
- FOTIADI ÁGNES (2019a): Új transzferár dokumentációs előírások 2018. január 1-től. https://adozasrolerthetoen.blog.hu/2019/01/30/uj_transzferar_dokumentacios_eloirasok_2018_januar_1-tol
- FOTIADI ÁGNES (2019b): A transzferár dokumentáció hiányosságai, ellentmondásai az adózó ellen fordulhatnak https://adozasrolerthetoen.blog.hu/2019/11/27/a_transzferar_dokumentacio_hianyossagai_ellentmondasai_az_adozo_ellen_fordulhatnak
- JANCSA-PÉK JUDIT (2014): BEPS akcióterv a káros adóverseny és az agresszív adótervezés elleni fellépés állomásai. https://adozasrolerthetoen.blog.hu/2014/07/04/jancsa-pek_judit_beps-akcioterv_a_karos_adoverseny_es_az_agressziv_adotervezes_elleni_fellepes_allom

- JANCSA-PÉK JUDIT (2017): Használja ki az Önhöz legjobban illő adókedvezményt! https://adozasrolerthetoen.blog.hu/2017/02/06/hasznalja_ki_az_onhoz_legjobban_illo_adokedvezmenyt
- JANCSA-PÉK JUDIT (2018): Új távlatokat nyit a vállalkozások előtt a csoportos társasági adózás. https://adozasrolerthetoen.blog.hu/2018/10/24/uj_tavlatokat_nyit_a_vallalatok_elott_a_csoportos_tarsasagi_adozas
- JANCSA-PÉK JUDIT és VARGA ZSÓFIA (2013): Különadó tanulmány. Leitner-Leitner
- NAV Tájékoztató a bejelentett részesedés fogalmának módosulásáról https://nav.gov.hu/nav/ado/tarsasagi/Tajekoztato_20180910.html
- OECD (2013): Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting. OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264202719-en>
- OECD (2014): Addressing the Tax Challenges of the Digital Economy. OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264218789-en>
- OECD (2018): „Table 5.13 - Hungary: Detailed country tables, 1965-2016: Details of tax revenue”. In: Revenue Statistics 2018, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/rev_stats-2018-table131-en
- OECD (2019): Tax and Digitalisation. OECD Going Digital Policy Note, OECD, Paris, www.oecd.org/going-digital/tax-and-digitalisation.pdf
- OECD (2020a): Tax on corporate profits (indicator). <https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm#indicator-chart> ; <https://doi.org/10.1787/d30cc412-en> (Letöltve 2020. május 13-án.)
- OECD (2020b): Tax on personal income (indicator). <https://data.oecd.org/tax/tax-on-personal-income.htm#indicator-chart> ; <https://doi.org/10.1787/94af18d7-en> (Letöltve 2020. május 13-án.)
- OECD (2020c): Tax on goods and services (indicator). <https://data.oecd.org/tax/tax-on-goods-and-services.htm#indicator-chart> ; <https://doi.org/10.1787/40b85101-en> (Letöltve 2020. május 13-án.)
- OECD (2020d): Tax on property (indicator). <https://data.oecd.org/tax/tax-on-property.htm#indicator-chart> ; <https://doi.org/10.1787/213673fa-en> (Letöltve 2020. május 13-án.)

- OECD (2020e): „Table II - Detailed taxes and social contribution receipts: Hungary”. In: Country tables, in National Accounts of OECD Countries, General Government Accounts 2019. OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/fd145daf-en>
- SIKLÓS MÁRTA és MLADONYICZKI BALÁZS (2015): Különadók szerepe az adózásban –Tanulmány. LeitnerLeitner
- VINCZE JÁNOS (2015): Középtávú előrejelzés a makrogazdaság és az államháztartás folyamatairól. Magyar Tudományos Akadémia KRTK KTI.
- 2016/1164 számú Anti-Tax Avoidance Directive I., azaz az Első Adóelkerülés Elleni Irányelv
- 2017/952 számú Anti-Tax Avoidance Directive II., azaz a Második Adóelkerülés Elleni Irányelv
- A Költségvetési Tanács Véleménye Magyarország 2013. évi központi költségvetése végrehajtásának helyzetéről és az államadósság várható alakulásáról (az első félévi folyamatok jellemzői). Költségvetési Tanács, 2013.
- A Költségvetési Tanács Véleménye Magyarország 2014. évi központi költségvetése végrehajtásának helyzetéről és az államadósság várható alakulásáról (az első félévi folyamatok jellemzői). Költségvetési Tanács, 2014.
- A Költségvetési Tanács Véleménye Magyarország 2015. évi központi költségvetése végrehajtásának helyzetéről és az államadósság várható alakulásáról (az I. félévi folyamatok jellemzői). Költségvetési Tanács, 2015.
- C-385/12 Hervis, C-323/18 Tesco, C-75/18 Vodafone ügyek

5. Egykulcsos személyi jövedelemadó rendszerek

5.1. Az adórendszerek áttekintése

A mintegy 100 éves múltra visszatekintő személyi jövedelemadózás a kezdetektől progresszív rendszerre épült. Az elv a következő: a nagyobb jövedelmek magasabb adókulccsal adózzanak, így egyre nagyobb mértékben hozzájárulva a közkiadásokhoz. Abban rejlik a progresszív személyi jövedelemadózás igazságossága, hogy mérsékli a piacon kialakult jövedelmi egyenlőtlenségeket. Az egykulcsos személyi jövedelemadózás lehetőségét először amerikai közgazdászok vetették fel az 1980-as évek elején. Szerintük a korábbi progresszív rendszert egykulcsos (19%-os) lineárisra kellett volna változtatni. Megítélésük szerint az új rendszer előnye az évenkénti összetett adóbevallás elhagyása lenne, ugyanis a minden jövedelemtípus utáni 19%-os adót a kifizetőknek kellett volna levonniuk, és nekik kellett volna elszámolniuk az állammal szemben. Ennek következtében nem csupán átláthatóbb lett volna a jövedelemadózás rendszere, de az adminisztrációs kiadások is csökkentek volna. Az ötlet felmerülését komoly szakmai viták követték akkoriban a fejlett országokban (USA, Nagy Britannia, Svédország), mígnem elvetették gyakorlati alkalmazását. (Szikora, 2011)

Az adórendszerek az adóalap és az adókulcs egymáshoz való viszonya alapján háromfélék lehetnek.

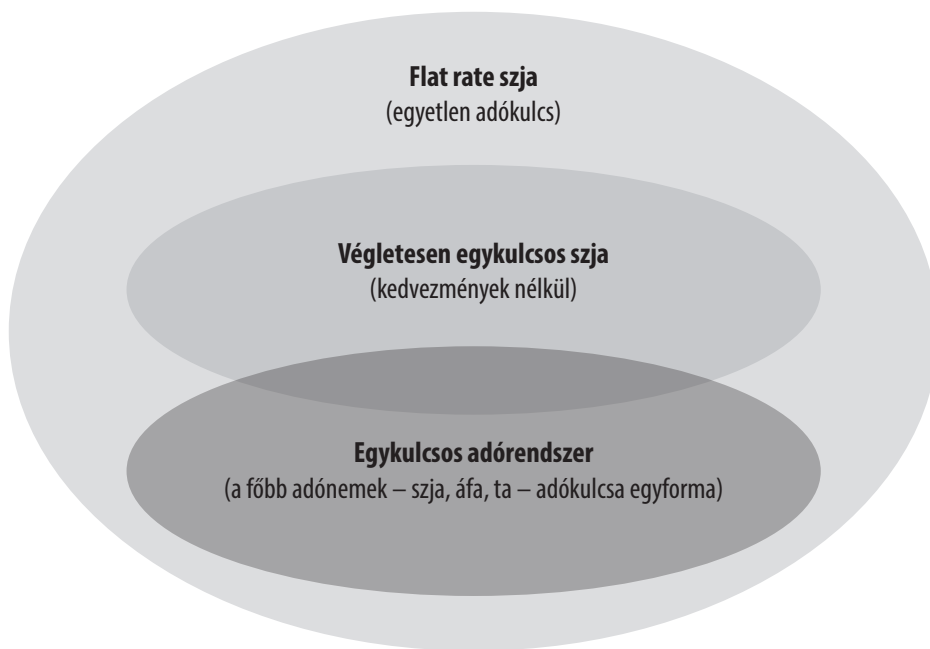
Lineáris adórendszer esetében az adókulcs nagysága független az adóalaptól. A progresszív adórendszer legfőbb jellemzője, hogy az adókulcs az adóalap növekedésével párhuzamosan nő, vagyis – a személyi jövedelemadó vonatkozásában – a magasabb jövedelemmel rendelkezők magasabb adókulccsal (adókulcsokkal) adóznak, mint az alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők.

A degresszív adórendszer arról ismerhető fel, hogy az adóalap növekedése az adókulcs csökkenésével jár együtt. Alkalmazása inkább elméleti lehetőségnek

tekinthető, jelenleg egyetlen országban sem alkalmazzák, hiszen élesen szembe megy a társadalmi igazságosság érzetével.

Az egykulcsos adórendszerek értelemszerűen a lineáris adórendszerek közé tartoznak. Valójában egykulcsos adórendszerről csak akkor beszélhetünk, ha a főbb adónemek mindegyike azonos adókulcsot alkalmazva működik. Ennek rendkívül ritka az előfordulása. Egykulcsos személyi jövedelemadó rendszerrel lényegesen gyakrabban lehet találkozni, s e könyv tartalma szempontjából ennek van jelentősége.

Szűkebb értelmezésben akkor beszélhetünk egykulcsos személyi jövedelemadó rendszerről, ha a jövedelem nagyságától és típusától függetlenül egyetlen adókulcs van, s adókedvezmények, illetve adómentes jövedelmek nem torzítják a rendszert. Tágabb értelmezésben az adókedvezményeket és adómentességeket is tartalmazó, de egy adókulcsot alkalmazó rendszereket is tekinthetjük egykulcsos adórendszernek.

1. ábra: Az egykulcsos adórendszer lehetséges verziói

Forrás: Portfolio (2008)

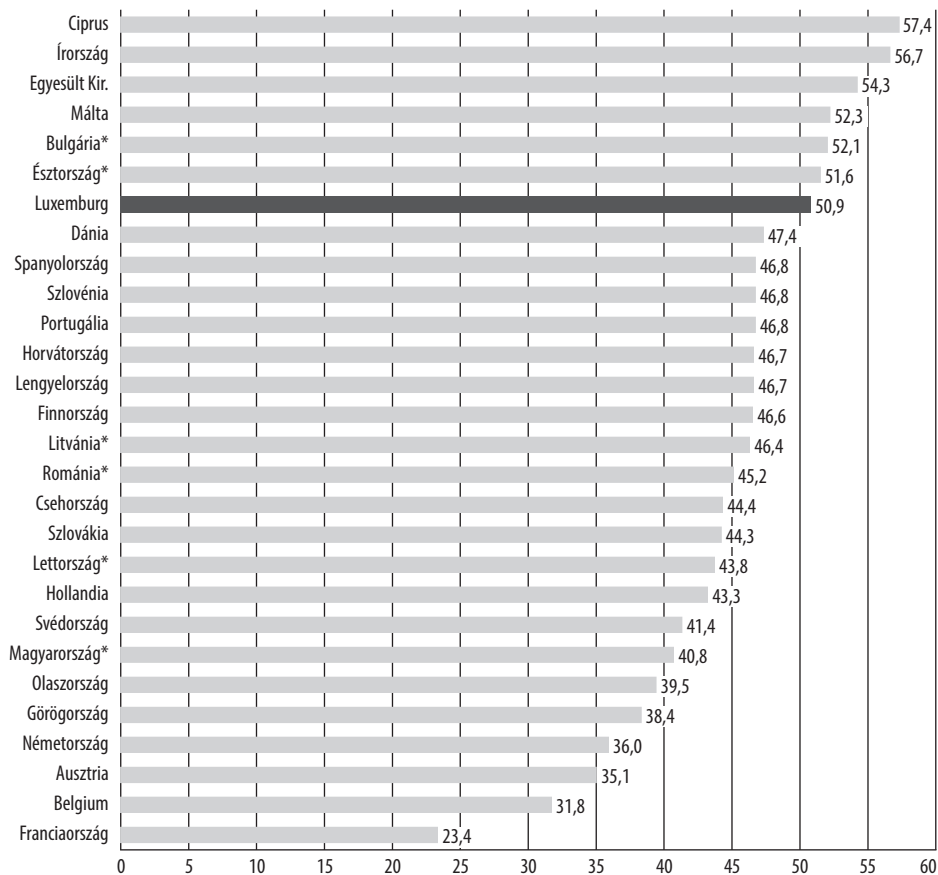
Az OECD 2006. évi tanulmánya (Fundamental reform of personal income tax, tax policy studies no. 13) négyféle egykulcsos adórendszert különböztet meg:

- egykulcsos rendszer adómentesség nélkül (pl. Grúzia),
- egykulcsos rendszer adómentességgel (pl. Oroszország),
- egykulcsos rendszer adójóváírással,
- a társasági jövedelmekre is kiterjedő egységes kulcs (a múltban Szlovákia esete lehet a példa).

Az egykulcsos adórendszer definíciója legtöbbször csak a személyi jövedelemadót veszi figyelembe. A gyakorlatban a munkaviszonyból származó jövedelem tényleges adóterhelése a társadalombiztosítási hozzájárulástól (nálunk szociális hozzájárulási adó) is függ. Ebből következőleg, ha az adott ország az egykulcsos adórendszert is alkalmazza, a munkaviszonyból származó jövedelmek tényleges adóterhelése messze áll ettől. Ez tapasztalható azokban az országokban is, amelyek már bevezették az egykulcsos szja rendszert. Jellemző módon az adó bevezetése együtt járt a társadalombiztosítási hozzájárulás reformjával is, azzal a szándékkal, hogy növeljék az állami bevételeket (illetve kompenzálják az alacsonyabb adókulcs miatti állami bevételkiesést. (Ji-Lighthart, 2012)

Azokban az országokban, ahol egykulcsos személyi jövedelemadó van, a társadalombiztosítási járulékok aránya jellemzően magasabb, mint a progresszív adórendszert alkalmazó országokban.

„Az Institut Économique Molinari francia kutatóintézet minden évben összehasonlítja az uniós országok munkavállalóinak adóterhelését, úgy, hogy nem csak a bruttó bérre rakódó terheket veszi figyelembe, hanem a fogyasztás megadóztatását, tehát az áfát is belekalkulálja. A kutatóintézet becslése szerint egy tipikus magyarországi dolgozó esetében – 2017-ben – a bruttó bér 50,9 százalékának megfelelő mennyiségű pénzt szedett be az állam, ami a hetedik legmagasabb arány volt az EU-ban, és az egykulcsos személyi jövedelemadó-rendszert alkalmazó országok között a legmagasabb.” (Portfolio, 2017) Meg kell jegyezni, hogy a helyzet hazánkban azóta egyértelműen javult, hiszen amíg 2017-ben a szociális hozzájárulás adó mértéke még 22 százalék volt, addig jelenleg (2020 első félévében) már csak 17,5 százalék.

**2. ábra: Tényleges adóterhelés az EU-ban
(szja, tb-járulékok, áfa a bruttó bér %-ában, 2017)**

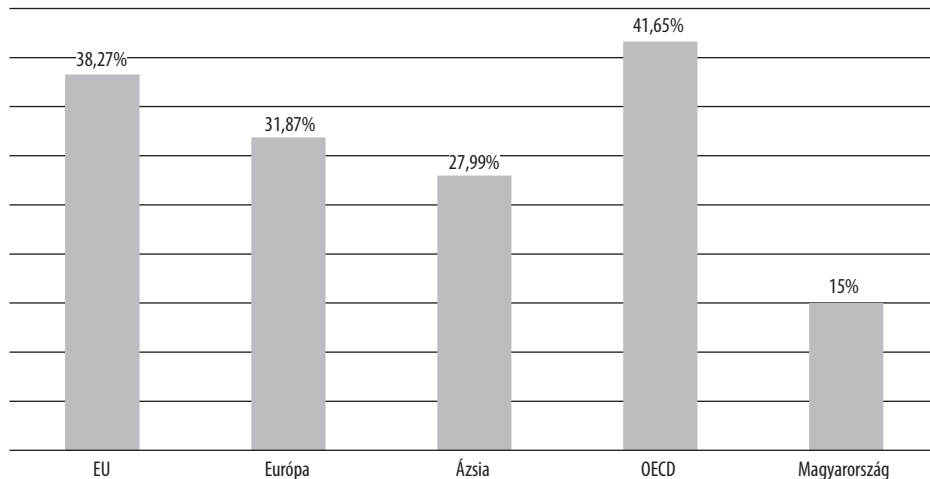
Forrás: Portfolio (2017)

A kutatás arra jutott, hogy az EU-ban az egykulcsos szja-t alkalmazó országokban valamivel magasabb az átlagos adóterhelés, mint ott, ahol progresszív adórendszer van érvényben. Ez azért is lehetséges, mert a jövedelmek eloszlása nem normális, mindenhol többen keresnek az átlag alatt, mint felette, így a progresszív rendszerekben a legtöbben az alacsonyabb jövedelemsávokba esnek, és alacsonyabb adókulccsal adóznak (Portfolio, 2017).

Az adóharmonizáció foka az Európai Unión belül a személyi jövedelemadózásban a társasági adóhoz képest alacsonyabb szintű. Az adóztatás módja (egykulcsos vagy progresszív) és a marginális adókulcsok tekintetében jelentős eltérés tapasztalható a tagországok gyakorlatában.

Az átlag adókulcsok vonatkozásában is jelentős különbségek figyelhetők meg földrészenként, illetve országcsoportonként is.

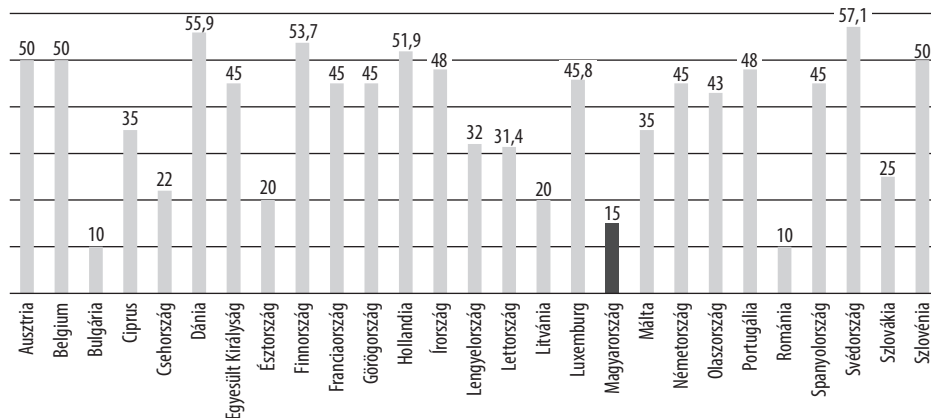
2019-ben Ázsiában átlagosan 27,99%, Európában átlagosan 31,87%, az EU-ban 38,27%, az OECD tagországaiban átlagosan 41,65% volt a személyi jövedelemadó kulcs mértéke. A KPMG (2019) adatai alapján készített 3. ábra mutatja, hogy nemzetközi viszonylatban Magyarországon alacsony a személyi jövedelemadó kulcs nagysága.

3. ábra: Az szja átlagkulcsainak mértéke 2019. évben

Forrás: saját szerkesztés a KPMG (2019) adatai alapján, progresszivitás esetén a legnagyobb kulccsal számolva

Érdeemes megvizsgálni, hogyan alakulnak a legmagasabb szja-kulcsok az Európai Unión belül.

4. ábra: A legmagasabb személyi jövedelemadó kulcsok az Európai Unióban 2019-ben (%)

Forrás: saját szerkesztés KPMG (2019) alapján

2019-ben a személyi jövedelemadó kulcs mértéke Bulgáriában és Romániában volt a legalacsonyabb (10%). Az EU országai közül, Svédországban volt a legmagasabb a személyi jövedelemadó kulcs mértéke (57,1%). Az Európai Unió 27 tagországanak a legmagasabb szja-kulcs átlaga 38,2% volt. Hangsúlyozzuk, hogy az ábrán progresszív adókulcsok esetében a legmagasabb kulcs van feltüntetve.

5.2. Az egykulcsos adórendszerek bevezetésének kronológiája

A felfokozott érdeklődés a proporcionális adórendszer iránt már az 1990-es évek közepén elkezdődött, és úgy tűnik, hogy máig tart. Már a 90-es évek közepén több európai állam is bevezette, többek között Lettország, Litvánia és Észtország is. Az egykulcsos személyi jövedelemadó-rendszert alkalmazók táborát erősítette Szlovákia 2004-től, Románia 2005-től, Csehország és Bulgária pedig 2008-tól. Magyarország sem maradt ki a sorból, 2011. január elsején bevezettük a korábbi lépcsőzetesen progresszív adórendszert felváltó egykulcsos szja-t. (Nagy, 2012)

1. táblázat: Az egykulcsos szja-t bevezető néhány ország szja és társasági adó kulcsainak alakulása

	Bevezetés éve	szja-kulcs	Társasági adókulcs	szja-kulcs a bevezetés előtt	Társasági adókulcs a bevezetés előtt
Észtország	1994	26	26	16-33	35
Litvánia	1994	33	29	18-33	29
Lettország	1997	25	25	10-25	25
Oroszország	2001	13	37	12-30	35
Ukrajna	2004	13	25	10-40	30
Szlovákia	2004	19	19	10-38	25
Georgia	2005	12	20	12-20	20
Románia	2005	16	16	18-40	25
Csehország	2008	15	19	12-32	24
Bulgária	2008	10	10	20-24	10
Lengyelország	2009	15	15	19-40	19
Magyarország	2011	16	20,6	17-32	20,6

Forrás: IMF/Eurostat, Forrás: Nagy (2012)

A bevezetés éllavasairól (Észtország, Litvánia, Lettország) elmondható, hogy az adókulcsokat a korábbi kulcsok átlagának megfelelően, vagy felette határozták meg. Az őket követő államok viszont már a korábbi alsó kulcsokhoz közelítően határozták meg az egykulcsos adó mértékét, példaként érdemes Romániát említeni. (Kalocsai, 2011)

Észtországban Mart Laar miniszterelnök 1994-ben elsőként vezette be az egykulcsos adórendszert. Az első ország volt Észtország Kelet-Európában, amely ezt az adózási módszert választotta. Az észt kormány az egységes adókulcsot 1994. évben 26%-ban határozta meg. Az észt adóreformban felhasznált adókulcs viszonylag magas volt, mivel az észt kormány óvatosan közelítette meg az adóreform kidolgozását, például az ország kormánya előírta a kiegyensúlyozott központi költségvetés szükségességét. A magas adókulcs egyre csökkenő mértékét már a rendszer bevezetésekor elhatározták. (Árendás et al., 2006)

Litvániában az egykulcsos személyi jövedelemadó mértéke az 1994-es bevezetés évében 33% volt. A társasági adó mértéke nem változott az adóreform következtében, melyet 29%-on hagytak. Az évek során szignifikánsan egyre csökkent a személyi jövedelemadó-kulcs mértéke.

Lettország 1995-ben vezette be az egykulcsos személyi jövedelemadóztatást, melynek mértéke 25% volt. Az országban akkoriban degresszív adórendszer volt érvényben, az alsó kulcs 25% a felső kulcs 10% volt. (Kiss et al., 2008)

A Balti államok mindegyike esetén volt adómentes jövedelemhatár, illetve – a második eltartott gyermektől érvényesíthető – adókedvezmény (Csizmadia, 2013)

A Balti államok közös jellemzője volt az is, hogy az adóreform végrehajtása után gazdasági fellendülés következett be. Ebben természetesen lehetett szerepe az adóreformnak is, de emellett az alacsony munkabérek és a kiszámítható gazdaságpolitika is segítette a gazdasági növekedést és a külföldi tőkebeáramlást (Muraközy, 2006)

Érdemes megemlíteni Oroszország példáját, mert bár nem Európai Unió tagállamról van szó, de az egykulcsos személyi jövedelemadó bevezetése értékes tapasztalatok megszerzésével járt együtt. A bevezetésre 2001-ben került sor, mégpedig egységes 13 százalékos – tehát rendkívül alacsony – adókulcs mellett. Az új rendszer a korábbi három adókulcsot (12, 20 és 30%) tartalmazó progresszív rendszert váltotta fel. (Árendás et al., 2006; Ivanova - Klemm, 2005)

A bevezetéssel párhuzamosan szélesítették az adómentes jövedelmek körét is. Némileg meglepő módon a személyi jövedelemadó bevételek nagysága 2002. évben nominál értéken 46%-kal, reálértéken 26%-kal nőtt. Az IMF vizsgálata szerint az adókulcs csökkentése Oroszországban egyértelműen növelte az adófizetési hajlandóságot. (Schiau - Moga, 2009)

Szlovákia más utat járt be az adóreform tekintetében az előző országokhoz képest. 2004-ben az EU-csatlakozással egy időben, első közép-európai országgént vezették be az egykulcsos adórendszert. Az ország egy olyan egykulcsos adórendszert vezetett be, ahol az szja, áfa és tao kulcsok azonos szinten lettek meghatározva, azaz 19%-os adókulccsal adóztak mind a magánszemélyek, mind a társaságok. A reform végrehajtása előtt a szlovák kormány közvélemény kutatást hajtott végre, így próbálva felmérni a várható reakciókat. Azonban csakúgy, mint Észtországban, Lettországban és Litvániában, az egykulcsos adórendszert nyílt fórumon soha nem tárgyalták. (Ellis, 2011) Az egységes adókulcs mértékének meghatározását úgy végezték el, hogy az új rendszer bevezetésekor, ne kelljen tartani az

adóbevételek csökkenésétől. Szlovákiában az egykulcsos adórendszer bevezetését követően a gazdasági növekedés dinamikája felgyorsult, egészen 2008-ig, a nemzetközi és pénzügyi gazdasági válság kibontakozásig. (Erdős, 2012) 2013. év januárjában eltörölték az egykulcsos adórendszert és visszaállították a progresszív adórendszert. Ennek egyik oka az volt, hogy az egykulcsos adórendszernek – számos vélemény szerint – káros hatása volt a középosztályra.

Románia 2005-ben vezette be az egykulcsos adórendszert, 16%-os adókulccsal. Az állami költségvetés adóbevételei a következő években lényegesen nőttek, de ezt a növekedést főleg az általános forgalmi adó bevétele generálta, nem pedig a személyi jövedelemadó és a társasági adó bevétele. A munkaerő ösztönzése csekély volt, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy az adókulcs azok számára, akik az átlagnál kevesebbet kerestek, magas volt. (Schiau - Moga, 2009)

Romániában a személyi jövedelemadó kulcsa 2018. január 1-jétől 16 százalékról 10 százalékra csökkent. Ez azonban nem jelent adóteher-könnyítést az állampolgároknak, mivel a kormány a dolgozókra hárította a társadalombiztosítási járulékok fizetésének kötelezettségét. A dolgozók 25 százalékos nyugdíj- és 10 százalékos egészségügyi járulékot kell, hogy fizessenek az addigi 10,5 százalék, illetve 5,2 százalék helyett.

Csehország útja az egykulcsos adórendszer bevezetéséig szokatlan az egykulcsos adórendszert alkalmazó országok között, hiszen mintegy egy évtizedbe került, mire bevezették az egykulcsos adórendszert. Az ötlet már legalább 1998 óta jelen volt, de csak 2008-ban vezették be az egykulcsos szja rendszert (Ellis, 2011). A 15 százalékos adókulcs mellett a kimagaslóan nagy jövedelmek (a bruttó átlagbér 48-szorosa) után hét százalékos szolidaritási adót is kell fizetni.

A trendhez csatlakozó további országok a következők voltak: Montenegró, Macedónia, Albánia, Bosznia-Hercegovina és Bulgária, illetve utolsóként 2011-től Magyarország. Albánia ugyan 2008-ban bevezette 10 százalékos adókulcs mellett az egykulcsos szja-t, amelyet viszont 2014 óta ismét progresszív adóztatás váltott fel.

Az egykulcsos szja bevezetésére vonatkozó döntés kapcsán az említett országok kormányai hasonló célkitűzéseket fogalmaztak meg: az adóelkerülés csökkentése, az adminisztrációs költségek mérséklése és a munkavállalás ösztönzése,

valamint ezek lehetséges „pozitív hozadékaként” az adóbevételek növelése. Az egykulcsos adó bevezetése a felsorolt országokban korántsem azonos módon valósult meg, néhány ismerv alapján azonban csoportosíthatók az átalakításhoz kapcsolódó intézkedések:

- A főbb adónemekre (szja, tao, áfa) egységes kulcs alkalmazása (Szlovákia).
- A személyi jövedelemadó és a társasági adó azonos mértéke (Lettország, Észtország, Románia, Macedónia).
- A személyi jövedelemadó egykulcsossá válása, de kedvezmények és/vagy adómentes sáv miatt a jövedelmek adóterhelése nem azonos (Grúziát kivéve mindegyik országban).
- Kedvezmények nélküli egykulcsos jövedelemadó (Grúzia).

A fentiek alapján megállapítható, hogy az egykulcsos adót bevezető országok többségében nem valósult meg a lineáris adóterhelés. Általában továbbra is fontos volt a legalacsonyabb jövedelmek adómentességének fenntartása és esetenként egyéb – elsősorban szociális elemek – adórendszeren keresztül történő érvényesítése. Grúziában a megállapított alacsony adókulcs mellett kedvezmények alkalmazását nem látták indokoltnak.

A válság az egykulcsos adót alkalmazó országokban komoly problémákat hozott a felszínre. Az aktuális intézkedések között több helyen is felmerült a visszatérés alternatívája a progresszív adózáshoz (Szlovákia, Románia). Lettország számára az IMF javasolta az adóbevételek csökkenése miatt, míg Lengyelországban a tervezetek ellenére nem vezették be.

Kijelenthető tehát, hogy Kelet-közép Európában mindeddig számos egykulcsos adóreform történt. Ennek magyarázata valószínűleg az, hogy „utánózták egymást” az országok. Baturó és Grey (2007) felvetette, hogy az egykulcsos adó terjedése racionális tudást tükröz, mivel az országok mások sikeres tapasztalatait figyelték meg és követték. A terjedés helyi természete az „összehasonlító verseny” egy formájának jeleként értelmezhető, mivel a hazai szavazók úgy ítélik meg a döntéshozók szándékait, hogy a szomszédos országok politikájához hasonlítják őket. Hasonló stratégiai interakció figyelhető meg az országok döntéseiben tekintet nélkül arra, hogy elfogadtak-e adótörvényt vagy csatlakoztak-e nemzetközi egyezményekhez, vagy sem. Aidt és Jenen (2009) szerzőpáros elemezték a jövedelemadó bevezetésének meghatározó tényezőit, kimutatták, hogy

az országok hajlandóbbak bevezetni az egykulcsos adót, ha a szomszédos országok nagyobb része ugyanígy tett. Alm és társai (1993) bizonyítékot talált erre az utánzási mechanizmusra, az USA-ban az állami lottórendelet esetében az 1964-1992 évek közötti időintervallumban.

Összegzőképpen megállapíthatjuk, hogy az Európai Unió hét tagországában (Észtország, Litvánia, Lettország, Románia, Bulgária, Csehország és Magyarország) 2020. évben egykulcsos a személyi jövedelemadó rendszer, s szintén egykulcsos az szja rendszer az EU tagjelölt országokban, úgymint Montenegróban, Macedóniában, Bosznia-Hercegovinában. Jelenleg az EU-tagországokon és néhány tagjelölt országokon kívül még Oroszország alkalmaz egykulcsos személyi jövedelemadót

A fentiekből adódóan megállapítható, hogy az egykulcsos személyi jövedelemadózás a kelet-közép-európai országok sajátossága, míg a világ más tájain többnyire a progresszív adóztatást tartják igazságosnak. A gazdaságilag fejlett országokban a progresszív adózást úgy alakítják ki, hogy a magasabb adóterhelés fokozatosan jelentkezzen a jövedelem növekedés esetén. (Szikora, 2011)

2. táblázat: Az egykulcsos személyi jövedelemadót alkalmazó kelet- és kelet-közép-európai országok, s a 2017-ben érvényes adókulcsok

Megnevezés	Egykulcsos személyi jövedelemadó	Az szja mértéke 2017-ben
Csehország	X	15% (22%)
Magyarország	X	15%
Románia	X	10% (2018-tól)
Észtország	X	20%
Lettország	X	23%
Litvánia	X	15%
Bulgária	X	10%
Montenegró	X	9%
Bosznia-Hercegovina	X	10%
Macedónia	X	10%
Oroszország	X	13%

Forrás: saját szerkesztés Mazars és KPMG adatok alapján

5.3. Az egykulcsos személyi jövedelemadó bevezetésének gazdasági következményei, lehetséges előnyei és hátrányai

A progresszív adózás támogatói általában a vertikális méltányosság elvét hangsúlyozzák, ami szerint a magasabb jövedelműeknek nagyobb részt kell vállalniuk a közteherviselésből, tehát az arányosnál több adót kell fizetniük. (Galántainé, 2006) Mások szerint viszont a méltányossági elvek érvényesítése nem az adópolitika, hanem a szociálpolitika feladata. Az egykulcsos adórendszerrel jelentős adminisztrációs költség takarítható meg (Rabushka, 2006), nincs szükség bevallásra, valamint a könnyebben átlátható rendszer ellenőrzése is hatékonyabbá válhat. Az egykulcsos adórendszer alkalmazása során az „arányos” közteherviselés elve valósul meg. Az egykulcsos jövedelemadó klasszikus változata a jövedelmeket azonos módon adóztatja azok forrásától függetlenül, a személyi jövedelemadó és a társasági adókulcs azonos.

A szakirodalomban – a már említetteken kívül is – számos előnyét sorolják fel az egykulcsos jövedelemadónak, azokban az országokban viszont, ahol bevezették, a tapasztalatok korántsem egységesek. A lehetséges előnyök áttekintéséhez ezért a feltételes mód használatát indokoltnak tartjuk.

Az egykulcsos jövedelemadó alkalmazásának lehetséges előnyei:

- Amennyiben az adókulcs nem túl magas, akkor többletjelzássá ösztönözhet.
- Az adórendszer egyszerűbbé válhat (feltéve, ha adóalap-korrekciók és adókedvezmények nem bonyolítják).
- Csökkenhet az adóelkerülés (Ennek az az előfeltétele, hogy az adókulcs elég alacsony legyen ahhoz, hogy ne kockáztasson az adóalany, különösen megfelelően hatékony ellenőrzés mellett).
- Nőhet a foglalkoztatottság (természetesen ez egy összetett hatás, nemcsak az adórendszer befolyásolja).
- Csökkenthető a bürokrácia (átláthatóbb rendszer ellenőrzése, nyilvántartása stb. is kisebb apparátust igényel).
- Jótékony hatást gyakorolhat a beruházásokra/megtakarításokra.
- Élénkülhet a gazdasági növekedés, bár ehhez más feltételek megteremtése is szükséges.
- Javulhat az ország versenyképessége.

- Növekedhetnek az adóbevételek (amennyiben megvalósul a többletjelzésre ösztönző hatás, vagy nő a foglalkoztatottság, s csökken az adóelkerülés).

Ellenzői szerint ugyanakkor az egykulcsos személyi jövedelemadó (még adómentes sáv alkalmazása mellett is) vertikálisan méltánytalan, így a hátrányok között ezt emelik ki elsősorban.

Ez különösen akkor okozhat problémát, ha az egy adókulcs az alacsonyabb jövedelműek esetében – a korábbiakhoz képest – magasabb adóterhelést, a magasabb jövedelemkategóriákba tartozók esetében pedig alacsonyabb adóterhelést eredményez. Ez a hatás különböző korrekciós tételek alkalmazásával tompítható ugyan, ebben az esetben azonban a rendszer egyszerűsége, áttekinthetősége látja ennek kárát. Vannak olyan vélemények, amelyek köztes megoldásként inkább a progresszív rendszer fenntartását támogatják, de csökkenő progresszivitás mellett.

Más szakértők (Vámosi-Nagy, 2004) szerint az egykulcsos adórendszerrel elérhető egyszerűsítési cél sem különösebben fontos. A fejlett informatika világában, amikor már az adóbevallás kitöltéséhez megfelelő online felület áll rendelkezésre, illetve ma már az szja-bevallás tervezetét az Adóhatóság készíti el, sokkal fontosabbnak tűnik az adótörvények transzparenciájának megteremtése.

Az egykulcsos adórendszerrel kapcsolatos előnyöket némileg másképpen is meg lehet közelíteni:

- Az alacsonyabb határadókulcsok növelik a munkakínálatot, ami a megnövekedett adóalapban testesül meg.
- Az egykulcsos adórendszer mindenki számára egyszerű és világos, és az adófizetési költségek alacsonyabbak.
- Az egyszerűbb adórendszer csökkenti a legális adóelkerülés mértékét és könnyebbé teszi az adó behajtását. Csökken az illegális adócsalás lehetősége. A magas adókulcsokat felváltja az egyszerűbb, alacsonyabb adókulcs, ami csökkenti az adóelkerülés motivációját.
- A Harvard egyetem közgazdásza, Dale Jorgenson szerint az ilyen fajta adóreform fokozza a nemzet meggazdagodását. Az adózás után fennmaradó jövedelem több fogyasztást eredményez.
- Az igazságosság az egykulcsos adórendszer egyik legfőbb erénye.

- A globális gazdaságban a nemzetek célja, hogy vonzzák a befektetőket és a verseny érdekében átvizsgálják adórendszerük hatékonyságát. (www.portfolio.hu és Schiau – Moga, 2009)

Az egykulcsos adórendszer esetleges hátrányai között pedig – az eddigieken túlmenően – még a következőket lehet megemlíteni:

- Az egykulcsos adórendszer túl egyszerű, használatával az adórendszer elveszti a rugalmasságát.
- Az egykulcsos adórendszer egészségtelen pénzügyi versenyhez vezet a különböző államok között. Ez a jelenség fokozza a tőke és a munkaerő elvándorlását.
- A rendszerre történő áttérés költséges, és egy zavaros időszakhoz vezet.
- Csak egy szűkebb rétegnek kedvez, hiszen az adómegetakarítás mértéke erősen függ a jövedelem nagyságától.
- Növeli a társadalmi egyenlőtlenséget. (Schiau – Moga, 2009, Ambrus, 2012)

Azt megállapítani, hogy az egykulcsos adó hatásai pozitívak-e, rendkívül összetett kérdés. Ennek két fő oka van: egyrészt az egykulcsos adó bevezetése sosem hermetikus, külső hatásoktól mentes gazdasági környezetben történik, másrészt az egy kulcs nem szimplán egy kulcsot jelent, hanem gyakorta adócsökkentéssel is jár. Ezen kívül az adókedvezmények rendszerének szűkítése is több esetben megvalósult, továbbá az adóellenőrzések, ezen keresztül pedig az adóbeszedés hatékonysága is javult. Könnyen belátható tehát, hogy több tényező együttes hatását szükséges figyelembe venni ahhoz, hogy egyértelmű állást lehessen foglalni pro vagy kontra. A személyi jövedelemadóztatás reformja mellett szükséges megemlíteni az azzal párhuzamosan megvalósuló társasági adóztatás-reformot, amelyek hatásai együttesen nehezen elemezhetők. Az egykulcsos személyi jövedelemadó bevezetését néhány ország esetében a társadalombiztosítási járulék rendszerének a reformja is követte. Amit még érdemes átgondolni, az a rendszer progresszivitása, hiszen bizonyos adóalap vagy adókedvezmények tekintetében a rendszer progresszivitása fennmaradt (példaként említendő a gyermekkedvezmények rendszere), ilyen értelemben az egykulcsos rendszer mégsem tisztán egykulcsos, hiszen végeredményben egy nulla és egy pozitív adókulcsról van szó. Egyértelmű, hogy az egykulcsos rendszer megítélése pozitív lehet, amennyiben

az adminisztrációs egyszerűsítés kerül előtérbe, az adóalap meghatározása pedig nem lesz bonyolultabb, mint a korábbi progresszív rendszerben. Itt talán érdemes megemlíteni a grúz példát, ahol a kedvezményeket kiiktatták a rendszerből. (Kalocsai, 2011)

Az egykulcsos szja bevezetésével kapcsolatos elméleti előnyök és hátrányok áttekintését követően a 3. táblázatban összefoglaljuk az egykulcsos személyi jövedelemadó rendszerek bevezetésének pozitív és negatív hatásait a rendszert elsőként bevezető közép-kelet-európai országok tapasztalatai alapján.

3. táblázat: Az egykulcsos személyi jövedelemadó rendszerek bevezetésének hatása az egykulcsos adót elsők között bevezető közép-kelet-európai országok tapasztalatai alapján

Pozitív hatás	Negatív/Semleges hatás
javuló adómorál, de csak azokban az országokban, ahol a személyi jövedelemadó és a társasági adókulcs mértéke megegyezik	azokban a társadalmi jövedelmi csoportokban (szegényebb rétegek), ahol a határadókulcs nem változott, jelentősen megnőtt az adófizetés
az adó adminisztráció egyszerűsödik	a munkakínálat nem hozta a várt növekedést
alkalmazását követően kezdeti gazdasági siker	az évek múlásával gazdasági nehézségek kialakulása (pl. Szlovákia)
akkor nőnek az adóbevételek, ha nincsenek kedvezmények és mentességek a rendszerben	átalakítja az ösztönzőket, ami a gazdasági szereplők viselkedésének a megváltozásával jár
ösztönzi a jövedelemszerzést, üzleti és befektetési döntéseket, mivel a plusz haszon nem adózik nagyobb adókulccsal	az egykulcsos adórendszerre való áttérés nincsen szignifikáns kapcsolatban az adóbevételekkel

Forrás: saját szerkesztés Saavedra, 2007, Ivanova et al., 2005 és Kiss et al., 2008 alapján

5.4. A hazai egykulcsos személyi jövedelemadó rendszer tapasztalatai

A 2010-es választást, illetve a Kormány megalakulását követően, 2010. június 8-án az Országgyűlésben a Miniszterelnök az első gazdasági akcióterv lépéseit ismertette. Ennek során kijelentette, hogy két év alatt bevezetik az egykulcsos, családi elemekkel könnyített jövedelemadót, továbbá az adójóváírás megszűnik, ezzel átláthatóbbá téve az adórendszert. A személyi jövedelemadó kulcsát 16%-ban javasolta meghatározni. A Kormány az egyszerűsítés szükségességét hangsúlyozta, példaként hozta fel az általunk már tárgyalt országok gazdasági sikereit. Az egykulcsos személyi jövedelemadó melletti érvként a következőket említették: adminisztráció egyszerűsödése, az alacsonyabb adókulcs ösztönző hatása a teljesítmény növelésére, továbbá valószínűsítették a fogyasztás és a megtakarítás volumenének növekedését is. (Csizmadia, 2013)

Az adók, mint a költségvetési bevételi források realizálását, megállapítását és beszedését több tényező együttes, illetve egyes tényezők kölcsönhatásában határozhatjuk meg. Alapvető tényezőként meg kell említeni a társadalmi, a gazdasági és jogi környezetet, a nemzetközi feltételeket, a pénzügypolitikát és az adópolitika célkitűzéseit.

A központi kormányzati költségvetés bevételi oldalán adójellegű bevételnek minősülnek a központi adók (elsősorban általános forgalmi adó és személyi jövedelemadó).

Magyarországon az államháztartási bevételek harmadik legnagyobb részét a személyi jövedelemadó teszi ki az általános forgalmi adó és az egykori tb-járu-lék (jelenleg szociális hozzájárulási adó) bevételek után. Nyolc adóévet vizsgálva megállapítható, hogy a NAV számlán befolyt személyi jövedelemadó bevételek az elmúlt években tendenciaszerűen egyre nőttek. Az egykulcsos személyi jövedelemadózás 2011. évi bevezetését követően már egy évvel, 2012-ben 115.610 millió forinttal nőtt a személyi jövedelemadó bevétel nagysága. Az egyre bővülő személyi jövedelemadó kedvezmények ellenére, bevezetés után hét évvel 63%-al több személyi jövedelemadó folyt be a központi költségvetésbe, mint a bevezetés évében. A 2020. évre a kormány személyi jövedelemadó bevételének tervezett nagysága 2.609,0 milliárd Ft, azaz 10 év után az államkasszába befolyt személyi jövedelemadó nagysága megduplázódhat a 2011. évi adathoz viszonyítva.

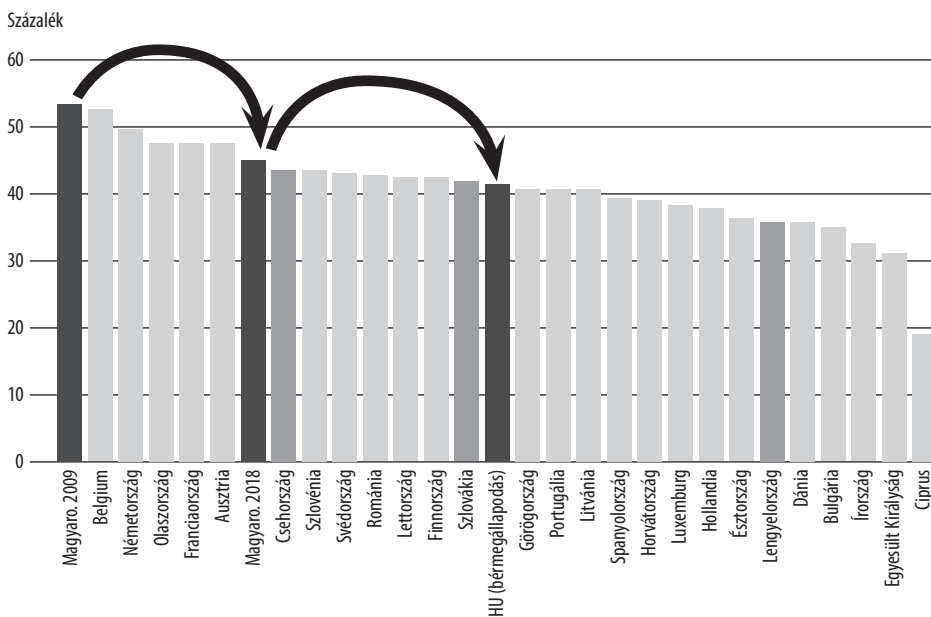
4. táblázat: A központi költségvetés adó- és járulékbevételeinek alakulása, kiemelten a személyi jövedelemadó bevételeinek alakulására

Év	Adó- és járulékbevételek (Mrd Ft)	Szja-bevétel (Mrd Ft)
2011.	8 547,5	1 382,8
2012.	9 433,4	1 498,4
2013.	9 511,7	1 504,6
2014.	10 534,4	1 589,1
2015.	11 465,4	1 688,6
2016.	12 793,1	1 717,6
2017.	13 401,7	1 920,0
2018.	14 254,5	2 177,4
2019.	15 635,9	2 424,6

Forrás: saját szerkesztés, NAV, KSH alapján

A 2010-ben elkezdett adóreform makrogazdasági hatásainak áttekintése

A makrogazdasági hatások áttekintését kezdjük az adóék változásának áttekintésével. Az 5. ábra alapján képet kaphatunk arról is, hogy a hazai adóék uniós összevetésben hol helyezkedik el.

5. ábra: A magyar adóék alakulása 2009-ben, 2018-ban, és a bérmegállapodás végrehajtásával

Forrás: Szabó (2019) EB, MNB alapján

A Kormány 2010-től az egykulcsos személyi jövedelemadó rendszer bevezetésével indította el az adóreformot, amelynek eredményeként fokozatosan csökkentek a munkát terhelő adók és társadalombiztosítási járulékok. A munkát terhelő adók csökkentése gazdaságpolitikai célként került meghatározásra.

A változtatások döntő többségére 2013-ig sor került, így a Kormány az adójóváírás és a szuperbruttósítás intézményeit teljes mértékben kivezette, illetve döntött a családi adókedvezmény új, magasabb kedvezményeket biztosító rendszerének bevezetéséről. Emellett a munkahelyvédelmi akcióterv célzott kedvezményei is bevezetésre kerültek. (Szabó, 2019)

2014-re nagyrészt befejeződtek az intézkedések és elnyerte végleges szerkezetét az adórendszer. Az azóta eltelt időszakban a reformok mentén átalakított adórendszer finomhangolása is megtörtént. 2014-re 2010-hez képest a GDP 1,4 százalékanak megfelelő mértékben csökkentek az intézkedések hatására a munkát terhelő adók. Ezt követően már nem történt jelentős átalakítás az adórendszerben, bár 2016-ban tovább csökkent a személyi jövedelemadó kulcsa és kibővült a kétgyerekeseknek járó családi adókedvezmény. Ezen lépéseket is figyelembe véve a munkát terhelő adók a GDP 1,8 százalékaival csökkentek 2010 és 2016 között az intézkedések hatására. (Ádám, 2015)

Az egykulcsos személyi jövedelemadó rendszer bevezetése a GDP növekedéséhez 3 százalékkal, a háztartások rendelkezésre álló jövedelmének emelkedéséhez 6,1 százalékkal járult hozzá a 2010-2017 közötti időszakban.

A személyi jövedelemadó egykulcsossá alakítása a bevezetésekor ugyan – statikus hatásként – 433 milliárd forinttal csökkentette az adóbevételeket, de ez a hatás 2017-re eltűnt a kedvező makrogazdasági fejlemények (növekvő foglalkoztatás, pótlólagos fogyasztás) eredményeképpen.

A 2010-2013 között végrehajtott adóreformnak számottevő hatása volt arra, hogy a GDP-arányos adóbevételek 2014-2016 között 2 százalékponttal emelkedtek anélkül, hogy adóemelés valósult volna meg ebben az időszakban. A növekedést a korábbi intézkedések dinamikus hatása, a gazdaság fehéredése és a gazdasági növekedés szerkezete okozta. A szakirodalom és a modellezési eredmények is arra utalnak, hogy az adóreformok gazdaságösztönző hatása teljes mértékben néhány év késleltetéssel érvényesül, és helyes lépések esetén nagymértékben

kompenzálhatja az adócsökkentések kezdeti költségeit. Hazánkban az adóbevételek elmúlt években tapasztalt növekedése mellett az állami kamatkiadások csökkenése is jelentősen hozzájárult a szociális hozzájárulási adó és a társasági adó 2017. évi csökkentéséhez szükséges mozgástér kialakulásához.

Természetesen az egykulcsos szja bevezetésének egyéb – makrogazdasági szempontból kedvező – hatását is lehet tapasztalni. A foglalkoztatást is befolyásolhatta a személyi jövedelemadó kulcsának leszállítása, mégpedig a helyettesítési hatáson keresztül. A helyettesítési hatás a személyi jövedelemadó csökkentésével kapcsolatban azt jelenti, hogy az adócsökkentés miatt az adózás utáni jövedelem nő, ezért a szabadidő használdozata (alternatív költsége) emelkedik. Ezért érdemesebb a szabadidő egy részét a korábbinál nagyobb jövedelmet hozó munkával helyettesíteni. E hatásnak része, hogy a családban a munkát vállalók száma növekszik, a munkában álló túlórázik, részmunkaidős teljes idejű munkaviszonyba lép, az aktívak száma nő, mert az inaktívak egy része is munkát vállal a nagyobb elérhető kereset miatt. A helyettesítési hatás természetesen mindig feltételezi, hogy folyamatosan található munkahely. A helyettesítési hatással elmentéses következményekkel jár a jövedelmi hatás. Mivel nagyobb a reálkereset, kevesebb munkával is elérhető a korábbi jövedelem, sőt még nagyobb is, ha a keresetnövekedés elég gyors. Az eredmény a munkaerő-kínálat és vele a teljesítmény viszonylagos csökkenése is lehet. Általában az a tapasztalat, hogy rendszerint a helyettesítési hatás érvényesül. (Erdős, 2012)

Kijelenthető tehát, hogy hazánkban az egykulcsos szja bevezetése számos pozitív makrogazdasági következménnyel járt. Természetesen a korábbiakban említett negatív, illetve semleges hatások némelyike is megfigyelhető volt hazánkban is, de összességében – a pozitív és a negatív hatások egyenlegeként – kijelenthető, hogy az egykulcsos szja bevezetése hozzájárult az ország versenyképességének javulásához úgy, hogy közben nem veszélyeztette a költségvetési egyensúly fennmaradását sem.

A Kormány részéről az egyszámjegyű személyi jövedelemadó kulcs gondolata az elmúlt évek során többször felmerült. Az MNB (2019) versenyképességi programja szerint a személyi jövedelemadó mértékének csökkentése növelheti a munkaerő kínálatát és jót tehet a lakossági állampapír vásárlásoknak is. Becslések szerint a 9%-ra tervezett személyi jövedelemadó kulcs nagysága mint-

egy 1.000 milliárd Ft-os bevétel kiesést okozna a központi költségvetésnek, mivel az egyszerűsített személyi jövedelemadóba átalakított adókulcs mellett a személyi jövedelemadó bevétel hozzávetőlegesen a 2012. évi személyi jövedelemadó bevétel szintjére esne vissza. Adószakértők és közgazdászok véleménye szerint a személyi jövedelemadó mértékének 15%-ról való csökkentése ugyanakkor jelentős nettó bérnövekedést eredményezne a munkavállalóknál, sokkal több fogyasztásra fordítható összeg maradna a dolgozóknál, valamint tovább fehéredhetne a gazdaság az adómorál javulásával.

5.5. Irodalomjegyzék

- AIDT, TOKE S. - JENSEN, PETER S. (2009): The Taxman Tools Up: An Event History Study of the Introduction of the Personal Income Tax, *Journal of Public Economics*, 93 (1-2), online, letöltve: 2014. 06. 28. <https://www.repository.cam.ac.uk/bitstream/handle/1810/195435/0766.pdf?sequence=1> pp. 1-33.
- ALM, JAMES - MCKEE, MICHAEL - SKIDMORE MARK (1993): Fiscal Pressure, Tax Competition, and the Introduction of State Lotteries, *National Tax Journal*, 46, online, letöltve: 2014.06.28. <http://www.jstor.org/discover/10.2307/41789039?uid=2&uid=4&sid=21104224365927> pp. 463-476.
- AMBRUS, RITA ANNA (2012): A személyi jövedelemadó rendszer áttekintése, különös tekintettel az adókedvezmények hatására, online, letöltve: 2013.06.20. http://www.nyme.hu/fileadmin/dokumentumok/ktk/Kepzes_doktori/2013/2013_AmbrusRita_d.pdf p. 34.
- ÁDÁM JÁNOS. (2015): A munkavállalás adóterhelését illetően sokat lefaragott hátrányából Magyarország, online, letöltve: 2020.03.21. <https://www.mnb.hu/letoltes/adam-janos-a-munkavallalas-adoterheleseit-illetoen-sokat-lefaragott-hatranyabol-magyarorszag.pdf>
- ÁRENDÁS CSABA - DUDÁS TAMÁS - ILLÉS GÁBOR - SZINEK KÉNESY MARIANNA (2006): A Szlovákiai adóreform 2004-ben - a 19% egy éve online, letöltve: 2014. 06. 28. http://www.sze.hu/etk/_konferencia/publikacio/Net/eloadas_arendas_csaba.pdf
- BATURO, ALEXANDER - GREY, JULIA (2007): Flatliners: Ideology and Rational Learning in the Diffusion of the Flat Tax. IIS Discussion Paper No. 210. Letöltve: 2020.03.02. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.980704>

- CSIZMADIA ÁRON (2013): Várakozások és eredmények - Hogy bizonyított az egykulcsos szja, online, letöltve: 2014. 06. 28. www.bgf.hu/pszk/Szervezeti.../tdk/.../Csizmadia_Aron%20dolgozat.pdf
- ELLIS, JOSEPH M. (2011): The flat tax in central Europe: Slovakia and Czech Republic in comparative perspective, online, letöltve: 2014.07.08. <http://www.cejpp.eu/index.php/ojs/article/view/80/73>
- ERDŐS TIBOR (2012): Egykulcsos jövedelemadó és gazdasági növekedés, Közgazdasági Szemle, LIX. évf., 2012. február pp. 109-138.
- GALÁNTAINÉ MÁTÉ ZSUZSANNA (2006): Adó(rendszer)tan, Aula Kiadó, Budapest
- IVANOVA, ANNA - KLEMM, ALEXANDER (2005): The Russian Flat Tax Reform, IMF Working Paper, WP/05/16
- JI, KAN - LIGTHART, JENNY E. (2012): The Causes and Consequences of the Flat Income Tax, online, letöltve: 2014. 06. 28. https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/download.cgi?db_name=res_phd_2013&paper_id=116
- KALOCSAI ZSOLT (2011): Egykulcsos szja: Áldás vagy átok? online, letöltve: 2020.03.21. <https://www.rsm.hu/blog/2011/02/egykulcssozjaaldasvagyatok>
- KISS SÁNDOR CSANÁD - SCHARLE ÁGOTA - SZABÓ BÁLINT - SZABÓ PÉTER ANDRÁS (2008): Adóreformok Európában, In: Külgazdaság, 52 évf. 9-10 szám, pp. 7-33.
- KPMG (2020): Tax rates, online, letöltve: 2020.03.10. <http://www.kpmg.com/Global/en/services/Tax/tax-tools-and-resources/Pages/tax-rates-online.aspx>
- KSH (2008-2019): A központi költségvetés bevételei, online, letöltve: 2013. 11.01. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qse006d.html
- MAZARS (2013): Tax Brochure 2013. online, letöltve: 2013.08.16. <http://hun.mazars.hu/Nyitolap/Hirek/Hirleveleink-Kiadvanyaink/Brosurak-2013/KOeZEP-KELET-EUROPAI-ADO-BROSURA-2013>
- MNB (2019): Versenyképességi program, online, letöltve: 2020.03.20. <https://www.mnb.hu/letoltes/versenykepessegi-program.pdf>
- MURAKÖZY BALÁZS (2006): Az Egy adókulcs legendája, online, letöltve: 2014. 06. 28. http://magyarnarancs.hu/publicisztika/az_egy_adokulcs_legendaja-65371

- NAGY ZSÓFIA (2012): Az egykulcsos adó: mi lehet a régiós örület mögött? online, letöltve: 2013.10.02. <http://privatbankar.hu/ado/egykulcsos-ado-mi-lehet-a-regios-orulet-mogott-247425>
- NAV (2011-2019): Adótáblák, online, letöltve: 2014-07-09 https://www.nav.gov.hu/nav/kozerdeku_adatok/egyedi_kozzeteteli_lista/10_Statistikak/Evkonyvek.html
- OECD (2006): Fundamental reform of personal income tax, OECD Tax Policy Studies No. 13. online, letöltve: 2014. 06. 28. <http://browse.oecdbookshop.org/oecd/pdfs/product/2306081e.pdf>
- PORTFOLIO (2008): Egykulcsos adózás kontra családi adózás, online, letöltve: 2013.11.07. <http://index.hu/gazdasag/magyar/adoado080409>
- PORTFOLIO (2017): Csak az adóterhek nyugat-európai színvonalúak Magyarországon, online, letöltve: 2020.03.15. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20170730/csak-az-adoterhek-nyugat-europai-szinvonaluak-magyarorszagon-257911>
- RABUSHKA, ALVIN (2006): International Academic Forum on Flat Tax Rate, Center of Excellence in Finance, Bled, Szlovénia
- SAAVEDRA, PABLO (2007): Flat Income Tax Reforms, Ch. 8. in Fiscal policy and economic growth, Gray C., Lane T., Varoudakis A. (szerk.), World Bank.
- SCHIAU, LAURA A. - MOGA, AURA C. (2009): The flat tax effects- theoretical and empirical evidence in western and eastern European countries, online, letöltve: 2014. 06. 28. <http://steconomice.uoradea.ro/anale/volume/2009/v3-finances-banks-and-accountancy/57.pdf>
- SZABÓ ANNA (2019): Bejött-e az egykulcsos adó? online, letöltve: 2020.03.21. <https://novekedes.hu/elemlzesek/bejott-e-az-egykulcsos-ado-itt-a-2010-tol-bevezetett-adoreformok-merlege>
- SZIKORA JÁNOS (2011): Foglalkoztatási terhek és adókulcsok, online, letöltve: 2014. 03.22. http://www.szef.hu/lapok/806/csatolmany_p_9
- VÁMOSI NAGY SZABOLCS (2004): Egykulcsos szja? Publicisztika, XLVIII. évfolyam 11. szám, 2004. március 12.

III. rész
Jövedelemadózás és
makrogazdaság

6. A magyar adórendszer működése és a költségvetési stabilitás - 2010-2020 ¹

6.1. Bevezetés

Amikor az adózás működését bármely oldalról és bármely időhorizonton vizsgáljuk, figyelembe kell vennünk, hogy az szorosan kapcsolódik a társadalmi-gazdasági érték- és érdekválasztások formálta célokhoz, a múltból örökölt, a jelenben ható és a jövőbe mutató külső- és belső feltételekhez. Folyamatos kölcsönhatásban van azzal a célrendszerrel, aminek maga is része: eszköze és formálója.

A tanulmány a magyar adórendszert egy nézőpontból, a költségvetési stabilitás megteremtése és ebben az ún. szabályalapú költségvetés szerepe, s az annak betartásán öröklődő, 2012-től közjogi felhatalmazásokkal felruházott Költségvetési Tanács szemszögéből tekinti át, így nem tekinti feladatának az adózás körében akárcsak az utóbbi időben megjelent – értékes irodalmi – anyag ismertetését, hivatkozását.

Ahogy a világon mindenütt, így Magyarországon is a működő független fiskális intézményeknek, közkeletű nevükön a költségvetési tanácsoknak a legfőbb feladata az államháztartás egyensúlya feletti „öröklődés”. (Kopits, 2007) E feladatában a magyar Költségvetési Tanács (továbbiakban Tanácsként, KT-ként is említve) az éves költségvetési törvények (s azok módosításai) tervezetét véleményezve, a költségvetési törvények végrehajtását félénkenként értékelve vigyázza az államadósság bruttó hazai termékhez (a GDP-hez) viszonyított arányának a folyamatos csökkenését, amibe természetesen beletartozik a központi költségvetés bevételi és kiadási oldalának vizsgálata is.² (Kovács, 2016, 2019)

¹ A szerző megköszöni a Költségvetési Tanács Titkársága szakértőinek, Gergics Tündének, Kékesi Lászlónak és Varga Sándornak a tanulmány megírásához nyújtott messzemenő segítségét.

² A 2011. április 25-én elfogadott Magyarország Alaptörvényének 36. cikk (4) és (5) bekezdése – a szabályalapú költségvetés legfontosabb elemeként – kimondja, hogy az Országgyűlés nem fogadhat el olyan központi költségvetésről szóló törvényt, amelynek eredményeképpen az államadósság

Írásunk a bevételeket tárgyalja. Az elemzésben a 2010 és 2018 közötti időszak-
ra tényszámok, 2019-re előzetes teljesítés, míg 2020-ra a jóváhagyott központi
kölségvetésben alapul vett előirányzatok szerepelnek, jelezve, hogy utóbbiakat
minden bizonnyal érinteni fogja a költségvetés kényszerű változtatása. A 2020
március közepétől kialakult rendkívüli helyzet időbeli fennmaradásától, illetve
a gazdaság mentésére, újraindítására irányuló, adózást is érintő intézkedésektől,
illetve ezek sikerétől is függ, hogy végül is mennyi idő múlva térhetünk vissza a
tanulmányban ismertett jellemzőkhöz.

6.2. Az államadósság-ráta és az államháztartás egyenlege

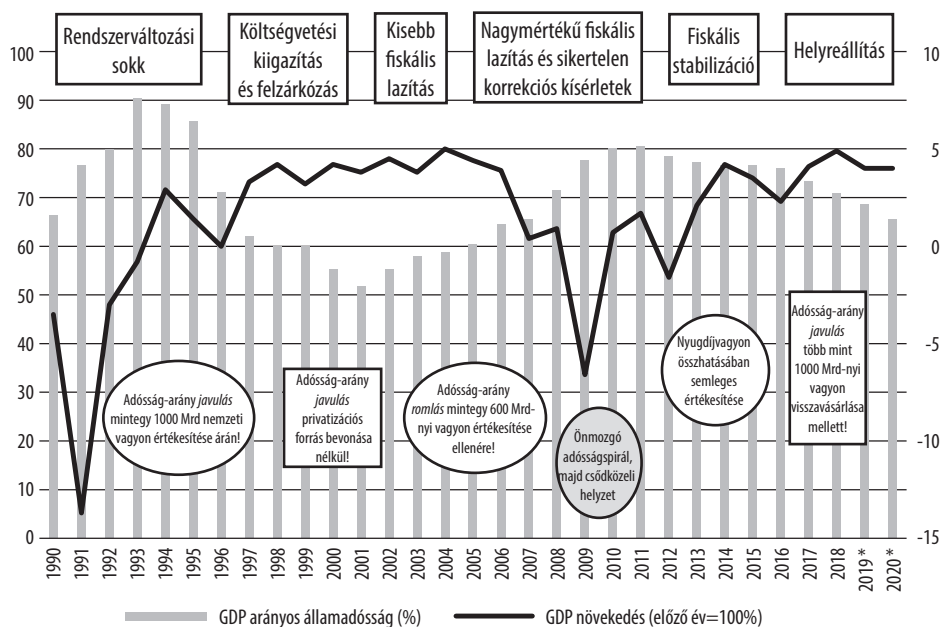
A Költségvetési Tanács – felhatalmazása alapján – tehát az éves költségvetési
törvények tervezetének véleményezése, valamint a költségvetési törvények vég-
rehajtása során az államadósság GDP-hez viszonyított aránya csökkentési köte-
lezettségének betartását vizsgálja. A költségvetési törvények erre az arányszámra
az „államadósság-mutató” fogalmat használják. A tanulmány tárgya szempont-
jából elhanyagolható különbség miatt maradunk a nemzetközileg elfogadott
„államadósság-ráta” használata mellett. E mutató két tényező eredménye: az
államadósság és a GDP összegének a hányadosa.

A rendszerváltozás évében tapasztalt 60-70 százalékos közötti ráta 1993-ra
„egyekbe – 90 százalékra – szökött”, majd azóta kisebb nagyobb hullámokat vetve
2011 – nem véletlenül az Alaptörvény elfogadása – óta folyamatosan csökkent, s
2019 végére 66,3 százalékra süllyedt.³ Érdemi, gyors javulás 2017 óta figyelhető

meghaladná a GDP felét. Mindaddig, amíg az államadósság a GDP felét meghaladja, az Országgyűlés csak olyan központi költségvetésről szóló törvényt fogadhat el, amely az államadósság GDP-hez viszonyított arányának csökkentését tartalmazza (ez az államadósság-szabály). Kivételt képeznek a különleges jogrenddel járó olyan vis-major helyzetek, mint a 2020 márciusától hazánkat is sújtó koronavírus-járvány, s az általa esetlegesen bekövetkező recessziós időszak. Az Alaptörvény 44. cikk (1) bekezdése szerint a Költségvetési Tanács az Országgyűlés törvényhozó tevékenységének támogató szerveként vizsgálja a központi költségvetés megalapozottságát. A Tanács e cikk (3) bekezdésében még erősebb felhatalmazást kapott: „a központi költségvetésről szóló törvény elfogadásához a 36. cikk (4) és (5) bekezdésében foglaltak betartása érdekében a Költségvetési Tanács előzetes hozzájárulása szükséges.” Az említett „örködésként” legfontosabb szabályai ezek. A Tanács ezen és további feladatait a Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCV. törvény határozza meg.

- 3 Az államadósság-ráta – alakulásával kapcsolatban visszatérő véleményként jelenik meg, hogy annak kedvező alakulásában a „magánnyugdíjpénztárak államosításából” származó mintegy 3.000 milliárdos forrásnak meghatározó szerepe volt, illetve, hogy az EXIMBANK finanszírozási megoldásai miatt kisebb, mintegy 250 milliárdos összegű növelő tétel terhelte meg az államadósságot. Anélkül, hogy részletes elemzésekbe bocsátkoznánk, belátható, hogy ez a megközelítés téves. A

meg a gazdasági növekedés felgyorsulása révén. Mindebben szerepe van a 2012 óta felállt új Költségvetési Tanácsnak is. A kedvező adatok alapján még 2020 márciusában, a gazdasági világválságot hozó koronavírus-járvány európai méretű kiterjedése előtt nem kellett nagy bátorság annak kimondására, hogy elérhető távolságba került az Európai Unió kritériumaként megjelölt 60 százalékos államadósság-ráta.⁴

1. ábra: Áttekintés az államadósság-rátáról, a gazdasági növekedésről 1990-2020 között

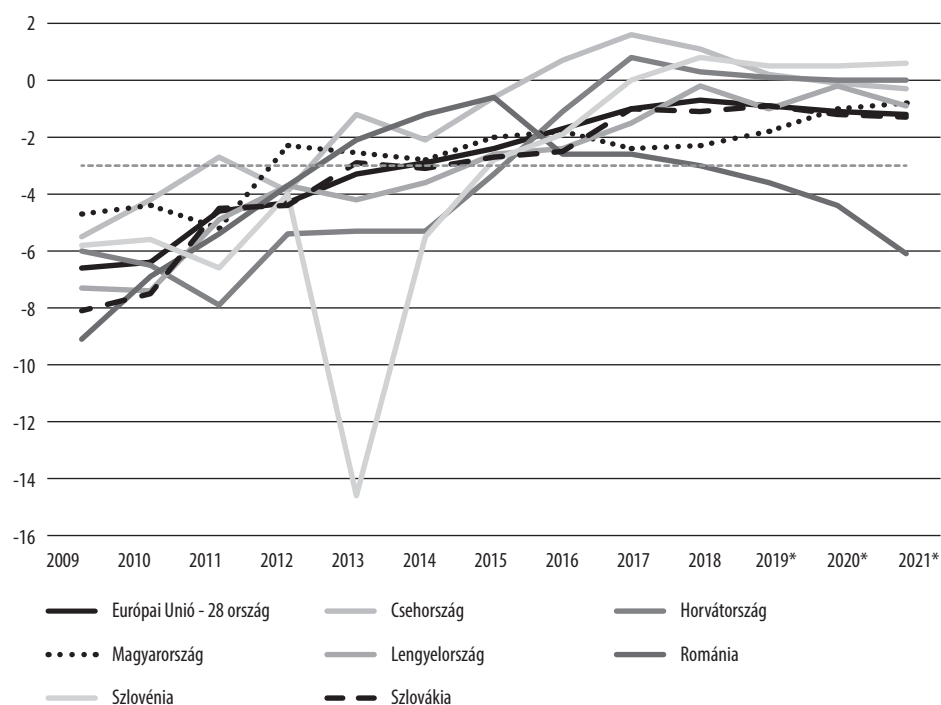
Forrás: Eurostat, 2020. évi központi költségvetésről szóló törvény, saját szerkesztés

Az államadósság alakulása döntően attól függ, mekkora mértékben haladják meg évről évre az állami kiadások a bevételeket vagy fordítva (itt leegyszerűsítve a kérdést). Magyarországon az Alaptörvényben megfogalmazott államadós-

magánnyugdíj-pénztári rendszer évente félezer milliárdosra növekvő költségvetési támogatásokra épülő fenntartása esetén az államadósság-ráta – más változatlan feltételek esetén is – a 2019. év végére a tényleges 66 százalék körüli szint helyett 95 százalék közelébe emelkedett volna. Az EXIMBANK támogatások miatti egyszeri adósságnövekedés – ami igen hosszú jogi vita után hozott döntés nyomán következett be –, az adott év adósság-rátáját 0,2 százalékponttal rontotta.

⁴ A vizsgált 2010-2020 közötti időszakban több ország küzdött nagymértékű államadóssággal. 2019 végén például az adósságráta Franciaország esetében 100 százalék körüli, Olaszországban 133 százalék. Ezzel szemben a környező országok közül Csehország esetében csak 31 százalék, és kismértékű Romániában (38 százalék), Lengyelországban és Szlovákiában (47-47 százalék).

ság-ráta csökkentési cél teljesítése nagymértékben annak függvénye, képes-e a kormányzat – hatáskörébe tartozóan – az államháztartás központi alrendszerének bevételeit és kiadásait egyre inkább egyensúlyba hozva a hiányt csökkenteni, majd akár pozitív egyenleget elérni. Utóbbira egyre több a példa az Európai Unióban. Ezért a Költségvetési Tanács figyelmének fókuszában kezdetektől ott volt ennek figyelemmel kísérése és véleményezése is.⁵ Természetesen az államháztartásba a helyi önkormányzatok is beletartoznak. Itt azonban a kormányzatnak közvetett ráhatási lehetősége van a pénzgazdálkodásra.

2. ábra: Államháztartási egyenleg Magyarországon és a környező EU-tagországokban (a GDP %-ában)⁶

Forrás: Eurostat, Európai Bizottság járvány előtti előrejelzése, KT Titkárság szerkesztés

Az egyenleg alakulása szempontjából – a kiadások mederben tartása mellett – tehát meghatározó szerepe van a bevételeknek. Ezért a Költségvetési Tanácsnak

⁵ E feladatot a 2018. évi XL. tv. meg is határozta a Költségvetési Tanács részére.

⁶ Az ábrában látható egyenleg nem pénzforgalmi, hanem az Európai Unió előírásainak megfelelően eredményszemléletű számbavétel eredménye. E tanulmány szempontjából azonban nem teszünk különbséget a kettő között.

nyilvánvalóan évről-évre kiemelt figyelmet kell szentelnie a bevételek, azon belül az adó- és adójellegű bevételek, járulékok (továbbiakban: adóbevételek) – tervezésére s az előirányzatok teljesítésére is.

A továbbiakban a Költségvetési Tanács – minden évben a költségvetési törvény tervezetéről, a költségvetési törvény végrehajtásának félévenkénti végrehajtásáról megfogalmazott – véleményeire, nemkülönben a Pénzügyminisztérium (PM) információira⁷ építve elemezzük az államháztartás együttes bevételein belül (fokozatosan konkretizálva) a 2010-2020 közötti adóbevételeket. Ennek során megismerjük a jövedelem- és azon belül az adócentralizáció mértékét hazánkban. Vizsgáljuk az adóbevételek megoszlását az államháztartás két alrendszere között, majd az egyes alrendszereken belül. Az adóbevételek nagy hányadát felhasználó központi költségvetés adóbevételi szerkezetét elemezve jutunk el a legnagyobb adótételekhez, a 2020-ban 5.000 milliárd forintot (az összes adóbevétel csaknem 30 százalékát) kitevő általános fogalmi adóhoz és a 2.600 milliárd forintot (közel 15 százalékot) képviselő személyi jövedelemadóhoz. Látni fogjuk, hogy a tanulmány írásakor nagy vitát kiváltó – a helyi önkormányzatok bevételét képező – iparűzési adó összege is számottevőre, több mint 800 milliárd forintra nőtt. Természetesen nyomon követhetjük a többi adóból és járulékból származó bevételek alakulását is. Közel hozza a tanulmány a kormányzatnak a gazdaság fehéritését, az adóbeszedés javítását, nemkülönben a foglalkoztatás bővítését, a gazdasági növekedés ösztönzését szolgáló intézkedéseit. A tanulmány függeléké tallóz a Költségvetési Tanács ide kapcsolódó konkrét határozataiból, indokolásaiból, így mindezek kronologikus rendben is végig kísérelhetők.

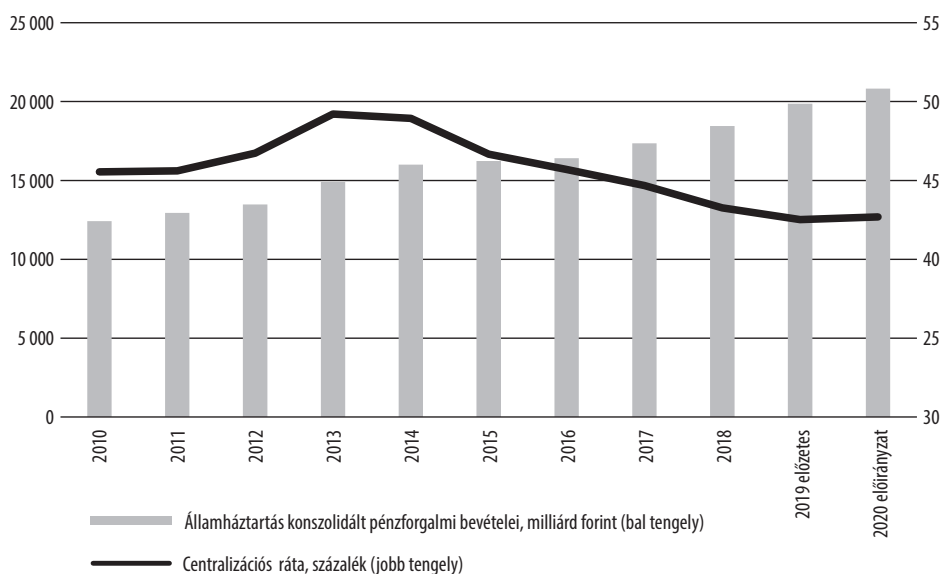
6.3. Az államháztartás együttes bevételei és a jövedelemcentralizáció mértéke

Hazánkra nézve – a koronavírus-járványt megelőzően – 2020-ra az államháztartás konszolidált pénzforgalmi bevételeit⁸ csaknem 21 ezer milliárd forintban tervezték. Az összeg tíz év alatt csaknem megduplázódott.

⁷ A Pénzügyminisztérium (2010-től 2018-ig Nemzetgazdasági Minisztérium) illetékes szervezeti egységeitől, illetve a Nemzeti Adó- és Vámhivataltól és a Magyar Államkincstártól a Költségvetési Tanács számára rendszeresen rendelkezésre bocsátott és a tanulmányban is felhasznált publikus bevételi és kiadási adatsorok forrásául a továbbiakban egységesen PM-et jelöljük meg részletezés nélkül.

⁸ Az államháztartáson belüli pénzmozgások kiszűrése nélkül számított.

E bevételeknek a megtermelt bruttó hazai termékhez viszonyított, az évtized első felében tapasztalt 45,5 százalékos mértéke 2013-ra 49 százalék fölé emelkedett, vagyis megnőtt a jövedelemcentralizáció mértékét kifejező centralizációs ráta. Ezt követően e ráta – fokozatosan csökkenve – 2019-ben (az előzetes adatok szerint) 42,5 százalék lett, s 2020-ban is várhatóan 42-43 százalék között teljesül.

3. ábra: Az államháztartás konszolidált pénzforgalmi bevételeinek összege milliárd forintban és a GDP arányos mértéke (a centralizációs ráta) százalékban 2010-2020 között

Forrás: PM, KT Titkársága szerkesztés

6.4. Az államháztartás adóbevételei és az adócentralizációs ráta

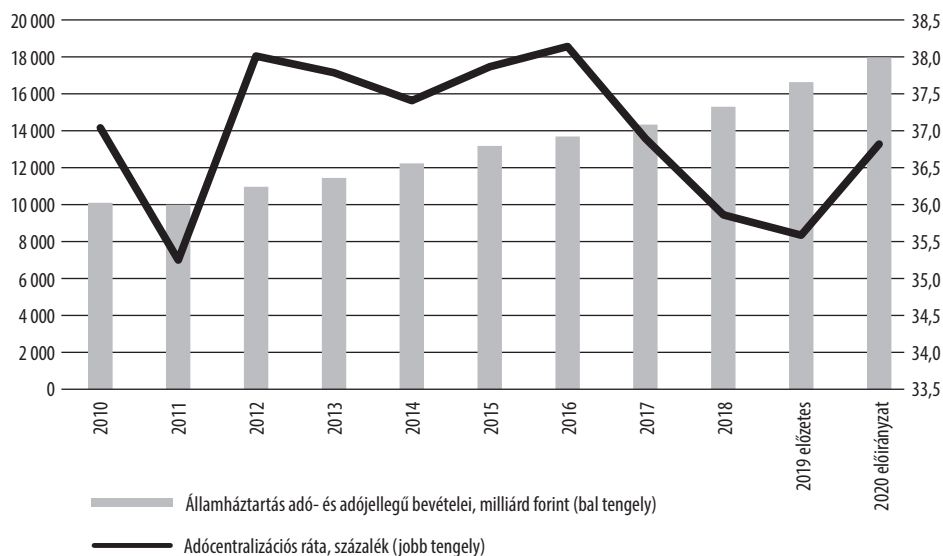
Az adózás összetett folyamatában jelen van az államháztartással szembeni kettős várakozás. Az állampolgárok egyfelől elvárják, hogy az állam minél szélesebb körű, magas színvonalú közszolgáltatásban (egészségügyi, oktatási, szociális, kulturális, igazgatási, közlekedési, környezetvédelmi stb. ellátásban) részesítse őket. Másfelől azt kívánják, hogy az állam kevés adó fizetésére kötelezze őket. Ebben nem különböznek a vállalkozások sem. Mindemellett mindkét jövedelemtulajdonos csoport közvetlen vagy közvetett támogatást is vár az államtól.

Az egymással szembefutó várakozások teljesítése nem kis feladat elé állítja a mindenkori kormányzatot (nem csak nálunk).

Ezekhez kapcsolódva itt csak röviden tudunk kitérni az adópolitikára, amely attól függ, hogy az ország milyen filozófiát követ az államháztartási feladatok körét illetően. A széles közszolgáltatási feladatkört felvállaló országokban (lásd az észak-európaiakat, különösen Dániát és Svédországot) a jövedelemcentralizáció mértéke igen magas (60 százalék fölötti). Ezzel ellentétben az „ázsiai kistigris” országokban vagy az USA-ban az állam szűk körű közösségi szolgáltatást vállal magára, ebből következően ott a jövedelemcentralizáció mértéke is alacsony (30 százalék körüli). Ugyanakkor itt az állam bizonyos oktatási, egészségügyi, szociális stb. feladatok nyújtását a vállalkozásokra hárítja. Mi a „középutat” választottuk az előző pontban látott 40-50 százalékos jövedelemcentralizációval és az itt szereplő 30-40 százalékos adócentralizációval.

Dönteni kell arról is, hogy az adórendszer milyen utat kövessen. Nálunk a később tárgyaltak szerint a munkát terhelő adók vannak előtérben (az áttekintett 10 év alatt részesedésük 50 százalékról ugyan visszaesett 46 százalékra, de még így is ez a legnagyobb arányú). Ezt követik a fogyasztást terhelő adók, amelyek részesedése egyharmadról felfutott 40 százalékra. A tőkét, jövedelmet terhelő adók súlya teszi ki a maradék 15 százalék körüli mértéket. Mindezekkel összefüggésben alakulnak ki a különböző adók kulcsai. Az adóbevételek nagysága – ezek mellett – függ a gazdaság teljesítményétől és természetesen az adóbeszedés hatékonyságától, s az adózók fegyelmétől.

Az államháztartás bevételeinek legnagyobb hányadát, több mint négyötödét teszik ki az adóbevételek. Összegük a 2010. évi valamivel több mint 10 ezer milliárd forinttal szemben – évről évre növekedve – 2020-ban már 18 ezer milliárd forint körül lehet. E bevételek GDP-arányos mértéke – az adócentralizációs ráta – a 2010. évi 37,1 százalékról 2016-ra 39-40 százalék közé emelkedett, majd hullámzóan alakulva 2020-ra 37 százalékra süllyedhet.

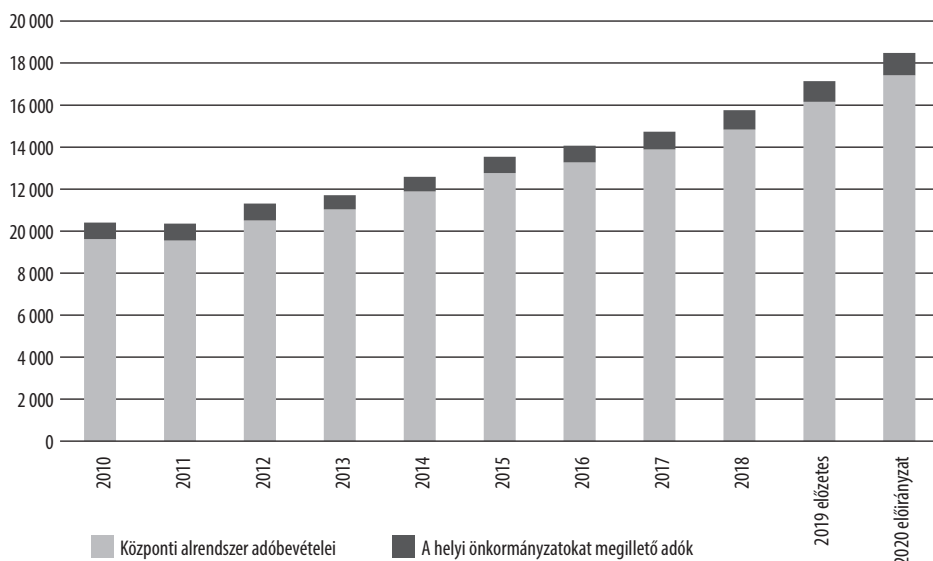
4. ábra: Az államháztartás adó- és adójellegű pénzforgalmi bevételeinek összege milliárd forintban és a GDP-arányos mértéke (az adócentralizációs ráta) százalékban 2010-2020 között

Forrás: PM, KT Titkársága szerkesztés

6.5. Az adóbevételek az államháztartás két alrendszerében

Az adóbevételek megoszlanak az államháztartás két alrendszere között. Döntő részüket – mintegy 94 százalékukat – a központi alrendszerben használják fel, míg 6 százalékukat a helyi önkormányzatok feladatainak végrehajtását szolgálja. Az önkormányzatok részesedése a rendszerváltozást követően jóval nagyobb volt, elég, ha csak arra gondolunk, hogy a központilag beszedett és az önkormányzatoknak átengedett személyi jövedelemadó először 100 százalékban őket illette meg. Utóbbi azonban elviselhetetlen jövedelemkülönbséget idézett elő a helyhatóságok között, ezért fokozatosan átváltották a kiegyensúlyozottabb pénzellátást hozó, normatívan elosztott – egyrészt mindenkit lakosságárányosan megillető, másrészt az ellátandó feladatokhoz kapcsolódó – állami hozzájárulássá. 2010 után pedig annak következményeként csökkent tovább az átengedett bevételek súlya, mert a központi költségvetés fokozatosan átvette az önkormányzatoktól az országosan erőteljes koordinációt igénylő egészségügyi (kórházi, szakrendelői), közoktatási, valamint szociális feladatokat. (Ezzel arányosan az

átengedett központi adókon túl az önkormányzatok kapcsolódó állami támogatásai is átcsoportosításra kerültek.)

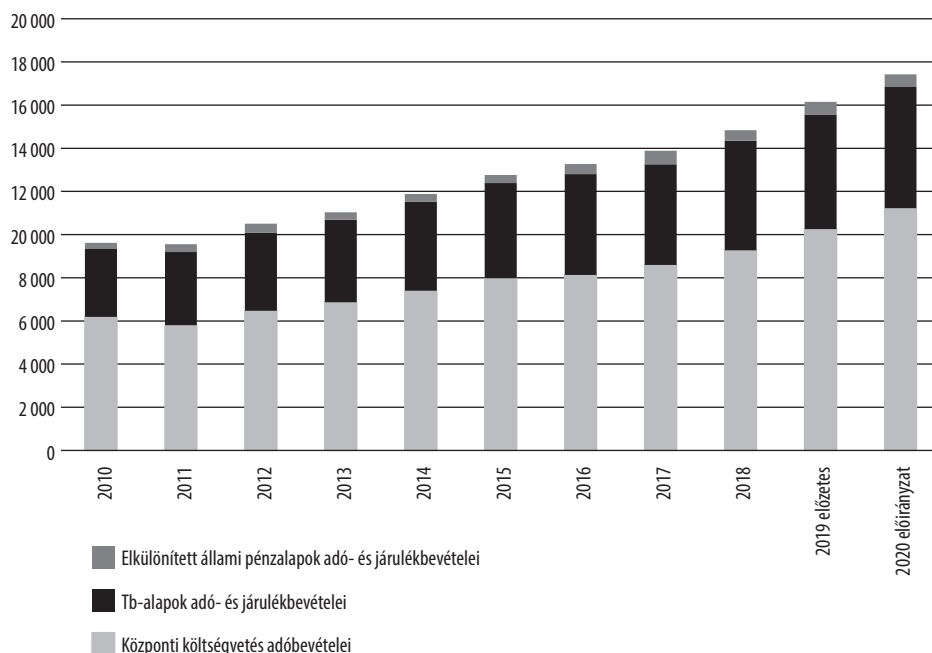

5. ábra: Az adóbevételek megoszlása az államháztartás alrendszerei között 2010-2020 között (milliárd forintban)

Forrás: PM, KT Titkársága szerkesztés

6.6. Adóbevételek az államháztartás központi alrendszerén belül

Az államháztartás központi alrendszerében az adóbevételeken a központi költségvetés, a társadalombiztosítás két alapja, valamint az elkülönített állami pénzalapok osztoznak. Az áttekintett évtizedben a központi költségvetés részesedése 61-64 százalék között mozgott, 2020-ban ez utóbbi várható. A tb-alapok súlya egyharmad körüli, míg az elkülönített alapoké 3-4 százalék. Az arányeltolódások a feladatok ide-oda csoportosításával függtek össze.

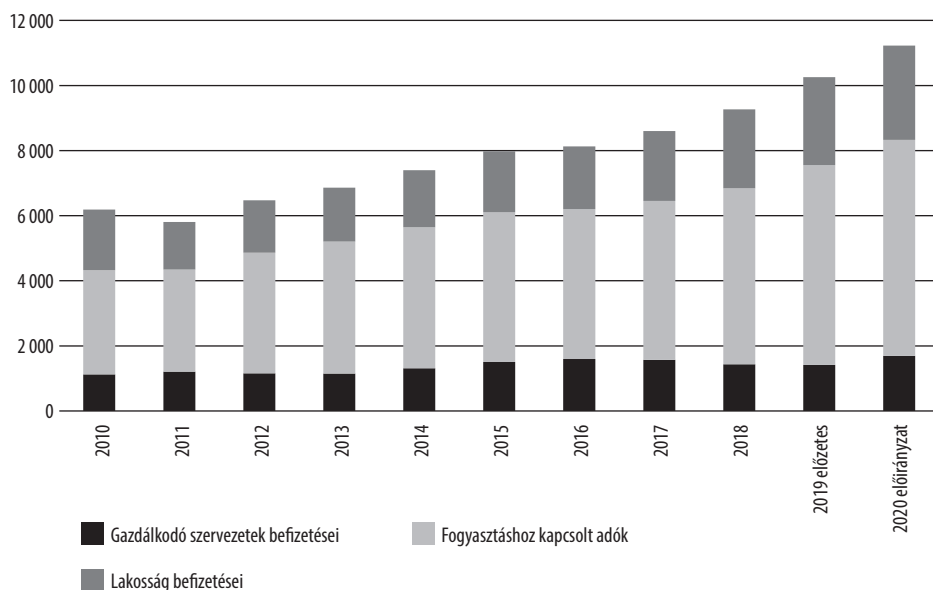

6. ábra: Az adóbevételek megoszlása az államháztartás központi alrendszerén belül a főbb felhasználók szerint 2010-2020 között (milliárd forintban)

Forrás: PM, KT Titkársága szerkesztés

6.6.1. A központi költségvetés főbb adócsoportjai

A központi költségvetést megillető adókon belül a legnagyobb részarányt – a tíz év alatt folyamatosan emelkedve, mára 60 százalékot kiteve – a fogyasztáshoz kapcsolt adók képezik. A gazdálkodó szervezetek befizetései ellenkező utat bejárva 14-15 százalékot, míg a lakosság befizetései átlagosan 25 százalékot képviseltek ez időszakban. Az utóbbi 2010-ben még 30 százalékos súlyú volt, a később tárgyalta szerint a személyi jövedelemadó háttérbe szorult, s ez csökkentőleg hatott a lakossági adókra.

7. ábra: A központi költségvetést megillető adók összetétele főbb csoportok szerint 2010-2020 között (milliárd forintban)

Forrás: PM, KT Titkársága szerkesztés

6.6.1.1. A gazdálkodó szervezetek befizetései

E körben a legjelentősebb tétel a társasági adó. Ez a 2010-ben teljesített befizetések 25,8 százalékát adta, majd 2016-ban 42,9, 2017-ben 39,8 százalékát. A folyamatos aránynövekedés annak ellenére következett be, hogy 2010 augusztusától az alacsonyabb, 10 százalékos adómérték alá eső adóalap szélesedett (50 millió forintról 500 millió forintra). Ugyanis ezáltal az adóelkerülés csökkent, nemkülönben kedvezően hatott a gazdasági növekedés is. Ezek mellett pozitív hatást fejtett ki 2015-től az ún. adóhitel intézménye.⁹ 2017-től az egységes, 9 százalékos adókulcs lépett életbe. Ennek hatására ezen adónem súlya visszaesett.

⁹ A kiemelten gyors növekedést produkáló cégnél az adott évi többletadónak a következő időszakban részletekben történő megfizetését teszi lehetővé azáltal, hogy a befizetési kötelezettségből (beruházás, munkahelyteremtés stb. után) kedvezmény is érvényesíthető. Így az adott évi többletkötelezettség egy része a következő években teljesül.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 előzetes	2020 előirányzat
Társasági adó és társas vállalkozások különadója	291,0	300,5	342,3	322,5	394,8	548,8	683,1	624,9	380,4	303,3	501,1
Pénzügyi szervezetek különadója	182,3	186,5	84,9	139,1	148,6	149,6	73,2	64,2	53,3	56,7	65,0
Egyes ágazatokat terhelő különadó	151,7	171,9	165,6	9,8	-1,0	0,3	0,0	1,1	0,7	0,0	0,0
Energiaellátók jövedelemadója	17,0	16,9	5,6	54,1	35,0	41,6	46,2	53,1	59,7	26,6	74,3
Bányajáradék	108,9	111,5	103,6	63,2	63,0	35,0	27,6	28,8	43,7	45,6	38,0
Egyszerűsített vállalkozói adó	181,9	172,3	146,5	110,0	96,8	89,4	81,1	63,6	54,1	43,4	0,0
Kisvállalati adó	0,0	0,0	0,0	10,1	12,7	11,0	13,6	22,4	41,7	70,5	87,6
Kiadózók tételes adója	0,0	0,0	0,0	28,3	42,2	54,4	69,9	98,2	124,9	158,5	192,6
Rehabilitációs hozzájárulás	54,2	66,4	62,7	64,1	66,0	66,3	70,3	80,9	92,3	102,4	113,1
Elektronikus és időalapú útdíj	0,0	0,0	0,0	53,7	127,5	194,2	213,5	234,8	249,6	286,9	311,2
Környezetvédelmi termékdíj	18,5	19,8	56,4	48,2	49,8	67,2	72,7	79,8	79,1	82,7	86,2
Egyéb befizetések*	178,3	164,1	189,6	249,0	273,1	248,1	242,0	220,3	252,5	238,6	220,8
Összesen	1 125,8	1 209,9	1 157,2	1 152,1	1 308,4	1 505,8	1 593,2	1 572,1	1 431,9	1 415,1	1 689,9

**1. táblázat: A gazdálkodó szervezetek befizetéseinek összetétele
2010-2020 között (milliárd forintban)**

**Egyéb befizetések: hitelintézeti járadék, cégautó adó, játékadó, energiaadó, környezetterhelési díj, közműadó, reklámadó, vízkészlet járulék, hulladéklerakási járulék, bírságok stb.*

Forrás: PM, KT Titkársága szerkesztés

Ugyancsak kiemelésre méltó a teljesítésben a pénzügyi szervezetek – változatos adóalapok és adókulcsokkal megállapított – különadója és az egyes ágazatokat terhelő különadók (válságadók). Ezek részaránya például 2010-ben 16,2, illetve 13,5 százalék volt. Ezt követően súlyuk fokozatosan csökkent, a válságadók pedig 2013-tól meg is szűntek. Lényeges, hogy az egyszerűsített vállalkozási adó 16,2 százalékkal részesedett az évtized elején, majd gyakorlatilag eltűnt, mert a kisvállalati adó és a kiadóók tételes adója vette át a szerepét. Ez utóbbiak egyszerű és kedvező adókötelezettsége vonzóan hatott az adózókra. Új teher jelent meg 2013-tól az elektronikus és az időalapú útdíj formájában is, amelyek részese- dése fokozatosan – a forgalom és a díjtétel növekedésével – emelkedve a kezdeti 4 százalékról 2020-ra 18 százalékra növekedhet.

6.6.1.2. Fogyasztáshoz kapcsolt adók

A fogyasztáshoz kapcsolt adókból kiemelkedik az általános forgalmi adó (áfa) bevétele, amely – a tárgyalt időszakban megkétszereződve – a 2010. évi 2.313,6 milliárd forintról 2019-ben 4.532,4 milliárd forintra emelkedett. (Csupán egy alkalommal, 2011-ben lett kisebb az áfabevétel az előző évinél, viszont 2012-ben az általános áfakulcs 27 százalékra emelésével már 528 milliárd forinttal múlta felül a 2011. évit.)

Az áfa az ebbe a bevételi csoportba tartozó adókból képződő összes bevétel – évenkénti kisebb eltéréssel – 70 százalék feletti arányát fedti le (2013-ban volt csak valamivel 70 százalék alatti a súlya, a pénzügyi tranzakciós illeték bevezetése hatására). Az összbevételen belüli aránya 2020-ban már 75 százalék körüli.

Az áfa tehát – a kormányzat gazdaság- és adópolitikájával (intézkedéseivel) összhangban – nemcsak fogyasztási adókon belül, hanem az államháztartás legnagyobb volumenű és dinamikus emelkedő adóbevétele. A vizsgált időszakban meghatározó volt a magyar gazdaság növekedése, a hazai és uniós fejlesztési források felhasználása, a termelőkapacitások megújítása, bővítése, a háztartások fogyasztásának folyamatos erősödése. Mindez a keresetek és a kereslet emelkedését is lehetővé tette. Ezek együttesen támogatták az adóalapok növekedését.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 előzetes	2020 előirányzat
Általános forgalmi adó	2 313,6	2 219,5	2 747,4	2 809,6	3 035,6	3 285,7	3 290,3	3 525,3	3 928,7	4 532,4	4 969,7
Jövedéki adó	856,5	875,1	929,4	897,3	918,9	998,4	1 011,8	1 022,1	1 111,9	1 176,4	1 226,4
Pénzügyi tranzakciós illeték	0,0	0,0	0,0	259,6	277,9	207,7	199,1	217,3	233,2	243,4	226,3
Biztosítási adó	0,0	0,0	0,0	26,2	28,7	30,0	32,4	35,7	39,7	82,5	98,0
Turizmusfejlesztési hozzájárulás	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	19,0	26,9	35,9
Egyéb tételek*	30,0	37,8	25,9	62,6	74,8	76,2	76,9	78,6	79,2	78,6	80,6
Összesen	3 200,1	3 132,3	3 702,7	4 055,3	4 335,9	4 598,0	4 610,4	4 878,9	5 411,7	6 140,1	6 636,9

2. táblázat: A fogyasztáshoz kapcsolt adók megoszlása 2010-2020 között (milliárd forintban)

**Egyéb tételek: népegészségügyi termékadó (csak 2011-ben), regisztrációs adó, távközlési adó*

Forrás: PM, KT Titkársága szerkesztés

A makrogazdasági folyamatok kedvező adóbevételi hatása mellett külön indokolt szólni azokról az adóintézkedésekről,¹⁰ amelyek az áfamérték csökkentésével – azon termékek piacán, ahol jelentős (volt) az illegális forgalom – a feketegazdaság visszaszorítását, az adóelkerülés csökkentését szolgálták/szolgálják.

Az áfabevételek biztosításában (növelésében) kiemelt szerepe van az ún. „gazdaság-fehéritő” intézkedéseknek. A fordított adózás¹¹ alkalmazására 2012. január 1-je óta van lehetősége az adóhatóságnak.

A modern technikai eszközök alkalmazásával megvalósuló „gazdaság-fehérités” időszaka 2014-től kezdődik el az online pénztárgépek NAV-ba történő bekötésével¹² és fokozatos kiterjesztésével. Alapos előkészítés után ezt az intézkedést 2015-ben követte az EKÁER-rendszer telepítése.¹³ Majd technikai szempontból egy összetettebb lépés következett: 2018 július 1-jétől vált kötelezővé az online számla adatszolgáltatás teljesítése az adóalanyok közti – legalább 100 ezer forintot meghaladó áfa tartalmú – számlák adatairól a NAV felé.

Ugyanettől az időtől írja elő a törvény a kezelő személyzet nélküli étel- és italautomaták online adatszolgáltatási kötelezettségét, 2020-tól pedig folytatódik az online számla adatszolgáltatás kiterjesztése (az adatszolgáltatási kötelezettség értékhatára 0 forintra csökken stb.) és bővül a számla kibocsátására kötelezett ügyfelek köre.

10 A Függelékben a Tanács határozatai és azok indoklása kivonatolásában ezekre részletesen kitérünk. Ebbe a körbe tartoznak – a teljes kör felsorolása nélkül – például az élő- és félsertésre vonatkozó áfa-kulcs mérséklése 27 százalékról 5 százalékra 2014. január 1-jétől, 2015-től a nagytestű állatok (szarvasmarha, juh, kecske) és 2016-tól a sertés tökehúsok értékesítését terhelő 27 százalékos áfakulcs 5 százalékra csökkentése. Ugyancsak ezen időponttól lett kisebb (5 százalékos) – az építőipar fellendítése, a foglalkoztatás ösztönzése célzatával – az új építésű lakások áfája. 2017-től csökkent a friss tej, az internet, az étkezőhelyi szolgáltatás áfakulcsa 27-ről 18 százalékra, majd ezen áfakulcs 2018-tól tovább csökkent 5 százalékra. 2019-től az ESL és az UHT tej áfaterhe is csökkent 18 százalékról 5 százalékra.

11 Fordított adózás: ahol az eladó nem hárít át áfát a vevőre, hanem a vevő fizeti meg önadózással. Első alkalommal – a veszélyeztetett adó nagyságára tekintettel – a gabonaszektor értékesítéseire vezették be, 2015. január 1-jétől már egyes vas- és acélipari termékek értékesítésére, munkaerő kölcsönzési szolgáltatásokra, később 2017-től a krómhulladék és -törmelék, valamint vanádium hulladék és -törmelék értékesítésére is kiterjesztették.

12 A pénztárgép bekötés a vállalkozások-fogyasztók viszonylatában a nyomon követést segíti, nehezíti a bevétel eltitkolást.

13 Termékek valós idejű nyomon követését szolgáló rendszer a fiktív áfa-visszaigénylésre irányuló csalások visszaszorítására a közúti áru fuvarozásban.

A gazdaságfehérítés érdekében tett intézkedések hatását az Európai Bizottság is elemzi, az intézkedések alkalmazását figyelemmel kíséri. Az elért eredményt az ún. áfarés fogalmával határozza meg.¹⁴ Visszatekintve e becslés alkalmazásával a magyar áfarés 2013-ban az elméleti áfa arányában 21 százalék volt. Ez folyamatosan csökkent – a kormányzat által bevezetett gazdaságfehérítő intézkedéseknek, a folyamatosan korszerűsített adóellenőrzési szabályoknak és alkalmazott módszereknek, a javuló adózási fegyelemnek, az adótudatosság fejlődésének, az adóelfogadottság szintje javulásának köszönhetően –, 2017-ben a becslések szerint 14 százalék, 2018-ban pedig már a 9 százalékot közelítette meg. Lényeges, hogy a hazai áfarés csökkenési üteme meghaladja az EU átlagos csökkenési ütemét. Összességében az Európai Bizottság számításai szerint a fehérítő intézkedések alkalmazása a 2014 és 2018 között együttesen – a PM Költségvetési tanácsnak küldött elemzése szerint – 1.400 milliárd forint pótlólagos bevételt hozott a költségvetésnek. (Ezt tovább növeli a 2019. és a 2020. évi – a gazdasági válság miatt várhatóan csak kisebb mértékű többlethozadék.)

Az áfa mellett jelentős bevételi arányt képvisel a jövedéki adó is. 2010-ben e bevételből mintegy 860 milliárd forint származott (26,8 százalékos részesedéssel), míg 2020-ban 1.230 milliárd forintot (18,5 százalékos arányt) érhet el. Alakulására egyfelől az olajár, másfelől a cigaretta és vágott dohány adómértékének változása, az Unió által előírt adószint követelményének teljesítése hat. Az összbevételhez mért részaránya egyenletesen csökkenő, amelynek oka – a bevétel folyamatos növekedése ellenére – új adónemek (pénzügyi tranzakciós illeték, biztosítási adó, turizmusfejlesztési hozzájárulás) „beépülése” a fogyasztási terhelő adók csoportjába, amely megváltoztatja az összetételt.

6.6.1.3. A lakosság befizetései

A lakosság befizetései közül a személyi jövedelemadó a legjelentősebb bevétel, emellett az illetékek még említésre méltók.

¹⁴ Az áfarés a makrogazdasági mutatók alapján számolt elméleti, illetve a tényleges áfabevétel különbsége.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 előzetes	2020 előirányzat
Bruttó személyi jövedelemadó bevétel	1 767,9	1 382,8	1 498,4	1 504,6	1 589,1	1 688,6	1 717,6	1 920,0	2 177,4	2 424,6	2 608,9
Illeték befizetések	83,5	75,3	109,6	107,4	120,3	136,4	157,7	173,6	191,0	215,6	229,5
Gépjárműadó	0,0	0,0	0,0	41,2	42,4	43,9	43,9	45,8	47,9	50,4	51,5
Egyéb tételek	9,1	4,2	1,4	1,1	2,0	8,1	3,1	7,9	9,0	7,6	8,8
Összesen	1 860,5	1 462,3	1 609,4	1 654,4	1 753,8	1 877,0	1 922,3	2 147,3	2 425,3	2 698,1	2 898,7

3. táblázat: A lakosság befizetéseinek összetétele 2010-2020 között (milliárd forintban)

Forrás: PM, KT Titkársága szerkesztés

E csoportban 2010-ben 1.860,5 milliárd forint bevétel teljesült, amelyben a meghatározó súlyt – 1.767,9 milliárd forinttal – a személyi jövedelemadó jelentette (ezzel 95 százalékot képviselt). A következő években e bevételi csoport együttes bevétele 2015-ig nem érte el a 2010. évi szintet. Ez egyfelől a személyi jövedelemadó 2010-2012 között végrehajtott átalakításának következménye (ez idő alatt történt meg az egységes, arányos, egykulcsos adóstruktúra bevezetése, a szuper bruttosítás és az adójóváírás intézményének kivezetése).¹⁵

Másfelől a 2008-as pénzügyi hitelválság begyűrűző hatása, belső egyensúlyhiány, csökkenő gazdasági teljesítmény, romló foglalkoztatási mutatók (magas munkanélküliség, magas államadósság stb.), és a 16 százalékos adókulcs érvényesítése 2010-hez képest 2011-ben majd 385 milliárd forinttal kisebb személyi jövedelemadó bevételt hozott (a személyi jövedelemadó bevétel 2016-ban érte el a 2010. évi teljesítés szintjét). Ezt követően évente – 2017-ben 202, 2018-ban 256, 2019-ben 247 milliárd forinttal – már meghaladta a teljesítés a közvetlenül megelőző év adatát. 2016-tól a 16 százalékos adómérték 15 százalékra mérséklődött. A kimagasló bevételnövekedés alapvető oka a gazdasági fejlődés megindulása, majd középtávon fenntarthatósága, a 2016 végén megkötött hatéves bérmegállapodás, valamint az

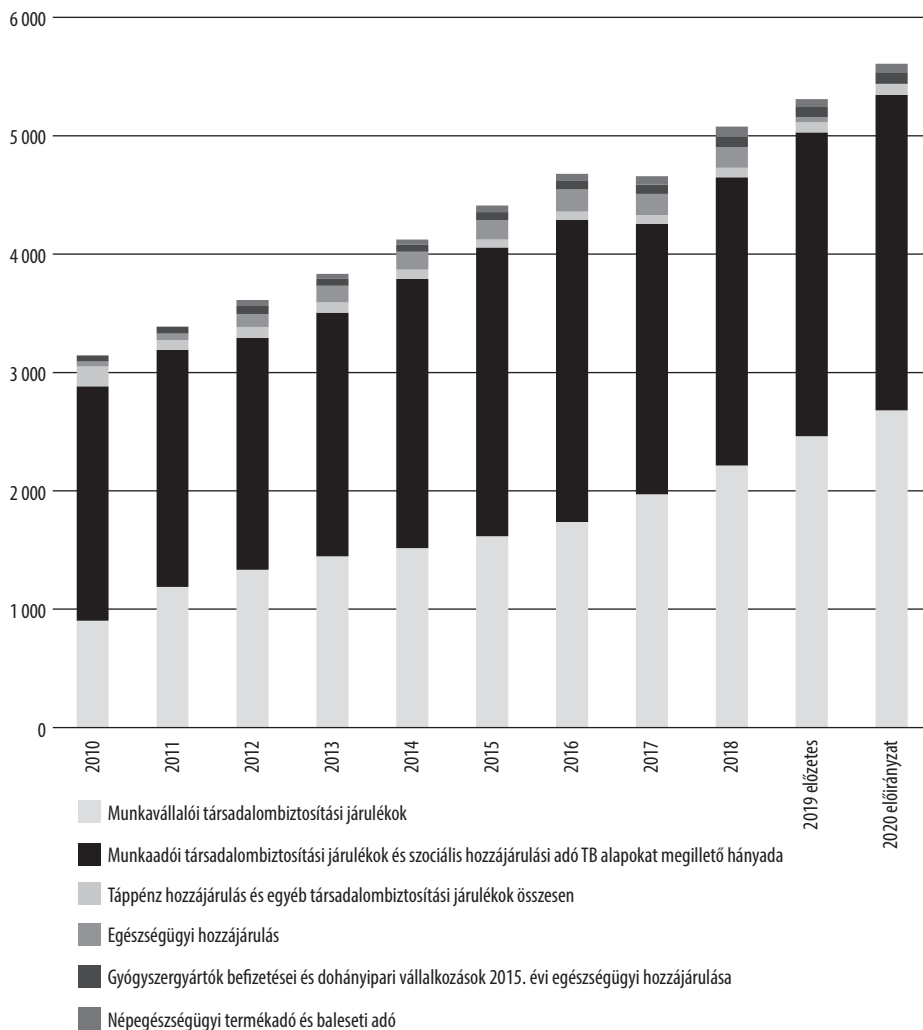
¹⁵ A személyi jövedelemadó egykulcsossá tételét különösen erős szakmai és politikai kritikák kísérték, jellemzően abból kiindulva, hogy az „igazságtalan”, a legkisebb keresetűeket sújtja, míg a nagyobb keresetűeknek kedvez. A vita ismertetése, adópolitikai összefüggéseiben az állásfoglalás kívül esik a tanulmány kereteit, a KT feladatköréből kiindulva ez esetben is csak a bevételek alakulásra gyakorolt hatásokat tárgyaljuk.

életpálya-modellek megalapozása, bevezetése, a magas bérkiáramlás, a máig tartó – évente 9-11 százalék közötti – éves bruttó keresetnövekedés.

E bevételi csoportban jelentős tétellé vált az illetékből származó bevétel. Míg ez 2010-ben 83,5 milliárd forintot jelentett, 2020-ban már 229,5 milliárd forint (az összes bevétel 8 százaléka) lehet. 2010-ben az illeték részesedése az összbevételben még csak 4,7 százalékot tett ki. Mindössze két évben – 2011-ben 8,2 milliárd forinttal és 2013-ban 2,0 milliárd forinttal – volt alacsonyabb az éves bevétel az előző évinél, amelynek oka alapvetően az ingatlanforgalom és a gazdaság visszaesése. 2014-től viszont egyenletesen nőtt a bevétel évenként mintegy 20 milliárd forinttal. Ennek oka, hogy a válság éveit magunk mögött hagyva a gazdasági növekedés beindulásával az emelkedő jövedelmek és a Kormány által kiemelten támogatott otthonteremtési kedvezmények révén erősödött az ingatlanforgalom (nemcsak tételszámban, hanem forgalmi értékben is).

6.6.2. A társadalombiztosítási alapok adóbevételei

A társadalombiztosítás két alapja – az Egészségbiztosítási, valamint a Nyugdíjbiztosítási Alap – adó- és járulékbévételeiből a meghatározó hányadot (95-96 százalékot) a munkavállalói társadalombiztosítási járulékok, valamint a munkaadói társadalombiztosítási járulékok és a szociális hozzájárulási adó tb-alapokat megillető hányada képezik. A munkavállalói társadalombiztosítási járulék a 2010. évi 900 milliárd forintról 2020-ra közel háromszorosára, közel 2.700 milliárd forintra emelkedhet a foglalkoztatottak számának elmúlt tíz évben tapasztalt folyamatos növekedésének hatására. A munkaadói befizetésekben 2017-től megjelenik a hatéves bérmegállapodás szociális hozzájárulási adó kulcsának ütemezett csökkentése.

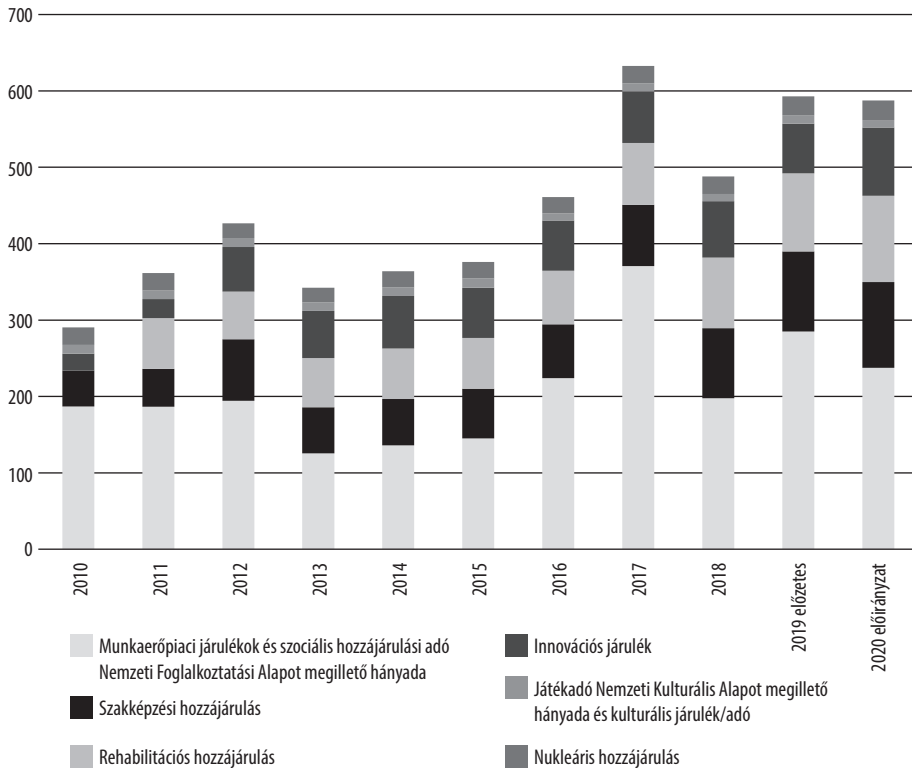

9. ábra: A társadalombiztosítási alapok adó- és járulékbevételeinek összetétele 2010-2020 között (milliárd forintban)

Forrás: PM, KT Titkársága szerkesztés

6.6.3. Az elkülönített állami pénzalapok bevételei az adókból

Az elkülönített állami pénzalapok legnagyobb részét a Nemzeti Foglalkoztatási Alap képezi, így annak adó- és járulékbevételei is meghatározóak e csoportban. Ugyanis az alap bevételét képező munkaerőpiaci járulékok, valamint a szociális hozzájárulási adó ezen alapot megillető hányada, kiegészülve a szakképzési hozzájárulással és a rehabilitációs járulékkal 94 százalékot tesznek ki. Ezen tételek együttesen közel megháromszorozódtak, összhangban az ellátandó feladatokkal.

10. ábra: Az elkülönített állami pénzalapok adó- és járulékbevételeinek összetétele 2010-2020 között (milliárd forintban)

Forrás: PM, KT Titkársága szerkesztés

6.7. A helyi önkormányzatok adóbevételei

Bár a Költségvetési Tanács a központi költségvetések értékelése során az előzőekben kibontott adóbevételekkel „találkozik”, s nem tartozik feladatkörébe a helyi önkormányzatok bevételeinek elemzése, megjelenítjük ezen alrendszer adóbevételeit is. Korábban nagy súlyt képviseltek az átengedett központi adók, azon belül is a személyi jövedelemadó. Ahogy az előzőekben említettük, 2010 után a helyi feladatok ellátását több ütemben átvette a központi kormányzat, s ezzel együtt járt a források több ütemű átcsoportosítása is. E folyamatnak 2013-tól végleg „áldozatul esett” a személyi jövedelemadó, valamint az illetékbevétel. A gépjárműadóból a korábbi 100 százalék helyett 2013 óta csupán 40 százalék illeti meg az érintett önkormányzatokat. Így az átengedett bevételek szerepe háttérbe szorult, s a helyi adók lettek a fő önkormányzati források.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 előzetes	2020 előirányzat
Iparüzési adó	443,1	457,3	471,0	500,9	523,2	584,4	609,0	638,7	711,3	762,6	827,2
Építményadó	71,0	81,0	96,3	102,7	105,0	112,0	117,5	123,1	126,3	135,8	142,1
Telekadó	9,9	10,3	17,5	19,4	17,9	19,1	22,1	24,0	23,2	24,2	24,3
Kommunális adó	11,3	11,2	13,2	13,2	13,0	13,4	14,6	14,8	14,6	14,6	14,6
Idegenforgalmi adó	7,3	6,8	7,7	8,4	9,3	10,5	11,7	13,6	14,9	17,7	20,3
Települési adó						0,5	1,0	1,1	0,8	0,9	0,9
Gépjárműadó*	71,1	72,1	70,7	28,0	28,4	29,3	29,2	30,5	31,9	32,6	34,3
Illetékbevételek*	39,2	35,0	12,1								
A települési önkormányzatot megillető személyi jövedelemadó*	135,9	126,4	113,1								
Összesen	788,8	800,1	801,7	672,6	696,9	769,2	805,2	845,9	922,9	988,4	1 063,6

4. táblázat: A helyi önkormányzatok helyi adó, valamint átengedett adó bevételei 2010-2020 között (milliárd forintban)

**A csillaggal jelölt tételek az átengedett adók*

Forrás: PM, KT Titkársága szerkesztés

A helyi adók rendszere stabil, az elmúlt közel tíz évben – egyes anyagi és eljárási rendelkezéseit érintő „finomhangolás” mellett – az építményadó mértékének (2011-től) és a magánszemélyek kommunális adója mértékének (2012-től) emelése, továbbá 2015-től a települési adó bevezetésére adott törvényi felhatalmazás bővítette a helyi önkormányzatok adóztatási lehetőségét. Mára a helyi önkormányzatok 98,6 százaléka él a helyi adó megállapításának lehetőségével – egy vagy több helyi adó fajtát alkalmazva.

A helyi önkormányzatokat megillető adók között a legnagyobb bevételi arányt – kezdetektől fogva – a helyi iparüzési adó és az építményadó képviseli (az előbbinek a 2020. évi összes helyi adóbevételből való részesedése elérheti a 80,3 százalékot, az építményadóból származó bevételek pedig a 14 százalékot). Az iparüzési adóból származó bevétel 2010-ben 443,1 milliárd forint (az összes helyi adóbevétel 82 százaléka) volt, majd – folyamatosan emelkedve, az összbevételen belüli arányát tartva – 2020-ban 827,2 milliárd forint lehet (amely a 2010. évi teljesítéshez képest 87 százalékkal több bevételt jelent az ezen adót bevezetett önkormányzatoknak). A bevétel folyamatos emelkedésének oka alapvetően a

gazdasági növekedés 2007-es válságot követő megindulása és erősödése, valamint a foglalkoztatás bővülésével a keresetek és a kereslet emelkedése.

Az építményadóból származó bevétel 2010-ben 71 milliárd forint volt, amely 2020-ban a kétszeresére (142,1 milliárd forintra) emelkedhet. Nőtt ezen adót alkalmazó helyi önkormányzatok száma és 2011-től emelték az adómérték felső határát (négyzetméterenkénti 900 forintról 1.100 forintra, illetve forgalmi érték után 3 százalékról 3,6 százalékra), amely további forráslehetőséget biztosított a helyi önkormányzatok számára. A tartózkodás utáni idegenforgalmi adó a 2010. évi 5,8 milliárd forintot jelentő éves bevételről 2020-ban 20,3 milliárd forintra emelkedhet (a bevétel növekedése 2015 után gyorsult fel, amihez alapvetően az idegenforgalom bővülése járult hozzá). Említést érdemel még a magánszemélyek kommunális adója, amelynek bevétele (2010-ben 11,3 milliárd forint, 2020-ban 14,6 milliárd forint) az adómérték emelés (12 ezer forintról 17 ezer forintra változott a maximális mérték) mellett lényegében stagnál, miután az építményadó és a kommunális adó egymást kiváltó pozícióban van, ahol építményadót vezetnek be, ott nincs építmény után kommunális adó.

A 2015-től biztosított új bevételszerzési lehetőségből, a települési adó a bevezetés évében összesen 0,5 milliárd forint bevételt hozott, amely 2020-ra mintegy 1,0 milliárd forint lehet.

6.8. Néhány összegző gondolat

Amint a bevezetőben említettük, a Költségvetési Tanács számára nem közömbös a bevételeken belül az adóbevételek alakulása. A Függelékben tömörítve áttekintjük a rendelkezésre álló tanácsi határozatokból (amelyek sajátosan Vélemény címszóval jelennek meg) és azok indoklásából, miként vélekedett a testület a költségvetési bevételek tervezéséről, illetve azok teljesítéséről. Úgy véltük, hogy ezek a megállapítások az adózás gyakorlatáról és a KT-nak a pénzügyi stabilitás őrzésével kapcsolatos megközelítéséről árnyalják az ismereteket.

Elmondható, hogy az adórendszerünk az elmúlt évtizedben megfelelően reagált a változó körülményekre. Bizonyította működőképességét, s azt, hogy megfelelő eszköze az igazságos és arányos közteherviselésnek. A bevezetett adó- és járulékkulcs csökkentésekkel ösztönző hatást fejtett ki a foglalkoztatásra, a gazdasági növekedésre. Illeszkedett ebbe a folyamatba az adóigazgatás egyszerűsítése,

az adófajta csökkentése, ami javította a rendszer áttekinthetőségét s némi túlzással az adók társadalmi elfogadottságát. Az adóbeszedés hatékonyságának javulásával, a gazdaságfehérítő intézkedésekkel a rendszer elegendő bevételt biztosított a közfeladatok ellátásához. Ezt jól szolgálta az adószerkezet olyan átalakítása, amelyben a fogyasztáshoz kapcsolódó adók kerültek előtérbe. Az adórendszer működése is hozzájárult, hogy az államháztartás forrásoldala megfelelő, növekvő összegeket tudott a társadalmi szolgáltatások és nem kevésbé a gazdaság fejlesztése céljaira biztosítani. Jelentős tartalékok halmozódtak fel, csökkent a gazdaság és az államháztartás sérülékenysége. Természetesen a Korona-vírus világjárványa bekövetkezése nélkül is lett volna még bőven teendő. A kialakult helyzethez pedig alkalmazkodni kell, ami nemcsak adószabályok ideiglenes vagy tartós megváltoztatását fogja követelni a minden bizonnyal bekövetkező – reméljük rövid ideig tartó – gazdasági visszaesés és annak társadalmi hatásai enyhítésére, hanem további lépésekre lesz szükség a még mindig csábító – ha nem is a korábbi mértékű – adókikerülés, -elkerülés ellen, s tovább kell zárni az „ollót” a bevallott és a be nem vallott adók között.

A vizsgált évek arra biztatnak, hogy a bekövetkezett nehézségek leküzdése után a terhek csökkentését is folytatni kell – az államháztartási feladatok elláthatóságának biztosítása mellett. Az adószerkezet további korszerűsítése keretében célszerű lesz vizsgálni az iparűzési adó szerepét – itt pedig a helyi önkormányzatok feladatellátásának ellehetetlenítését elkerülve.

A Költségvetési Tanács munkájában pedig még hangsúlyosabbá válik: a gazdaság fejlődésének, a társadalom jólétének és a környezetnek a fenntarthatósága érdekében őrködés az államháztartás egyensúlya felett.

6.9. Függelék

Tallózás a Költségvetési Tanács költségvetési (adó)bevételekhez kapcsolódó Véleményeiből

- **A 2012. évi központi költségvetés végrehajtásának értékelése (6/2013.07.16.)**

A KT úgy ítélte meg, hogy „a költségvetési törvény végrehajtásával kapcsolatos kockázatok elsősorban a bevételi oldalon realizálódtak”. Véleményének indokolásában kitért arra, hogy az előirányzatokhoz viszonyított adóbevétel

csökkentő hatás elsősorban a gazdálkodó szervezetek befizetéseinél jelentkezett, de szignifikáns volt a bevétel elmaradás a személyi jövedelemadónál és az áfa esetében is. A bevételek elmaradását a Kormány több intézkedéssel (dohánytermékek jövedéki adójának emelésével, távközlési adóval, zárolásokkal) pótolta.

- **A 2013. évi központi költségvetés tervezete (4/2012.06.08.)**

A Tanács arra a következtetésre jutott, hogy „a költségvetési tervezés alapjául vett 2013. évi gazdasági növekedés 1,6 százalékos prognózisa csak a belföldi kereslet számottevő javulása és a befektetői bizalom jelentős erősödése esetén érhető el.” Ugyanakkor megállapította azt is, hogy a nemzetközi környezetben vannak olyan tényezők – például az euró-zóna válságjelenségei – amelyek lefelé mutató kockázatot jelentenek és bekövetkezésük a tervezők által figyelembe vettnél jóval gyengébb pályát eredményezhetnek, ami alapvetően kihathat a költségvetés bevételi és kiadási oldalának teljesülésére is. Megítélése szerint a költségvetési tervezetben „a feltételezethez képest kisebbek lesznek az adóalapok, a főbb adónemek esetében a tervezetben számítottakhoz képest alacsonyabb bevételek folynak csak be.”

Felhívta a figyelmet, hogy a tervezetben szereplő bevételek jogszabályi kidolgozottságának, hatásmechanizmusának színvonala, alátámasztottsága, háttérszámítása egyenetlen, esetenként nem megfelelő, ezért javasolta a Kormánynak, hogy

- a makrogazdasági kockázatok kezelésére készítsen alternatív prognózist, amely figyelembe veszi a gazdasági növekedés beindulását veszélyeztető folyamatokat, továbbá
- gondoskodjon azoknak a jogszabályoknak az időben történő elfogadásáról, amelyek a Széll Kálmán terv 2.0 változatban szereplő bevételeket, illetve kiadási megtakarításokat biztosítják.

Kiemelte, hogy a központi költségvetés bevételiben a hangsúly egyértelműen a forgalmi adók, illetve a fogyasztáshoz köthető díjak, illetékek felé tolódik.

- **A 2013. évi központi költségvetés végrehajtásának értékelése az I. félévi folyamatok alapján (7/2013.07.16.)**

A KT megállapította, hogy az időarányoshoz képest a bevételek jelentős részénél elmaradások keletkeztek, amelyek alapvetően a makrogazdasági pálya

alakulásával (a tervezés során figyelembe vettnél alacsonyabb gazdasági növekedés és infláció), a bizonytalan külső feltételekkel, az újonnan bevezetett adónemek nehéz tervezhetőségével, egyes előirányzatok esetében pedig a túlzott kormányzati becslésekkel vannak összefüggésben. A legnagyobb elmaradás a gazdálkodó szervezetek befizetéseinél (hitelintézeti járadék, bányajáradék, játékadó, kata, kiva) és a fogyasztáshoz kapcsolt adók közül a pénzügyi tranzakciós illeték, a jövedéki adó és az áfa esetében jelentkezett. Emellett rámutatott arra is, hogy az adóbevételek teljesülése szempontjából kockázatot jelent a pénztárgépek NAV-ba történő bekötésének késedelme. Más adóbevételek (pénzügyi szervezetek különadója, biztosítási adó, távközlési adó, illetékek) kismértékben maradtak el az előirányzattól. A munkabérhez kapcsolódó adók és járulékok (személyi jövedelemadó, szociális hozzájárulási adó, egészségügyi hozzájárulás) viszont az előirányzat felett teljesültek. Ezen túl a KT indokoltnak tartotta az I. félévi költségvetési folyamatok kiigazításához egyfelől a 2013 májusában elrendelt kormányzati egyenlegjavító intézkedéseket, másrészt az augusztustól hatályba léptetett bevételi oldalt érintő, egyes közteherviselési kötelezettségeket (bányajáradék, távközlési adó stb.) előíró törvény-módosításokat.

- **A 2013. évi központi költségvetési törvény végrehajtásának – egész évi – értékelése (3/2014.07.14.)**

A KT megállapította, hogy a központi költségvetésben a tervezett bevételek összességében teljesültek, s az általa is jelzett – az előirányzatok több év óta tartó felültervezéséből fakadó – kockázatok a fogyasztáshoz kapcsolódó bevételeknél, elsősorban az áfánál, az előirányzattól elmaradó bevételt eredményeztek. A bérekhez kapcsolódó adóknál és járulékoknál többlet képződött a várakozásnak megfelelően. A gazdálkodó szervezetek befizetéseinél (kata, kiva, hitelintézeti járadék, bányajáradék, energiaellátók jövedelemadója, játékadó esetében) jelentős az előirányzattól való elmaradás, a társasági adónál és az eva esetében az előirányzatnak megfelelő volt a teljesítés. A vártnál alacsonyabb infláció és a pénztárgépek on-line bekötésének folyamatos halasztása miatt bevételi elmaradás volt az áfánál. A KT megállapította, hogy a törvény végrehajtásával kapcsolatos kockázatok elsősorban az adóbevételek területén jelentkeztek, de ezek az évközben hozott kormányzati intézkedések (zárolások), adótörvény módosítások hatására mérséklődtek.

- **A 2014. évi központi költségvetés tervezete (11/2013.09.23.)**

A KT úgy ítélte meg, hogy „a költségvetés főbb adó- és járulékbevételei – a 2013. évi várható teljesülés, a 2014. évi nominális GDP növekedés, valamint a bruttó keresetkiáramlás és fogyasztási pálya alapján – az általános forgalmi adó kivételével reálisan tervezettek”. Megítélése szerint az áfa-bevételek esetén azonban a fogyasztás növekedéséből és más, vélhetően a gazdaság „fehéredésének” tulajdonított tényezőből származó hatást is optimistán becsüli a tervezet. Így a tényleges bevételek akár „a GDP 0,5 százalékaival is elmaradhatnak az előirányzattól.”

A Tanács a személyi jövedelemadó és a járulékbevételek teljesíthetőségét alapította meg a pedagógus béremelést, a kiva és kata adónemeket választók várható számát, a családi kedvezmény érvényesítésének kiterjesztését, az eho-nak a tőkejövedelmekre történő kiterjesztését és az alacsonyabb alapkamat miatt csökkenő kamatjövedelmeket is figyelembe véve. Indokoltnak tartotta a bevételi- és kiadásoldali kockázatok számszerűsítését és azok ellensúlyozására megfelelő intézkedések megtételét.

- **A 2014. évi központi költségvetés végrehajtásának értékelése az I. félévi folyamatok alapján (4/2014.07.14.)**

A Tanács szerint a bevételi oldalon – a kedvező makrogazdasági folyamatok és az adórendszer stabilizálódása következtében – összességében nem látszanak jelentős kockázatok, inkább enyhén pozitív hatású folyamatokat tapasztalt. A központi alrendszer első félévi összes adó- és járulékbevétele a törvényi előirányzatnak megfelelően alakult, de attól eltérő szerkezetben. Véleményének indokolásában kifejtette, hogy a kata és a kiva esetében jelentős az elmaradás, mivel a vártnál jóval kevesebb gazdasági szereplő választotta ezt az adózási formát. A fogyasztáshoz kapcsolt adók területén kedvező folyamatok indultak be: a nemzetgazdasági keresettömeg dinamikája lényegesen meghaladta a tervezett ütemet, ami növeli a háztartások fogyasztási kiadásait, a jövedéki adó teljesülése is megközelítette az időarányos szintet. Az I. félévben az előzőhöz képest kedvezően alakultak az áfa-bevételek, miután a növekedési üteme meghaladta a kiskereskedelmi forgalom és a fogyasztás bővülését (az éves előirányzat 46 százaléka érkezett a költségvetésbe). A személyi jövedelemadóból az időarányosnak megfelelő a bevétel, a járulékbevételek túlteljesültek összefüggésben a bérek és a foglalkoztatottság emelkedésével.

- **A 2015. évi központi költségvetés tervezete (5/2014.10.27.)**

A KT úgy ítélte meg, hogy a költségvetés 2015 évi főbb adó- és járulékbévé-
teli előirányzatai a gazdasági növekedés, az infláció, a fogyasztás bővülése,
valamint a bruttó bér és keresettömeg változásának figyelembevételével rea-
lis alapokon tervezettek. A fogyasztási adóknál azonban jelentős kockázatot
valószínűsített, melynek okát az áfa esetében a feketegazdaságban, másrészt
az adócsalások elleni küzdelem eredményeként tervezett többletbevétel koc-
kázatosságában látta.

Kiemelte ugyanakkor, hogy az adóbevételek teljesítésének kockázatát csök-
kenti és ezen keresztül erősíti a költségvetés stabilitását, hogy az adórendszer
2015-ben csak kis mértékben változik. Ehhez kapcsolódóan felhívta a figyel-
met arra, hogy az adórendszer kiszámíthatóságának megőrzése érdekében
célszerű az adóbeszedés hatékonyságának további javítása, s a kintlévőségek
keletkezésének megelőzésére kell helyezni a hangsúlyt.

- **A 2015. évi központi költségvetés végrehajtásának értékelése az I. félévi
folyamatok alapján (7/2015.09.21.)**

A KT rögzítette, hogy „az adó- és járulékbévételek teljesítésénél – a kedvező
makrogazdasági folyamatok, az áruforgalmat követő új eszközök (pénztárgép
online bekötése az adóhivatalba, valamint az Elektronikus Közúti Áruforga-
lom-ellenőrző Rendszer /EKÁER/) alkalmazása, az adóellenőrzés célzott-
ságának és hatékonyságának javítása következtében – nem lát kockázatot”.
Jelezte, hogy az egyes adóbevételeknél eltérő lehet a teljesítés. A bevételek
között meghatározó adók kapcsán kifejtette, hogy a társasági adó előirány-
zat teljesülése az év egésze tekintetében – sajátos előleg-szabályai miatt –
bevételi kockázatot nem jelent, az általános forgalmi adóból származó bevé-
telek biztonságosan az előirányzat felett teljesülhetnek – a vártnál nagyobb
ütemű fogyasztásnak és a gazdaság fehéritését segítő eszközök alkalmazá-
sának, az adóbeszedés hatékonyságát javító intézkedéseknek és ellenőrzési
módszerek alkalmazásának köszönhetően. A jövedéki adó növekedését a
fogyasztás hajtja, aminek az olajár csökkenése az oka. A munkaerő-piaci fo-
lyamatok kedvező alakulása, a keresettömeg növekedése következményekét a
személyi jövedelemadó előirányzatot meghaladóan teljesülhet.

- **A 2016. évi központi költségvetés tervezete (4/2015.05.08.)**

A KT úgy ítélte meg, hogy a 2016. évi költségvetés főbb adó- és járulékbevételei az adórendszer viszonylagos stabilitását tükrözik és reális alapon tervezettek. Ez utóbbit megalapozza a gazdasági növekedés, nemkülönben a lakosság fogyasztásának várt bővülése. Megállapítása szerint a 2014. évben elkezdett s a 2015. évben kiteljesedő folyamatok (foglalkoztatás, fogyasztás bővülése, a gazdaság fehéritését, az adóellenőrzések hatékonyságának javítását célzó kormányzati intézkedések stb.) 2016-ben is kifejtik kedvező hatásukat. Megjegyezte még, hogy ezek nyújtanak lehetőséget adóteher mérséklésre (személyi jövedelemadó, áfa, illetékek, pénzintézetek különadója esetében). Egyes bevételeknél (személyi jövedelemadó előirányzatánál s a bruttó bér és kereset tömeg változását meghaladó növekedés, míg a társasági adó előirányzatánál a meghatározó bevallás és a deviza elszámolásokkal kapcsolatos adatok bizonytalansága miatt) negatív kockázatokat azonosított. Megítélése szerint azonban az adó- és járulékbevételi előirányzatok a gazdasági teljesítmény és az adóelkerülés visszaszorítására tett lépések hatásossága függvényében teljesülhetnek, illetve a hozzájuk kapcsolódó kockázatot képes ellensúlyozni az Ország-védelmi Alap.

- **A 2016. évi központi költségvetés végrehajtásának értékelése az I. félévi folyamatok alapján (6/2016.09.20.)**

A KT véleménye szerint „az I. félévi makrogazdasági és költségvetési folyamatok alapján úgy látja, hogy az államháztartás hiányára vonatkozó uniós és hazai előírások 2016-ban teljesülnek tekintettel arra, hogy a bevételi, ezen belül az adó- és járulékbevételi előirányzatok teljesülése biztos alapokon nyugszik, és a kiadási előirányzatok felhasználása kontroll alatt áll”. Rámutatott, hogy a gazdálkodó szervezetek befizetéseinél összességében minimális bevételkiesés várható, a fogyasztáshoz kapcsolódó adóknál kifejtette, hogy „a gazdaság fehéritését célzó eszközök (online pénztárgépek alkalmazásának kiterjesztése, az EKÁER erősítése hozzájárulnak a bevételek emelkedéséhez”, továbbá a jövedéki adóból a terveket meghaladó többletre számíthat a költségvetés, ami az alacsony olajár miatti vásárlási kedvnek köszönhető. A személyi jövedelemadó kapcsán megjegyezte, hogy az éves előirányzat teljesítésére pozitívan hat a foglalkoztatottság szintjének és a keresettömegnek a növekedése

- **A 2017. évi központi költségvetés tervezete (2/2016.04.21.)**

A Tanács rámutatott, hogy a 2017. évi adó- és járulékbevételek előirányzatai összhangban vannak a 2015. évi teljesítés előzetes adataival, a várható 2016. évi folyamatokkal és a 2017. évi prognosztizált makrogazdasági pályával, de az általános forgalmi adó és a személyi jövedelemadó előirányzatát feszítettnek tartotta. Megítélése szerint a társasági adóban magas bevételi növekményt jelez a tervezet, a munkát terhelő adók összhangban vannak a várható munkaerőpiaci folyamatokkal és a kormányzati intézkedésekkel. Az általános forgalmi adó előirányzata mintegy 180 milliárd forint (5,4 százalékos) növekményt tartalmaz az előző évhez képest, döntően a gazdaság további fehéredéséből, valamint a fogyasztás 4,5 százalékos nominális bővüléséből származóan. Megállapította, hogy a tervezet intézkedéseket (on-line számlázás rendszerének bevezetése, a pénztárgépek adóhivatalba történő on-line bekötésének kiterjesztése, a bankkártya elfogadó terminálok további telepítésének ösztönzése) tartalmaz a bevételek növelésére. Megjegyezte, hogy a személyi jövedelemadó előirányzatát is jelentősen emelték az előző évi előirányzathoz képest. Meglátása szerint ezek teljesítéséhez szükség van az adóbeszedési tevékenység hatékonyságának fokozására. Véleménye szerint a növekedés és a stabilitás lehetőséget nyújt az adókulcsok célzott mérséklésére, az adókedvezmények bővítésére, melyek adóbevételekre gyakorolt hatását az előirányzatok tervezésénél figyelembe vették.

- **A 2017. évi központi költségvetés végrehajtásának értékelése (4/2018.06.07.)**

A Tanács megállapította, hogy „2017-ben a költségvetés adó- és járulékbévetelei összességében a módosított előirányzatokkal összhangban teljesültek, míg más bevételek meghaladták a terveket (nem konszolidálva)”. Kiemelte, hogy a bérekhez kapcsolódó adó- és járulékbéveteleknél – elsősorban a keresetnövekedésnek köszönhetően – az előirányzatok túlteljesültek, míg egyes közvetett adóknál előirányzathoz közelebb a teljesítés.

A KT megjegyezte, hogy a költségvetési bevételek szempontjából kedvező volt, hogy 2017-ben a fogyasztói árak a tervezett 1,6 százalékhelyett 2,4 százalékkal emelkedtek. Tovább jelezte azt is, hogy a költségvetési törvény elfogadását követően hozott intézkedések (hatéves bérmegállapodás, a társasági adó kulcsának csökkentése és egyszerűsítése) és a tervezettől markánsan eltérő

makrogazdasági folyamatok (pl. munkajövedelmek meglődulása) hatását átvezették az eredeti költségvetési előirányzatokon. Ezért a bevételi oldalon jelentősen változott a személyi jövedelemadó, a társasági adó és a szociális hozzájárulási adó, a jövedéki adó és a kisadózók tételes adójának előirányzata.

- **A 2018. évi központi költségvetés tervezete (3/2017.04.27.)**

A KT kifejtette, hogy az adó- és járulékbevételi előirányzatok a 2018. évre előre jelzett, magas (4,3 százalékos) növekedési dinamikával számolt makrogazdasági pályának megfelelően tervezettek. Értékelése alapján azonban kockázatosnak ítélte, hogy a konszenzusos előrejelzésnél magasabb növekedéssel számol a törvénytervezet, mert meglátása szerint – különösen az áfa, a személyi jövedelemadó és a szociális hozzájárulási adóból tervezett bevétel érzékeny a makrogazdasági folyamatokra, azon belül a keresetek és a fogyasztás alakulására (a nemzetgazdasági keresettömeg és a fogyasztás tervezettől való esetleges elmaradás számottevően csökkentheti az adóalapokat). A tervezett adóbevételek teljesülésének elősegítése érdekében a Tanács szükségesnek tartotta, hogy a gazdaság kifehéritése és az adóbeszedés hatékonyságának növelésére irányuló intézkedések 2018-ban is folytatódjanak.

- **A 2018. évi központi költségvetés végrehajtásának értékelése (3/2019.06.03.)**

A KT rögzítette, hogy a meghatározó arányt képező adók (általános forgalmi adó, jövedéki adó, személyi jövedelemadó, társasági adó) – elsősorban a bérek dinamikus emelkedésének, valamint a beruházások és a fogyasztás további bővülésének köszönhetően – az előirányzatot és a bázisévi tényadatokat is jelentősen meghaladóan növekedtek. A Tanács Véleményében kiemelte azt is, hogy az áfa-bevételek 2017-hez viszonyított számottevő mértékű emelkedését részben a becsült adóalapok bővülése okozta, ezen felül az online áfa-számlázás rendszerének bevezetése is növelte a bevételt. Részletesen kitér az egyes bevételek teljesítésére. A bevételek szempontjából meghatározó adók teljesítésének értékelésénél kiemelte, hogy az előirányzathoz képest a társasági adó teljesítése az éves előirányzathoz viszonyítva 102,9 százalékos, a személyi jövedelemadóé 103,9 százalékos, az általános forgalmi adóé 102,3 százalékos, a jövedéki adóé 101,1 százalékos volt. A Tanács megítélése szerint a kedvezően alakuló makrogazdasági feltételek, párosulva a költségvetési-gazdálkodási fegyvellemmel, jó alapot teremtettek a 2018. évi költségvetési törvény végrehajtásához, így a költségvetés adó- és járulékbevételeinek teljesítéséhez.

- **A 2019. évi központi költségvetés tervezete (3/2018.06.07.)**

A Tanács szerint a költségvetési törvény-tervezet magas, az előrejelzői konszenzust meghaladó, 4,1 százalékos gazdasági növekedéssel számol 2019-re. Megítélése szerint „ehhez a foglalkoztatás jelentős növekedése és a háztartások fogyasztásának jelentős bővülése szükséges, ellenkező esetben a keresetek és a fogyasztás tervezettől elmaradás jelentősen csökkentené az adóalapot”. Kifejtette, hogy „a költségvetés kialakult adóstruktúrára támaszkodik, amelyben a foglalkoztatás és a gazdasági növekedés ösztönzése érdekében a hangsúly eltolódott a munkát terhelő adókról a fogyasztási és a forgalmi adók irányába.” Az elmúlt években jelentős volt az adóbeszedési hatékonyság javulása, ami az adókulcsok emelkedése nélkül növelte a költségvetési bevételeit és tisztította a piaci versenyt. Ezek az intézkedések, valamint a korábban a kisvállalati, 2017-től pedig a nagyvállalati adóterhek csökkentése hozzájárultak a legfontosabb makrogazdasági mutatók javulásához. A KT megjegyzi, hogy az adó- és járulékbetételi előirányzatok a tervezetben bemutatott makrogazdasági pályán alapulnak, és annak megfelelnek (bruttó bér- és keresetösszeg 10,3 százalékkal nő), de egyúttal azt a kockázatot is hordozzák, hogy mérsékeltebb bér- és fogyasztásemelkedés esetén az előirányzatok alulteljesülhetnek.

- **A 2020. évi központi költségvetés tervezete (4/2019.06.03.)**

A KT szerint a tervezetben a bevételi és kiadási előirányzatok alapvetően összhangban vannak a bázis évi és a 2020-ra tervezett makrogazdasági és államháztartási adatokkal. A bevételi előirányzatok teljesüléséhez – a makrogazdasági pálya megvalósulásán túl – a Kormány részéről további gazdaságfehérítő intézkedések megtételét tartotta szükségesnek. A törvényjavaslat tervezetének véleményezési ideje alatt bejelentett újabb adó- és járulékin intézkedéseket ugyan helyes irányúnak ítélte, de azokat, amelyeket a tervezet nem tartalmazott, az előirányzatok teljesíthetősége szempontjából kockázatosnak ítélte. A Tanács részletezte, hogy az adóbevételeket három alapfolyamat határozza meg. Egyrészt a 2010. után végrehajtott adóreform, amely a gazdasági növekedés és a foglalkoztatás ösztönzése végett áthelyezte az adórendszer súlypontját a fogyasztást terhelő adókra (áfa, jövedéki adó). Másfelől a több éve tartó konjunktúra és különösen a lakossági jövedelmek és a fogyasztás emelkedése számottevően több bevételt eredményez. Harmadrészt a gazdaság

fehéredését, a beszedett adók arányát jelentősen emelték – a kulcsok csökkentése mellett – a célzott intézkedések (pénztárgépek, étel- és italautomaták online bekötése az adóhivatalba, EKÁER alkalmazása a közúti áruszállítás ellenőrzésére, online számlázás bevezetése). Mindezekre alapozva úgy ítélte meg, hogy a költségvetés tervezete 2020-ra az adóbevételek dinamikus növekedését tartalmazza.

6.10. Irodalomjegyzék

A tanulmányban felhasznált irodalmi hivatkozások

KOPITS GYÖRGY (2007): A költségvetési felelősség keretrendszere: nemzetközi tapasztalatok és magyarországi tanulságok, Pénzügyi Szemle/Public Finance Quarterly 52 : 2 pp. 197-216., 20 p.

KOVÁCS ÁRPÁD (2016): A Költségvetési Tanács a magyar Alaptörvényben. Vázlat az intézményfejlődésről és az európai uniós gyakorlatról, Pénzügyi Szemle/Public Finance Quarterly 61 : 3 pp. 320-337., 18 p.

KOVÁCS ÁRPÁD (2019): A magyar gazdasági pálya költségvetési szemszögből, In: Kovács, Tamás; Szóka, Károly (szerk.) XIII. Soproni Pénzügyi Napok: „2020 – Gazdasági változások és kihívások az új évtized küszöbén”: pénzügyi, adózási és számviteli szakmai és tudományos konferencia: Sopron, 2019. szeptember 26-27. : Konferenciakötet, Sopron, Magyarország : Soproni Felsőoktatásért Alapítvány, pp. 63-73.

Kapcsolódó jogszabályok jegyzéke

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

2011. évi CXCV. törvény Magyarország gazdasági stabilitásáról

2011. évi CXCV. törvény az államháztartásról

2019. évi LXXI. törvény Magyarország központi költségvetéséről

1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról

1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról

2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról

2016. évi LXVIII. törvény a jövedéki adóról

1990. évi C. törvény a helyi adókról

1990. évi XCIII. törvény az illetékekről

1991. évi LXXXII. törvény a gépjárműadóról

1997. évi LXXX. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról valamint e szolgáltatások fedezetéről
2018. évi LII. törvény a szociális hozzájárulási adóról.
2018. évi XL. törvény Magyarország 2019. évi központi költségvetésének meg­alapozásáról

7. A jövedelemadózás számvevőszéki aspektusai és ellenőrzési gyakorlata

Az Alaptörvény szerint az Országgyűlés fogadja el a központi költségvetést, és a központi költségvetés végrehajtásáról (zárszámadásról) szóló törvény elfogadásával hagyja jóvá annak végrehajtását.

Az Alaptörvényben a közpénzek átlátható kezelésére és a közélet tisztaságára meghatározott alapelvek érvényesítése érdekében az Állami Számvevőszék (továbbiakban: ÁSZ vagy Számvevőszék) a központi költségvetés végrehajtása, és az államháztartás gazdálkodása ellenőrzését az Állami Számvevőszékről szóló 2011. évi LXVI. tv. (továbbiakban: ÁSZ tv.) felhatalmazása alapján végzi. Ennek keretében évente ellenőrzi a központi költségvetés végrehajtásáról készített zárszámadást, valamint véleményezi a következő évi költségvetési törvényjavaslatot.

Az államháztartásról szóló 2011. évi CXCV. törvény (továbbiakban: Áht.) szerint az államháztartás külső ellenőrzésével kapcsolatos feladatokat az ÁSZ látja el. Az ÁSZ rendszeresen ellenőrzi az állami adóhatóság adóztatási és egyéb bevételszerző tevékenységét.

Az ÁSZ feladatkörében elemzéseket, tanulmányokat készít, különös tekintettel a Költségvetési Tanács munkája támogatása érdekében, melyhez a gazdasági és költségvetési folyamatok alakulásáról félévente, illetve a központi költségvetésről szóló törvényjavaslat zárószavazásához évente közzéteszi elemzéseit.

Következésképpen a jövedelemadózás kérdéskörével az ÁSZ elsősorban két szempontból foglalkozik. Az első szempont az, hogy a jövedelemadók milyen szerepet töltenek be az állam kiadásainak finanszírozásában. Például az államháztartás bevételeinek mekkora hányadát teszik ki a jövedelemadók, az az arány tendenciájában inkább csökken, vagy inkább nő, mennyire biztonságos elemei a jövedelemadók az állami bevételeknek, például milyen biztonsággal tervezhetőek, vannak-e nem várt hullámváltozásaik. Az ÁSZ feladatellátása szempontjából

ez utóbbi aspektus különösen fontos, mivel a Számvevőszéknek a költségvetés véleményezésére vonatkozó törvényi felhatalmazása külön is kiemeli a bevételi előirányzatok megalapozottságának véleményezését.

A jövedelemadózás másik fontos számvevőszéki szempontja az, hogy az adó-bevételek beszedéséért felelős Nemzeti Adó- és Vámhivatal szabályosan és eredményesen látja-e el a feladatait. Ebből az eredményesség fontosságát külön ki szeretnénk emelni. A gazdaság kifehéritése érdekében tett intézkedések egyik nagy kihívása éppen az volt, hogy az adóhatóság felkészült-e az ezt szolgáló intézkedések végrehajtására.

A tanulmány a fenti két szempontból mutatja be a jövedelemadózás kérdéskörét. Az ÁSZ ellenőrzési jogköre – értelemszerűen – valamennyi adónemre kiterjed. A könyv tartalmához igazodva elsősorban a Számvevőszéknek a jövedelem típusú adókkal, a lakosság befizetésein belül a személyi jövedelemadóval, a gazdálkodó szervezetek befizetésein belül a társasági adóval kapcsolatos tevékenységét mutatjuk be. Esetenként azonban célszerű volt más adónemekre is kitérni, például az adószervezeti változtatások, vagy az adóztatási hatékonyság kérdéskörének tárgyalásánál.

A tanulmányban részletesen a 2015-2018 közötti időszakot elemezzük, de a tartósabb tendenciák feltárása érdekében esetenként kitekintünk korábbi évekre is, illetve bemutatjuk a 2019-re és 2020-ra vonatkozó prognózisokat, terveket, előirányzatokat is.

A tanulmány első részében azt tárjuk fel, hogy a két jövedelemadó milyen szerepet játszott a költségvetés finanszírozásában. Ezt követően az ÁSZ ellenőrzései során szerzett tapasztalatokat, a két jövedelemadó kapcsán tett megállapításokat osztjuk meg olvasóinkkal. Végül az adóhatóság ellenőrzésének közérdeklődésre számot tartó tapasztalatairól számolunk be.

7.1. A jövedelem típusú adóbevételek szerepe az állam finanszírozásában

Az állam terjedelmét az ún. *újraelosztási aránnyal*¹ szokták jellemezni. Az állam kiadásait bevételeiből finanszírozza, aminek a terjedelmét az ún. *centralizációs*

¹ *Újraelosztási arány: a kormányzati szektor kiadásainak GDP-hez viszonyított aránya (az Európai Statisztikai Elszámolások (ESA) szerint).*

arány² fejezzük ki. Ha a centralizációs ráta kisebb, mint az újraelosztási ráta, akkor hiány keletkezik. Következésképpen a két mutató egyenlege a kormányzati szektor hiányának nagyságát jelzi a GDP százalékában. Az **1. számú táblázatban** bemutatjuk, hogy 2012-2018 között az újraelosztási arány és centralizációs arány, valamint a kettő egyenlege miként alakult. Valamint ismertetjük a 2019. és a 2020. évi tervadatokat is. A későbbi elemzések céljából a táblázat utolsó oszlopában feltüntettük az adó- és járulékbévételeknek a GDP-hez mért arányának alakulását is.

1. táblázat: A centralizációs és újraelosztási arány, a kettő egyenlege, valamint az adó- és járulékbévételek GDP arányos alakulása 2012-2020 között (%)

Év	Újraelosztási arány (%)	Centralizációs arány (%)	Egyenleg (%)	Adó- és járulékbévételek (%)
2012	48,5	46,1	-2,4	38,3
2013	49,4	46,7	-2,7	37,9
2014	49,5	46,9	-2,6	38,0
2015	50,1	48,2	-1,9	38,7
2016	46,8	45,1	-1,7	39,1
2017	46,9	44,7	-2,2	38,2
2018	46,5	44,2	-2,3	37,4
2019. évi terv	46,4	44,6	-1,8	37,3
2020. évi terv	44,8	43,3	-1,5	36,9

Forrás: A tényadatok tekintetében a 2018. évi zárszámadási törvényjavaslat melléklete, a tervadatok tekintetében Magyarország Konvergencia Programja (2019-2023) 2.a. táblázat

Megjegyzés: Különböző kiadványokban a táblázatban szereplő számoktól néhány tizedes jeggyel eltérő adatok is találhatóak. Ez egyrészt azzal függ össze, hogy végleges becsléséig a GDP adat is többször módosul, másrészt a kiadások és bevételek elszámolása az uniós módszertan szerint eredményszemléletben történik, aminek következtében még évek múlva is változhat az, hogy egyes kiadási, illetve bevételi tételeket mely évre számolnak el.

A táblázatból az olvasható ki, hogy 2012 és 2015 között az újraelosztási arány emelkedett, olyannyira, hogy 2015-ben már meghaladta a GDP felét. 2016-ban

² Centralizációs arány: a kormányzati szektor összes bevétele a GDP arányában (az ESA szerint).

az újraelosztás mértéke 3,3 százalékponttal mérséklődött, és ettől kezdve alig változott. A 2016-ban bekövetkezett hirtelen csökkenés mögött a 2015-re, illetve a 2016-ra elszámolt uniós bevételek és kiadások eltérő mértéke áll. Ez ugyanis – az uniós elszámolások ciklikusságának következtében – 2015-ben rekord nagyságot ért el, 2016-ban pedig csak nagyon szerény mértékű volt. Annak érdekében, hogy a kormányzati szektor hiánya mérséklődjön, a jövedelmek centralizációjának nemcsak lépést kellett tartania az újraelosztás arányának növekedésével, hanem annál nagyobb mértékűnek kellett lennie. Ezzel magyarázható, hogy 2015-ben a centralizációs arány is rekord nagyságúra emelkedett, majd 2016-tól kezdve előbb ugrásszerűen, majd kisebb mértékben csökkent. Az újraelosztási arányt 2017-től kezdve az uniós kiadások elszámolása ismét növeli. (Az Európai Unió támogatásával megvalósuló fejlesztések kiadásait, és az azt ellentételező uniós bevételeket az uniós módszertan szerint ugyanarra az évre kell elszámolni, így azok az egyenleg szempontjából semlegesek.)

Témánk szempontjából azonban az *adóteher*³ alakulásának van elsődleges jelentősége, mivel a centralizációs arány nemcsak az adó- és járulékbevételeket foglalja magában, hanem a kormányzati szektor egyéb bevételeit, például – a már említett – uniós bevételeket, az állami és önkormányzati vagyon hozamát is. Az 1. számú táblázat utolsó oszlopából leolvasható, hogy miként alakultak az adó- és járulékbevételek a GDP százalékában. E mutató alakulása sokkal kisebb hullámzást mutat, mint a centralizációs arányé, mivel az utóbbiban az uniós bevételek évek közötti elszámolásának kilengései is tükröződnek. Ebből adódóan viszont a tényleges gazdasági tendencia jobban felismerhető. Az látszik, hogy 2016-ig emelkedett az adó- és járulékbevétel GDP-hez viszonyított aránya, mivel a költségvetési egyensúly javításához erre volt szükség. Mint ismeretes – erre később még kitérünk részletesebben is – az adó- és járulékbevételeknek a GDP-t meghaladó mértékű növelését a gazdaság kifehéritése érdekében hozott intézkedések sikeres végrehajtása tette lehetővé. 2017-től viszont már megkezdődhetett az adóterhelés fokozatos csökkentése. Igaz ez a kormányzati szektor egyenlegének némi romlásával járt együtt, ami arra figyelmeztet, hogy az adóterhelés fenntartható csökkenéséhez az újraelosztás mérséklésére is szükség van. (Ide nem értve az uniós programokhoz tartozó olyan kiadásokat, amelyeket az uniós bevételek fedeznek.)

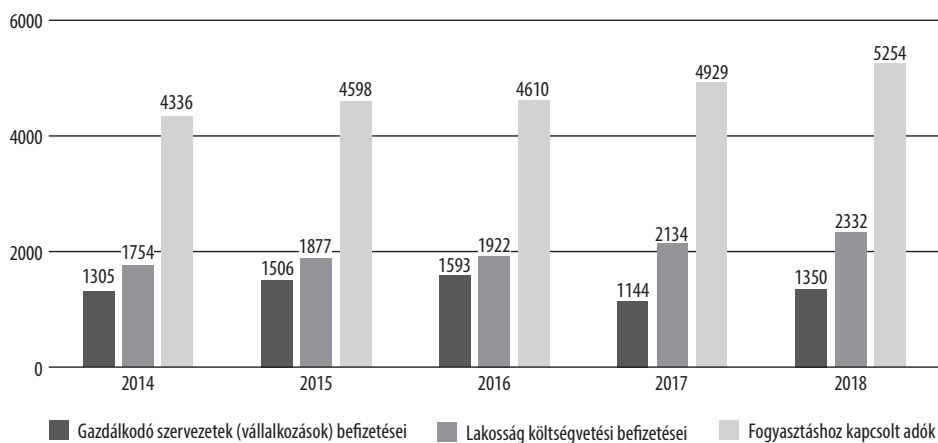
³ Az adó- és járulékbevételeknek a GDP-hez viszonyított aránya.

Az Állami Számvevőszék által gondozott szakmai folyóirat, a Pénzügyi Szemle 2018. 2. számában Parragh Bianka és Palotai Dániel írtak egy kiváló cikket az adórendszer és az adóigazgatás magyarországi reformjáról „Az ösztönző adórendszer felé” címmel. Ebben a szerzők arra mutatnak rá, hogy 2010 után az adóterhelés alakulása szempontjából három szakaszt lehet megkülönböztetni. Az első szakaszt, amely 2010-től 2013-ig tartott az „adóreform és költségvetési konszolidáció szakaszának” nevezik. A második, 2013-tól 2016-ig tartó szakaszt az jellemezte, hogy az adóterhelés nőtt, de úgy, hogy közben az adókulcsok emelésére nem került sor, azaz az adóztatás hatékonyabbá válása következtében növekedtek a bevételek. A harmadik, 2017-től napjainkig tartó szakaszban pedig már az adóterhelés mérséklődésére is sor kerülhetett, mivel az adóbevételeknek a gazdasági növekedésnél kisebb mértékű emelkedésére volt csak szükség a kormányzati kiadások finanszírozása érdekében. A szerzők kiemelik, hogy „a 2013-ig lezajlott adóreform eredményei a foglalkoztatás bővülésében, a gazdasági teljesítmény és az adóbevételek növekedésében, az adóelkerülés csökkenésében is megnyilvánultak, és mindez később lehetővé tette egyes adónemek (szociális hozzájárulási adó, társasági adó, célzott áfakulcsok) további mérséklését.” (Parragh-Palotai, 2018, 206.)

A jövedelemadók súlyát az adóterhelés általános szintje mellett az *adószerkezet*⁴ alakulása határozza meg. Gazdaságpolitikai szempontból elsődlegesen annak van jelentősége, hogy a gazdálkodó szervek befizetéseinek, a fogyasztáshoz kapcsolt adóknak, és a lakosság befizetéseinek az egymáshoz viszonyított aránya miként alakul. Ezen belül lehet aztán elemezni az egyes adókból származó bevételek relatív súlyának változását. A második Orbán-kormánynak az volt a törekvése, hogy a közvetett, vagyis a fogyasztáshoz kapcsolódó adók súlyát növelje. A fogyasztáshoz kapcsolódó adóztatás előnye, hogy ösztönzi a megtakarítást, a jövedelem- és tőkefelhalmozást, és az adóterhelés a tényleges fogyasztás irányába tolódik el. Az alacsony jövedelmű rétegeknél viszont növeli az adóterhelést, mert ezek a rétegek a jövedelmük nagyobb hányadát fordítják fogyasztásra, a megtakarítási képességük kisebb. Ennek ellensúlyozása céljából az Országgyűlés intézkedései csökkentették az alacsony jövedelemmel bíró rétegek által jellemzően fogyasztott cikkeket (pl.: egyes élelmiszerek) terhelő általános forgalmi adót.

⁴ adóbevételek megoszlása

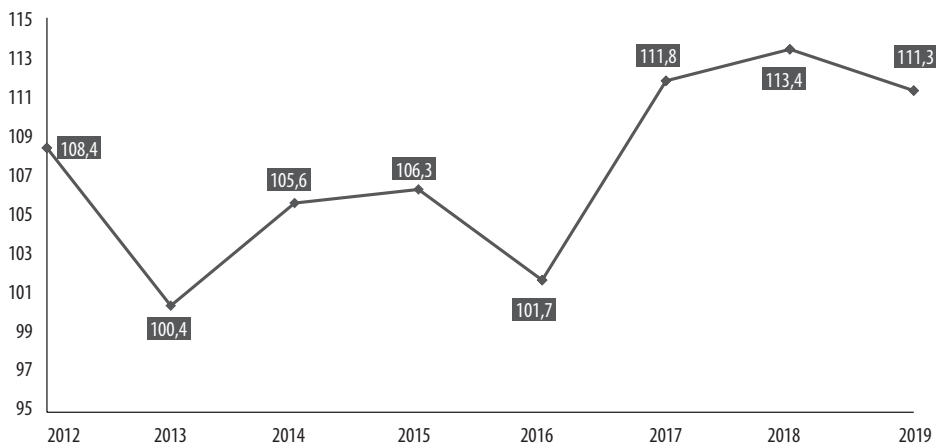
2014-2018 között az adóbevételek 25,3%-kal növekedtek. Az adószervezet változása úgy ment végbe, hogy minden főbb adócsoporthoz bevétele növekedett, de ennek dinamikája különböző volt. A gazdálkodó szervezetek befizetései az időszakban 9%-kal, a fogyasztáshoz kapcsolt adókból származó bevételek 24%-kal nőttek, a lakosság költségvetési befizetései pedig 38%-kal nagyobb összegben teljesültek. Lásd az **1. számú ábrát!**

**1. ábra: A főbb adócsoporthoz tartozó bevételek alakulása
2014-2018 között (Mrd Ft-ban, Mrd forintba kerekítve)**

Forrás: KSH STADAT 3.7.2. alapján, ÁSZ szerkesztés

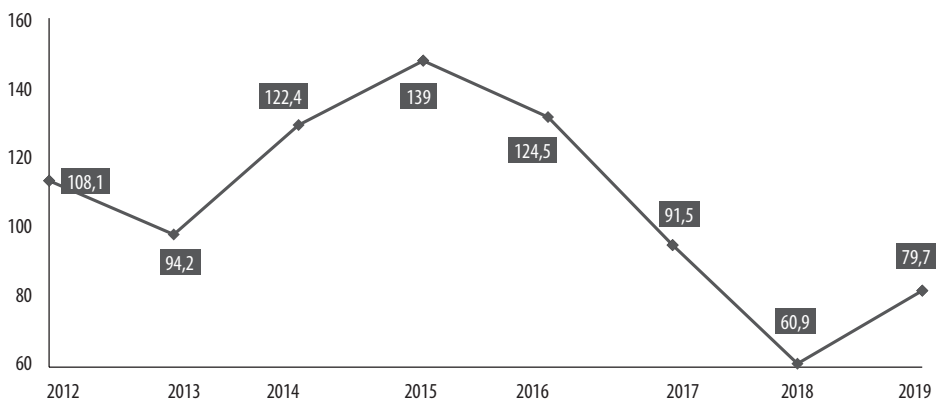
Ha az általános tendenciából kiemeljük az általunk részletesebben vizsgált két adónemet, akkor azt látjuk (lásd a **2. számú ábrát**), hogy a személyi jövedelemadó bevételek évről évre folyamatosan növekedtek, bár a növekedés mértéke meglehetősen változó volt. 2012 és 2016 között a nominális bérek kisebb ütemű növekedése mellett, valamint az adókedvezmények kiterjesztése következtében, az szja-bevételek növekedése is csak szerényebb mértékű volt. 2017-től azonban felgyorsult a bérek növekedése, aminek hatására az szja-bevételek dinamikusan emelkedtek az elmúlt három évben.

2. ábra: A személyi jövedelemadó-bevételek változása az előző évi bevétel százalékában (2012-2019)

Forrás: KSH STADAT 3.7.2. alapján, saját szerkesztés

A társasági adóból származó bevételek évenkénti változását a **3. számú ábra szemlélteti**. A társasági adóból származó bevétel 2014-től 2016-ig mindhárom évben rendkívül dinamikusán nőtt. 2017-től kezdve – a kormányzati szándékoknak megfelelően – minden évben jelentősen mérséklődött. A változások okainak ismertetésére a későbbiekben még visszatérünk.

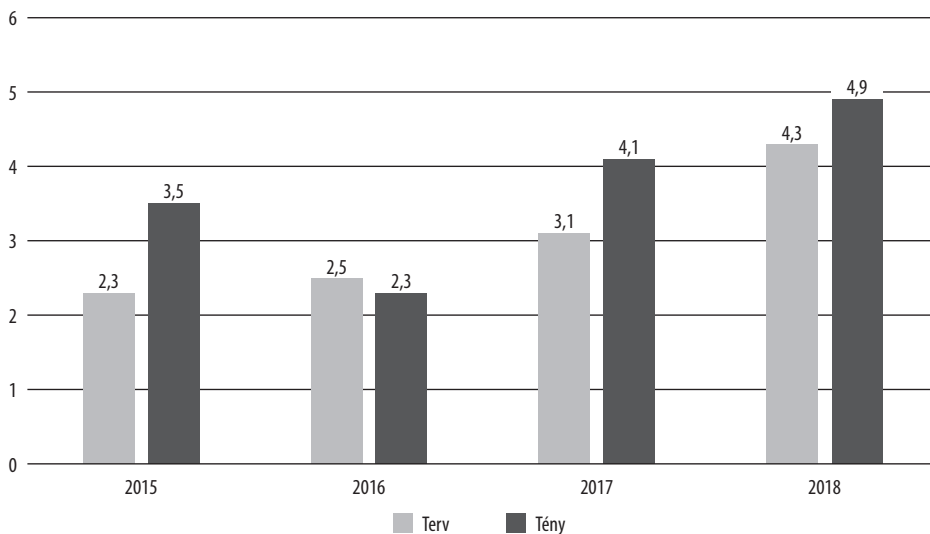
3. ábra: A társasági adóbevételek változása az előző évi bevétel százalékában (2012-2019)

Forrás: KSH STADAT 3.7.2. alapján, saját szerkesztés

7.2. A jövedelem típusú adóbevételek teljesülésének számvevőszéki ellenőrzése

A Kormány a zárszámadásról szóló törvényjavaslatot a költségvetési évet követő év szeptember 30-áig az Országgyűlés elé terjeszti. Az Országgyűlés elé történő beterjesztését megelőzően két hónappal a Kormány a zárszámadásról szóló törvényjavaslatot, a társadalombiztosítás pénzügyi alapjairól és az elkülönített állami pénzalapokról készített éves költségvetési beszámolókat megküldi az ÁSZ részére. A zárszámadásról szóló törvényjavaslatot az Országgyűlés az ÁSZ jelentésével együtt tárgyalja meg.

Az ÁSZ ellenőrzése a költségvetés végrehajtását befolyásoló gazdasági folyamatokra nem tér ki, pedig ezek nélkül a költségvetési folyamatok is csak korlátozottan értelmezhetőek. Ezért az ÁSZ zárszámadás ellenőrzéséhez kapcsolódóan – a 2015. évi zárszámadás óta – minden évben elemzést készít a költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről. Az ÁSZ elemzéseiben rögzítette, hogy a gazdasági növekedés érdekében az alapvető fontosságú intézkedéseket végrehajtották. A gazdasági növekedés mértéke a központi költségvetésről szóló törvényjavaslatok indokolásában szereplő kormányzati prognózishoz képest – a 2016. évet kivéve – minden évben magasabb volt (lásd a 4. számú ábrát).

4. ábra: A GDP volumenváltozásának a kormányzat által prognosztizált és tényleges mértéke (%)

Forrás: Magyarország 2015-2018. évi központi költségvetéséről szóló törvényjavaslatok indokolása, illetve <https://www.ksh.hu/gyorstajekoztatok>.

7.2.1. A központi költségvetés végrehajtásáról készült zárszámadás ellenőrzése

Az ÁSZ kiemelt feladata a központi költségvetés végrehajtásáról készített zárszámadás, ezen belül a zárszámadási törvényjavaslatban foglalt elszámolások megalapozottságának értékelése.

A zárszámadás adózással összefüggő elszámolások ellenőrzése során nagy könnyebbséget jelent, hogy a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (továbbiakban: NAV) informatikai rendszere nagymértékben automatizált, a kézi beavatkozás minimális. Ez ugyanis azt jelenti, amennyiben az informatikai rendszer jól működik, akkor az ellenőrzött folyamat szabályszerűségének, és a belső kontrollok működése megfelelőségének értékeléséhez nem kell nagy elemszámú mintát venni, hanem elegendő tesztelést végezni. A költségvetés zárszámadásának ellenőrzése során azokon a területeken, ahol nagyfokú az automatizáltság, mintavétel helyett ún. folyamatkövetéses tesztelést alkalmaz az ÁSZ. A tesztelése során kisszámú, véletlenszerűen kiválasztott tételek értékelésre kerül sor. Amennyiben ezek megbízhatónak minősülnek, akkor az automatizmusok miatt feltételezhető, hogy az automatizált folyamatokkal előállított teljes sokaság is megbízható, így nincs szükség további ellenőrzésre. Amennyiben a tesztelések során valamilyen megbízhatósági hiányosságra derül fény, akkor mintavételt kell végrehajtani, és az ellenőrzési megállapítást a minta kiértékelése alapján megtenni.

Az adó-, illeték- és vámbevételek esetében az ÁSZ felméri az informatikai rendszer megbízhatóságát, majd a kontrollfolyamatok megfelelőségét véletlenszerűen kiválasztott tranzakciókból vett tételek alapján tesztelik a számvevők.

Az ellenőrzés során a számvevők folyamatkövetéses teszteléssel értékelik, hogy:

- a bevallás feldolgozása szabályszerűen történt-e,
- a kiutalás előtti felülvizsgálat szabályszerűen történt-e,
- az átvezetések és kiutalások folyamata a jogszabályi előírásoknak megfelelő volt-e.

Az adó- és adójellegű bevételek folyamatkövetéses tesztelése során biztosítani kell a szabálytalanságoknak, a folyamatba épített informatikai és manuális kontrollok hiányosságainak, valamint a nem megfelelő működésének teljes körű feltárását és dokumentálását. A tételes tesztek elvégzése során – a megadott szempontok

mérlegelését követően – a számvevőnek meg kell ítélnie az elszámolás megbízhatóságát, valamint a folyamatba épített kontrollok működésének megfelelőségét, és dokumentálnia kell a felmerülő hibákat, hiányosságokat.

Emellett elemző eljárásokat is alkalmaz az ÁSZ. Értékeli:

- az adó-, illeték- és vámbevételek előirányzatainak pénzforgalmi teljesülését, az esetleges eltérések megalapozottságát és jogszerűségét,
- a realizált adóbevételek összegének tervezettől való eltérését, az eltérésekhez vezető okokat.

Az elemzés során az ÁSZ számba veszi, hogy az előző évhez képest az adóalanyi kör, az átlagos adóteher, a jövedelmi helyzet, a kereskedelmi forgalom, a gépjármű- és ingatlanvásárlások, valamint egyéb, a teljesülésre ható tényezők változása hogyan hatott a befizetések alakulására. Megvizsgálja, hogy ez összhangban van-e a makrogazdasági prognózisban foglaltakkal, és az azóta ismertté vált változásokkal. Az adóbevételek nagyságára az adójogszabályok módosulásai mellett befolyással van a NAV ellenőrzési és behajtási tevékenységének eredményessége is, amelyet figyelembe kell venni az értékelésnél.

Az ÁSZ a 2014-2018 közötti évek zárszámadási ellenőrzései során az adóbevételek tekintetében megbízhatósági hibát nem tárt fel, a bevételi adatokat megbízhatónak minősítette. Ezért a továbbiakban az ÁSZ zárszámadáshoz kapcsolódó elemzéseinek a közérdeklődésre számot tartó következtetéseit ismertetjük.

Az ÁSZ elemző eljárásairól fent írtak is érzékeltetik, hogy az ÁSZ az adóbevételek alakulását egy sajátos szempontból vizsgálja, azaz elsősorban azt értékeli, hogy a tényleges bevételek milyen mértékben és milyen okoknál fogva tértek el a költségvetési törvényben meghatározott előirányzattól. Ez a megközelítés sokban különbözik a gazdaságpolitikai megközelítéstől, amely elsősorban arra fókuszál, hogy egyik évről a másikra miként változtak az adóbevételek. Valóban ez a releváns kérdés. Azonban az adóbevételek évenkénti változása felbontható két komponensre. Az első az, hogy mennyi volt a tervezett változás, vagyis a költségvetési törvényben a tárgyévre előirányzott adóbevétel. A másik komponens pedig a tényleges adóbevételnek a törvényi előirányzattól való eltérése. Ez utóbbinak az elemzése is nagyon fontos tanulságokkal szolgál. Egyfelől rámutat arra, hogy az adóbevételek tervezése mennyire bizonyult megalapozottnak. Másfelől bemutatja, hogy a gazdasági folyamatok vagy egyes kormányzati

intézkedések milyen mértékben térítették el a tényleges bevételeket a tervezett-hez képest. Ezért a továbbiakban a társasági adó, majd a személyi jövedelemadó alakulásának mindkét komponensét bemutatjuk, ismertetve az előirányzattól való lényeges eltérések legfontosabb okait is.

7.2.2. Az Állami Számvevőszék zárszámadáshoz kapcsolódó elemzéseinek az adórendszerrel összefüggő fő megállapításai

A zárszámadás ellenőrzés kapcsán a költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről készített elemzések a **társasági adót** érintően az alábbiakra mutattak rá:

- A **2015. évi** zárszámadás adatai alapján 2015-ben a központi költségvetés adó- és adójellegű bevételei 7,9%-kal (582,8 milliárd forinttal) nőttek. A legnagyobb túlteljesítés a gazdálkodó szervezetek befizetéseinél jelentkezett (15,3%), ebből is a legjelentősebb a társasági adó befizetések tervezettet meghaladó teljesítése volt.
- A **2016. évben** adó- és adójellegű bevételeken az előző évhez viszonyítva 1,8% volt a növekedés, jellemzően a gazdasági növekedésnek köszönhetően. A társasági adó eredeti előirányzata jelentős túlteljesülésének háttérben több tényező áll. Egyrészt a gazdasági növekedésnek köszönhetően a kedvezmények nélkül számított adó összege a 2016. évben jelentősen meghaladta volna az előirányzatban tervezett értéket. Másrészt az adatok alapján a növekedés hatását semlegesítette a kedvezmények tervezettet lényegesen meghaladó igénybevétele. Az előirányzat tervezésekor nem számoltak a növekedési adóhitel 2016. évre vonatkozó közel 270,0 Mrd Ft összegű bevétel-növelő hatásával, tekintettel arra, hogy az adóhitel intézménye a költségvetési törvény elfogadását követően került bevezetésre. E hatások együttesen a módosított előirányzat tervezésekor kerültek figyelembe vételre.
- **2017-ben** legfontosabb adóintézkedések a társasági adó kulcsának (9%-ra) és a szociális hozzájárulási adó kulcsának (22%-ra) csökkentése voltak. 2017-ben a társasági adóból 624,9 Mrd Ft bevétele származott a költségvetésnek, ez a módosított előirányzatot 18,0 Mrd Ft-tal (3,0%-kal) haladta meg.

- **A 2018. évi** gazdasági növekedés pozitív hatásának következtében a bevezetett fejlesztési adókedvezmények ellenére a társasági adóból származó bevétel 10,8 Mrd Ft-tal meghaladta a törvényi előirányzatot. Az adóalanyi létszám dinamikus növekedése is hozzájárult a kisadózók tételes adója törvényi előirányzathoz viszonyítva 11,9 Mrd Ft-tal, a kisvállalati adó előirányzat 14,5 Mrd Ft-tal magasabb értékű teljesítéséhez.

Az ÁSZ zárszámadás kapcsán készült elemzései 2015-2018 közötti években a **személyi jövedelemadó bevétel alakulására ható tényezőket** az alábbiakban mutatták be:

- **A 2015. évi** adóbevételek növekedése mögött a GDP 2,9%-os növekedése, és a lakossági fogyasztás dinamikus bővülése áll. A lakossági befizetések túlteljesítése 3,9%-os mértékű volt. A személyi jövedelemadó túlteljesítése a vártnál nagyobb foglalkoztatással, és a gazdaság fehéredése kapcsán a fekete foglalkoztatás visszaszorulásával áll összefüggésben.
- **A 2016. évi** adóváltozások keretében a személyi jövedelemadó kulcsa 16%-ról 15%-ra csökkent. A törvény módosítása lehetővé tette a két gyermeket nevelő családok részére magasabb mértékű családi kedvezmény igénybevételét is, amely első lépésben a 2016. évben családonként 60 ezer Ft plusz jövedelmet eredményezett éves szinten. A javuló foglalkoztatottság és a bérek emelkedése következtében a befolyt személyi jövedelemadó a módosított előirányzat értékét 23,2 Mrd Ft-tal meghaladta. A jövedelem növekedése révén a korábbiaknál magasabb adóalap képes volt kompenzálni az adókulcs csökkenéséből származó bevételkiesést. A 2016. évben az adózók a személyi jövedelemadóból összesen 222,8 Mrd Ft családi kedvezményt és első házások kedvezményét, a biztosítottat terhelő nyugdíjárulékból 19,7 Mrd Ft, az egészségbiztosítási járulékból 20,9 Mrd Ft családi adókedvezményt vettek igénybe.
- **2017. évben** a személyi jövedelemadó címen ténylegesen befolyt költségvetési bevétel a módosított előirányzathoz képest 11,5 Mrd Ft-tal (0,6%) az előirányzatot meghaladóan teljesült. Az szja-bevételek emelkedését a magasabb bérkiáramlás miatti befizetés növekedés magyarázza.
- **2018. évben** a lakosság költségvetési befizetései jogcím esetében a bruttó átlagkereset növekedése, valamint a háztartások aktivitásának növekedése a személyi jövedelemadó hatálya alá tartozó gazdasági tevékenységek

esetében jelentett meghatározó tényezőt. Az ÁSZ a 2018. évi költségvetési törvényjavaslat véleményezése során pozitív kockázatot jelzett, melyet a személyi jövedelemadóból származó bevétel teljesítése visszaigazolt. Az adónem teljesítése 3,9%-kal (81,2 Mrd Ft-tal) haladta meg a törvényi előirányzatot. A családi kedvezmények bővülésének (a 2018. évben a kétgyerekesek családi kedvezményének mértéke 15 ezer Ft-ról 17,5 ezer Ft-ra emelkedett) hatását kompenzálta a bruttó bérnövekedés, és a gazdasági növekedés miatt realizált személyi jövedelemadó bevételi többlet.

Az ÁSZ az elemzéseiben megerősítette, hogy a kormány általános adópolitikai célkitűzései, az élők munkaadóterhének csökkentése, a fogyasztási-forgalmi adók szerepének, valamint az adóbeszedés hatékonyságának növelése, a gazdaságpolitikai célkitűzéseket támogatták.

7.2.3. A társasági adóbevételek teljesülésének elemzése

A 2. számú táblázatban összefoglaltuk, hogy 2012 és 2019 között évente miként változott a társasági adóbevétel az előző évhez képest, illetve a költségvetési előirányzathoz képest.

2. táblázat: A társasági adóbevételek változása az előző évi bevétel és a törvényi előirányzat százalékában (2012-2019)

Év	Társasági adóbevétel	
	az előző év %-ában	az előirányzat %-ában
2012	108,1	96,1
2013	94,2	100,5
2014	122,4	110,0
2015	139,0	160,8
2016	124,5	170,6
2017	91,5	85,1
2018	60,9	102,9
2019	79,7	75,9

Forrás: KSH STADAT 3.7.2. alapján, saját szerkesztés

A táblázat második oszlopának adatai már a 3. számú ábráról is leolvashatóak voltak, és röviden elemeztük a változásokat is. Ezért most figyelmünket a harmadik oszlop adatainak szenteljük. Ebből az látszik, hogy három év kivételével a tényleges érték több mint 10 százalékponttal eltért az előirányzattól.

Következésképpen a társasági adó azon adónemek közé tartozik, amelynek esetében a bevételek tervezési kockázata meglehetősen nagymértékű.

Három évben (2014-ben, 2015-ben és 2016-ban) az előirányzat és a tényleges teljesülés is 100 százalék feletti. Ezekben az években az adóbevételek előző évhez képesti jelentős növekedése annak is köszönhető volt, hogy az előirányzat számottevően túlteljesült. Ennek hátterében egy nagy multinacionális vállalatnak – az adóhitel konstrukciót kihasználó – három évre elnyújtott kiemelkedő összegű adóbefizetése állt.

2017-ben és 2019-ben viszont az adóbevételeknek az előirányzattól való elmaradása okozta az adóbevételeknek a bázisévhez képesti csökkenését. E mögött 2017-ben elsősorban az állt, hogy a tervezettnél több cég élt az adórendszer nyújtotta kedvezményekkel, illetve lépett át a kedvezőbb feltételeket nyújtó adózásba.

2013-ban és 2018-ban a társasági adóbevételek előirányzottat meghaladó növekedése ellene hatott a társasági adóbevételek tervezett mérséklődésének, amit 2018-ban elsősorban a prognosztizálnál kedvezőbb gazdasági növekedés tett lehetővé.

7.2.4. A személyi jövedelemadóból származó bevételek teljesülésének elemzése

A **3. számú táblázatban** foglaltuk össze a személyi jövedelemadóból származó bevételek alakulására vonatkozó adatokat. Az adatok meglehetősen homogén képet mutatnak. Minden évben emelkedtek a személyi jövedelemadóból származó bevételek, és ehhez 2013-tól kezdve minden évben hozzájárult az is, hogy az előirányzatot meghaladó mértékben teljesültek a bevételek. Az általános tendenciából a 2017. évet célszerű kiemelni, amikor a bevételek több mint 7 százalékkal haladták meg az előirányzott mértéket. Ez azzal hozható összefüggésbe, hogy 2017-ben viszonylag hirtelen és nem várt mértékben gyorsult fel a bérek növekedése, ami értelemszerűen az szja-bevételek gyors emelkedését is maga után vonta. 2018-ban és 2019-ben azonban már a költségvetés tervezésekor számoltak a dinamikus béremeléssel, így az utóbbi két évben az szja előirányzatot meghaladó növekedése már nem volt kiugró mértékű.

3. táblázat: A személyi jövedelemadóból származó bevételek változása az előző évi bevétel és törvény előirányzat százalékában (2012-2019)

Év	Személyi jövedelemadó bevétel	
	az előző év %-ában	az előirányzat %-ában
2012	108,4	95,2
2013	100,4	100,2
2014	105,6	102,5
2015	106,3	103,0
2016	101,7	103,6
2017	111,8	107,1
2018	113,4	103,9
2019	111,3	102,7

Forrás: KSH STADAT 3.7.2. alapján, saját szerkesztés

7.3. A központi költségvetésről szóló törvényjavaslat véleményezése

Az ÁSZ törvényi kötelezettsége, hogy a központi költségvetési törvényjavaslat megalapozottságáról véleményt alkosson. Az ÁSZ a költségvetési törvényjavaslat véleményezéséhez kapcsolódóan két elemzést és a véleményadást készíti el. A költségvetési törvényjavaslat Országgyűlés részére történő benyújtását megelőzően átfogó elemzés készül a Költségvetési Tanács részére a költségvetési törvényjavaslat tervezete alapján, valamint az államadósság számításának, nyilvántartásának megfelelésére vonatkozó elemzés történik meg.

Ezt követően készíti el az ÁSZ véleményét a központi költségvetésről szóló törvényjavaslat megalapozottságáról, a bevételi előirányzatok teljesíthetőségéről, az állami kötelezettségvállalással járó beruházási előirányzatok felhasználásának törvényességéről és célszerűségéről. A véleményadáshoz először a költségvetési törvényjavaslat tervezetét, majd magát a törvényjavaslatot véleményezi az ÁSZ a szervezetek által az ÁSZ részére átadott, a törvényjavaslat tervezetét megalapozó számítások, háttéranyagok, és egyéb, a megalapozottságot, teljesíthetőséget befolyásoló dokumentumok alapján.

A zárószavazásig tartó, utolsó szakaszban készül a második elemzés, amely az elfogadott módosító indítványok hatásának számszerűsítése, és az aktualizált makrogazdasági mutatók, előrejelzések értékelése alapján segíti a Költségvetési Tanácsot az előzetes hozzájárulás megadásáról szóló döntés meghozatalában.

Az állami feladatellátás biztonságára, a központi költségvetés végrehajthatóságára meghatározó hatással van az adóbevételek tervezésének megbízhatósága. Az ÁSZ a véleményadás során az adóbevételeken belül a társasági adó és a személyi jövedelemadó bevételi előirányzatainak teljesíthetőségére, az azt veszélyeztető kockázatokra is rámutat.

Az ÁSZ a **2015-2018. évi** központi költségvetésről szóló törvényjavaslatokra vonatkozóan a véleményeiben a költségvetés közvetlen bevételi előirányzatait megalapozottnak minősítette, a kormányzat makrogazdasági előrejelzéseinek teljesülése esetén az előirányzott adóbevételek teljesülésével kapcsolatban nem tárt fel kockázatot. A 2018. évi költségvetés esetében az ÁSZ felhívta a figyelmet, hogy az adóbevételek biztosításához nélkülözhetetlenek a gazdaságfehérítést támogató intézkedések.

Az ÁSZ **2019. évi** központi költségvetési törvényjavaslatról közzétett vélemény szerint a közvetlen bevételi előirányzatok megalapozottak, a kormány makrogazdasági előrejelzéseinek megvalósulása esetén az előirányzott adóbevételek teljesülése nem hordoz kockázatot. A 2019. évi központi költségvetés közvetlen bevételi előirányzatainak tervezése során a Pénzügyminisztérium figyelembe vette a makrogazdasági mutatókra vonatkozó gazdasági előrejelzéseket, a gazdasági növekedés, a fogyasztási és egyéb piaci tendenciák feltételezett hatásaikat. A közvetlen típusú adóbevételek esetében a tervezés során nem számoltak a gazdaság fehérítéséből származó pozitív hatásokkal. A központi költségvetésről szóló törvényjavaslat célként tűzi ki az adómorál, az adózók és az adóhatóság kapcsolatrendszerének javítását, valamint az önkéntes jogkövetés további ösztönzését, ennek eszközeit azonban nem részletezi. A központi költségvetés gazdálkodásának fenntarthatósága szempontjából azonban alapvető fontosságúak az adóbeszedés hatékonyságát javító intézkedések. Emiatt szükséges az eddig megtett intézkedések hatásainak felmérése, illetve ezen eredmények alapján átgondolt folytatásuk.

Az ÁSZ 2020. évi központi költségvetési törvényjavaslatról kiadott véleménye szerint a központi költségvetésről szóló törvényjavaslat közvetlen bevételei – a társasági adót kivéve – megalapozottak. A társasági adó bevételi előirányzat tervezése során a PM pozitív hatásként a GDP növekedési üteme alapján levezethető adóalap növekedést, az adóelkerülés elleni uniós irányelv további intézkedéseinek bevezetését, valamint az egyszerűsített vállalkozói adó megszüntetése miatti átlépéseket vette figyelembe. A társasági adó 2019. évre várható – a gazdasági növekedés bővüléséből származó – 20,0-25,0 Mrd Ft nagyságrendű többletbevétele, valamint a tervezés során figyelembe vett tényezők alapján az előirányzat részben alátámasztott, és teljesülése kockázatot hordoz.

A személyi jövedelemadó 2020. évi előirányzata 2.608,9 Mrd Ft, amely a 2019. évi előirányzatot 10,5%-kal haladja meg. Az adónemből származó bevételek növekedésének legfontosabb forrása a 2020. évben az összevontan adózó jövedelmek 9,2%-os, valamint az elkülönülten adózó jövedelmek 17,4%-os tervezett növekedése. Utóbbi fő indoka az osztalék jellegű jövedelem várt növekedése, valamint az egyszerűsített vállalkozói adó megszüntetése miatt a személyi jövedelemadó hatálya alá tartozó egyéni vállalkozók létszámának tervezett növekedése. Az előirányzat kialakításánál számoltak az idei évben bevezetett négygyermekes nők személyi jövedelemadó mentességének, valamint a lakossági állampapírokból származó kamatjövedelem adómentességének hatásával. Ezek együttes hatásaként az adóalap várható csökkenése 23,0-28,0 Mrd Ft.

7.4. A NAV feladatellátása a számvevőszéki ellenőrzések tükrében

Az állami kiadások fedezetére szolgáló költségvetési bevételek jogszerű és eredményes biztosítása a NAV-val szemben támasztott alapvető elvárás. A NAV feladata a központi költségvetés javára teljesítendő befizetések, a központi költségvetés terhére juttatott támogatás, adó-visszaigénylés/visszatérítés megállapítása, beszedése, visszatérítése, kiutalása nyilvántartása, végrehajtása és ellenőrzése, az adók módjára behajtható köztartozások beszedése. Ezen kívül a NAV végzi a nemzetközi (kiemelten az EU-s) adószakmai együttműködésből adódó feladatokat.

A központi költségvetés bevételeinek biztosításában a NAV meghatározó szerepet tölt be, ezért működésének eredményessége hatással van a költségvetés

stabilitására. Közérdek, hogy az állami adhatóság a számára előírt feladatokat a jogszabályban előírt elvárásoknak megfelelően végezze, ezért feladatellátása a számvevőszéki ellenőrzések fókuszában áll.

Az ÁSZ feladata többek között az állami adóhatóság adóztatási és egyéb bevétel-szerző tevékenységének ellenőrzése.

Az ÁSZ NAV-nál rendszeresen végzett ellenőrzései feltártak több olyan hiányosságot (például: az adókedvezmények ellenőrzésénél, a kockázatkezelésben, illetve a hátralékok felhalmozódásának megelőzésében), amelyek megszüntetése esetén a ténylegesen befolyt adóbevételek növekedhetnek. Az intézkedésekből nyerhető többlet adóbevételek fokozatosan visszaadhatóak a gazdasági szereplők és a háztartások részére, ezáltal tovább növelhető a magyar gazdaság fehéredése és versenyképessége.

Az elmúlt években az ÁSZ 16037 számú, „Az egyes adóbeszedési tevékenységekkel kapcsolatos feladatellátás szabályszerűségének ellenőrzése” című ellenőrzése érintette a jövedelemadózással kapcsolatos állami adóhatósági feladatellátást. Az ellenőrzés során az ÁSZ értékelte az állami adóhatóság kamatjövedelmek utáni adóból származó bevételek beszedése érdekében tett intézkedéseit, valamint azt, hogy a NAV az adóztatási feladatainak ellátása során a kettős adóztatás elkerülését célzó nemzetközi egyezmények figyelembevételével járt-e el. Az ÁSZ értékelte a Magyar Zoltán Egyszerűsítési Programnak a személyi jövedelemadózás egyszerűsítésére irányuló feladatainak végrehajtását.

- A NAV személyi jövedelemadóval kapcsolatos egyes tevékenységei szabályozottak és szabályszerűek voltak. A személyi jövedelemadóval kapcsolatos tevékenységek szabályszerűsége a bevallások feldolgozása, az ellenőrzés, valamint a hátralékkezelés, fizetési könnyítés és végrehajtás esetében összességében a jogszabályi előírásoknak megfelelő volt.
- A NAV az NGM részére a 2012-2015. I. félévben rendszeres, havi gyakorisággal szolgáltatott adatokat az szja-bevételek várható alakulásáról, a tárgyhavi tényadatokról, a bevételeket befolyásoló főbb tényezőkről és a bevallásokban érvényesített családi járulékkedvezmény összegéről. A NAV által teljesített adatszolgáltatások lehetővé tették az szja vonatkozásában a döntés előkészítési, gazdaságpolitikai javaslatokhoz készített költségvetési hatásvizsgálatok elvégzését, az adójogszabály (pl: adókulcs,

családi adókedvezmények) változások hatásának értékelését, illetve a költségvetés tervezését.

- A magánszemélyek jövedelmének a kettős adóztatás elkerülésével kapcsolatos feladatellátása a 2012-2015. I. félévében az ellenőrzési tevékenység hiányosságai miatt nem felelt meg a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvényben (továbbiakban: Szja tv.), illetve a vonatkozó nemzetközi egyezményekben foglalt előírásoknak. Előfordult, hogy az ellenőrzések dokumentációja hatályon kívüli egyezményekre való hivatkozást tartalmazott, az ellenőrzések több mint felénél nem volt megállapítható, hogy vizsgálták-e az adózók adóügyi illetőségét, továbbá a kettős adóztatás elkerülésével érintett jövedelem esetében a vonatkozó adómérték, és a külföldön megfizetett adó jogszabályoknak és nemzetközi egyezményeknek való megfelelését. Az önadózás során bevallott kettős adóztatást kizáró egyezmények hatálya alá eső jövedelmek ellenőrizhetőségét nehezítette, hogy az adóbevallások nem tartalmazták, hogy mely országból származott és milyen egyezmény hatálya alá tartozott a külföldi jövedelem. A magánszemélyekre vonatkozó kontroll adatok hiányában az adóhatóság nem rendelkezett elegendő információval a külföldi jövedelmet szerző, belföldi illetőségű adóbevallásra kötelezettek köréről.
- Az összes bevallott adóköteles jövedelem mindössze 0,1%-át tették ki a külföldi jövedelmek. A kontroll adatok és az ellenőrzésben feltárt hiányosságok a külföldi, benne a kettős adóztatást kizáró egyezményeket érintő adókötelezettség teljesítésére kockázatot jelentenek.
- A kamatjövedelmet a magánszemélynek nem kellett bevallania, a kapcsolódó adót a kifizető állapította meg és vallotta be. A kifizetők által a 2014. évben megállapított és bevallott kamatjövedelmek utáni személyi jövedelemadó 40.796,0 millió Ft-os összege a személyi jövedelemadóból származó költségvetési bevétel mintegy 2,6%-át tette ki. A kamatadó kifizetőknél végzett 2014. évi NAV ellenőrzések az adózó által a könyvek, nyilvántartások vezetéséhez és a bizonylatok feldolgozásához alkalmazott szoftvereket, informatikai rendszereket – jogszabályi előírás ellenére – nem vizsgálták. A hiányosságok veszélyeztetik az adóbeszedés eredményességét, amelyek megszüntetése érdekében az ÁSZ javaslatokat fogalmazott meg.

- A NAV és az NGM az egyszerűsítési programban foglalt feladatokat határidőre végrehajtotta, azok hatásait a NAV nyomon követte. A NAV elnöke a kiemelt feladatok teljesítésének elősegítése érdekében az intézményi munkaterv és a teljesítménymenedzsment-rendszer keretében határozott meg követelményeket, amelyek azonban nem tartalmaztak az erőforrásokkal való szabályszerű, gazdaságos, hatékony és eredményes gazdálkodásra vonatkozó előírásokat.

Az ÁSZ 2020 májusában hozta nyilvánosságra „A Nemzeti Adó- és Vámhivatal társasági adóval kapcsolatos feladatellátásának ellenőrzése” című 2073. számú jelentését. Az ellenőrzés célja annak értékelése volt, hogy a NAV társasági adóval kapcsolatos feladatellátása az ellenőrzött időszakban, azaz 2015. január 1. és 2017. december 31. között megfelelő volt-e. Az ellenőrzés kiterjedt a társasági adóval kapcsolatos egyes tevékenységek szabályozottságának és szabályszerűségének értékelésére, és a feladatok szabályszerű ellátását biztosító belső kontrollok kiépítése és működtetése megfelelőségének értékelésére. Az ellenőrzés során értékelte az adóhatóságnak a társasági adóban érvényesíthető kedvezmények nyilvántartásával, adatszolgáltatásával, ellenőrzésével kapcsolatos tevékenységet is. Az ellenőrzés keretében sor került más szervezetek tevékenységének ellenőrzésére, de e tanulmányban erre nem térünk ki.

Az ellenőrzés fő megállapítása az volt, hogy a NAV társasági adóval kapcsolatos feladatellátása szabályozott és szabályszerű volt. A feladatellátás kontrolljait a NAV szabályszerűen kiépítette és működtette. Ez igaz volt mindhárom ellenőrzött tevékenységre, azaz az adóbevallások feldolgozására, az ellenőrzésre, valamint a hátralékkezelési, fizetési könnyítési és végrehajtási tevékenységekre. Mit jelentett ez a gyakorlatban? Ennek szemléltetése érdekében kiemeljük az ellenőrzési jelentés néhány részletes megállapítását is.

- Az adóbevallások feldolgozási folyamatára vonatkozó belső szabályzatokat a NAV a jogszabályi előírásokkal összhangban kialakította. Az eljárási rendek meghatározták az elektronikusan és papír alapon érkezett bevételek érkeztetése, feldolgozása, valamint a bevételek javítása során követhető eljárás szabályait. A NAV a kapcsolódó kontrollokat a jogszabályi előírások szerint kialakította és működtette. A bevételek elektronikus kitöltését támogató kontrollok alkalmasak voltak arra, hogy kiszűrjék a

számszaki hibákat és a logikai ellentmondásokat. A bevallások feldolgozása is szabályszerű volt.

- Az ellenőrzési tevékenységre vonatkozó belső szabályzatokban a jogszabályi előírásokkal összhangban határozták meg az ellenőrzések tervezésére, az adózók ellenőrzésre történő kiválasztására vonatkozó folyamatokat, módszereket. Az ellenőrzések folyamatával kapcsolatos tervezési, kockázatkezelési, kiválasztási kontrollok kialakítása és működtetése szabályszerű volt. A kontrolleljáráások biztosították az adózók társasági adó feltöltési kötelezettsége teljesítésének ellenőrzését. Az ellenőrzések megkezdése, lefolytatása, befejezése szabályosan történt. Az ellenőrzési határidőket a NAV betartotta. Az ellenőrzések során tett megállapítások alapján a NAV indokolt esetben szankciókat (adóbírság, mulasztási bírság, illetve késedelmi pótlék) alkalmazott.
- A hátralékkezelési, fizetési könnyítési és végrehajtási tevékenységek szabályozását a jogszabályi előírásokkal összhangban készített eljárási rendek tartalmazták. Ezek meghatározták az adószámlára történő könyvelés, rendezés szabályait; a méltányossági jogkör gyakorlásának szabályait; az adómérséklés és a fizetési könnyítési kérelmek elbírálása során követendő eljárásokat; valamint az elektronikus úton benyújtott fizetési kedvezményre irányuló kérelmek ügyintézésére vonatkozó eljárási rendet. A tevékenység végrehajtását és nyomon követését elektronikus rendszerek támogatták. A behajthatatlanság vagy elévülés miatti társasági adó hátralékok törlése a jogszabályokban és a belső eljárási rendekben előírtak szerint történt. A fizetési könnyítési kérelmek elbírálása, a fizetési halasztás és részletfizetés engedélyezése szabályszerű volt. Az adóhiány és a szankciók megfizetésének elmulasztása esetén a végrehajtási eljárást megindították, a végrehajtási cselekményeket dokumentálták. A tartozás megfizetéséért helytállni köteles személyekkel, illetve a mögöttes felelősökkel kapcsolatban megtett intézkedések végrehajtása szabályszerűen történt.

Az ÁSZ ellenőrzése azt igazolta, hogy a tervezett adóbevételek teljesülése, sőt túltesülése nemcsak a kedvező makrogazdasági feltételeknek köszönhető, hanem ahhoz a NAV szabályozott és szabályszerű tevékenysége is hozzájárult.

7.5. Gazdaságfehérítés – versenyképesség

A központi költségvetés bevételei teljesítése szempontjából meghatározó a gazdasági növekedés, valamint a gazdasági folyamatok fehérítése érdekében tervezett intézkedések. 2014-től a makrogazdasági folyamatok kedvező alakulása, a költségvetés bevételeinek növekedése lehetőséget nyújtott az adóelvonás szintjének csökkentésére.

A gazdaság rugalmasságát, a lakosság teherbíró képességét befolyásolja az adóelvonás, a magas adómérték, főként az alacsony megtakarítási szint és a magas eladósodás miatt. *Az adóék⁵ 2012- től 2016-ig – az OECD 2017-ben közzétett elemzése alapján – Magyarországon 49,5%-ról 48,2%-ra csökkent. Az OECD országok átlagos adóék mértéke 2016-ban 36% volt. Mindez az adóterhek csökkentését indokolta. (Horváth, 2017)*

Az adórendszer átalakításának és az adóbeszedés korszerűsítésének köszönhetően 2015-től megkezdődött a magyar gazdaság fehérédése.

- Az adóelkerülés mérséklése irányába tett jelentős lépések közé tartozott a 2016. évben – folytatva az előző években megkezdett folyamatot – az online pénztárgépek bevezetése a kereskedelemben és annak kiterjesztése a szolgáltató szektorban működő vállalkozásokra, továbbá az Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer (EKÁER) bevezetése.
- 2018. július 1-jétől bevezették az online számlarendszer alkalmazását, és tovább bővült azok köre, akik számára a NAV személyi jövedelemadó bevallási tervezetet készített. Az online számlázási rendszer bevezetése, és a személyi jövedelemadó esetében az adóbevallás elkészítésének további kiterjesztése hozzájárult a tervezett adóbevételek teljesítéséhez, emellett az utóbbi intézkedés tovább erősítette az adóhatóság támogató tevékenységét az adózók irányába.
- A NAV adóhatósági felderítések hatékonyabbá tétele, és az áfával kapcsolatos ellenőrzések számának növelése terén tett intézkedései az adóelkerülések csökkentését eredményezték.

A gazdaság fehérítése érdekében hozott intézkedések együttes eredményeként az úgynevezett *áfarés*⁶ a 2013. évi 22 százalékról, 2016-ra 13 százalékra, majd 2018-ra

⁵ *Adóék: Az adóék azt mutatja meg, hogy 100 egységnyi jövedelem juttatása esetén hány egység az adó- illetve a járulékteher.*

⁶ *Áfarés: az elméletileg beszedhető adó és a teljesült adóbevétel különbsége.*

9 százalékra csökkent az Európai Statisztikai Hivatal értékelése szerint, amely az uniós átlagnál kedvezőbb. Az intézkedések hozzájárultak az adózással kapcsolatos adminisztráció egyszerűsítéséhez, az adórendszer áttekinthetőségének javulásához, a jogkövető magatartás erősítéséhez. A magyar gazdaság dinamikus fehéredése rendkívül jelentős, mivel a korrupció elleni összehangolt és rendszerszintű fellépés eredményének tekinthető.

Felmerülhet a kérdés, hogy egy jövedelemadókról szóló tanulmányban miért az áfarés mérséklése területén tett eredményeket ismertetjük. Egyrészt azért, mert a gazdaság kifehéritése egy összefüggő folyamat, azaz a foglalkoztatás nem tud kifehéredni, ha az értékesítés nem fehéredik ki. Másrészt a kifehéredés szempontjából a kulcskérdés a hozzáadott érték adóztatásának eredményesebbé válása. A hozzáadott érték ugyanis bér és járulékai + nyereség + értékcsökkenés. Következésképpen, ha a hozzáadott értékről számlát állítanak ki, akkor áttételesen a bérekről és a vállalkozónál maradó jövedelemről is dokumentum keletkezik, azaz ettől kezdve a vállalkozónak már nem érdeke a fekete foglalkoztatás és a zsebbe történő fizetés. Megítélésünk szerint a magyar gazdaság kifehéritésének a sikere azon múlt, hogy a hozzáadottérték-adót, azaz az áfát fogta be, és ezáltal hozzájárult a foglalkoztatás és a vállalkozói jövedelmek kifehéredéséhez is. A korábbi próbálkozások, amelyek kizárólag a foglalkoztatás kifehéritésére fókuszáltak ezért nem lehettek eredményesek, hiszen a foglalkoztatás legalizálásához a teljes értékteremtési folyamatot ki kellett volna emelni a számlanélküliség állapotából. A bérek és a személyi jövedelemadóból származó költségvetési bevételek növekedése mögött is részben a gazdaság kifehéredésének a hatása áll, csak ezt nem lehet olyan pontosan mérni, mint az áfarés szűkülését.

Az ÁSZ a 2019 decemberében publikált, *„Az általános forgalmi adó csökkentése hatásai a fenntartható kifehérités folyamatára”* című elemzésében rámutatott arra, hogy az áfateher mérséklésének hatása az elemzett termékek, illetve szolgáltatások mintegy felénél az árakban nem, vagy nem teljes körűen jelent meg.

Az adókulcsot csökkentő intézkedések hatásának felmérése, illetve az eredmények alapján az intézkedések folytatásának átgondolása szükséges a gazdaság fenntartható kifehéritése érdekében. Az áfakulcsok további csökkentése negatívan hat a fenntartható kifehérités folyamatára, ugyanakkor a munkát terhelő adók – például a személyi jövedelemadó – további mérséklése hozzájárulhat a

magyar gazdaság versenyképességének erősítéséhez, valamint fenntartható kifehéritéséhez. A munkát terhelő adókulcsok csökkentése befektetés a fenntartható gazdasági folyamatokba. (Domokos, 2019)

7.6. Irodalomjegyzék

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK (2016): 16037 számú jelentés Az egyes adóbeszedési tevékenységekkel kapcsolatos feladatellátás szabályszerűségének ellenőrzéséről <https://asz.hu/hu/jelentesek/osszes-jelentes-2016-ev-2016-01-15/15/>

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK (2019): Vélemény Magyarország 2020. évi központi költségvetéséről szóló törvényjavaslatról <https://asz.hu/jelentesek/velemenymagyarorszag-koltsegveteserol>

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK (2018): Vélemény Magyarország 2019. évi központi költségvetéséről szóló törvényjavaslatról <https://asz.hu/jelentesek/velemenymagyarorszag-koltsegveteserol>

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK (2017): Vélemény Magyarország 2018. évi központi költségvetéséről szóló törvényjavaslatról <https://asz.hu/jelentesek/velemenymagyarorszag-koltsegveteserol>

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK (2016): Vélemény Magyarország 2017. évi központi költségvetéséről szóló törvényjavaslatról <https://asz.hu/jelentesek/velemenymagyarorszag-koltsegveteserol>

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK (2015): Vélemény Magyarország 2016. évi központi költségvetéséről szóló törvényjavaslatról <https://asz.hu/jelentesek/velemenymagyarorszag-koltsegveteserol>

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK (2014): Vélemény Magyarország 2015. évi központi költségvetéséről szóló törvényjavaslatról <https://asz.hu/jelentesek/velemenymagyarorszag-koltsegveteserol>

BÁGER GUSZTÁV, PULAY GYULA (2015): Elemzés a 2014. évi költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről <https://asz.hu/tanulmanyok-2015-ev>

KÁDÁR KRISZTA, HOLMAN MAGDOLNA JULIANNA, BALOGNÉ LEHOCZKI ÉVA, BEKE ANDREA, (2019): Az általános forgalmi adó csökkentése hatásai a fenntartható kifehérités folyamatára. <https://asz.hu/publikaciok/tanulmanyok-2019-ev>

- DOMOKOS LÁSZLÓ (2019): Működik a fenntartható kifehérítés magyar modellje – Az áfacsökkenés ellentétes a fenntarthatósággal. <https://novekedes.hu/mag/mukodik-a-fenntarthato-kifeherites-magyar-modellje-az-afacsokkent-es-ellentetes-a-fenntarthatosaggal>
- HORVÁTH BÁLINT (2017): Így maradhat több a zsebünkben. <https://www.penzugyiszemle.hu/hirek/igy-maradhat-tobb-a-zsebunkben>
- KÁDÁR KRISZTA, PULAY GYULA (2018): Elemzés a 2017. évi költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről, a zárszámadás ellenőrzése kapcsán <https://asz.hu/tanulmanyok-2018-ev>
- HOLMAN MAGDOLNA JULIANNA, SIMON JÓZSEF, KISAPÁTI ANGÉLA, MOKÁNSZKINÉ MENGYI ANDREA, NAGY ZSOLT, PRELLER ZSUZSANNA, SZÉNÁSI PÉTER (2019): Elemzés a 2018. évi költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről a zárszámadás ellenőrzése kapcsán <https://asz.hu/publikaciok/tanulmanyok-2019-ev>
- MAGYARORSZÁG konvergencia programja 2019-2023
- MAKKAI MÁRIA, SIMON JÓZSEF, NAÁR EDIT, KÖLLÖDNÉ GÁTAI MÁRIA, MAGYARI ANNA (2017): Elemzés a 2016. évi költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről, a zárszámadás ellenőrzése kapcsán <https://asz.hu/tanulmanyok-2017-ev>
- Nemzeti Adó- és Vámhivatal: évkönyvek. <https://nav.gov.hu/nav/kiadvanyok/evkonyvek>
- PARRAGH BIANKA, PALOTAI DÁNIEL (2018): Az ösztönző adórendszer felé - Az adórendszer és az adóigazgatás magyarországi reformjáról Pénzügyi Szemle 2018. 2. szám 201-2020. oldal
- PETŐ KRISZTINA, KOVÁCS T. BALÁZS, BÁGER GUSZTÁV, KERÉKES GÁBOR, TERLECZKYNÉ EISELE EDIT (2017): Elemzés a 2015. évi költségvetési folyamatok makrogazdasági összefüggéseiről, a zárszámadás ellenőrzése kapcsán <https://asz.hu/tanulmanyok-2016-ev>
- TÖRVÉNYJAVASLAT Magyarország 2018. évi központi költségvetésének végrehajtásáról

8. A monetáris politika és a személyi jövedelemadó kapcsolata

8.1. Bevezetés

2010 óta új gazdaságpolitikai értékrend érvényesült Magyarországon, és ezzel olyan magyar modell jött létre, amelynek fontos kiinduló pillérét jelentette a közpénzügyi konszolidáció és az azt megalapozó adóreform. A 2013-tól bekövetkezett monetáris politikai fordulattal a két fő gazdaságpolitikai ág – a fiskális politika és a monetáris politika – összhangja megvalósult, és így a gazdasági növekedést hatékonyan tudják együttesen támogatni.

Jelen fejezetben a gazdaságpolitikai ágaknak a magánszemélyek jövedelmére vonatkozó hatását elemezzük. Rögzítendő, hogy a monetáris politika és a személyi jövedelemadó közötti kapcsolatot abból a szempontból tartjuk indokoltnak görcső alá venni, hogy a személyi jövedelemadó reform, mint fiskális politikai intézkedés, hogyan hat a gazdaság alakulására, és a monetáris politikai intézkedések miként kapcsolódnak ehhez közvetlen vagy közvetett módon.

8.2. Gazdaságpolitikai ágak közötti összhang

A hatékony gazdaságpolitika nem képzelhető el egymást támogató fiskális és monetáris politika nélkül, hiszen mindkettő csupán eszköze a gazdasági fejlődésnek. Éppen ezért amennyiben a fiskális és a monetáris politika eltérő célokat tűz maga elé, vagy más-más szempontrendszer helyez előtérbe, akkor valójában a két gazdaságpolitikai ág közötti összhang megbomlik, és ezzel a gazdasági egyensúly, a hosszútávú, fenntartható fejlődés alapjai inognak meg. Ugyanis, ha a fiskális politika nem napról napra, nem válságból válságba lép át, hanem tudatos tervezéssel építkezik, akkor képes a gazdasági és a társadalmi fejlődés számára megfelelő alapot szolgáltatni, és ehhez tud a monetáris politika is kapcsolódni. Emellett a monetáris politika saját eszközeivel is hozzá tud járulni a – fiskális politikával megegyező – közös gazdaságpolitikai célok megvalósításához, azaz a nemzeti érdek (közjó) előtérbe helyezéséhez a gazdasági folyamatok irányításában.

Ugyanakkor az egyes gazdaságpolitikai ágak – így a monetáris politika és fiskális politikai is – saját céljai megvalósításával és a gazdasági folyamatok befolyásolásával járulnak hozzá a társadalom jólétének növeléséhez. A monetáris politika elsődleges céljaként az árstabilitás fenntartását kívánja elérni, mivel ezzel tud a leghatékonyabban hozzájárulni a gazdasági növekedéshez, s ezáltal a társadalmi jóléthez. Emellett a fiskális politika az alacsony költségvetési hiánnyal, az államadósság alacsony szintjével, és ehhez kapcsolódóan a hatékony adórendszerrel tudja támogatni a fenntartható fejlődést.

A következő két pontban áttekintjük a fiskális és a monetáris politika helyzetét 2010-ig bezárólag a magánszemélyek jövedelmére gyakorolt hatás szempontjából.

8.2.1. A fiskális politikai kihívások

A 2008-2009. évi pénzügyi-gazdasági válság, valamint az azt megelőző több éve tartó fiskális egyensúlytalanság következtében alapvető változásokra volt szükség a fenntartható gazdaságpolitika alapjainak megteremtéséhez. A magyar gazdaságot ebben az időszakban a túlzott mértékű eladósodás (jelentős részben devizahitel formájában), és így nagyfokú sérülékenység jellemezte.

A fiskális politikát meghatározó adórendszer és a foglalkoztatáspolitikai vonatkozásában egy hosszabb időtávú kitekintés esetén indokolt utalni Matolcsy György álláspontjára, amely szerint, ha a rendszerváltást követő két évtizedet az adórendszer aspektusából elemezzük, akkor megállapítható, hogy a magyar gazdaság – mint nyitott gazdaság – adórendszere a hatékonysági elvárások szerinti egyetlen kritériumnak sem tett eleget (Matolcsy, 2015, 263). Matolcsy felhívja a figyelmet, hogy az adórendszer nem segítette a gazdaságot fenntartható egyensúlyi pályára kerülni, miközben a tartós és dinamikus gazdasági növekedést sem támogatta. Matolcsy szerint a 2010 előtti magyar adórendszer sajátossága volt az is, hogy a munkavállalásból és a munkahelyteremtésből származó jövedelmet túladóztatta, tehát ellenősztönözte a munkavállalást.¹ Így a jogkövető, tisztességes vállalkozások kárára – ezzel számukra versenyhátrányt okozva – a fekete- és szürkegazdaság dimenziójában jelentős arányú, nem adózó, rejtett gazdaság létrejöttét ösztönözte. Ezt támasztja alá, hogy Magyarországon a minimálbérre

¹ Kivételt jelent a rendszerváltást követő két évtizedben az a 2000-es évek körüli időszak, amikor 240 ezer új munkahely jött létre.

bejelentettek aránya a hasonló jövedelmű országokhoz képest a 2000-es években rendkívül magas volt, miközben a minimálbért keresők 50 százaléka további munkajövedelemmel is rendelkezett (Elek et. al, 2012).

Visszatekintve a 2010 előtti időszakra, a visegrádi országok körében Magyarországon voltak a munkabért terhelő adóelvonások a legmagasabbak és egyúttal a legprogresszívebbek is, hiszen a magyar adórendszer a fejlett OECD-országok között az egyik legmagasabb adóval és közteherrel sújtotta az élők munkát. A belső, helyi piacra termelő, illetve csak a sűrke zónában fennmaradó vállalkozások körében nem volt kigazdálkodható a munkát terhelő adók magas szintje (Matolcsy, 2015, 265). Ezt támasztja alá, hogy míg az egységnyi többletjövedelemre kivetett adóteher, vagyis a marginális adóék szintje a környező országokban, a kétezres években, az átlagbérnél 30-50 százalék között alakult, addig Magyarországon többnyire 70-80 százalék között volt ez az érték. 2010-ben a marginális adóék már az átlagbér 35 százaléka körül erősen progresszíven növekedett, az átlagkereset felett pedig nagyrészt 50-70 százalék között alakult. A költségvetési bevételek kényszerű előteremtése ezzel egyenlőtlenül nagy terhet rótt a legálisan adózókra, amely a jövedelemeltitkolás, illetve az adóelkerülés felé terelte a gazdasági szereplőket.

Következményként adódott a hibás gazdaságpolitika azon negatív ösztönzése is, amely hazánkat az Európai Unió tagállamai között a második legalacsonyabb foglalkoztatási rátával és kétszámjegyű munkanélküliségi rátával jellemezhető országává tette.

8.2.2. A monetáris politikai kihívások

2001-ben tért át a magyar jegybank monetáris politikája az inflációs célkövető rendszerre. Az inflációs célkövetés a monetáris politikai keretrendszer egyik stabil része, mely segíti a jegybank deklarált inflációs céljának teljesítését. 2001-ben viszont új volt és jelenleg is érvényes, hogy ebben az MNB a kormánnyal egyetértésben kijelölt, több évre előre bejelentett dezinflációs pálya és a rendszeres, nyilvános inflációs előrejelzés hangsúlyosabb szerepet kapott (Szóka, 2003). Mindemellett 1995-ben tértünk át a fix (sávós) árfolyamrendszer egyik speciális formájára, a csúszó árfolyampolitikára, amely a 2008-ig fenntartott sávós árfolyamrendszert jelentette. Az inflációs célkövetés bevezetését követő két évet leszámítva egyetlen évben sem sikerült a magyar jegybanknak és a jegybank által alkalmazott monetáris

politikai eszközöknek elérnie az inflációs célt. A hiteles inflációs célkövető rezsimhez lebegő árfolyamrendszert kell alkalmazni, máskülönben az inflációs cél nem lehet elsődleges célja a monetáris politikának. A monetáris politika önmagában a magas kamatszintek, és a mesterségesen erősen tartott árfolyam ellenére nem tudta a cél közelébe mérsékelni a hazai inflációt. Emellett a sáv eltörléséig a régió országaihoz mérve stabilabb árfolyamot eredményezett az euróval szemben, ami támogathatta a devizahitelezés felfutását.

A devizahitelezés terjedése, az állandóvá váló adóemelésekből fakadó árnövekedések és a kínálati sokkok (élelmiszerárak és olajárak) miatt a hazai alapkamat és az infláció közötti kapcsolat gyenge, mivel az inflációs várakozások erősen torzultak. Ráadásul a semleges alapkamatszintet jelentősen meghaladó jegybanki alapkamat a monetáris transzmisszió keresztül jelentősen megemeli a hazai piaci szereplők közül a kínálati piacot meghatározó árutermelők elvárt profitráta szintjét. A magas alapkamat, az erre épülő magas hitelkamatok olyan megtérülési követelményeket közvetítenek a hazai árutermelők felé, amelyek irreálisak, nem teljesíthetőek a hazai árutermelők döntő többsége számára, ezért mérsékelik a hazai vállalkozások beruházásait, ezzel a hazai kínálatot és keresletet, csökkentve így a gazdasági növekedést.

Ehhez járul még az a negatív hatás, hogy a magas alapkamat erős forint árfolyamot hoz, ezzel hazai – különösen a kis- és középvállalkozások – árutermelők exportérdekeltségét is gyengíti, miközben erősíti a hazai piaci szereplők közül az importálók érdekeltségét. A magas alapkamatnak éppen a gazdaság hűtése a feladata, de az egyensúlyi alapkamatszinttől és az egyensúlyi árfolyamszinttől jelentősen és tartósan eltérő üzleti környezet tartósan torzítja a hazai árutermelők érdekeltségét, és ez a kínálat és kereslet közötti piaci egyensúly megbomlásához vezet.

A magyar jegybank 2003-as drámai alapkamat emelését kizárólag a közép-távú inflációs célkövető rendszerből kellett volna levezetni, de nem ez történt, hanem a jegybank a gazdaság általános hűtésére és a forint árfolyam gyengülésének megállítására vállalkozott. Az árfolyamgyengülést a magas kamatokkal megállapították, de a lépés a hazai termelők szempontjából vitatható, másrészt a túlzottan aktív árfolyam menedzselés biztonságérzetet kelthetett a hazai háztartásokban, és az évekig mesterségesen stabilizált árfolyam támogatta a

devizahitelezés terjedését. Ehhez kapcsolódóan megjegyzendő, hogy a jegybank és a felügyelet eszköztára elegendő lett volna arra, hogy az üzleti szektor szereplőinél és a háztartásoknál jelentősen korlátozza a forint felől a devizák felé fordulást, de egyik szereplő sem élt ezzel az eszközzel.

Összességében tehát 2003-tól az egyensúlyi kamatszint feletti alapkamat- és kamatszintek miatt felerősödött az importérdekeltség, gyengült az exportérdekeltség, a hazai üzleti fejlesztések helyére jellemzően külföldi működőtőkebevonás állt, és alacsonyan maradt a hazai tulajdonú mikro-, kis- és középvállalatok exportban elfoglalt részaránya. Mesterséges alapkamatszint, mesterséges hitelkamatszintek és mesterséges árfolyam, tehát a magas kamatlábszint miatt túlértékelt állapotban tartott forint mellett a hazai tulajdonú vállalkozások nem használhatták ki az uniós csatlakozás éveinek megnyíló új piaci lehetőségeit. Azok a hazai tulajdonú vállalkozások, amelyek beruházásaikat devizahitelből finanszírozták, ugyan üzleti kalkulációjukban nem a torzított forinthitel-felvételel kapcsolatos feltételekkel számoltak, de az árfolyam jelentős váltásának esélye kockázatként beépült az üzleti modellbe. Ez a rejtett kockázat realizálódott 2008 őszét követően, ami kettős negatív hatással járt a korábban devizában eladósodott üzleti szereplőkre nézve, hiszen érintette őket a 2008 utáni globális és uniós, ezen belül is főként az eurózóna gazdaságok válsága, de közben elszenvedték a korábbi árfolyamkockázat realizálásának a hatását is.

A 2008-2009. évi pénzügyi-gazdasági válság egyértelműen megmutatta hazánk külső sérülékenységből, tehát a külső és devizaforrásokra való ráutaltságából következő veszélyeket.

A fiskális és monetáris politika közötti összhang hiányából eredő negatív gazdasági következményt igazolja Matolcsy és Palotai tanulmánya, miszerint jelentős károkat idézett elő a hazai gazdaságban, hogy az inflációs célkövetés 2001-es bevezetése és a 2013-as monetáris politikai fordulat közötti időszakban – 12 éven keresztül – hiányzott a fiskális és monetáris politika egymást erősítő-támogató jellege (Matolcsy-Palotai, 2016). A 2013-as monetáris politikai fordulathoz kapcsolódó reformok voltak szükségesek ahhoz, hogy az árstabilitás, a pénzügyi stabilitás és a fenntartható költségvetési politika célkitűzései rendszerében független, mégis kölcsönös támogatás valósuljon meg, megalapozva a hosszú távon fenntartható gazdasági növekedést (Parragh, 2017).

E pontban a fiskális és a monetáris politika által kialakított gazdasági helyzetet elemeztük 2010-ig bezárólag, amelyet követően áttekintjük a gazdaságpolitikai fordulatot eredményező intézkedéseket.

8.3. Munkavállalást ösztönző adórendszer, különös tekintettel a személyi jövedelemadóra

Magyarországon a válságot követően úgy sikerült stabilizálni a költségvetést, hogy az összes adóelvonás GDP-hez viszonyított mértéke (az adócentralizáció a magánnyugdíjpénztári befizetéseket is figyelembe véve) a válság előtti szinten stabilizálódott. Az adórendszer versenyképességének növelése érdekében 2010 óta számos jelentős lépésre került sor, és a bevezetett reformok hatására jelentősen átalakult az adóbevételek szerkezete. Az intézkedések fontos vezérfonala volt a növekedésre károsabb jövedelmeket terhelő adóbevételek fogyasztási, forgalmi jellegű adóbevételekkel való kiváltása, az adóbeszedés hatékonyságának növelése, és a gazdasági növekedést elősegítő célzott kedvezmények rendszerének szélesítése.

8.3.1. Családbarát adórendszer

A Magyarországon 2010-ig működő adórendszer a jövedelmek eltitkolására és a segélyekből való megélhetésre ösztönzött, azonban a 2010 óta építkező fiskális stabilizáció eredményeként olyan adórendszer került kialakításra, amely ösztönzi a munkavállalást, és egyúttal kedvezőbb feltételeket biztosít a leghátrányosabb munkaerőpiaci helyzetben lévők számára. A 2010 és 2013 között több lépcsőben bevezetett intézkedések (egykulcsos adó, nyugdíjjárulékplafon és adójóváírás eltörlés) eredményeként főszabályként egy lineáris adó- és járulékrendszer jött létre.

2014. január 1-jével került bevezetésre a családi járulékkedvezmény igénybevételenek lehetősége, amelynek kiterjesztésével jelentős mértékben javult az alacsonyabb munkajövedelemmel rendelkező, több gyermeket nevelő családok helyzete. 2016-tól kezdődően 2019-ig pedig négy egyenlő lépésben a 2015. évi duplájára emelkedett a kétgyermekesek családi kedvezménye.

2015. január 1-jétől új adóalap kedvezményként került bevezetésre az első házaspár kedvezménye, amelyet 2016-tól a családi kedvezménnyel együtt is igénybe

lehet venni, a kettő nem zárja ki egymást. A fenti intézkedések eredményeként 2010-ről 2018-ra a családi adó- és járulékkedvezménnyel együtt közel huszonöt-szörösére emelkedett a családi kedvezmény formájában a háztartások számláján hagyott összeg. Az első házások kedvezménye címén folyósított éves kedvezménytömeg pedig 2018-ban a családi kedvezményen felül további 3,3 milliárd forinttal segítette a családalapítást több mint 80 ezer ifjú pár esetében.

A Családvédelmi Akcióterv keretein belül a nagycsaládosok számára minden korábbinál kedvezőbb intézkedés került kidolgozásra. 2020. január 1-jétől az életük során legalább négy gyermeket nevelő nők munkával szerzett jövedelme mentesül a személyi jövedelemadó megfizetése alól.

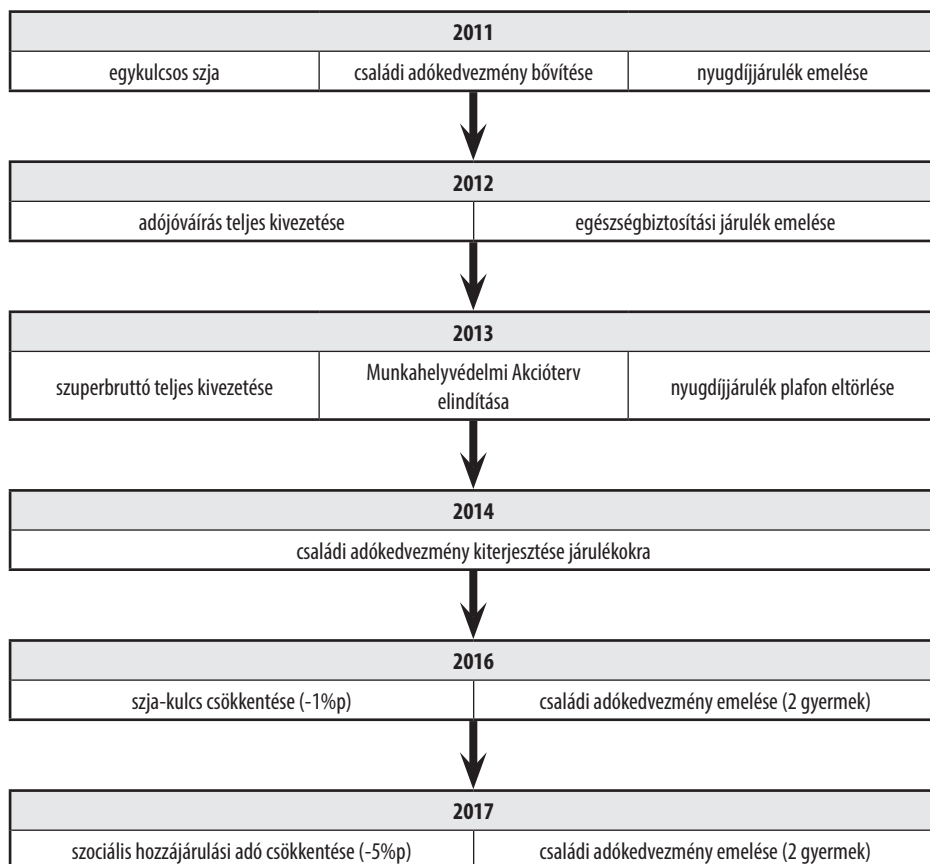
2020-ban minden eddiginél nagyobb összeg, 380 milliárd forint jut a családi adókedvezményre, a legalább négy gyermeket nevelő nők adómentességére és az első házások kedvezményére. 2020 júliusától a családi kedvezmény a munkaerőpiaci járulékból is levonható lesz.

Összefoglaló jelleggel mutatja be az 1. ábra a munkát terhelő adók strukturális átalakítását, amely 2011 és 2013 közé tehető. A személyi jövedelemadó addigi progresszív, kétkulcsos rendszerét felváltotta az egykulcsos adó, amely célzott kedvezményekkel egészült ki.² Az adójóváírás kedvezményének kivezetésére 2012-ben került sor, majd ugyanebben az évben megkezdődött a szuperbruttósítás, és egy évvel később a félszuperbruttó intézményeinek eltörlése. A szuperbruttósítás a személyi jövedelemadó alapját növelte a munkáltatói adó- és járulékkerhek mértékével, amely eltörlése a jövedelemadó egykulcsosításával érdemi adócsökkentést jelentett.

Az elmúlt években jelentős erőfeszítések történtek az ügyfélközpontú szolgáltató adóhatóság kialakítására és az adminisztrációs terhek csökkentésére. Tállai András a témánk szempontjából fontos, családokat és munkavállalókat segítő intézkedések mellett az adóigazgatási szemléltváltást a szolgáltató partneri viszony kialakítására törekvésben jelöli meg (Tállai, 2017). Így 2017-től az adóhatóság készíti el a magánszemélyek személyi jövedelemadó bevallását (eSZJA).

² A személyi jövedelemadó 2011-től érvényes egyetlen kulcsa az adóalap egészére vonatkozik, és alacsonyabb, mint a korábbi években alkalmazott adókulcsok. 2009-ben az alsó kulcs 18 százalékos volt, sávhatára pedig 1,7 millió forintos éves jövedelemre vonatkozott, míg a felső kulcs 36 százalékon alakult. 2010-ben az éves jövedelem sávhatára 5 millió forintra emelkedett, míg a kulcsok 17 és 32 százalékra csökkentek, mielőtt 2011-ben felváltotta a 16 százalékos egységes adókulcs.

A munkát terhelő adók és a kapcsolódó kedvezményrendszer kialakításának 2011-2017 közötti folyamatát az alábbi ábra szemlélteti (1. ábra).

1. ábra: A munkát terhelő adók és a kapcsolódó kedvezményrendszer átalakítása 2011 és 2017 között

Forrás: Matolcsy György előadása az MKT Vándorgyűlésén, 2017. szeptember 17., Eger

8.3.2. Csökkenő adóék

Magyarországon az adóék – azaz a munkajövedelmekre rakódó állami elvonás mértéke – látványos csökkenésen ment keresztül, hiszen 2009 és 2011 között 53,1%-ról 49,5%-ra mérséklődött. Varga József kutatásában felhívja a figyelmet arra, hogy 2010 előtt hazánkban volt a legmagasabb az adóék Ausztria, Szlovénia, Románia, Szlovákia és Magyarország összehasonlításában, amely 2010-ben jelentősen csökkent, de 2015-ig még így is az osztrák adattal felváltva foglalta el az első-második helyet (Varga, 2017, 11).

2016-ban létrejött a munkáltatók és munkavállalók érdekképviselőivel megkötött átfogó megállapodás, amely a munkáltatók terheinek csökkentésére irányult (a háromoldalú bérmegállapodás a minimálbér és a garantált bérminimum jelentős, két évre szóló növelését is érintette), és ez a megállapodás megalapozta a munkavállaláshoz kapcsolódó szociális hozzájárulási adó több lépcsőben való csökkentését. A megállapodás alapján 2017-ben 5, 2018-ban további 2,5, míg 2019 júliusától további 2 százalékponttal 17,5%-ra csökkentek a munkáltatók adóterhei, amelynek következtében az adóék három év alatt, 2019 második felére, majdnem tizedével, 48,25%-ról 44,12%-ra csökkent. 2020 folyamán megvalósul a következő 2 százalékpontos csökkentés. A megállapodás értelmében pedig a következő években a bérek alakulásának függvényében még további két alkalommal 2-2 százalékponttal csökkenhet a munkáltatói adó mértéke.

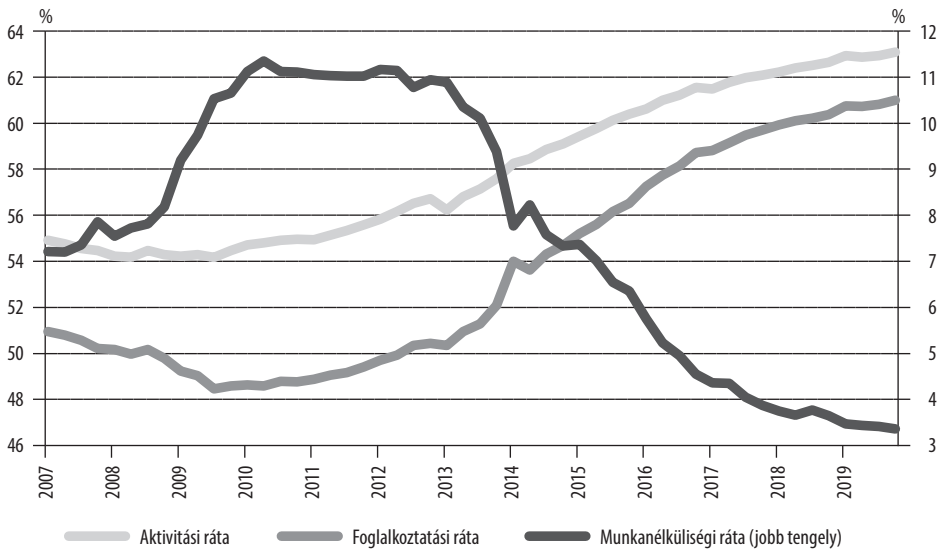
Emellett a munkát terhelő adókból igénybe vehető kedvezmények rendszere több lépcsőben alakult át. A leghátrányosabb helyzetű csoportok foglalkoztatásának elősegítése és védelme érdekében indult el 2013-ban a Munkahelyvédelmi Akció, amelynek célzott kedvezményei a munkáltatói adókból (szociális hozzájárulási adó és kisvállalati adó) voltak igénybe vehetők. 2019-től a munkáltatói kedvezmények átalakultak, miközben az igénybevevők száma mintegy a felére csökkent. A korábban támogatott csoportok közül az 55 év feletti célzott támogatása megszűnt, míg egyes célcsoportok helyét a munkaerőpiacra újonnan belépők támogatása vette át. A munkaviszonyban foglalkoztatott saját jogú nyugdíjasok esetén 2019-től a munkáltatót nem terheli adófizetési kötelezettség, és a magánszemélyek is mentesülnek minden járulékfizetési kötelezettségük alól. A 2020 júliusától hatályos új járuléktörvény ezt a kedvezményt terjeszti ki az összes további keresőtevékenységet (pl.: közalkalmazotti jogviszony, egyéni és társas vállalkozók, megbízási jogviszony) folytató saját jogú nyugdíjasra.

Az OECD legfrissebb „Taxing Wages 2019” kiadványa szerint 2018-ban Magyarországon 1,1 százalékponttal csökkent az adóék. Hazánk ezzel a vizsgált 36 ország közül az ötödik legnagyobb csökkenést érte el 2018-ban.³ Azt, hogy az elemzés mit is jelent a gyakorlatban, érzékeltetheti az, hogy 2018-ban csak a szociális hozzájárulási adó 2,5 százalékpontos csökkentése mintegy 300 milliárd forintot hagyott a munkáltatóknál.

³ A 2018-as adóék-csökkenés sorrendje: 1. Észtország (-5,3 százalék); 2. USA (-1,7 százalék); 3. Lettország (-1,5 százalék); 4. Belgium (-1,2 százalék); 5. Magyarország (-1,1 százalék).

8.3.3. A személyi jövedelemadó reform hatásai

A gazdaságpolitikai fordulat első és legfőbb célja a közpénzügyek megerősítése, a költségvetési konszolidáció⁴ volt. Ne feledjük, hogy a progresszív jövedelemadó-rendszer a többletmunka vállalását ellenőztönte, azaz a munkavállaló számára nem érte meg többet dolgozni. Matolcsy György felhívja a figyelmet arra, hogy Magyarországot 55 százalékos feletti átlagos adóék jellemezte az átlagbért kereső, gyermektelen adózók esetében. Mindamellet Magyarországot az unió második legalacsonyabb foglalkoztatási rátája és kétszámjegyű munkanélküliség jellemezte (Matolcsy, 2015, 267). A munkaerőpiacot jellemző kedvező fordulatot a foglalkoztatási, az aktivitási és a munkanélküliségi ráta vonatkozásában a rendelkezésre álló legfrissebb adatokkal szemlélteti a 2. ábra.

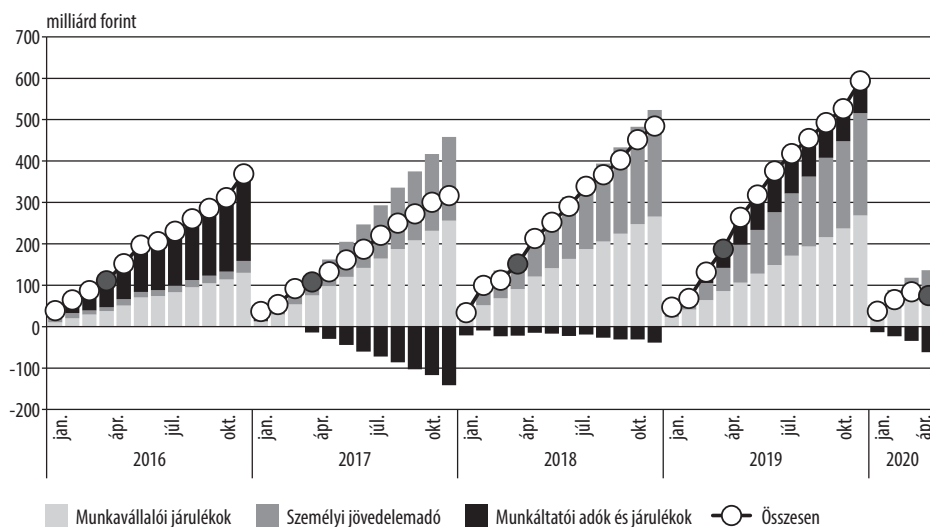
2. ábra: Aktivitási, foglalkoztatási és munkanélküliségi ráta a nemzetgazdaságban

Forrás: MNB Inflációs Jelentés, 2020. március

A Magyar Nemzeti Bank 2019. évi Költségvetési Jelentése szerint a személyi jövedelemadóból 2018-ban 2.177 milliárd forint bevétel érkezett a költségvetésbe, ami mintegy 80 milliárd forinttal haladta meg a törvényi előírányt, amely egy év alatt több mint 13 százalékos emelkedést jelent (MNB, 2019, 18). A személyi jövedelemadó alakulását 2018-ban számos kisebb költségvetési

⁴ Ennek legfőbb eszközei az adóreformon belül a bankadó és a különadók voltak.

hatású, de az adóadminisztrációt könnyítő intézkedés befolyásolta, valamint a korábban törvényben előírt módon tovább emelkedett a kétgyermekesek családi adókedvezménye a korábban gyermekenként havonta igénybe vehető 15 ezer forintról 17,5 ezer forintra.⁵

3. ábra: A munkát terhelő adóbevételek változása az előző év azonos időszakához viszonyítva

Forrás: Magyar Államkincstár adatai alapján Magyar Nemzeti Bank (2019): Költségvetési Jelentés, 18.

Az adóreform alapvető és átfogó célkitűzései közé tartozott az a két társadalmi célkitűzés is, hogy egyrészt erősítse a gyermekvállalást, amit az egykulcsos adórendszer családi jellege célzott, másrészt az, hogy megváltoztassa a közgondolkodást a munkavállalásból származó jövedelem irányába. Matolcsy György gondolataival élve a társadalmi közfelfogás kérdéskörében két elemet szükséges kiemelni: „Egyrészt annak az elfogadtatása, hogy a létfenntartáshoz szükséges jövedelem megszerzésének forrása a munkaképes lakosságban a munkavállalással szerzett jövedelem legyen. Másrészt annak elismertetése, hogy a munkavállalás során a többlet-erőfeszítésekhez arányosan magasabb nettó jövedelemnek kell tartoznia.” (Matolcsy, 2015, 271) Matolcsy szerint fontos tapasztalat, hogy Magyarországon az 1990 utáni évtizedekben az átlagtól felfelé eltérő jövedelmeket és

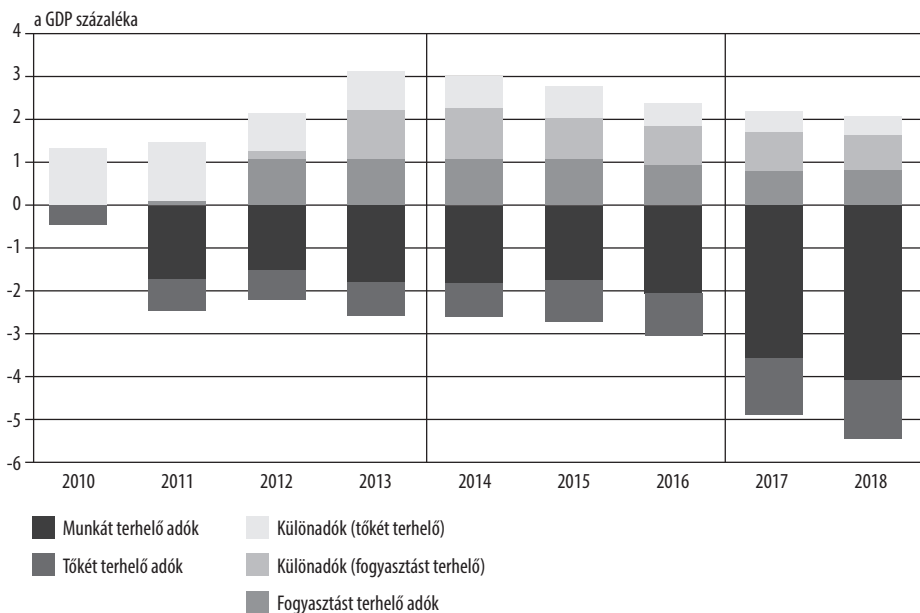
⁵ A 13 százalékos emelkedés a nemzetgazdasági bruttó bér- és keresettömeg jelentős bővüléséhez köthető. 2018-ban a hazai bruttó átlagkereset 11,3 százalékkal emelkedett, míg a foglalkoztatottak létszáma 1,1 százalékkal növekedett 2017-hez képest.

vagyonokat nem csupán az állam gyanakvása, hanem a társadalom idegenkedése, irigysége is kísérte. Lényeges továbbá azt is tudatosítani, hogy a magasabb képzettséggel és a magasabb tudás- és tapasztalatszinttel szerzett magasabb jövedelem annyival adózik arányosan többet, amennyivel több áldozattal jár a munkavállaló energiabefektetésével elért jövedelmi szintje (pl. több tanulás, hosszabb munkaidő vagy magasabb felelősség).

Az adóreform átfogó célrendszerét illető további célkitűzéseket számba véve szükségesnek tartjuk felhívni a figyelmet olyan elemekre is, mint a kezdetektől jelen lévő és a fenntartható egyensúly követelményét az adószerkezet változtatásával elérni kívánt elem, de ide tartozik a beruházások erősítésének szándéka is, mivel a beruházások emelkedésével összhangban több munkahely teremtése válik lehetségessé. A munkahelyek bővüléséből adódóan a fenntarthatóbb költségvetéshez is közelebb kerülhet a hazai államháztartás.⁶

Részletesebben kifejtve, az adórendszeren belüli bevételek szerkezetét módosítva és növelve a fogyasztási, forgalmi típusú adók szerepét, lehetségessé vált költségvetési oldalról a jövedelmek adóztatásának csökkentése. Ez a költségvetés fenntarthatóbb pályára kerülésének az adóztatás oldaláról érvényesülő zálogát is jelentette. Mivel tudjuk, hogy a rendelkezésre álló jövedelem befolyásolja elsődlegesen a fogyasztást, könnyen beláthatjuk, hogy a magasabb nettó jövedelem – akár a rejtett gazdaságban, akár a szürke- vagy feketegazdaságban – lehetővé teszi a magasabb szintű fogyasztást, egyúttal megvalósítva azt az elemi gazdaságpolitikai célkitűzést, hogy a keletkezett jövedelmek mind nagyobb része jelenjen meg adóztatható formában. A magyar adórendszer főbb szerkezeti átalakítása 2013-ig megvalósult. Az intézkedések azonnali, statikus hatását vizsgálva 2012-re egyenlegsemleges, 2013-ra egyenlegjavító átalakítás képe rajzolódik ki, 2018-ban pedig további 2-2,5 százalékponttal csökken a szociális hozzájárulási adó (Palotai, 2017).

⁶ Ide tartoznak a befektetési adókedvezmények éppúgy, mint a mára 9 százalékos mértékű társasági adókulcs.

4. ábra: A 2010 óta végrehajtott adóintézkedések kumulált statikus költségvetési hatása

Forrás: Palotai (2017)

Megjegyzés: 2017, 2018 évi adatok előzetes számítás alapján

Ezzel a hazai gazdaságban is bizonyítást nyert az a gazdaságpolitikai alapvető tézis, amely szerint a két fő gazdaságpolitikai ág – így a fiskális és a monetáris politika – közötti összhang számos kimutatható előnnyel jár a gazdasági stabilitás és a gazdasági növekedés szempontjából. A következő fejezetben ezen összefüggéseket tekintjük át, kiemelten a személyi jövedelemadó rendszerében eszközölt reformokkal összefüggésben.

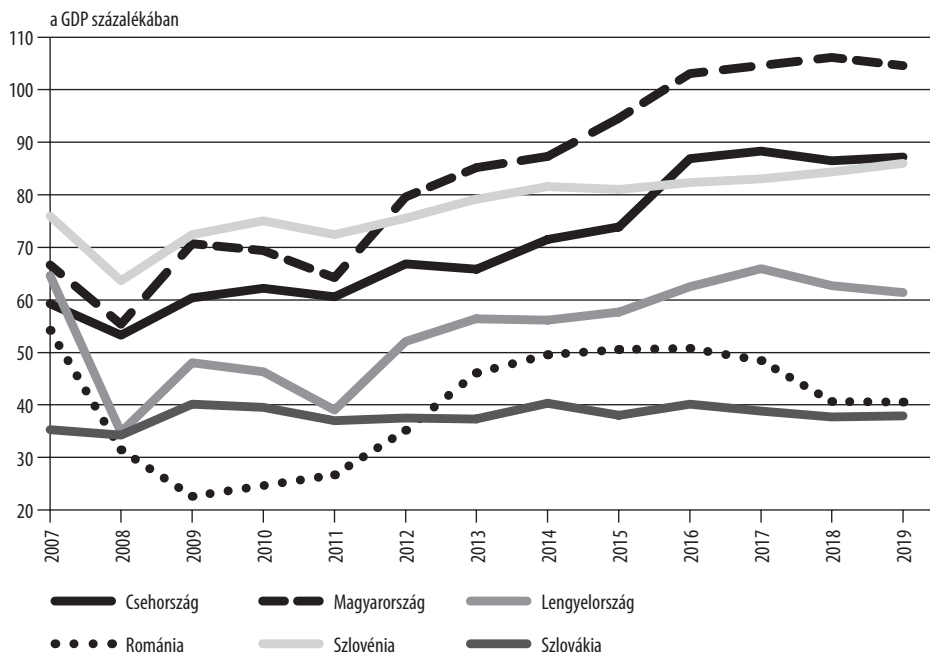
8.4. A személyi jövedelemadó és a megtakarítások közötti kölcsönhatás

A 2008-2009. évi pénzügyi-gazdasági válság kitörésekor a háztartások devizában és forintban denominált törlesztő terhei egyaránt magasra emelkedtek, miközben a jövedelmeik és vagyonuk jelentősen csökkent. Ebből kifolyólag a háztartások fogyasztásaikat és a beruházásaikat rövid idő alatt visszafogták, mivel elsősorban a hiteltörlesztő részletek visszafizetésére törekedtek. Indokoltnak tartjuk felhívni a figyelmet arra, hogy míg a fogyasztás visszafogása viszonylag gyorsan megvalósítható, addig az adósságokat illető kedvező irányú változás

– az adósságállomány csökkentése – lassan végbemenő folyamat, tekintettel a hosszú lejáratra és a kedvezőtlen szerkezeti összetevőkre.

Mindazonáltal a magyar háztartások sikereesebbek voltak az adósságállomány csökkentésében, mint más európai országok háztartásai. Az euroövezet országai-ban jellemzően alig csökkent a lakosság adósságállománya, az Európai Bizottság (2014) értékelése szerint még 2013-ban is érdemben meghaladta a fenntartható szintet. Matolcsy György 2015-ben publikált kutatásai szerint a kedvező magyar teljesítményben szerepet játszhatott a személyi jövedelemadó rendszer reformja, amely támogatta a rendelkezésre álló jövedelem bővülését. Emellett a végtörlesztési program is elősegítette az adósságcsökkenést, főként a pénzügyi eszközökkel rendelkező háztartások számára (Matolcsy, 2015, 148).

A belföldi megtakarítások pozitívan hatnak a gazdaságra, és számos lehetősé- get biztosítanak az ország (ön)finanszírozására. A magyar háztartások 6 százalé- kos GDP-arányos pénzügyi megtakarítási rátája a legmagasabb a régióban, ami- nek eredményeként mára fejlettségünkhöz képest magas, a GDP 100 százalékát meghaladó a háztartások nettó pénzügyi vagyona (6. ábra).

5. ábra: A háztartások nettó pénzügyi vagyona a régióban

Forrás: Eurostat, MNB Inflációs Jelentés, 2020. március, 41. oldal

Megjegyzés: Szezonálisan igazított adatok

Jóllehet, a válság előtt a magyar lakosság nettó pénzügyi megtakarítása az emelkedő eladósodás miatt igen alacsony, nulla körüli szintre süllyedt, a megtakarítások válság utáni emelkedése a folyó fizetési mérleg többletbe fordulásában fontos szerepet játszott. A megtakarítások növekedésében több tényező is szerepet játszott, amelyek közül a 2010 óta megvalósult gazdaságpolitikai intézkedések adóreform keretében alkalmazott elemeinek, így a munkát terhelő adók csökkentésének is szerepe volt. Koroknai a jegybanki elemzésekből kiindulva ezek mellett a lakosság nettó hiteltörlesztővé válását, az óvatossági megfontolások következtében növekvő megtakarításokat, a magasabb foglalkoztatottsági szintet, a rezsi-csökkenést, illetve a jegybanki lépéseket (a devizahitel-állomány konverziója, az egészségesebb hitelállomány kialakulását célzó adósságfék-szabályok stb.) jelöli meg növekedési tényezőkként (Koroknai, 2018).

Az utóbbi években teljesültek azok a célok, amelyek a személyi jövedelemadó rendszer átalakításához kapcsolódtak. Egyrészt a személyi jövedelemadó-rendszer csökkentve a munkajövedelmek adóterhelését, a magasabb elérhető nettó jövedelem révén a belföldi megtakarítások szintjét is emelte. Másrészt a kormányzati intézkedések (pl. az álláskeresői járadék időtartamának rövidítése, hosszabb távú megtakarítások adókedvezménye), valamint a demográfiai trendek (népesség fokozatos öregedése) is az előtakarékossági motívumok tartós erősödése felé terelte a háztartásokat. Ezek olyan strukturális tényezők, amelyek a megtakarításoknak a 2008-2009. évi pénzügyi-gazdasági válság előtti periódushoz képesti tartósan emelkedő szintjét jelezték előre. Mindazonáltal további strukturális tényezőket is szükséges megemlíteni: a lakosság hitelfelvételi kedvét a korábbi túlzott eladósodással kapcsolatos tapasztalatok érdemben csökkentették. A hitelfelvételi hajlandóság részleges helyreállásakor a Magyar Nemzeti Bank a makroprudenciális szabályok bevezetésével további támogatást adott az egészséges lakossági hitelezési folyamatok létrejöttének, meggátolva a válság előtti túlzott és fenntarthatatlan eladósodás kialakulását. Kovalszky a jegybank kutatási eredményei alapján tanulmányában a fentieket alátámasztó empirikus vizsgálatokra is felhívja a figyelmet. Ez az óvatossági motívum lassú oldódására, illetve a jövedelmi folyamatoknál (2014-2015-ben tapasztalható) mérsékeltbb fogyasztás-bővülésre utal, amely utóbbi a magas megtakarítási rátával áll összefüggésben (Kovalszky, 2015).

Lényegesnek tartjuk – visszautalva a hazai gazdaság önfelfinanszírozásának jelentőségére és a jegybank Önfelfinanszírozási Programjára – hangsúlyozni a magyar háztartások megtakarítási szerkezetének átalakulását, amelyben kulcsszerkezetet töltöttek be az állampapírok. A háztartások emelkedő pénzügyi vagyonán belül egyre nagyobb részarányt képviselő lakossági állampapírok kedvezően hatnak az államháztartás belső finanszírozási szerkezetére és a külső sérülékenység alakulására. E pozitív változási folyamat 2012-ben vette kezdetét, amikor az Államadósság Kezelő Központ új finanszírozási stratégiájának eredményeképpen a lakosság az állampapírokat kezdte preferálni a bankbetétekkel szemben. E folyamat természetesen tovább javítható azzal, ha a lakosság megtakarítási szerkezetében a készpénz további csökkenő szerepet tölt be, és más eszközben hasznosul (pl. állampapírvásárlás, bankbetét, részvénybefektetés).

Felidézve a korábban részletezett adóreformhoz kapcsolódó beruházásokat ösztönző állami célkitűzéseket, a megtakarítások 2008 után érdemben emelkedtek, míg a beruházási fordulat 2013-ban következett be. A válságot követően a magyar beruházási ráta 2012-ig tovább csökkent, miközben a válság előtt alacsony szinten alakuló megtakarítási ráta folyamatosan és jelentős mértékben emelkedett. Utóbbi azt eredményezte, hogy a korábban negatív folyó fizetési mérleg 2010-től többletbe váltott. Itt megjegyezzük, hogy míg a beruházási ráta javulásának hátterében 2013-tól többek között a jegybanki intézkedések (Növekedési Hitelprogram, kamatcsökkentés) és a bővülő EU-transzferek álltak, addig a megtakarítási ráta emelkedését leginkább a magánszektor megtakarítási viselkedésének megváltozása, a kedvezőbbé váló munkaerőpiaci folyamatok, illetve az adóreform támogatta (Gerlaci-Sisak, 2017). Megállapítható, hogy az egykulcsos jövedelemadó bevezetése, majd az adókulcs csökkentése növelte a lakosság elkölthető jövedelmét, és a lakosság az így keletkezett többletjövedelem egy jelentős részét a megtakarítások növelésére fordította. A lakosság pénzügyi megtakarításának támogatásával összefüggésben az egykulcsos jövedelemadón túl az alapkamatcsökkentés, a kedvezményes végtörlesztés és a devizahitelek forintosítása emelhető ki az évtized közepéig meghozott gazdaságpolitikai intézkedések közül (Csontos-Sisak, 2016).

A személyi jövedelemadó kulcs csökkentése a fenti csatornákon túl a kamatok és az osztalékjövodelemek adójának mérséklése által is ösztönzőleg hat a

megtakarítási hajlandóságra. A személyi jövedelemadó alapja széles (szélesebb, mint például a járulékoké), és kiterjed olyan tőkejövedelmekre is, mint a kamatok, az osztalék, az ingatlanadás és bérbeadás (2019 júniusától a lakosság által vásárolt állampapírok kamatát nem terheli személyi jövedelemadó). Ezek adóterhe a személyi jövedelemadó kulcsával együtt csökken, így a megtakarítási és fogyasztási döntéseket torzító hatás szintén mérséklődik (Berta, 2016).

8.5. Összegzés

A 2010-től érvényesülő új fiskális politikai értékrend egy modern, növekedésfókuszú szemléletváltás versenyképességi pillérévé vált, amely napjainkban sem veszített jelentőségéből. Ezt támogatva a 2013-tól megújult innovatív monetáris politika számos nem konvencionális eszközt vezetett be.⁷ A monetáris politikai fordulat során a jegybank az árstabilitási cél elsődlegessége mellett a korábbiaknál erőteljesebben törekedett egyéb monetáris politikai célok teljesítésére is, amellyel összhangban a jegybanki eszköztár új eszközökkel történő gazdagítása (egy eszköz helyett több eszköz) is együtt járt. A jegybanki cél az árstabilitás elérése és fenntartása mellett olyan reálgazdaságot ösztönző kamatkörnyezet kialakítása volt, amely az alacsony hitelkamatok tartós fenntartásával javítja a kis- és közepes vállalatok hitelellátottságát és beruházásösztönző hatásain keresztül emeli a gazdaság hosszabb távú növekedési képességét. E gondolatkörben a legfrissebb kutatási eredményeink szerint a magyar gazdaság beruházási teljesítménye számottevő növekedést ért el (Báger-Cseh, 2020 és Báger, 2015). E fejezetben az ehhez vezető utat, illetve a mai magyar gazdaságpolitika helyzetét elsőként a fiskális, majd a monetáris politikai kihívásokkal, és az azokra adott válaszokkal jellemeztük.

Jelen fejezetben a fiskális és monetáris politikai összhang feltételrendszerének elemzése során Leeper⁸ modelljét alkalmaztuk, és az elmúlt másfél évtized gazdaságtörténeti tapasztalatait felhasználva, egyértelműen látható, hogy 2013-ban teremtődött meg a lehetősége a két gazdaságpolitikai ág közötti valódi összhang

⁷ *A forintpiaci standard eszköztár az irányadó eszközt, a kötelező tartalékrendszert, és a kamatfolyosó zavartalan működését elősegítő eszközöket foglalja magában, amely kiegészült a magas prioritású nem konvencionális eszközök alkalmazásával.*

⁸ *Understanding Inflation as a Joint Monetary-Fiscal Phenomenon, amely cikk a makroökönómia kézikönyve című szakkönyv második kiadásához készült. (John B. Taylor and Harald Uhlig, editors, Elsevier Press). Leeper az Indianai Egyetem, míg Leith a Glasgovi Egyetem közgazdásza.*

elérésének. Így a két fő gazdaságpolitikai ág közötti összhang a magyar gazdaságpolitika jellemzőjévé vált, és a magyar gazdasági növekedés támogatása hatékonyabban valósult meg, a pozitív kölcsönhatás a gazdaság széles spektrumának prosperitását tette lehetővé valamennyi vállalati méretkategóriában.⁹

Ugyanakkor a személyi jövedelemadó tekintetében bevezetett változások hatottak a magánszemélyek megtakarításaira is, amelynek irányára pedig a monetáris politikai intézkedések is hatással vannak, voltak. Így jelen fejezetben alátámasztottuk, hogy kizárólag az az átfogó szemléletet megvalósító gazdaságpolitika tud hosszútávú fenntartható fejlődést generálni, amelyben a fiskális és a monetáris politikai eszközöket azonos cél érdekében használják fel. Azonban az a gazdaságpolitika, amely nem gazdaságpolitikai együttműködésre épül, nem a nemzeti érdek közös szolgálatán alapul, az bukásra van ítélve.

8.6. Irodalomjegyzék

- BÁGER GUSZTÁV (2015): Beruházási hullámvölgy és élénkülés a magyar gazdaságban. Pénzügyi Szemle, 2015/2. szám, 155–177. o. https://www.asz.hu/storage/files/files/penzugyiszemle/2015/bagerg_2015_1_m.pdf?download=true (Letöltés ideje: 2020.02.10.)
- BÁGER GUSZTÁV – CSEH TÍMEA (2020): Beruházási csúcsteljesítmény a magyar gazdaságban. Pénzügyi Szemle, 2020/1. szám, 83–109. o. <https://www.penzugyiszemle.hu/penzugyi-szemle-folyoirat-aktualis-szam/beruhazasi-csuczsteljesitmeny-a-magyar-gazdasagban> (Letöltés ideje: 2020.03.30.)
- BERTA DÁVID (2016): A személyi jövedelemadó csökkentésének előnyei. Magyar Nemzeti Bank, <https://www.mnb.hu/letoltes/berta-david-a-szemelyi-jovedelemado-csokkentese-nek-elonyei.pdf> (Letöltés ideje: 2020.03.25.)
- CSORTOS ORSOLYA – SISAK BALÁZS (2016): Nem is gondolnád, milyen sokat tesznek félre a magyarok 1. rész. Magyar Nemzeti Bank, <https://www.mnb.hu/letoltes/csortos-sisak-lakossagi-megtakaritas-vegsombhonlapra.pdf> (Letöltés ideje: 2020.03.25)
- ELEK PÉTER – KÖLLŐ JÁNOS – REIZER BALÁZS – SZABÓ PÉTER A. (2012): „Detecting Wage Under-Reporting Using a Double Hurdle Model.” *Research in Labor Economics* 34: 135–166.

⁹ KKV-küszöbértékek a 2004. évi EU-ajánlás alapján – 2004. évi XXXIV. törvény.

- GERLAKI BENCE – SISAK BALÁZS (2017): Megtakarításokban már a régió élmezőnyéhez tartozunk. Magyar Nemzeti Bank, <https://www.mnb.hu/letoltes/gerlaki-bence-sisak-balazs-megtakaritasokban-mar-a-regio-elmezonyehem-mnb-honlapra.pdf> (Letöltés ideje: 2020.02.10.)
- KOROKNAI PÉTER (2018): A fenntartható növekedés záloga: a lakossági megtakarítás. Magyar Nemzeti Bank, <https://www.mnb.hu/letoltes/koroknai-peter-a-fenntarthato-novekedes-zaloga-javitott-mnb-honlapra.pdf> (Letöltés ideje: 2020.02.15.)
- KOVALSZKY ZSOLT (2015): Tartósan magas maradhat a megtakarítási rátánk. Magyar Nemzeti Bank, <https://www.mnb.hu/letoltes/kovalszky-zsolt-tartosan-magas-maradhat-a-megtakaritasi-ratank.pdf> (Letöltés ideje: 2020.02.10.)
- LEEPER, E. – LEITH, C. (2016): Understanding Inflation as a Joint Monetary-Fiscal Phenomenon. The article is prepared for the Handbook of Macroeconomics, Volume 2 (John B. Taylor and Harald Uhlig, editors, Elsevier Press)
- MAGYAR NEMZETI BANK (2019): Költségvetési Jelentés, 2019. <https://www.mnb.hu/letoltes/ko-ltse-gvete-si-jelente-s-2019-szeptember.pdf> (Letöltés ideje: 2020.03.25.)
- MAGYAR NEMZETI BANK (2020): Inflációs Jelentés, 2020. március. <https://www.mnb.hu/letoltes/hun-ir-21.pdf> (Letöltés ideje: 2020.03.30.)
- MATOLCSY GYÖRGY (2015): Egyensúly és növekedés. Kairosz Kiadó.
- MATOLCSY GYÖRGY – PALOTAI DÁNIEL (2016): A fiskális és a monetáris politika kölcsönhatása Magyarországon az elmúlt másfél évtizedben. Hitelintézeti Szemle, 2016. június, 5-32. <https://hitelintezetiszemle.mnb.hu/letoltes/matolcsy-gyorgy-palotai-daniel.pdf> (Letöltés ideje: 2020.03.10.)
- MATOLCSY GYÖRGY (2017): Tíz évvel a válság után 2007-2017. Közgazdász Vándorgyűlés, 2017. szeptember 17., Eger.
- PALOTAI DÁNIEL (2017): Beérték a 2010-2013 közötti adóreform kedvező hatásai. Magyar Nemzeti Bank <https://www.mnb.hu/letoltes/palotai-daniel-adoreform-gyumolcsei-mnb-honlapra.pdf> (Letöltés ideje: 2020.03.10.)

- PARRAGH BIANKA (2017): Monetáris hitviták – a megváltozott jegybanki szerepfelfogás eredményei. Pénzügyi Szemle, 2017/2. szám, 234-250. <https://www.penzugyiszemle.hu/penzugyi-szemle-folyoirat-archivalt-cikkek/monetaris-hitvitak> (Letöltés ideje: 2020.02.25.)
- PARRAGH BIANKA – PALOTAI DÁNIEL (2018): Az ösztönző adórendszer felé – A adóreform és az adóigazgatási reform Magyarországon. Pénzügyi Szemle, 2018/2. szám, 201-220. https://www.penzugyiszemle.hu/documents/palotai-parragh-2018-1-mpdf_20180709124321_89.pdf (Letöltés ideje: 2020.02.20.)
- SCHNEIDER, F. (2015): Size and development of the shadow economy of 31 European and 5 other OECD countries from 2003 to 2015: different developments. <http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2015/ShadEcEurope31.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 05. 20.)
- SZÓKA KÁROLY (2003): A magyarországi és az európai uniós monetáris politika és az inflációs célkövető mechanizmus. In: Lukács G. (szerk.) *Gazdálkodók esélyei az Európai Unióban – Európa-napi konferencia*. Mosonmagyaróvár, Nyugat-magyarországi Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar.
- TÁLLAI ANDRÁS (2017): *A fejlődés útján – Új szemlélet, valós eredmények a NAV-nál*. Nemzeti Adókonzultáció 2017, Budapest.
- VARGA JÓZSEF (2017): Az adóteher-csökkentés és a gazdaság kifehérítésének pályája Magyarországon 2010 után. Pénzügyi Szemle, 2017/1. szám, 7-20. o. https://www.penzugyiszemle.hu/documents/vargaj-2017-1-mpdf_20170406150004_70.pdf (Letöltés ideje: 2020.03.18.)

IV. rész

**A jövedelemadózás
ellenőrzése**

9. A személyi jellegű ráfordítások könyvvizsgálata

9.1. Bevezető

A könyvvizsgálat, mint külső ellenőrzési tevékenység, jelentős szerepet tölt be valamennyi gazdaságban. Kialakulását a vagyon védelme, a meglévő vagyon megfelelő szintű értékelése, a pénzügyi kimutatások iránti bizalom növelése tette szükségessé.

A könyvvizsgálati tevékenység létrejötté az ipari forradalom második szakaszára tehető, amikor az adott gazdasági egységet vezető menedzsment és a tulajdonos személyének szétválása következtében jelentős érdekellentét alakult ki az együttműködő felek között. Az üzleti tevékenységek kiszélesedése, a megnövekedett befektetői kockázat fontossá tette az audittevékenységet és az auditmódszerek fejlődését, egyúttal ezek széleskörű alkalmazását indította el (Kovács – Szóka, 2016). A tulajdonosok és a piac egyéb szereplői fokozott igényt mutattak egy olyan ellenőrzési rendszer kialakítására, ami a gazdálkodó szervezettől függetlenül végzi tevékenységét, megpróbálja a valós helyzetet feltárni, és értékelés útján azt szakértőként véleményezni.

A gazdasági növekedéshez mindenkor szükséges erősíteni a megelőzés, az együttműködés, az ellenőrzés, a bizalom szerepét. A vállalkozásoknak folyamatosan újra kell értékelniük a visszaélések kockázatát, partnereikkel történő kapcsolatát, saját szervezeti kultúráját.

A könyvvizsgált pénzügyi kimutatás a piaci szereplők részére nyújtott olyan információforrás, amely a beszámolót felhasználó számára biztonságos alapot nyújt a gazdasági döntéseinek meghozatalához, a hatékony tőkeallokációhoz, a hitelnyújtáshoz, a befektetések, avagy a szállítási szerződések teljesítésének minél kisebb kockázattal történő megvalósításához. A független könyvvizsgáló a törvényes működés ellenőre, ugyanakkor a gazdálkodó szervezettel együttműködve

támogató szerepet is ellát, a tényeket feltárva, azokat a meghatározott követelményekhez viszonyítva, értékelve, a javaslatok megfogalmazásával támogatja a vezetést.

A pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatának célja, hogy képessé tegye a könyvvizsgálót azon véleményének megformálására, hogy a pénzügyi kimutatásokat minden lényeges szempontból a vonatkozó pénzügyi beszámolási alapelveknek megfelelően készítették el.

A könyvvizsgálat célja tehát annak megállapítása, hogy az adott gazdálkodó egység által az üzleti évről készített beszámoló a törvények, rendelkezések előírásai szerint készültek-e, és ennek megfelelően megbízható és valós képet ad-e a vállalkozó vagyoni, pénzügyi helyzetéről és működése eredményéről.

„A könyvvizsgálat egy olyan speciális, komplex ellenőrzési folyamat, amikor egy független szakértő (vagy szervezet) a tulajdonosok megbízásából elvégzi egy vállalkozás számviteli rendszerének felülvizsgálatát, ellenőrzi a vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetéről közzétett adatok valódiságát, meggyőződik azok megbízhatóságáról, értékeli az összegyűjtött bizonyítékokat és ezek alapján következtetéseket von le, objektív ítéletet alkot, véleményt nyilvánít a vállalkozás egészéről.” (Lukács, 2014)

A könyvvizsgálatnak nem csak az a feladata, hogy a társaság részére elkészítse a jelentését, illetve véleményével lássa el a beszámolót, hanem fontos közérdekvédelmi funkciót is betölt. Tevékenységének kereteit a számviteli törvény, a Polgári Törvénykönyv, valamint a kamarai és könyvvizsgálói törvény részletesen szabályozza mind anyagi jogi, mind eljárásjogi szempontból, azon érdektől vezérelve, hogy a könyvvizsgáló a független ellenőrzés funkcióját betölthesse. A törvények ugyanakkor csak keretszabályokat jelentenek a könyvvizsgálati munkához, az egyes döntések meghozatala, a könyvvizsgálat lefolytatása minden esetben a könyvvizsgálótól függ, értelemszerűen alkalmazkodva a vizsgálat alá vont gazdálkodó szervezet sajátosságaihoz, kockázataihoz.

A vizsgálati területek kockázat alapú kiválasztása, az adott szervezetre és az adott feladatra megfelelően kialakított munkaprogram végrehajtása, csökkenti a kockázatos terület feltáratlanságának lehetőségét.

A gazdálkodó szervezetek működésének egyik jelentős kockázati területe a személyi jellegű ráfordítások és adózási folyamatok törvényi előírásoknak megfelelő szintű kezelése.

A vállalkozások többségének nem megfelelő a technológiai felkészültsége az adókockázatok kezelésére, amely elsősorban, az adójogszabályok naprakész ismerete, a digitális ismeretekkel rendelkező adózási szakemberek hiányára vezethető vissza. Az egyes adótételek vizsgálata a könyvvizsgáló számára különösen fontos terület, ezért az adóalapok és adók megfelelő számítása a könyvvizsgálat során nem kerülhető meg.

Jelen fejezet a területi korlátok figyelembevételével csak a személyi jellegű ráfordítások egyes kiemelt részeit, illetve a személyi jövedelemadóhoz kapcsolódó adónem könyvvizsgálati kérdéseit emeli ki.

A fejezethez a Magyar Könyvvizsgálói Kamara által az „**Adótételek vizsgálata**” módszertani kiadványban, illetve a **Magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standardban** (MNKS), valamint az MNKS részét képező **Nemzetközi Könyvvizsgálati Standardokban** (ISA) szereplő információkat használtam fel.

9.2. Az adóvizsgálat helye a könyvvizsgálaton belül

Valamennyi gazdálkodó szervezetnek tevékenységének végzése során meg kell felelnie az adójogszabályok által előírt adókötelezettségeknek, amelynek be nem tartását a törvények adó- és mulasztási bírságokkal szankcionálhatják.

Az adók könyvvizsgálati ellenőrzése évről évre jelentős kihívást jelent az auditorok számára, elsősorban az adótörvényi változások gyakorisága, valamint az egyes adónemek értelmezésének speciális tudásigénye okán. A személyi jellegű ráfordítások, és az adók könyvvizsgálati ellenőrzésének alapja az adott gazdálkodó szervezet tevékenységének megfelelő iparág ismerete, amelyhez társul a vizsgálat előtti megfelelő szintű felkészülés, a törvényi változások követése, az adott gazdálkodó szervezetre adaptált auditprogram elkészítése, s annak megfelelő mélységű aktualizálása.

A személyi jellegű ráfordításokat terhelő adótételek vizsgálata tekintetében az egyes szakmai szervezetek között az elmúlt évtizedekben jelentős nézetkülönbség alakult ki. Alapelvként rögzítendő, hogy a könyvvizsgáló általában nem adótanácsadó és nem könyvelő, a függetlensége, illetve a felelőssége miatt a vizsgált gazdálkodó szervezetnél ilyen jellegű tevékenységet nem végezhet.

Az auditmunka során külső vagy belső szakértőként szükséges lehet adótanácsadó vagy adószakértő bevonása, aki az adott adózási kérdések speciális, naprakész ismeretével támogathatja a könyvvizsgálati tevékenységet.

A mai kor követelményeinek megfelelően azonban az okleveles könyvvizsgálói képzés és továbbképzés során a hallgató és az auditor megszerzi azokat a felső szintű adózási szakmai ismereteket, amelyek képessé teszik arra, hogy a számvetési kérdések mellett az adózási kérdésekben is állást foglaljon.

A könyvvizsgálónak ugyanakkor a gazdálkodó szervezet beszámolójának ellenőrzése közben nem feladata a mélyreható adóvizsgálat elvégzése, a könyvvizsgáló nem is vállalhat azért felelősséget, még akkor sem, ha elkerülhetetlen a könyvvizsgálat során a könyvvizsgálati cél eléréséhez igazodó mélységben és tartalommal az egyes adótételek vizsgálata.

A könyvvizsgálat keretében végzett adóvizsgálat a könyvvizsgálati lényegesség alkalmazása miatt sem lesz azonos egy teljes körű, minden adóeltérést vagy adóhiányt feltáró adóvizsgálattal, még akkor sem, ha az auditor a szükséges szakmai ismeretekkel rendelkezik. (Siklós et al., 2017)

9.2.1. A felkészülési folyamat az egyes adótételek ellenőrzése során

Az egyes adónemek ellenőrzésére a könyvvizsgáló már jóval a tényleges munkavégzés előtt fel kell készülnie. A gazdálkodó szervezetet megismerve folyamatosan gyűjti azokat az információkat, amelyek elősegítik a vizsgálat szakszerű lefolytatását.

A nemzetközi könyvvizsgálati standardok előírják a könyvvizsgáló számára, hogy a könyvvizsgálat tervezése és végrehajtása során szakmai megítélést alkalmazzon, fenntartsa a szakmai szkepticizmust, és többek között:

- azonosítsa és becsülje fel az akár csalásból, akár hibából eredő lényeges hibás állítás kockázatait a gazdálkodó egység és környezetének megismerése alapján, a gazdálkodó egység belső kontrollját is beleértve;
- szerezzen elegendő és megfelelő könyvvizsgálati bizonyítékot arról, hogy van-e lényeges hibás állítás, a becsült kockázatokra adott megfelelő válaszok tervezésével és megvalósításával;
- véleményezze a pénzügyi kimutatásokat a megszerzett könyvvizsgálati bizonyítékokból levont következtetések alapján.

- A gazdálkodó és környezetének megismerése során a könyvvizsgálónak meg kell ismernie:
 - az ágazati szabályozásokat és külső tényezőket (ISA 315/A22);
 - a gazdálkodó jellegét, üzleti tevékenységét, tőke- és tulajdonviszonyait, a befektetések és a finanszírozás módját (ISA 315/A24);
 - a gazdálkodó céljait és stratégiáit, valamint a kapcsolódó üzleti kockázatok, amelyek lényeges hibás állítást eredményezhetnek a pénzügyi kimutatásokban (ISA 315A/29);
 - a gazdálkodó pénzügyi teljesítményének értékelését és áttekintését (ISA 315/A36), beleértve az értékelések realitását, ezek felhasználását a vezetés részéről, valamint az értékelések alapjául szolgáló információk valóságát, és a levont következtetések helyességének megítélését;
 - az egyes, az adott gazdálkodó szervezetre jellemző adótranzakciókat.

A könyvvizsgálat során tehát az auditor számára nem elégséges csak annak feltárása, hogy például a személyi jellegű ráfordítások tartalmazzak-e cafeteria-elemeket, tudni kell a mindenkori egyes juttatások adójogi következményeit, és azokat tesztelés során elvégzett újraszámítással majd ellenőrizni is szükséges. Nem elég meggyőződni arról, hogy a megbízási díj kifizetéshez van-e szerződés vagy teljesítésigazolás, azt is ellenőrizni szükséges, megfelelő volt-e az egyes adóterhek számítása.

Felmerülhet továbbá az a kérdés is, hogy az adott gazdálkodó szervezet keretén belül ki foglalkozik az egyes adókkal, ki számolja ki és teljesíti az egyes adókötelezettségeket, s az adott munkatárs a feladat elvégzéshez megfelelő tapasztalattal, szakértelemmel rendelkezik-e, betartásra kerülnek-e a GDPR által megfogalmazott előírások. A könyvvizsgálat szempontjából az sem elhanyagolható, hogy a belső munkatárs -, esetleg akár adótanácsadói képesítéssel is rendelkező személy, megbízás alapján a helyszínen könyvelni le az egyes gazdasági eseményeket, vagy könyvelő iroda látja-e el ezen teendőket. További kérdés, hogy a végzettség mellett az adott, a gazdálkodó szervezetre jellemző adónemhez a bérszámfejtő, könyvelő a szükséges kompetenciával rendelkezik-e, és esetlegesen felmerülhetnek-e összeférhetlenségi kérdések?

A belső működési mechanizmusokról folyamatosan összegyűjtött információk, mint például a bevallások határidőben történő beadása, az önellenőrzések

áttekintése, a késedelmi és mulasztási pótlékok mértéke jelezheti az auditor számára, hogy a gazdálkodó szervezet mekkora hangsúlyt helyez az adókötelezettségek megfelelő teljesítésére.

A törvény által előírt adókötelezettségek teljesítésének fontos része a kötelező bejelentések és az adóbevallások megtétele. A bejelentések alapvetően nem csak az adóalany nyilvántartás szerint előírt adatokat tartalmazzák, hanem a különböző adónemek jogszabályai által kötelezően szolgáltatandó információkat is jelentik.

A magyar adórendszerben a munkavállalók bejelentése, az adók megállapítása számos esetben önadózás útján történik, azaz az állam az adózókra hagyja ezeket a feladatokat.

A gazdálkodó szervezet a bevallások benyújtásával állapítja meg a fizetendő adóját, vesz igénybe kedvezményeket, és nyilatkozik az esetleges adómentességéről.

A belső szabályzatok léte, valamint megismerése szintén annak a folyamatnak a része, amivel az auditor tájékozódhat a gazdálkodó szervezet viszonyairól, amely segítséget nyújt a kockázatos terület kijelölésére.

9.2.2. Módszertani kérdések a személyi jellegű ráfordítások ellenőrzése során

A gazdálkodó szervezet tevékenysége során számos állítást fogalmaz meg, amelyek nyíltan, vagy más módon kifejezett olyan vezetői kijelentések, amelyek a közzétételre kerülő éves beszámolóknak öltenek testet. Ezeket a könyvvizsgáló arra használja, hogy mérlegelje a különböző hibás állítások különböző lehetséges típusait. (ISA 315)

Bizonyos állítások vagy témák esetében különösen jelentősek az eredendő korlátok által a könyvvizsgálónak arra a képességére gyakorolt potenciális hatások, hogy feltárjon lényeges hibás állításokat.

Ilyen állítások vagy témák többek között:

- a csalás, különösen a felső szintű vezetés részvételét vagy összejátszást magában foglaló csalás (ISA 240);
- a kapcsolt felek közötti viszonyok és ügyletek létezése és teljessége (ISA 550);

- a jogszabályoknak vagy szabályozásoknak való meg nem felelés előfordulása (ISA 250);
- a jövőbeli események vagy feltételek, amelyek miatt a gazdálkodó egység lehet, hogy nem tudja a vállalkozást folytatni (ISA 570).

Amennyiben a könyvvizsgáló az auditálás során úgy látja, hogy az adott gazdálkodó szervezet nem a törvényi előírásoknak megfelelően működött, ezt köteles jelezni az illetékes szervezeteknek.

1. táblázat: Az auditált időszak során előforduló ügyletsoportokkal és eseményekkel kapcsolatos állítások

E	előfordulás	a rögzített ügyletek és események előfordultak, és a gazdálkodóhoz kapcsolódnak
T	teljesség	minden rögzítendő ügyletet és eseményt rögzítettek
P	pontosság	a rögzített ügyletekhez és eseményekhez kapcsolódó összegeket és egyéb adatokat megfelelően rögzítették
C	időszakok közötti elhatárolás	időszakok közötti elhatárolás (cut-off) - az ügyleteket és eseményeket a helyes számviteli időszakban rögzítették
B	besorolás	az ügyleteket és eseményeket a megfelelő számlákon rögzítették

Forrás: ISA 310

2. táblázat: Példák az egyes állításokra

Állítás	Magyarázat	Példa	Tranzakció
Előfordulás	A társasággal kapcsolatos	Béreköltség valós munkavállaló Kapcsolt vállalkozás bemutatása	T, KM
Teljesség	Minden tranzakciót tartalmaz	Béreköltség Kapcsolt vállalkozás bemutatása	T, E, F, KM
Pontosság	Pontos összeggel vannak rögzítve	A bér pontosan van kiszámolva	T, KM
Időszakok közötti elhatárolás	Megfelelő periódusra	Pl. prémiumok	T
Besorolás	Beszámoló megfelelő részén van bemutatva	A betegszabadság a béreköltségek között, vagy a személyi jellegű egyéb ráfordítások között kerül kimutatásra	T
Létezés	Eszközök, kötelezettségek léteznek	A számféjtés olyan bejelentett személy részére történt, aki valóságban dolgozik a társaságnál	E, F
Jogok és kötelezettségek	Joga van birtokolni, használni	A megfelelő jogviszonyok alapján történik a számféjtés	E, F

Forrás: ISA 315

3. táblázat: Az időszak végi számlaegyenlegekkel kapcsolatos állítások

L	létezés	az eszközök, a kötelezettségek és a tőkeérdekeltségek léteznek
J	jogok és kötelezettségek	az eszközökhöz való jogot a gazdálkodó birtokolja, vagy ellenőrzi, a kötelezettségek pedig a gazdálkodó kötelmei
T	teljesség	minden rögzítendő eszközt, kötelezettséget és tőkeérdekeltséget rögzítettek
É	értékelés és felosztás	az eszközök, a kötelezettségek és a tőkeérdekeltségek a megfelelő összegben szerepelnek a pénzügyi kimutatásokban, és bármely ebből fakadó értékelési vagy felosztási helyesbítést megfelelően rögzítettek

Forrás: ISA 315

4. táblázat: A bemutatásra és közzétételre vonatkozó állítások

EJ	előfordulás	valamint jogok és kötelezettségek – a közzétett események, ügyletek és egyéb tényezők előfordultak és a gazdálkodóhoz kapcsolódnak
T	teljesség	a pénzügyi kimutatásokban szerepel az összes közzététel, amelyet szerepeltetni kell
BÉ	besorolás és érthetőség	a pénzügyi információkat megfelelően mutatták be és nevezték meg, valamint a közzétételeket világosan fogalmazták meg
PÉ	pontosság és értékelés	a pénzügyi és egyéb információkat valósan, és a megfelelő összegekben teszik közzé

Forrás: ISA 315

A könyvvizsgálati bizonyítékok megszerzésének eszközei:

- nyilvántartások vagy dokumentumok szemrevételezése,
- tárgyasult eszközök szemrevételezése,
- megfigyelés (mások által végrehajtott eljárások figyelése),
- információkérés,
- visszaigazolás,
- újbóli végrehajtás, újraszámítás,
- elemző eljárások.

9.2.3. A tervezési kérdések az egyes adótételek ellenőrzése során

A könyvvizsgálati munka alapvetően három fő munkaszakaszra bontható:

- felkészülés, tervezés,
- interim audit,
- fordulónapot követő vizsgálati szakasz.

A tervezés-felkészülés folyamatában az auditor feltérképezi a vizsgált gazdasági társaság gazdasági környezetét és annak változásait (lásd 9.2.1. pont), valamint meghatározza a kockázatosnak ítélt területeket.

A tervezési szakaszban kerül meghatározásra a lényegességi küszöbérték, a könyvvizsgálati munka időszükséglete, a könyvvizsgálatban résztvevő munkatársak (az adószakértő bevonásának szükségessége), valamint a könyvvizsgálat időbeli ütemezése.

A tervezési szakasz végén a könyvvizsgáló ismereteket szerez a gazdálkodó szervezetnél előforduló lényeges szerződések tartalmáról, az egyes adónemekről, azok bevallási gyakoriságáról, a beadott bevallásokról, az adóterhek időben történő kiegyenlítéséről.

A felkészülés és a munkatervezés olyan folyamatokat takar, amelyek megfelelő elvégzése esetén az auditor a lényegesnek, kockázatosnak vélt területekre tud a továbbiakban koncentrálni, lényegében saját munkáját tudja racionalizálni.

Az interim audit célja a tevékenység megismerésén, a kontrollpontok ellenőrzésén túl, az I-III. negyedévi adatok ismeretében, az esetleges meglévő problémák és hiányosságok mielőbbi feltárása.

Az interim audit során áttekintésre kerülnek az alapbizonylatok, amelyek tartalmazzák az eredetileg rögzített tételek nyilvántartásait és az alátámasztó nyilvántartásokat, a nyilatkozatokat, az elektronikus átutalások nyilvántartásait, a számlákat, a szerződéseket, a főkönyvet és az analitikákat, a naplótételeket, valamint a pénzügyi beszámolókat olyan egyéb helyesbítéseit, továbbá az olyan nyilvántartásokat, mint a költségfelosztások, számítások, egyeztetések és közzétételeket alátámasztó munkapapírok és táblázatok.

A belső ellenőrzési rendszer tesztelése egy vagy több konkrét ügylet nyomon követése az információs rendszerben, azok keletkezésétől egészen a lekönyvelésig, számos információt ad a gazdálkodó szervezet működéséről.

Az interim audit során kerül áttekintésre a gazdálkodó szervezet tevékenységének, a munkaügyi és bérszámfejtési folyamata, az engedélyezési és jóváhagyási rendszer megismerése, a folyamatba épített ellenőrzési pontok működésének tesztelése, az adófolyószámlák előzetes vizsgálata.

Ehhez a könyvvizsgáló kiválaszt a tesztelni kívánt adóval kapcsolatos valamely gazdasági eseményt, és az alapbizonylat könyvelésével kapcsolatos ellenőrzési tevékenységeket beazonosítja, véleményt alkotva a kontroll pontok működésének hatékonyságáról.

Az interim audit keretében a könyvvizsgáló feltérképezi, hogy van-e a társaságnak folyamatban lévő ügye az adóhatósággal az érintett vagy a megelőző üzleti évekre vonatkozóan, s ezen jegyzőkönyveket, határozatokat az auditor felhasználhatja bizonyítékszerzés céljából.

A fordulónapot követő vizsgálat alapvetően a végleges főkönyvi kivonat, és az abból készített beszámoló ellenőrzésére irányul. Ebben a munkaszakaszban a könyvvizsgáló felhasználja a tervezés és az interim audit megállapításait.

A konkrét ellenőrzések során a könyvvizsgáló a szerzett információkra is alapozva már azt figyeli meg, hogy a gazdálkodó szervezet belső ellenőrzései beazonosíthatók-e. Ennek módja a kikérdezés, valamint a dokumentumok és jelentések szemrevételezése, például a bevallásoknak és a mögöttes analitikának a vizsgálata.

Az adott üzleti évekre vonatkozóan az auditornak át kell tekinteni az interim audit óta eltelt időszakot érintő adóhatósági vizsgálatokat, megállapításokat. Az áttekintés célja annak megállapítása, hogy az adózó képzett-e a várható adó- és járulékfizetési kötelezettségre, valamint a fizetendő bírság és késedelmi pótlék összegére céltartalékot, az egyes keletkezett adó- és járulékkötelezettségeket megfelelően sorolta-e be egyéb rövid lejáratú kötelezettségek között, a társaság pénzügyileg rendezte-e a feltárt adóhiányokat, bírság és késedelmi pótlék tartozásokat.

A korábban vizsgált kontrollpontokra, megfelelő működéstől függetlenül, a fordulónapot követően is szükség van az egyes adónemek tekintetében a tesztelés vizsgálat elvégzéséhez. A tesztelés folyamatainak meghatározása a könyvvizsgáló mérlegelési hatáskörébe tartozik.

A kontrollpontok kellő működési hatékonyságától függ, hogy a könyvvizsgáló a részletesebb (nagyobb mintavételű tesztelés, esetleg tételes), vagy kisebb mintaszámmal, esetleg nem csak egyes adónemek vizsgálatát tartja szükségesnek elvégezni. (Siklós et al., 2017)

9.3. A személyi jellegű ráfordítások vizsgálata

A személyi jellegű kifizetések, amelyek magukba foglalják:

- a bérköltéseket,
- a személyi jellegű egyéb kifizetéseket,
- a béren kívüli és az egyes meghatározott juttatásokat, járulékalapot képező egyéb jövedelmeket,
- levonandó és fizetendő adókat és járulékokat.

A személyi jellegű kifizetések keretében, területi korlátok miatt, a személyi jövedelemadó könyvvizsgálati eljárásai kerülnek bemutatásra.

A számvitelről szóló 2000. C. törvény szerint a

- **bérköltés** minden olyan - az üzleti évhez kapcsolódó - kifizetés, amely a munkavállalókat, az alkalmazottakat, a tagokat megillető, az érvényes rendelkezések szerint bérként vagy munkadíjként elszámolandó járandóság, ideértve a természetes személy tulajdonos (tag) személyes közreműködése ellenértékéeként kivett összeget is, az alkalmazásban állók és a munkavégzésre irányuló további jogviszonyban állók részére az üzleti évre bérként számfejtett, elszámolt összeg (ideértve az üzleti év után elszámolt, jóváhagyott prémiumokat, jutalmakat, valamint a 13. és a további havi fizetést is), amely elemeiben megfelel a statisztikai elszámolások szerinti keresetnek, függetlenül attól, hogy az ilyen címen kifizetett összegek után kell-e személyi jövedelemadót fizetni vagy sem, illetve alapját képezi-e vagy sem a bérjárulékoknak;
- a **személyi jellegű egyéb kifizetések** közé tartoznak a természetes személyek részére nem bérköltésként és nem vállalkozási díjként kifizetett, elszámolt összegek, beleértve ezen összegek le nem vonható általános forgalmi adóját, továbbá az ezen összegek után a vállalkozó által fizetendő (fizetett) személyi jövedelemadó összegét is;
- **bérjárulékok** a szociális hozzájárulási adó, a szakképzési hozzájárulás, továbbá minden olyan adók módjára fizetendő összeg, amelyet a személyi jellegű ráfordítások vagy a foglalkoztatottak száma alapján állapítanak meg, függetlenül azok elnevezésétől. (2000. C. törvény 79. §)

A vállalkozások költségszerkezetének jelentős részét teszik ki a személyi jellegű ráfordítások. Ennek az aránya valahol 40-45% körül alakul a vállalkozások nagy átlagában. (Demeter – Hoós, 2020) A kkv szektorban egyes területeken ez az arány még nagyobb lehet (Keresztes, 2015), ezért különösen fontos a számszerű adatok mellett annak szöveges bemutatása.

A számvitelről szóló 2000. C. törvény szerint a **kiegészítő mellékletben** be kell mutatni:

- a. a tárgyévben foglalkoztatott munkavállalók átlagos statisztikai létszámát, bérköltségét és személyi jellegű egyéb kifizetéseit állománycsoportonként, valamint a bérjárulékokat jogcímenként megbontva; (2000. C. tv. 91. §)
- b. gazdasági társaságnál a vezető tisztségviselők, az igazgatóság, a felügyelő bizottság tagjainak tevékenységükért az üzleti év után járó járandóság összegét, csoportonként összevontan;
- c. gazdasági társaságnál a vezető tisztségviselők, az igazgatóság, a felügyelő bizottság tagjainak folyósított előlegek és kölcsönök összegét, a nevükben vállalt garanciákat, csoportonként összevontan, a kamat, a lényeges egyéb feltételek, a visszafizetett összegek és a visszafizetés feltételei egyidejű közlésével;
- d. a gazdasági társaság korábbi vezető tisztségviselőivel, igazgatósági, felügyelő bizottsági tagjaival szembeni nyugdíjfizetési kötelezettség teljes összegét, csoportonként összevontan. (2000. C. tv. 89. §)

Az üzleti jelentésnek a vállalkozó üzletmenetének fejlődéséről, teljesítményéről, illetve helyzetéről átfogó, a vállalkozó méretével és összetettségével összhangban álló olyan elemzést kell tartalmaznia, amely a vállalkozó fejlődésének, teljesítményének vagy helyzetének megértéséhez szükséges mértékű.

Az üzleti jelentésben ki kell térni a vállalkozó által folytatott foglalkoztatáspolitikára.

9.3.1. A vizsgálat tervezése

Az auditor a könyvvizsgálat tervezési szakaszában (általában a tárgyév III-IV. negyedévében) meghatározza a személyi jellegű ráfordítások vizsgálandó területeinek kockázati szintjét.

A kockázatbecslés alapjául a személyi jellegű ráfordítások tárgyévet megelőző üzleti év adatai, illetve annak a I-II. és a I-III. negyedév alapján a tárgyévre korrigált szintje szolgálhatnak.

A korrekciós tételek tervezése, meghatározása során szükség van a könyvvizsgálónak az adott társaságra vonatkozó korábbi évekre vonatkozó tapasztalataira, az előző évi könyvvizsgálata során feltárt hibás állítások értékelésére, valamint a vezetésnek a tárgyévre vonatkozó becslésére. A vizsgált gazdálkodó szervezet szervezeti felépítése, nagysága, a munkaügyi feladatok kiszervezése szintén hatást gyakorolhat a kockázat szintjére.

A könyvvizsgáló a kockázatbecslés eredményét felhasználva alakítja ki az audit stratégiáját, és készíti el a személyi jellegű ráfordítások ellenőrzésére vonatkozó munkaprogramját. (Siklós et al., 2017)

A személyi jellegű ráfordítások vizsgálata az interim audit időszakban kezdődik, amely során áttekintésre kerül, hogy az adott gazdálkodó szervezet milyen típusú adók fizetésére kötelezett, illetve megfelelően eleget tesz-e bevallási és adófizetési kötelezettségeinek.

Az interim audit során már rendelkezésre állnak a tárgyév I-III. negyedévi adatai, a tárgyévet megelőző év hasonló, valamint évvégi időszakának adatai.

Az interim audit keretében a könyvvizsgálat kiemelt hangsúlyt helyez a munkaügyi terület részletes feltérképezésére, melynek vizsgálati módszere a folyamat-, illetve rendszervizsgálat.

A személyi jellegű ráfordítások vizsgálatának célja, hogy a könyvvizsgáló meggyőződjön:

- az egyes vezető állítások teljesüléséről,
- a munkaügyi, a bérszámfejtési, a pénzügyi és a könyvelési terület által kezelt adatok összefüggéseiről, az információk áramlásáról, az átadott adatok egyezőségéről,
- az egyes kockázatok, hibák felmerülésének lehetőségéről,
- a gazdálkodó szervezet által folyamatba helyezett kockázatot csökkentő ellenőrzési eljárások gyakorlati szinten történő megvalósulásáról, illetve annak hatékonyságáról.

A személyi jellegű ráfordítások ellenőrzése során a könyvvizsgáló:

- a vezetéssel, illetve a munkaügyi területért felelős személlyel folytatott interjú keretében rendszerleírást készít, azaz felméri a folyamatot,
- azonosítja az adott területen elhelyezett kontrollpontokat,
- mintaválasztással az egyes kontrollpontokat végig követi, teszteléssel ellenőrzi az azonosított kontrollok működését, a rendszer megbízhatóságát,
- a munkaügyi dokumentációk alapján teszteléssel ellenőrzi a jövedelem számfejtésének, valamint a számfejtések adóvonzatának helyességét,
- a bérszámfejtési adatok alapján ellenőrzi a könyvelési adatokkal történő azonosságot,
- a NAV folyószámla alapján ellenőrzi a könyvelés és a NAV nyilvántartás azonosságát.

9.3.2. Folyamatvizsgálat

A folyamatvizsgálat áttekintése elsősorban kérdőív alapján történik, amelyek megválaszolásában a vezetői interjúk mellett a munkaügyi terület felelős munkatársa nyújthat segítséget.

9.3.2.1. A szabályozás vizsgálata

Az auditor az interim auditot megelőző időszakban beszerzi a gazdálkodó szervezet működését szabályozó dokumentációkat, a szervezeti és működési szabályzat mellékletét képező aktuális szervezeti ábrát.

A kkv szektorban történő vizsgálati tapasztalat, hogy a kisebb gazdálkodó szervezeteknél organigram nem készül, ilyenkor az interjúk és a meglévő egyéb szabályzatok alapján kell a könyvvizsgálónak a szervezeti felépítést „megrajzolnia”.

A vizsgált gazdálkodó szervezet vonatkozásában a szervezeti és működési szabályzat elemzése során a könyvvizsgáló az alábbi kérdésekre keresi a válaszokat:

- létezik-e a munkaügyi területet érintő belső szabályozás, eljárási utasítás, akár önálló szabályzat, és az folyamatosan aktualizálásra kerül-e;
- tartalmazza-e a szervezeti felépítést, a feladatok, hatáskörök, felelősségi kérdések meghatározását;
- vannak-e standard munkaszerződések, tájékoztatók, munkaköri leírások;
- szabályozva vannak-e a helyettesítésre, ellenőrzésre, utalványozásra vonatkozó előírások;
- az aláírási jogosultságok megfelelően kerültek-e szabályozásra;

- a be és kiléptetés, valamint a jövedelmek számfejtése, az adatok védelme külső számfejtés esetén (is) szabályozásra került-e? (Siklós et al., 2017)

9.3.2.2. A munkaügyi folyamatok vizsgálata

A mikro- és kisvállalkozások jelentős részénél nem működnek humánpolitikai osztályok, azok feladatát általában a felső szintű vezetés és a külső-belső könyvelési részlegek közösen működtetik.

A szervezet méretétől függetlenül fontos meghatározni, és a könyvvizsgálat során ellenőrizni a beléptetési és kiléptetési folyamatokat az alábbiak szerint:

- Ki jogosult az új munkavállaló felvételére?
- A munkaügyi feladatokat ellátó munkatárs vagy iroda hogyan értesül az új munkavállaló felvételéről?
- Ki a felelős az előzetes orvosi vizsgálat lebonyolításáért, a munkaszerződések (esetleg megbízási szerződések) megfogalmazásáért, módosításáért, a bejelentések megtételéért?
- Az új munkaszerződés megkötése, annak módosítása esetén valamennyi beléptetéshez szükséges adat, nyilatkozat, igazolás és egyéb dokumentum időben a munkaügy rendelkezésére állása milyen módszerekkel és útvonalon biztosítható?
- A gazdálkodó szervezet alkalmaz-e egységes munkaszerződéseket, munkaügyi tájékoztatókat, munkaköri leírásokat?
- A munkaügyi feladatokat ellátó munkatárs hogyan értesül a munkavállaló munkaszerződésben meglévő adatainak módosításáról, valamint az elbocsátásáról?
- A munkaügyi adatok nyilvántartása és a jövedelmi számfejtése során milyen jogosultságok vannak érvényben:
 - ki jogosult az új adatok felvételére, a meglévő törzsadatok módosítására;
 - ki jogosult a bérprogramban a már számfejtett adatokat módosítani, az aktuális számfejtéseket elkészíteni;
 - ki rendelkezik a munkaügyi és bérszámfejtési adatok tekintetében adatlekérdezési jogosultsággal;
 - a bérprogram a jövedelem számfejtéséhez szükséges adatokon kívül az egyéb különféle juttatások, költségtérítések, letiltások, átutalások, nyilatkozatok is rögzítésre kerülnek-e;

- ellenőrzi-e valaki az adatfelvitel teljességét, illetve aktualitását, és az milyen gyakorisággal történik;
 - az adatállományban történő módosítások esetén nyomon követhető-e ki, mikor, milyen változást kezdeményezett;
 - a személyügyi anyagok nyilvántartása, illetve tárolása milyen módon történik?
- Amennyiben a bérszámfejtéssel kapcsolatos feladatokat a gazdálkodó szervezettől független külső társaság végzi, a fentiekén túlmenően vizsgálni kell
- a munkaügyi, bérszámfejtési feladatok elvégzése helyileg hol történik;
 - a bérszámfejtés milyen szoftverrel történik, biztosított-e a program folyamatos frissítése a törvényi változásokkal összhangban;
 - biztosított-e a szoftver adatállományának folyamatos mentése, milyen gyakorisággal történik a biztonsági mentés;
 - a káresemény bekövetkezése esetén hogyan tudják az elveszett, megsérült, munkaügyi területet érintő adatállományt helyreállítani? (Siklós et al., 2017)

9.3.2.3. A munkateljesítmény mérési folyamatok vizsgálata

- A gazdálkodó szervezet működésére jellemző munkarend.
- A munkateljesítmény mérése (havibér, teljesítménybér stb.).
- Amennyiben a bér alapja az adott havi munkateljesítmény, az adott hónapban teljesített munkaórák számának mérésére az adott gazdálkodó szervezet milyen rendszert alkalmaz?
- Milyen gyakorisággal történik a teljesítmények rögzítése, a kialakított rendszer alkalmas-e a túlmunka, a hétvégi munkavégzés elkülönítésére?
- Ki igazolja a hó végi teljesítményeket, azt ellenőrzi-e az érintett terület felelős vezetője, és az ellenőrzés ténye nyomon követhető-e?
- A teljesítmény, munkaidő mérésére használt rendszer lehetővé teszi-e az adatok utólagos manipulálását?
- Van-e belső szabályozás a betegszabadság, szabadság, igazolatlan hiányzás kezelésére, és a bizonylatok továbbítására a munkaügyi feladatokat ellátók felé?
- Van-e a gazdálkodó szervezeten belül szabadságolási terv, illetve szabadságok esetén helyettesítési terv? (Siklós et al., 2017)

9.3.2.4. A jövedelemszámítási folyamatok vizsgálata

- A bérszámfejtés lebonyolításával kapcsolatban kötelezően tartandó ütemterv meghatározásra került-e?
- Milyen dokumentumok alapján kezdődhet el a havi bérszámfejtés, a dokumentumok hogyan jutnak a jövedelem számfejtését végző munkatársakhoz?
- Ki és milyen védelmi folyamat biztosítja, hogy a számfejtés részére eljuttatott dokumentumok adatai teljeskörűek legyenek?
- Különválik-e a munkaügyi, a társadalombiztosítási, a számfejtési, a bevalási, utalási folyamat?
- Volt-e a közelmúltban a munkaügyi és számfejtési adatokkal kapcsolatban visszaélés?
- Mi biztosítja, hogy a számfejtés során az adók és járulékok a törvényben rögzített mértékben kerüljenek meghatározásra, próbaszámítással ellenőrzik-e, hogy a számfejtés útján előállított adatok megfelelnek-e az előírásoknak?
- Van-e lehetőség a bérszámfejtés adatainak utólagos módosítására, s az esetben mi a követendő eljárás? (Siklós et al., 2017)

9.3.2.5. A nettó jövedelmek átadási folyamatainak vizsgálata

Mint az korábban kifejtésre került, az adatok biztonságos kezelése, a személyi adatok védelme a GDPR, a csalás megelőzése céljából fontos, hogy az egyes munkaügyi, számfejtési, utalási, könyvelési funkciók jól elkülöníthetőek legyenek.

A személyes adatok védelméhez való jog biztosítja, hogy az egyén maga rendelkezzen a személyével kapcsolatba hozható adatok nyilvántartásáról, felhasználásáról. A rendelkezési jog azt jelenti, hogy a személy azonosítására alkalmas adatokat – az úgynevezett személyes adatokat – csak az érintett beleegyezésével lehet rögzíteni, illetve továbbítani.

Számos bírósági esetben rögzítésre került, hogy a megállapodások eltértek a munkaügyi dokumentációkban, a számfejtési adatokban foglaltaktól, illetve néhány esetben a jövedelemkülönbözeteket napidíjjal vagy utazási költségtérítéssel egészítették ki. Ismeretesek továbbá olyan esetek is, amikor a „hivatalos részt” banki átutalással, a további megállapodás alapján fennmaradó részt készpénzben fizeti ki a munkáltató. Gyakorlattá vált az is, hogy a tulajdonos-ügyvezető osztalékot vett ki, és abból fizette a bejelentett béren kívüli jövedelmet a munkavállaló számára.

A fentiek miatt az auditor számára különösen fontos a jövedelem átadásának vizsgálata az alábbiak figyelembevételével:

- A számfejtendő összegek megfelelnek-e az adott munkakörnek, van-e jelentős eltérés az országos statisztikai adatok és a vizsgált gazdálkodó szervezet bruttó bérei között?
- Előfordul-e, hogy ugyanazon munkavállaló készpénzben és átutalással is kapja a jövedelme egy részét?
- Amennyiben az utalások elektronikus banki rendszeren keresztül történnek, az egyes jogosultságok meghatározásra került-e?
- Elkülönül-e a számfejtéstől a bérek, járulékok és adók utalása, több személy esetén együttes vagy önálló aláírási jogosultság létezik?
- Az utalást végző személy távolléte esetében a helyettesítés biztosított-e?
- Az utalás elindítása előtt van-e a folyamatba beépítve ellenőrzési mechanizmus, amennyiben nincs előzetes kontroll, működik-e az utalást követően

9.3.2.6. A bevallás folyamatainak vizsgálata

Egyes külső könyvelőirodákra jellemző, hogy a kevésbé meghízható adózók esetében elkérik az ügyvezetés ügyfélkapu azonosító adatait, és a bevallásokat az ügyvezetés adataival adják be. Számos esetben előfordul, hogy szakemberhiány miatt a számfejtést és beadást a programra bízzák, azaz automatikusan generálnak adatokat, azokat nem ellenőrzik, amely miatt akár több évre vonatkozóan is nem megfelelő adatok kerülnek bevallásra egy téves paraméterezés miatt.

Ezen esetekre is figyelemmel fontos a bevallások beadásának vizsgálata, fontos megválaszolni az alábbi kérdéseket:

- A munkaügyi, számfejtési területet érintő bevallások összeállítását ki és milyen módon végzi?
- Amennyiben a munkaügyi nyilvántartás, valamint számfejtő program képes a bevallások összeállítására, az elküldés előtt ellenőrzik-e a bevallás adatait, azt összevezetik-e az analitikával, vagy más adatbázisból nyert információval?
- Ki jogosult az ügyfélkapu rendszerében bevallásokat továbbítani, adat-szolgáltatást nyújtani, folyószámlát lekérni? Amennyiben a társaságnál egy személynek van ilyen jogosultsága, távolléte esetén hogyan járnak el?
- A bevallott közterhek elutalása az előírt határidőnek megfelelően történik-e?

- Ellenőrzésre kerül-e, hogy a befizetések megfelelő adónemre kerülnek-e könyvelésre? (Siklós et al., 2017)

9.3.2.7. A könyvelés folyamatainak vizsgálata

A munkaügy, a jövedelmek számfejtése és a könyvelés külön szakterület. Egyik sem lehet meg a másik nélkül, ezért fontos a másik szakterület középszintű ismerete.

Számos vezetői információs rendszer rendelkezik munkaügyi, bérszámfejtési és könyvelési modullal, ahol az egyes adatok automatikusan átkerülnek a másik rendszerbe. A rendszer működtetése akkor hatékony, ha megfelelő szintű és mennyiségű kontrollpont kerül beépítésre, ahol az összefüggéseket ismerő felismerheti, ha az automatizálásból adódóan téves adatok kerül be egyik vagy másik rendszerbe.

A könyvvizsgáló számára fontos információ:

- Hogyan kerülnek át a bérszámfejtett adatok a könyvelési rendszerbe?
- Amennyiben külső fél végzi a bérszámfejtést, hogyan adja át adatokat a társaságnak?
- A bérek, adók és járulékok automatikus lekönyvelése esetén van-e könyvelést követő ellenőrzés?
- A gazdasági társaság milyen gyakorisággal veti össze a számfejtést, a bevallás, az adófolyószámla és a könyvelés adatait?
- Eltérés esetén az esetleges bevallást, könyvelésbeli korrekciókat ki végzi el, szükség van-e előzetes jóváhagyásra?

9.4. Elemző eljárás a jövedelem és az azt terhelő adók vizsgálata során

A vállalkozás pénzügyi helyzetének minősítését, a könyvvizsgálói megbízás elvállalása előtt (és utána folyamatosan) a beszámoló alapján végezzük el.

A számviteli beszámoló adatai alapján számított mutatószámok a gazdálkodó szervezet működésének számos dimenzióit vizsgálják, a vagyoni, a pénzügyi, a jövedelmezőségi helyzet alapján.

A mérlegben a személyi ráfordításokkal kapcsolatos adatok (az elszámolásra kiadott előleg, a bér- és osztalékélelőlegek kivételével) az egyéb rövid lejáratú kötelezettségek között jelennek meg.

Amennyiben az egyes adók fordulónapi egyenlege túlfizetést mutat, az érintett adó az egyéb követelések között kerül bemutatásra. A bérrel kapcsolatos adók és járulékok megjelenhetnek a céltartalékok és a passzív időbeli elhatárolások között is.

A munkáltató által fizetendő jövedelemhez és egyéb juttatásokhoz kapcsolódó adókat és járulékokat a személyi jellegű ráfordítások között kell bemutatni.

5. táblázat: A könyvvizsgálat részére átadott szjr adatok

	Előző év	Tárgyév				Változás	
	E Ft	Ref.	Könyvvizsgálatra átadva	Módosítás	Végleges	E Ft	%
Béreköltség							
Személyi jellegű egyéb kifizetések							
Bérrámulékok							
Személyi jellegű ráfordítások							

Forrás: saját szerkesztés

Amennyiben a gazdálkodó szervezet valamely adót késedelmesen vallotta be, úgy a megállapított késedelmi pótlék az egyéb ráfordítások között jelenik meg.

Az egyes adókhöz kapcsolódóan beadott bevallások utólagos helyesbítése esetén fizetendő önellenőrzési pótlék szintén az egyéb ráfordítások részét képezi.

Az elemző eljárások keretében a könyvvizsgáló áttekinti a **személyi jellegű ráfordítások változását, és feltárja** a változások okait.

A vizsgálati módszer lépései:

- változások vizsgálata,
- analitikus elemzés,
- adatesztelések.

A változások vizsgálata során a személyi jellegű ráfordítások tárgyevi értékének **összehasonlítása az előző évi adatokkal**, valamint a tervadatokkal:

- a könyvvizsgáló a változásokat összeveti a várakozásaival, és megítéli, hogy a tapasztalt változás szokványos-e, megfelel-e becslésének;

- megvizsgálja, hogy a kapott eredmény miként befolyásolja a könyvvizsgálatot, illetve a vizsgálat további menetét, mérlegeli, hogy szükség van-e a könyvvizsgálat tervezési szakaszában az érintett területre meghatározott kockázati szint módosítására.

Analitikus elemzés

Amennyiben a változást a könyvvizsgáló jelentős mértékűnek ítéli meg, vagy nem a várakozásainak megfelelő változást tapasztalt, további elemzést végezhet.

Az elemzés magába foglalja az alábbiakat:

- a munkavállalói létszám változását,
- a bérkötség változását,
- a bérkötség havi alakulását,
- a változások magyarázatát.

Az éves bérösszesítő alapján kimutatott személyi jellegű kifizetéseket, valamint a fenti tételeket terhelő számfejtett adókat és járulékokat össze kell vetni a főkönyvi értékekkel.

Eltérés esetén a könyvvizsgáló döntése, hogy vizsgálja-e az eltérés okát, vagy ha az eltérés egy részét magyarázni tudja, a fennmaradó nem tisztázott eltérést kell mérlegelnie, hogy szükséges-e további vizsgálat.

Adattesztelések

A tesztelések már előre jelezhetik az esetleges problémákat, hiányosságokat, így a korábbi időszakban feltárt hibák rendezéséről is meg lehet győződni.

Amennyiben a könyvvizsgáló több ütemben kívánja a vizsgálatot elvégezni, célszerű már az interim audit keretében ellenőrizni a vizsgálat időpontjában kimutatott jövedelem, és az azzal kapcsolatos kötelezettségek helyességét. A vizsgálat egyeztető táblák alkalmazásával végezhető el.

A vizsgálati módszertana:

- A vizsgált időszakra vonatkozó bevallás adatainak összevetése a bérszámfejtés adataival.
- Az adott időszakban kimutatott bérjellegű kötelezettségek összevetése a vizsgált időszakra vonatkozó bevallás, és az adófolyószámla értékeivel, a bevallott és a könyvelésben kimutatott összegek közötti eltérés azonosítása.

- A jelentősebb eltérések okainak feltárása:
 - korábbi időszakokból eredő, a vizsgálat időpontjáig pénzügyileg nem rendezett adóhátralék vagy adótúlfizetés,
 - korábbi idősziakra vonatkozóan utólag beadott önellenőrzés, melynek a feldolgozása a vizsgálat időpontjáig az adóhivatal részéről nem történt meg, így a folyószámlán sem jelenik meg,
 - az egyes adónemek közötti átvezetések elszámolása időben eltér a társaság és az adóhivatal nyilvántartásában,
 - nem a határidőben történő fizetések miatt a folyószámlán megjelenő késedelmi kamat, melynek könyvelésben való elszámolása nem történt meg,
 - a társaság nem tett eleget bevallási és/vagy adófizetési kötelezettségének,
 - a társaság részlegesen tesz eleget bevallási kötelezettségeinek (gyakran előforduló hiba, hogy a juttatásokkal kapcsolatos adójellegű tételek bevallása nem a felmerülés időszakában történik, hanem évente egyszer),
 - az egyes időszakokra lekönyvelt adó- és járulékkötelezettség nem egyezik meg a bevallott értékekkel. (Siklós et al., 2017)
- Vizsgálendő, hogy az adott időszak végén kimutatott bérkötelezettséget a következő hónap elején kifizették-e. Amennyiben csak részleges volt a pénzügyi rendezés, mi az oka a ki nem fizetett bérnek?
- Mi támasztja alá, van-e jogalapja a munkavállalóktól különféle jogcímen történő nem adójellegű levonásoknak?
- A munkavállalóktól levont összegek tovább utalása rendre megtörtént-e?
- Esetleges adóvizsgálat keretében a munkaügyi területet érintő megállapítások, jogkövetkezmények elszámolásra kerültek-e könyvelésben?
- Az interim audit során a munkaügyi területet érintő könyvvizsgálói megállapításokra a társaság reakciója, azaz elvégezték-e a könyvvizsgáló által javasolt önellenőrzéseket:
 - rendezték-e az adófolyószámlán megjelenő hátralékokat,
 - rendezték-e az adófolyószámla és főkönyv közötti adó-, és járulékelte-
réseket?

9.5. A személyi jövedelemadó vizsgálata

A személyi jövedelemadó számításának helyességéről, az adó alapjául figyelembe vett tételek teljeskörűségéről, a folyamatvizsgálat keretében győződik meg a könyvvizsgáló, akár csak a munkaügyi területen azonosított kontrollmechanizmusok működéséről, annak hatékonyságáról. A folyamatvizsgálat utolsó fázisában teszteli továbbá a bérszámfejtéshez használt program megbízhatóságát, az alkalmazott járulékmértékek, számítások helyességét.

Lehetséges vizsgálati programpontok a személyi jövedelemadó vizsgálata során:

- A társaság rendszeres jelleggel, határidőben eleget tesz-e személyi jövedelemadó fizetési és bevallási kötelezettségének?
- Az adóelőleg megállapítása érdekében a társaság rendelkezik a szükséges munkavállalói nyilatkozatokkal?
- A munkavállaló munkáltatónak adott nyilatkozata tartalmában megfelel az adóhatóság által közzétettnek?
- Valamennyi adóköteles jövedelemből levonta a társaság az adóelőleget?
- Amennyiben a társaság napidíjat fizet a kiküldött munkavállalók részére, szűrőpróbaszerűen vizsgálandó az adóelőleg levonása.
- Amennyiben a társaságnál természetbeni (cafeteria) juttatás fordul elő, akár rendszeres jelleggel, akár eseti jelleggel, vizsgálandó annak adójogi kezelése.
- Megbízási szerződések esetében szűrőpróbaszerűen vizsgálandó a figyelembe vett adóalap a rendelkezésre álló költségnyilatkozatok alapján.
- A béranalitikában megjelenő bevallott és könyvelt személyi jövedelemadó egyezőségének vizsgálata.
- A pénzügyi kimutatásokban megjelenő adókötelezettség egyeztetése az adófolyószámlával.
- Személyi jövedelemadó bemutatása a beszámolóban: megfelelő mérlegszoron, illetve a juttatásokhoz kapcsolódó adó a megfelelő eredménykimutató soron kerül-e bemutatásra? (Siklós et al., 2017)

6. táblázat: Vizsgálati program részlet a személyi jellegű ráfordításhoz
Ügyletcsoporthoz: Előfordulás, Teljesség, Pontosság, Cut-off, Besorolás
Számlaegyenlegek: Létezés, Jogok és kötelezettségek, Teljesség,
Értékelés és felosztás

Bemutató: Előfordulás - jogok és kötelezettségek, Teljesség,
Besorolás és érthetőség, Pontosság és értékelés

Elemzés		Cél	Kockázat szintje	Elvégezte	Dátum	Ref.:
1.	Hasonlítsa össze az előző évi és a tárgyévi személyi jellegű ráfordítások értékét, jelentős változás esetén keressen magyarázatot! Amennyiben van tervadata, nézze meg, hogyan alakultak a ráfordítások a tervezett értékekhez képest!					
2.	Tekintse át, hogyan alakult a munkavállalók létszáma a tárgyévben a bázisidőszakhoz képest, és ez miképpen befolyásolta a személyi jellegű ráfordítások értékét!					
Adatok tesztelése		Cél	Kockázat szintje	Elvégezte	Dátum	Ref.:
1.	Havi/éves bérösszesítő, bér, különféle egyéb bérjellegű kifizetések és járulékok adatait egyeztesse a személyi jellegű ráfordításokkal! A jelentősebb eltéréseket magyarázza!					
2.	Vizsgálja meg, hogy az előző évre elhatárolt prémiumok kifizetésre kerültek-e, illetve, hogy ennek megfelelően megtörtént-e az elhatárolás feloldása! A tárgyévre vonatkozó prémiumok, bonuszok esetén szerezzé be az illetékes vezető általi jóváhagyást!					
3.	Amennyiben van rá lehetőség, az éves bérösszesítő alapján egyeztesse a személyi jellegű kifizetések között elszámolt tételeket!					
4.	Amennyiben az ügyfélnél működik cafeteria-rendszer, kérje el az ezzel kapcsolatos belső szabályzatot és néhány munkavállaló esetében tesztelje annak gyakorlati megvalósulását is!					
5.	Ellenőrizze szűrőpróbaszerűen, hogy a munkavállalók által készített kiküldetési rendelvények tartalmaznak-e minden szükséges adatot, különös tekintettel az üzleti jellegre!					

7.	Készítse el az éves béradatok ismeretében a társadalombiztosítási járulék kalkulációját, és vesse össze a lekönyvelt értékekkel!					
8.	Kalkulálja ki a szakképzési hozzájárulás értékét! Vizsgálja meg, milyen módon tesz eleget a társaság a fizetési kötelezettségének!					
10.	Vizsgálja meg, hogy az ügyfélnél vannak-e különféle juttatások! Amennyiben igen, ellenőrizze, hogy az ügyfél adójogilag megfelelően kezelte a felmerült juttatásokat!					
11.	Szűrőpróbaszerűen ellenőrizze, hogy megfelelő nyilvántartásokat készít-e az ügyfél a különféle juttatások átadásáról, átvételéről!					

Forrás: Digit Audit program OE-02-13 munkatábla és Siklós et al. (2017)

Adótételek könyvvizsgálatának módszertani kézikönyve 62-63. oldal

9.6. Irodalomjegyzék

DEMETER ÁKOS - HOÓS JÁNOS (2020): Hogyan változhat a hitelezés helyzete az állandó kihívások közepette. Ernst&Young. https://www.ey.com/hu_hu/advisory/hogyan-valtozhat-a-hitelezes-az-allando-kihivasok-kozepette

KERESZTES GÁBOR (2015): A KKV innovációs tevékenységének vizsgálata a Nyugat-Dunántúli Régióban és Burgenlandban. Doktori értekezés, Nyugat-magyarországi Egyetem Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola. 202. p - DOI: 10.13147/NYME.2016.004

KOVÁCS TAMÁS - SZÓKA KÁROLY (2016): Belső kontrollfunkciók a pénzügyi intézményekben – szabályozás és annak felépítése Magyarországon. Gazdaság és Társadalom 2016:3. pp. 69-82. - DOI: 10.21637/GT.2016.3.05.

LUKÁCS JÁNOS (2014): Ellenőrzés és könyvvizsgálat alapjai. Magyar Könyvvizsgálói Kamara Oktatási Központ Kft., Budapest.

SIKLÓS MÁRTA - BEJCZI ALEX - ZAVACZKY JÁNOS - SIMON ZSÓFIA - VÁLYI BEÁTA - TAMÁS VERONIKA - KÖVICS KITTI - GURZÓ ANETT - NAGY ISTVÁN (2017): Adótételek könyvvizsgálatának módszertani kézikönyve. II. kiadás. Magyar Könyvvizsgálói Kamara, Budapest.

A számvitelről szóló 2000. C. törvény

Felhasznált standardok:

- ISA-240 A könyvvizsgáló csalással összefüggő felelőssége a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatánál
- ISA-250 A jogszabályok és szabályozások figyelembevétele a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatánál
- ISA-315 A lényeges hibás állítás kockázatának azonosítása és felmérése a gazdálkodó egység és környezetének megismerésén keresztül
- ISA-550 Kapcsolt felek
- ISA-570 A vállalkozás folytatása

10. Adóellenőrzési tapasztalatok, jogértelmezési problémák

10.1. Az állami adóhatóság létrejötte, szervezetfejlődése

Magyarországon az 1987-ben indult adóreform előtt nem volt a piacgazdaságoknak megfelelő érdemi adórendszer, és ennek megfelelően központi adóztató szervezet sem. Illetve volt mindkettő, nagyjából 1948-ig, de a kommunista ideológiába már nem fért bele a társadalom alapját képező munkásosztály adóztatása, így a közteherviselést más módszerekkel oldották meg. (Juhász, 2011)

Az 1987-ben indult adóreform első érdemi lépése az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal (APEH) felállítása volt (14/1987. (V. 13.) MT rendelet az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatalról). Az újonnan létrehozott szervezet szakember állományát a Pénzügyminisztérium Ellenőrzési Főigazgatóságából, illetve a Központi Népi Ellenőrzési Bizottság szervezetéből alakították ki, de kisebb részben az illetékhivatalokból és a tanácsi adóigazgatási szervezetekből, valamint a „munkaerőpiacról” is toboroztak szakembereket.

Az APEH többszintű szervezetként jött létre, sajátos kettősség jellemezte a fővárosban és a megyékben működő egységeket, mindenütt volt igazgatóság és adófelügyelőség, a tevékenységi körben némi átfedés is érvényesült.

Ezt a struktúrát váltotta fel 1992-től egy új szervezeti rendszer, amelynek legfőbb jellemzője az adófelügyelőségek betagozódása volt az igazgatóságokba (55/1991. (IV. 11.) Korm. rendelet az Adó és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatalról, 3. § 1991. XII. 30-tól hatályos szövege szerint).

Az elmúlt három évtizedben az állami adóhatóság feladatköre jelentősen bővült, több adóztatással (is) foglalkozó szervezetet integráltak az adóhatóságba. Ilyen feladatbővülés volt a járulékfizetéssel (1998-tól), a munkáltatói bejelentésekkel (2007-től) kapcsolatos feladatok adóhatósághoz telepítése, az összevonások

két legjelentősebb lépése pedig az illetékhivatalokkal (2007-től), valamint a Vám- és Pénzügyőrséggel (2011-től) kapcsolatos integrációk voltak.

Az állami adóhatóságról, feladatairól jelenleg a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény (NAV törvény) rendelkezik.

10.2. Az adóhatósági ellenőrzés jogszabályi háttere

10.2.1. Törvények

Az APEH megalakulása idején az ellenőrzési tevékenységről (és általában az adóigazgatási eljárásról) törvéynél alacsonyabb szintű jogszabályok rendelkeztek. Két minisztertanácsi (MT) rendelet¹, illetve a végrehajtásukra kiadott két pénzügyminisztériumi (PM) rendelet² volt hatályban.

Csak 1991-től lépett hatályba az adóigazgatásra vonatkozó egységes törvény (1990. évi XCI. törvény az adózás rendjéről (első Art.)). A törvényi szabályozás 2004-től (2003. évi XCII. törvény az adózás rendjéről (második Art.)), majd 2018-tól került újrakodifikálásra, 2018-tól három eljárási törvény lépett³ a 2003. évi törvény helyébe.

A vonatkozó jogszabályok alapján az állami adóhatóság 1991 előtt pénzügyi-gazdasági ellenőrzéseket folytatott a gazdálkodó szervezeteknél, a magán-személyek esetében alapvetően a jövedelemadózással kapcsolatos kötelezettségeket ellenőrizte, de ennek részeként az adózó személyes és vagyoni helyzetének tisztázása is a feladatkörébe tartozott.

A változás az 1991-től hatályba lépett Art.-ben jelent meg először, az adóhatóság az adózással kapcsolatos jogszabályok megtartását ellenőrzi. Meg kell jegyezni, hogy a célok módosulása szoros összefüggésben volt a rendszerváltozással, a privatizációval, illetve az új, egységes számviteli szabályozás létrejöttével (1991. évi XVIII. törvény a számvitelről).

1 58/1981. (XI. 19.) MT rendelet a lakossági adóigazgatási eljárás általános szabályairól, illetve 50/1987. (X. 14.) MT rendelet az adóigazgatási eljárásról

2 54/1981. (XI. 19.) PM rendelet a lakossági adóigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 58/1981. (XI. 19.) MT rendelet végrehajtásáról, illetve 68/1987. (XII. 14.) PM rendelet az adóigazgatási eljárásról szóló 50/1987. (X. 14.) MT rendelet végrehajtásáról

3 2017. évi CL. törvény az adózás rendjéről (Art.), 2017. évi CLI. törvény az adóigazgatási rendtartásról (Air.), 2017. évi CLIII. törvény az adóhatóság által foganatosítandó végrehajtási eljárásokról (Avt.)

Az adóellenőrzés igen részletes szabályrendszerét jelenleg az adóigazgatási rendtartásról szóló 2017. évi CLI. törvény (Air.) 85-117. §-ai tartalmazzák. (Juhász, 2018) A 86. § szerint:

86. § [Az ellenőrzés tárgya] Az adóhatóság az adótörvényekben és más jogszabályokban előírt kötelezettségek teljesítésének vagy megsértésének megállapítása, a kötelezettségek teljesítésének előmozdítása érdekében ellenőrzést folytat.

A törvényi rendelkezéseket egészítik ki az adóigazgatási eljárás részletszabályairól szóló 465/2017. (XII. 28.) Korm. rendelet 73-88. §-ai.

10.2.2. A törvények indokolása

A törvényekhez általános és részletes indokolások készülnek. Az indokolás célja a parlament tájékoztatása a rendelkezések céljáról. Az indokolás nem része a törvénynek, nem válik hivatalossá azzal, hogy elfogadják a törvényt.

Az indokolás nem jelenik meg a Magyar Közlönyben és a Nemzeti Jogszabálytárban, de bárki számára megismerhető (például az Országgyűlés honlapján).

Mindez azt is jelenti, hogy az indokolásra való hivatkozás nem bír jogi relevanciával, az nem lehet például egy adóhatósági határozat bizonyító erejű hivatkozása.

Gyakran lehet találkozni a jogszabály szelleme, a jogalkotó célja, akarata kifejezésekkel is. Fontos tudni, hogy ezeknek sincs semmilyen szempontból bizonyító erejük.

10.2.3. Jogegységi határozatok, alkotmánybíróági döntések

Évente ezer és kétezer között van azoknak a bírósági eljárásoknak a száma, amelyekben az adózók közigazgatási pert indítanak az állami adóhatóság döntései ellen. A bíróságok döntései – természetesen – az adóhatóságra és az adózókra is kötelező erejűek. (Juhász, 2014)

Magyarországon nincs precedensjog, azaz egy bírósági ítélet nem kötelez senkit (adózók, adóhatóság, bíróságok) arra, hogy hasonló ügyekben hasonló jogi megítélést alkalmazzanak⁴. Ez azt is eredményezte, hogy hasonló jellegű ügyekben eltérő bírói ítélet születhet, sőt nem csak eltérő, hanem akár egymásnak ellentétes bírói ítéletekre is van példa.

⁴ Megjegyzem, az Európai Unió Bíróságának ítéletei ugyanakkor precedensjellegűek, minden jogalkalmazónak (a bíróságoknak is) kötelessége ezeket figyelembe venni.

Az ilyen ellentétes tartalmú megítélések nem csak az adójog területén jelentettek/jelentenek jelentős problémát, hanem például a munkajog területén, a privatizációs ügyekben, a közbeszerzési kérdésekben vagy a választási eljárással kapcsolatban is. Nyilván nem erősíti a jogbiztonságot az eltérő bírói megítélés és ítélezési gyakorlat.

Ezt a problémát felismerve jött létre 1998-tól az úgynevezett jogegységi határozat intézménye. A hatályos szabályok szerint a Kúria az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdésében meghatározott feladatának ellátása körében jogegységi határozatokat hoz, joggyakorlat elemzést folytat jogerősen befejezett ügyekben, valamint elvi bírósági határozatokat és elvi bírósági döntéseket tesz közzé. Az Alaptörvény hivatkozott cikke szerint a Kúria biztosítja a bíróságok jogalkalmazásának egységét, a bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz. A jogegységi határozatok a bíróságokra kötelező értelmezési szabályokat adnak, persze csak akkor, ha a bíróság által tárgyalt eset lényegében megegyezik a jogegységi határozatban megadott esettel.

A Legfelsőbb Bíróság, illetve a Kúria 1998 óta közel kétszáz ilyen jogegységi határozatot adott ki, ezek közül húszat meghaladó az adózási kérdésekben született határozat. Nem véletlen, hogy már az első két jogegységi határozat is adózási tartalmú volt (1/1998. és 2/1998. számú közigazgatási jogegységi határozatok).

Fontos rendelkezést tartalmazott Magyarország Alaptörvényének negyedik módosításának (2013. március 25.) 19. cikk (2) bekezdése, amely 2013. április 1-jei hatállyal megváltoztatta az Alaptörvény Záró és egyes rendelkezések 5. pontját a következő szöveggel:

5. Az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírósági határozatok hatályukat veszítik. E rendelkezés nem érinti az ezen határozatok által kifejtett joghatásokat.

A Kúria megállapítása szerint (1/2013. Közigazgatási-munkaügyi jogegységi határozat) ez a megfogalmazás lehetővé teszi a joghatások tekintetében a korábbi alkotmánybírósági döntésekre való hivatkozást, azaz „az Alaptörvény negyedik módosítását követően sincs akadálya annak, hogy a Kúria az egyes jogintézmények által kiváltott joghatások elemzésénél, vagy egymáshoz való viszonyításuk során figyelembe vegye az Alkotmánybíróság határozatait. Különösen nincs

akadály a akkor, amikor az alkotmányi és alaptörvényi szabályok egyezőségén túl az Alaptörvény időbeli hatálya alá tartozó és a korábban az Alkotmánybíróság által már vizsgált jogszabályok tartalmukban azonosak. Ez a feltétel áll fenn a 40/2007. (VI. 20.) AB határozatnak a jogegységi eljárásban való felhasználása során is.”

Az előzőek alapján mind az alkotmánybírósági döntések, mind a jogegységi határozatok alkalmazhatóságát az dönti el, hogy a megváltozott jogi környezetben is a korábbi joghatás érvényesül (vagy sem).

10.2.4. Az adóhatóság tájékoztató anyagai

Az adóhatóság működése során számos jogszabálynak nem minősülő utasítást, tájékoztatót stb. tesz közzé. A közzététel a szervezet honlapján, korábban a szervezet lapjában (Adó- és Ellenőrzési Értesítő, Adó- és Vámértesítő), illetve szervezeten belüli terjesztéssel történhet. Az állami adóhatóságnak, illetve vezetőjének nincs felhatalmazása jogalkotásra, így ezek az anyagok sem minősülnek jogszabálynak.

A legtöbb vitát, bírálatot az úgynevezett iránymutatások, állásfoglalások, adózói kérdésekre adott válaszok közzététele jelentette. Ezzel több alkalommal foglalkozott az Alkotmánybíróság is (például a 60/1992. (XI. 17.) AB határozatban, a 6/2004. (III. 24.) AB határozatban, a 23/2007. (IV. 19.) AB határozatban).

Az Alkotmánybíróság azt állapította meg, hogy

- az ilyen tájékoztatások megjelentetése nem minősül jogszabálynak,
- kibocsátásuk alkotmányellenes,
- nem tartalmaznak kötelező szabályokat sem az adózókra, sem a bíróságokra, sem más eljáró hatóságokra.

Ugyanakkor a megsemmisítésükre vonatkozó indítványokat következetesen elutasította, mivel hatásköre erre nem terjed ki.

Ezt a helyzetet a mai napig nem oldotta fel sem az Alaptörvény, sem a Jogalkotásról szóló törvény⁵, az állami adóhatóság továbbra is rendszeresen közzé tesz ilyen jellegű tájékoztató anyagokat, amelyekre egyébként igény is van. A jogszabályok megértése, értelmezése az 'egyszerű' jogalkalmazó számára sokszor eléggé bonyolult feladat, márpedig az adótörvények esetében a jogalkalmazók száma meghaladja a tízmilliót.

⁵ 2010. évi CXXX. törvény a jogalkotásról

A NAV tájékoztatók közzétételére egyébként felhatalmazást ad a hatályos Art. is, a 256. § 14. pontja szerint az állami adó- és vámhatóság honlapján adónem szerinti csoportosításban az adózással összefüggő általános és összefoglaló, valamint egyedi jellegű tájékoztatókat tesz közzé. (Ugyanezen paragrafus további pontjaiban a NAV által nyújtott más szolgáltatásokat sorolja fel a törvény.)

Az állami adóhatóság egy további szolgáltatására az Szja törvény⁶ 82. § (2) bekezdése ad felhatalmazást, amely szerint az állami adó- és vámhatóság havonta, a tárgyhónapot megelőző hónap huszonötödik napjáig a Magyar Közlönyben közzéteszi a tárgyhónapban a fogyasztási norma szerinti üzemanyag-költség-elszámolással kapcsolatosan alkalmazható üzemanyagárát. Ennek az árnak kiemelt jelentősége van az Szja törvény szerinti költségelszámolásoknál, illetve ellenőrzéseknél is.

10.2.5. Ellenőrzési irányelv, tájékoztatás

Az adóeljárásról szóló korábbi törvények előírták azt, hogy az adóhatóság évente ún. ellenőrzési irányelvet (2002-től, 2012-től ezt átnevezték ellenőrzési tájékoztatásnak) adjon ki a tervezett adóellenőrzésekről. Az irányelv kiadását az adózók (képviseleti szerveik) tartották fontosnak. A jelenleg hatályos eljárási szabályok ezt a kötelezettséget már nem tartalmazzák (2018-tól), de az adóhatóság ettől függetlenül rendszeresen közzé tesz honlapján olyan információkat, amelyek kijelölnek fokozottabban ellenőrizendő területeket.

Ezek a tájékoztatások – természetesen – szintén nem rendelkeznek semmilyen jogi relevanciával, kizárólag az adóhatóságra tartalmazznak feladatokat, célkitűzéseket.

10.3. Alapelvek az adózásban, bizonyítás, becslés

10.3.1. Alapelvek

Az adójogszabályok rendkívül összetettek, a társadalmi, gazdasági élet számos területével, jelenségével (stb.) kapcsolatban tartalmazznak szabályokat. Ugyanakkor – és ez természetes – minden helyzetre nem lehet tételes jogi rendelkezéseket előírni. (Halász, 2010)

⁶ 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról, Szja törvény)

Ezt a nehézséget kezelendő az eljárási és anyagi adójogszabályok számos alapelvet írnak elő, amelyek alkalmazása kötelező az adózók és az adóhatóságok számára is, de a bíróságok és az Alkotmánybíróság döntéseinél is relevanciával bírnak.

A legtöbb ilyen alapelv az Art.-ben, az Air.-ben, az Szja törvényben és a Tao törvényben⁷ található.

Az Alkotmánybíróság több alkalommal is foglalkozott az ilyen alapelvek előírásának alkotmányosságával, és azt állapította meg, hogy azok nem ütköznek az Alkotmány/Alaptörvény előírásaival. Leggyakrabban az ún. valódiság elvét vizsgálták⁸.

Az ellenőrzéseknél is alkalmazott legfontosabb alapelveket soroljuk fel – azok részletes ismertetése nélkül –, megadjuk viszont lábjegyzetben azok pontos jogszabályi helyeit.

Az Art. alapelvei⁹:

- A rendeltetésszerű (célhoz kötött) joggyakorlás követelménye (joggal való visszaélés tilalma);
- A szerződés tartalom szerinti minősítésének követelménye (valódisági klauzula);
- Az ügylet gazdasági eredmény szerinti minősítésének és a kapcsolt vállalkozások közötti szerződések minősítésének követelménye;
- A nemzetközi szerződéssel érintett jövedelem magyarországi adóztatása;
- Becslés alkalmazásának lehetősége nem rendeltetésszerű joggyakorlás esetén.

A gazdasági eredmény szerinti minősítés alapelve szerint az adókötelezettséget nem befolyásolja az, hogy a magatartás (cselekmény, mulasztás) törvényi rendelkezésbe ütközik, vagy sérti a jó erkölcsöt, az adókötelezettség ezek mellett is megállapítható.

⁷ 1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról, Tao törvény

⁸ Lásd például az adózás rendjéről szóló, többször módosított 1990. évi XCI. törvény 1. § (7) bekezdése, valamint 101. § (1) bekezdése alkotmányellenességének vizsgálatáról (az adóhatóság polgári jogi jogviszonyok, szerződések módosításával kapcsolatos adóügyi hatásköre) szóló 724/B/1994. AB határozatot.

⁹ Art. 1-5. §

Az Air. alapelvei¹⁰:

- Törvényesség (legalitás) elve;
- Szakszerű és hatékony eljárás elve;
- A megkülönböztetés és részrehajlás tilalma;
- Egyedi elbírálás elve;
- Méltányos eljárás elve;
- Tájékoztatási kötelezettség, az adózói jogok gyakorlásának előmozdítása;
- Közérthetőség elve;
- A jóhiszemű eljárás követelménye, az együttműködési kötelezettség elve.

Az együttműködési kötelezettség mind az adózóra, mind az adóhatóságra vonatkozik (illetve az adózásban közreműködő más személyekre is!), ennek hiányát, illetve a rosszhiszeműséget az adóhatóságnak bizonyítani kell, ennek alapján alkalmazhat szankciókat.

Az Szja törvény két kiemelt alapelve¹¹:

- A magánszemély minden jövedelme adóköteles. Ettől eltérő szabályt, az adóból kedvezményt a kivételes célok érdekében – e törvény alapelveinek figyelembevételével – csak törvény állapíthat meg. Az adó alapja az adóköteles bevételből megállapított, e törvény rendelkezései szerinti levonásokkal csökkentett jövedelem és az adóalap növelő tételek összege.
- Az adókötelezettséget, az adó mértékét befolyásoló, a magánszemély adójának csökkenését eredményező eltérő szabály, adókedvezmény annyiban alkalmazható, illetőleg érvényesíthető, amennyiben az annak alapjául szolgáló szerződés, jogügylet, más hasonló cselekmény tartalma megvalósítja az eltérő szabály, az adókedvezmény célját. Az alkalmazhatóságot, illetőleg érvényesíthetőséget annak kell bizonyítania, akinek az érdekében áll. Ha a felek akár a szokásos piaci értékektől, áraktól való eltérésekkel, akár színlelt jogügyletekkel kívánják érvényesíteni, növelni az adószabályok alkalmazásának előnyeit, akkor azokat az adókötelezettség megállapítása során figyelmen kívül kell hagyni.¹²

¹⁰ Air. 1-8. §

¹¹ Az Szja törvényben az alapelvek az 1.-1/B. §-okban találhatóak, a két kiemelt elv az 1. § (3)-(4) bekezdéseiben.

¹² Lásd erre vonatkozóan a 1093/B/1997. AB határozatot.

A Tao törvény három kiemelt alapelve¹³:

- Az adókötelezettséget, az adót befolyásoló, annak csökkenését eredményező szabály, adóelőny (adómentesség, adókedvezmény) annyiban alkalmazható, érvényesíthető, amennyiben az annak alapjául szolgáló jogügylet (jogügyletek sorozata) megvalósítja a szabály, az adóelőny célját és tartalmát tekintve valós gazdasági, kereskedelmi okok alapozzák meg. Az alkalmazhatóságot, az érvényesíthetőséget annak kell bizonyítania, akinek az érdekében áll. Ha a jogügylet (jogügyletek sorozata) alapján az állapítható meg, hogy annak fő célja vagy egyik fő célja olyan adóelőny az egyik fél vagy a felek számára, amely ellentétes az alkalmazandó adójogszabály tárgyával vagy céljával, akkor a jogügylet (jogügyletek sorozata) alapján elszámolt költség, ráfordítás nem minősül a vállalkozás érdekében felmerült költségnek, ráfordításnak, illetve adóelőny nem érvényesíthető.¹⁴
- Ha a Tao törvény ugyanazon a ténybeli alapon többféle jogcímen írja elő költség, ráfordítás figyelembevételét, az adózás előtti eredmény csökkentését (növelését), adómentesség, adókedvezmény igénybevételét, azzal egy esetben lehet (kell) élni, kivéve, ha a törvény valamely rendelkezése kifejezetten utal a többszöri alkalmazásra.
- A Tao törvényt a számvitelről szóló törvény rendelkezéseire figyelemmel, azokkal összhangban kell értelmezni. A számvitelről szóló törvény előírásaitól a megbízható és valós összkép biztosítása érdekében történő eltérés nem eredményezheti az adókötelezettség változását.

Jól látható, hogy az Szja törvény és a Tao törvény első kiemelt alapelvei szinte szó szerint megegyeznek, ezek az Art.-ben meghatározott rendeltetészerű joggyakorlás és valódisági klauzula jövedelemadózáásra vonatkozó átfogalmazásai.

Rendkívül fontos a Tao törvény számviteli törvénnyel való összhangjának követelménye. Ezt az összhangot az adóhatóság vizsgálhatja, eltérés esetén szankcionálhatja.

¹³ A Tao törvényben az alapelvek az 1. §-ban találhatóak, a két kiemelt elv az 1. § (2), (3), (5) bekezdéseiben.

¹⁴ Lásd erre vonatkozóan a 1093/B/1997. AB határozatot.

10.3.2. Bizonyítási kötelezettség, becslés

Az ellenőrzések során az adóhatóság kötelezettsége a jogszabályi rendelkezésektől eltérő gyakorlat bizonyítása.

Ez alól a főszabály alól már az alapelvek is felmentést adnak két esetben.

1. Ha olyan tényállásról van szó, amely az adózó érdekében áll – például költség a tevékenység érdekében merült fel, kedvezmény érvényesítése –, akkor a bizonyítási teher megfordul. A példa szerinti esetekben az adózó kötelezettsége, hogy egy konkrét költségvetel tevékenységhez kötöttségét bizonyítsa, illetve a kedvezmény érvényesítése esetében bizonyítsa azt, hogy a kedvezmény feltételei fennálltak. A költségekkel kapcsolatban fontos tudni, hogy sem az adótörvények, sem a számviteli törvény nem ad tételes felsorolást az elszámolható költségekre, a legabszurdabbnak tűnő tételek is elszámolhatóak, ha azok valóban az adózó bevétel-szerző tevékenységéhez kapcsolódnak, de ezt az adózónak kell igazolni.
2. A becslés kivételes módszer az ellenőrzések során. Akkor alkalmazhatja az adóhatóság, ha az adózó súlyosan megsértette az adózásra vonatkozó szabályokat, és az adókötelezettségek más módon való megállapítása nem lehetséges. Becslés esetén az adóhatóság valószínűsíti az adókötelezettséget meghatározó adatokat, de az adózónak lehetősége van az ellenbizonyításra. Bizonyíthatja azt az adózó, hogy a becslés körülményei nem álltak fenn, az adóhatóság által alkalmazott becslési módszer nem megfelelő, illetve konkrét adatokkal azt, hogy a becslés szerinti eredmény és a tényleges adatok eltérnek egymástól. Vita esetén ebben az esetben is az adózó rendelkezésére állnak a szokásos jogorvoslati lehetőségek (fellebbezés, felügyeleti intézkedés, közigazgatási per stb.).

10.4. Ellenőrzési esettanulmányok

Az állami adóhatóság évente több százezer ellenőrzést folytat le. Természetesen ezek egy része a jövedelemadózás (szja, tao, eva, ekho, kata, kiva, egyszerűsített foglalkoztatás, szocho, járulékok) szabályrendszerének betartását vizsgálja.

A rengeteg ellenőrzés ellenére sem lehet kijelenteni, hogy a teljes gazdálkodás átfogóan ellenőrizve lenne, mert tízmillió magánszemély (ennek nagyjából a fele adófizető), és kétmilliónál több gazdálkodó (ide értve az egyéni

vállalkozókat és a mezőgazdasági termelőket is) teljes leellenőrzése képtelenség (és célszerű sem lenne!).

Az ellenőrzések hatékonysága azzal javítható, ha az adóhatóság megfelelő prevenciókat alkalmaz, a kiválasztási rendszere hatékony (alapvetően azokat ellenőrizzé, ahol jogsértések esélye nagyobb), illetve jogsértések esetén a jogkövetkezményeknek van a jogsértés további elkövetésére elrettentő, illetve másoknál való elkövetésére visszatartó hatása.

Az elvégzett ellenőrzésekről gyakran számolnak be az adóhatóság illetékesei a nyilvánosság előtt, ezekről tájékoztató anyagokat tesznek közzé. A vonatkozó bírósági ítéletek elérhetőek az interneten, illetve az Alkotmánybíróság döntéseit a hivatalos fórumokon (például Magyar Közlöny) is közzé teszik. A nyilvánosságra hozatalnál tekintettel kell lenni az adótitokra vonatkozó szabályokra és a személyiségi jogokra.

Minden jövedelemadózási területre vonatkozó ismertetésre – már csak területi okokból is – nincs lehetőség, így a továbbiakban a társasági adóellenőrzések fő célterületeit soroljuk fel, illetve néhány kiemelt személyi jövedelemadózási területet mutatunk be.

Sem konkrét jogesetek, sem bírósági ítéletek nem szerepelnek a leírásban (a bírósági ítéletek hivatkozásait sem adjuk meg), ezeket a hivatkozott irodalomban meg lehet találni. Szerepeltetjük viszont a kapcsolódó legfontosabb alkotmánybírósági határozatokat, legalább lábjegyzetben, hivatkozásként.

10.4.1. A társasági adó ellenőrzéséről

Mai értelemben vett társasági adózásról 1992 óta beszélhetünk. Ennek alapfeltétele volt, hogy az Országgyűlés megalkossa a piacgazdaságokra vonatkozó alapvetően szektorsemleges számviteli törvényt. Ez 1991-ben megtörtént, így már nem volt akadálya, hogy a szocializmus időszakára jellemző nyereségadózás helyébe egy piacgazdaságoknak megfelelő társasági adótörvény lépjen¹⁵.

A társasági adó ellenőrzésénél kiemelt szempont a számviteli elszámolások helyességének vizsgálata, a tevékenység érdekében felmerülő költségek és ráfordítások megfelelő számbavétele, a kedvezményrendszer, valamint az adóelőleg és adófizetés jogszabályoknak való megfelelése.

¹⁵ 1991. évi LXXXVI. törvény a társasági adóról

A legfontosabb ellenőrzési célterületek a következőkben foglalhatóak össze:

- társasági adó és számvitel (alapelvek, elszámolások) kapcsolata;
- költségátterhelések;
- nem a vállalkozási tevékenység érdekében felmerülő költségek, ráfordítások;
- reklám, marketing, üzletvezetési, vezetői tanácsadás, szakértői tanulmány költségei;
- reprezentáció, üzleti ajándék, konferenciaköltségek;
- kapcsolt vállalkozások, transzferárak;
- kapott és adott jogdíjak;
- adóalap módosító tételek, különös tekintettel a számvitelhez kapcsolódó korrekciós tételekre (céltartalék, értékvesztés, értékcsökkenési leírás stb.);
- értékvesztés és a terven felüli értékcsökkenés;
- foglalkoztatáshoz kapcsolódó kedvezmények;
- kutatás-fejlesztés (K+F) kedvezményei;
- minimum adóalap, jövedelem-(nyereség-)minimum;
- de minimis támogatások;
- beruházási és fejlesztési adókedvezmények;
- tartósan veszteséges vállalkozások;
- alultőkésítés, rejtett osztalék;
- adólőleg- és adómegállapítás, -fizetés.

10.4.2. Lakáscélú megtakarítások, biztosítások, befektetések

Társadalmi cél az öngondoskodás fejlesztése, a megtakarítások ösztönzése, a pénzügyi tudatosság növelése. Ezeket a célokat az adójogszabályok kedvezményekkel, mentességekkel, adóhitellel támogatták (és részben ma is támogatják).

Az ingyenes értékpapírok, az e-hitel, a kárpótlási jegyek, a szövetkezeti üzletrészek és tőzsdei befektetések, a biztosítások, a Munkavállalói Résztulajdonosi Program, a privatizációs lízing, a munkavállalói értékpapír juttatások, az önkéntes biztosítópénztárak, a lakáscélú megtakarítások, a lakáscélú hitelek törlesztési kedvezményei, a lakáscélú jövedelem felhasználás mind olyan technikák voltak, amelyek az öngondoskodási és/vagy megtakarítási hajlandóságot ösztönözték.

Egyes technikák csak ideiglenesen, néhány évig működtek, mások hosszabb ideig, de ma is vannak olyan technikák, amelyeket kedvezményez a jövedelemadózás.

A kedvezmények megszüntetésének, felfüggesztésének, illetve átalakításának általában az volt az oka, hogy a piaci szereplők réseket találtak (vagy véltek találni) a jogi szabályozásban, és ezt kihasználva olyan technikákat alakítottak ki, hogy kis ráfordítással érvényesíteni lehessen a kedvezményeket, amelyen osztoztak a kedvezményt érvényesítő magánszemélyekkel. Természetesen az adóhatóságok célterülete volt ezeknek a visszaélészerű konstrukcióknak a felderítése, ellenőrzése, és szükség esetén szankcionálása.

Jó példa a visszaélésű konstrukciókra a lakáscélú megtakarítások kedvezménye, vagy a befektetésekhez kötődő adókedvezmény. A technikát végletekig kiélező technikákra cégek alakultak a '90-es évek elején, közepén, majd amikor kiderült a kialakult módszerek jogellenessége, ezek a vállalkozások csődbe jutottak, vezetőik esetenként a börtönbe.

Számos bírósági eljárás és alkotmánybírósági döntés kapcsolódott ezekhez az ügyekhez. Az alkotmánybírósági beadványok a szabályozás diszkriminatív jellegét, illetve megszűnés esetén a jogbiztonságot (ez utóbbiakat a 'kimaradók') kifogásolták.

A biztosításokhoz kapcsolódóan eddig háromszor alakult ki kedvezményrendszer. Az első két esetben a kedvezmények az olyan konstrukciók miatt szűntek meg, amelyek látszólag teljesítették a társadalmi célt (amely a kedvezmény létrehozását indokolta), de valójában mégsem!

Nem véletlen, hogy a felsoroltakból ma már kevés része az Szja törvénynek, és a fennmaradt kedvezményeket is alaposan körbebástyázta a jogalkotó feltételekkel, alapelvekkel.

A vonatkozó fontosabb alkotmánybírósági döntéseket a lábjegyzetben adjuk meg¹⁶.

10.4.3. Tartozás elengedése, kamatmentes kölcsön

Egy tartozás elengedése nyilvánvalóan javítja az adós vagyoni helyzetét, méghozzá pontosan az elengedett tartozás összegével.

¹⁶ 1393/B/1992. AB határozat, 1093/B/1997. AB határozat, 556/B/1999. AB határozat, 233/B/1999. AB végzés, 937/B/2003. AB határozat, 360/B/1996. AB határozat, 279/B/1996. AB határozat, 937/B/2003. AB határozat, 657/B/2005. AB határozat, 1398/B/2007. AB határozat, 3003/2017. (II. 2.) AB határozat

Lehetnek olyan helyzetek, amikor egy tartozás elengedése szociális, vagy akár nemzetpolitikai szempontból is indokolt lehet. Ilyen eset lehet egy szociálisan rászorult család közüzemi tartozásainak elengedése (csökkentése), illetve ilyen eset volt 1991-ben, amikor a lakáscélú hiteltartozások átalakítása keretében engedték el a tartozások egy részét¹⁷. A devizahitelek tartozásának elengedése is ebbe a körbe tartozik. Az ilyen helyzetekben méltatlan lenne a vagyonnövekményt adóköteles jövedelemként kezelni, ezért ezekben az esetekben (és az Szja törvényben tételesen meghatározott más esetekben is) mentességi szabályok voltak/vannak az Szja törvényben¹⁸.

A mentességek alá nem tartozó esetekben viszont a vagyonnövekményt jövedelemként kell figyelembe venni, és a magánszemélynek adóznia is kell utána (ld. az Szja törvény 4. § (2) bekezdés c) pont).

Számos ellenőrzési eset (és bírósági ítélet) tanúsítja, hogy ez mégsem annyira nyilvánvaló, volt, hogy az Alkotmánybíróságnak kellett kimondani a végső szót¹⁹.

Kicsit nehezebben átlátható, hogy egy kamatmentes (vagy kedvező kamatozású) hitel, kölcsön is jövedelmet jelenthet. Ugyanis a kölcsönvevőnek nem kell a piaci kamatot megfizetnie, az ő vagyoni előnye a piaci körülményekhez viszonyított, a meg nem fizetett kamat, illetve ugyanezen összeg lesz jövedelem (Szja tv. 4. § (2) d) pont és 72. §). Ez a kamatelőny nagymértékben függ az inflációtól, illetve a kedvezményesen kölcsönzött összegtől.

Ebben az esetben is lehetnek méltányos, vagy társadalompolitikai szempontból elfogadható helyzetek, például egy munkáltatói kölcsön, vagy egy lakáscélú – államilag támogatott – hitel mindenképpen ebbe a körbe tartozik²⁰.

Több bírósági ítélet és alkotmánybírósági döntés²¹ is bizonyítja, hogy a kedvező kamatozás vagyoneelőnyét nem mindenki fogadja el jövedelemként. Az egyik kirívó esetben egy cég ügyvezetője kapott majd másfél évre 20 milliárd 469 millió forint kamatmentes kölcsönt. Ez az ügy is az Alkotmánybíróságon ért véget²².

17 Lásd erre vonatkozóan a lakáscélú hitelhátralékok terheinek mérséklésével kapcsolatos feladatokról szóló 66/2001. (IV. 20.) Korm. rendeletet, illetve a kapcsolódó 975/B/1991., 32/1991. (VI. 6.) és 812/B/2003. számú AB határozatokat.

18 A mentességeket lásd az Szja törvény 1. sz. mellékletének 7.9., 7.15., 7.21., 8.32. pontjaiban.

19 894/B/2004. AB végzés

20 További ilyen esetek találhatók az Szja törvény 72. §-ában.

21 1389/B/1992. AB határozat

22 3280/2019. (XI. 5.) AB végzés

A kölcsönnyújtás fordított esetben is eredményezhet adókijátszást! Ha gazdasági társaságnak nyújtanak kölcsönt a tulajdonosok (ahelyett hogy a tőkét növelnék), felmerülhet alultőkésítés, illetve rejtett osztalék fizetésének az esete. Ez már a társasági adó ellenőrzésénél lehet vizsgálat tárgya.

10.4.4. Munkaruha, formaruha, egyenruha

A munkavégzéshez a munka jellegének megfelelő ruházatra van szükség. Azt természetesnek tekinthetjük, hogy a fegyveres testületek tagjai egyenruhát hordanak. Számos más területen is megszokott, hogy a dolgozók ruházata hasonló kinézetű (pl. a közlekedési dolgozóknál, a bankokban, de ilyen több kereskedelmi láncnál is az alkalmazottak ruházata, ez a formaruha. Ha a munkavégzés a ruházat beszennyeződésével járhat, akkor viszont ennek megfelelő munkaruhát kell viselni. Ezeknek a ruházati termékeknek a biztosítása mentesül az adózás alól. (Bertalan, 2010)

Az adómentesség kreatív ötleteket váltott ki a '90-es évek elején, a munkáltatók (általában meghatározott összeghatárig) ruházati költségekről szóló számlákat fogadtak be a dolgozóktól. A dolgozó által benyújtott számlák és elszámolt költségek gyakran az egész család éves ruházkodási költségeit fedezték. Ily módon jelentős adómentes jövedelemjuttatások történtek, és ezt a folyamatot az adóhatósági ellenőrzések sem tudták megállítani.

A megoldást az jelentette, hogy az Szja törvényben nagyon szigorú, tételes listákat is tartalmazó rendelkezések léptek életbe. Ez végül bezárta a látszólagos kiskapukat.

A szabályok azóta némiképp enyhültek, a munkaruha, formaruha, egyenruha adómentessége ma is biztosított (Szja törvény 1. sz. melléklet 9.2. alpont), de meghatározott feltételeknek eleget kell tenni.

A munkaruha juttatással, feltételeivel az Alkotmánybíróság több alkalommal is foglalkozott, a legfontosabb döntéseit lásd a lábjegyzetben²³.

23 19/1992. (III. 30.) AB határozat, 828/E/2003. AB határozat

10.4.5. Szociális segély

A szociális segély mentesül az adózás alól. Ez a magától értetődő szabály 1988 óta része a személyi jövedelemadózásnak.

Azaz mégsem magától értetődő! A törvényben nem voltak ezzel kapcsolatban értelmező szabályok, amit arra használtak ki, hogy év végi jutalmakat, 13. havi fizetést stb. szociális segély jogcímen fizettek ki (anélkül, hogy annak bármilyen szociális tartalma lett volna). Előfordult, hogy egy gazdálkodó szervezet az év végi prémiumot – portástól a vezérigazgatóig – szociális segélyként fizette ki. Természetesen az adóhatósági ellenőrzés és megállapítás az ilyen esetekben nem maradt el.

Megoldást az jelentett, hogy meghatározta az Szja törvény a szociális segély, a szociális rászorultság fogalmát, illetve szűkre szabottan határozta meg a szociális segély juttatására jogosultak körét:

Az Szja törvény (jelenleg hatályos) 3. § 35-36. pontjai szerint:

35. *Szociális segély: a szociálisan rászorulóknak pénzben vagy természetbeni formában, ellenszolgáltatás nélkül nyújtott vissza nem térítendő támogatás.*

36. *Szociálisan rászoruló: az a magánszemély, akinek (eltartottainak) létfenntartása oly mértékben veszélyeztetett, hogy azt - vagyoni viszonyára is tekintettel - csak külső segítséggel képes biztosítani.*

A juttatásra jogosultak az állami, önkormányzati, egyházi szervek mellett önszervező feladatot ellátó szervezetek, alapítványok. A jogosultak körének szélesítésére is volt javaslat, még hozzá az Alkotmánybíróságnál, amely azt elutasította²⁴.

Az adózói kreativitás azonban kimeríthetetlen! Létrehoztak egy szakszervezetet, amelybe a dolgozók a fizetésük túlnyomó részét befizették szakszervezeti tagdíjként. A szakszervezeti tagdíj nem része az adóköteles jövedelemnek, így nem adóztak utána. A tagdíjfizetést követően a dolgozók szociálisan már rászorultakká váltak, így a szakszervezet a befizetett tagdíj jelentős részét szociális segélyként kifizette a dolgozóknak.

A konstrukció érthető, de ezer sebből vérzik. Egyértelmű, hogy kizárólag az adókötelezettségek megkerülése érdekében alakították azt ki. Természetesen ennek megfelelő adóhatósági eljárás következett.

24 281/B/1992. AB határozat

Az Országgyűlés – megállítandó az ilyen visszaélészerű konstrukciókat – korlátot szabott az adómentes kifizetésekre (ez a jelenleg hatályos Szja törvény 72/A. §-a).

A dolog nem állt meg itt, az érintett szakszervezet az Alkotmánybírósághoz fordult az új rendelkezések megsemmisítése érdekében. Az indítványt az Alkotmánybíróság elutasította²⁵.

10.4.6. Alapítványi trükkök

Az 1987-ben indult adóreformnak, majd az 1990. évi rendszerváltozásnak is célja volt a magyarországi civil szféra megerősítése. Ennek érdekében az adószabályok méltányosan kezelték ezt a szektort, a civil szféra felé teljesített befizetésekhez adókedvezményi szabályok is társultak, a civil szféra magánszemélyek felé teljesített juttatásai, szolgáltatásai szintén kedvező elbírálásban részesültek. Ez is segítette az alapítványok, egyesületek létrehozását, elterjedését. (Pajor, 2013, Bognár-Ormosi, 2014)

Ennek előnyeit felismerve, sok vállalkozásnál létrejöttek a vállalkozás tükörszervezetei, dolgozói alapítvány formájában. Ezek az alapítványok fő tevékenységként a vállalkozás dolgozóinak üdültetésével, szociális juttatásaival, rendezvények szervezésével foglalkoztak. A fő bevételi forrás a vállalkozástól származott, de a dolgozók is hozzájárulhattak a működéshez, illetve a dolgozók választott képviselői irányították az alapítvány tevékenységét.

A civil szervezetek kedvező adózási pozícióját kihasználva létrejöttek olyan szervezetek is, illetve kialakultak olyan szolgáltatások, amelyek már társadalmi szinten nem feltétlenül tekinthetők hasznosnak.

A szolgáltatások terén megjelentek a külföldi gyógykezelések, a külföldi tanulás, de akadt arra is példa, hogy valaki saját külföldi nyaralásának, (világkörüli) útjainak finanszírozási forrásaként hozott létre alapítványt.

Az alapítványok tevékenységi körében megjelent a vállalkozási tevékenység, gyakran már nem alkalmi, kiegészítő jelleggel, hanem főtevékenységként, a bevételek döntő része ilyen vállalkozási tevékenységekből származott. Nem szükséges ecsetelni, hogy egy olyan alapítvány, amely magánházak kertjében úszómedencéket épít (ez a fő bevételi forrása) lehet ugyan hasznos, de a társadalmi szintű rekreációs célokat kevésbé szolgálja.

²⁵ 691/B/1997. AB határozat

A jogszabályi rendelkezések szigorításával sikerült valamelyest visszaszorítani a vadhajtásokat (megszűnt a személyi jövedelemadózásban az adókedvezmény, az adómentességre feltételeket állított az Szja törvény stb.).

Az eltúlzott szigorításoknak ugyanakkor nem lenne értelme, mert ezek a célnak megfelelő működést is korlátoznák. A visszaéléseket ezen a területen csak a hatékony adóellenőrzés szolgálhatja.

Az adómentességi feltételeket vizsgálta az Alkotmánybíróság is, azokat nem tartotta alkotmányellenesnek²⁶.

10.4.7. Költségtérítések, gépjárművek költségelszámolása

A dolgozók munkafeltételeit a foglalkoztatónak kell biztosítani. Ez a látszólag evidensnek tűnő kijelentés sem teljesen igaz, mert például bedolgozás, távmunka, home office esetében a dolgozó is részt vesz a saját munkafeltételei megteremtésében.

A dolgozó közreműködését a munkáltató valamilyen módon el kell, hogy ismerje, ennek egyik módja a költségtérítés, költségátalány fizetése a dolgozó részére. Itt nem a számlával igazolt, a foglalkoztató nevére szóló számlák esetéről van szó, hanem az egyéb formában való elismerésről.

Ezt az elismerést a személyi jövedelemadózás a kezdetektől elfogadta, tartalmazott a törvény költségtérítésre, költségátalányra vonatkozó szabályokat.

Kevésnek bizonyult az, hogy a törvény szövegébe bekerült a „jogszabályban meghatározott” kitétel, ugyanis egy miniszteri rendelet vagy önkormányzati rendelet is jogszabály, és ezek a jogalkotók igen kreatív költségátalány formákat határoztak meg a saját területükön. Volt kerékpár használati és fúvóshangszer használati költségátalány is (hogy csak kettőt említsünk).

A megoldást az jelentette, hogy az Szja törvény kizárólag a törvényben vagy kormányrendeletben szabályozott költségtérítéseket, költségátalányokat fogadja el.

A költségtérítések ügye azóta nyugvópontra jutott, két olyan költségtérítés van, amely gyakran vált ki vitát:

- Az országgyűlési képviselők költségtérítése többször is politikai célponttá vált, még népszavazási kezdeményezés is született az ügyben. Az ered-

²⁶ 29/B/2002. AB határozat, 3244/2019. (X. 17.) AB végzés

ményes aláírásgyűjtés elől az Országgyűlés jogszabály módosításba menekült, amelynek eredményeként a rájuk vonatkozó kedvezmények ugyan nem változtak meg, de a népszavazás már nem létező jogszabályi rendelkezésekről szolt volna, így nem lehetett megtartani.

- A gépjárművek költségelszámolása továbbra is olyan tétel, amelynél fokozott adóhatósági ellenőrzésekkel kell megakadályozni a túlzott visszaéléseket.

A magánszemély saját gépjárművének hivatali, üzleti célú használata esetén a gépjárművel kapcsolatos fenntartási költségeket az Szja törvényben meghatározott kilométerenkénti átalányösszegben lehet elszámolni. Az üzemanyagot az adóhatóság által meghatározott áron, az útnyilvántartásban, kiküldetési rendelvényen, vagy a törvényben átalányban meghatározott távolságra lehet figyelembe venni.

Mivel a megtett út hossza nehezen követhető (különösen egy több évvel későbbi revízió esetében), ez alkalmat ad arra, hogy olyan futásteljesítményekre is költségelszámolást alkalmazzanak, amelyet soha nem tettek meg. Ezt az adóhatóság csak akkor tudja bizonyítani, ha ellentmondást talál az üzleti nyilvántartásokban.

Ilyenre is van példa: Nem elfogadható az, hogy egyazon napon két járművel ugyanaz a személy egymástól akár jelentős (egy nap alatt nem megtehető) távolságban használjon gépjárműveket, vagy szabadság (külföldi nyaralás) idején hivatali célra használja a gépkocsit. Olyan eset is előfordult, hogy a magánszemélynek sem jogosítványa, sem gépkocsija nem volt (a családjában sem volt gépkocsi), mégis jelentős összegű költségtérítésekben részesült.

A költségtérítések ügyeit az Alkotmánybíróság számos esetben vizsgálta, így az országgyűlési képviselők költségtérítési ügyeit, illetve a gépjárművek költségelszámolását is. A legfontosabb döntéseket a lábjegyzetben adjuk meg²⁷.

10.4.8. Ingatlanügyletek

Az ingatlanok értékesítése, bérbeadása, egyéb módon hasznosítása gyakran kerül az adóellenőrzések fókuszába. Több adónemet is érinthetnek a vizsgálatok, így a személyi jövedelemadót, az általános forgalmi adót, a társasági adót, valamint az illetékszabályokat is. A szerződéses szabadság alapján nem ritka, hogy a

²⁷ 1063/B/1990. AB végzés, 645/E/1993. AB határozat, 978/B/1993. AB határozat, 397/B/1994. AB határozat, 429/B/1996. AB határozat, 5/1997. (II. 7.) AB határozat, 525/B/1997. AB határozat

szerződő felek az ingatlan értékét sokszorosan alá- vagy fölébecsülik a tényleges piaci értéknek, alapvetően azért, hogy ennek következtében adóelőnyhöz jussanak. Ez eredményezheti a vagyónátruházási illeték, az elszámolt értékcsökkenés, a fizetett bérleti díj összegének jelentős torzítását is. (Nagyné, 2012, Kis, 2017)

A személyi jövedelemadózáásban az ingatlanértékesítésre rendkívül kedvező adószabályok vonatkoznak (1988 óta). Ennek oka az, hogy ingatlanértékesítésből ritkán keletkezik érdemi jövedelem, az elszámolható költségek, ráfordítások bizonylatai (évekkel, esetleg évtizedekkel a szerzést követően) sokszor már nem állnak rendelkezésre, illetve a jövedelem lehet látszólagos is, mivel az infláció is megjelenik az árakban. Az ingatlanértékesítés szabályait éppen ezért ezekre is tekintettel határozták meg a személyi jövedelemadózáásban.

Az adóhatósági ellenőrzések egyik nem ritka megállapítása az, hogy az adózó az ingatlanértékesítést sorozatos jelleggel végzi, célja alapvetően üzleti jellegű, haszon elérése az ingatlanértékesítések után. Tartalmilag ez a tevékenység nem különbözik az ingatlanügynöki tevékenységtől, azzal a különbséggel, hogy hatósági engedély és bejelentés nélkül végzik a tevékenységet, illetve – legalábbis papíron – az ingatlan tulajdonjogát az adózó megszerzi, majd azt követően továbbadja az ingatlant.

Előfordult, hogy egy magánszemély egy éven belül 17 ingatlan adásvételét bonyolította le, volt olyan ingatlan, amely még 24 órát sem volt a birtokában. Más esetben az ingatlanértékesítéseket éveken keresztül végezte a magánszemély, évente százmilliós, több év alatt milliárdos bevételt ért el a számos ingatlan adásvételével.

Az adóellenőrzés során az ilyen ingatlanértékesítési sorozatokat átminősítik önálló tevékenységgé, az ingatlanértékesítés kedvezményei nem érvényesíthetők, sőt, az adózónál járulékfizetési és áfa-kötelezettséget is megállapítanak.

Mivel a megállapított adókülönbözetek jelentős összegűek is lehetnek, ezek az ügyek gyakran kerülnek bírósági szakaszba is. Számos bírói ítélet, illetve az Alkotmánybíróság több határozata²⁸ is megerősítette, hogy a sorozatos ingatlanértékesítés üzletszerű tevékenység, így az adóhatóság megállapításait megerősítették.

²⁸ Az ingatlanértékesítésre vonatkozó szja szabályokat többször is vizsgálta az AB, így például a következő ügyekben: 360/B/1996. AB határozat, 836/B/2002. AB határozat, 814/B/2004. AB határozat.

Bár a korábbi szja szabályok alapján is egyértelmű volt (ezt erősítették meg a bírósági ítéletek, illetve az AB határozatai is), hogy a sorozatos ingatlanértékesítés önálló tevékenységnek minősül, erre az Szja törvény 2012-től *expressis verbis* szabályt is tartalmaz:

3. § 46. *Gazdasági tevékenység: valamely tevékenység üzletszerű, illetőleg tartós vagy rendszeres jelleggel történő folytatása, amennyiben az ellenérték elérésére irányul, vagy azt eredményezi, és annak végzése független formában történik.*

62. § (3a) *Ha az ingatlan értékesítése - kivéve, ha a magánszemély a bevételt egyéni vállalkozói tevékenysége keretében szerzi meg - gazdasági tevékenység [3. § 46. pont] keretében történik, az (1)-(3) bekezdés rendelkezései szerint megállapított jövedelem önálló tevékenységből származó jövedelemnek minősül.*

Az Áfa törvénybe szintén bekerült a sorozatos ingatlanértékesítésre vonatkozó szabály, erre itt nem térünk ki.

10.4.9. Ingó értékesítések

Ingó dolgokat gyakran értékesítünk. Gépkocsit, örökség részeként megszerzett bútorokat, könyveket, műalkotásokat stb. Van, amikor az értékesítésből nem származik jövedelem, máskor viszont igen. Az adózás eljárási szabályait is egyszerűsíti, hogy az ebből származó összesített jövedelem, illetve a bevétel meghatározott értékhatárig mentesül az adózás alól, az értékhatárt elérve viszont az a feletti jövedelemrész lesz adóköteles. (Csanádi, et al. 2014)

Először is azt kell tisztázni, hogy mi minősül ingó dolognak, illetve mi nem az!

Az Szja törvény 3. § 30. pontja szerint

30. *Ingó vagyontárgy: az ingatlanak nem minősülő dolog, kivéve a fizetőeszközt, az értékpapírt és a föld tulajdonosváltása nélkül értékesített lábon álló (betakarítatlan) termést, terményt (pl. lábon álló fa).*

Tehát egyrészt dolognak kell lennie (nem dolog például egy jog), másrészt van alóla néhány kivétel.

Az ingó vagyontárgy értékesítésére vonatkozó kedvező adószabályok mégsem alkalmazhatóak minden ingó vagyontárgyra.

Ha valaki önálló tevékenysége (ide értve a mezőgazdasági termelőt, az egyéni vállalkozót is) keretében állít elő ingó vagyontárgyat, akkor az értékesítésére az önálló tevékenység szabályait kell alkalmazni. Például egy festő képeket fest, majd értékesíti, ez önálló tevékenység, az egyéni vállalkozó létrákat készít, majd értékesíti, ez az egyéni vállalkozás bevétele lesz, a mezőgazdasági termelő gyümölcsöt termel, értékesíti a piacon, ez a mezőgazdasági termelés bevétele lesz.

Ha az előző példában említett festő meghal, akkor az örökös által értékesített festmény már ingó értékesítés lesz.

Bármennyire is evidens, hogy ez így korrekt, mindig vannak olyanok, akik megpróbálják a szabályokat a maguk javára értelmezni. Ennek leggyakoribb példája az, amikor valaki sorozatosan értékesít, ugyanis arra – főszabályként – az önálló tevékenység szabályait kell alkalmazni.

Nem minden sorozatos értékesítés minősül ugyanakkor önálló tevékenységnek. Ha például valaki egy hagyaték részét képező tárgyakat értékesíti, akkor nem áll fenn az önálló tevékenység jellege, ez továbbra is ingó dolog értékesítése.

Nem kevesen élnek abból Magyarországon, hogy ingó dolgokat felvásárolnak, majd azokat értékesítik. Ez viszont már tipikus önálló tevékenység!

Az elmúlt három évtizedben voltak 'slágercikkek', illetve azokhoz kapcsolódó sajátos értékesítési módszerek. Az adóreform első éveiben (1988-tól) a nyugatról behozott videokazetták, számítógépes alkatrészek, kellékek áramlottak az országba táskában, hátizsákban, majd ezek a bizományosi értékesítés hálózatán keresztül találtak vevőkre. Az utazási korlátozások megszüntetését követően ez már kevésbé volt rentábilis, így ez a típusú kereskedelem visszaesett, bár kétségtelen, hogy ma is létezik (különösen az áfa-kulcsok különbözősége miatt lehet itt még jövedelmeket realizálni).

Az elmúlt egy-két évtizedben az internet térhódítása eredményezett újabb módszereket. Megjelentek az internetes értékesítő felületek, a megvásárolt, felvásárolt termékeket ezen keresztül értékesítik.

Ismét nincs gond ezeknek a felületeknek az egyedi értékesítésre való használatával, de ha valaki sorozatosan értékesít, akkor az adóhatóság ellenőrzésekor erre már az önálló tevékenység szabályait fogja alkalmazni.

Az ingó értékesítés témájával jó néhány alkalommal foglalkozott az Alkotmánybíróság is. Az Szja törvény szabályrendszerét, illetve annak alkalmazását rendre jóváhagyta, a vonatkozó eljárásokat nem minősítette alkotmányellenesnek²⁹.

Egy esetben nem konkrét ügyben, hanem az ilyen típusú ügyekre vonatkozóan döntött az Alkotmánybíróság³⁰, hatályon kívül helyezte a jogegységi határozatot, és a jogegységi határozat alkalmazásával meghozott, jogerős határozattal lezárt büntetőeljárások felülvizsgálatát rendelte el.

Az Szja törvény 2012-től tartalmaz egy olyan szabályt, amely egyértelművé teszi az önálló tevékenység alkalmazásának kötelezettségét az előzőekben leírt esetekben:

58. § (8) *Ha az ingó vagyontárgy átruházása - kivéve, ha a magánszemély a bevételt egyéni vállalkozói tevékenysége keretében szerzi meg - gazdasági tevékenység [3. § 46. pont] keretében történik, az (1)-(5) bekezdés rendelkezései szerint megállapított jövedelem önálló tevékenységből származó jövedelemnek minősül.*

(A gazdasági tevékenység meghatározását lásd az ingatlanértékesítésről szóló fejezetben.)

10.4.10. Vagyonosodási vizsgálatok

A magánszemélyek eltitkolt jövedelmének felderítését és adóztatását szolgálják az ún. vagyongyarapodási vizsgálatok. Az adóhatóság ezt akkor végzi el, ha az eltitkolásra vonatkozó információk jutnak birtokába, és ezeket megalapozottnak is tartja. Egy ismeretlen bejelentő ezt nem feltétlenül alapozza meg. (Juhász, 2007, Bertalan, et al. 2009)

Az adóreform bevezetésekor nem készült általános vagyonfelmérés, majd az 1990. évi politikai változások sem adtak arra lehetőséget, hogy illet kezdeményezzen a Pénzügyminisztérium vagy az adóhatóság. Ezt a hiástust pótolandó az Országgyűlés 1992-ben megszavazta az adózás rendjéről szóló törvénynek azon szabályait, amelyek szerint általános vagyonnyilatkozattételi eljárást folytathat le az adóhatóság. Az APEH ezt a munkát megkezdte, de a rendelkezéseket az

²⁹ 576/B/1996. AB határozat, 171/B/2004. AB végzés, 3005/2014. (I. 31.) AB végzés, 3045/2016. (III. 22.) AB végzés, 3070/2016. (IV. 11.) AB végzés, 3300/2017. (XI. 20.) AB végzés, 3325/2017. (XI. 30.) AB végzés, 3326/2017. (XI. 30.) AB végzés
³⁰ 2/2016. (II. 8.) AB határozat

Alkotmánybíróság a 21/1993.(IV.2.) AB határozatában megsemmisítette, az időközben begyűjtött információk törléséről, megsemmisítéséről az adóhatóságnak kellett gondoskodnia.

Az Alkotmánybíróság részletesen kifejtett álláspontjában a következőket állapította meg: Az (első) Art. 38. § (2) bekezdése a vagyonyilatkozat elrendelésére az állami adóhatóságot két esetben jogosítja fel. Egyrészt akkor, ha az adózó adóbevallási kötelezettségének nem tett eleget, másrészt akkor, ha azt az adóhatóság az adóellenőrzés során indokoltnak tartja. Ez utóbbi rendelkezés alapján az adóhatóság elvileg bárkit, aki adóköteles jövedelemmel rendelkezik, kötelezhet vagyonyilatkozat adására. A kötelezésre tehát nem az adóigazgatási eljárás keretében, hanem az adóellenőrzés során kerül sor. Az Art. módosításakor bevezetni kívánt általános vagyonyilatkozatra kötelezés célja a be nem vallott jövedelmek feltárása és adóztathatóvá tétele volt. Az Alkotmánybíróság megítélése szerint a vagyonyilatkozat azonban nem alkalmas a tényleges jövedelmek feltárására. Egyfelől azért, mert maga a törvényhozó jelentős kivételeket állapított meg, másfelől az elfogyasztott jövedelem nem tükröződik a felhalmozott vagyonban, harmadrészt a vagyonszaporulat megállapításának alapja ugyanúgy a bevallás, mint a jövedelemadó alapjául szolgáló jövedelemé.

Az Alkotmánybíróság végső következtetése tehát az volt, hogy a vagyonyilatkozat megtételére kötelezés alkotmányellenes, és a jövedelem elhallgatása, a jövedelem bevallási kötelezettség pontatlan, hibás teljesítése, az egyéb adójogi kötelezettségek megsértése más eszközök (pl. becslés, ellenőrzés) alkalmazását alapozhatja meg.

Ez azt eredményezte, hogy vagyonkatasztert az adóhatóság nem készíthetett, és azóta sincs erre módja.

Több alkalommal felvetődött egy általános vagyonadó bevezetésének elképzelése is, de ezeket a gondolatokat a politika és a médiák csírájukban elfojtották, a részleges vagyonadóra vonatkozó két szabályozást pedig ismételten az Alkotmánybíróság semmisítette meg³¹.

³¹ 155/2008. (XII. 17.) AB határozat és 8/2010. (I. 28.) AB határozat, az egyes nagy értékű vagyontárgyakat terhelő adóról szóló 2009. évi LXXVIII. törvény AB határozat által nem érintett részét az Országgyűlés helyezte hatályon kívül 2010. VIII. 16-tól.

Az előzőek alapján az adóhatóság lehetősége a vagyongyarapodási vizsgálatokra szűkült. Erre vonatkozóan a korábbi adózás rendjéről szóló törvények is tartalmaztak (a mainál részletesebb) szabályokat, jelenleg az Air. 106. §-ában meghatározott teljességi nyilatkozat, illetve a 109. §-ban szabályozott becslési eljárás ad erre lehetőséget.

Az adóhatóság a vagyongyarapodási vizsgálatokat – a különböző elvárásoknak megfelelően – meglehetősen hektikusan végzi, volt olyan év, amikor alig volt ilyen vizsgálat, más esetekben (például 2007-ben, erről a sajtó is beszámolt) pedig tízezer feletti ellenőrzést is lefolytatott.

Maga a vagyongyarapodási vizsgálat ún. mérlegmódszerrel történik, ahol az adatokat pénzforgalmi szemléletben, a feltárt gazdasági események (jövedelemszerzés, kiadás stb.) bekövetkezésének időpontjában kell felvezetni egy táblázatba. Az adatok elsődlegesen az adózótól (kérdőív alapján), a bevallásokból, a kifizetői adatszolgáltatásokból származnak, ezt egészíthetik ki az ingatlan nyilvántartás, a gépjármű nyilvántartás adatai, valamint más ellenőrzések, kapcsolódó vizsgálatok során az adóhatóság által megszerzett információk.

- A mérleg egyik oldala a bevételi, vagy forrás oldal, amely az adózó pénzforrásait és a rendelkezésre álló pénzeszközait mutatja.
- A másik oldala a kiadási oldal, amely az adózó kiadott és befektetett pénzeszközait veszi számba.

A mérleg egyes sorai fedezethiányt vagy -többletet mutathatnak, a hiányok összege mutathatja meg az eltitkolt jövedelmek összegét.

A vagyonosodási vizsgálatok közvetlenül a 'zsebbe nyúlnak', így nem csoda, ha azokat a vizsgált adózók a legkülönbözőbb eljárási cselekményekkel, kifogásokkal, sokszor képtelennek tűnő bizonyítékokkal próbálják akadályozni, elkerülni, vagy legalábbis eredményében befolyásolni.

Ilyen magatartások, magyarázatok például a következők:

- A vizsgált személyek minimális együttműködési készséget tanúsítanak.
- A jövedelem, vagyontárgy az elévülési időt megelőzően szerzett.
- Örökség, ajándékozás biztosította a forrást. Előszertettel jelölnek meg külföldi személyeket, illetve elhunyt ajándékozót.
- A vagyon forrása bűncselekmény, de az már elévült a büntetőjogi szabályok alapján.

- A revizori megállapítások alapján az eljárás során újabb és újabb – korábban elveszettek hitt vagy nem is létező – dokumentumok kerülnek elő, nem egyszer közjegyző által hitelesített vagy ügyvéd által ellenjegyzett formában.
- A jövedelem forrásaként külföldi személyt jelölnek meg, melynek ellenőrzése igen hosszadalmas.
- A jövedelem totó- és lottónyereményből származik.
- A jövedelem gépkocsinyereményből, pénznyerő automatából, egyéb szerencsejátékból származik.
- Házépítés kalákában, családi, baráti segítséggel valósul meg.
- A vagyonszerzést – esetenként külföldi – közjegyzői okirattal kívánják bizonyítani, holott ezen okiratok ritkán bizonyítják az ügyletek tényleges megtörténtét, leggyakrabban csak a nyilatkozóknak, tanúként meghallgatottaknak, a szerződések aláíróinak a személyazonosságát, illetve az általuk elmondottaknak az írásba foglalását tanúsítják.

Az Alkotmánybíróság több alkalommal is foglalkozott a vagyonosodási vizsgálatokra vonatkozó jogszabályi rendelkezésekkel, illetve az ilyen témájú bírósági ítéletekkel. Az AB ezeket a megkereséseket rendre elutasította, a jogszabályi előírások megsemmisítésére vonatkozó indítványokat visszautasította³².

Sok esetben fordultak az adóhatósági döntések ellen bírósághoz az adózók. A bíróságok a kérdőíves módszert, a teljességi nyilatkozat kérését, illetve az alkalmazott mérlegmódszert megfelelőnek találták a vagyonosodás, az eltitkolt jövedelmek feltárására, emiatt az adóhatóságot nem marasztalták el.

10.4.11. Színlelt szerződések

Tevékenységet különböző jogviszonyokban lehet végezni: munkavállalóként, megbízási jogviszonyban, vállalkozóként stb. A különböző jogviszonyokban a közteherviselés (például az szja és járulékkötelezettségek), a költségelszámolás szabályai eltérhetnek egymástól. (Szórády, 2014)

Természetesen a tevékenységet végzőnek, és annak is, akinek a javára a tevékenységet végzik, az az érdeke, hogy minél kevesebb legyen a közteher a kifizetéseken, megkeresik maguknak azt a szerződéses formát, amellyel a közterhek

³² Például: 125/B/2005. AB határozat, 498/B/2009. AB határozat, 329/B/2007. AB határozat, 458/B/2010. AB határozat, 3125/2013. (VI. 24.) AB végzés, 3347/2019. (XII. 6.) AB végzés

legjobban csökkenthetőek. Az ritkán volt szempont, hogy a kevesebb közteher rontja a munkanélküliséghez, egészségbiztosításhoz, nyugdíjhoz való jogosultságokat.

Ez a magatartás mindaddig jogszerű, amíg meg nem sértik a jogszabályi előírásokat, és a tevékenység tényleges végzése is a szerződések alapján történik. De nem mindig volt ez a helyzet!

A szerződéses trükközések az 1990. évi rendszerváltást követően növekedtek meg. Ebben szerepet játszott maga a rendszerváltás is (privatizáció, munkanélküliség stb.), de előfordult az is, hogy elhamarkodott törvényi szabályozás nyitott utat az ilyen magatartásoknak. Ez utóbbira példa, mikor az Szja törvényben bevezették az átalányadózást, aminek hatására tömegével alakították át a szerződéseket. Néhány hónapon belül új törvénnyel kellett megfékezni a joggyakorlatot.

Az adóhatóság és a munkaügyi hatóság ellenőrzései kevésnek bizonyultak a helyzet normalizálásához. A foglalkoztatási helyzet a 2000-es évek elejére különösen súlyossá vált, olyannyira, hogy az Országgyűlés több alkalommal moratóriumot hirdetett a munkaszerződések valóságnak megfelelő helyreállítására.

A Kormány határozatban³³ kötelezte az érintett hatóságokat a jogszerűség helyreállítására.

Megszületett egy irányelv³⁴, amely legalább 'mankót' adott az eljáró hatóságoknak az ellenőrzések során, illetve a foglalkoztatók és munkavállalók figyelmét is felhívta arra, hogy milyen szempontok alapján vizsgálják a hatóságok (főleg az állami adóhatóság) a szerződéseket.

Az irányelv elsődleges és másodlagos szempontokat alakított ki a szerződések minősítéséhez.

Elsődleges minősítő jegyek:

- A tevékenység jellege, a munkakörként történő feladat;
- A személyes munkavégzési kötelezettség;
- Foglalkoztatási kötelezettség a munkáltató részéről, a munkavállaló rendelkezésre állása;

33 2032/2004. (II. 12.) Korm. határozat az önfoglalkoztatás - színlelt szerződés témához kapcsolódó intézkedésekről

34 7001/2005. (MK 170.) FMM-PM együttes irányelv a munkavégzés alapjául szolgáló szerződések minősítése során figyelembe veendő szempontokról

- Alá-fölérendeltségi viszony.
- Másodlagos minősítő jegyek:
- Az irányítási, utasításadási és ellenőrzési jog;
- A munkavégzés időtartamának, a munkaidő beosztásának meghatározása;
- A munkavégzés helye;
- Az elvégzett munka díjazása;
- A munkáltató munkaeszközeinek, erőforrásainak és nyersanyagainak felhasználása;
- A biztonságos, egészséget nem veszélyeztető munkavégzés feltételeinek biztosítása;
- Írásbeliség.

Az irányelvet megtámadták az Alkotmánybíróság előtt is, ennek hatályon kívül helyezését viszont az AB³⁵ – érdemi vizsgálat nélkül – visszautasította.

A bírósági gyakorlat is megerősítette az irányelvben részletezett minősítési szempontokat.

Az irányelvet a 2010. évi jogalkotásról szóló törvény hatályon kívül helyezte, nem annak jogszabályokkal ellentétes volta miatt, hanem azért, mert az új jogalkotásról szóló törvény az irányelveket már nem ismerte el jogi szabályozó eszközként.

Ezt némileg pótolandó az állami adóhatóság jelentetett meg egy tájékoztató anyagot³⁶, amely lényegében az irányelvben ismertettek további alkalmazásáról szólt.

10.4.12. Visszaélések cafeteriaival

Az ún. cafeteria juttatások célja az, hogy egyes munkáltatói juttatások esetében a dolgozó maga választhassa meg, hogy melyekre tart igényt. A munkáltató „étlapszerűen” lehetőséget biztosíthat üdültetésre, biztosítópénztári hozzájárulásra, utazási bérletre, étkezési szolgáltatásra stb. (Bertalan, 2010, Ruszthy-Horváth, 2016)

35 644/B/2006. AB határozat a munkaügyi ellenőrzésről szóló 1996. évi LXXV. törvény 1. § (5) bekezdése, valamint 6. § (1) bekezdése alkotmányellenességének vizsgálatáról

36 AVÉ 2011/13-14. Az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény 1. § (7) bekezdése szerinti ún. valódisági klauzula alkalmazását a bírói gyakorlat is elfogadja. A jogügylet minden elemének, a jogviszony jellegének vizsgálatára jogosult az adóhatóság, amelynek alapján a szerződést valódi tartalma szerint minősítheti.

Ezt a lehetőséget a személyi jövedelemadóztatás és a járulékszabályok is támogatják. Az előzmények legalább 1996-ig visszavezethetők, akkor jelent meg az Szja törvényben az adómentes étkezési hozzájárulás (erre több külföldi cég is 'ráugrott', étkezési jegyeket bocsátottak ki, amelynek forgatásából több fázisban is jelentős haszonra tettek szert).

Az évek során bővült a juttatások köre, kialakult a választhatóság az Szja törvényben is, az egyes juttatások kedvező szabályaira korlátozások alakultak ki, illetve a teljes portfóliót is korlátozták. A munkáltatók erre saját cafeteria szabályzatokkal reagáltak, sőt egyes területeken még jogi szabályozás is kialakult.

Az ellenőrzések ezen a területen alapvetően a jogszabályi korlátok vizsgálatára, illetve – ha erre egyáltalán volt lehetőségük, mert ez már nem feltétlenül adókérdés – a lebonnyolítás szabályszerűségére szorítkozhattak.

Mi sem természetesebb, megjelentek az eredeti szándékokkal ellentétes visszaélések, a jogszabályi lehetőségek kiskapuinak végletes kihasználása is. Példaként megemlíthető, hogy nehezen hihető, hogy a kapott étkezési utalványokat használja fel valaki, ha a bevásárlóközpontban több százas csomagból fizeti ki a pénztárnál a vásárlását.

Ezt a kormányzat a szabályok szigorításával, a lehetőségek csökkentésével próbálta elhárítani. Ez mára azt eredményezte, hogy a Széchenyi Pihenő Kártyán kívül nem maradt egyetlen cafeteria juttatás sem.

A cafeteriaival az évek során több száz joganyag, bírósági ítélet és alkotmánybírósági döntés³⁷ foglalkozott, de még az EU Bírósága előtt is perelték a magyar rendszert.

10.4.13. Rendelkezés az szja 1+1%-áról

Az adózók rendelkezhetnek a befizetett személyi jövedelemadójuk 1+1%-áról az 1996. évi CXXXVI. törvény rendelkezései szerint. Az első 1%-ot egyházaknak, illetve meghatározott költségvetési célokra lehet az adóhatósággal átutaltatni, a második 1%-ot a törvényben meghatározott szervezetek részére. (Pajor, 2013, Kis 2016)

³⁷ 444/B/2010. AB végzés, 3168/2016. (VII. 22.) AB végzés, 3172/2017. (VII. 14.) AB határozat, 3011/2018. (I. 22.) AB végzés, 3097/2018. (III. 26.) AB végzés

A kedvezményezettek, különösen a társadalmi szervezetekre (egyesületek, alapítványok) feltételeket is szab a törvény, azaz nem az összes ilyen szervezet válhat automatikusan kedvezményezetté.

Az 1% felhasználásáról a jogosult szervezeteknek tájékoztatást kell adniuk.

Az adóhatóság ellenőrzési jogköre rendkívül szűk ezen a területen. Vizsgálhatja, hogy a magánszemély rendelkezési jogosultsága fennáll-e (befizette-e az adóját stb.), a kedvezményezett szervezet jogosult-e a támogatásra, a támogatási összeget a törvény rendelkezéseinek megfelelően használta-e fel (célok, határidő stb.), illetve eleget tett-e a tájékoztatási kötelezettségének.

A kedvezményezettek az első 1%-nál főleg a történelmi nagyegyházak (katolikus, református, evangélikus stb.), a második 1%-nál az egészségügy, az oktatási intézmények alapítványai, illetve az állatvédelemmel foglalkozó szervezetek kapják a legjelentősebb összegeket.

A szűkre szabott ellenőrzési jogosultság ellenére több bírósági ítélet is született ezzel a rendelkezési jogosultsággal kapcsolatban, illetve rendkívül tanulságos döntéseket hozott az Alkotmánybíróság is³⁸.

10.5. Irodalomjegyzék

BERTALAN RUDOLF - JUHÁSZ ISTVÁN (2009): A magánszemélyek vagyongyarapodási vizsgálata. *Adóellenőrzés*, 2009. 3-4. sz. pp. 2-45.

BERTALAN RUDOLF (2010): Az adómentes és adóköteles természetbeni juttatások, és adómentes jövedelmek kifizetésének ellenőrzése. *ADÓ-KÓDEX Adóellenőrzés*, 2010. 7. sz. pp. 3-31.

BOGNÁR-ORMOSI KINGA (2014): Visszaélések az adományokkal. *ADÓ-KÓDEX Adóellenőrzés*, 2014. 4. sz. pp. 11-37.

CSANÁDI TIBOR - DŰS JÓZSEF MIHÁLY - VÉGH LÁSZLÓ FLÓRIÁN (2014): Interneten értékesítő adózók ellenőrzési tapasztalatai. *ADÓ-KÓDEX Adóellenőrzés*, 2014. 4. sz. pp. 2-10.

HALÁSZ RITA (2010): Az adózási alapelvek érvényesülése az adóhatósági ellenőrzések során. *ADÓ-KÓDEX Adóellenőrzés*, 2010. 7. sz. pp. 46-72.

38 10/1998. (IV. 8.) AB határozat, 240/B/2001. AB határozat, 468/B/2001. AB határozat, 54/B/2002. AB határozat, 291/B/2002. AB határozat, 123/E/2009. AB határozat, 347/B/2009. AB határozat, 6/2013. (III. 1.) AB határozat, 17/2017. (VII. 18.) AB határozat

- JUHÁSZ ISTVÁN (2007): Magánszemélyek vagyongyarapodási vizsgálata. *Adóellenőrzés*, 2007. június pp. 2-14.
- JUHÁSZ ISTVÁN (2011): Az állami adóhatóság szervezetfejlődése. *ADÓ-KÓDEX Adóellenőrzés*, 2011. 1. sz. pp. 2-10.
- JUHÁSZ ISTVÁN (2014): A jogegységi határozatok alkalmazása az adózásban és az ellenőrzések során. *ADÓ-KÓDEX Adóellenőrzés*, 2014. 4. sz. pp. 74-88.
- JUHÁSZ ISTVÁN (2018): Adóellenőrzési szabályok 2018. *ADÓ-KÓDEX Adóellenőrzés*, 2018. 5. sz. pp. 1-96.
- KIS RÉKA (2016): Az 1 + 1 százalékra való jogosultság és a támogatás felhasználásának vizsgálata. *ADÓ-KÓDEX Adóellenőrzés*, 2016. 7. sz. pp. 25-37.
- KIS RÉKA (2017): Célkeresztben a magánszemélyek lakóingatlan adásvételei. *ADÓ-KÓDEX Adóellenőrzés*, 2017. 5. sz. pp. 2-18.
- NAGYNÉ RAGÓ ÁGOTA (2012): Ingatlanügyletek adóellenőrzése (szja, áfa, illeték). *ADÓ-KÓDEX Adóellenőrzés*, 2012. 9-10. sz. pp. 75-103.
- PAJOR ANDREA (2013): A civil szervezetek ellenőrzése során tapasztalt visszásságok, a leggyakoribb jogsértések. *ADÓ-KÓDEX Adóellenőrzés*, 2013. 6. sz. pp. 5-21.
- RUSZTHY-HORVÁTH FLÓRA (2016): Visszaélészerű magatartások az szja-val kapcsolatban. *ADÓ-KÓDEX Adóellenőrzés*, 2016. 7. sz. pp. 2-9.
- SZÓRÁDY JÓZSEF (2014): A biztosítási jogviszonyok elbírálása, a jogviszonyok elkülönítése. *ADÓ-KÓDEX Adóellenőrzés*, 2014. 9. sz. pp. 3-14.

V. rész

**A jövedelemadózás
jogi megítélése**

11. Az Európai Unió Bírósága társasági nyereségadókkal és jövedelemadókkal kapcsolatos gyakorlata

11.1. Bevezetés

Európai adó, mint önálló kategória, nem létezik. Az Európai Unió adóból származó bevételei a tagállami áfa adóalap bizonyos százalékából (0,3%) származnak, illetve a vámbevételek és a mezőgazdasági kivetések képezik. Ugyanakkor az egységes piac megkívánja az áruk, személyek, szolgáltatások és tőke szabad áramlását, miközben a nemzeti adójogok közötti különbségek torzíthatják a versenyt, befolyásolják a vállalkozások döntéseit. Ebben az ellentmondásos helyzetben az adórendszerek harmonizálása jelenthet kiutat. A harmonizáció pozitív és negatív integráció útján valósulhat meg. A közvetlen adók területén inkább koordinációról, mint harmonizációról beszélhetünk. Az adószabályok alakításában meghatározó szerepet játszik az Európai Unió Bírósága, és inkább a tiltásokon alapuló közelítés, az ún. negatív integráció módszere érvényesül. A nemzeti adórendszerek koordinációja érzékeny terület, ugyanis közvetlenül érinti a tagállami szuverenitást. Fontos garanciális szabály, hogy az adójogi tárgyú uniós jogalkotáshoz a tagállamok egyhangú döntése¹ szükséges.²

Ha az Európai Unió Bíróságának nagy jelentőségű, az alábbiakban ismertett aktuális gyakorlatát vizsgáljuk, látható, hogy milyen fontos szerepet játszik a diszkrimináció tilalmának elve. A tipikus diszkriminációs tényállás vagy azzal függ össze, hogy ugyanaz a személy különböző tagállamokban is végez tevékenységet, ezért adóterhei az egyes tagállamokban eltérnek, vagy a belföldi és külföldi illetőség alapján tesznek a tagállamok különbséget. A diszkrimináció tilalmának elve általános érvényű, és csak szűk körben enged kivételt (például, ha a közrend,

¹ A hatáskörmegosztásról ld. EUSZ 5- cikk és EUMSZ 3-6. cikk. Adózásról az egyhangúságot az EUMSZ következő cikkei tartalmazzák: 113 (közvetett adók), 114/2 és 115. cikke

² Pénzügyi jog III. (szerk. Halustyik Anna), Pázmány Press, Budapest, 2014, 359-361.

a közbiztonság, a közegészségügy stb. indokolja). Fontos szem előtt tartani, hogy azokban az esetekben, amelyekből hiányzik a külföldi elem, az uniós jog érvényesülésének vizsgálata korlátozott.³ A diszkrimináció tilalmánál enyhébb megítélés alá esik a négy szabadság valamilyen okból történő korlátozása, ahol például már az arányosság vizsgálata is lehetséges (ld. az ún. Gebhard-elveket⁴). Az európai joggyakorlat vizsgálja, és igyekszik kezelni azt a problémát is, hogy az egységes piacon belül huszonnyolc különböző adóigazgatás és huszonnyolc különböző anyagi és eljárási adójog létezik egymás mellett. Az adózók szempontjából különösen fontos a nemzetközi kettős adóztatás elkerülése, amely téma kibővült az utóbbi években a kettős „nem-adózás” (*double non-taxation*) problematikájával.⁵

A közvetlen adók uniós joggyakorlatát kormányzó elveket az alábbiakban lehet összefoglalni: szuverenitás és szubszidiaritás, a nemzeti jogrendszerek elkülönültsége és interakciója, az uniós jog elsődlegessége és a legkedvezőbb szabály alkalmazásának elve, közvetlen hatály és közvetlen alkalmazhatóság.⁶ Ezek az elvek az uniós jogalkotásnak köszönhetően az utóbbi években kiegészültek a káros adóverseny elleni küzdelemmel, az adóelkerülés visszaszorítására irányuló olyan elvekkel, mint például a GAAR (*General Anti-Avoidance Rules*) és a SAAR (*Special Anti-Avoidance Rules*), illetve új lendületet kaptak az olyan klasszikus elvek, mint a tartalom a forma felett (*content over form*).

Ha az egyes esetek megközelítésének módszertanát vizsgáljuk, látható, hogy gyakran előkerül annak vizsgálata, hogy meddig terjed az uniós adójog időbeli és anyagi jogi hatálya, adott adójogi rendelkezések sértik-e a négy szabadság elvét, igazolható-e a korlátozás például közérdekkel⁷, jelentenek-e hátrányt az érintettek számára, összehasonlítható helyzetekről van-e szó, milyen jelentősége van a korábbi esetjognak.

3 C-112/91 *Werner* [1991] ECR I-429. o., C-336/96 *Gilly* [1998] ECR I-2793. o.

4 C-55/94 *Gebhard* [1995], ECR I-4165. o.

5 *Terra-Wattel: European Tax Law, Wolters Kluwer, 2008, 1-3.* A témához ld. még az alábbi hivatkozásokat: <https://taxfoundation.org/treatment-foreign-profits-tax-cuts-jobs-act/> és <https://www.taxjustice.net/wp-content/uploads/2017/11/Tax-dodging-the-scale-of-the-problem-TJN-Briefing.pdf>

6 Ld. részletesen *Marjana Helminen: EU Tax Law – Direct Taxation, IBFD, 2009, 3-9.*

7 Beszéd angol kifejezéssel: „the existence of an overriding reason in the public interest”.

11.2. A C-272/17. számú ügy

Adókedvezmény érvényesíthetősége, ha az adózó eközben másik uniós tagállamba költözik:

A lengyel állampolgárságú K. M. Zyla a 2013-as év csaknem felében Hollandiában dolgozott, ahol holland társadalombiztosítási járulékot és jövedelemadót fizetett. Lengyelországba való visszatérését követően, az ügy iratai szerint, ugyanazon év második felében nem szerzett elegendő jövedelmet a lengyel társadalombiztosítási járulék fizetéséhez, és az említett országban jövedelemadó kivetéséhez.

A holland adóhatóságok a törvényben előírt csökkentés kiszámítása során, amelyet K. M. Zyla által már befizetett társadalombiztosítási járulék tekintetében kellett elvégezniük, időarányos csökkentést alkalmaztak vele szemben a Hollandiában biztosítottként eltöltött (hat hónapos) időszak alapján.

A holland bíróságok előtt azt vitatják, hogy az EUMSZ 45. cikk, ahogy azt a Bíróság a közvetlen adóztatással kapcsolatban értelmezi,⁽⁴⁾ arra kötelezi-e a holland hatóságokat, hogy vegyék figyelembe K. M. Zyla lengyelországi személyes és családi körülményeit, hogy a vitatott csökkentést teljes egészében megadják számára, és ne csak az ott ledolgozott idővel arányos rész tekintetében.

Ha a munkavállaló a naptári év egy részében azon tagállam szociális biztonsági rendszerében volt biztosított, ahol ezen adóévre vonatkozó csaknem teljes jövedelmét szerezte, és később másik tagállamba települt át, amelyben az év többi részében lakóhellyel rendelkezett, az EUMSZ 45. cikkel nem ellentétes az alapügyben vitatotthoz hasonló olyan szabályozás, amely szerint az első tagállam a jövedelemadó megállapításának keretében arányosan korlátozta a társadalombiztosítási járulékokra alkalmazandó általános csökkentést azon időtartamtól függően, amely alatt a munkavállaló az említett járulékokat megfizette.⁸

Az Európai Unió Bírósága álláspontja szerint az EUMSZ 45.cikket akként kell értelmezni, hogy azzal nem ellentétes valamely tagállam azon szabályozása, amely a munkavállaló által fizetendő társadalombiztosítási járulékok összegének megállapítása szempontjából akként rendelkezik, hogy az e járulékokra vonatkozó, a munkavállalót a naptári évre megillető levonáscsökkentés arányos azzal

⁸ Ld. a főtanácsnoki indítvány 3-5. és 79. pontjai

az időszakkal, amelynek során e munkavállaló az említett tagállam szociális biztonsági rendszerében biztosítással rendelkezik, kizárva így az éves csökkentés bármely olyan időszakkal arányos hányadát, amelynek során e munkavállaló nem rendelkezett biztosítással e rendszerben, és más tagállamban rendelkezett lakóhellyel, anélkül hogy ott keresőtevékenységet folytatott volna.⁹

11.3. A C-156/17. számú ügy

Az alábbi ügy jelentős és érzékeny kérdéseket vet fel a tagállamok – többek között – valamely adójogi szabályozás alkalmazásához szükségesnek tartott követelmények előírásának szabadságában kifejeződő adóztatási joghatóságának az EUM-Szerződés által előírt alapvető szabadságok, különösen a tőke szabad mozgása tiszteletben tartásának biztosítására vonatkozó követelménnyel történő összehangolását illetően.¹⁰

Eszerint az EUMSZ 63. cikkét úgy kell értelmezni, hogy azzal nem ellentétes az olyan tagállami szabályozás, amely előírja, hogy valamely külföldi illetőségű befektetési alap azzal az indokkal nem részesülhet visszatérítésben az osztalékok után e tagállamban általa fizetendő osztalékadó tekintetében, hogy nem szolgált bizonyítékkal arra nézve, hogy részvényesei vagy befektetői megfelelnek az e szabályozásban meghatározott feltételeknek, feltéve hogy e feltételek nem hozák ténylegesen hátrányos helyzetbe a külföldi illetőségű befektetési alapokat, és hogy az adóhatóság az említett feltételek tiszteletben tartására vonatkozó bizonyítékok benyújtását a belföldi illetőségű befektetési alapoktól is megköveteli, aminek a vizsgálata a kérdést előterjesztő bíróság feladata.¹¹

Az Európai Unió Bírósága kimondta, hogy az EUMSZ 63. cikket úgy kell értelmezni, hogy azzal ellentétes az olyan tagállami szabályozás, amely előírja, hogy valamely külföldi illetőségű befektetési alap azzal az indokkal nem részesülhet visszatérítésben az osztalékok után e tagállamban általa fizetendő osztalékadó tekintetében, hogy ezen alap nem felel meg az e visszatérítés tekintetében meghatározott feltételeknek, nevezetesen nem fizeti ki évente az üzleti évet követő nyolc hónapon belül teljes mértékben a befektetési hozamokat a részvényesek vagy befektetők részére, amennyiben a letelepedési helye szerinti tagállamban

⁹ *Ld. az ítélet rendelkező részét*

¹⁰ *Az ítélet 1-2. pontjai*

¹¹ *Az ítélet rendelkező része*

a kifizetésre nem került befektetési hozamai kifizetettnek tekintendők, vagy azt belefoglalják az e tagállam által a részvényesektől vagy más befektetőktől beszedett adóba, mintha ezen nyereség kifizetésre került volna, és amennyiben, figyelemmel az e célt alátámasztó feltételekre, az ilyen alap összehasonlítható helyzetben van azon belföldi illetőségű alappal, amely jogosult ezen adó visszatérítésére, aminek a vizsgálata a kérdést előterjesztő bíróság feladata.

11.4. A C-135/17. számú ügy

A német jog hatálya alá tartozó X korlátolt felelősségű társaság az alapügyben érintett időszakban 30%-os részesedéssel bírt a svájci székhellyel és ügyvezetési hellyel rendelkező Y tőketársaságban. Az Y társaság 2005 júniusában követelések megvásárlására és engedményezésére irányuló szerződést kötött a németországi székhellyel rendelkező, sportjogok kezelésével foglalkozó Z GmbH társasággal.

Az ily módon az Y társaságra ruházott követelések alapjául azon szerződések szolgáltak, amelyek értelmében Z társaság vissza nem térítendő támogatást nyújt sportklubok részére, forrásokat biztosítva ezzel a klubok számára, ennek fejében pedig „nyereségrészesedést” kap, amelynek minimumösszege a Z társaság által támogatás címén fizetett összegnek felel meg, ugyanakkor ezen összeg az érintett klubok sportteljesítménye, és a különösen, a közvetítési jogokból származó bevételei függvényében magasabb lehet.

Y társaság a szóban forgó követelések átruházása után vételár címén 11.940.461 eurót fizetett Z társaság részére, amelyet teljes egészében külső forrásból finanszírozott. 2005 novemberében X társaság 2,8 millió euró összegű kölcsön nyújtásában állapodott meg Y társasággal.

A német adóhatóság megállapította, hogy X társaság olyan társaság passzív tevékenységéből származó jövedelemre tett szert, amelynek székhelye harmadik országban van. Az adóhatóság álláspontja szerint a német Außensteuergesetz, a külföldi kapcsolatok adóztatásáról szóló törvény szerinti „tőkebefektetés jellegű közvetett jövedelem” tekintetében az Y társaság közvetítő társaságnak minősült, az Y társaság által a Z társaságtól megszerzett követelések révén elért jövedelem egy része X társaság adóalapjába került beszámításra, amely társaság a 2006-os évben 546.651 euró nyereséget ért el, amelyből levonhatta az előző év tekintetében kimutatott 95.223 euró veszteséget.

X társaság keresetet indított e határozattal szemben, a tartományi pénzügyi bíróság azonban elutasította a keresetet. A társaság ezt követően a Bundesfinanzhofhoz, a szövetségi pénzügyi bírósághoz fordult. A Bundesfinanzhof a fellebbezést alaptalannak minősítette és elutasította. Álláspontja szerint X társaság e harmadik országban letelepedett társaság tőkéjében annak 1%-át meghaladó részesedéssel rendelkezett, ezért az említett jövedelmek – amelyeket Y társaság szerzett meg – helytállóan kerültek beszámításra X társaság adóalapjába annak az említett társaságban fennálló részesedése arányában.

A Bundesfinanzhof ugyanakkor megállapította, hogy az említett rendelkezések csak a német adóalanyok harmadik országban letelepedett társaságokban fennálló részesedéseire alkalmazandók. E körülmények között e bíróság arra keresi a választ, hogy a szóban forgó rendelkezések alkalmasak-e az EUMSZ 63. cikk (1) bekezdésének a megsértésére, amely rendelkezés többek között kimondja, hogy tilos a tagállamok és harmadik országok közötti tőkeközgásra vonatkozó minden korlátozás.¹²

Az Európai Unió Bíróságának álláspontja szerint az EUMSZ 63. cikk (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy azzal nem ellentétes valamely olyan tagállami szabályozás, amelynek értelmében a valamely harmadik országban letelepedett társaság által megszerzett, nem e társaság saját tevékenységéből származó, e szabályozás értelmében vett „tőkebefektetés jellegű közvetett jövedelmeknek” minősülőhöz hasonló jövedelem a birtokolt részesedés arányában beszámításra kerül az e tagállamban illetőséggel rendelkező adóalany adóalapjába, amennyiben ezen adóalany legalább 1%-os részesedéssel rendelkezik az említett társaságban, és amennyiben ezen jövedelmet ezen harmadik országban az érintett tagállamban fennállónál alacsonyabb adómérték terheli, kivéve ha létezik olyan jogi keret, amely különösen olyan egyezményen alapuló kötelezettségeket állapít meg, amelyek feljogosítják az említett tagállam adóhatóságát arra, hogy adott esetben ellenőrizze az ugyanezen társaságra vonatkozóan, annak bizonyítása érdekében, szolgáltatott információk hitelességét, hogy az említett adóalanynak az ez utóbbi társaságban való részesedése nem mesterséges struktúrából ered.¹³

¹² Az ítélet 9-15. pontjai

¹³ Az ítélet rendelkező része (3. pont)

11.5. A C-116/16. és C-117/16. számú egyesített ügyek

A két alapeljárásban az adóügyi minisztérium vitatta azokat a határozatokat, amelyekkel a Landsskatteret (nemzeti adóügyi bizottság, Dánia) úgy ítélte meg, hogy a T Danmarknak (C-116/16. sz. ügy) és az Y Denmarknak (C-117/16. sz. ügy) a más tagállamban letelepedett szervezeteknek fizetett osztalékok után forrásadó mentességben kell részesülniük a 90/435 irányelvben előírtak szerint.

Ahhoz, hogy az osztalékban részesülő szervezetet megillessék a 90/435 irányelv által biztosított adóelőnyök, e szervezetnek meg kell felelnie az ezen irányelvben megállapított feltételeknek. Előfordulhat azonban, amint a dán kormány az észrevételeiben kifejti, hogy azok a társaságcsoportok, amelyek nem teljesítik ezeket a feltételeket, az osztalékfizető társaság és az osztalék felett ténylegesen rendelkezni jogosult szervezet között egy vagy több mesterséges társaságot hoznak létre, és így megfelelnek az említett irányelv formai követelményeinek. Az ilyen pénzügyi konstrukciókra vonatkoznak a kérdést előterjesztő bíróságnak a joggal való visszaélést és a „haszonhúzó” fogalmát érintő kérdései.¹⁴

A kérdést előterjesztő bíróság számára az a kérdés merült fel, hogy miként határozza meg az európai uniós jog a joggal való visszaélés tilalmát, az közvetlenül alkalmazható-e, és hogyan kell meghatározni az osztalék haszonhúzóját. Az anya- és leányvállalatokról szóló irányelv azonban a kamat- és jogdíjfizetésekről szóló irányelvtől eltérően nem a haszonhúzót veszi alapul.

Az alapeljárás felperese (T Danmark) dániai illetőségű cég, amelynek részvényei 50%-ával az N Luxembourg 2 rendelkezik, és amely T Danmark csoportként bizonyos szolgáltatásokat Dániában nyújt. A fennmaradó részvényeken részvényesek ezrei osztoznak.

Az N Luxembourg 2 luxembourgi illetőségű cég, amelyet az ugyancsak Luxembourgban illetőséggel rendelkező N Luxembourg magába olvasztott. Az N Luxembourg (amelynek részvényeivel az N Luxembourg 2 szerint több befektetési társaság rendelkezik) az N Luxembourg 2 részvényeinek 99%-ával rendelkezik. Az alaptőke fennmaradó részével (kevesebb mint 1%-kal) a luxembourgi illetőségű N Luxembourg 3 rendelkezik.

¹⁴ Az ítélet 34-35. pontjai

A luxembourgi adóhatóság által 2011 tavaszán kiállított illetőségigazolás szerint az N Luxembourg 2 luxembourgi illetőségű társaság, amelynek tényleges ügyvezetési helye ott található, és amely az anya- és leányvállalatokról szóló irányelv hatálya alá tartozik, Luxembourgban társasági adó fizetésére kötelezett, nincs lehetősége adómentességet igényelni, és haszonhúzója a neki juttatott osztalékoknak. Az igazolást a luxembourgi adóhatóság a dán adóhatóság kérelmére állította ki.¹⁵

A T Danmark 2011 folyamán a SKAT-hoz (adóhatóság, Dánia) kötelező iránymutatás iránti kérelemmel fordult, és azt kívánta megtudni, hogy az általa az N Luxembourg 2 részére fizetendő osztalék a társasági adóról szóló törvény alapján adómentes-e, és így mentesül-e a forrásadó alól. Az adóügyi minisztérium azt a választ adta, hogy nem tudja elbírálni e kérelmet anélkül, hogy tudomása lenne arról, hogy hogyan kíván rendelkezni az N Luxembourg 2 a T Danmark által fizetett osztalékról. Válaszában a T Danmark kifejtette, hogy bizonyosnak tekinthető, hogy az N Luxembourg 2 maga is osztalékot fizet a saját anyavállalatának. Azt feltételezte továbbá, hogy az N Luxembourg 2 anyavállalata által a különböző tőkebefektetési alapok által ellenőrzött társaságok részére kifizetett összegeket a tőkebefektetési alapok végső befektetőihez juttatják.

A Skatterådet (nemzeti adóügyi tanács, Dánia) nemleges választ adott a kötelező iránymutatás iránti kérelemre. E határozat ellen a T Danmark jogorvoslati kérelemmel fordult a nemzeti adóügyi bizottsághoz, amely viszont úgy ítélte meg, hogy az utóbbi által az N Luxembourg 2 részére fizetett osztalék adómentes. E körülmények között határozott úgy az Østre Landsret (keleti fellebbviteli bíróság, Dánia), hogy felfüggeszti az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából fordul a Bírósághoz.¹⁶

A Bíróság szerint azt az általános uniós jogi elvet, amely szerint a jogalanyok nem alkalmazhatják visszaélészerűen vagy csalárd módon az uniós jogi normákat, úgy kell értelmezni, hogy visszaélészerű és csalárd magatartás fennállása esetén a leányvállalat által az anyavállalata számára juttatott felosztott nyereség utáni forrásadóra vonatkozó, a 2003. december 22-i 2003/123/EK irányelvvel módosított, a különböző tagállamok anya- és leányvállalatai esetében alkalmazandó adóztatás közös rendszeréről szóló, 1990. július 23-i 90/435/EGK tanácsi irányelv 5. cikkében előírt adómentesség igénybevételét a nemzeti hatóságoknak

¹⁵ A főtanácsnoki indítvány 3., 20-22. pontjai

¹⁶ Az ítélet

és bíróságoknak az adóalannal szemben meg kell tagadniuk, még az ilyen megtagadást előíró nemzeti jogi vagy egyezményes rendelkezések hiányában is.

A visszaélészerű magatartás bizonyításához egyrészt objektív körülmények együttese szükséges, amelyből az következik, hogy az uniós szabályozás által előírt feltételek formális tiszteletben tartása ellenére nem valósul meg e szabályozás célja, másrészt pedig egy szubjektív elem szükséges, amely azon szándékban áll, hogy az uniós szabályozáson alapuló előnyt az annak megszerzéséhez szükséges feltételek mesterséges módon való megteremtése útján szerezzék meg. Több valószínűsítő körülmény együttes fennállása joggal való visszaélésre engedhet következtetni, feltéve, hogy e valószínűsítő körülmények objektívek és egybehangzóak. Ilyen valószínűsítő körülményt képezhet többek között a gazdasági indokot nélkülöző áteresztő társaságok megléte, valamint a társasági csoportszerkezet, a pénzügyi konstrukció és a kölcsönök teljesen formális jellege.

Valamely nemzeti hatóságnak ahhoz, hogy megtagadja egy társasággal szemben az osztalék haszonhúzó minőség elismerését, vagy megállapítsa a joggal való visszaélés fennállását, nem kell azon szervezetet vagy szervezeteket azonosítania, amelyeket ezen osztalék haszonhúzóinak tekint.

Olyan helyzetben, amikor valamely tagállamban illetőséggel rendelkező társaság által valamely másik tagállamban illetőséggel rendelkező társaságnak fizetett osztalékokra vonatkozó, a 2003/123 irányelvvel módosított 90/435 irányelvben szereplő forrásadó mentességi rendszer nem alkalmazandó az ezen irányelv 1. cikkének (2) bekezdése értelmében vett csalás vagy visszaélés fennállásának megállapítása miatt, nem lehet hivatkozni az EUM-Szerződés által biztosított szabadságok alkalmazására annak érdekében, hogy vitassák az első tagállam ezen osztalékok adóztatására vonatkozó szabályozását.¹⁷

11.6. A C-115/16. számú ügy

A főtanácsnoki indítvány szerint végső soron az ügyben felmerülő kérdések mindegyike az adójogban az adóalanyok polgári jogi ügyleti szabadsága, és a polgári jogi szempontból hatékonyabb, de bizonyos körülmények között visszaélészerű jogügyletekkel szembeni védekezés között fennálló alapvető konfliktusra vonatkozik. Jóllehet e probléma már a modern adójog kialakulása óta jelen van,

¹⁷ Az ítélet rendelkező részének 2-5. pontjai

a megengedett és meg nem engedett adóminimalizálás közötti elhatárolás továbbra is nehéz. Az a gépkocsivezető, aki a gépjárműadó megemlése után a költségek miatt eladja gépkocsiját, minden bizonnyal szándékosan kerül el a gépjárműadót. Joggal való visszaélés azonban nem látható ebben, még ha az adó-megtakarítás volt is az egyedüli indíték.

A bizonyos globális cégcsoportok adózási gyakorlataival szemben, politikailag felkorbácsolt indulatra tekintettel, az elhatárolás nem egyszerű feladat a Bíróság számára, mivel nem szabad a jogalanyok minden adócsökkentő magatartásformájára a visszaélés bélyegét sütni.¹⁸

E kérelmeket az N Luxembourg 1, az X Denmark A/S, a C Danmark I és a Z Denmark Aps., valamint a Skatteministeriet (adóügyi minisztérium, Dánia) között folyamatban lévő jogvitákban terjesztették elő, amelyek tárgya e társaságok arra való kötelezése, hogy forrásadót vonjanak le az általuk olyan külföldi illetőségű társaságok részére fizetett kamatok után, amelyeket az adóhatóság nem tekint e kamatok hasznhúzóinak, és ezért nem vehetik igénybe a 2003/49 irányelvben előírt mindennemű adó alóli mentességet.¹⁹

Az ítélet szerint a különböző tagállambeli társult vállalkozások közötti kamat- és jogdíjfizetések közös adózási rendszeréről szóló 2003. június 3-i 2003/49/EK tanácsi irányelv 1. cikkének (1) bekezdését, az ezen irányelv 1. cikkének (4) bekezdésével összefüggésben úgy kell értelmezni, hogy az e cikkben a kamatfizetésekkel kapcsolatban előírt mindennemű adó alóli mentesség kizárólag az ilyen kamatok hasznhúzóinak számára van fenntartva, mégpedig azon szervezetek számára, amelyek gazdasági értelemben ténylegesen részesülnek e kamatokban, és ezért jogosultsággal rendelkeznek arra, hogy szabadon döntsenek azok felhasználásáról.

Azt az általános uniós jogi elvet, amely szerint a jogalanyok nem alkalmazhatják visszaélésszerűen vagy csalárd módon az uniós jogi normákat, úgy kell értelmezni, hogy visszaélésszerű és csalárd magatartás fennállása esetén a 2003/49 irányelv 1. cikkének (1) bekezdésében a kamatfizetésekkel kapcsolatban előírt mindennemű adó alóli mentesség igénybevételét a nemzeti hatóságoknak és bíróságoknak az adóalannyal szemben meg kell tagadniuk, még az ilyen megtagadást előíró nemzeti jogi vagy egyezményes rendelkezések hiányában is.

¹⁸ A főtanácsnoki indítvány 3-4. pontjai

¹⁹ A Bíróság ítélete (C-115/16, C-188/16, C-119/16 és C-299/16 számú egyesített ügyek) 2. pontja

A visszaélésszerű magatartás bizonyításához egyrészt objektív körülmények együttese szükséges, amelyből az következik, hogy az uniós szabályozás által előírt feltételek formális tiszteletben tartása ellenére nem valósul meg e szabályozás célja, másrészt pedig egy szubjektív elem szükséges, amely azon szándékban áll, hogy az uniós szabályozáson alapuló előnyt az annak megszerzéséhez szükséges feltételek mesterséges módon való megteremtése útján szerezzék meg. Több valószínűsítő körülmény együttes fennállása joggal való visszaélésre engedhet következtetni, feltéve, hogy e valószínűsítő körülmények objektívek és egybehangzóak. Ilyen valószínűsítő körülményt képezhet többek között a gazdasági indokot nélkülöző áteresztő társaságok megléte, valamint a társasági csoportszerkezet, a pénzügyi konstrukció és a kölcsönök teljesen formális jellege. Az a körülmény, hogy a kamatok forrása szerinti tagállam egyezményt kötött azzal a harmadik állammal, amelyben székhellyel rendelkezik azon társaság, amely a kamatok hasznosítója, nem befolyásolja a joggal való visszaélés esetleges megállapítását.

Valamely nemzeti hatóságnak ahhoz, hogy megtagadja egy társasággal szemben a kamathasznosítói minőség elismerését vagy megállapítsa a joggal való visszaélés fennállását, nem kell azon szervezetet vagy szervezeteket azonosítania, amelyeket e kamat hasznosítóknak tekint.

A 2003/49 irányelv 3. cikkének a) pontját úgy kell értelmezni, hogy egy luxemburgi jog szerinti a société d'investissement en capital à risque (SICAR) (kockázati tőke-befektető társaság) formában engedélyezett société en commandite par actions (SCA) (betéti részvénytársaság) nem minősíthető az említett irányelv értelmében egy tagállam vállalkozásának, amely az ezen irányelv 1. cikkének (1) bekezdésében előírt adómentességben részesülhet, ha az említett SICAR által kapott kamatok – olyan helyzetben, mint amely az alapügyben szerepel – mentesülnek az impôt sur le revenu des collectivités (társasági jövedelemadó) alól Luxemburgban, aminek vizsgálata a kérdést előterjesztő bíróság feladata.

Olyan helyzetben, amikor a valamely tagállamban illetőséggel rendelkező társaság által a valamely másik tagállamban illetőséggel rendelkező társaságnak fizetett kamatokra vonatkozó, a 2003/49 irányelvben szereplő forrásadó mentességi rendszer nem alkalmazandó az ezen irányelv 5. cikkének értelmében vett csalás vagy visszaélés fennállásának megállapítása miatt, nem lehet hivatkozni az EUM-Szerződés által biztosított szabadságok alkalmazására annak érdekében, hogy vitassák az első tagállam e kamatok adóztatására vonatkozó szabályozását.

Ilyen helyzetben kívül az EUMSZ 63. cikkét úgy kell értelmezni, hogy:

- azzal főszabály szerint nem ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely szerint az a belföldi illetőségű társaság, amely kamatokat fizet egy külföldi illetőségű társaságnak, forrásadót köteles levonni e kamatok után, jóllehet ilyen kötelezettség nem terheli e belföldi illetőségű társaságot, ha a kamatban részesülő társaság szintén belföldi illetőségű társaság, de e cikkel ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely ilyen forrásadót ír elő a belföldi illetőségű társaság által valamely külföldi illetőségű társaság részére történő kamatfizetés esetén, miközben az a belföldi illetőségű társaság, amely egy másik belföldi illetőségű társaságtól kap kamatokat, nem köteles társaságiadó előleget fizetni az első két adóévben, és így ezen adót e kamatok vonatkozásában jóval későbbi esedékességgel kell megfizetnie, mint e forrásadó esedékessége;
- azzal ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely azon belföldi illetőségű társaságot, amelyre az általa valamely külföldi illetőségű társaság részére fizetett kamatok után forrásadó levonási kötelezettség hárul, arra kötelezi, hogy e forrásadó késedelmes megfizetése esetén olyan késedelmi kamatot fizessen, amelynek mértéke magasabb, mint az a késedelmiadó-mérték, amely – többek között a belföldi illetőségű társaság által egy másik belföldi illetőségű társaságtól kapott kamatokat terhelő – a társaságiadó késedelmes megfizetése esetén alkalmazandó;
- azzal ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely azt írja elő, hogy amikor egy belföldi illetőségű társaságnak forrásadó levonási kötelezettsége van azon kamatok vonatkozásában, amelyeket valamely külföldi illetőségű társaságnak fizet, nem számolhatók el az ezen utóbbi társaság által viselt költségek, amelyek a szóban forgó kölcsönnyújtási tevékenységhez közvetlenül kapcsolódó kamatok jogcímén keletkeztek, noha e nemzeti szabályozás szerint az a belföldi illetőségű társaság, amely egy másik belföldi illetőségű társaságtól kap kamatokat, az ilyen költségeket levonhatja az adóköteles jövedelmének megállapítása során.²⁰

20 A Bíróság ítélete (C-115/16, C-188/16, C-119/16 és C-299/16 számú egyesített ügyek) rendelkező részének 2-6. pontjai

11.7. A T-20/17. számú ügy

A magyar Országgyűlés 2014. június 11-én elfogadta a reklámadóról szóló 2014. évi XXII. törvényt (a továbbiakban: reklámadóról szóló törvény). E törvény 2014. augusztus 15-én lépett hatályba, és olyan új, a reklámok Magyarországon való közzétételéből származó bevételre kivetett sávosan progresszív különadót (a továbbiakban: reklámadó) vezetett be, amely a vállalkozásokat terhelő meglévő adók, különösen a társasági adó mellett alkalmazandó. A reklámadóról szóló törvénynek az Európai Bizottság általi, az állami támogatások ellenőrzése címén végzett vizsgálata során a magyar hatóságok azt állították, hogy ezen adó célja az arányos közteherviselés elvének érvényesítése.

Ezt követően Magyarország saját kezdeményezésére a 2015. június 4-én elfogadott 2015. évi LXII. törvénnyel módosította a reklámadót, anélkül, hogy azt előzetesen bejelentette volna a Bizottságnak, vagy a Bizottság azt engedélyezte volna, a 0-tól 50%-ig terjedő hat adókulcsból álló progresszív adótáblát felváltva az alábbiak szerinti kettős adómértékből álló táblával:

- az adóalap 100 millió HUF-ot (hozzávetőleg 312.000 euró) meg nem haladó része után 0%;
- az adóalap 100 millió HUF-ot meghaladó része után 5,3%.

A megtámadott határozat 1. cikkében a Bizottság megállapította, hogy a progresszív adókulcs, és az adófizetési kötelezettség összegének – a 2013-ban nyereséget nem termelő vállalkozások elhatárolt veszteségeinek a levonása formájában megvalósuló – csökkentésére vonatkozó rendelkezéseken alapuló adózási rendszer, amelyet a reklámadóról szóló 2014. évi XXII. törvény – ideértve annak a 2015. június 4-i módosítását követő változatát is – hozott létre, állami támogatásnak minősül, amelyet Magyarország jogellenesen, az EUMSZ 108. cikk (3) bekezdésének megsértésével vezetett be, és amely ezenfelül az EUMSZ 107. cikkre figyelemmel összeegyeztethetetlen a belső piaccal.

A Törvényszék a Magyarország által a reklámbevétel adózására vonatkozóan végrehajtott SA.39235 (2015/C) (ex 2015/NN) intézkedésről szóló, 2016. november 4-i (EU) 2017/329 bizottsági határozatot megsemmisítette, azaz a magyar törvényt nem találta ellentétesnek az uniós joggal.

11.8. A C-469/18 és C-470/18 számú egyesített ügyek

Az Unió jogát hajtja-e végre a tagállam, ha adóhatóságai olyan bizonyítékot használnak fel a jövedelemadó megállapításáról szóló határozathoz, amelyet a nyomozó hatóságok a hozzáadottérték-adóval (héta) kapcsolatos körhinta csalás felfedezését követően szereztek? Vagy másként kérdezve, a bizonyítékok felhasználásának tilalmával jár-e a jövedelemadó kivetés keretében az uniós alapvető jogok bizonyításfelvétel során történő megsértése? Lényegében e kérdésekkel kell a Bíróságnak a Hof van Cassatie (semmitőszék, Belgium) két előzetes döntéshozatal iránti kérelme alapján foglalkoznia.

Az előzetes döntéshozatal iránti kérelmek háttérében olyan bűnügyi nyomozások állnak, amelyek keretében Luxemburg nemzetközi egyezményben előírt bírósági engedély nélkül adott át bizonyítékot Belgiumnak. E bizonyítékot mindenestre a jövedelemadó megállapításáról szóló határozatokhoz használták fel. Csak e határozatokat vitatják az alapeljárás felülvizsgálati kérelmet előterjesztő felei (a továbbiakban: felülvizsgálati kérelmet előterjesztő felek).

Kérdéses tehát az Európai Unió Alapjogi Chartája (a továbbiakban: Charta) – a jelen esetben a Charta 47. cikkének – a jövedelemadó kivetés keretében történő alkalmazása. E kérdés túlmutat a sokat vitatott (2) 2013-as Åkerberg Fransson ítéleten.(3) Ez utóbbi ítéletben a Bíróság megállapította, hogy a héacsalás miatt indult büntetőeljárás „az Unió jogát hajtja végre” a Charta 51. cikkének (1) bekezdése értelmében. Jelenleg azt kell megvizsgálni, hogy a jövedelemadó kivetése is az uniós jogot hajtja-e végre a héacsalás gyanúja alapján indult bűnügyi nyomozás során szerzett bizonyíték felhasználása esetén.

A felülvizsgálati kérelmet előterjesztő felek számítógépek és számítógépes alkatrészek kereskedelmével és forgalmazásával foglalkozó belgiumi vállalkozások üzletvezetői.

1995-ben a Bijzondere Belastinginspectie (különleges adófelügyelet, Belgium) a héával kapcsolatos körhinta csalással összefüggő vizsgálatokat indított a felülvizsgálati kérelmet előterjesztő felek vállalkozásaival szemben. A különleges adófelügyelet feljelentése alapján ezenkívül 1996-ban bűnügyi nyomozások indultak e vállalkozások ellen. Az előzetes döntéshozatal iránti kérelmekből nem derül ki egyértelműen, hogy e nyomozások a héával vagy a jövedelemadóval kapcsolatos csalásra vonatkoztak-e.

A bűnügyi nyomozások keretében a belga bűnüldöző hatóságok jogsegély iránti megkeresést intéztek a Luxemburgi Nagyhercegséghez, amelynek eredményeként 1998. július 15-én banki dokumentumokat foglaltak le egy luxemburgi banknál. A lefoglalásnál a luxemburgi vizsgálóbíró mellett egy belga bíró is jelen volt.

A luxemburgi hatóságok anélkül adták át az így szerzett dokumentumokat a belga bűnüldöző hatóságoknak, hogy ehhez a Benelux egyezmény 20. cikke (2) bekezdésének megfelelően engedélyt kértek vagy kaptak volna egy luxemburgi bíróságtól.

A belga bűnüldöző hatóságok iratbetekintést biztosítottak a belga adóhatóságok számára a bűnügyi aktába. Az így szerzett adatok alapján 1999-ben és 2000-ben a belga adóhatóságok az 1997-es és 1998-as adóév tekintetében a természetes személyek adójára vonatkozó bevallás kiigazítására irányuló határozatokat küldtek a felülvizsgálati kérelmet előterjesztő feleknek. A hatóságok üzleti és kereskedelmi tevékenységekből származó bruttó nyereségként megadóztatták a felülvizsgálati kérelmet előterjesztő felek luxemburgi folyószámlájára utalt összegeket.²¹

A Bíróság ítéletében kifejtette: amint arra a kérdést előterjesztő bíróság rámutat, az alapügyekben szóban forgó helyzet, amelynek tárgya a természetes személyek jövedelemadójaára vonatkozó bevallások kiigazítása, nem tartozik az uniós jog hatálya alá.

Meg kell jegyezni, hogy az a tény, hogy az alapügyekben a héacsalással kapcsolatos vizsgálatot lefolytató belga adóhatóság panaszát követően indított büntetőeljárás keretében szereztek be bizonyítékokat, önmagában nem jelenti azt – amint arra a főtanácsnok az indítványának 66. pontjában rámutatott –, hogy e bizonyítékoknak a természetes személyek jövedelemadójaára vonatkozó bevallások kiigazítása céljából történő felhasználása a Charta 51. cikkének (1) bekezdése értelmében az uniós jog végrehajtásának minősül. Az ilyen felhasználás ugyanis nem mutat az uniós joggal való olyan kapcsolatot, amely meghaladja az érintett területek – azaz valamely tagállamban a héa beszedésére vonatkozó szabályok, és a természetes személyek jövedelemadójaának beszedésére vonatkozó szabályok – között adott esetben fennálló közelséget, illetve az egyik terület által a másikra gyakorolt közvetett hatásokat. (Lásd ebben az értelemben:

²¹ A főtanácsnoki indítvány 1-3. és 8-12. pontjai

2014. július 10-i Julián Hernández és társai ítélet, C-198/13, EU:C:2014:2055, 34. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.)

A jelen ügyben a Bíróság tehát a Chartára tekintettel nem értékelheti az arra vonatkozó nemzeti szabályozást, illetve ítélkezési gyakorlatot, hogy a természetes személyek jövedelemadójának beszedésére irányuló, az alapeljárások felpereiseit érintő eljárásban hogyan használhatók fel az olyan bizonyítékok, amelyeket a kérdést előterjesztő bíróság szerint jogellenesen szereztek be.

Ugyanakkor, bár az alapügyek a természetes személyek jövedelemadójára vonatkoznak, a kérdést előterjesztő bíróság, amelynek kérdése mindkét ügyben kifejezetten a Charta 47. cikkének értelmezésére vonatkozik, valójában annak eldöntését kéri, hogy az uniós jog lehetővé teszi-e, és ha igen, mennyiben, a jogellenesen megszerzett bizonyítékok hea beszedés céljából történő felhasználását. Szerinte ugyanis ebből a szempontból eltérés van a Bíróság által a 2015. december 17-i WebMindLicenses ítéletben (C-419/14, EU:C:2015:832) és az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatában kialakított megoldás között. A feltett kérdésre adandó válasz szükséges ahhoz, hogy e bíróság értékelni tudja az alapeljárások felperesei által hivatkozott egyenlőtlen bánásmódot, amelyben a jelen esetben a természetes személyek jövedelemadójának hatálya alá tartozó adóalany részesül a hea hatálya alá tartozó adóalanyhoz képest.²²

A Bíróság döntése szerint tehát végeredményben a Hof van Cassatie (semmitőszék, Belgium) 2018. június 28-i határozataival előterjesztett előzetes döntéshozatal iránti kérelmek elfogadhatatlannak bizonyultak.²³

11.9. A C-405/18. számú ügy

Az eljárás tárgya az EUMSZ 54. cikkel összefüggésben értelmezett EUMSZ 49. cikk szerinti letelepedés szabadsága volt. Különösen az a kérdés merül fel, hogy megengedi-e a letelepedés szabadsága az adóalany számára, hogy a társaság ügyvezetése helyének áthelyezése esetén az előző években egy másik tagállamban keletkezett adózási veszteséget a fogadó államban számolja el.

Az ügy háttere egy olyan cseh társaság keresete, amely veszteséget számol el a cseh adóhatóságok előtt. A társaság ezt a veszteséget korábban Hollandiában

²² Az ítélet 17-20. pontjai

²³ Az ítélet rendelkező része

szenvedte el. A tényleges ügyvezetésnek a Cseh Köztársaságba történő áthelyezése miatt, és ezáltal Hollandiában végzett gazdasági tevékenység hiányában a társaság Hollandiában már nem tudta elszámolni ezt a veszteséget. A cseh adójog alapján főszabály szerint lehetséges az adózási időszakon túlmenő veszteség átvitel. Ezt a lehetőséget azonban csak a cseh adóztatási joghatóság alatt keletkezett veszteségek tekintetében írták elő.²⁴

A Bíróság döntése szerint az EUMSZ 49. cikket úgy kell értelmezni, hogy a valamely tagállam joga szerint létrehozott azon társaság, amely tényleges ügyvezetésének helyét, anélkül helyezi át egy másik tagállamba, hogy ezen áthelyezés érintené az első tagállam joga szerint létrehozott társaságként való minősítését, hivatkozhat e cikkekre annak vitatása céljából, hogy a másik tagállamban megtagadták az említett áthelyezést megelőzően keletkezett veszteségek átvitelét.

Az EUMSZ 49. cikket úgy kell értelmezni, hogy azzal nem ellentétes az olyan tagállami szabályozás, amely kizárja annak lehetőségét, hogy az a társaság, amely tényleges ügyvezetésének helyét, és ezáltal adóilletőségét e tagállamba áthelyezte, elszámolhassa az ezen áthelyezést megelőzően azon másik tagállamban keletkezett adóvesztéséget, amelyben megtartja létesítő okirat szerinti székhelyét.²⁵

11.10. A C-389/18. számú ügy

A Bíróság ítélete szerint a 2003. december 22-i 2003/123/EK tanácsi irányelvvel módosított, a különböző tagállamok anya- és leányvállalatai esetében alkalmazandó adóztatás közös rendszeréről szóló, 1990. július 23-i 90/435/EGK tanácsi irányelv 4. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy azzal ellentétes az olyan tagállami szabályozás, amely azt írja elő, hogy egy anyavállalat által a leányvállalatától kapott osztalékokat – az első ütemben – azelőtt kell beszámítani ezen előbbi adóalapjába, hogy azokat – a második ütemben – összegük 95%-ának erejéig le lehetne vonni, amely összeg többletét időbeli korlátozás nélkül át lehet vinni a következő adóévekre, mivel ez a levonás elsőbbséget élvez egy olyan levonással szemben, amelynek átvitele időben korlátozott.²⁶

²⁴ A főtanácsnoki indítvány 1-2. pontjai

²⁵ Az ítélet rendelkező része

²⁶ Az ítélet rendelkező része

11.11. A C-641/17. számú ügy

E kérelmet a kanadai jog szerinti *trust* formájában működő College Pension Plan of British Columbia (a továbbiakban: CPP) nyugdíjalap és a német adóhatóság között folyamatban lévő jogvita keretében terjesztették elő. Közelebbről, a 2007–2010 közötti időszak során e *trust* egy kanadai vagyongazdálkodó révén osztalékban részesült különböző német részvénytársaságoktól, amelyek vonatkozásában a német adóhatóság megtagadta a tőkejövedelemre vonatkozó német adó alóli mentesítést.

A Bíróságnak többek között arról kell határoznia, hogy az EUM Szerződésben szereplő, a tőke szabad mozgására vonatkozó rendelkezéseket úgy kell-e értelmezni, hogy azokkal ellentétes az a német jogszabály, amely alapján az osztalékok után fizetett forrásadó beszámítható a belföldi illetőségű nyugdíjalapok által fizetendő társasági adóba, és amely alapján ezzel összefüggésben a tartalékokat is figyelembe lehet venni az adóköteles eredmény csökkentése érdekében, miközben a nem belföldi illetőségű nyugdíjalap nem végezhet ilyen beszámítást. Ezen kívül felmerült az EUMSZ 64. cikk (1) bekezdése által előírt úgynevezett *standstill* klauzula alkalmazhatóságának kérdése.

A korlátozott adókötelezettséggel rendelkező nyugdíjalapok részére felosztott osztalékokra alkalmazandó adójogi szabályozás, a tőke szabad mozgására tekintettel végzett vizsgálata, már több ügy tárgyát képezte a Bíróság előtt.⁽³⁾ Bár a kérdéskörrel kapcsolatos ítélkezési gyakorlat gazdag, az esetleges korlátozás fennállásának, illetve a belföldi illetőségű és nem belföldi illetőségű adóalanyok helyzete összehasonlíthatóságának kérdése esetenként összetettnek bizonyulhat. Jól szemlélteti ezt a jelen ügy.

A CPP társaság célja a vagyongazdálkodás, annak érdekében, hogy a Brit Columbia tartomány volt közalkalmazottai számára nyugellátást biztosítson. E célból mérlegeiben a nyugdíjak biztosítására irányuló kötelezettségeknek megfelelő technikai tartalékokat képez. A CPP egy portfóliókezelő társaságon keresztül részesedésekkel rendelkezik német részvénytársaságokban. A CPP és e vagyongazdálkodó vagyongazdálkodási szerződést kötött, amelynek értelmében az utóbbit a befektetési döntéseket illetően kötik a CPP, mint vagyongazdálkodó iránymutatásai és utasításai. Kanadában a CPP mentes minden nyereségadó alól.

A CPP 1% alatti részesedésekkel rendelkezett különböző német részvénytársaságokban. A 2007–2010 időszak során e részesedésekből osztalékban részesült. A kettős adózás elkerüléséről szóló kétoldalú egyezmény 10. cikke (2) bekezdése b) pontjának megfelelően ezeket az osztalékokat tőkejövedelem adó címén 15%-os forrásadó terhelte, amelynek teljes összege 156.280,10 euró volt.

2011. december 23-án a CPP azt kérte a Finanzamt Münchentől (müncheni adóhivatal), hogy hozzon a tőkejövedelem adó alóli mentességről szóló határozatot, valamint térítse vissza a részére ezt a 156.280,10 euró összeget és annak kamatait, arra hivatkozva, hogy hátrányos helyzetbe került a német nyugdíjalappal szemben, mivel az utóbbiak részére teljes mértékben visszatérítették az osztalékokat terhelő tőkejövedelem adót. A német adóhatóság a 2014. május 26-i határozatával elutasította e kérelmet.²⁷

A Bíróság álláspontja szerint az EUMSZ 63. és EUMSZ 65. cikket úgy kell értelmezni, hogy azokkal ellentétes az a nemzeti szabályozás, amelynek értelmében valamely belföldi illetőségű társaság által valamely belföldi illetőségű nyugdíjalap részére fizetett osztalékokat egyrészt olyan forrásadó terheli, amely teljes egészében beszámítható az e nyugdíjalap által fizetendő társasági adóba, és az visszatéríthető, amennyiben a forrásadóként levont adó összege meghaladja az alap által fizetendő társasági adó összegét, másrészt pedig az nem eredményezi a fizetendő társasági adó növekedését, vagy pedig annak csupán csekély növekedésével jár, annak köszönhetően, hogy az említett eredményből levonható a nyugdíjfizetésre vonatkozó kötelezettségek tekintetében képzett céltartalék, miközben a külföldi illetőségű nyugdíjalap részére fizetett osztalékokat olyan forrásadó terheli, amely az ilyen alapok tekintetében végleges adónak minősül, ha a külföldi illetőségű nyugdíjalap a kapott osztalékokat olyan nyugdíjak biztosítására fordítja, amelyek folyósítására a jövőben lesz köteles, aminek a vizsgálata a kérdést előterjesztő bíróság feladata.

Az EUMSZ 64. cikk (1) bekezdését pedig úgy kell értelmezni, hogy az olyan nemzeti szabályozás, amelynek értelmében a valamely belföldi illetőségű társaság által valamely belföldi illetőségű nyugdíjalap részére fizetett osztalékokat egyrészt forrásadó terheli, amely teljes egészében beszámítható az e nyugdíjalap által fizetendő társasági adóba, és az visszatéríthető, amennyiben a forrásadó útján levont adó összege meghaladja az alap által fizetendő társasági adó összegét,

²⁷ A főtanácsnoki indítvány 2-4. és 28-30. pontjai

másrészt pedig az nem eredményezi a fizetendő társasági adó növekedését, vagy pedig annak csupán csekély növekedésével jár annak köszönhetően, hogy az említett eredményből levonható a nyugdíjfizetésre vonatkozó kötelezettségek tekintetében képzett céltartalék, miközben a külföldi illetőségű nyugdíjalap részére fizetett osztalékokat olyan forrásadó terheli, amely az ilyen alapok tekintetében végleges adónak minősül, nem tekinthető e rendelkezés alkalmazása keretében 1993. december 31-én hatályban lévő korlátozásnak.²⁸

11.12. A C-581/17. számú ügy

M. Wächtler német állampolgár, aki partnerével együtt az informatikai tanácsadás területén dolgozik. 2008. február 1-je óta ügyvezetője a svájci jog alapján létrehozott MWK-Consulting GmbH társaságnak, amelynek székhelye Svájcban található, és amelyben 50%-os részesedéssel rendelkezik a társaság 2007 júliusában történő létrehozása óta.

M. Wächtler Konstanz határvárosban (Németország) lakott, azonban lakóhelyét 2011. március 1-jén Svájcba helyezte át annak érdekében, hogy naponta a határ átlépése nélkül tudjon munkába járni. Az AStG 6. §-ának és az EStG 17. §-ának megfelelően a lakóhelyének Svájcba történő áthelyezése miatt a jövedelemadó keretében adókötelessé vált az MWK-Consultingban fennálló részesedéséből származó rejtett tőkejövedelem, miközben ezen eszközök semminemű átruházására nem került sor.

Az adóhatóság előtt folytatott, pert megelőző eljárás keretében M. Wächtler azt állította, hogy ez az adókimutatás nem felel meg a megállapodásnak, amely biztosítja a letelepedés szabadságát a természetes személyek számára az Unió és Svájc között. M. Wächtler szerint a rejtett, tehát nem realizált tőkejövedelem megadóztatása egy természetes személyt visszatarthat a lakóhelyének Svájcba történő áthelyezésétől, különösen, mivel az MWK-Consultingban fennálló részesedésének valódi átruházásából eredő pénzbevétel hiányában, nem áll fenn az adófizetést lehetővé tevő likviditás. Ezenkívül M. Wächtler azt állította, hogy a tőkejövedelem ily módon történő megadóztatása – amely esetében nincs lehetőség az AStG 6. §-ának (5) bekezdése szerinti halasztott fizetésre – meghaladja az adócsalás megakadályozásához szükséges mértéket.²⁹

²⁸ Az ítélet rendelkező része

²⁹ A főtanácsnoki indítvány 20-22. pontjai

A bíróság úgy ítélte meg, hogy az egyrészről az Európai Közösség és tagállamai, másrészről a Svájci Államszövetség közötti, a személyek szabad mozgásáról szóló, 1999. június 21-én Luxembourgban aláírt megállapodás rendelkezéseit úgy kell értelmezni, hogy azokkal ellentétes valamely olyan tagállami adójogi szabályozás, amely olyan helyzetben, amikor valamely tagállam természetes személy állampolgára, aki gazdasági tevékenységet végez a Svájci Államszövetség területén, abból a tagállamból, amelynek adójogi szabályozása a jogvita tárgyát képezi, a Svájci Államszövetségbe helyezi át lakóhelyét, e lakóhely-áthelyezés időpontjában az ezen állampolgár által birtokolt társasági részesedésekhez kapcsolódó, nem realizált tőkejövedelem megadóztatását írja elő, miközben a lakóhely ugyanezen tagállamban való fenntartása esetén az adó kivetésére csak a tőkejövedelem keletkezésekor, azaz az érintett társasági részesedések átruházásakor kerül sor.³⁰

11.13. A C-35/19. számú ügy

Az alapeljárás felperese, aki az Egyesült Államokban született, 1973 óta Belgiumban él, és 2009-ban megszerezte a belga állampolgárságot.

1996-ban balesetet szenvedett Belgiumban, miközben munkahelyére tartott Limburgba, Hollandiába. E baleset folytán munkaképtelenné vált, aminek következtében 2000-ben elbocsátották.

Mivel az alapeljárás felperese a baleset időpontjában Hollandiában dolgozott, a holland szociális biztonsági rendszer hatálya alá tartozik, és azóta a Wet arbeidsongeschiktheid (WAO) (a keresőképtelenségi biztosításról szóló törvény) szerinti ellátásban (a továbbiakban: WAO szerinti ellátás) és az Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP) (tisztviselői öregségi, túlélő hozzátartozói és rokkantsági nyugdíjalap) alapján járó ellátásokban (a továbbiakban: ABP szerinti ellátások) részesül.

2016. augusztus 23-i levelében a belga adóhatóság a 2014. adóévre vonatkozó személyi jövedelemadó bevallásának helyesbítésére vonatkozó felhívást küldött az alapeljárás felperesének, jelezve, hogy az említett ellátásokat ő nyugdíjként kapja, így azokat Belgiumban nyugdíjként adóztatják.³¹

³⁰ Az ítélet rendelkező része

³¹ Az ítélet 4-7. pontjai

A Bíróság álláspontja szerint az EUMSZ 45. cikket úgy kell értelmezni, hogy azzal ellentétes az olyan tagállami szabályozás, mint amely az alapügy tárgyát képezi, és amely előírja – anélkül, hogy e tekintetben igazolásról rendelkezne, aminek vizsgálata mindazonáltal a kérdést előterjesztő bíróság feladata –, hogy a fogyatékos személyeknek nyújtott ellátások tekintetében alkalmazandó adómentesség ahhoz a feltételhez van kötve, hogy ezen ellátásokat az érintett tagállam valamely szerve fizesse, és így kizárja e mentesség alól a valamely más tagállam által fizetett ugyanilyen jellegű ellátásokat, noha az említett ellátások kedvezményezettje az érintett tagállamban rendelkezik lakóhellyel.³²

11.14. A C-801/18. számú ügy

2015. december 8-án egy Franciaországban lakóhellyel rendelkező és Luxemburgban dolgozó portugál állampolgár családi támogatások iránti kérelemmel fordult a Caisse nationale des prestations familiales-hoz (nemzeti családtámogatási pénztár, Luxemburg) (jelenleg: Caisse pour l'avenir des enfants [gyermekek jövőjéért alap]) gyermeke vonatkozásában, aki az anyjával Brazíliában lakik.

2016. június 6-i határozatával a Caisse pour l'avenir des enfants (gyermekek jövőjéért alap) elutasította ezt a kérelmet, azzal az indokkal, hogy az EU nem tartozik a társadalombiztosítási törvény 269. cikke (1) bekezdése b) pontjának hatálya alá, mivel az 1965. évi szociális biztonsági egyezmény nem alkalmazható rá, tekintettel arra, hogy se nem brazil, se nem luxemburgi állampolgár.

Az EU által benyújtott kereset nyomán a conseil arbitral de la sécurité sociale (társadalombiztosítási választottbírói tanács, Luxemburg) 2017. július 7-i ítéletével a keresetet, mint megalapozatlant elutasította. Megállapította, hogy EU gyermeke nem jogosult családi támogatásokra sem saját jogán, mivel nem tartózkodik ténylegesen és folyamatos jelleggel Luxemburgban, sem anyja családtagjaként, aki nem tartozik a luxemburgi jog hatálya alá, sem apja családtagjaként, akire nem terjed ki az 1965. évi szociális biztonsági egyezmény, tekintettel arra, hogy se nem brazil, se nem luxemburgi állampolgár, határ menti ingázó munkavállalói minősége pedig önmagában nem elegendő ahhoz, hogy luxemburgi állampolgárnak minősüljön.³³

³² Az ítélet rendelkező része

³³ A Bíróság végzésének 10-12. pontjai

A Bíróság kifejtette, hogy a szociális biztonsági rendszerek koordinálásáról szóló 2004. április 29-i 883/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet 4. cikkével összefüggésben, az EUMSZ 45. cikket úgy kell értelmezni, hogy azzal ellentétes, hogy az egyik tagállam hatáskörrel rendelkező hatóságai megtagadják egy másik tagállam – első tagállamban dolgozó, de ott lakóhellyel nem rendelkező – állampolgárától a családi ellátásokat azon gyermeke tekintetében, aki az anyjával harmadik országban lakik, ha az említett hatóságok az első tagállam és e harmadik ország között létrejött kétoldalú nemzetközi egyezmény alapján az állampolgáraik és állandó lakosaik családi ellátásokra való jogát az említett ellátásokra való azonos jogosultsági feltételek mellett elismerik, kivéve ha e hatóságok objektív módon tudják igazolni az ellátás megtagadását.³⁴

11.15. A C-662/18 és C-672/18 számú egyesített ügyek

A C-662/18. sz. ügyet illetően az eljárásban rendelkezésre álló iratokból az következik, hogy AQ 2012. december 14-én részvénytársaság ügylet keretében egy francia jog alá tartozó társaságban birtokolt értékpapírjait egy másik francia jog alá tartozó társaságra ruházta át, ez utóbbi társaság értékpapírjaiért cserébe. AQ álláspontja szerint a megszerző társaság e részvénytársaság-ügylettel nem szerzte meg a megszerzett társaság szavazati jogainak többségét. Ezen ügylet során a csereügylettel érintett értékpapírok átruházás időpontjában fennálló, ezen értékpapírok vételárával csökkentett értékének megfelelő tőkenyeresség került megállapításra, és azt halasztott adófizetés hatálya alá helyezték. Mivel 2015-ben a csere fejében átvett értékpapírok későbbi átruházása folytán megszűnt e halasztott adófizetés, e tőkenyeresség és a csere fejében átvett értékpapírok átruházásából eredő tőkenyeresség után adót vetettek ki.

Az adóigazgatási gyakorlattal összhangban a közigazgatási magyarázatok 130. §-a alapján a halasztott adózás hatálya alatt álló tőkenyeresség után először is a csere fejében átvett értékpapírok átruházásának évében érvényes adómértéket vetettek ki, ugyanakkor anélkül, hogy e tekintetben részesült volna a nemzeti szabályozásban a 2013. január 1-je előtt elért tőkenyereségre előírt tartási időszakra járó adókedvezmény alkalmazásában. Továbbá a csere fejében átvett értékpapírok tartási időszakára járó adókedvezményt az átruházás, nem pedig az átruházott értékpapírok megszerzésének időpontja figyelembevételével

³⁴ A végzés rendelkező része

számították ki. A Conseil constitutionnel (alkotmánytanács, Franciaország) egyik határozata alapján az említett, halasztott adózás hatálya alatt álló, tőkenyereség után ezt követően a szóban forgó értékpapírok átruházásakor hatályos, vagyis a 2012-ben érvényes adómértéket vetettek ki.

A C-672/18. sz. ügyet illetően rendelkezésre álló iratokból az következik, hogy a DN két francia jog szerinti társaság 1998-as egyesülése során az ezen egyesüléssel érintett másik társaság értékpapírjaiból az értékpapírjaiért cserébe értékpapírokat vett át. Ennek alkalmával az átruházott értékpapírokhoz kapcsolódóan tőkenyereség került megállapításra, amely halasztott adózás hatálya alatt állt. 2016-ban a csere fejében átvett értékpapírok későbbi átruházása folytán megszűnt e halasztott adófizetés. Ily módon e tőkenyereség, és a csere fejében átvett értékpapírok átruházásából eredő tőkenyereség után adót vetettek ki.³⁵

E körülmények között a Conseil d'État (államtanács) úgy határozott, hogy a két alapügyben az eljárást felfüggeszti, és előzetes döntéshozatal céljából mindkét ügyben a következő, egymással megegyező kérdéseket terjeszti a Bíróság elé:

- „1. Úgy kell-e értelmezni a [2009/133] irányelv 8. cikkének rendelkezéseit, hogy azok akadályát képezik annak, hogy a csere során megszerzett értékpapírok átruházásából származó tőkenyereség és a halasztott tőkenyereség az adóalapra és az adómértékre vonatkozó eltérő szabályok alapján kerüljön megadóztatásra?
2. Ugyanezen rendelkezéseket közelebbről úgy kell-e értelmezni, hogy azokkal ellentétes, hogy az értékpapírok tartása időtartamának a figyelembevételére szolgáló adóalap-csökkentést a halasztott tőkenyereségre nem kell alkalmazni, tekintettel arra, hogy az adóalapra vonatkozó ezen szabályt e tőkenyereség keletkezésének időpontjában nem kellett alkalmazni, míg az átruházásból származó tőkenyereségre az átruházás időpontjára, nem pedig a csereügylet tárgyát képező értékpapírok megszerzésének időpontjára tekintettel alkalmazni kell?”³⁶

A Bíróság ítélete szerint a különböző tagállamok társaságainak egyesülésére, szétválására, részleges szétválására, eszközátruházására és részesedéscseréjére, valamint az SE-k vagy az SCE-k létesítő okirat szerinti székhelyének a

³⁵ A Bíróság ítéletének 18-20. pontjai

³⁶ Az ítélet 24. pontja

tagállamok közötti áthelyezésére alkalmazandó adóztatás közös rendszeréről szóló 2009. október 19-i 2009/133/EK tanácsi irányelv 8. cikkének (1) és (6) bekezdését, valamint a különböző tagállamok társaságainak egyesülésére, szétválására, eszközátruházására és részesedéscseréjére alkalmazandó adóztatás közös rendszeréről szóló 1990. július 23-i 90/434/EGK tanácsi irányelv 8. cikkének (1) bekezdését és (2) bekezdése második albekezdését úgy kell értelmezni, hogy azok az értékpapír csereügylet során megkövetelik, hogy az értékpapírok tartási időszakának figyelembevétele érdekében az adómérték és az adókedvezmény alkalmazása tekintetében ugyanazon adójogi bánásmódot alkalmazzák az átruházott értékpapírokhoz kapcsolódó és halasztott adózás hatálya alatt álló tőkenyereségre, valamint a csere fejében átvett értékpapírok átruházásából származó tőkenyereségre, mint amelyet azon tőkenyereségre kellene alkalmazni, amely a csereügyletet megelőzően fennállt értékpapírok átruházása során keletkezett volna, ha ezen csereügyletre nem került volna sor.³⁷

11.16. Összegzés

Az Európai Unió Bíróságának bemutatott joggyakorlata példát szolgáltat arra, hogy a jogértelmezésnek nem csak a formális joggal, hanem az azok mögötti elméleti megfontolásokkal is összhangban kell állnia. A jogesetek érintik az uniós jog megalkotása alapjául szolgáló koncepciókat, részletes elemzés alá vetik az egyes esetekben alkalmazandó dogmatikai arzenál feltételeinek fennálltát, például a teljesen mesterséges ügyletek létezésének kérdését, az adójogon kívüli szempontok figyelembevételét, kutatják a jogalkotó célját és az erre utaló körülményeket, az uniós jogot az OECD kommentárok fényében értelmezik, vizsgálják a közvetlen és a közvetett adók vonatkozásában kidolgozott jogelvek közötti átjárhatóságot. Az Európai Unió Bírósága különös figyelmet szentel saját joggyakorlata koherenciája fenntartásának. Minden esetben a korábbi joggyakorlatba ágyazza még az új következtetéseket tartalmazó új határozatokat is.

Különösen izgalmas elemzés érinti az Alapjogi Charta alkalmazhatóságának kérdését.³⁸ Érdemes kiemelni az egyik részkonklúziót: „az Európai Unió Bíróságának nincs hatásköre arra, hogy az európai uniós jog hatókörén kívül vizsgálja a

³⁷ Az ítélet rendelkező része

³⁸ Kokott főtanácsnok véleménye a C-469/18 és a C-470/18 számú egyesített ügyekhez, 25-33. pontok

nemzeti jog Chartával való összeegyeztethetőségét.” További elemzésre érdemes az arányosság vizsgálatának módszertana, illetve a nemzeti adóztatási hatalom kiegyensúlyozott elosztása megőrzésének igazolhatósága (*the justification of the preservation of the balanced allocation of the power to impose taxes*).³⁹

Jelen elemzés olvasója számára talán úgy tűnhet, hogy a közvetlen adózás európai horizontja lezárulni látszik. Azért, hogy e feltevést megingassam, megemlítem az ismertetett ügyekben kisebb hangsúlyt kapott közvetett hátrányos megkülönböztetés (*indirect discrimination*) kérdését. A következő elemzést majd e témának szentelem...

³⁹ Kokott főtanácsnok véleménye a C-405/18. számú ügyhöz, 34-42. pontok

Hajnal Péter

12. A közigazgatási jövedelemadó és a vagyongyarapodási perekről

(Money)

A pénzről számtalan zenei alkotás született az évszázadok során. Én a Pink Floyd együttes Money (Pénz) című számát választottam alcímnek. Egyik sora szabad fordításban így hangzik: „Vedd le a kezeidet az én vagyonomról.” Annak próbáltam utánajárni, hogy az elmúlt 30 évben melyek voltak a tipikus/érdekes bírói ügyek a szja területén. Módszerem hasonló volt, mint az áfa perekről írt tanulmányomban.¹ Hat időszót választottam ki és a Legfelsőbb Bíróság/Kúria adatbázisába a „személyi jövedelemadó” keresőszót írtam be. Az így kapott találatokból igyekeztem megtalálni a jellemző ügyeket. Az ügyszám az indulás évét jelenti!

12.1. A kezdet – 1992-1993

Az 1987. évi VI. törvény a magánszemélyek jövedelemadójáról (1. Szja tv.) az egyéni és társas vállalkozás nyeresége kivételével minden lakossági jövedelemre vonatkozott már. A törvény végrehajtásáról és részletszabályairól a 82/1988 (XII. 12.) MT rendelet (MT rendelet) gondoskodott. 1990. január 1-jén hatályba lépett az 1989. évi XLV. törvény a magánszemélyek jövedelemadójáról (2. Szja tv.). A magyarországi társadalmi, politikai, gazdasági rendszerváltozás után 1992. január 1-jén lépett hatályba az 1991. évi XC. törvény a magánszemélyek jövedelemadójáról (3. Szja tv.). Öt év alatt három szja volt hatályban!

A közigazgatási bírászkodás kiteljesedése magával hozta az szja pereket. A vizsgált időszakban 16 érdemi ügy indult a Legfelsőbb Bíróságon (LB). A törvényeségi óvás helyett 1993. január 1-jétől a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III.

¹ A közigazgatási áfa perekről (*Traveller in time*) a *Harminckét lap, amely megrengette a világot* című kötetben (Soproni Egyetemi Kiadó, 2019, 223-243. o.).

törvénnyel (továbbiakban Pp.) bevezetett felülvizsgálati kérelem tette lehetővé, hogy a felek alanyi jogon kérjék a jogerős döntés felülvizsgálatát. Az első ügyben a legfőbb ügyész törvényességi óvatát nyújtott be perújítási kérelmet elutasító jogerős végzés ellen², az alperesi határozat 644.540,-Ft megfizetésére kötelezte a felperest helytelen költségelszámolás miatt.

Az 1993-ban indult ügyek főleg az adómentességet érintették, így a 2. Szja tv. 35. § (1) bekezdése a) pontja alapján, amely szerint jövedelemcsökkentő részvényjegyzés. Két elvet fektetett le az LB. Az egyik: a törvény alkalmazása szempontjából nem a fizikai birtoklásnak van jelentősége, hanem a részvény feletti rendelkezési jogának.³ A másik, hogy a jogszabály csak a készpénz formájában befektetett összeg után engedélyezi az adóalap csökkentését, a kincstárjegy – mint Kft. pénzbeni betét – esetén nem.⁴ Az LB a találmány értékesítésének adómentességét szabályozó 2. Szja tv. 7. §. 35. pontját nemcsak a fajta előállítására, hanem nemesítése esetén is alkalmazhatónak találta⁵. A felperes és a beavatkozó által kötött biztosítás nem tisztán kockázati (halál esetére szóló) biztosítás, ezért az a 2. Szja tv. 7. § (2) bekezdés 48. pontja alapján nem adómentes.⁶

Az LB rögzítette, hogy az osztrák cégtől kapott jövedelem adóköteles, mert az belföldön létesített munkaviszonyból származott (belföldi illetékességű adóalanyiság).⁷ Az adóhatóság bizonyította, hogy a gmk részéről a magánszemély részére kifizetés történt, így az adóztatandó bevétel.⁸ Az LB vizsgálta, hogy alkalmazható-e becslési eljárás: a hulladékfelvásárló adózó hiányos vételi jegyei esetében, illetve az üzleti kalkuláció ellenőrzésénél (árbevétel, kiadás).⁹

Látható, hogy már a kezdeteknél megjelentek azok az ügyek, amelyek a jövőben visszatérő jogkérdések lesznek: adóalanyiság, bevétel, költség, adómentesség, adóalap-becslés.

2 K2542792

3 K2596493

4 K2542293

5 K2589893

6 K2574693

7 K2512993

8 K2534393

9 K2571093, K2568793

12.2. Sorozatperek – 1996-1997

Az 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról (4. Sza tv.) 1996. január 1-jén lépett hatályba, de a vizsgált időszakban még a 3. Sza tv.-t kellett inkább alkalmazni. 92 ügy érkezett, amelyből 6 nem érintette kifejezetten az szja-t. Ezeket az éveket nyugodtan nevezhetjük a „sorozatperek” időszakának. A vizsgálandó 86 ügyből 77 ügyet három jogkérdés érintett, az alsó fokú bíróságokon pedig több száz hasonló ügy volt folyamatban. Az akkor hatályos Alkotmány 47. § (2) bekezdése értelmében a Legfelsőbb Bíróság biztosítja a bíróságok jogalkalmazásának egységét, jogegységi határozatai a bíróságokra kötelezőek. A jogegységi határozat jogintézményét az 1997. évi LXVI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról vezette be. A 29. § (1) bekezdés a) pontja értelmében jogegységi eljárásnak akkor van helye, ha a joggyakorlat továbbfejlesztése vagy az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében elvi kérdésben jogegységi határozat meghozatala szükséges. Végül is a három sorozatper típusból kettőben született jogegységi határozat:

A 3. Sza tv. 34.§. (1) bekezdés a) pontja lehetővé tette a belföldi székhelyű alapítvány céljára átadott összeg összjövedelem csökkentő tételként való figyelembevételét. 1995-től a 3. Sza tv.-t módosító 1994. évi LXXXII. törvény az „Összjövedelem csökkentő tételek” helyett az „Adókedvezmények” címszó alatt sorolta fel a számított adóból levonható kedvezményeket. Az alapítványi befizetésekkel kapcsolatos mentességét ezt követően a 38/A § (1) bekezdés i) pontja szabályozta. Változás volt, hogy kizárta, hogy az adományozott összeget akár közvetlenül, akár valamely szolgáltatással összefüggésben vagyoni előny megszerzése vagy nyújtása érdekében adják. A tényállás szerint a magánszemély az alapítvány részére befizetést eszközölt, majd ugyanezen alapítványtól maga, vagy hozzátartozója hasonló értékű szolgáltatást kapott. A befizetést nem, vagy csak részben teljesítette az adókedvezményt igénybe venni kívánó magánszemély, a fennmaradó részt nevében más (pl. egyesület) fizette be. A felmerült jogvitát az 1/1998. KJE számú jogegységi határozat zárta le:

„1. A magánszemélyek jövedelemadójáról szóló 1993. évi CI. törvénnyel módosított 1991. évi XC. törvény 34. §-a /1/ bekezdésének a/ pontja alapján az adóalap megállapításakor az összjövedelemből a belföldi székhelyű alapítvány céljára átadott összeg – a rendeltetésszerű joggyakorlás elvére figyelemmel – csak akkor

vonható le, ha a befizetés a magánszemély vagyonának tényleges csökkenését eredményezi.

2. Adókedvezmény igénybevételét nem zárja ki, ha az adományozás vagyoni előny érdekében történik. Az adományozott összeg összjövedelmet csökkentő levonására akkor nem kerülhet sor, ha az összeget az alapítvány által - közvetlenül vagy közvetve - nyújtott vagyoni előny megszerzése, vagy nyújtása érdekében fizetik be.”

A jogegységi határozat meghozatala után a bíróságok azt vizsgálták, hogy ténylegesen ki fizette be a támogatást, az adózó az alapítvány részére történő befizetésekor előre tudta, vagy tudhatta, hogy részére az alapítvány névértékű pénzbeli juttatást fog nyújtani. A legtöbb esetben megállapítható volt, hogy a pénzt vagy más fizette be (egyesület)¹⁰, vagy a magánszemély előre tudta, hogy a befizetett pénzt ő, vagy hozzátartozója, vagy a tulajdonában lévő gazdasági társaság fogja visszakapni¹¹.

A 3. Sza tv. 38/A § (1) bekezdés k) pontja 1995-ben vezette be, hogy az adóból levonható volt a szövetkezet tagja által 1995. december 31-ig a saját szövetkezete üzletrészenek megvásárlására fordított összeg 30%-a, feltéve, hogy a tag az adóévben a saját szövetkezete üzletrészt részben vagy egészben nem idegenítette el. A leggyakoribb tényállás, hogy a szövetkezet tagja nem készpénzzel vásárolta meg a saját szövetkezete üzletrészt, hanem értékpapírral (kárptótlási jeggyel) egyenlítette ki. Az APEH álláspontja az volt, hogy a szövetkezeti üzletrész megvásárlására fordított összeg készpénz formájában kell, hogy megjelenjen. Ebben a jogkérdésben született a 2/1998. KJE számú jogegységi határozat.

„A magánszemélyek jövedelemadójáról szóló 1994. évi LXXXII. törvénnyel módosított 1991. évi XC. törvény 38/A. §-a /1/ bekezdésének k/ pontja alapján a megállapított adóból levonható a szövetkezet tagja által 1995. december 31-ig a saját szövetkezete üzletrészenek megvásárlására fordított összeg 30 százaléka akkor is, ha a szövetkezeti üzletrészt a szövetkezet tagja kárptótlási jegy vagy más értékpapír ellenében szerzi meg. Ebből következően a szövetkezeti üzletrész megszerzésére fordított összeget a szövetkezeti tag nem csak készpénz nyújtásával, hanem kárptótlási jegy, vagy más értékpapír formájában is befizetheti és az így befizetett összeg után is élhet adólevonási jogával.”

¹⁰ Kfv.III.27667/1997

¹¹ Kfv.II.28.466/1997

A bíróságok ezután azt vizsgálták, hogy az adózó jogszerűen jutott-e hozzá a kárpótlási jegyekhez. Ha igen, jogszerűnek ítélték meg az adókedvezmény igénybevétele¹², még akkor is, ha a kárpótlási jegy névértéket meghaladó értékben történő értékesítése fejében történt a szövetkezeti üzletrész vásárlás¹³. Ahol a kárpótlási jegy vétele nem volt bizonyított¹⁴, vagy színlelt, semmis szerződéses láncolatot állapítottak meg, ott nem (a felperes kárpótlási jegyet vásárolt, melyet csak részben fizetett meg, aznap eladta a teljes vételárért, ezért üzletrészt vásárolt, és ugyanaznap az üzletrészt előleggel biztosított üzletrész eladási szerződéssel eladta azzal, hogy a tulajdonjoga még öt hónapig fennmarad).¹⁵

A nyugdíjagnál a felosztó-kirovó rendszer gazdaságilag fenntarthatatlanná vált, ezért támogatták az önkéntes nyugdíjpénztárak működését. Az 1993. évi XCVI. törvény az Önkéntes Kölcsönös Biztosító Pénztárakról alapján megkezdődött pénztárak alapítása. Ezt ösztönözve a 3. Sza tv. 38/A. § (1) bekezdés d) pontja szerint az adóból levonható az önkéntes kölcsönös biztosító pénztár(ak)ba a magánszemély tag, illetőleg a magánszemély tag javára a munkáltató által az adóévben befizetett összegnek kiegészítő nyugdíjpénztár esetében az 50 százaléka, a kiegészítő önszegélyező pénztár és egészségpénztár esetében a 25 százaléka, de együttesen legfeljebb 100 ezer forint. Ebből az ügyfajtából nem volt olyan sok, de társadalmilag érzékeny réteget érintett. A Nyugdíjpénztár alapszabálymódosításként a nyugdíjas pénztártagokra vonatkozóan „visszatérítési” rendszert fogadott el. Ennek alapján a nyugdíjas pl. 100.000 Ft egyéni tagdíj befizetést és 1.000 Ft belépési díjat teljesített, majd rövid időn belül 90.000 Ft egyösszegű nyugdíj szolgáltatásra vált jogosulttá. Az adóhatóság ezt a rendszert törvénysértőnek, a pénztár és a tagok közötti tagsági jogviszony létesítésére vonatkozó megállapodásokat érvénytelennek, a konstrukció egyedüli céljának az adókedvezmény igénybevétele tekintette. A jogegységi eljárás akár 4-5 hónapig is eltarthat, de olyan jelentős volt a társadalmi érdeklődés (vagy nyomás), hogy a jogegységi eljárás megindítása helyett az LB egyik ítélkező tanácsa döntött egy konkrét ügyben, amely aztán iránymutató döntésként befolyásolhatta a bíróságok ítélkezési tevékenységét.

¹² Kfv.I.28.383/1997

¹³ Kfv.II.28.386/1997

¹⁴ Kfv.V.28.511/1997

¹⁵ Kfv.V.28.465/1997

Ebben az ítéletében¹⁶ az LB a felperes keresetének helyt adott az alábbiakban kifejtett elvi érvek alapján:

„A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint az adókedvezmény igénybevételének elbírálásánál az nem bír jelentőséggel, hogy a felperes a nyugdíj szolgáltatást milyen várakozási idő leteltét követően vette igénybe, illetőleg, hogy az általa eszközölt befizetés egyéni számláján ténylegesen jóváírásra került-e vagy sem, mert ezen körülményeket az adójogszabály a kedvezmény igénybevételéhez feltételként nem kívánta meg.”

„A felperes szándéka tagsági viszony létesítésére irányult, az ezzel kapcsolatosan tett jognyilatkozata színleltnek nem minősíthető. Ugyancsak a tagsági viszony létesítésére irányult a Pénztár nyilatkozata is, kétoldalú színlelésről, vagy leplezett szerződésről ezért nem lehetett szó”

Érdekesebb ügyek: az Alapítvány működése során szerzett juttatás nem ajándék, hanem piramisjáték¹⁷. Az átvállalt és a felperesek helyett megfizetett, részükre jóváírt kamat bevételnek minősül¹⁸. Nádaratásnál a felperes nem mezőgazdasági kistermelő, tevékenysége nem növénytermesztés, nincs adókedvezmény¹⁹. A kölcsön utáni kamatból származó jövedelem bevallása, befizetése a kölcsönadó magánszemély kötelezettsége²⁰. A törzstőke felemelése a gazdasági társaság tagjánál a jóváírás napjával keletkeztet adóköteles jövedelmet²¹.

12.3. Üzemanyag-megtakarítás – 2002-2003

Egyeduralkodóvá vált a 4. Szja tv. alkalmazása. A Pp. 1999. január 1-jei módosítása következtében az elsőfokú közigazgatási ítélezés megyei bírósági szintre került, az ítélet elleni fellebbezés – kivételekkel – megszűnt. Az LB Közigazgatási Kollégiumában csak két tanács tárgyalt pénzügyi tárgyú pereket, ezzel a jogalkalmazás egységesebbé válhatott. A Pp. módosításával 2002. január 1-jétől a felülvizsgálati eljárásban bevezetésre került a „befogadási eljárás”, amely az Alkotmánybíróság 42/2004 (XI.9) határozatáig volt hatályban, amely megsemmisítette.

16 Kfv.II.27.666/1997

17 K28.019/1996

18 K28.247/1996

19 K27.219/1996

20 Kfv.II.28.646/1997

21 Kfv.III.28.467/1997

A vizsgált időszakban 34 ügy indult, ebből 8 ügy alapvetően nem szja-t érintett, 6 esetben az LB a kérdést nem tekintette elvi jelentőségűnek, ezért azt elutasította.

Kifutottak a sorozatperek, két jellemző témát lehet megemlíteni. Az első esetben az volt a jogkérdés, hogy a munkáltató által üzemanyag megtakarítás címen kifizetett összeg mikor adómentes juttatás. Befolyásolja-e a jogi helyzetet, hogy a munkavállaló a gépjárművet ténylegesen használja-e? Az adóhatóság a munkáltatót²², és a munkavállalót is fizetésére kötelezte²³. 1996. január 1. - 2002. december 31. között négyszer módosították az 4. Szja tv. 25.§ (2) bekezdés a) pontját.

Az LB rámutatott arra, hogy az Szja tv. 25. § (2) bekezdésének a) pontja az egyes időszakokban a személyi körhöz tartozó konkrét személyeket kifejezetten megjelölte, vagy oly módon írta körül, hogy a szövegezés alapján e körbe tartozónak csak meghatározott személyeket lehetett tekinteni. Az 1998. január 1-től 2001. január 1-ig hatályos szabályozás azonban nem határozta meg konkrétan azon magánszemélyek körét, akiknél az üzemanyag megtakarításból származó összeg nem minősül bevételnek, és az üzemanyag megtakarítás fogalmából, az elszámolás módjából sem következik a foglalkozáshoz való kötöttség. (A forgalmi ügyintéző felperes pernyertes lett, noha az üzemanyag megtakarítást elérő gépjárműveket nem vezette.)²⁴

A másik ügytípusban az adózó ún. „Vállalati gondoskodás” csoportos kockázati életbiztosítási szerződést kötött egy biztosítóval, melyben az életkort, illetve egyéb kockázati tényezőket figyelmen kívül hagyták. Az adózó egy hét után a szerződői jogait a biztosított személyekre ellenszolgáltatás nélkül átruházta, akik a szerződést nem tartották fenn. A biztosító egy nap múlva visszavásárolta, a kifizetett összegből a biztosító 40%-os adóelőleget vont le. Abban a jogkérdésben kellett dönteni, hogy mi tekintendő járulékalapnak: a munkáltató által befizetett díj összege, vagy a visszavásárlási összeg.

Az LB rögzítette, hogy a konstrukció nem a foglalkoztatottak biztosítását szolgáltatta, az adó- és járulékkerhek megfizetése nélküli munkajövedelem. Ebből következően a megszerzés időpontja az a nap, amikor a magánszemély a bevételhez hozzájut, vagy az a rendelkezésére áll, amikor szerződőként a felperes

²² Kfv.I.35.278/2003/7

²³ Kfv.I.35.194/2003/, Kfv.I.35.200/2003/6

²⁴ Kfv.I.35.199/2003/6

helyébe léptek.²⁵ Az LB azt állapította meg, hogy a munkáltató által kifizetett biztosítás egyösszegű díja, mint a munkaviszony alapján juttatott összeg minősül járulékalapnak.

A közcélú adományozónak adókedvezmény nem jár, ha a befizetés csak látszólagos, vagy látszólagosan szolgálja a közcélú adomány fogalmát.²⁶ A gépkocsinyeremény betétek sorsolásából származó, magánszemélyeket megillető tárgynyeremény a 4. Sza tv. 65. § és 76. §-ai szerint nem minősül kamatnak, és nem tekinthető ajándéksorsolásnak sem.²⁷ Gyermekorvos egyéni vállalkozó esetében az a számla, amely részben is a személyes szükségleteinek kielégítését szolgálja, vagy nem hozható összefüggésbe a bevételszerző tevékenységgel (pl. HVG előfizetés, klubkártya, cipész számla) költségelszámolás alapjául nem szolgálhat.²⁸ Nem valós számlákat nem lehet költségként elszámolni, az szája-nál nem alkalmazható az Áfa tv. 44. § (5) bekezdése (kellő körültekintés).²⁹

12.4. Becslés – vagyonosodás – 2009

Az időszakot jellemző, az alcímében szereplő elnevezés csalóka, mert a „becslés” nem ellenőrzési fajta, hanem a 2003. évi XCII. törvény az adózás rendjéről (Art.) alapján bizonyítási módszer. Az Art. a „vagyongyarapodás”, vagy „életvitelére fordított kiadások” elnevezést használja, de a köznyelvben végül is a „vagyonosodási ügy” honosodott meg. A történet nem ebben az évben kezdődött, hanem 2007-ben. Korábban évi 500-600 vagyonosodási vizsgálat volt (2004: 585, 2005: 610). Az akkori kormányfő 2006. június 10-én jelentette be, hogy az APEH 2007-től kezdve évente nem pár száz, hanem legalább tízezer vagyonosodási vizsgálatot fog elvégezni. Így is lett, az APEH 2007-ben 11.095 db tényleges vizsgálatot folytatott le. 2008-ban 6.061 db-ot. (Váczi, 2009, 2) A több, mit hússzorosára növekedett ellenőrzések miatt robbanásszerűen megnöttek az ilyen perek.

Ez a visszatekintés nem alkalmas arra, hogy valamennyi kérdést bemutassam. Néhány elvi jellegű megállapítás. Az LB már korán kifejtette, hogy a vagyongyarapodás, a kiadások és a jövedelem vizsgálata nem ellenőrzési fajta, a bevallások

²⁵ Kfv.I.35.582/2003/2

²⁶ Kfv.IV.35.036/2002/6

²⁷ Kfv.I.35.342/2002/10

²⁸ Kfv.I.35.311/2002/6

²⁹ Kfv.I.35.376/2003/5

utólagos ellenőrzésének részét képezi.³⁰ A megbízólevél meghatározott időszak bevallásának utólagos vizsgálatáról szól, és az ellenőrzés adatai alapján fordulhat át becslési eljárássá, amelynek alkalmazásáról az adóhatóságnak külön értesítési kötelezettsége nincs.³¹ Vitatott volt, hogy az adóhatóság éves mérleget állítson fel, vagy idősoros, ún. cash flow mérleget alkalmazzon. Az utóbbi vált uralkodóvá, melynek lényege, hogy a kiadáskor kell, hogy megtakarítással rendelkezzen az adózó, nem később.³² (Pl. a január 5-én kifizetett ingatlanvásárlás fedezetéül nem hivatkozhat május 5-én kapott kölcsönre.)

Az LB egyértelműen leszögezte, hogy a vagyonosodási eljárásban a bizonyítási teher már a közigazgatási eljárásban megfordul. Az Art. 109. § (1) bekezdése alapján az adóhatóságnak kell bizonyítani a becslési eljárás alkalmazásának fennállását, ezt követően a (3) bekezdése alapján a becsléssel megállapított adóalaptól való eltérést az adózó hitelt érdemlő adatokkal igazolhatja. Az adózó érdekkörében áll az eltérés bizonyítása, ennek elmaradása/sikertelensége az adózó hátrányára esik.³³ Hitelt érdemlő adatnak csak az olyan adat minősül, amely ellenőrizhető, egyértelműen azonosítható, valóságtartalma megfelelően alátámasztott, formája, tartalma, jellege, más adatokkal történő egybevetethetősége és alátámasztottsága folytán alkalmas az igazolni kívánt konkrét tény alátámasztására.³⁴ Az LB kifejtette, hogy az adóhatóság az adózó által előadott tények, adatok valóságtartalmát az adó megállapításához való jog elévülési idejét megelőző időszakra vonatkozóan is vizsgálhatja, ha az adózó állítása szerint vagyongyarapodásának forrása ezen időszakban keletkezett (az elévült időszakban megszerzett jövedelem nem adóztatható, de vizsgálható, hogy tényleg megszerezte-e).³⁵ Az adózónak nem csak a forrás megszerzését, hanem a rendelkezésre állást is bizonyítani kell, hogy az általa hivatkozott forrásból fedezte a vitatott költséget.³⁶

Az ügyek jelentős részében a pénzforgalmi mérleget használták, melynek kiindulópontja a nyitómérleg, vagyis, hogy az adózó a vizsgált időszak kezdetén mennyi jövedelemmel rendelkezett. Ennek alkalmazása esetén a bankszámlán

30 Kfv.V.35.512/2009/7

31 Kfv.V.35.004/2009/9

32 Kfv.I.35.305/2009/5

33 Kfv.I.35.033/2009/5

34 Kfv.V.35.054/2009/5

35 Kfv. I.35.033/2009/5

36 Kfv. I. 35.133/2009/3

lévő pénzt figyelmen kívül kell hagyni, mert nem az a kérdés, hogy ott mennyi megtakarítása volt, hanem az, hogy lehetett-e a kiadás forrása. Ezt akkor kellett figyelembe venni, ha abból átutalással kiadást fizetett, vagy készpénzben felvette (szabad forrás).

A széfben, párnacihában tartott pénzt sem fogadta el a bíróság a fentebb hivatkozott hitelt érdemlő bizonyítottság hiánya miatt. Az is szempont volt, hogy a hivatkozott jövedelemszerzés és a vizsgált adóév között mennyi idő telt el. Nem okszerűtlen az a következtetés, hogy a visszaadott kölcsön 1,5 év múlva nem állt a felperes rendelkezésére.³⁷ Az LB azt is kimunkálta, hogy a felperes hivatkozhat a keresetében új forrásra, de a keresetváltoztatás tilalmába ütközően később a perben újabb forrást nem jelölhet meg kiadásainak fedezeteként.³⁸ Ettől meg kell különböztetni, amikor az adóigazgatási eljárásban/keresetben hivatkozott forrás tekintetében újabb bizonyítékokat tár fel, vagy bizonyítási indítványt terjeszt elő, mert erre lehetősége van.³⁹

Vitatott kérdés volt a házastárs vagyonának figyelembe vehetősége, kezdetben az LB gyakorlata sem volt megengedő. Azt leszögezte, hogy a házastárs bevételeire nem elég hivatkozni, hitelt érdemlően kellett bizonyítani, hogy azt az adózó kiadásainak fedezeteként használták fel.⁴⁰ Az LB gyakorlata is fejlődött, amikor azon az állásponton volt, hogy nem mellőzhető annak vizsgálata, hogy a házastárs külön vagyonának értékesítéséből származó bevétel valóban az adózó kiadásainak forrásaként szolgált-e.⁴¹ Az adóhatóság a KSH adatai alapján vette figyelembe a megélhetésre fordított éves kiadások összegét. A felperesek arra hivatkoztak, hogy esetükben ez ténylegesen kevesebb, így kevesebb forrást kell igazolniuk. Az LB szerint az eltérő adatokat az adózónak kell bizonyítania. (A felperes nem tárt elő és nem nyújtott be olyan bizonyítékot, amely az általa és a felesége által az életvitelükkel kapcsolatosan előadottakkal összevethető lett volna, kimutatása nem részletes, a közölt adatai semmivel sem alátámasztottak.)⁴² Az okirattal bizonyítani kívánt kölcsönszerződés kérdése: a nem teljes bizonyító erejű magánokirattal is lehet hitelt érdemlően bizonyítani, és fordítva is. Teljes bizonyító

37 Kfv: I. 35.197/2009/9

38 Kfv: I. 35.537/2009/5

39 Kfv: V. 35.002/2009/5

40 Kfv: I.35.385/2009/5

41 Kfv: I.35.333/2009/7

42 Kfv: I.35.133/2009/3

erejű magánokirattal szemben is meg lehet állapítani a hitelt érdemlőség hiányát. A bizonyítást nem önmagában az okirat formája dönti el.⁴³

Ebben az időszakban vizsgált perek közül többnek az elszámolható költség volt az alapmotívuma. Alaptétel, hogy költségelszámolás jogszerűségét csak akkor lehet elfogadni, ha az adózó bevételszerző tevékenységével közvetlenül összefügg. Az egyik ügyben az adózó a hozzátartozójával kötött bérleti szerződés díját számolta el, de az adóhatóság azért nem fogadta el, mert szerinte ingyenessen is köthettek volna ilyen szerződést. Az LB szerint, ha nem tudja bizonyítani a színleltséget, ez nem lehet értékelési szempont.⁴⁴ A cégautó kizárólagos üzleti célú használatát továbbra is csak az óra állását teljesen lefedő hiteles útnyilvántartás igazolhatta.⁴⁵ Válogatott labdarúgó esetén az LB megállapította, hogy a vállalkozási tevékenysége körében a pénzügyi, és üzletviteli szolgáltatások számlái nem, de az igénybe vett reklámtevékenység számlái figyelembe vehetők.⁴⁶ Érdekes ügy volt, hogy az ismert tévéműsor-vezető esetében a fodrászati, kozmetikai szolgáltatások igénybevétele, a fellépő ruhák vásárlása körében az adózó tanúkkal bizonyíthatta, hogy azok részben sem szolgálták személyes szükségleteinek kielégítését (kifejezetten fellépő ruhák, sminkes voltak).⁴⁷ Bérleti díjhoz kapcsolódó költség kétszeres elszámolása történik, amikor a lakásbérleti szerződés szerint a bérleti díj magába foglalta a rezsi költséget (az adózó a rezsi költséget külön is elszámolta).⁴⁸

Már megjelent az az ügýtípus, amely majd 2015 után átveszi a vezető szerepet, a gazdálkodó szervezet bankszámlájáról felvett pénz szja szerinti megítélése. Ezt részletesebben majd ott ismertetem. További érdekes ügyek: építési, lakásvásárlási célra – hitelintézet közreműködésével adott – munkáltatói kölcsön visszafizetésére szolgáló bankszámla költségének munkáltatói átvállalása a dolgozó egyéb jövedelmének minősül.⁴⁹ A kisajátítást pótló adásvétellel az ingatlan tulajdonjogát közérdekű célra szerzik meg, amelyért azonnali, teljes és feltétlen kártalanítás jár. A kártalanításként kapott összeg ugyanúgy adómentes, mintha

43 Kfv.I.35.531/2009/3

44 Kfv.I.35.225/2009/7

45 Kfv.V.35.072/2009/6

46 Kfv.V.35.074/2009/5

47 Kfv.I.35.407/2009/13

48 Kfv.I.35.405/2009/6

49 Kfv.I.35.095/2009/5

határozattal történt volna a kisajátítás.⁵⁰ Az árendedmény vagy természetbeni juttatás elkülönítésénél a már meglévő vevőkör értesítése a törvényben meghatározott „bárki” és a „nyilvános körülmény” feltételeknek nem felel meg.⁵¹ Ingatlan értékesítésénél akkor is a szerződés földhivatali benyújtásának időpontja számít a teljes összeg szja fizetési kötelezettségénél, ha a vételár egy részét ekkor nem fizetik meg.⁵²

12.5. Jogelemzőcsoport – 2013

A folyamatosan csökkenő vagyonosodási vizsgálatok és a költségelszámolások mellé felzárkózott a webes ingóértékesítések szja megítélése is. A 43 db szja ügy 1/3-ad részét ez a három ügýtípus adta ki.

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) 25. cikk (1) bekezdése értelmében a legfőbb bírósági szerv a Kúria, amely a (3) bekezdés alapján biztosítja a bíróságok jogalkalmazásának egységét. A 2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról 24.§ (1) bekezdés d) pontja és 25. § alapján a Kúria a feladatának ellátása körében joggyakorlat elemzést folytat jogerősen befejezett ügyekben, ennek keretében feltárja és vizsgálja a bíróságok ítélkezési gyakorlatát. A Kúria elnöke 2013-ban a személyi jövedelemadó megállapítása során alkalmazott becslési eljárással kapcsolatos ítélkezési gyakorlat vizsgálatára joggyakorlat elemző csoport felállítását rendelte el, melynek tagja voltam.

A több mint egy évig tartó szakmai munka végén az Összefoglaló vélemény elfogadása és jóváhagyása után felkerült a Kúria honlapjára. A 114 oldalas elemzés több esetben hivatkozásként szerepel a peres felek beadványaiban. A vizsgált perekkel érintett időszak a 2000-2009-es évek voltak, de jellemzően a 2003-2007-es évek. Meg sem kíséreltem felsorolni valamennyi érintett jogkérdést, csak ízelítőként néhányat. Elemezte a becslést, mint módszert, az ún. teljességi nyilatkozatot, az idősoros készpénzforgalmi kimutatást, a nyitótételt, a becslés jogalapja fennállásáról szóló értesítési kötelezettséget. Vizsgálta a leggyakoribb forráshivatkozásokat: kölcsön, tagi kölcsön, ajándékozás, házastársi vagyonszösség, vállalkozói kivét. A költségek tekintetében érintette az építkezés költségét, a KSH létminimumértékek alkalmazását. Kitért a kapcsolódó vizsgálatokra, a külföldi jogsegély/nemzetközi megkeresésre, a közigazgatási (adóhatósági) el-

⁵⁰ Kfv.I.35.300/2009/10

⁵¹ Kfv.I.35.425/2009/10

⁵² Kfv.I.35.511/2009/7

járás és a büntetőeljárás kapcsolatára. Legfontosabb megállapításait az Összegző megállapításokban fejtette ki.

Javasolta az Art. kiegészítését az ún. teljességi nyilatkozattétel körében. Szükségesnek ítélte a bizonyítási teher megfordulását jelentő eljárási szakaszhatár meghatározását, és az értesítési kötelezettség szabályozását. A jogalkotó az elsőnek a 2016. évi CXXV. törvény az egyes adótörvények és más kapcsolódó törvények módosításáról 184. §-ával tett eleget, amely kiegészítette az Art.-ot: „Teljességi nyilatkozat” alcímmel (93/A. §). Ugyanezen törvény 185. § pedig kiegészítette az Art. 108. §-t az (1a) bekezdéssel, amely előírta a becslés alkalmazásáról a kötelező írásbeli tájékoztatást.

Egy később érvényesülő jogszabályváltozásra is felhívom a figyelmet, ez a kötétt bizonyítás bevezetése volt. Az egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2006. évi LXI. törvény 120. § az Art. 109. § (3) bekezdésének helyébe új rendelkezést iktatott be. Ha az adózó nyilatkozata szerint a vagyongyarapodás forrását az adó megállapításához való jog elévülési idejét megelőzően szerezte meg, a vagyongyarapodás forrásának, a szerzés tényének és időpontjának igazolásaként csak a jogszabályban felsorolt bizonyítási eszközök szolgálhatnak. A hatályba léptető 239.§ (5) bekezdésére figyelemmel azokban az ellenőrzési eljárásokban kell alkalmazni, amelyekben az adózó nyilatkozatában megjelölt vagyongyarapodás forrásának megszerzésére 2006. szeptember 15. napját követően került sor. Az ötéves elévülési időt figyelembe véve először a 2013-ban megindult adóigazgatási eljárásokban alkalmazták.

A költségelszámolás: az üzleti utak elszámolása kiküldetési rendelvénny hiányában nem alkalmazható.⁵³ Tételes költségelszámolás esetén felmerült költséget bizonylattal kell igazolni.⁵⁴ A költség bevételszerző tevékenységgel való közvetlen kapcsolatát az adózónak hitelt érdemlő bizonyítékokkal kell igazolnia.⁵⁵ Az ingó vagyontárgyak megszerzésével szemben elszámolható költségek körét a jogszabály pontosan meghatározza, ezek közé sem a gépjárműadó, sem a műszaki vizsga nem sorolható be.⁵⁶ A céges telefonok magáncélú használata elszámolásához választott módszert az adózónak dokumentálnia kell.⁵⁷

⁵³ Kfv.VI.35.010/2013/5

⁵⁴ Kfv.I.35.391/2013/4

⁵⁵ Kfv.V.35.436/2013/5

⁵⁶ Kfv.I.35.693/2013/4

⁵⁷ Kfv.I.35.763/2013/5

A világháló elterjedésével megjelentek azok a weboldalak, amelyeken ingóságok eladását lehetett meghirdetni. Ez akkor került a NAV látókörébe, amikor kiderült, hogy egyesek akár évi több száz ingóságot értékesítenek, vitattottá vált ezek szja szerinti megítélése. Mivel leginkább a vatera.hu weboldalt érintették az ügyek, a jogi köznyelv „vaterás ügyek”-ként kezdte emlegetni. A 4. Sza tv. 58.§ (8) bekezdése alapján nem lehetett alkalmazni a különadózó jövedelem szabályait, ha az ingó vagyontárgy átruházása rendszeresen vagy üzletszerűen végzett tevékenység (gazdasági tevékenység) keretében történt. A 2004. évi CI. törvény az adókról, járulékokról és egyéb költségvetési befizetésekről szóló törvények módosításáról 300. § (4) bekezdés 35. pontja a 4. Sza tv. 58. § (8) bekezdésébe beiktatta *„E rendelkezés alkalmazásában üzletszerű az átruházás, ha ellenérték fejében történik, és az ügylettel kapcsolatban a magánszemélynek az általános forgalmi adó szabályszerűen bejelentkezett alanyaként adólevonási joga megnyílik.”* szövegrészt.

Az indokolása: *„A törvény – összhangban az ingatlan, vagyoni értékű jog üzletszerű átruházására vonatkozó, 2005. január 1-jétől hatályos rendelkezéseinek „üzletszerűség” fogalmával – ingó vagyontárgy esetében újrafogalmazza az üzletszerűség kritériumát.”*

Csak az volt a baj, hogy törvénybe nem került beiktatásra az ingatlan, vagyoni értékű jog üzletszerű átruházására vonatkozó szabály. A tervezet 5.§ (5) bekezdése még tartalmazza, hogy a 4. Sza tv. 28. § kiegészül a (17)-(18) bekezdéssel⁵⁸ (egyéb jövedelem az üzletszerűen történő ingatlan-átruházásból (...) bevétel), de az elfogadott törvényből kimaradt, így a törvényi indoklás nem létező módosításra hivatkozik. A kiegészítés jogkövető magatartást feltételez (áfa alanyaként bejelentkezés), de megteremtette azt a kiskaput, hogy a nem jogkövető (különadózó) jobban járt, mint a jogkövető (önálló tevékenységből származó jövedelem). Ezen ügyekben azt kellett elbírálni, hogy az áfa alanyaként be nem jelentkezést miként kell értékelni. A Kfv.I.35.721/2011/6. ítélet az alperesnek, a Kfv.V.35.202/2012/13. ítélet a felperesnek adott igazat. Az eltérő jogértelmezésre figyelemmel született meg a 3/2013. számú KMJE jogegységi határozat: *„A 2011. december 31-ig hatályos adójogi szabályozás szerint gazdasági tevékenység keretében folytatott ingó vagyontárgy értékesítés üzletszerű, és*

⁵⁸ <https://www.parlament.hu/irom37/11621/11621.pdf> (2020.05. 03. letöltés)

utána az adózónak akkor is az Szja tv. 58. § (8) bekezdésében foglaltak szerint kell – önálló tevékenységből származó jövedelem szabályai szerint – személyi jövedelemadót fizetni, ha az áfa alanyaként való bejelentkezést elmulasztotta, és így az áfa levonási joga nem nyílt meg.”

Legfontosabb megállapítása: „Az Szja tv. a saját szabályrendszerében felhívja az Áfa tv.-t, amikor az üzletszerűség fogalmát az áfa hatálya alá tartozással írja le. Márpedig az áfa fizetési kötelezettség a rendszeresen végzett gazdasági tevékenység után akkor is fennáll, ha az adózó jogkövető módon bejelentkezett és akkor is, ha jogsértően ezt nem tette meg, de meg kellett volna tennie. Tény, hogy az Szja tv. az áfa alá bejelentkezés fogalmát használja, de a bejelentkezés egy adminisztratív aktus (Art.16.§). Rendszeres gazdasági tevékenység folytatása esetén az adózó mindenképp az áfa hatálya alá kerül. Az Szja tv. az üzletszerűséget visszavezette az Áfa. tv.-hez, de ez tartalmi és nem formai okból volt szükséges. Alapvető jogállami elvekkel lenne ellentétes, ha a törvényes előírásokat figyelmen kívül hagyó jogalany egy adminisztratív kötelezettség önkényes megszegésével, az előírt bejelentkezés elmulasztásával a törvényi rendelkezés célját meghiúsíthatná.”

2012. január 1-jétől a 4. Szja tv. 58. § (8) bekezdése helyébe új rendelkezés lépett: „Ha az ingó vagyontárgy átruházása - kivéve, (...) – gazdasági tevékenység [3. § 46. pont] keretében történik, az (1)-(5) bekezdés rendelkezései szerint megállapított jövedelem önálló tevékenységből származó jövedelemnek minősül.” A 4. Szja tv. 3. § 46. pontja: „Gazdasági tevékenység: valamely tevékenység üzletszerű, illetőleg tartós vagy rendszeres jelleggel történő folytatása, amennyiben az ellenérték elérésére irányul, vagy azt eredményezi, és annak végzése független formában történik.” Ez a módosítás a jövőre nézve egyértelműsítette a jogkérdést.

A történetnek még nincs vége. A Zalaegerszegi Törvényszék tanácsa büntetőügyben tett indítványára az Alkotmánybíróság a 2/2016. (II. 8.) AB határozatával 2014. január hó 24. napjára visszaható hatállyal a jogegységi határozatot megsemmisítette, egyben elrendelte a jogegységi határozat alkalmazásával meghozott, jogerős határozattal lezárt büntetőeljárások felülvizsgálat. (A közigazgatási perekről nem rendelkezett!) Az AB szerint a Kúria értelmezése „... azon túl, hogy az Alaptörvény 28. cikkéből nem vezethető le, ellentétben áll a 25. cikk (3) bekezdésével is, amely a jogalkalmazás egységének biztosítására, és nem a jogalkotó vélt, vagy valós mulasztásának jogegységi határozattal történő korrigálására vonatkozó

felhatalmazást tartalmaz. Ezen túlmenően a KJE nyelvi kereteket figyelmen kívül hagyó normaértelmezése az egységes joggyakorlat biztosítása helyett ahhoz vezetett, hogy a jogértelmezés „eloldódott” az értelmezett jogszabálytól, és a törvényhozás talajára tévedve sérti az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdésében deklarált és az Alaptörvény államszervezetre vonatkozó rendelkezéseiben testet öltő hatalommegosztás elvét.” [46] Az AB döntése nyomán olyan vélemény is megfogalmazódott, hogy az AB a nem jogkövetők mellé állt.

Érdekesebb ügyek: az adózó bankszámlájára érkezett befizetések adómentességét az adózónak kell igazolnia.⁵⁹ A lakásszerzési kedvezményt kizárólag az adózó érvényesítheti, az adóhatóság nem.⁶⁰ Az adózó a gépjárműveket független magánszemélyeknek a piaci ár alatt értékesítette, ami természetbeni adóköteles természetbeni juttatásnak minősül.⁶¹

12.6. A gazdasági társaság pénze – 2018-2019

Az sja ellenőrzési eljárásai visszaszorultak, a sorozatpererek megszűntek, a perek csökkentek. A vagyonosodási ügyeknél ezt az Art. változása idézte elő. A módosított Art. 109. § (1) bekezdés alapján kizárólag a Btk. XXXVI., XXXVIII., XXXIX., XL. és XLI. fejezetében szabályozott bűncselekmény nyomozó hatóság részéről fennálló gyanúja esetén tette lehetővé, hogy a vagyonosodási ügyekben az adóhatóság az adó alapját is becsléssel állapítsa meg.

Új típusú vagyonosodási vizsgálatokról kezdtek írni,⁶² de ezek igazából nem feleltek meg a klasszikus vagyonosodási vizsgálatnak.

- Az adózó bankszámlájára utalt pénzhez fűzött megjegyzésből, vagy utaló kilétéből egyértelműen adózás alá eső bevételnek tekinthető.
- A megvalósult, nem adózás alá eső, vagy adómentes ügyletet a NAV átminősíti, és adóztatandó jövedelemszerzést állapít meg.
- Gazdasági társaság bankszámlájáról/házi pénztárából az adózó által felvett pénz jövedelemmé minősítése.

A Kúrián indult 28 ügy közül a harmadik típushoz tartozott az ügyek 61%-a.

⁵⁹ Kfv. V.35.170/2013/10

⁶⁰ Kfv. V.35.498/2013/4

⁶¹ Kfv. V.35.718/2013/6

⁶² https://piacesprofit.hu/kkv_cegblog/vagyonosodasi-vizsgalat-van-is-nincs-is/2/

<http://www.vallalkozo.info/ado-penzugy/uj-vizsgalatokkal-sokkol-a-nav> (2020. 05.03)

Kiindulási ténykérdés: az adózó felvette a pénzt a gazdasági társaság bankszámlájáról/házi pénztárából. A NAV arra hivatkozik, hogy ez a 4. Sza tv 4.§ (1) bekezdése alapján az adózó bevétele/jövedelme. Az adózók esetenként vitatták, hogy megszerezték volna, mert csak ideiglenesen volt náluk, de ezt az érvelést a bíróságok nem osztották. Bizonyítási teher: a Kúria rámutatott arra, amennyiben a felperes nem arra hivatkozott, hogy megszerezte a jövedelmet, de az adómentes, hanem arra, hogy nem szerzett jövedelmet, akkor nem alkalmazható az adómentesség (Art. 99.§ (2) bekezdése szerinti bizonyítási kötelezettség).⁶³ A bírósági gyakorlat is az adózóra helyezte a bizonyítási kötelezettséget, de nem az Art. 99.§ (2) bekezdése alapján, hanem az alábbiak miatt. A gazdasági társaság bankszámlájáról történő készpénzfelvétel az adózó jövedelemének minősül, és szja alá esik mindaddig, amíg az adózó hitelt érdemlően nem bizonyítja, hogy a készpénzzel az Sztv. által előírt módon elszámolt, vagy nem igazolja a pénzeszköz felhasználására vonatkozó közvetlen és pontos következtetéseket megengedő bizonyítékokkal, hogy azt a társaság érdekében használta fel.⁶⁴ A sikeres bizonyítás a gazdasági társaság könyvelése, befizetési pénztárbizonylat, más gazdasági társaság számlája, stb. lenne. Ha a gazdasági társaság könyvelése rendelkezésre áll, akkor az abban foglaltak tartalmi elemzése útján lehet állást foglalni a bankszámláról felvett pénzeszközök magánszemély általi felhasználásáról.⁶⁵ Az ügyek döntő többségében azonban az iratok vagy teljesen hiányoznak, vagy olyan hiányban szenvedtek, hogy azokból nem lehetett a rekonstruálni a működést. Az adózók arra is hivatkoztak, hogy nincs iratmegőrzési kötelezettségük, ha kaptak is elismervényt, nem tartották meg. Máskor azt állították, hogy az ügyvezető kérte meg őket, hogy vegyék ki a pénzt, amiért alkalmanként pénzt igen, de elismervényt nem kaptak. A Kúria rámutatott arra, hogy a gazdasági társaságok bankszámlájáról felvett pénzüsszeget szigorú számadású nyomtatványokkal, dokumentálhatóan kell ki- és bevételezni és könyvelni. A bevételi pénztárbizonylatok szükségesek ahhoz, hogy igazolni lehessen a pénzüsszegek az érintett gazdasági társaságoknak való megfizetését. A gazdasági társaságok bankszámláiról felvett pénzt az ügyvezetőnek dokumentálnia kell, arról könyvelési bizonylatot kell kiállítani, a házipénztárba bevételezni kell, meg kell jelennie a társaság könyvelésében.⁶⁶

⁶³ Kfv.I.35.245/2019/4, Kfv.I.35.328/2018/10

⁶⁴ Kfv.I.35.328/2018/10

⁶⁵ Kfv.I.35.310/2018/8

⁶⁶ Kfv. I. 35.230/2019/4

További ügyek: az ingatlan bérbeadásánál az adószámmal rendelkező magán-személy számviteli bizonylatot köteles kiállítani.⁶⁷ Ingó (régiségek) értékesítésből származó jövedelem meghatározásánál, ha nem beazonosítható, hogy az adózó a műtárgyakat mikor, kitől szerezte meg, a jövedelem a bevétel 25%-a.⁶⁸ A Kúria megállapította, hogy a 2 lakásos ingatlanból kialakított 5 lakás + garázsok elidegenítése nem különadózó jövedelem. Az abból származó jövedelem törvényben meghatározott hányada a személyi jövedelemadó összevont alapjába tartozik, mert a különadózás célja nem valósult meg.⁶⁹

12.7. Zárszó

Mivel a költségvetés egyik forrása a jövőben is az szja lesz, ezért ezek a perek nem fognak eltűnni, legfeljebb átalakulni. Ma még nem tudhatjuk, hogy melyek a bá-bállapotban lévő ügyek, amelyek hamarosan kifejlődve, pillangóként szállnak be a bíróságra.

12.8. Irodalomjegyzék

HAJNAL PÉTER (2019): A közigazgatási áfa perekről (Traveller in time). In: Kenyeres S. – Kovács T. – Vágyi F. R. – Varga J. (szerk.): Harminckét lap, amely megrengette a világot. Százéves a hozzáadottérték-adó rendszere. Soproni Egyetem Kiadó, pp. 223-243.

VÁCZI RITA (2009): Vagyonosodási vizsgálatok pró és kontra. Adóvilág, Komp-konzult Kft., Budapest, 2009. szeptember XIII. évfolyam 10. szám

A Kúria Joggyakorlat-elemző Csoportjának a személyi jövedelemadó megá-lapítása során alkalmazott becslési eljárással kapcsolatos ítélkezési gyakor-lat vizsgálata eredményéről készített Összefoglaló vélemény Letöltve 2020. 05.01. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemenyn_0.pdf

Alkotmánybíróság a 2//2016. (II. 8.) határozata Letöltve 2020. 05. 03. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A16H0002.AB&txtreferer=00000001.txt>

Hazai jogszabályok

Legfelsőbb Bíróság/Kúria ügyei

⁶⁷ Kfv. V. 35.253/2019/8

⁶⁸ Kfv. I. 35.144/2018/6

⁶⁹ Kfv. V. 35.187/2019/9

NAV archív anyagok: https://www.nav.gov.hu/nav/archiv/hirek_sajto/sajtotaj/060531_vagyongyarap.html Letöltve 2020. 05.01.

Az APEH világa 2007 évkönyv, https://nav.gov.hu/nav/archiv/Kiadvanyok/evkonyvek/APEH_vilaga

1/1998 KJE jogegységi határozat Letöltve: 2020. 04. 25. <https://kuria-birosag.hu/hu/joghat/11998-szamu-kje-hatarozat-0>

2/1998 KJE jogegységi határozat Letöltve: 2020. 04. 25. <https://kuria-birosag.hu/hu/joghat/21998-szamu-kje-hatarozat-0>

13. Örökzöld és újdonság a jövedelemadóra elkövetett költségvetési csalás kúriai gyakorlatából

Felelős döntés kiválasztani egy vagy néhány olyan jogértelmezést igénylő kérdést, amely a jövedelmek adózásával, illetve adóztatásával összefüggésben elkövetett költségvetési csalás kúriai ítélkezési gyakorlata körében egyrészt általánosítható tapasztalatokkal szolgálhat, másrészt meghatározó jelentőségű a bíróságok ítélkezési gyakorlatában, hiszen a Kúria szinte minden érdemi döntése joggal tart számot erre a minősítésre. Úgy gondolom mégis, hogy az alább vizsgálandó kérdések jelentősége kiemelkedik a Kúria gyakorlatában is.

Az első kérdés egy örökzöld, amely évtizedek óta újra és újra igényli a Kúria iránymutatását. A második kérdés pedig egy gyökeresen új problémát vetett fel, amelyet a Kúriának is fokozott felelősséggel kellett megvizsgálnia és kreatívan meghatározni az általa alkalmazott büntetőeljárás rendelkezések célját és valódi tartalmát.

13.1. A költségek utólagos elszámolásának lehetősége a jövedelemadó típusú adókra elkövetett költségvetési csalás körében

Aki már hosszabb ideje működik közre az igazságszolgáltatásban, időről időre tapasztalhatja, hogy korábban már eldöntött és letisztult kérdésekben újra és újra felmerülnek ugyanazok a kérdőjelek, amelyeket a bíróságok korábban már eldöntöttek. Ilyen kérdés a jövedelemadók körében a költségvetési csalás elkövetését követően a felmerült költségek utólagos elszámolásának a kérdése.

Kétségtelen, hogy az 1988. január 1. napjával bevezetett új adórendszer alkalmazása során több jogértelmezést igénylő kérdésben hosszabb ideig bizonytalan volt az adócsalás ítélkezési gyakorlata. E kérdésben azonban nem észleltünk

bizonytalanságot. Valójában soha nem volt kétséges, hogy szándékos bűncselekmény elkövetése esetén, a befejezett bűncselekmény megvalósulását követően, a terhelt által bemutatott költségeket igazoló, s ezáltal az adózás alapját képező jövedelem összegét közvetlenül befolyásoló bizonylatok, a büntetőjogi felelősséget már nem befolyásolhatják. Az alábbi példákkal ezt a következetes ítélkezési gyakorlatot igyekszünk bemutatni.

1.

Az állandó bírói gyakorlatot igazolta vissza az EBH 2004.1106. szám alatt közzétett elvi bírósági határozat is. E szerint az adóhatóság szándékos megtévesztése esetén az adózás rendjéről szóló 1990. évi XCI. törvény (továbbiakban: régi Art.) 8. §-ában írt utólagos önellenőrzés az adó-, társadalombiztosítási csalás büntetőjogi következményeinek elhárítására nem alkalmas. Az az adójogszabályból eredeztethető lehetőség ugyanis, hogy az adózó adóbevallási kötelezettségét a korábbi bevallás helyesbítésével pótolja, arra az esetre alkalmazható, amikor a pontatlanság valamely jogszabály helytelen értelmezése, elírás vagy számolási hiba miatt áll elő. Ha azonban az adóalap és ennek megfelelően az adó nem jogszabálynak megfelelő megállapítása és bevallása szándékos magatartásra, az adóhatóság megtévesztésére vezethető vissza, akkor az önellenőrzés lehetőségével az adózó nem élhet. Az önellenőrzés jogintézménye tehát a büntetőjogi következmények elhárítására nem alkalmas.

Az iránymutatás alapjául szolgáló ügyben megállapított tényállás szerint a Kft. a bérbe vett épületben 1997. szeptember 5. napjától diszkót üzemeltetett. A bérleti szerződést a bérbeadó 1998. május 6-án felmondta. Ezt követően a terhelt a Kft. képviselőjében 5.000.000 forint és járulékai megfizetése iránt keresetet nyújtott be a bérbeadó Rt.-vel szemben, amit a bíróság első fokon elutasított. A terhelt a felperes képviselőjében fellebbezést jelentett be az ítélet ellen a Megyei Bírósághoz, és a másodfokú eljárásban a kártérítési igényét megemelte. Beruházási költség címén 40.434.710 forintot, elmaradt haszon címén pedig 31.153.888 forintot és ezen összegek járulékait követelte az alperestől. A megemelt kárigény alátámasztására a terhelt a polgári perben becsatolta a diszkó működtetése során vezetett pontos adatokat tartalmazó személyes nyilvántartását, kimutatását, amely a diszkó működésével kapcsolatos bevételeit és kiadásait napi bontásban tartalmazta.

A személyes nyilvántartás alapján elkészített igazságügyi könyvszakértői vélemény – ellentétben a Kft. könyvelési adataival – megállapította, hogy a diszkó működése 1997-1998-as években pénzforgalmi szempontból jelentős nyereséget hozott a Kft.-nek.

A terhelt 2000 tavaszán – az igazságügyi könyvszakértő tanácsára – utasította a könyvelőjét, hogy a polgári perben becsatolt szakvélemény alapjául szolgáló személyes nyilvántartás felhasználásával önellenőrzéssel helyesbítse a Kft. 1997. és 1998. évi adó- és járulékbevallását, ugyanis a terhelt az említett években a ténylegesen fizetendő adó és járulék összegénél lényegesen kevesebbet vallott, és fizetett be a költségvetésbe. A könyvelő elkészítette az önellenőrzésről a számviteli bizonylatokat. A tényállás az eredetileg benyújtott és az önrevízió szerinti összegek közötti – adó és járulék nemekben való – eltérést tételesen rögzítette.

A terhelt az eredeti bevalláshoz képest megállapított fizetendő adó- és járuléktöbbletet a 2000. október 27. napján benyújtott önellenőrzéssel pótlólag bevallotta. A bevallásokkal helyesbítette a Kft. 1997. és 1998. évi adó- és járulékbevallásait, ám a befizetési kötelezettségét nem teljesítette és az önellenőrzési pótlékot sem fizette meg.

A terhelt a Kft. működése során messzemenően megsértette a számvitelről szóló 1991. évi XVIII. törvény (rég. Számv. tv.) 85. §-ának a számviteli rendre vonatkozó előírásait. Az általa kiállított számviteli bizonylatok sem alakilag, sem tartalmilag nem voltak hitelesek, megbízhatóak.

A felülvizsgálati eljárásban eljáró Legfelsőbb Bíróság határozatában kimondta, hogy a régi Art.-ben megjelölt önellenőrzés, és a korábbi bevallás helyesbítésének lehetősége csupán a téves bevallás adóigazgatási következményeinek elhárítását teszi lehetővé. Az adóalap és ennek megfelelően az adó vagy járulék nem jogszabálynak megfelelő megállapítása és bevallása azonban visszavezethető egyrészt szándékos magatartásra, vagyis az adóhatóság megtévesztésére, az adó- vagy járulékbevétel összegének csökkentése érdekében, másrészt tévedésre, azaz a jogszabály helytelen értelmezésére vagy elírásra, számolási hibára is. Az önellenőrzés lényegében ez utóbbi eset korrekcióját biztosítja, melynek egyébként büntetőjogi következménye nincs is.

A szándékos adó- és járulékbevétel csökkentés viszont – az adóellenőrzéstől függetlenül – büntetőjogi konzekvenciákkal jár, amelyet a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (továbbiakban: korábbi Btk.) 310. § és 310/A. §-a rögzít.

A büntetőjogi következmények elhárítására nem az önellenőrzés, hanem a korábbi Btk. 310. §-ának (6) bekezdése, illetve a 310/A. §-ának (5) bekezdése szolgál, de kizárólag az (1) bekezdés szerint minősülő esetben, és csak akkor, ha az elkövető a vádirat benyújtásáig a tartozását kiegyenlíti. Ez utóbbi a jelen ügyben nem történt meg. Egyébiránt az önellenőrzés hatályosulásához is az szükséges, hogy a bevalláson túlmenően az adózó a befizetési kötelezettségét 15 napon belül teljesítse.

Az ügyben jogerős ügydöntő határozatot meghozó megyei bíróság tehát tévesen helyezkedett arra az álláspontra, hogy az önellenőrzés megtörténtével és a bevallás helyesbítésével a terhelt az adóbevallási kötelezettségét teljesítette, ennél fogva magatartásának társadalomra veszélyessége megszűnt.

2.

Az elvi bírósági határozatban közzétett és ekként (a korábbi szabályozás szerint) a bíróságokra kötelező döntésben foglalt iránymutatást a Legfelsőbb Bíróság néhány évvel később egy újabb közzétett döntésében is megerősítette¹. E szerint az adócsalással okozott adóbevétel csökkenését nem mérsékeli a valótlan tartalmú adóbevallás benyújtása, és az ennek megfelelő adó befizetése után végzett önellenőrzés eredményeként kimutatott adóhiány kiegyenlítése [1978. évi IV. törvény – korábbi Btk. – 310. §].

Ebben az ügyben az önálló bírósági végrehajtó terhelt a 2000. és 2001. évben a személyi jövedelemadó alapját képező bevételt naplófőkönyvében és bevallásaiban nem szerepeltette. Az adókötelezettség szempontjából jelentős tény – a bevétel tényleges mértékét – az illetékes adóhatóság előtt elhallgatta, s ezzel az adóbevételt – a 2002. szeptember 6-án benyújtott önellenőrzési adóbevallások tartalmára tekintettel – a 2000. évben a személyi jövedelemadó nemben 401.589 forinttal, az EHO adónemben 67.561 forinttal, míg a 2001. évben személyi jövedelemadója tekintetében 34.490 forinttal csökkentette.

¹ BH 2007.399.

Nem az ítéleti tényállás, hanem a bizonyítékok mérlegelésének indokolása tartalmaz tényállásba tartozó adatokat arra vonatkozóan, hogy a vád tárgyává tett időszakot érintően a terhelt tevékenységének adminisztrációját végző titkárnője ellen – a terhelt feljelentése alapján – sikkasztás bűntette miatt büntetőeljárás folyt. Ennek kapcsán tartalmaz utalást az ítélet arra vonatkozóan is, hogy a terhelt ezzel a büntetőeljárással összefüggésben 2002 őszén önellenőrzést végeztetett, melynek nyomán 2000. és 2001. évi adóbevallását korrigálta. Az ítélet indokolásából állapítható meg, hogy a terhelt az önellenőrzés nyomán megállapított adóhiányok összegét pótlólagosan befizette az adóhatóságnak, így a 2000. évben a személyi jövedelemadó hiányból 415.171 forintot, az EHO adóhiányból 91.195 forintot, 2001-ben a személyi jövedelemadó hiányból 157.887 forintot pótlólagosan megfizetett.

Az elsőfokú bíróság jogi álláspontja szerint az adóhatóság tévedésbe ejtése folytán előállt adóhiány büntetőjogilag ezekkel az összegekkel csökkentve értékelhető, minthogy ezen összegek tekintetében – az önellenőrzés kapcsán – a törvényi tényállás egyik eleme, a megtévesztés hiányzik.

A másodfokú bíróság az elsőfokú ítélet tényállását részben hiányosnak találta. Ennek kapcsán az iratok alapján rögzítette, hogy az APEH megyei igazgatósága 2001. január 1-jétől 2001. december 31-éig terjedő időszakra tartott ellenőrzést a terheltnél. E revízió tárgya volt a 2000. és 2001. évi önellenőrzési bevallás is. Az ellenőrzési jegyzőkönyvet a terhelt 2002. október 9-én kapta meg, gyanúsított kihallgatására a jelen ügyben 2003. február 19-én került sor, amikor a saját kezdeményezésére indított önellenőrzési eljárásban feltárt (valójában nem teljes) adóhiányt megfizette.

Az ítélet ellen a védő által a terhelt felmentése érdekében előterjesztett felülvizsgálati indítvány elbírálása körében a Legfelsőbb Bíróság a terhelt felmentése érdekében felhozott jogi érvelést tévesnek találta. Az alapügyben hozott jogerős ítélet tényállásából – annak több releváns ténykérdést érintő hiányossága ellenére – megállapítható, hogy a terhelt bűnösségének megállapítása a 2000. és 2001. évben eszközölt különféle adónemeket érintő adóbevallások során elkövetett, az adóhatósággal szemben alkalmazott tudatos megtévesztésre épült. E megtévesztéseket és az azok nyomán csökkentett állami adóbevétel tényét tekintetbe véve a terheltnek felrótt adócsalás bűntette és vétsége az adóbevallás benyújtásával és a

megtévesztés révén csökkentett adó befizetésével befejezett bűncselekmény volt. Közömbös tehát az, hogy utólag a terhelt megbízásából 2002-ben elvégzetett önellenőrzés eredményeképpen kimutatott adóhiány kiegyenlítésével a terhelt – pótlólag – az adóbevétel csökkentését mérsékelte.

A terheltnek az adócsalás befejezése után elvégzetett önellenőrzéséhez, illetve az ezzel összefüggésben eszközölt pótlólagos adóbefizetésekhez fűződő téves feltevései – legyenek azok akár ténybeli, akár jogszabály értelmezési tévedések – pedig közömbösek, irrelevánsak a már befejezett pénzügyi bűncselekményben való bűnösségének megítélésében. Az a körülmény tehát, hogy az elkövető a tett befejezése utáni államigazgatási eljárás során a bűncselekményével okozott eredmény megváltoztatására törekszik, bűnössége megítélésében közömbös.

A védő téves jogi érvelése egyébként a Legfelsőbb Bíróság megítélése szerint összefügg az ügyben eljáró bíróságok jogi tévedésével is. Mind a büntetőjogi szabályozással, mind az ennek nyomán kialakult bírói gyakorlattal ellentétes az az ítéletben kifejtett jogértelmezés, amely szerint az adóigazgatási eljárás során utólag, az adóbevallást és befizetést követően elvégzett önellenőrzés érinthetné a már befejezett adócsalás elkövetésének tényét. Ennek megfelelően az önellenőrzések nyomán befizetett adóhátralékok a korábban szándékosan elkövetett adócsalás bűncselekményével előidézett adóbevétel csökkenés mértékének kiszámítását sem érinthetik. A pótlólagosan befizetett összeggel az adócsalással okozott adóhiány nem mérsékelhető. a cselekmény anyagi jogi értékelésében relevanciával bír (EBH 2004.1106).

3.

10 évvel később a bíróság vizsgálta², hogy amennyiben a rendelkezésre álló adatok alapján az adózó bevétele meghatározható, de az azt csökkentő költségek nem, akkor a bevételi adatok figyelembe vehetők-e. Kifejtette, hogy ilyenkor a szakértő elvégzi a bevétel, és az annak megfelelő (társasági) adó különbözet számítását. Ha az adózó nem gondoskodott a költség címén kiadott összegek nyilvántartásáról, úgy az nem leválasztható a társaság árbevételétől, mert nem is megállapítható.

A konkrét ügyben a cég tényleges bevételeit és tényleges kiadásait nem a könyvelés anyaga, hanem a belső nyilvántartás igazolta, és az aggálytalanul

² Fővárosi Törvényszék 22.B.1656/2016/50.

alátámasztotta, hogy a gazdálkodó szervezetnél bevétel eltitkolás történt. Ezután kérdésként merül fel, hogy a bevétel és a jövedelem eltitkolás mértéke megállapítható-e? A belső nyilvántartás megléte és adatai kézenfekvővé tették, hogy e kérdés a belső nyilvántartásokban lévő adatok alapján válaszolható meg. A belső nyilvántartások alapján pedig az volt megállapítható, hogy a bevételek magasabbak voltak a könyveltnél. Ez a megállapítás kétségtelenül csak az adott, éppen vizsgált időszakot érintette. Az azon kívül eső időszakban bevallott adó mértéke nem kerülhet beszámításra.

Elméletileg felmerülhetett, hogy amennyiben a bevétel eltitkolás több adóbevallási időszakot is érintett, és a vád is átfogta ezt a több adóbevallási időszakot, akkor valamennyi, a vádbeli időszakra vonatkozó bevallásban szereplő összeggel korrigálni kellene a belső nyilvántartások alapján számított bevételekből származó adóhiányt.

A bíróság szerint ez az álláspont téves. A büntetőeljárás célja nem az, hogy az eltitkolt adatok feldolgozásával lényegében új adóbevallás készüljön, egyfajta sajátos „önrevízió” keretében, hanem a bevétel eltitkolás folytán be nem vallott adó mértékének a megállapítása annak érdekében, hogy az adóhiány (a vagyoni hátrány) tekintetében megállapításokat lehessen tenni. Ehhez az adott időszak eltitkolt bevétele – illetve az abból számítható adó mértéke – csak az ugyanazon időszakra könyvelt (készpénzes) bevétellel és az abból számított adóbevallással hasonlítható össze azzal, hogy a különbség tekinthető adóhiánynak (vagyoni hátránynak).

Helyeselhető az az eljárás, hogy a bíróság az általa bizonyítékként elfogadott belső nyilvántartások alapján állapította meg az adóhatóság elől eltitkolt bevétel mértékét, majd az így nyert összeget vetette össze a könyvelésben szereplő bevallási adatokkal, és ennek alapján állapította meg az adóhiány mértékét. Az adóhiány mértékének a meghatározása során pedig a könyvelésben nem szereplő kiadásokat igazoló számlákat a fentiekre figyelemmel nem vette figyelembe. Ugyanígy nem vehető figyelembe pl. a le nem könyvelt beruházások költségeinek az elszámolása sem.

A védelem hivatkozott arra, hogy a nyomozás során fellelt, a vádbeli időszakra, valamint az azt megelőző évekre vonatkozó (X. évi) számlák tekintetében a gazdasági társaság jogosult az abból származtatható költségek önrevízió

keretében történő elszámolására. Ezzel szemben a bíróság helyesen állapította meg, hogy a fiktív, megtévesztő adóbevallásra alapozott vádemelés alapján indított eljárásban – egyebek mellett a vádhoz kötöttség folytán is – a védelem által feltételezett valódi elkövetés nem vizsgálható.

4.

Végül hasonlóan foglalt állást a Kúria egy másik, tőzsdei ügyletekből származó nyereség elszámolásával összefüggően elkövetett költségvetési csalás miatt indított büntető ügyben is.³

3 Kúria Bfv.II.1484/2017/7. számú végzésével elbírált felülvizsgálati ügyben irányadó tényállás szerint a terhelt 2009. évben az Értékpapír Nyrt. tőzsdei kereskedőcégen keresztül tőzsdei ügyletekben vett részt. Ezekből 2009. évben 11.409.926 forint nyereséget ért el. A 2009. évre vonatkozó személyi jövedelemadó bevallásában elmulasztotta azonban bevallani a tőzsdei ügyletekből származó nyereségét és ennek 2.281.121 forint személyi jövedelemadó vonzatát sem fizette meg. Ezzel a költségvetésének ekkora összegű vagyoni hátrányt okozott. A tényállás részét képezik az elsőfokú ítélet indokolásában rögzített azon megállapítások is, amelyek szerint a terhelt a tőzsdei ügyleteket a saját nevében végezte, az ebből származó nyereségek nála eredményeztek jövedelmet. Az ügyletek elszámolásra kerültek, a nyereség pedig annak ellenére a terhelt rendelkezésére állt, hogy azt a további befektetések céljából az értékpapír számlán tartotta, így ezek kifizetésre nem kerültek. Ezen utóbbi, a büntetőjogi felelősség megítélésénél jelentős ténymegállapítások annak ellenére az irányadó tényállás részét képezik, hogy ezeket az első fokon eljáró bíróság – határozat-szerkesztési hiba folytán – a bizonyítékok mérlegelése körében rögzítette. (BH 2006.392)

A jogerős marasztaló ítélet ellen a terhelt és védője által előterjesztett felülvizsgálati indítvány szerint a nyomozati iratok között elfekvő számlakivonatok és kimutatások nem alkalmasak a terhelt 2009. évi személyi jövedelemadó alapjának megállapítására, azok ugyanis nem felelnek meg az Sza tv. 67/A. § (3) bekezdésében szabályozott, az ügyfél részére kiadandó ügyletenkénti részletes igazolásnak. Hivatkoztak arra, hogy a vádlott jövedelemszerzését egy alá nem írt, nem hiteles és kifejezetten nem adóbevallás céljára az Értékpapír Nyrt. által készített kimutatás alapján állapították meg, a pénzkifizetésekről azonban az iratok között semmilyen bizonylat nincs és nincs bizonyíték arra, hogy a vádlottnak bevétele keletkezett volna a tőzsdei ügyletekből.

A Kúria azt állapította meg, hogy a felülvizsgálati indítványban a terhelt és a védő a jogerős ítélet tényállásával ellentétben hivatkozott arra, hogy a terhelt nem saját pénzéből, hanem a megbízótól erre a célra kapott összegekből tőzsdézett. A tényállással ellentétes az a hivatkozás is, miszerint a terheltnek a tőzsdei tevékenységből jövedelme nem származott és erről bizonylat nem áll rendelkezésre. Ezen túlmenően az indítvány a bizonyítékok mikénti értékelését és a bizonyítási indítványok elutasítását sérelmezi, amikor az Értékpapír Nyrt. által adott kimutatások hitelességét kérdőjelezte meg.

Nem alapos a terheltnek az adóelszámolásra alkalmas igazolás hiányára utaló védekezése sem, az igazolás hiánya ugyanis nem mentesíti a bevallási kötelezettség alól az adó fizetésére kötelezett elkövetőt. Ezzel kapcsolatban a törvényszék helytállóan hivatkozott arra, hogy önmagukban az igazolások nem jelentik a bevallás kizárólagos bizonylatait, és önmagukban valóban nem alkalmasak adóbevallásra, de annak részét képezik. A terheltet terhelő nyilvántartás alapján volt lehetőség az adóbevallás elkészítésére, de a terhelt a nyilvántartást és az adó bevallását szándékosan elmulasztotta. Mindezek alapján valamennyi törvényi tényállási elemre, illetőleg a bűnösségre vont következtetés is az anyagi jogszabályoknak megfelelő volt, továbbá törvényes volt a cselekmény jogi minősítése is.

Mindezek után, a Kúria következetes és töretlen gyakorlatával szemben a Legfőbb Ügyészség néhány évvel ezelőtt azzal ellentétes iránymutatást adott ki a nyomozó hatóság (Nemzeti adó- és Vámhivatal) részére, amelyet iránymutatásul valamennyi ügyészi szervnek is megküldött.⁴

E szerint a társasági adóra elkövetett költségvetési csalás megvalósítása esetén az adó alapjának, illetve a fizetendő adó mértékének a csökkentését eredményező tények és adatok olyan komplex vizsgálata szükséges, amely túlmutat az adókötelezettséggel érintett gazdasági eseményekről kiállított számlák alaki vagy tartalmi hitelességén. Ez a megállapítás különösen annak tükrében lényeges, hogy az önadózás rendszerében az adóbevallásban szerepeltetett költségek nem utalnak közvetlenül az érintett adóalany könyvelésébe beállított vagy birtokában lévő bizonylatok tartalmára, a hamis okiratok elsősorban egy jövőbeli, esetlegesen bekövetkező adóhatósági ellenőrzés során juthatnak szerephez. Ennek megfelelően a jelenlegi adójogi szabályozás tükrében meghaladottnak tekinthető álláspont, hogy a költségek elszámolására szolgáló bizonylatok valótlanúsága önmagában is megalapozza a társasági adóra és a személyi jövedelemadóra elkövetett költségvetési csalás miatti büntetőjogi felelősséget.

Egyetért ezért a Legfőbb Ügyészség a megkereső szervvel azzal, hogy minden lehetséges eszköz igénybe vételével meg kell kísérelni a társasági adó mértékét csökkentő költségekkel kapcsolatos tények tisztázását, hiszen csak a ráfordítások tényleges felmerülésére, illetve azok összecszerűségére vonatkozó bizonyítékok mérlegelésével lehet az adó valós alapját, és így az okozott vagyoni hátrány összegét megállapítani.

A kifejtettek a személyi jövedelemadó kapcsán elkövetett költségvetési csalás büntetettére is irányadók.

A Legfőbb Ügyészség iránymutatása tehát ellentétben áll azzal a több évtizedes bírósági gyakorlattal, amely szerint befejezett költségvetési csalás (adócsalás) esetén a költségek utólagos elszámolása (tehát egyfajta önrevízió) a büntetőjogi felelősséget már nem érintheti. Az pedig kiszámíthatatlan, hogy okozhat-e, és mekkora zavart az egységes ítélezésben.

⁴ Lásd. Legfőbb Ügyészség Kiemelt és Katonai Ügyek Főosztályának KF.1606/1915/3-5-I. számú állásfoglalása.

13.2. Az Alkotmánybíróság 2/2016. (II. 8.) AB számú határozatából a Kúria felülvizsgálati tanácsaira háruló feladatokról

Az Alkotmánybíróság a 2/2016. (II. 8.) AB határozatával (továbbiakban: AB határozat) megállapította, hogy a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény (a továbbiakban: Szja tv.) szabályainak – a 2011. évi CLVI. törvénnyel történő módosítását megelőző – az ingó vagyontárgy átruházásából származó jövedelem adózása szabályai egységes értelmezéséről szóló 3/2013. Közigazgatási-munkaügyi jogegységi határozat (továbbiakban: jogegységi határozat) alaptörvény-ellenes, és ezért a jogegységi határozatot a Magyar Közlönyben történt közzétételére, 2014. január hó 24. napjára visszaható hatállyal megsemmisítette. Elrendelte egyúttal a jogegységi határozat alkalmazásával meghozott, jogerős határozattal lezárt büntetőeljárások felülvizsgálatát. A felülvizsgálati eljárás lefolytatása azokban az ügyekben (volt) kötelező az AB határozata alapján, amelyekben a megsemmisített jogegységi határozat alkalmazására sor került.

Az Alkotmánybíróság rendelkezése és a Be. szabályai alapján a legfőbb ügyész több büntetőügyben kezdeményezte a jogerős ügydöntő határozattal lezárt büntetőeljárás felülvizsgálatát. Az első ilyen felülvizsgálati eljárással érintett ügy⁵ – amely az alábbiakban részletes ismertetésre kerül – újszerű kihívás elé állította a Kúriát. Számtalan tapasztalattal szolgált, amelyeket az azóta is elbírálásra kerülő ügyekben a Kúria ítélező tanácsai következetesen érvényesítenek és hasznosítanak.

A járásbíróság az első fokon jogerős ítéletével a terheltet bűnösnek mondta ki költségvetési csalás bűntettében [2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 396. § (1) bekezdés, (3) bekezdés a) pont] és ezért pénzbüntetésre ítélte. A megállapított tényállás szerint a részben gépjárművek adásvételével, részben az általa megvásárolt és (gépjárműként) nem értékesíthető gépjárművek fémhulladék-ként értékesítésével foglalkozó – vállalkozói igazolvánnyal, illetve adószámmal nem rendelkező – terhelt a bontott gépjárművekből származó fémhulladékot a tényállásban megjelölt cégek telephelyein adta le.

⁵ Kúria Bfv.II.1182/2016/3. számú végzése

A terheltnek a fenti „üzletszerűen” végzett gazdasági tevékenységéből 2010-ben 6.388.065 forint bevétele, illetve az általános forgalmi adó és az értékesítéssel szemben elszámolható „költségek” levonása után 2.697.032 forint jövedelme; 2011-ben 9.244.986 forint bevétele, illetve az általános forgalmi adó és az értékesítésekkel szemben elszámolható „költségek” levonása után 2.677.839 forint jövedelme származott. A terhelt azonban 2010 és 2011 évekre nem tett eleget az adófizetési kötelezettségének, s ekként a különböző adónemekben [2010-ben általános forgalmi adónemben (áfa) 1.268.000 forint; személyi jövedelemadó adónemben (szja) 592.000 forint és egészségügyi hozzájárulás adónemben (eho) 728.000 forint – összesen 2.578.000 forint; 2011-ben áfa adónemben 1.849.000 forint; szja adónemben 544.000 forint és eho adónemben 723.000 forint – összesen 3.116.000 forint] mindösszesen 5.694.000 forint vagyoni hátrányt okozott az állami költségvetésnek. A terhelt ebből a vagyoni hátrányból 1.000.000 forintot megtérített.

A bíróság jogerős ügydöntő határozata (alapítélet) ellen a Legfőbb Ügyészség nyújtott be felülvizsgálati indítványt a Be. 416. § (1) bekezdés e) pontja alapján a terhelt javára arra hivatkozással, hogy az Alkotmánybíróság a 2/2016. (II.8.) AB határozatával elrendelte a 3/2013. Közigazgatási-munkaügyi jogegységi határozat alkalmazásával meghozott, jogerős határozattal lezárt büntetőeljárások felülvizsgálatát. Abban kifejtette, hogy a (korábbi) Be. XXVI. fejezete szerinti külön eljárásban (lemondás a tárgyalásról) eljáró járásbíróság a járási ügyészség vádiratában rögzített tényállással minden tekintetben megegyező tények alapján állapította meg a terhelt bűnösségét. A vádhatóság megjelölte vádiratában azt is, hogy a vád tárgyává tett cselekményt többek között a nyomozás során beszerzett könyvszakértői vélemény bizonyítja. A vádhatóság a terhelt 2010-ben és 2011-ben keletkezett bevételét, jövedelmét, valamint az ezek alapján bevallani és megfizetni elmulasztott adók, járulékok összegét a nyomozási iratok között található könyvszakértői vélemény, illetve annak kiegészítése alapján állapította meg, majd ezt vette át az ügyben eljáró bíróság is. Az igazságügyi könyvszakértő a szakvéleményében kifejezetten hivatkozott arra, hogy az adójogi jogszabályokat a 3/2013. KMJE jogegységi határozatban írtak alapján értelmezte, így megállapítható, hogy az Alkotmánybíróság által megsemmisített jogegységi határozatot – a vádirati tényállás átvételével – a járásbíróság is alkalmazta, ezért a jogerős ítélet felülvizsgálata kötelező.

A (korábbi) Be. 423. § (1) bekezdése értelmében a felülvizsgálati eljárásban a jogerős határozatban megállapított tényállás az irányadó, az nem támadható. E rendelkezésből következően az Alkotmánybíróság által elrendelt rendkívüli jogorvoslati eljárás során azt kell vizsgálni, hogy az ügyben eljáró bíróságok által rögzített tények alapján milyen jogkövetkeztetések vonhatók le abban az esetben, ha a jogalkalmazók a vonatkozó adójogi rendelkezéseket nem a megsemmisített jogegységi határozatban írtak szerint értelmezik. A felülvizsgálati eljárás során abból az irányadó tényállásban rögzített tényből kell kiindulni, hogy a terhelt a 2010–2011-es adóévekben az ingók (gépjárművek, illetve fémhulladékok) értékesítése után mekkora összegű bevételhez jutott. Ehhez képest annak megítélése, hogy az általa ilyen módon megszerzett pénzösszeg után milyen nemű és mértékű adót kellett volna fizetnie, a Legfőbb Ügyészség indítványa szerint nem ténykérdés, hanem – Alkotmánybíróság döntésének megfelelően értelmezett – az adójogi jogszabályokon alapuló jogkérdés.

Az Szja tv. 2012. január 1. napját megelőzően hatályban volt 58. §-ának (8) bekezdése értelmében az ingó vagyontárgy átruházásából származó jövedelemre vonatkozó különleges szabályokat [58. § (1)–(7) bekezdés] abban az esetben nem lehet alkalmazni, ha a vagyontárgy átruházása üzletszerűen történik. Az Szja tv. 58. §-ának (8) bekezdése maga határozza meg, hogy az idézett rendelkezés alkalmazásában az átruházás akkor minősül üzletszerűnek, ha ellenérték fejében történik és az ügylettel kapcsolatban a magánszemélynek az általános forgalmi adó szabályszerűen bejelentkezett alanyaként az adólevonási joga megnyílik. A terhelt nem jelentkezett be szabályszerűen az általános forgalmi adó alanyaként, így – figyelemmel az AB határozatban írtakra is – az Szja tv. 58. §-a szempontjából a vagyónátruházás üzletszerűsége nem állapítható meg. Ennek következtében esetében a személyi jövedelemadó megállapítása tekintetében az Szja tv. 58. § (1)–(7) bekezdéseiben található rendelkezéseket kell alkalmazni. A Legfőbb Ügyészség az Áfa tv. és az Szja tv. rendelkezéseinek tételes megjelölése és taglalása mellett azt állapította meg, hogy a terheltnek 2010-2011-es években áfa adónemben, összesen 3.126.610 forint és szja adónemben összesen 533.238 forint, mindösszesen 3.659.848 forint adófizetési kötelezettsége keletkezett, aminek nem tett eleget, és ezáltal az állami adóbevételt 3.659.848 forinttal csökkentette. A terhelt az okozott vagyoni hátrányból 1.000.000 forintot megfizetett, így a vagyoni hátrány részben megtérült.

A Legfőbb Ügyészség indítványa szerint az irányadó tényállás nem tartalmaz adatokat arra vonatkozóan, hogy a 2010–2011-es években keletkezett bevételekkel összefüggésben a terheltnek milyen költségei merültek fel. A bíróság az ítéletben csupán az Szja tv.-ben található és általa alkalmazott jogszabályhelyeket jelölte meg. Figyelemmel azonban arra, hogy az önálló tevékenységből származó bevétel, illetve az ingó vagyontárgyak átruházásából származó bevétel tekintében elszámolható költségek köre nem teljesen egyezik, a bíróság által megállapított, és az ügydöntő határozatban rögzített tények alapján nem lehet következtetést levonni arra, hogy az Szja tv. 58. §-ának (3) és (4) bekezdése alapján milyen tételeket lehetne költségként elszámolni. Ennek következtében az Szja tv. 58. §-ának (5) bekezdésében írt rendelkezés alkalmazandó, amely szerint jövedelemnek a bevétel 25 százalékát kell tekinteni.

Kifejtette továbbá, hogy az egészségügyi hozzájárulásról szóló 1998. évi LXVI. törvény (továbbiakban: Eho tv.) 3. §-a tételesen felsorolja, hogy a jövedelmet szerző magánszemély milyen esetekben köteles egészségügyi hozzájárulást fizetni. Figyelemmel arra, hogy az ingó vagyon átruházásából származó jövedelem nincs nevesítve, e tekintetben a terheltet mulasztás nem terheli.

A (korábbi) Be. 423. § (2) bekezdésének második mondata szerint a felülvizsgálati indítványt a (korábbi) Be. 416. § (1) bekezdésének e) pontjában meghatározott esetben az elbírálásakor hatályos jogszabályok alapján kell elbírálni; ez azonban nem zárja ki a Btk. 2. §-a alapján az elkövetéskor hatályos anyagi jogszabályok alkalmazását. A jogszabály kiválasztása során azonban figyelmen kívül kell hagyni az Alkotmánybíróság által megsemmisített rendelkezéseket. A terheltre nézve a hatályos Btk. kedvezőbb, így azt kell alkalmazni. Figyelemmel a büntetés kiszabása során értékelendő körülményekre, valamint a Be. XXVI. fejezetében található rendelkezésekre megállapítható, hogy a pénzbüntetésnek a járásbíróság jogerős ítéletében meghatározott mértéke az alkotmányos jogszabály értelmezése esetén sem tekinthető eltúlzottnak; az a büntetési célok eléréséhez változatlanul indokolt. Ezért a Legfőbb Ügyészség azt indítványozta, hogy a Kúria a járásbíróság ítéletét – a (korábbi) Be. 427. § (2) bekezdése alapján – változtassa meg. Állapítsa meg, hogy a terhelt által elkövetett cselekmény a Btk. 396. § (1) bekezdésének b) pontjában meghatározott, a (2) bekezdés a) pontja szerint minősülő folytatólagosan elkövetett költségvetési csalás büntetnének minősül. Egyebekben az ügydöntő határozatot hatályában tartsa fenn.

A Kúria a Legfőbb Ügyészség felülvizsgálati indítványát részben találta alaposnak. Egyetértett azzal, hogy az AB határozat alapján a jogerős ügydöntő határozat felülvizsgálatának van helye.

A felülvizsgálati indítvány elbírálása során abból indult ki, hogy a (korábbi) Be. 416. § (1) bekezdésének e) pontjára alapozott felülvizsgálati indítvány mindig a terhelt javára irányul, és az alaptörvény-ellenesnek bizonyult norma alkalmazásával előidézett alaptörvény-ellenes helyzetet a felülvizsgálati eljárásban kell kiküszöbölni. Ugyanakkor a felülvizsgálatra vonatkozó további törvényi szabályokra is figyelemmel kellett lennie.

A korábbi Be. 423. §-ának (2) bekezdése a jogállami büntetőjog követelményeinek megfelelően rögzíti, hogy a felülvizsgálati indítványt – kivételekkel – a megtámadott határozat meghozatal idején hatályos jogszabályok alapján kell elbírálni. A jogerős ügydöntő határozat „véglegesen” lezárta az ügyet. A jogbiztonság megköveteli, hogy a rendkívüli jogorvoslat alapján eljáró Kúria a határozat meghozatala idején hatályos jogszabályok alapul vételével (ex tunc) döntse el, történt-e olyan anyagi jogi vagy eljárási szabálysértés, amely miatt felülvizsgálatnak van helye. A megtámadott határozat meghozatalának idején az ügydöntő határozat jogerőre emelkedésének időpontját kell érteni. A büntetőtörvény és a büntetőeljárás törvény időbeli hatályáról szóló rendelkezéseket (Btk. 2. §, korábbi Be. 11. §) tehát a felülvizsgálati eljárásban nem lehet alkalmazni.

A Legfőbb Ügyészség helytállóan utalt arra, hogy a korábbi Be. 416. § (1) bekezdésének e) pontjára alapított felülvizsgálati indítványt – a korábbi Be. 423. § (2) bekezdés 2. mondatában foglalt rendelkezésnek megfelelően – az elbíráláskor hatályos jogszabályok alapján kell elbírálni. Ez a rendelkezés értelemszerűen csak abban a körben érinti a Btk. és a Be. időbeli hatályára vonatkozó rendelkezések alkalmazását, amennyiben az az utóbb alaptörvény-ellenesnek minősített norma megsemmisítéséből következik. Az elbíráláskor hatályos jogszabályon tehát e rendelkezés alkalmazásakor változatlanul a megtámadott határozat meghozatala idején hatályos jogszabályokat kell érteni – értelemszerűen – az utóbb megsemmisített alaptörvény-ellenes norma figyelmen kívül hagyásával. Ezzel a kiegészítéssel a Kúria egyetértett a Legfőbb Ügyészség indítványával abban, hogy a korábbi Be. 423. § (2) bekezdés 2. mondatának rendelkezése nem zárja ki a büntető törvény időbeli hatályára vonatkozó rendelkezések alkalmazását.

Az alapügyben eljáró bíróság szükségszerűen alkalmazta is a Btk. 2. § (2) bekezdés 2. fordulatát, függetlenül attól, hogy ezt a törvényhelyet – kifogásolhatóan – nem jelölte meg az alkalmazott jogszabályok között [korábbi Be. 259. § (1) bekezdés 1. mondat]. A Kúria tehát egyetértett az ügyészséggel abban, hogy az enyhébb elbírálást biztosító büntető törvényt a megsemmisített jogegységi határozat figyelmen kívül hagyásával kell megválasztani. A megsemmisített jogegységi határozat figyelmen kívül hagyása érvényes magára a felülvizsgálatra is.

A felülvizsgálat rendkívüli jogorvoslat, amelyre csak a korábbi Be. 416. § (1) bekezdésében tételesen felsorolt okokból és a törvényben meghatározott feltételek szerint van lehetőség. A felülvizsgálati eljárásban a jogerős határozatban megállapított tényállás az irányadó. A felülvizsgálati indítványban a jogerős határozat által megállapított tényállás nem támadható [korábbi Be. 423. § (1) bekezdés]. Felülvizsgálati eljárásban bizonyításnak sincs helye [korábbi Be. 419. § (1) bekezdés, 388. § (2) bekezdés]. A jogkövetkeztetések helyessége kizárólag az irányadó tényállás alapulvételével vizsgálható. A jogerős ítéletben megállapított tényálláshoz kötöttség a felülvizsgálat valamennyi esetében, s így a korábbi Be. 416. § (1) bekezdés e) pontján alapuló felülvizsgálat során (tehát amikor az Alkotmánybíróság rendelte el a jogerős határozattal befejezett büntetőeljárások felülvizsgálatát) is irányadó szabály.

A Legfőbb Ügyészség helytállóan hivatkozott arra, hogy a nyomozás során kiadott könyvszakértői nyilatkozata szerint az Szja tv. szabályait a 3/2013. KMJE jogegységi határozatnak megfelelően értelmezte. A vádirat ezen a könyvszakértői véleményen alapult, az ítélet tényállása pedig megegyezik a vádirat tényállásával. A Kúria azonban a felülvizsgálat során kizárólag a jogerős ítéletben foglalt tényállás alapul vételével hozhat döntést. Az ekként irányadó tényállásban pedig nincs hivatkozás az Szja tv. 58. § (1)–(7) bekezdéseire, illetve a (8) bekezdésére. Kizárólag abból lehet következtetést levonni az Szja tv. 58. § (8) bekezdésének a 3/2013. KMJE jogegységi határozat értelmezése szerinti alkalmazására, hogy az ítélet tényállása ingóértékesítés ellenére az Szja tv. önálló tevékenységre vonatkozó rendelkezéseit hívta föl. A jelen felülvizsgálat alapjául szolgáló ügyben erre tekintettel tehát meglehetősen áttételességgel, de a Kúria számára is igazolható volt, hogy a 3/2013. KMJE jogegységi határozat alkalmazásra került és ezért a korábbi Be. 416. § (1) bekezdésének e) pontja szerint felülvizsgálatnak helye van.

A Legfőbb Ügyészség szerint az Alkotmánybíróság által elrendelt rendkívüli jogorvoslati eljárás során azt kell vizsgálni, hogy az ügyben eljáró bíróságok által rögzített tények alapján milyen jogkövetkeztetések vonhatók le abban az esetben, ha a jogalkalmazók (értsd bíróságok) a vonatkozó adójogi rendelkezéseket nem a megsemmisített jogegységi határozat szerint értelmezik. Ezzel a Kúria is egyetértett. Abban azonban már nem értett egyet a Legfőbb Ügyészség indítványával, hogy nem ténykérdés, hanem az – Alkotmánybíróság döntésének megfelelően értelmezett – adójogi jogszabályokon alapuló jogkérdés az, hogy a terhelt milyen adónemekben mekkora összeggel csökkentette az adóbevétel összegét, és ezzel a központi költségvetésnek mekkora összegű vagyoni hátrányt okozott.

A járásbíróóság a büntető anyagi jog szabályaival összhangban az irányadó tényállásban tényként állapította meg, hogy a terhelt áfa, szja és eho adónemekben milyen összegű adófizetési kötelezettségének nem tett eleget, s ezzel mekkora összegű vagyoni hátrányt okozott.

A Kúria kihangsúlyozta, hogy a felülvizsgálat során a büntető anyagi jog szabályainak a megsértése mindenkor az alapeljárásban megállapított tényállás alapján bírálendő el abban az esetben is, ha a tényállás hiányos, nem kellően felderített, és ellentétes az iratok tartalmával (BH 2004.102.), illetve az alapügyben megállapított tényállás az irányadó, függetlenül attól, hogy megalapozott-e vagy sem (BH 2016.264. [16], BH 2010.324. ind.). Az ügyész tehát a korábbi Be. 416. § (1) bekezdésének e) pontjára alapított felülvizsgálati indítvánnyal sem támadhatja – a korábbi Be. 423. § (1) bekezdés 2. mondatában megfogalmazott tiltó rendelkezésre figyelemmel – eredményesen a jogerős ítélet tényállásában megállapított áfa, szja és eho adónemekben szándékosan előidézett adóhiánnyal okozott vagyoni hátrány összegét. Új – akár jogi – tényekre hivatkozással kizárólag egy másik rendkívüli jogorvoslat, éspedig a perújítás kezdeményezhető [Be. 408. § (1) bekezdés a) pont].

A Legfőbb Ügyészség az indítványában részletesen kimunkálta, hogy az alap törvény-ellenes jogegységi határozat figyelmen kívül hagyása esetén a terhelt terhére milyen adónemekben, és mekkora összegű adóhiány állapítható meg, s ezzel összefüggésben a terhelt a vád szerinti cselekményével mekkora összegű vagyoni hátrányt okozott. Amint azonban azt a Kúria kifejtette, a felülvizsgálat során a tényálláshoz kötöttség érvényesül, ezért nincs jogi lehetőség eltérő

tényállás megállapítására. Emellett a Kúria a következetes ítélkezési gyakorlatának megfelelően egyébként sem veheti át annak a bíróságnak a büntetéskiszabási feladatait, amelyik a jogerős, rövidített indokolással szerkesztett ügydöntő határozatában nem jelöli meg az általa számba vett büntetéskiszabási tényezőket.

A jelen ügyben mindenekelőtt azt az újszerű kérdést kellett eldönteni, hogy általában mit tehet a Kúria, amennyiben az Alkotmánybíróság határozatában előírt felülvizsgálat ténykérdés újraértékelését igényli annak ellenére, hogy a felülvizsgálat általános követelménye a támadott alaphatározattal megállított tényállás támadhatatlansága. Az Alkotmánybíróság korábbi határozataiban elrendelt felülvizsgálat során ez ideig még soha nem fordult elő, hogy a törvénysértés a jogerős ítéletben megállapított tényállás alapján ne lett volna kiküszöbölhető.

Elméletileg tökéletesen megfelelne a törvény (korábbi Be.) betűjének, szövegének, hogy ebben az esetben a Kúria a felülvizsgálati indítványt – mint a tényállást támadó és ezért a törvényben kizárt indítványt – elutasítja. Ez azonban nyilvánvalóan ellentétben állna az Alkotmánybíróságnak azzal a kifejezett rendelkezésével, amellyel a jogerős határozattal lezárt büntetőügyek felülvizsgálatát elrendelte. Az Alkotmánybíróság pedig az alaptörvény-ellenesség megállapítása esetén kizárólag a felülvizsgálat elrendeléséről határozhat.

A Kúria a törvény (értsd: korábbi Be.) és az Alkotmánybíróság rendelkezései közötti kollíziót akként oldotta fel, hogy a törvény rendelkezésével szemben is biztosította az Alkotmánybíróság döntésének érvényesülését. Arra az álláspontra helyezkedett, hogy az ügyész által a Be. 416. § (1) bekezdésének e) pontjára alapított okból a Be. 417. § (2) bekezdése alapján hivatalból kötelezően előterjesztett felülvizsgálati indítvány alapján indított felülvizsgálati eljárásban a Kúriának a felülvizsgálati eljárásban kell gondoskodnia az alaptörvény-ellenes helyzet kiküszöböléséről. Ennek során természetesen csak olyan határozatot hozhat, amelyet számára a Be. a felülvizsgálati eljárásban lehetővé tesz.

A Kúria a felülvizsgálat eredményeként bármely döntést (és így különösen megváltoztató vagy hatályában fenntartó határozatot) kizárólag a jogerős határozatban megállapított tényállás maradéktalan tiszteletben tartásával hozhat. Ezzel azonban nem küszöbölne ki a támadott határozat Alkotmánybíróság határozatában megállapított alaptörvény-ellenességét. Megteheti azonban azt is, hogy az Alkotmánybíróság által előírt felülvizsgálat követelményeinek érvényesítése

érdekében hatályon kívül helyezi a jogerős ügydöntő határozatot, és új eljárás lefolytatását rendeli el. Ebben a helyzetben a rendes eljárás keretei között már az eljárási szabályok tiszteletben tartásával is maradéktalanul kiküszöbölhető az alaptörvény-ellenesnek bizonyult jogegységi határozat alkalmazásából fakadó alaptörvény-ellenes helyzet.

A főszabály tehát továbbra is az, hogy amennyiben a felülvizsgálati eljárás lefolytatására az Alkotmánybíróság határozata alapján [korábbi 416. § (1) bek. e) és f) pontja] került sor, a Kúria a felülvizsgálati indítvánnyal megtámadott határozatot megváltoztatja, és maga hoz a törvénynek megfelelő határozatot, amennyiben ez az iratok alapján lehetséges [korábbi Be. 426. § (2) bekezdés]. Ha viszont az iratok alapján – az irányadó tényálláshoz kötöttség folytán – az Alkotmánybíróság határozatában foglaltaknak a felülvizsgálat keretében nem lehet eleget tenni, nincs akadálya a megtámadott alaphatározat hatályon kívül helyezésének, és új eljárás elrendelésének [korábbi Be. 428. § (2) bekezdés]. A Kúria ezért a támadott ítéletet hatályon kívül helyezte, és a járásbíróságot új eljárásra utasította [Be. 428. § (1) bekezdés zárófordulat]. A megismételt eljárásban a járásbíróságnak újból meg kellett határoznia, hogy a terhelt a cselekményével milyen adónemekben, mekkora összegű adóhiányt és ezzel mindösszesen mekkora vagyoni hátrányt okozott. Ennek során a járásbíróságnak számot kellett adnia arról is, hogy milyen követelmények származnak a felülvizsgálati indítvány alapjául szolgáló, a 3/2013. KMJE jogegységi határozatot a közzétételére visszamenő hatállyal megsemmisítő 2/2016. (II.8.) AB határozatból, és azoknak mennyiben tett eleget. A vagyoni hátrány pontos összegének megállapítását követően a járásbíróságnak ismételten döntenie kellett a terhelt cselekményének egésze kapcsán a büntetőjogi felelősségről, a felrótt cselekmény törvényes minősítéséről. Számba kellett vennie a büntetékiszabási tényezőket, s a bűnösség egészben vagy részbeni megállapítása esetén újólá ki kellett szabnia a büntetést. A Kúria egyúttal – a Legfőbb Ügyészség indítványára tekintettel – megjegyezte azt is, hogy a költségvetési csalás bűncselekménye speciális természetes és egyben törvényi egységi konstrukció, amelynek megállapítása során a vádiratban leírt tényállás esetén a folytatólagos bűncselekmény egység megállapítása rendszerint kizárt. Az egymást követő több adóbevallási időszakban elkövetett cselekmény a természetes egységbe tartozik.

A Legfőbb Ügyészség és további főügyészségek azóta több tucatnyi ügyben kezdeményezték már az AB határozat alapján a jogerős ügydöntő határozattal lezárt büntetőeljárások felülvizsgálatát. A Kúria tanácsai az itt részletezett iránymutató döntés figyelembe vételével – a Legfőbb Ügyészség indítványaitól eltérően – következetesen hatályon kívül helyezik a megsemmisített 3/2013. KMJE jogegységi határozat alkalmazásával hozott ügydöntő határozatokat, és az eljárt bíróságokat új eljárás lefolytatására utasítják. A Büntető Törvénykönyvben eredmény- (materiális) bűncselekményként szabályozott költségvetési csalás esetében ugyanis a vagyoni hátrány és annak összege nem jogkérdés, hanem ténykérdés, márpedig a felülvizsgálati eljárásban a tényálláshoz kötöttség folytán csak a jogerős ügydöntő határozatban megállapított tényállás alapján lehet állást foglalni abban a kérdésben, hogy a terhelt milyen adónem(ek)ben és mértékben nem tett eleget az adófizetési kötelezettségének.

13.3. Irodalomjegyzék

Felhasznált joggyakorlat és jogszabályok

Alkotmánybíróság a 2/2016. (II. 8.) AB határozata

EBH 2004. 1106. számú elvi bírósági határozat

BH 2007. 399.

Fővárosi Törvényszék 22.B.1656/2016/50. számú ítélete

Kúria Bfv.II.1484/2017/7. számú végzése

Kúria Bfv.II.1182/2016/3. számú végzése

Legfőbb Ügyészség Kiemelt és Katonai Ügyek Főosztályának KE.1606/1915/3-5-I. számú állásfoglalása

VI. rész

**A jövedelemadózás
nemzetközi
vonatkozásairól**

14. A nemzetközi adózás története

Vállalkozások nemzetközi adózása

„A költségvetések harca”

14.1. Bevezetés a vállalkozások nemzetközi adózásába

A nemzetközi adózás története egy csatasorozatból álló „csendes háború” a jövedelmek államok közötti újraelosztásáért.

A tanulmánynak a nemzetközi adózás történetének bemutatásával nem célja a nemzetközi adózás minden részterületének¹, illetve a tételes joganyag változásának teljes körű bemutatása. A tanulmány a hagyományos megközelítésen túlmutatóan a változásokat az artikulált célok mellett a mögöttes céloknak, folyamatoknak nem titkoltan egy nettó tőkeimportőr ország – történetesen Magyarország – költségvetési szemüvegén át, a szerző sajátos látásmódját² is tükröző megjelenítésére tesz kísérletet.

Az adózás története a **jövedelem újraelosztás története**, amely során a másodlagos jövedelemtulajdonosok erőszakkal (fegyver, adósrabszolgaság, szabadságmegvonás, jogszabályi kényszer, politikai-gazdasági nyomásgyakorlás stb.), magán, közösségi, vagy ezeknek álcázott céllal kényszerítik az elsődleges jövedelemtulajdonosokat a jövedelem egy részéről történő lemondásra, jövedelmének megosztására. A nemzetközi adózás annyiban speciális, hogy itt az előbbieken említett jövedelem újraelosztási eszközöket a másodlagos jövedelemtulajdonosok egymással szemben is használják.

A nemzetközi adózás alanyai magánszemélyek, vállalkozások, államok lehetnek. A vállalkozási formák megjelenése előtt a magánszemélyek, mint adóalanyok szerepe volt a meghatározó. Az adóztatás kezdetben az adott történelmi

¹ Így nem foglalkozunk a nemzetközi adózás részének tekintett összehasonlító adótan és támogatások kérdéskörökkel.

² Ami a szerzőnek az elmúlt több mint 30 évben az adott területen végzett kutatása, oktatása, tanácsadási gyakorlata során formálódott.

időszakban jellemző vagyontárgyra, később a jövedelemre, illetve ezek kombinációjára irányult. A nemzetközi adózás első beazonosítható megjelenése a rabló hadjáratok, a határon átlépő kereskedelemhez kapcsolódó elvonások voltak. A magánszemélyek nemzetközi adóztatásának vizsgálata nem tárgya jelen anyagnak, bár áttételesen minden a vállalkozás adóztatásának kérdése, végső soron közvetve magánszemélyek adóztatását is jelenti, hiszen a vállalkozások csúcán – közösségi tulajdonos kivételével – magánszemélyek állnak.

A nemzetközi adózás fogalma:

„A nemzetközi adózás: azokat az adózási elveket, normákat, és gyakorlatot foglalja magában, amelyek – adott térben és időben – meghatározzák egy adott gazdasági esemény, vagy más adóköteles konstelláció komplex költségvetési következményeit valamennyi érintett országban.” (Herich, 2020b, 25)

Az nemzetközi adózás története a **hadjáratokig** vezethető vissza, amikor a legyőzött népek „ajándékot”, „harádzsot”, „emberadót”, „fejadót”, később „jóvátételt”, valamihez való „hozzájárulást” stb. kötelesek fizetni a „védelemért”. Írott emlékek az ókorból egyiptomi, asszír, perzsa, görög, római birodalom idejétől állnak rendelkezésre. Az **adó formája** is sokat változott a **természetbeni, pénzbeli** „adományoktól” a **vásárlási** (pl. fegyver), jogszabály-átvételi kötelezettségig³.

A nemzetközi adózás jellemzően két adóalany típusa – a **magánszemély** és a **jogi személy/vállalkozás** – közül jelen anyagban csak a **vállalkozásokat** érintő területtel foglalkozunk. Mindenféle adózásnak attól és addig van értelme, amíg létezik adóalany. A következőkben először röviden a vállalkozási szervezetek, mint potenciális adóalanyok/ jövedelemtulajdonosok kialakulásával foglalkozunk.

A gazdasági társaságok és azok szabályozásának megjelenése a kontinentális jogrendszer alkalmazó országok esetén a **római jogra** vezethető vissza. Társaságként a **consortiumok**, az apa halálát követően közösséget alkotó gyermekek formájában jelennek meg. (Papp, 2000)

A középkorban a kereskedelemmel (elsősorban tengeri kereskedelemmel) kapcsolatban jelentek meg a **commendák, companiak** Olaszországban, amelyek a személyi egyesülések jegyeit hordozták magukon. Az első újkori **korlátolt felelősségű társaságok** Angliában (joint stock company néven), illetve Hollandiában

³ A folytatás a „hangos” háború „csendes” folytatása, vagyis csak az eszközök/”fegyvernemek” változtak, „finomodtak”, a cél és a következmény változatlan.

alakultak ki 1600-ban (Brit Kelet Indiai Társaság, ill. 1602-ben Holland Kelet Indiai Társaság). Németországban az 1750-es években, Ausztriában 1795-ben alapították az első **részvénytársaságokat**.

Franciaországban a hármas szabályozás alakult ki, ami alapján a vállalkozásokat egyrészt a Polgári Törvénykönyvben, másrészt a Kereskedelmi Törvényben, harmadrészt pedig külön törvényben szabályozták. Magyarországon a reformkorhoz köthető az első **részvénytársaságok** alapítása (1830)⁴. A magyar szabályozásban 1930-ban alakítják ki a kft szabályozást a már működő részvénytársasági tapasztalatok alapján. Ezzel meg is teremtődtek az új adóalanyokra, a potenciálisan adóztatható személyekre vonatkozó szabályok, jól ellenőrizhető jogi környezetben.

A regulázott formában tevékenykedő vállalkozások tevékenysége gyorsan átlépte az államhatárokat. Az államhatárokon belül, az állami szuverenitás alapján történő szabályozás és a határokat átlépő tevékenységek ellentmondása, vagyis a **kettős adóztatás** víziója a **nemzetközi kapcsolatok fejlődésének gátjává** vált. (Herich, 2020b, 25) A vállalkozások szintjén a határátlépő tevékenységet a kettős adóztatás gátolta, állami szinten a nettó exportőr országok részéről a **tőkekihelyezés korlátjaként** jelentkezett, a nettó tőkeimportőr országoknál a **növekedés, foglalkoztatás akadályává** vált. Így kialakult egy olyan szerencsés „csillagállás”, aminek megváltoztatása mind a mikrogazdaság, mind a makrogazdaság érdekét szolgálta.

A probléma adózási szempontból a kettős (később többszörös) adóztatás csökkentésére, megszüntetésére irányuló törekvések formájában jelent meg először. Ezzel egy merőben új helyzet állt elő, amikor már több egymással ellentétes érdekléssel rendelkező, állami szintű másodlagos tulajdonos lép be az elsődleges tulajdonos jövedelme megosztásáért folyó harcba egy szükségszerű megegyezés kényszere mellett. Ez a folyamat vezet a kettős adóztatás elkerülésére szolgáló egyezmények létrehozásához.

Láthatóan a nemzetközi kapcsolatok fejlődéséért a korlátlan szuverenitás elvét fel kellett adni a nemzetközi adózásban, és ezzel párhuzamosan a másik feladat az adóhatalom megosztásának elvi, módszertani alapjainak kidolgozása,

⁴ 1840. évi XVIII. törvénycikk a közkeresetre összeálló társaságok jogviszonyairól: részvénytársaságokra vonatkozó első szabályozás

elfogadása volt. Ez utóbbi terület nemcsak szakmai kihívást jelentett, de mivel a lehetőségek közötti választás eltérően érinti az egyes országok költségvetését, súlyos, máig fel nem oldott, **érdekellentéteket** hozott felszínre. A jövedelemadó területén a vállalkozásokra vonatkozóan a bejegyzés helyének, vagy a tevékenység végzése helyének prioritása, ezek közötti választás alapvetően eldönti az adóztatási pontot, a kedvezményezett költségvetést.⁵ Az érdekütközés, a front-határ a nettó tőkeimportőr és a nettó tőkeexportőr országok között húzódik elsősorban, de a csoportokon belül is érvényesül. A módszertani megoldásokban az alapvetően alkalmazott beszámítás, és a mentesítés módszere tükrözte le az erővonalakat. (Herich, 2020b, 25) A nemzetközi kapcsolatok bővülésével fokozatosan alakul ki a nemzetközi adózás három területe a **bilaterális szabályozás**, a **multilaterális szabályozás** és a **külső adójogi szabályozás**.

14.2. A nemzetközi adózás bilaterális szabályozása

14.2.1. A kettős adóztatás elkerülésére szolgáló egyezmények⁶

A kettős adóztatási egyezmények kezdeti prioritását és szerepét a nemzetközi adózásban mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy a szakirodalom sokáig a nemzetközi adózást a kettős adóztatási egyezményekkel azonosította. A tágan értelmezett nemzetközi adózásba mi beleértjük a multilaterális szabályozást, a bírósági döntéseket, a külső adójogot, az összehasonlító adótant is. (Herich, 2020b, 25)

A **kettős adóztatási egyezményeknek** le kellett képezni azt a bonyolult struktúrát, sokszínű kapcsolati és jövedelmi viszonyokat, amelyeket a nemzetközi kapcsolatok jelentettek, vagy jelenthetnek. Ez egy teljesen új terület volt az adózásban, kidolgozatlan területekkel, állandóan változó környezetben. A nemzetközi kapcsolatokban – azok adóztatásában – érdekelt államok gyorsan felismerték a szabályozás szükségszerűségét, benne rejlő lehetőséget és kockázatot az **országok közötti jövedelem-újraelosztás** szempontjából. Az egyes országok, érdekcsoportok a saját érdekeik érvényesítésére – az egyszerűsítés és formalizálás

⁵ Nemzetközi kettős adóztatásra a magyar történelemben számtalan példa volt korábban is, pl. a Török Hódoltság idején a töröknek és a magyar királynak is kellett adót fizetni, de a mi szempontunkból csak a vállalkozások adózása képezi jelen anyag tárgyát. A kettős adóztatás alatt mindig kettős vagy többszörös adóztatást ért a szakirodalom.

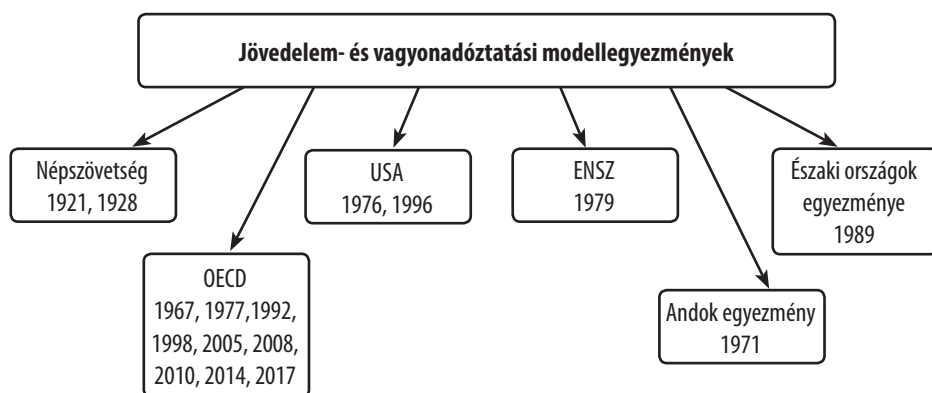
⁶ A kettős adóztatás elkerüléséről szóló egyezményeket a szakirodalomban röviden kettős adóztatási egyezményeknek hívjuk. Ez a rövidítés megmaradt az egyezmények nevének változása ellenére is (kettős adóztatás elkerülésére és az adóztatás kijátszásának megakadályozására, kettős adóztatás elkerülésére, kettős adóztatások elhárítása).

kétségtelen előnyeire hivatkozva, azt ürügyként használva – saját kettős adóztatást elkerülő egyezmény-szerződés mintákat, un. **modellegyezményeket** dolgoztak ki. (Herich, 2020b, 25)

A szigorúan vett kettős adóztatási egyezmények (ha a vámot külön kategóriának tekintjük) a jövedelem, vagyon, öröklés, ajándékozás adóztatása területén kötöttek. A kettős adóztatást elkerülő egyezményekhez jellemzően kapcsolódó egyezmények a **beruházásvédelmi megállapodások, szociálpolitikához és technológiai transzferhez kötődő egyezmények**. (Herich, 2020b, 135)

14.2.2. Kettős adóztatási modellegyezmények⁷

A kettős adóztatás elkerülésére először 1921-ben a Népszövetség készített ajánlott szerződésmintát, amelyet 1928-ban módosítottak. Az igazi áttörést a második világháború után fellendülő nemzetközi kapcsolatok következményeként az egyezményekben levő lehetőségek kihasználására a fejlett országok érdekeit képviselő OECD⁸ Modellegyezmény jelentette. Logikus lett volna ebben az időben egy multilaterális egyezményre törekvés, de az OECD a kettős adóztatási egyezmények kötését propagálta érthetően, mert a kétoldalú tárgyalások során az OECD tagországok jobban érvényesíthették érdekeiket mintha többoldalú megállapodásra kényszerültek volna.

1. ábra: Kettős adóztatási modellegyezmények⁹

Forrás: saját szerkesztés

⁷ Első egyezményünk: 1925. évi XXXIX. törvénycikk

⁸ OECD (Organisation of Economic Co-operation and Development), magyarul: Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet

⁹ Első egyezményünk: 1925. évi XXXIX. törvénycikk

Az **OECD Kettős Adóztatási Modellegyezmény** (továbbiakban OECD Modellegyezmény) olyan egyoldalúra sikerült – a fejlett nettó tőkeexportáló országok érdekeit előtérbe helyezve –, hogy az **ENSZ** a kevésbé fejlett országok érdekeit is figyelembe véve elkészített egy „**ellenegyezményt**” 1979-ben, amelynek fókuszába a forrásadóztatás állt. Az elv, hogy a jövedelem a keletkezésének országában adózzon, ott ahol a jövedelem képződéséhez szükséges munkaerőt, anyagot felhasználják, a környezetet terhelik.

Bár az ENSZ nem bizonyult elég erősnek ebben a küzdelemben (sem), annyi változás mégis történt, hogy két területen az osztalékjövedelemnél és a kamatjövedelemnél megosztott adóztatást építettek be az OECD Modellegyezménybe. Az OECD Modellegyezményben, amelyet később többször átdolgoztak részben az új körülmények, megváltozott prioritások miatt, ez volt az első és utolsó módosítás, amely nem a legfejlettebb országok érdekeit szolgálta. Mivel a fejlett országok ragaszkodtak az OECD modellhez és politikai, gazdasági, katonai fölényük birtokában ezt érvényesíteni is tudták a saját egyezményhálózatuk kialakításában, a határon átlépő ügyletek költségvetési bevételének döntő részét a maguk számára biztosították. Ebben a kiszolgáltatott helyzetben a még megmaradt mozgásteret sem kihasználó országok – pl. Magyarország – több évtizedre a potenciális költségvetési bevételük elvesztésével fizettek, s fizetnek ma is. Ezek az országok az adóbevételek nemzetközi újraelosztásának egyik csatáját – ami a kettős adóztatási egyezményekről szólt – elvesztették.

Egyes országcsoportok egy számukra igazságosabb, de mindenképp egyszerűbb elveken nyugvó modellt is kidolgoztak (pl. a területi adóztatás elve alapján kidolgozott **Andok egyezmény** 1971), de ezek jelentősége marginális maradt.

Más országok a fejlett és fejlődő országok közötti jövedelem-megosztás OECD modelljét is „kevésnek” tartották, illetve a fejlett országokkal szemben is prioritás elérése céljából saját „minta” egyezményt dolgoztak ki – pl. USA 1976/1996 – és íratk alá a szerződő államokkal. Ez utóbbi az ún. **USA Modellegyezmény**.

A tárgyaló féltől függő – egyébként az OECD alapon nyugvó – „házi” mintaegyezményeket több ország is kidolgozott. Németország például három modellt is használt, a saját érdekeinek, tárgyalási erőviszonyainak adott relációban való érvényesítéséhez más és más egyezmény mintát használt a fejlődő, a közép európai és a fejlett országokkal folytatott tárgyalásokon.

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy az 1960-as évek végére megtörtént a nemzetközi adóalapok újraelosztásának technikai alapjainak kidolgozása, és ezek alapján a szerződés-hálózat kiépítése.

Az immár meghatározóvá vált **OECD Modellegyezmény továbbfejlesztése** részben a változó környezet hatására folyamatossá vált – több módosítás is történt pl. a 2000-es években öt –, de az alapvető célkitűzések hosszú ideig nem változtak.

Az OECD Modellegyezmény tartalmának módosulásai a **preambulumban** megfogalmazott célok időbeni változásában is nyomon követhetők. Így jutunk el a kettős adóztatás elkerülésétől az elsődleges célteszt¹⁰ egyezményekbe való beépüléséig.

Az egyezmények **személyi hatálya** ma már személyegyesítő társaságokra is kiterjedhet. Itt akkor válik igazán komplikálttá az alkalmazás, ha ugyanaz a vállalkozás az egyik országban tőkeegyesítő a másik országban személyegyesítő társaságnak minősül.

A definiált **fogalmak** köre a változások ellenére igen szűk még ma is, ezzel a szerződéskötőkre hárítva az alkalmazás ellentmondásait. A telephely fogalma jelentős mértékben bővült, és tartalma, értelmezése is nagymértékben változott. Ez az a terület, amely a digitalizáció hatására további jelentős változások küszöbén áll.

A konkrét **jövedelemformák**, a vagyon **adóztatása** többféle módszer és technika alkalmazását teszi lehetővé.

A **különös rendelkezések** köre és mélysége is folyamatosan változott. Az arbitráció, az információcsere, az adóbehajtás jelentős fejlesztéseken ment keresztül. Új elemként az adóelkerülés elleni szabályok kerültek bevezetésre.

10 A szabályozások hiányosságait a nemzetközi adózásban is általános érvényű irányelvekkel próbálják elfedni, ami viszont a normativitás csökkenéséhez, az adóhatóságok mérlegelési jogkörének felértékelődéséhez, összességében az adózói kockázat növekedéséhez vezet. Jó példa erre az elsődleges célteszt (PPT), ami már alapjaiban is ellentmondásos, hiszen az adótörténet arról szól, hogy a genetikailag nyereségre kódolt vállalkozások (akiknek az adó egy olyan költségelem, ami semmilyen közvetlen hozadékkal nem jár) igyekeznek az adót minimalizálni. Az, hogy egy vállalkozás igen sokszínű célrendszere közt az adó milyen szerepet játszik – még tér-idő dimenziótól függetlenül is –, egzaktan meghatározhatatlan. Így az adóhatóság mérlegelési jogán dől el, hogy valaki jogkövető vagy adócsaló. Az ellentmondást még növeli az egyes országok eltérő ösztönző rendszere, ami sokszor elsődlegesen az adómegetakarításra épül, vagyis ösztönzi adóeszközökkel a tőkebefektetést, majd meg kellene büntetnie, mert a vállalkozás ezt tekinti elsődleges célnak.

Az OECD Modellegyezmény sajátosságai:

- a fejlett országok érdekét tükrözi, és az ő érdekeik mentén történ(t)/történik a továbbfejlesztés is;
- kizárólag a jövedelem és a vagyon adóztatásával foglalkozik;
- nem kötelező jellegű, hanem egyezményszöveg ajánlás;
- szerkezetében, tartalmában, értelmezésében folyamatosan változik, a fő céljának megfelelően a kettős adóztatás elkerülése mellett egyre nagyobb hangsúlyt kap a kettős nem adóztatás (aluladóztatás) elleni fellépés;
- a különös rendelkezések aránya, súlya növekszik (pl. kedvezmények igénybevételének korlátozása);
- az egyes cikkelyek kompromisszumokra épülnek, cikkelyekhez fenntartások tartozhatnak;
- nem jogszabály, de ennek ellenére hivatkozási alap még bíróság előtt is az adott egyezmény rendelkezése és annak értelmezése (kommentárja) is;
- csak a jogi kettős adóztatás¹¹ elkerülését szolgálja;
- értelmezés/kommentár egészíti ki az egyezményeket, amely szintén gyakran változik (dinamikus értelmezés);
- adóigazgatási kérdésekkel nem foglalkozik, ahol megáll az anyagi jog, annak az országnak az adóigazgatási szabályozását kell alkalmazni (pl. bevallás, előlegfizetés stb.);
- fontos kérdések megválaszolására nem képes.

A kettős adóztatási egyezmények jelentős segítséget nyújtanak a kettős adóztatás csökkentésében, elkerülésében azonban számos területen nem adnak megoldást, pl. a nemzetközi gazdasági kettős adóztatás problémájára. (Herich, 2020b,135)

Az egyezményekben az egyes országok – eltérő érdekeik következtében – eltérő fogalmakat, módszereket alkalmaznak. Így az eltérő minősítések **eltérő adóterhelést**, esetenként ezeknek az eltéréseknek a kihasználására adóoptimalizálást tesznek lehetővé. A modellegyezmények és az egyezmények kevés fogalmat definiálnak, így az érintett országok eltérő (belső adójogi) definícióit, ill. bírósági döntéseit kell elemezni és használni, ami nehezíti az alkalmazást.

¹¹ Amikor az adóalany, az adótárgy, az adók és az adóztatási időszak is megegyezik, és az adóalany jövedelmét vagy vagyonát (vagyontárgyát) egyszerre több ország/joghatóság is adóztatja.

A kettős adóztatási egyezmények fontos korlátja, hogy csak a **jövedelem-adókra** irányul, így más adónemek esetén (pl. indirekt adók, helyi adók, társadalombiztosítási járulékok) nem alkalmazhatók.

A kettős adóztatási egyezmények csak a **nemzetközi jogi kettős adóztatás elkerülésére törekednek**, a nemzetközi gazdasági kettős adóztatás elkerülésére nem adnak választ.

Az egyezmények csak az **adóztatási jog allokálásával** foglalkoznak, de a más, pl. az adóalap meghatározás eltéréseiből, időbeli (évek közötti) aszinkronjából következő kettős adóztatást nem oldják fel.

A kettős adóztatás területén csak az illetőség és a forrásország közötti adó-megosztást szabályozzák, a **harmadik országokra alapesetben nem vonatkoznak**, annak ellenére, hogy a gyakorlati életben ez utóbbi nem atipikus jelenség.

A **tárgyi hatály** is rejt magában kockázatot az egyezményekben taxatív fel nem sorolt esetek, vagy a központi és helyi adók esetén. Nem ad megoldást a digitális adó kérdéseire (lásd pl. telephely definíció korlátozottsága).

Az **adóhatóságoknak** sokáig csak törekedniük kellett a **megegyezésre**, de nem volt kötelezettség, vagy időbeli korlát a megegyezésre, vagy a megállapodások végrehajtására, pl. ha az egyik állam belső adójoga szerint az elévülési idő letelt.

Ugyancsak problémát jelenthet, ha az egyezmény és az EU-s jog ellentétbe kerül egymással.

Tehát az egyezményhálózat továbbfejlesztésénél – a mindig változó, megújuló környezet hatásai mellett – a fenti kérdésekre is választ kell keresni.

A XXI. század második évtizedére alapvető **szemléletváltás**, modellváltás indult el az egyezményhálózat továbbfejlesztésében. A vezető gazdasági hatalmak (a G7-ek) átlépnek a korábbi koncepción, az egy az egyben történő érdekérvényesítés korszakán, és elég erősnek érzik magukat, hogy egy számukra előnyös **multilaterális egyezménybe** is belekényszeríthetik a kevésbé fejlett országokat. Ennek alapját a **BEPS**¹² projektben fektették le.

A multilaterális egyezménnyel lényegesen kevesebb erőfeszítéssel és gyorsabban lehet a nemzetközi egyezményeket, megállapodásokat felülírni, az adóáramokat

¹² BEPS (*Base Erosion and Profit Shifting*)

átalakítani. A koncepció „sikerét” jelzi, hogy olyan országokat is sikerült „meggyőzni” (hathatós érvekkel) akik nem is tagjai az OECD-nek és egyértelműen rosszul járnak a módosítással. A változásoknak van egy minimum átvételi követelménye/következménye (Minimum Standard), és egy opciós csomagja. Sokat mond a fogadtatás „lelkességéről”, hogy az aláíró országok döntő többsége csak a minimum csomagot vállalta be. A csomag nagyobbik része továbbra is a felek megegyezése esetén kerül beépítésre, aminek az eltérő érdekek miatt kevés az esélye.

A koncepcióváltás érdekessége, hogy az ezt szorgalmazó USA nem írta alá a Multilaterális Megállapodást (angolul: Multilateral Instrument, rövidítve „MLI”), mert a saját modellelgyezményével ennél is kedvezőbb tárgyalási pozíciót érhet el. A tanácsadó szakma számára további bizonytalanságot és többletfeladatot jelent, hogy adott esetre vonatkozóan nemcsak az alapul szolgáló modellelgyezményt, annak kommentárját, a konkrét egyezményt, esetleg EU szabályozást, bírósági döntéseket kell áttanulmányozni, de ismerni kell az MLI-t és annak adaptációját is egy-egy egyezményes ország viszonylatában, amennyiben azt az érintett országok megegyezően ratifikálták.

14.2.3. Magyarország kettős adóztatási egyezményei ¹³

Magyarország az első kettős adóztatást elkerülő egyezményét Ausztriával kötötte 1925-ben, ma már több mint 80 országgal van adóegyezményünk¹⁴. Az imponálóan széles egyezményi hálózat – az OECD tagságra tekintettel – természetesen az OECD Modellelgyezményre épül, ezzel egyszerűsítve a kötések folyamatát és a felhasználást.

Magyarország sokáig nem ismerte fel az egyezmények kockázatát és lehetőségeit, az egyezményekre, mint a kereskedelmet segítő adminisztrációs feladatra tekintett. Úgy tűnik a kutatások alapján, hogy Magyarország sokáig nem rendelkezett tárgyalási koncepcióval, tárgyalási javaslattal (saját modellel, ajánlással). Az adódiplomácia¹⁵ hiány(osság)át támasztja alá, hogy semmilyen kutatás,

¹³ Az első egyezményünk: 1925. évi XXXIX. törvénycikk az Osztrák Köztársasággal 1924. évi november hó 8-án kötött adóügyi szerződések becikkelyezéséről.

¹⁴ Az egyezményes országok listáját lásd a https://www.nav.gov.hu/nav/ado/szja/Adozoi_tajekoztato_2019.html linken.

¹⁵ Adódiplomácia egy ország költségvetési érdekeinek védelme a nemzetközi kapcsolatokban. Részletesen lásd: Dr. Herich György: Bevezető előadás, V. Nemzetközi Adókonferencia. Áfa ellenőrzés és tervezés gyakorlati kérdései (Moklasz-Penta Unió Zrt., 2011.)

szakmai előkészítő anyag nem lelhető fel, ami a tárgyalások megalapozását szolgálta volna, és az egyezmények „kezelését” is félállásban, csak egy személy végezte Magyarországon.

A nemzetközi adózásnak sokáig sem kutatása, sem oktatása, sem tananyaga nem volt.

Az adott területen az 1990-es évektől a PTE KTK-n végzett kutatások alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy a kettős adóztatási egyezményeinkben a **2000-es évekig a magyar érdekek érvényesítésének teljes hiánya** mutatható ki. A szerződéskötések során nemcsak a nálunk jobb érdekérvényesítési lehetőségekkel rendelkező országok esetén veszítettük el a „csatát” és a költségvetési bevételt, de a fejlődő országokkal kötött egyezményeinkben is szinte kivétel nélkül ez látható, ami egyértelműen a szakmai felkészületlenségre vezethető vissza. Csak a telephely adózásával kapcsolatos cikkelyeket tekintve a vizsgált 66 egyezményünkben minden egyezményben a szerződő partnerek érdeke érvényesült, függetlenül attól, hogy azt nálunk fejlettebb vagy fejlődő országgal kötöttük meg. Ez Magyarország számára százmilliárdokban mérhető veszteséget okozott és okoz a következő generációk életében is. A nemzetközi adózási ismeretek oktatása, tananyagok kifejlesztése, képzettségek (okleveles adószakértő) kialakítása 2002-re készült el. Ezt követően közel egy évtized múlva alakult önálló szervezet a Pénzügyminisztériumban, amely a nemzetközi adózással foglalkozik. A 2010 után kötött szerződések esetén jól látható a szakmai felkészültség ugrásszerű javulása az egyezményeinkben, de sajnós a jelentős gazdasági kapcsolatokkal, nemzetközi adózási következményekkel járó szerződéseink régebben kötődtek, és ezek változtatására a partnerek – számukra érthető okokból – nem mutatnak hajlandóságot. Ez a tudásdeficit a következménye annak, hogy ezekben az időszakokban nem volt Magyarországon nemzetközi adózás oktatás, felkészült tárgyalóképes tudás, de még szakirodalom sem.

14.3. A nemzetközi adózás multilaterális szabályozása

14.3.1. Európai Unió szabályozás

A multilaterális megállapodásoknak – a kettős adóztatási egyezményekkel szemben – fő jellemzője, hogy több szereplő között kötődnek, így elvben a szerződéskötők közös érdekét tartalmazzák. Az átdolgozott modellegetmények az átdolgozás időpontjával jelöljük. A konkrét egyezmények használata szempontjából nagy jelentősége van annak, hogy a modellegetmény melyik időszaki állapota alapján kötötték, mi volt akkor a tartalma. Ilyen multilaterális megállapodásokat több területen és országcsoport között találunk (pl. volt KGST). Ezek közül a témakörünk, és Magyarország szempontjából az adózás területén legjelentősebb megállapodással, az Európai Unió szabályozással foglalkozunk.

Az Európai Unió a közös piac építésére alakult, és ez az alapokmány, a **Római Szerződés** adózással kapcsolatos cikkelyeiből is kitűnik. Ennek a szabályozásnak fontos sajátossága, egyben a következő évtizedek legtöbb adózási konfliktusainak kiindulópontja, hogy az adózás kérdéskörében csak a forgalomhoz/fogyasztáshoz kapcsolódó adók harmonizációjára **ír elő kötelezettséget**. A többi adónemnél – az adószuverenitás és egységes döntéshozatal elvéből kiindulva – a döntést az egyes tagországok törvényhozására bízza.

A közös piac tehát a négy szabadságelv érvényesítését közvetlenül befolyásoló vámok és fogyasztási adók, vagyis az **általános forgalmi adó és a jövedéki adók harmonizációját** fogalmazza meg alapító okiratában. Ezzel a nemzetközi adózás eddig „ismeretlen” területére koncentrált. Ez így rendben is lett volna, hiszen a másik területen, vagyis a jövedelemadózási területén éltek a kettős adóztatási egyezmények az Európai Unió országok közötti kapcsolatok szabályozására. Az Európai Unió vezetése azonban – később részletesen tárgyalt érdekből – kiterjeszti az alapokiratban megfogalmazott célkitűzéseket. Az Unió a harmonizáció égisze alatt, különböző technikákkal, a vállalkozások jövedelmének újraelosztása területére is kiterjeszti a szabályozást.

A **harmonizáció** adott esetben azt jelenti, hogy a különböző adottságokkal rendelkező országokat azonos feltételek közé helyezi, ezáltal a kevésbé fejlett országok alapvetően hátrányba kerülnek, mintha az ökölvívásban megszüntetnék a súlycsoportokat. A helyzetet súlyosbítja, hogy a harmonizáció céljának saját érdekeik mentén történő meghatározásával a **nettó tőkeexportáló országok fo-**

lyamatos és jelentős költségvetési bevétel allokációt érnek el a saját költségvetésük számára. (Herich, 2020b, 145)

14.3.1.1. A forgalomhoz kötődő adók harmonizációja

Ha a harmonizáció egyes területeit nézzük, a vámok területén teljes a harmonizáció az **egységes Vámkódex** alkalmazásával. Ezen a területen Magyarország részben a földrajzi elhelyezkedése, részben a belső szabályozása – magas áfa –, részben a vámellenőrzés versenyképessége miatt került költségvetési hátrányba. A vám speciális tulajdonsága, hogy itt a bevételen nem az egyes országok osztoznak, hanem az érintett ország és az Európai Unió költségvetése.

A fogyasztáshoz kötődő forgalmi adók területén az általános forgalmi adónál és a jövedéki adónál majdnem teljes körű a harmonizáció, a tagországok mozgásteret bizonyos adómértékek és adóigazgatási kérdések területére korlátozódik.

14.3.1.1.1. Az általános forgalmi adó

Az általános forgalmi adó harmonizációja – a szerintem hibás alapkoncepcióval, az **összfázisú adóval** együtt – szintén magas szintet ért el napjainkra az Európai Unióban. Ezt húzza alá a rendeleti szintű szabályozás is. (Kenyeres et al., 2019)

Az alapkérdés a **termelés** vagy a **fogyasztás helyén történő adóztatás**. Ez nem egyszerűen technikai kérdés, hanem kőkemény újraelosztási következményekkel jár. A fennálló rendszer átalakítása jelentős jövedelem átcsoportosítással és érdekellentéttel jár¹⁶. Az ún. átmeneti időszak végletekig történő elhúzódása ezt jól bizonyítja. A közös határok lebontásával fellépő **ellenőrzési problémák** (a rendszer alapbetegsége mellett) vezettek a **feketegazdaság** felerősödéséhez, majd ezek korrigálása, az amúgy is **nagy adminisztrációs teher** többszörözéséhez. A harmonizáció az alapszerződésre hivatkozva folyamatosan haladt előre, jellemzően a fejlett országok érdekei mentén. Jól szemlélteti ezt pl. a bér munka szabályozás, ahol az adóztatási pont a bér munkáltatóhoz került át minden kompenzáció nélkül. (Ez az egyetlen változás pl. 60-80 milliárd költségvetési veszteséget okoz(ott) Magyarországnak évente.)

A hatodik áfa irányelv történeti előzményei: 1967-1977 (az első öt irányelv)

Az európai integrációnak a kezdetektől deklarált céljai között szerepelt az egységes belső piac kialakítása, a **négy alapszabadság**: a termékek, a szolgáltatások,

¹⁶ Ez volt az egyik legnagyobb dilemma az európai határok, és ezzel a határellenőrzés leépítéséhez kapcsolódóan.

a tőke és a munkaerő szabad áramlásának megteremtése. (Herich, 2020b, 285) Az 1967-ben megkezdődött intézkedéssorozat, amely során először minden tagállamban **hozzáadottérték-típusú adó** váltotta fel az addig egyedileg, szabadon alkalmazott forgalmi adókat, a későbbiekben pedig a hozzáadottérték-adó nagyfokú **harmonizációját** valósították meg.

Az adó egységesítésének kezdetben az volt a fő funkciója, hogy a költségvetési bevételek **egyenletes, inflációkövető** biztosítása mellett az értékesítési folyamat hosszától, az **értékesítési lépcsőfokok számától függetlenül azonos teher** jelenjen meg az azonos értékű, hasonló termékek, szolgáltatások árában az egységes piac teljes területén.

1967-ben született meg a Tanács 67/227/EGK számú irányelve¹⁷, amely az első volt az általános forgalmi adót szabályozók közül (**első áfa irányelv**). Ennek a jogforrásnak még ugyancsak korlátozott célkitűzései voltak: mindössze anynyi feladatot szabott a tagállamoknak, hogy 1970. január 1-jére szüntessék meg az egy- és többfázisú forgalmi adóikat, és helyükre a hozzáadottértékre alapuló összefázisú adónemet vezessenek be. A fejlődésnek ezen első szakaszában még fel sem vetődött a harmonizáció, a tagállami gyakorlatok közelítése.

Ugyanakkor a nemzeti adóterhek nagyságának különbözősége továbbra sem szüntette meg a tagállamok közötti kereskedelemben az árakra gyakorolt hatást – lévén a nagyobb adóteher magasabb árat jelentett –, emiatt szükség volt arra, hogy az **export** és **import** esetében egy **kiegyenlítő mechanizmust** alakítsanak ki. Erre született megoldásként az ún. **átlagkulcsok módszere**, amelyet a 68/221/EGK irányelv (**második áfa irányelv**) szabályozott.

Belgium és Olaszország már 1969-ben bejelentette, hogy nem fogja tudni betartani az eredetileg kitűzött határidőt. A **késedelmek igazolására, elfogadására** születtek meg a közbelső irányelvek: a **3-5. áfa irányelvek**¹⁸ **egyre kijebb tolták a határidőt**, míg végül 1973-ban jött el az az időpont, amikor az akkori tagállamok mindegyikében bevezették az általános forgalmi adót.

17 A Tanács 1967. április 11-i 67/227/EGK számú első irányelve a tagállamok forgalmi adóra vonatkozó jogszabályainak közelítéséről (Hivatalos Lap P071. szám, 1967. április 14., 1301-1303 old.)

18 A harmadik áfa irányelv Belgiumnak és Olaszországnak egyidejűleg adott haladékat, míg a negyedik és az ötödik áfa irányelv (a Tanács 1971. december 20-i 71/401/EGK számú, illetve 1972. július 4-i 72/250/EGK számú irányelvei) Olaszország kérelmének adott helyt.

A hatodik áfa irányelv és a 2006/112/EK irányelv (hóa irányelv)

A Tanács 1977. május 17-én fogadta el a **77/388/EGK számú irányelvet**, amely **hatodik áfa irányelv néven** – számos módosítást követően, és még több tagállami eltérést biztosító jogosítvánnyal ötvözve – jelenleg is a Közösség áfa rendelkezéseinek gerincét képezi. Újrakodifikált, tartalmában azonos változata a **közös hozzáadottértékadó-rendszerről szóló 2006/112/EK tanácsi irányelv (hóa irányelv)**. A hía irányelv **végrehajtási intézkedéseinek** megállapításáról pedig a **282/2011/EU tanácsi végrehajtási rendelet** az irányadó. (Herich, 2020b, 287)

Az egységes piac rohamos közeledtével mindenképpen megoldást kellett találni arra, hogy a Közösségen belüli termékértékesítések áfa helyzetét rendezzék. A peremfeltételek adottak voltak: az eredet szerinti adózás bevezetése lehetetlen. A belső vámhatárok eltörlése megkívánja azt, hogy a tagállamok közti határok átlépésekor ne keletkezzen adófizetési kötelezettség, mint korábban a termékimportnál. A tagállamok érdekeinek tiszteletben tartásával azt is biztosítani kellett, hogy a forgalomnak megfelelő adóbevétel jelenjen meg a nemzeti költségvetésekben, illetve a versenyfeltételek egyensúlyát is meg kellett őrizni. Ezeknek a céloknak az összehangolása nem kis feladat elé állította a Bizottságot és a tagállamokat egyaránt, de ideiglenes megoldást sikerült találni az ún. **átmeneti rendszer** képében.

Az eredeti szándék szerint 1992-ben két irányelvvel¹⁹, az 1993. január 1. és 1996. december 31. közötti négyéves időszakra alkották meg azt a szabálygyűttest, amely kombinálta az eredet és a célország szerinti adózás szabályait. Áthidaló megoldásnak készült, de mivel adózási ügyekben a tagállamok teljes egyetértése kell a döntések meghozatalához, és maga az átmeneti rendszer is bírt bizonyos tehetetlenséggel, a **mai napig is érvényben vannak ezek a rendelkezések**²⁰, igaz, több alkalommal történtek kiigazítások, amelyek a leginkább kirívó torzulásokat próbálták kiküszöbölni.

A hía irányelv elismerve, hogy ez esetben többről van szó, mint átmeneti rendszerről, a tagállamok közötti termékkereskedelem szabályait már rögtön az irányelv elején szabályozza azzal, hogy az irányelv továbbra is rögzíti, hogy ez egy átmeneti rendszer, melyet az eredet szerinti adózáson alapuló végleges szabályozás vált fel.

¹⁹ A Tanács 1992. október 19-i 92/77/EGK irányelve (Hivatalos Lap L316, 1992. október 31.) és a Tanács 1992. december 14-i, 92/111/EGK irányelve. (Hivatalos Lap L384, 1992. december 30.)

²⁰ A változást a szakértők szóhasználat is mutatta: ami korábban „átmeneti áfa rendszerként” volt ismert, egyre gyakrabban a „jelenlegi áfa berendezkedés” nevet kapta.

Az Európai Bizottság 2010-ben közzétett Zöld Könyvében²¹ megfogalmazott áfa stratégiájában az **eredet szerinti adóztatást azonban már elvetette**, mint politikailag nem járható alternatívát.

A Bizottság **áfa cselekvési tervében** az áfarendszerre javasolt változtatások indokaként említette, hogy az nem képes lépést tartani a mai globális digitális és mobil gazdasági fejlődéssel. A rendszer töredezett és bonyolult, valamint a csalás ellen kevésbé védett, ezért azt egyszerűbbé, a csalásnak ellenállóbbá és hatékonyabbá kell tenni. Az áfa cselekvési tervben felvázolt rövid és középtávú elképzelések közül egyesek jogalkotás formájában már teljesültek. A rövidtávú elképzelések közül ilyen az **elektronikus kereskedelem** tekintetében fennálló áfa akadályok elhárítására vonatkozó jogszabálycsomag²², valamint a **tagállamok közötti közigazgatási együttműködés erősítése** érdekében tett lépések²³. A **tervek között szerepel a kisvállalkozásokra vonatkozó átfogó egyszerűsítések elfogadása**. A Bizottság az erre vonatkozó javaslatát benyújtotta a Tanácsnak, azonban annak elfogadása még várat magára. Szintén a rövidtávú célkitűzések között jelenik meg az áfa beszédés modernizálása, hatékonyabbá tétele, melynek érdekében a Bizottság jogalkotást nem igénylő lépéseket tesz, így például stratégiai megbeszéléseket kezdeményez a tagállamok adóhatóságainak vezetőivel, támogatja az adóigazgatások alapvető funkcióira és vizsgálataira vonatkozó minimális minőségi normákról szóló megállapodások megkötését, fórumot biztosít az ismeretek és tapasztalatok megosztására és technikai segítségnyújtásra. A Bizottság középtávú célkitűzései között szerepel továbbá az áfa kulcs rendszer felülvizsgálata. Az erre vonatkozó módosítási javaslatot a Bizottság már kidolgozta, és azt a Tanács részére benyújtotta, jelenleg folyik ezen javaslatok tagállamok általi megvitatása. (Herich, 2020b, 353)

A nemzetközi munkamegosztás gyors fejlődésével, a kis ellenállást kiváltó, költségvetési szempontból megbízható adónem adómértékének folyamatos emelésével az **adónem súlya meghatározóvá vált a költségvetésekben**.

21 COM (2010) 695 végleges

22 2017/2455/EU tanácsi irányelv a 2006/112/EK irányelvnek és a 2009/132/EK irányelvnek a szolgáltatásnyújtásra és a termékek távértékesítésére vonatkozó bizonyos hozzáadottérték-adó kötelezettségek tekintetében történő módosításáról.

23 2018/1541/EU tanácsi rendelet a 904/2010/EU és az (EU) 2017/2454 rendeletnek a hozzáadottérték-adó területén történő közigazgatási együttműködés megerősítésére irányuló intézkedések tekintetében történő módosításáról.

Növekedésével arányosan a vele való költségvetési újraelosztás kockázata is megnőtt, kiegészítve ezt a közös költségekhez való hozzájárulás (EU befizetés) összegével. Az általános forgalmi adó is megosztott adónak tekinthető az Európai Unióban, hiszen a bevétel arányában részesedik az unió költségvetése a bevételből. Az általános forgalmi adó sajátossága, hogy az a végső fogyasztót, döntően a magánszemélyeket terheli. Jelen anyagban való tárgyalása azért indokolható, mert az ezzel járó szabályozás, ellenőrzés, adminisztráció, finanszírozás a vállalkozásokat érinti.

14.3.1.1.2. A jövedéki adózás

A jövedéki adózás első formájának az adott korszakokban kiemelt jelentőséggel bíró terméknek, a sónak az adóztatását, az ún. **sóadót** tekinthetjük. A sóadó nemcsak a belföldi forgalom, de az export-import szabályozás eszköze is volt. A jelenlegi jövedéki szabályozás a második világháborút követően alakult ki. Ekkor már az alanyok kizárólagosan vállalatok voltak. Ez a szabályozási forma a rendszerváltást követő időszakhoz sokáig nem tudott alkalmazkodni, és jelentős visszaélésekre nyújtott lehetőséget (pl. olajszőkítés). Az új kereteket új jogi szabályozás, a jövedéki szabályozásról és ellenőrzésről, valamint a bérfőzési szeszadóról szóló 1993. évi LVIII. törvény teremtette meg. Az **európai uniós jogharmonizációra való felkészülés** jegyében született a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól szóló **1997. CIII. törvény**. Ez a törvény a különböző fizetési és ellenőrzési csatornákat egyesítette, egységesítette.

A közösségi adóharmonizációs célkitűzések megvalósítását három szakaszban tervezték ütemezni. Első lépésként a forgalmi adók rendszerének közelítése volt a cél, ezen belül a jövedéki adók szerkezetének harmonizációja. Az adóharmonizációs folyamat azonban érdemben csak az 1985-ben kiadott **Fehér Könyvben** rögzített célok alapján gyorsult fel, amely többek között vázolta a belső piac megvalósításának pénzügyi-adóügyi akadályait, ezek megszüntetésének alapelveit, és a megvalósítás 1992 végi konkrét határidejét.

A belső piac megvalósításának feltételeit rögzítő 1987. évi **Egységes Európai Okmány** alapján 1992-ben kiadásra kerültek a tagállamok jövedéki szabályainak harmonizációját biztosító másodlagos jogforrások, a jövedéki termékek belső piaci szabad áramlását és azonos kezelését biztosító ún. horizontális, az egyes jövedéki termékeket terhelő adók szerkezetét és mértékét rögzítő ún. vertikális irányelvek, valamint a tagállamokban közvetlenül alkalmazott rendeletek.

A tagállami jövedéki szabályok összehangolását biztosító irányelvek közül **az alapirányelv a 92/12 EGK (horizontális) irányelvet 2010. április 1-jével felváltó 2008/118/EK Tanácsi irányelv**, amely a jövedéki adózás kötelezően érvényesítendő céljait, alapjait, általános, átfogó szabályait rögzíti, biztosítva ez által a magas adótartalmú termékek tartásának, mozgásának és pontos nyomon követésének egységes feltételrendszerét.

A közösségi adóharmonizáció a legmagasabb harmonizáltsági fokot a magas adótartalmú ún. abc (alkohol, benzin, cigaretta) termékkör szabályozásában érte el, aminek kézenfekvő oka abban rejlik, hogy e termékek szabad áramlása mellett jelentkezik a **legnagyobb adókockázat**. A jövedéki adózás elvei és eljárásai az EU-tagországokban egységesek, sőt minimális adószintek érvényesek a fenti termékkörökre.

A jövedéki adóharmonizáció eredményeként minden tagállamban biztosított, hogy a magas adótartalmú termékek előállítás, tárolás, adó alóli mentesülést eredményező felhasználása és forgalmazása zárt rendszerben, a hatósági ellenőrzés feltételeinek maradéktalan érvényesítésével és a magas adókockázatot fedező pénzügyi biztosítérendszer működésével valósuljon meg. (Herich, 2020b, 381)

Magyarországon az **európai uniós szabályozás teljes átvételére** a belépést megelőzően hozott, a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól szóló **2003. évi CXXVII. törvény** biztosította.

A harmonizáció következő lépcsője a **2016. évi LXVIII. tv.**, amely a harmonizáció mellett az adóalanyok és a hatóság kapcsolatának szabályozását, a versenysemlegességet tűzte ki célul, természetesen a költségvetési bevételek biztosítása mellett.

Összességében elmondható, hogy a jövedéki adózás bizonyos területeken adott – esetenként időszakos – engedmények mellett (pl. adóigazgatási kérdések, adókulcsok) **szinte teljes mértékben harmonizált adónemnek tekinthető**.

Az előbb említett területeken elért harmonizációs siker már messze nem ilyen egyértelmű a nemzetközi adózás „klasszikus” területein, vagyis a jövedelemadózáásban.

14.3.1.2. A vállalkozási jövedelem/nyereség adóztatásának harmonizációs folyamata

A vállalkozói jövedelemadóztatás harmonizációjának legfőbb akadálya a hivatkozási alap hiánya, hiszen az Európai Unió alapító okirata erről nem rendelkezik. Ezt próbálták az ebben érdekeltek általános elvekből történő levezetéssel pótolni. A leggyakoribb hivatkozás az **Európai Unió működéséről szóló szerződésnek (EUMSz) 115.** cikkére történik, amely engedélyezi irányelvek elfogadását, közvetlenül érintik a belső piacot, de egyhangú döntéshozatalt ír elő.

Hasonlóan súlyos akadály a tagországok eltérő érdeke, valamint a tagállami szabályozás – a számvitel, adóalanyság, adóalap meghatározás, adómérték – különbözősége. Ilyen erős ellenszélben több bizottsági munka is „asztalfiókban” maradt. Erre jó példa az 1962-es Neumark-jelentés, az 1970-es VAN-den-**Tempel jelentés**, az egységes társasági adókulcsra irányuló 1975-ös irányelv tervezete. Szintén visszavonásra kerültek az 1991-ben létrehozott **Ruding bizottság jelentései**, amelyek többek között a társasági adókulcsok harmonizációjára, adókedvezmények átláthatóságára irányultak. A sorozatos kudarcok után a Bizottság taktikát változtatott, és új megközelítéssel, **Magatartási Kódex** (Code of Conduct) kidolgozásával próbálkozott (Primarolo-csoport). A problémát úgy próbálták beállítani, mintha a vállalkozások problémája lenne az országok eltérő adóztatása, pedig ők köszönik, jól elvannak vele. Növeli mozgásterüket, alkupozíciójukat, és csökkenti kiszolgáltatottságukat.

A Bizottság COM (2011) 0121 javasolta a **közös konszolidált társasági adóalap létrehozását is**, amelyet az egyablakos rendszer adminisztrációs előnyeivel, valamint az eredmény konszolidálási lehetőséggel indokolt. Megtévesztésül egyelőre meghagyta volna az adókulcsok államonkénti szabályozását. A javaslat tarthatatlansága számos tényező miatt (pl. az országokénti eltérő számvitel) gyorsan bebizonyosodott. A magyar költségvetésre való drasztikus hatását a PTE KTK kutatás számszerűsítette. (Tormáné, 2011) Az Oxfordi Egyetemmel végzetett kutatás eredményeit megcáfolva bizonyítást nyert, hogy a magyar költségvetés nemhogy nem nyertese a javaslatnak – mint ahogy az oxfordi tanulmány kimutatta –, hanem az akkori adóalapja 53%-át veszítette volna el, és került volna át ez az adóalap hányad a tőkeexportáló – egyébként az oxfordi kutatásban vesztesként beállított, de a harmonizációt teljes mellszélességgel támogató –

országok költségvetésébe. Ezek a kutatások alapozták meg Magyarország adóversenyben való érdekelttségének megfogalmazását. Ezt követően a harmonizációnak új kísérleteként kezdődtek meg az adóigazgatáshoz kötődő irányelveken keresztüli harmonizációs törekvések.

Az előbbiekből is láthatóan már a nagy 2004-es bővítés előtt sem tudtak megegyezni az államok az **eltérő érdekek** miatt. Az érdekek diverzifikációja a bővítéssel tovább nőtt. Ezt felismerve próbáltak még a bővítés előtt több irányelvet módosítani. (Lásd lejjebb!)

Lássuk meg, hogy itt a harmonizáció és az adóversenyt képviselő, a nettó tőkeexportőr és a nettó tőkeimportőr, a fejlettebb és a kevésbé fejlett országok érdekérvényesítéséről, költségvetési csatájáról szól a történet. A kevésbé fejlett országok a harmonizációval az egyetlen hatékony fegyvernemüket, az adóversenyt veszítenék el. A harmonizáció csak a felzárkózást követően tud piaci verseny neutrális szabályozás lenni.

A harmonizációban érdekelték nem adták fel, és újabb és újabb eszközökkel próbálkoznak. Ilyenek a bírósági döntések, a fokozott együttműködés intézménye (átlépve az egységes döntéshozatal szabályát). A legújabb kísérletek az **adóigazgatási irányelvekbe bújtatott harmonizáció**, a közös/harmonizált társasági adóalap újra történő elővétele.

A sok kísérlet ellenére az anyagi szabályozás területén a vállalkozások jövedelemadóztatásában csupán négy területen születtek szabályozási elemek, három irányelv és egy egyezmény (arbitrációs).

Az egyik a többször módosított **anya-és leányvállalati irányelv** az osztalék adóztatásáról, a másik a **kamat és jogdíjakra vonatkozó irányelv**, a harmadik a **határon átnyúló átalakulásokat szabályozó irányelv**.

A szabályozások közös jellemzője, hogy a forgalomhoz kapcsolódó adókkal ellentétben, nem rendeletekben, hanem ennél „gyengébb” szabályozási formában, irányelvekben történik, ahol a cél figyelembevételével azokat a tagállamoknak kell átültetni a törvényeikbe. Ennek az az oka, hogy ezek a harmonizációk nem vezethetők le a Római Szerződésből, így a tagállamok megegyezésére van szükség a bevezetéshez. A tagállamok hozzájárulásának kötelezettsége és az eltérő érdekek miatt a harmonizáció nehezen halad előre, és a harmonizáció

motorját képező fejlett országoknak sok kreatív ötletre volt szükségük a mai szint eléréséhez is. A másik fontos jellemzője, hogy **felülírja a kettős adóztatási egyezményeket** pont azokon a területeken, amelyek az ENSZ Modellegyezmény hatására a kevésbé fejlett, nettó tőkeimportőr országok védelmében épültek be az OECD Modellegyezménybe, ezen keresztül pedig az egyezményhálózatokba. Vagyis azoknak az országoknak a számára, amelyek elszenvedői ezeknek a változásoknak, minden véleménynyilvánítási lehetőség nélkül egy lépésben, kívülről felülírták a „kiharcolt” jogait, költségvetési érdekeiket az Európai Unióba történő belépésükkel.

Fontos jellemző az is, hogy bár az irányelvek hatálya a tagállamokra vonatkozik, a szabályozás a harmadik országokkal való szabályozás – gazdasági kényszerből történő – egyoldalú felülírását vonja maga után, még drasztikusabbá téve a nettó tőkeexportáló tagországok költségvetésére való hatását. (Herich, 2020b, 230)

Vagyis az Európai Unió szabályozás hatása nem csak az **Unión belüli jövedelem-átcsoportosítással jár**, de mellékhatásként – valószínűleg nem tudatosan – a **harmadik országokkal kapcsolatosan is hátrányosan érinti az egyes országokat**, és forrásokat csoportosít át az európai uniós országokból az unión kívüli országok irányába.

14.3.1.2.1. Anya- és leányvállalati irányelv

Az anya- és leányvállalati irányelv megfogalmazott célja a gazdasági kettős adóztatás megakadályozása. A szabályozás még a szűkebb, magállamok feltételei között kezdődött (1990-ban a 90/435 EGK irányelvvel), amelyek hasonló fejlettségi szinten voltak, és közel kiegyenlített kereskedelmi forgalommal rendelkeztek az egymás közötti kapcsolatokban. Az irányelv többször változott. Módosításai: 2003/123/EK irányelv, átdolgozása a 2011/96/EU irányelv, újabb módosítás a 2015/121/EU irányelv. A módosítások az adóalanyi kör bővítésével, a minimális részesedés csökkenésével, illetve az időbeli hatály kiterjesztésével – a közös társasági adórendszer bevezetéséig – jártak. A legfontosabb (a nettó tőkeexportőr államok érdekeit szolgáló) változtatások az új tagállamok 2004-es felvétele előtt, a csatlakozások előkészítéseként történtek meg. Ezt az irányelvet a csatlakozó országoknak minden módosítás nélkül, kötelező elemként át kellett venni a csatlakozási szerződés feltételeként.

Az irányelv a kevésbé fejlett országokra, történetesen Magyarország költségvetésére gyakorolt hatását a PTE KTK-n végzett kutatásokban vizsgáltuk. (Tormáné, 2011) A vizsgálat eredményeként nemcsak évente az éves költségvetési forráselvonás mértékét (összességében ezermilliárdokban mérhető) számszerűsítettük, de a forráselvonás útvonalát, a nyertes célországokat, és azok költségvetési nyereségének mértékét is meghatároztuk. Ez nem csak a csatlakozás egyik „ára” volt, de **folyamatos elvonási csatornát hozott létre** az érintett nettó tőkeexportőr és nettó tőkeimportőr országok között egészen (irányelv utolsó módosítása szerint) a közös társasági adóalap²⁴ – még drasztikusabb forrásátcsoportosítással járó – bevezetéséig.

14.3.1.2.2. Kamat és jogdíj irányelv

A kamat- és jogdíjfizetések közös adózási rendszeréről szóló irányelvet (2003/49 EK) szintén a csatlakozást megelőző évben fogadták el, és módszerében másolja az előbb bemutatott irányelvet. Az irányelvet a 2004/66 EK irányelv, a 2004/76 irányelv, valamint 2006/98 irányelv módosította. A kapcsolt vállalkozások közötti ilyen tárgyú jövedelemáramokat ettől kezdődően nem engedi a forrás országban megadóztatni, azok a tőkeküldő országok költségvetését gyarapítják. Abból a szempontból is azonos a hatása, hogy kényszerűen **felülírja** nemcsak a nettó tőkeimportőr országok EU-s tagállamokkal kötött **kettős adóztatási egyezményeit**, hanem – az anya- és leányvállalati irányelvhez hasonló módon – **a harmadik országokkal kötött megállapodásokat is**. Az irányelvekkel kapcsolatos külső adójogi szabályozás, ami minden irányba történő kifizetés esetén egyoldalúan kivonja (mentesíti) a jövedelmet az adóztatás (forrásadóztatás) alól. Ez azzal jár, hogy a kettős adóztatási egyezményeink bővítése esetén is törekednünk kell az ilyen alapú megegyezésre. Ez annál is nehezebb, mert ha felkészült a partner, akkor tudja, hogy az irányelv miatt kényszerűen kialakított belső szabályozásunk alapján mi mindenképp mentesíteni fogunk, és a másik szerződő fél részéről ez csak önként vállaltás esetén lehet kétoldalú. Ez azt jelenti, hogy vagy nem megy bele vagy belemegy, de máshol kér kompenzációt. Ebből az következik, hogy az európai szabályozás nem csak az Unió határán belül, hanem a harmadik országokkal való kapcsolatunkat is determinálja, és nem csak a korábban kötött, de a következő időszakban kötendő szerződéseinkben is előre látható költségvetési hátránnyal jár.

²⁴ *Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB)*

Az elvonás, forrásátcsoportosítás tömege az egyes országok adott területen való részesedésének függvénye. A magyarországi költségvetésre való hatását a korábban jelzett kutatások számszerűsítették. (Tormáné, 2011) A kamat-jogdíj irányelv egyik sajátossága, hogy elismerve annak **negatív hatását a nettó tőkeimportőr országok költségvetésére**, szabályozza, hogy az ezt kérő (akár 12 évvel megkésétt kérelme esetén is – Bulgária) országok akár 8 éves derogációban részesültek az alkalmazást illetően. Magyarország – egyedülként – nem kért derogációt.

14.3.1.2.3. Átalakulási irányelv

A vállalkozásokat érintő harmadik irányelv az **átalakulási irányelv** (90/434 EEC, a 2005/EC valamint a 2006/98ECC módosításokat követően, az egységes szerkezetbe újrakodifikálva 2009/139 EK irányelv) a határon átlépő átalakulások elősegítését szolgálja. (Herich, 2020b, 230) Az átalakulások öt formáját különbözteti meg. A hosszú iterációs folyamat során kialakult jelenlegi formája lehetővé teszi a vállalkozási környezet változásához történő rugalmas alkalmazkodást, az átalakulás szabályozásával, „adómentessé” (halasztott adózás) tételével, ha a folyamat a szabályozás szerint történik. Ez a folyamat is érinti a költségvetési kapcsolatokat, de **hatása** elsősorban **cashflow jellegű**. Magyar költségvetési hatását számszerűen a korábban hivatkozott kutatás mutatta ki. Az adósemlegességet az irányelv kizárólag a társasági adózás szintjén biztosítja.

A vállalkozások jövedelemadóztatásával kapcsolatos szabályozás „továbbfejlesztése”, a jövedelemátcsoportosítási folyamatok kiterjesztésének kísérletét az adózási kérdésekben szükséges egyhangú döntések és eltérő tagállami érdekek konfliktusa akadályozza. A fejlett országok kísérletei folyamatosak. A zsákutcába került irányelvekkel történő további harmonizációt az Európai Bírósági (EB) döntések általánosításával próbálták kimozdítani. Ez a kísérlet is – a dolgok jellegéből következően – kérelem igénye, bírósági döntések kiszámíthatatlansága, ügyek korlátozott volta, egyedi döntések korlátozott hatályossága stb. miatt nagyon bizonytalanok és főleg lassúnak bizonyult. Mindenesetre **az EB döntések nagy száma és súlya miatt a nemzetközi adózás részévé váltak**.

14.3.1.2.4. Közös társasági adóalap

A másik kísérlet az adott területen a harmonizáció felgyorsítására a **közös társasági adóalap** (CCCTB) szakmai tarthatatlansága és rendkívüli elutasítottága ellenére sem kerül le a napirendről, amely megvalósítása a PTE KTK végzett kutatások

eredményei alapján még az anya- és leányvállalati irányelvnél is drasztikusabb költségvetési átcsoportosítást jelentene (a magyar társasági adóalap 47%-ra esne vissza). Az meg csak hab a tortán, hogy ennek az ellenőrzése is a nettó tőkeexportőr országok hatóságaihoz tartozna. (Herich, 2020b, 247)

14.3.1.3. Európai Unió adóigazgatási szabályozás

A harmonizáció hívei a nettó tőkeexportőr országok legutóbb használt – és ismert – „ötlete” az anyagi jogi szabályozás eljárási szabályokkal való helyettesítése abban a reményben, hogy kellő nyomásgyakorlás mellett ezek átvihetők az EU szabályozásba.

Az adóigazgatási szabályozást és annak részleteit a nemzetközi adózás könyvben részletesen tárgyaltuk. (Herich, 2020b, 485) Tipikus és sikeresen átvitt eset a **magánszemélyekre vonatkozó kamat irányelv hatálytalanítása** egy sokkal erőteljesebb adóigazgatási szabályozással. E trükk mögé felsorakoztatták a pénzmosás, a feketegazdaság elleni küzdelem, az agresszív adótervezés érvrendszerét, amelyek mellett alkalmazott politikai nyomás ellen igen nehéz védekezni a kevésbé fejlett államoknak.

Az **adóigazgatási szabályozás** egyes részletei a nemzetközi adózás könyvben kerültek kifejtésre. (Herich, 2020b, 485) A folyamat a G7, a legfejlettebb országok közösségétől indult ki, akik a saját érdekeik mentén kidolgoztatták az ehhez apparátussal rendelkező OECD-vel ennek operatív programját, ami **BEPS** néven került nyilvánosságra. Ezt a **15 programpontról** álló koncepciót az Európai Unió szinte változtatás nélkül építette be a saját szabályozási rendszerébe irányelvek formájában. Ne felejtjük el, hogy a G7 és az Európai Unió meghatározó államai között jelentős átfedés van. Az irányelvek pedig a tagországok jogrendszerébe kerültek átültetésre. A megvalósítás mögött feltételezhető politikai, gazdasági nyomásgyakorlás mértékét mutatja, hogy még az OECD-n kívüli államok egy részét is sikerült (pl. az MLI aláírására) rábírni. Ezzel elértünk a költségvetési forrásátcsoportosítás következő szintjére, amikor már az ezek végrehajtásához szükséges ellenőrzési funkciók és csatornák is rendelkezésre állnak.

14.4. Külső adójog

A nemzetközi adózás harmadik pillére (a nemzetközi „adósuszterszék” 3. lába) az egyes országok külső adójogi szabályozása, amelyben az egyezményekben és multilaterális megállapodásokban nem érintett országokkal és jövedelmekkel kapcsolatos szabályozást – kezdetben kizárólag a kettős adóztatás elkerülésére – az egyes országok a belső joganyagukban szabályozzák.

Ez a szabályozás (EU szabályozás közvetett hatásán túl) elvileg az egyes országok adószuverenitása hatáskörébe tartozik, de ezt a szuverenitást még ezen a területen is korlátok jellemzik. Itt van például az EU-tagországok esete, akik az anya- és leányvállalati irányelv hatályát átlépve gazdasági érdekből kénytelenek a szabályozást akár egyoldalúan a harmadik országokkal kapcsolatos belső szabályozásukba is átültetni.

Ez a külső adójogi szabályozás a nemzetközi gyakorlatban háromféle módon valósul meg. Az egyik általánosan használt módszer, amikor a belső anyagi jogszabályokon belül történik a szabályozás (pl. Magyarország), a másik, amikor külön törvényt hoznak a külső adójogi szabályozásra (pl. Németország AStG 1972), a harmadik módszer, amikor a belső szabályozást egyszerűen magasabb szintűnek nyilvánítják (USA). (Herich, 2020b, 536)

A külső adójog esetén szembeűnőek a politikai, gazdasági, katonai erőfölény költségvetési előnnyé transzformálásának bizonyítékai. Az egyik ilyen jellemző eset a német külső adójogi törvény. A német külső adójog lényege, ha valaki más országba helyezi át a funkcióit, vagy más országban is végzi a tevékenységet, akkor Németország a más országban keletkezett jövedelmet e belső törvény alapján megadóztatja. Ezzel még a nemzetközi egyezményeket (kettős adóztatási egyezmények), az EU szabad tőkeáramlás elvét is felülírja belső szabályozással. Németországot az ez ügyben (Columbus ügy C-298/05) indított eljárásban a főtanácsadó ajánlása ellenére az EB felmentette. Ide sorolható a másik német kezdeményezés is, ami a meghosszabbított illetőséggel függ össze. Később ezt a szemléletet a tőke kivonási adó (angolul: exit tax) intézménnyel sikerült nemzetköziesíteni.

Az Egyesült Államok sok területen nem fogadja el az OECD Modellegyezmény ajánlásait és saját modellegyezménye alapján köti a szerződéseket, sőt ezeket

a szerződéseket is felülírhatják az egyes államok szabályozásai, akár utólag is. A FATCA²⁵, vagy a különböző átvilágítási feltételekhez kötött alkalmazások az átláthatóság, a feketegazdaság, offshore cégek ürügyén szintén a költségvetési források allokálását, az ezekhez szükséges információs háttér – akár egyoldalú – megteremtését vonják maguk után.

A magyar külső adójog a klasszikus (anyagi jogszabályokba épített) szabályozást alkalmazza. A szabályozás területén az európai kötöttség mellett az utóbbi évtizedben érezhető a **magyar költségvetési érdekek védelmének erősödése** (pl. telephely szabályozása), ami egyértelműen a szakmai felkészültség, a magyar adódiplomácia ugrásszerű fejlődését jelzi. A magyar külső adójogi szabályozás a magyar joganyag (anyagi és eljárási) része, általánosan ismert, így részletesebb ismertetésétől – más fejezetekre is tekintettel – eltekintünk

A nemzetközi adózás múltbeli fejlődése a költségvetési bevételekért folyó harc, amely szerintem a következő időszakban sem fog alapvetően megváltozni. A gazdasági környezet változásának hatására azonban az adóztatás irányában, arányaiban, módszereiben, ellenőrzésében jelentős változások várhatók. Ezeknek a változásoknak bizonyos területei valószínűsíthetők, más területek bemutatása majd egy következő tanulmány célkitűzése lehet.

14.5. Összegzés

A nemzetközi és hazai gazdasági válság jelentősen átírta az adózási tendenciákat 2020-ra. A fejlett országok átfogó támadást intéztek a költségvetések (elsősorban a fejlett országoké) védelme érdekében. Az **adóalap-erózió** ürügyén tett intézkedések nemcsak az elsődleges jövedelemtulajdonosok és a költségvetések, de a fejlett és kevésbé fejlett országok költségvetése közötti átcsoportosítást is szolgálják. A **szemléletbeli** és normatívákban is megjelenő **változásokat** erőteljes politikai és gazdasági nyomásgyakorlás kíséri. (Herich, 2020b, 765)

Magyarország igyekszik a mozgásterét mind teljesebben kihasználni, amit a második évtized kreatív hazai adószabályozása és annak eredményei bizonyítanak. Az évtized végén – külső körülmények hatására – ez a mozgáster szűkülni látszik. A szakmai tudás fejlesztésével, szakmai konzultációk bővítésével,

²⁵ FATCA („Foreign Account Taxpayer Compliance Act”), Külföldi számlák adómegfeleléséről szóló törvény.

a magyar nemzetközi adódiplomácia erősítésével a versenyképes adókönyvet fenntartásának esélye növelhető.

Az, hogy a nemzetközi adókönyvetben történt változások milyen irányt vesznek, az elsősorban a nemzetközi erőviszonyok alakulásának, a szabályozásoknak az **új kihívásokra** (digitalizáció, robotizáció, mesterséges intelligencia, kriptopénzek, környezetvédelem, kvv szektor, adminisztráció stb.) történő **válaszadás** gyorsaságának és hatékonyságának függvénye. Egy konszolidáló nemzetközi környezet és az EU-országok közötti erősödő konvergencia alapvető feltétele az ezredforduló körüli adóálmok teljesülésének.

14.6. Irodalomjegyzék

- ALIG, KURT (1980): Personengesellschaften im interkantonalen und internationalen Steuerrecht. Dissertation, St. Gallen.
- BECKER, HELMUT (1989): Die Besteuerung von Betriebsstätten. (DB 1989)
- BECKER, HELMUT (1988): Treaty Shopping/ Treaty Override, European Taxation.
- BOGENSCHÜTZ, EUGEN (1998): Internationalen Steuerplanung im Spannungsfeld zwischen globalen Wettbewerb und fiskalischen Interessen. In: Gestaltung und Analyse in der Rechts-, Wirtschafts- und Steuerberatung von Unternehmen (Haarmann/ Hemmelrath & Partner (Hrsg.), Köln.
- BONE-WINKEL, T. J. (1994): Steuerbelastungsvergleiche, Internationale betriebswirtschaftliche Steuerbelastungsvergleiche. Stan, Methoden, Entwicklungsmöglichkeiten. Bielefeld.
- BÜHLER, OTTMAR (1964): Prinzipien des internationalen Steuerrechts. München/Berlin.
- Cahiers De Droit - Fiscal International, Studies on International Fiscal Law by International Fiscal Association, Taxation of non-profit organisations. Kluwer Lax International, The Hague, London, Boston, 1999
- CLOER, ADRIAN - LAVRELASHVILI, NINA (2008): Einführung in das europäische Steuerrecht Verlag: ES.
- CZOBOLY GERGELY (2018): Adóreform az Egyesült Államokban. Számvitel Adó Könyvvizsgálat: Szakma 60: 4 pp. 21-22.
- CSABAI RÓBERT (2017): Új vitarendezési mechanizmus az EU-ban, kötelező választott-bírászkodás adóügyekben. Adó, 2017. (31. évf.) 12-13. sz. pp. 95-99.

- CSABAI RÓBERT (2017): Országokénti jelentések készítése Magyarországon. Adó, 2017. (31. évf.) 8. sz. pp. 62-65.
- DANN, W. (1993): Meinungsspiegel zum Thema: EG Harmonisierung im Steuerrecht. BfuP.
- DEÁK DÁNIEL (2001): Adópolitika. In: Kende T. – Szűcs T. (szerk.): Az Európai Unió politikái. Osiris.
- DEBATIN, HELMUT (1979): Qualifikationsprobleme im Doppelbesteuerungsrecht. FR. pp. 493-499.
- FÖRSTER, JAKOB (1995): Die direkten Steuern in den Europäischen Gemeinschaften, Birk, D. (Hrsg): Handbuch der europäischen Steuer-, und Abgabenrechts. Herne, Berlin.
- GUBACSI BERNADETT (2017): Az OECD új multilaterális adóegyezménye. Számvitel, adó, könyvvizsgálat, 2017. (59. évf.) 4. sz. pp. 14-15.
- GROTHERR, SIEGFRIED (2011): Handbuch der internationalen Steuerplanung. Verlag Neue Wirtschafts-Briefe, Herne/Berlin.
- GROTHERR, SIEGFRIED – HERFORT, CLAUS – STRUNK, GÜNTER (2010): Internationales Steuerrecht. Verlag Erich Fleischer
- HERICH GYÖRGY (2002): USA, Ausztria, Nagy-Britannia adórendszere. Penta Unió Zrt.
- HERICH GYÖRGY (2013): Adóharmonizáció. Penta Unió Zrt.
- HERICH GYÖRGY (2020a): Adótan. Penta Unió Zrt.
- HERICH GYÖRGY (2020b): Nemzetközi Adózás 2. kiadás. Penta Unió Zrt.
- HERICH GYÖRGY - SELCHERT, FRIEDRICH (2002): Németország adórendszere. Penta Unió.
- JACOBS, O. H. (2007): Internationale Unternehmensbesteuerung, Verlag C.H. Beck.
- KECSKÉS LÁSZLÓ (2011): EU-jog és jogharmonizáció (IV. bővített kiadás) HVGORAC, Budapest.
- KISCHEL, D. (1997): Steueroasen in der Europäischen Union. IWB Aktuell, 1997.5.28.
- KÖKÉNYESINÉ PINTÉR ILONA (2000): A kettős adóztatás kizáró egyezményeink alkalmazása. Jövedelem és vagyonadók. Saldo Koloprint, Budapest.
- LENTNER CSABA (szerk.) (2007): Pénzügypolitikai stratégiák a XXI. század elején. Akadémiai Kiadó, Budapest.

- MATOLCSY GYÖRGY – FRIEDMAN, GEORGE (2015): A jövő forгатókönyvei. Pallas Athéné, Budapest.
- ŐRY TAMÁS (1998): Elektronikus kereskedelem és közvetett adóztatás európai szemmel. Pénzügyi Szemle, Budapest 1998/10.
- PAPP TEKLA (2000): A magyar társasági jog fejlődése. In: Tóth K. (szerk.): Tanulmányok Dr. Bérczi Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára; Acta Juridica et Politica; Tomus LVI.; SZTE Állam-és Jogtudományi Kar; Szeged, 409-434. pp.
- RÄDLER, A. J. (1996): Notwendige Schritte auf dem Weg zu einer Steuerharmonisierung in der Europäischen Union. IStR.
- ROSE, GEORGE (1999): Grundzüge des internationalen Steuerrechts. Wiesbaden.
- SAß, GERT (1994): Steuerharmonisierung in den EG – Perspektiven für eine Harmonisierung der Körperschaftsteuer und der Gewinnermittlung. DB.
- SIKLÓ SINÉ ANTAL GYÖNGYI (2018): Kisadók alkalmazása nemzetközi ügyletekben. Számvitel, adó, könyvvizsgálat, 2018. (60. évf.) 5. sz. pp. 24-26.
- SIKLÓ SINÉ ANTAL GYÖNGYI (2015): A kettős adóztatás elkerülése - változások a Modellegyezményben és Kommentárban. Adóvilág, 2015. (19. évf.) 4. sz. pp. 2-8.
- TORMÁNÉ DR. BORIS SZILVIA (2011): Társasági adóharmonizáció az Európai Unióban és Magyarországon. PTE-KTK, PhD dolgozat.
- VOGEL, KLAUS (1993): Harmonisierung des Internationalen Steuersystems in Europa als Alternative zur Harmonisierung des (materiellen) Körperschaftsteuerrechts. StuW, pp. 380-388.
- WATTEL, PETER J. – MARRES, OTTO – VERMEULEN, HEIN (szerk.) (2018): European tax law, Vol. I: General topics and direct taxation; Student edition, Wolters Kluwer, Deventer.
- Your social security rights when moving within the EU. A practical guide. DG EMPL, Brussels, 1997.

15. A hazai jövedelemadózás nemzetközi vonatkozásai

Globalizálódott világunkban a gazdaságnak és életünknek már nemigen van olyan területe, amely nélkülözi a nemzetköziséget. A nemzetközi gondolkodás életünk, munkánk és mindennapjaink részévé vált. Az adózási témák elemzése során sem hagyható figyelmen kívül a nemzetközi ügyletek szabályainak vizsgálata. Akár egy külföldi munkavállalásról, külföldön eszközölt befektetésről, vagy külföldön kapott ösztöndíjról van szó, kikerülhetetlen a határon átlépő ügyletekre vonatkozó rendelkezések alapos ismerete.

A könyv ezen fejezete ezt a témát járja körül. Áttekinti, hol lefelé lehetnek fel a nemzetközi ügyletekre alkalmazandó adószabályok, és azok a jövedelemadók terén hogyan rendelkeznek, hogyan alkalmazandóak. Elemzi a fejezet a nemzetközi adózás egyes jogforrásait, a kettős adóztatás elkerüléséről szóló egyezményeket, illetve az azok mintájául szolgáló, a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet által kidolgozott modellegyezmény (a továbbiakban: OECD Modellegyezmény) rendelkezéseit.¹ A fejezet vizsgálja, hogyan alkalmazandóak nemzetközi ügyletekre a magánszemélyek és társaságok jövedelemadózását szabályozó törvények, azaz a személyi jövedelemadó, a társasági adó szabályai, és kitér a magyar adórendszer sajátosságát jelentő kisadókra is.

15.1. A szabályozás célja

A jövedelemadózásban a nemzetközi szabályoknak két fő területe alakult ki. Történetileg az első probléma a határon átlépő ügyleteknél, amivel foglalkozni kellett, az volt, amikor egyazon ügyletet több állam is meg akart adóztatni. Az adóztatásra az államok jogot formálhattak a kifizető, a jövedelemben részesülő, a jövedelem forrása, az adó tárgya stb. okán, azonban egy többszörös adófizetés értelemszerűen a nemzetközi ügyletet ellehetlenítette volna.

¹ A témakörrel bővebben lásd Herich György: *Nemzetközi adózás*, 2019.

A klasszikus területe tehát a nemzetközi adószabályoknak a **kettős adóztatás elkerülése**, azaz nemzetközi ügyleteknél az adóztató joghatóság meghatározása.

Az elmúlt évtizedekben azonban a kettős adóztatás elkerülésére megalkotott szabályok jó működése, és a nemzetközi ügyletek súlyának és volumenének növekedése okán egyre nagyobb szükség mutatkozott a szabályozás fékeinek a megalkotására is. Így került sor fokozatosan egyre több olyan szabály, korlát megalkotására, amelyeknek a célja már nem a többszörös adóztatás kiszűrése, hanem ellenkezőleg, annak biztosítása, hogy az adó legalább egy államban megfizetésre kerüljön. A nemzetközi adózás másik nagy ága így **az adóelkerülés elleni fellépés** lett.

15.2. Irányadó joganyag

A jövedelemadókra vonatkozó nemzetközi adózási szabályok egyik legfontosabb területe a kettős adóztatás elkerüléséről szóló egyezmények (továbbiakban: **adóegyezmények**) témaköre. Ezek jellemzően kétoldalú (bilaterális), azaz két állam által megkötött egyezmények. A kettős adóztatás területén találunk többoldalú megállapodásokat is, ilyen az OECD BEPS (adóalap-erózió és nyereség-áthelyezés) jelensége elleni 2013-ban indult programjának² egyik elemeként megalkotott multilaterális egyezmény (Multilateral Instrument, MLI), amely a hatályos egyezmények egyidejű módosításának eszköze.³

Az Európai Unió tagjaként továbbá nem felejtkezhetünk meg **az EU szabályozásáról**, bár meg kell állapítani, hogy a jövedelemadók terén igen kicsi az irányadó joganyag, itt a tagállamok nagyfokú szuverenitása érvényesül, az adóharmonizáció szintje alacsony. A társasági adózás terén találunk néhány irányelvet, amelyeknek a rendelkezései beépültek a magyar jogba, elsősorban a Tao törvény rendelkezései közé. Dinamikusabban fejlődik, de témakörünkön részben kívül esik az adóigazgatási együttműködés területe, itt az elmúlt évek jogalkotásának fő célja az adóelkerülés megakadályozása volt.

A **belső adójogi szabályok** képezik a harmadik nagy csoportot. Itt azokról a rendelkezésekről beszélünk, amelyek határon átlépő ügyletek esetére

² Bővebben lásd: *Base Erosion and Profit Shifting*, <http://www.oecd.org/beps>

³ Bővebben lásd: *Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent BEPS*, <http://www.oecd.org/tax/treaties/multilateral-convention-to-implement-tax-treaty-related-measures-to-prevent-beps.htm>

alkalmazandóak, és a hazai jogszabályokban lelhetőek fel, mint az Szja törvényben, Tao törvényben, az Art-ban stb. Ezen rendelkezések határozzák meg a magyar személyek külföldről származó, illetve a külföldi személyek Magyarországról származó jövedelmei adózásának elveit.

Végül nem hagyhatóak figyelmen kívül az olyan szabályok sem, amelyek jogi norma formájában nem jelennek meg, de a nemzetközi ügyletek megítélésére hatással vannak, mint az **Európai Bíróság esetjoga**, vagy egyéb **nemzetközi sztenderdek, ajánlások**. Így hazánkban is elfogadott és követett iránymutatásnak tekinthető, a kettős adózási egyezmények magyarázataként használható, az OECD Modellegyezmény és Kommentár vagy a Transzferár Irányelvek.

15.3. Az adóügyi illetőség

Mielőtt azonban belevágunk a részletszabályokba, tisztázni kell néhány, a nemzetközi adózáshoz kapcsolódó alapfogalmat. Elsőként az adóügyi illetőség fogalmát kell megértenünk, a nemzetközi ügyleteknek ez ugyanis az egyik legfontosabb jogintézménye, amely meghatározza, egyben elhatárolja az egyes államok adóztatási fennhatóságát. Az illetőség az adóügyi hovatartozást, egy adóalanynak valamely államhoz való kötődését fejezi ki, amely alapján az adott állam joghatósága rá kiterjeszhető, a személy ott adóztatható.

15.3.1. Korlátozott és teljes körű adókötelezettség

Számos más államhoz hasonlóan a hazai szabályozás is megkülönbözteti a belföldi és külföldi illetőségű személyt. A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény (előzőekben és a továbbiakban: Szja törvény) 2. § (4) bekezdése szerint:

„A belföldi illetőségű magánszemély adókötelezettsége összes bevételére kiterjed (teljes körű adókötelezettség). A külföldi illetőségű magánszemély adókötelezettsége kizárólag a jövedelemszerzés helye alapján belföldről származó, vagy egyébként nemzetközi szerződés, viszonyosság alapján a Magyarországon adóztatható bevételére terjed ki (korlátozott adókötelezettség).”

A szabályozás a belföldi illetőségű személyt tekinti „magyar” adózónak, a belföldi illetőséggel bíró adóalanyok adókötelezettségét a világjövedelmük után határozza meg (teljes körű adókötelezettség). Esetükben tehát az univerzalitás elve érvényesül.

A külföldi illetőségű személyek, azaz a „külföldi” adózók adókötelezettsége pedig csak a jövedelemszerzés helye alapján belföldről, Magyarországról származó jövedelmek után áll fenn (korlátozott adókötelezettség). Náluk az adóztatás területi alapon történik. A jövedelemszerzés helyét az Szja törvény 3. § 4. pontja határozza meg. A magyar szabályozás a jövedelem forrásáról – néhány más állam szabályozásától eltérően – nem rendelkezik.

A társasági adóról és az osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény (előzőekben és a továbbiakban: Tao törvény) 3. §-a ugyanezt így fogalmazza meg:

- „(1) A belföldi illetőségű adózó adókötelezettsége a belföldről és a külföldről származó jövedelmére egyaránt kiterjed (teljes körű adókötelezettség).
- (2) A külföldi vállalkozó adókötelezettsége a belföldi telephelyen végzett vállalkozási tevékenységből származó jövedelmére terjed ki (korlátozott adókötelezettség).”

Ezek után bontsuk ki részleteiben, hogy hogyan rendelkeznek a hazai szabályok az illetőségről.

15.3.2. Illetőség az Szja törvényben

Az Szja törvény 3. § 2. pontja határozza meg, hogy ki minősül belföldi illetőségű magánszemélynek. E szerint

„2. Belföldi illetőségű magánszemély:

- a) a magyar állampolgár (kivéve, ha egyidejűleg más államnak is állampolgára, és belföldön nem rendelkezik a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló törvényben meghatározott lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel);
- b) az a természetes személy, aki a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvényben meghatározottak szerint a szabad mozgáshoz és a három hónapot meghaladó tartózkodáshoz való jogát az adott naptári évben – a ki- és beutazás napját is egész napnak tekintve – legalább 183 napig Magyarország területén gyakorolja;
- c) a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény hatálya alá tartozó letelepedett jogállású, illetve hontalan személy; továbbá

- d) *az a)–c) pontban nem említett természetes személy, akinek*
- da) *kizárólag belföldön van állandó lakóhelye;*
- db) *létérdekei központja belföld, ha egyáltalán nem vagy nem csak belföldön rendelkezik állandó lakóhellyel;*
- dc) *szokásos tartózkodási helye belföldön található, ha egyáltalán nem vagy nem csak belföldön rendelkezik állandó lakóhellyel, és létérdekei központja sem állapítható meg;”*

Ahogy az azt látjuk a szabályozásban, az állampolgárság áll első helyen az illetőség meghatározása szempontjából, tehát egy magyar állampolgárt a hazai szabályozás minden esetben magyar illetőségűnek tekint. Kivételként csak azt fogalmazza meg, ha valaki kettős állampolgár, és nem lakik (tartózkodik) Magyarországon.

A második pont a legalább félévig Magyarországon tartózkodó EGT állampolgárokat, a harmadik a letelepedett, EGT-n kívüli államból származó magánszemélyeket és hontalanokat vonja a belföldi illetőség fogalma, azaz a teljes körű adókötelezettség alá. A következő pont pedig az OECD Modellegyezményből is ismert feltételrendszert (lakóhely, létérdekek központja, szokásos tartózkodási hely) fogalmazza meg minden más olyan magánszemélyre alkalmazandóan, akik nem esnek az első három pont alá.

Érdeemes megegyezni, hogy az állandó lakóhelyet és a létérdekek központját az Szja törvény próbálja meg körülírni ugyanezen törvényi helyen. Ez alapján az állandó lakóhely *„az olyan lakóhely, ahol a magánszemély tartós otthlásra rendezkedett be és ténylegesen ott lakik”,* a létérdekek központja pedig *„az az állam, amelyhez a magánszemélyt a legszorosabb személyes, családi és gazdasági kapcsolatok fűzik”.* A szokásos tartózkodási hely fogalmát ugyanakkor az Szja nem, csak az adózás rendjéről szóló 2017. évi CL. törvény (előzőekben és a továbbiakban: Art.) értelmező rendelkezései tartalmazzák, a 7. § 44. pontban. Ez alapján *„a természetes személynek akkor van Magyarország területén szokásos tartózkodási helye, ha az adott naptári évben – a ki- és beutazás napját is egész napnak tekintve – legalább száznyolcvanhárom napot belföldön tartózkodott”.*

Az Szja törvény 3. § 3. pontjában definiálja a külföldi illetőségű személyt, aki fő szabály szerint a belföldi illetőségű magánszemélynek nem minősülő természetes személy.

15.3.3. Illetőség a Tao törvényben

A Tao törvény a belföldi és külföldi illetőség meghatározására az Szja törvényhez hasonló egzakt definíciót nem tartalmaz, ugyanakkor az adó alanyai között felsorolja a belföldi illetőségű és külföldi illetőségű adózót.

A törvény 2. § (2) bekezdése alapján

„Belföldi illetőségű adózó a belföldi személyek közül

- a) *a gazdasági társaság (ideértve a nonprofit gazdasági társaságot, a szabályozott ingatlanbefektetési elővállalkozást, a szabályozott ingatlanbefektetési társaságot és a szabályozott ingatlanbefektetési projektársaságot is), az egyesülés, az európai részvénytársaság (ideértve az európai holding részvénytársaságot is) és az európai szövetkezet,*
- b) *a szövetkezet,*
- c) *az állami vállalat, a tröszt, az egyéb állami gazdálkodó szerv, az egyes jogi személyek vállalata, a leányvállalat,*
- d) *az ügyvédi iroda, a végrehajtói iroda, a szabadalmi ügyvivői iroda, a közjegyzői iroda, az erdőbirtokossági társulat,*
- e) *a Munkavállalói Résztulajdonosi Program szervezete (a továbbiakban: MRP),*
- f) *a vízitársulat,*
- g) *az alapítvány, a közalapítvány, az egyesület, a köztestület (ideértve e szervezetek alapszabályában, illetve alapító okiratában jogi személyiséggel felruházott szervezeti egységeket is), továbbá az egyházi jogi személy, a lakásszövetkezet és az önkéntes kölcsönös biztosító pénztár,*
- h) *a felsőoktatási intézmény (ideértve az általa létrehozott intézményt is), a diákothton,*
- i) *az európai területi társulás,*
- j) *az egyéni cég,*
- k) *az európai kutatási infrastruktúráért felelős konzorcium (ERIC),*
- l) *a vagyonkezelő alapítvány.”*

Ezen túl belföldi illetőségű adózó a külföldi személy, ha üzletvezetésének helye belföld, illetve a bizalmi vagyonkezelési szerződés alapján kezelt vagyon és a csoportos társasági adóalany is a Tao törvény 2. § (3) és (6) és 2/A. § (1) bekezdései szerint.

Üzletvezetés helye a Tao törvény 4. § 35. pontjában foglaltak szerint „*az a hely, ahol az ügyvezetés az irányításra berendezkedett*”.

A Tao törvény a belföldi illetőségű adózók mellett adóalanyként határozza meg a külföldi személyt, illetve az üzletvezetése helye alapján külföldi illetőségűt a 2. § (4) bekezdésében, ha

- „a) *belföldi telephelyen végez vállalkozási tevékenységet, feltéve, hogy az üzletvezetésének helyére tekintettel nem tekinthető belföldi illetőségű adózónak (a továbbiakban: külföldi vállalkozó);*
- c) *ingatlannal rendelkező társaságban meglévő részesedésének elidegenítése vagy kivonása révén szerez jövedelmet (a továbbiakban: ingatlannal rendelkező társaság tagja)*”.

15.3.4. Eljárásjogi szabályok

Az illetőségigazolás kiállításának hazai szabályait az adóigazgatási eljárás részletszabályairól szóló 465/2017. (XII. 28.) Korm. rendelet 24. § (8)-(10) bekezdései tartalmazzák, a külföldi illetőség figyelembevételéről pedig az Szja törvény külföldi személyek egyes jövedelmei adózásának különös szabályairól szóló 7. számú melléklete rendelkezik. De egyéb, illetőséggel összefüggő eljárásjogi szabályok találhatóak az Art.-ban is.⁴

Az adóügyi illetőség időben, a körülmények megváltozásával változhat. Eltérő körülményeket eredményez, ha a magánszemély elköltözik, külföldön vállal munkát, létérdekeinek központja módosul, szokásos tartózkodási helye változik, vagy vállalkozás esetében ugyanígy változhat a tényleges üzletvezetése helye, ha a vezetői döntések, illetve a működés helyszíne megváltozik. Mivel a változások az év bármely szakában megvalósulhatnak, az illetőségváltás kérdése nem kötődik a naptári évhez, az bármikor megtörténhet.

Ha egy magyar illetőségű magánszemély például adott év április 15-én egy külföldi munkavállalás miatt családjával elhagyja Magyarországot, és a körülményekből az állapítható meg, hogy ezen időponttól megváltozott az adóügyi illetősége, akkor az illetőségváltás időpontjáig, azaz április 15-ig teljes körű adókötelezettséggel rendelkezik Magyarországon, április 15-ét követően pedig korlátozott adókötelezettsége lesz. Az adott évről szóló bevallásában is ennek

⁴ A NAV *Magánszemélyek külföldről származó jövedelme című, 4. számú információs füzetében foglaltak alapján.*

megfelelően április 15-ig világjövedelméről kell számot adnia, míg az április 15-ét követő időszak tekintetében már csak a Magyarországról származó jövedelmeit kell a bevallásban feltüntetnie.

15.4. A többszörös adózás kezelése

A határon átlépő ügyletek adóügyi kezelése során a kettős adóztatás problémájának szabályozása történt meg elsőként. A többszörös adófizetés elkerülése céljából egyrészt az egyes államok megállapodtak kétoldalúan (bilaterális módon), vagy több állam együttesen (multilaterálisan). Másrészt egy állam a saját döntése alapján belső szabályaiban is rendelkezhet a kettős adóztatás elkerüléséről (a kettős adóztatás unilaterális elkerülése). Ilyen esetben az állam részéről ez egy önkorlátozás, önmagától lemond adóztatási jogáról egy másik joghatóság javára annak érdekében, hogy a nemzetközi ügyletek adóterhelése, a többszörös adófizetés miatt, ne legyen méltánytalanul magasabb a belföldi ügyleteknél.

A kettős adóztatás elkerülésének többféle módszere alakult ki. A szakirodalom és a gyakorlat tanulmányozásával számos módszert vázolhatunk fel, hogyan lehetséges szabályozni a kettős adóztatás elkerülését, illetve a gyakorlatban az egyes államok hogyan kerülnek el azt. A két fő, az OECD, illetve ENSZ modell-egyezmények által is ajánlott, és legszélesebb körben alkalmazott módszer, a mentesítés és a beszámítás mellett találkozhatunk levonásos, átalányszámításos, fiktív értékekkel számoló, direkt ösztönzőket tartalmazó eszközökkel, illetve ezek mindenféle kombinációjával. Ezen utóbbi, alternatív módszerek többnyire a belső szabályokban (azaz az unilaterális szabályozásban) jelennek meg, míg az adóegyezmények döntő többsége a két fő módszer közül választ, mentesítést vagy beszámítást alkalmaz. Hogy egy-egy állam melyik módszert választja belső szabályaiban és egyezményeiben, az gazdaságpolitikai döntés eredménye. (Herich, 2019, 39-50)

A **mentesítés** módszere alapján a forrásországban adóztatott jövedelem nem része az adóalapnak az illetőség szerinti államban (a külföldi jövedelem belföldön adómentes). A módszer az adóalapra irányul, a külföldi jövedelmet az adóalapnál nem veszi figyelembe. Két típusát különböztetjük meg, a progresszió fenntartásával történő és a progresszió fenntartása nélküli mentesítést. Egykulcsos adórendszer, így a jelenlegi magyar jövedelemadó szabályozás esetén, a mentesítéses módszer két típusa azonos eredményt ad.

A **beszámítás** módszere alapján megadóztatott jövedelem belföldi szabályok szerint számított adójából levonható a külföldön megfizetett adó összege. Ez a módszer tehát az adóra irányul, és szintén két fő típusa lehet, a korlátlan és a korlátozott beszámítás. Korlátlan beszámítás esetén a teljes külföldön megfizetett adó levonható a világjövedelem után belföldön kiszámított adófizetési kötelezettségből. A korlátozott beszámítás esetén az illetőség állama felső határt szab a beszámításnak, amely lehet például az adott külföldi jövedelemre a belföldi adókulccsal számított adó, ekkor a belföldi adó mértékénél magasabb külföldi adóterhet nem lehet beszámítani.

15.5. Adóegyezmények

15.5.1. A nemzetközi adózás egyezményi szabályai

A kettős adóztatás elkerüléséről szóló egyezmények a jogi kettős adóztatás elkerülése céljából jöttek létre⁵. Azon államok között, amelyek számottevő gazdasági kapcsolatban állnak egymással, az adóegyezmény megkötése a kapcsolatok építésének egyik első lépése, a két államot érintő ügyletek vonatkozásában ugyanis kiszűri a kétszeres adófizetést, megmondja, hogy adott jövedelemtípus esetén arra melyik államnak van adóztatási joga. A kettős adóztatás elkerülését hivatott szabályok az elmúlt évtizedekben sorra egészültek ki az egyezményekben olyan szabályokkal is, amelyek viszont a kettős adóztatás elkerülésének visszaélészerű alkalmazását hivatottak megakadályozni.

Az egyezménykötések megkönnyítése érdekében több nemzetközi szervezet is kidolgozott egyezménymintát, amelyet az államok tárgyalásaik során követni tudnak. A legfontosabb sztenderddé az évtizedek során az OECD által kidolgozott Modellegyezmény és az annak értelmezését segítő Kommentár emelkedett. Több más államcsoport és szervezet mellett az ENSZ is rendelkezik modellegyezménnyel, amely elsősorban a fejlődő államok érdekeit képviselő szabályokat tartalmaz, de mára jelentősége csökkenőben van, rendelkezései fokozatosan közelednek az OECD szövegéhez.

⁵ *Jogi kettős adóztatásnak nevezzük azt a helyzetet, amikor ugyanazon adóalany ugyanazon jövedelmére ugyanazon időszakban két vagy több országban azonos vagy hasonló adót vetnek ki.*

Az egyes államok közötti kétoldalú adóegyezmények száma több ezerre tehető és folyamatosan bővül. Tekintve, hogy egy egyezmény megkötéséhez két állam közös akarata, egyetértése és belső jóváhagyása szükséges, az egyezmények létrehozása időigényes, módosítása nehézkes feladat. Szemben a gyorsan változó (és változtatható) hazai adószabályokkal, a nemzetközi adózásban, a kétoldalú kapcsolatokban akár több évtizedig változatlan szabályokat alkalmazunk.

Az OECD a BEPS projekt során ismerte fel azt a nehézséget, hogy bármely új sztenderd alkotása csak akkor bír alakító erővel a már meglévő széles egyezményhálózatra, ha képes a hatályos egyezményeken is változtatni. Emiatt került megalkotásra 2016-ban egy multilaterális egyezmény, az MLI, amely a csatlakozó (aláíró) államok közötti összes egyezményt egy jogi aktus által tudja módosítani.

15.5.2. Illetőség az adóegyezményekben

Tekintettel arra, hogy minden állam meghatározza, kit tekint saját adózójának, azaz adóztatja a világjövedelme után, illetve szabályozza, kiket és milyen jövedelmek után adóztat, és értelemszerűen a költségvetési érdekeket figyelembe véve mindkét kört minél szélesebben határozza meg, az egyes államok szabályai gyakran ütköznek. Ugyanazon személyt, ugyanazon jövedelmet több állam is adóztatás alá kíván vonni, így előáll a kettős vagy többszörös adóztatás esete.

A kettős adóztatás elkerüléséről szóló egyezmények ezt a helyzetet rendezik, elhatárolják az egyes országok adóztatási igényeit, céljuk a jogi kettős adóztatás megszüntetése. (Természetesen, amennyiben olyan ügyletről van szó, amelyben érintett államok között nincs adóegyezmény, akkor csak a belső szabályok alkalmazhatóak.)

Így az egyezmények rendezik azt is, ha egyazon személyt több állam is belföldi illetőségű adózónak tekint. A helyzetet fel kell oldani, egyrészt mert eleve kettős adóztatáshoz vezet, ha egyazon személynek két államban van belföldi illetősége, és mindkét helyen teljes körű adókötelezettséggel bír, másrészt mert ez az adóegyezmények értelmezéséhez is szükséges. Az egyes cikkek az államok közötti adóztatási jogot ugyanis úgy osztják el, hogy minden egyes jövedelemtípus esetében meghatározzák, hol adóztatható az egyik államban illetőséggel bíró személy másik államból származó jövedelme.

Az egyezmények illetőségszabályait tehát akkor szükséges vizsgálni, ha a két állam belső rendelkezései alapján illetőségütközés esete áll fenn, azaz ha mindkét szerződő állam belföldön illetőséggel rendelkezőnek tekinti ugyanazt a személyt. Ilyenkor az egyezmények illetőségszabályai felülírják az egyes államok belső illetőségszabályait, és az egyezmény illetőségről rendelkező szabályai irányadóak annak meghatározására, hogy az adózónak melyik államban van adóügyi illetősége (teljes körű adókötelezettsége).

A magyar adóegyezmények illetőségszabályai a magánszemélyek esetén szinte kivétel nélkül követik az OECD Modellegyezmény rendelkezéseit, azaz egy kettős illetőségű magánszemély tényleges illetőségét (1.) állandó lakóhelye, (2.) létérdekeinek központja, (3.) szokásos tartózkodási helye, (4.) állampolgársága dönti el ebben a sorrendben vizsgálva, végső soron pedig (5.) a szerződő államok illetékes hatóságai kölcsönös egyetértéssel határozzák azt meg.

A vállalkozások illetőségének meghatározása tekintetében a magyar egyezmények már változatosabbak. Egyes, elsősorban régebbi egyezményekben a nem természetes személy illetősége a bejegyzés helyéhez kötött, míg az elmúlt években kötött egyezményekben a tényleges üzletvezetés helye a meghatározó. Van azonban néhány olyan hatályos egyezményünk (és az OECD Modellegyezményének 2017-es módosulását követően a jövőben ez gyakoribbá fog válni), amelyben az adóhatóságok megállapodása dönti el a nem természetes személy illetőségét kettős illetőség fennállása esetén.

A tényleges üzletvezetés helye fogalomnak a meghatározása az egyezmények alkalmazásában kicsit összetettebb, mint a hazai, Tao törvényben található fogalom. Az egyezmények – néhány kivétellel – nem definiálják, mi értendő egy vállalkozás tényleges üzletvezetésének helye alatt, azonban az OECD Modellegyezményhez kapcsolódó, Magyarországon is elfogadott és követett iránymutatás, a Kommentár részletesebben tartalmaz fogalmi elemeket.

Az OECD Modellegyezmény 2014-es verziójának⁶ 4. cikkéhez fűzött Kommentár 24. bekezdése alapján a tényleges üzletvezetés helye az a hely, ahol a teljes

⁶ Az OECD Modellegyezménye 2017-es verziójában már nem a tényleges üzletvezetés helyét határozza meg döntő ismérvként a társaságok illetőségének meghatározásában, hanem azt az érintett adóhatóságokra hagyja. Így a Kommentárból kikerültek a fogalmat magyarázó részletek, azonban a korábban megkötött egyezmények értelmezése tekintetében a korábbi Kommentárverziók alkalmazhatóak.

entitás üzleti tevékenységének folytatásához szükséges kulcsfontosságú irányítási és kereskedelmi döntések meghozatala lényegében történik. A 24. bekezdésben foglalt értelmezéshez kapcsolódóan Magyarország továbbá észrevételt tett a következők szerint. *„A tényleges üzletvezetés helyének meghatározásához nem csak azt a helyet kell figyelembe venni, ahol a teljes entitás üzleti tevékenységének folytatásához szükséges kulcsfontosságú irányítási és kereskedelmi döntések meghozatala lényegében történik, hanem figyelembe kell venni azt a helyet is ahol az első számú vezető és más felsővezetők általában a tevékenységüket folytatják, valamint azt a helyet is, ahol a vállalkozás legmagasabb szintű napi igazgatása általában folyik.”*

15.5.3. Magyarország adóegyezményei

Magyarországnak több mint 80 állammal van hatályos és alkalmazható adóegyezménye, az egyezmények aktuális listája megtalálható az adóhatóság honlapján közzétett adózói tájékoztatóban⁷. Az adózói tájékoztató tartalmazza, hogy az adott egyezmény mely jogszabályban jelenik meg, illetve az mely évtől alkalmazható (az egyezmények alkalmazásának kezdete minden esetben január 1.). A legrégebbi egyezmények – eltekintve az öröklési egyezményektől – az 1970-es években kerültek megkötésre, és a magyar egyezményhálózat évről évre bővül újabb megállapodásokkal.

Magyarország egyezményei szerkezetükben követik az OECD Modellegyezmény felépítését, tartalmukban azonban számos ponton eltérnek. Az eltérés Magyarország OECD-hez történt 1996-os csatlakozását követően szűkebb körű lett, mert az OECD taggá válás következményeként az OECD sztenderdekhez igazodni kellett. Tekintve azonban, hogy a Modellegyezmény és Kommentár szövege a nemzeti sajátosságok és érdekek különbözőségére tekintettel számos ponton megengedi az eltérést az ajánlásoktól, a magyar egyezmények változatosága megmaradt.

Ami azonban minden egyezményben azonos, az az, hogy Magyarország a kettős adóztatás elkerülésére fő szabályként a mentesítést alkalmazza, illetve másodlagos szabályként, jellemzően a forrásadóval terhelt jövedelmek tekintetében, a beszámítást. Ez megfelel az OECD ajánlásának, ugyanis az OECD Modellegyezményében választható két módszer közül az egyik ez.

⁷ Adózói tájékoztató Magyarország 2020. január 1-jétől alkalmazható adóegyezményeiről, www.nav.gov.hu

Nézzük meg ennek pontos szövegét példaként az egyik nemrégiben megkötött egyezményben. A magyar-koszovói egyezményben a kettős adóztatás elkerülésének a módszere a következő.⁸

„1. Magyarországon a kettős adóztatást a következő módon kell elkerülni:

- (a) Amennyiben egy Magyarországon belföldi illetőségű személy olyan jövedelmet élvez, vagy olyan vagyona van, amely ezen Egyezmény rendelkezései szerint megadóztatható Koszovóban, Magyarország a (b) pontban és a 3. bekezdésben foglalt rendelkezések fenntartásával mentesíti az ilyen jövedelmet vagy vagyont az adó alól.
- (b) Amennyiben egy Magyarországon belföldi illetőségű személy olyan jövedelemtételt élvez, amelyek a 10. cikk rendelkezései szerint megadóztathatók Koszovóban, Magyarország megengedi az ilyen belföldi illetőségű személy jövedelmét terhelő adóból azon összeg levonását, amely megegyezik a Koszovóban megfizetett adóval. Az így levont összeg azonban nem haladhatja meg a levonás előtt számított adónak azt a részét, amely a Koszovóból származó ilyen jövedelemtételtre esik.”

„3. Amennyiben ezen Egyezmény bármely rendelkezése szerint valamely, az egyik Szerződő Államban belföldi illetőségű személy által élvezett jövedelem, vagy a tulajdonát képező vagyon mentesül az adó alól ebben az államban, ez az állam mindazonáltal ennek a belföldi illetőségű személynek a többi jövedelme vagy vagyona utáni adó kiszámításánál figyelembe veheti a mentesített jövedelmet vagy vagyont.

4. Az 1. bekezdés (a) pont és a 2. bekezdés rendelkezései nem alkalmazandók az egyik Szerződő Államban belföldi illetőségű személy jövedelmére vagy vagyonára, ha a másik Szerződő Állam ezen Egyezmény rendelkezéseit alkalmazva mentesíti az ilyen jövedelmet vagy vagyont az adó alól, vagy az ilyen jövedelemre a 10. cikk 2. bekezdése rendelkezéseit alkalmazza.”

Ezen a példán is látjuk tehát, hogy Magyarország fő szabályként mentesít [1.(a) bekezdés]. Azon jövedelmek esetében viszont, ahol a forrásállam korlátozott mértékben adóztathat (a koszovói egyezményben ez csak az osztalék esetében

⁸ A 2013. évi CLXXXVII. törvénnyel kihirdetett, Magyarország és a Koszovói Köztársaság között a kettős adóztatás elkerüléséről és az adóztatás kijátszásának megakadályozásáról a jövedelem- és a vagyonadók területén, Pristinában, 2013. október 3-án aláírt Egyezmény 23. cikke alapján.

megengedett), beszámítást kell alkalmazni [1.(b) bekezdés]. A beszámítás korlátozott, a korlát a külföldi jövedelemre jutó hazai adó.

A fő szabályként alkalmazott mentesítés módszere is korlátozott. A korlátot a 3. bekezdés tartalmazza, amely kimondja, hogy a külföldi jövedelem figyelembe vehető a hazai adófizetési kötelezettség megállapítása során. Tekintettel arra, hogy ez a figyelembe vétel a hazai adóterhelésben, azaz a hazai jövedelmek adókulcsában jelenik meg, Magyarországon pedig jelenleg mind a személyi jövedelemadóban, mind a társasági adóban lineáris adózás van, e rendelkezésnek nincs jelentősége. Helyes, hogy ez a szabály mégis benne van az egyezményben, mert míg a belső szabályok akármikor megváltozhatnak (és visszatérhet a progresszív jövedelemadózás), addig az egyezmények hosszabb időszakra köttetnek.

Fontos megjegyezni, hogy ez a korlát automatikusan nem alkalmazható, kapcsolódó belső szabályok kellene ahhoz, hogy a mentesített jövedelem progresszív adózásnál ténylegesen figyelembe vételre kerülhessen a többi jövedelem adóterhelésénél. (Ekkehart Reimer, Alexander Rust, 2014, 1583-1640)

A mentesítés egy adminisztratív szempontból egyszerű, kedvező módszer, mert a másik állambeli adóztatást nem vizsgálja, és ez költségmegtakarítással jár adózó és adóhatóság oldalán is. A beszámítás esetén a hazai adókötelezettség megállapítása során meg kell határozni és alá kell támasztani, hogy külföldön mekkora adófizetés történt, ami mind az adózó, mind az adóhatóság oldalán többletterheket jelent, az adóellenőrzéseket nehezíti.

Az államok adószabályai azonban a közvetlen költségvetési bevételtermelő képességükön kívül gazdaságpolitikai, versenypolitikai szerepet is betöltenek, ami a kettős adóztatás elkerülésének módszerei közötti választásban is megjelenik. A mentesítés módszere ugyanis azáltal, hogy meghagyja a külföldi jövedelem vonatkozásában a külföldi adóterhelés színvonalát, a külföldi üzleti tevékenységet a külföldi adókörnyezetben hagyja, tőkeimport semlegességet jelent. A tőkeimport semlegesség elsősorban az exportorientált államok érdekeinek felel meg.

Magyarország egyezménykötési gyakorlata során az 1970-es években az akkori politikai és gazdasági megfontolásokból a mentesítés módszerét alkalmazta. Ebben az időben a gazdasági kapcsolatok nagy része a környező, azonos

fejlettségű szocialista államokkal zajlott, és a kiegyenlített kereskedelmi viszonyok között megfelelő módszer volt a mentesítés. A világ „nyugati felével” való komoly és jelentős gazdasági kapcsolatok akkor még elképzelhetetlenek voltak, a módszerek tőkeáramlás irányára gyakorolt hatása részben még nem is igen volt ismert, illetve nem tűnt jelentősnek, a választás így esett az adminisztratív szempontból is sokkal egyszerűbb mentesítésre. A szocialista államok rendre mind ezt a módszert alkalmazták.

A hazai jogban azonban a rendszerváltást követően is megmaradt a mentesítés. A kelet-közép-európai államok gazdasága nyitottá vált, a kapcsolatokat keresték, a tőkeáramlást ösztönözni kívánták ezek az államok, a globalizációt is gyorsító mentesítés módszere megfelelt az érdekeiknek. Az 1990-es években történt változás a környező államok szemléletében, mivel nőtt a fejlettebb államokkal való gazdasági kapcsolatok súlya, a volt szocialista államok sorban áttértek a mentesítés módszeréről a beszámításra, míg mi maradtunk mellette⁹. A magyar adópolitikának ekkor már határozott elképzelése volt az adóversenyben való részvételről, és hogy kis teljesítőképességű gazdaságként az adórendszer tőkeáramlást befolyásoló szerepét tudatosan használja, így a mentesítés módszerét – ugyan az elmúlt években az adóelkerülés elleni fellépés keretében beépített egyezményi vagy belső szabályokban megjelenő korlátokkal, de – máig megtartotta.

15.5.4. Az adóegyezmények és a belső jog kapcsolata

Egy olyan nemzetközi ügylet megítélése során, amikor az érintett állam és Magyarország között van hatályos és alkalmazható egyezmény, akkor az egyezmény előírásai „felülírják” a belföldi szabályainkat, és az ügyletre az egyezményt kell alkalmazni. Ez a nemzetközi jogi általános alapelv meg is jelenik a hazai szabályozásban. Az Sza törvény 2. § (5) bekezdésében foglaltak szerint „*A nemzetközi szerződés előírását kell alkalmazni, amennyiben törvénnyel vagy kormányrendelettel kihirdetett nemzetközi szerződés e törvénytől eltérő előírást tartalmaz.*...” A Tao törvény 1. § (4) bekezdése tartalmazza ugyanezen szabályt.

⁹ Környező államok adóegyezményei elérhetőek a www.ibfd.org adatbázisban. A www.ibfd.org, a világ talán legnagyobb adós adatbázisa előfizetéssel működik. Az adatbázisban az országok belső szabályozásának összefoglalása, az államok közötti egyezmények szövegei és számos további szakmai anyag érhető el.

Az adótörvényeinkben megjelenik a viszonyosság jogintézménye is. Mind a Tao törvény, mind az Szja törvény tartalmazza, hogy *„E törvénytől viszonyosság alapján is helye van eltérésnek, de a viszonyosság alkalmazása az adózó számára nem eredményezhet a törvényben meghatározottakhoz képest kiterjesztő adókötelezettséget. A viszonyosság kérdésében az adópolitikáért felelős miniszter ... állásfoglalása az irányadó.”* Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy nincs elérhető iránymutatás arra vonatkozóan, van-e bármely állammal viszonyosság. Tekintve továbbá, hogy a Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCV. törvény 29. § (1) bekezdésében foglaltak szerint ugyanakkor *„Fizetési kötelezettséget előírni, a fizetésre kötelezettek körét, a fizetési kötelezettség mértékét, a kedvezmények, mentességek körét és mértékét megállapítani kizárólag törvényben, vagy törvény felhatalmazása alapján önkormányzati rendeletben lehet, kivéve ha az Európai Unió kötelező jogi aktusa vagy nemzetközi szerződés eltérően rendelkezik”.* Ez alapján minden adófizetési kötelezettséget érintő rendelkezést törvénybe kell foglalni, és törvényi rendelkezés viszonyosság alkalmazásáról a jövedelemadó-szabályozásban egyetlen állam vonatkozásában sem lelhető fel, így felvethető, hogy ez a jogintézmény az évek során kiüresedett.

Amennyiben tehát az adott ügylet vonatkozásában van kétoldalú egyezmény a két ország között, akkor az egyezmény rendelkezéseit kell alkalmazni. A belső jog, azaz az Szja és a Tao törvény (esetlegesen az eljárási szabályokat tartalmazó törvények) akkor alkalmazandóak, amikor nincs egyezmény vagy nincs egyezményi szabály valamely kérdésben. Egyezményes országot érintő ügyleteknél is előfordulhat például, hogy a belső szabályokhoz kell nyúlni az egyezményben meg nem határozott fogalmak tartalma, vagy az egyezményben nem részletezett (eljárási) szabályok alkalmazása során. A Modellegyezmény ugyanis nem ad pontos definíciót arra, mit kell munkaviszonyból származó jövedelemnek vagy nyugdíjnak tekinteni, de nem határozza meg pontosan az állandó lakóhely vagy osztlék fogalmakat sem. Az egyezmények (az OECD Modellegyezmény alapján) tartalmaznak is rendelkezést arról, hogy bármely nem definiált fogalom esetén annak az államnak a jogszabályaiban meghatározott jelentését kell alkalmazni, ahol az adófizetési kötelezettség keletkezik. (OECD Modellegyezmény 3. cikk 2. bekezdés)

Az egyezmények az egyes jövedelemtípusok és vagyontárgyak államok közötti adóztatásának jogát határozzák meg, azaz arról rendelkeznek, hogy egy

több államot is érintő ügylet esetén melyik állam adóztathat. Az egyezmények lehetőséget adnak arra, hogy egy állam megadóztasson egy jövedelmet (vagy vagyonelemet), de hogy az adott állam ezzel a lehetőséggel, azaz az adóztatási jogával él-e, azt a belső szabályai határozzák meg. Hiába adja meg ugyanis egy egyezmény az adóztatás jogát adott jövedelemtípus esetén a forrásállamnak, ha annak az államnak a belső szabályai nem határozzák meg adóztatható tényál-lásként az ügyletet.

Mindezek miatt összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy az adóegyezményeket sosem önmagukban, hanem mindig a belső szabályokkal együtt kell alkalmazni. Az egyezmény ugyanis meghatározza, hogy egy jövedelem vagy vagyonelem hol (melyik államban) adóztatható, a belső szabályok pedig rendelkeznek az adózás mikéntjéről (milyen adómértékkel, milyen eljárásjogi szabályok mellett történik az adózás). Egy nemzetközi ügylet adókövetkezményeinek meghatározása során tehát mindig tanulmányozni kell a vonatkozó egyezményt és a belföldi jogszabályokat is.

Értelemszerűen, amennyiben pedig egy nemzetközi ügyletet érintően nincs alkalmazható egyezmény (például magyar munkavállaló Peruba történő kiküldése), akkor az adókövetkezmények meghatározása során kizárólag a hazai szabályokat kell vizsgálni.

15.6. Nemzetközi adózási szabályok a belső jogban **– személyi jövedelemadó**

A nemzetközi ügyleteket szabályozó joganyagok (egyezmények vs. belső jog) egymáshoz való kapcsolatának tisztázását, az illetőség fogalmának elemzését követően áttérhetünk az anyagi jogi normák vizsgálatára. Elemezni fogjuk egyrészt azt, hogy a külföldi illetőségű magánszemélyek Magyarországról származó (illetve az egyezmények alapján Magyarországon adóztatható) jövedelmei hogyan adóznak, másrészt megnézzük, milyen szabályok vonatkoznak a magyar illetőségű magánszemélyek külföldről származó jövedelmeire.

A hazai szabályok vizsgálata alapján az állapítható meg, hogy a külföldi illetőségűek adózásának szabályai érdemben nem különböznek a magyar illetőségűek adózási szabályaitól. Tehát amennyiben egy külföldi illetőségű személynek Magyarországon adófizetési kötelezettsége keletkezik, arra ugyanazon szabályok alkalmazandóak, mint a magyar illetőségűek esetében.

Nem is lehetne ez másképp, hiszen a diszkrimináció, az állampolgársági vagy illetőségi alapon történő megkülönböztetés több viszonylatban is korlátozott, illetve tilos. Egyrészt az Európai Unió tagjaként kell biztosítanunk a diszkriminációmentességet, másrészt minden megkötött adóegyezményünk szabályozza a diszkrimináció tilalmát.

Az Szja törvény 1/A. §-a szól egyetlen korlátról e tekintetben. A § (2) bekezdése kimondja, hogy *„Az e törvény szerinti korlátozott adókötelezettség alá eső jövedelmet nem terheli magasabb összegű adó annál, mint amelynek fizetésére a magánszemély akkor lenne köteles, ha ő, házastársa és gyermeke(i) belföldi adóügyi illetőségű magánszemélynek minősülnének azzal az eltéréssel, hogy a – a kettős adóztatás elkerüléséről szóló egyezmények rendelkezéseit is figyelembe véve – külföldi adóügyi illetőségű magánszemély kedvezményt abban az esetben érvényesíthet, ha azt törvény vagy nemzetközi szerződés lehetővé teszi”*. A külföldi illetőségű által történő kedvezmény érvényesítésének korlátja ugyanakkor a (3) bekezdés szerint az, hogy a magánszemély *„e törvény szerinti adókötelezettség alá eső összes jövedelme eléri az adóévben megszerzett összes jövedelmének – ideértve a Magyarországon nem adóztatható jövedelmet is – 75 százalékát”*.

Összességében ugyanakkor azt kell állítsuk, hogy a külföldi illetőségű magánszemély Magyarországon adóztatható jövedelmeire az Szja törvényben speciális szabályok nincsenek.

Ennél jóval bővebben lehet ugyanakkor írni a fordított esetről, azaz a magyar illetőségűek által külföldről megszerzett jövedelmek adózásáról.

Aszerint, hogy a jövedelem honnan származik (belföldről, külföldről), jellemzően nem tesz megkülönböztetést az Szja törvény, a jövedelem származási helyének – az alábbiakban tárgyalásra kerülő kivételektől eltekintve – nincs jelentősége az adózás szempontjából.

Ezen kijelentés alól kivételt képeznek az adóelkerülés megakadályozása céljából alkotott, az alacsony adókulcsú államra vonatkozó szabályok. Alacsony adókulcsú állam az Szja törvény 3. § 5. pontja alapján *„az az állam, amelyben törvény nem ír elő a társasági adónak megfelelő adókötelezettséget vagy az előírt adómérték kevesebb, mint 9 százalék, kivéve, ha az állammal Magyarország egyezményt kötött a kettős adóztatás elkerülésére a jövedelem- és a vagyonszámítás területén”*.

Olyan nem egyezményes államokról van tehát szó, ahol a társasági adó mértéke alacsonyabb a hazainál. A törvényben az alacsony adókulcsú állammal bonyolított ügyletek tekintetében korlátozások érvényesek, még hozzá egyrészt a költségek elszámolása terén, másrészt a jövedelem minősítése terén (külön adózó jövedelem helyett meghatározott jövedelmek egyéb jövedelemnek minősülnek, ezáltal magasabb közterhet kell utánuk fizetni).¹⁰ Ezek a speciális adóelkerülést célzó intézkedések az adóparadicsomokkal szemben az aluladóztatás ellen történő fellépés érdekében kerültek megalkotásra, hasonlóan a társasági adóban megjelenő, több alkalommal újrakodifikált, ellenőrzött külföldi társaság szabályozásához, amelyhez szintén többféle korlátozást kapcsol a szabályozásáról szóló törvény, mint a fel nem osztott nyereség adóztatása, adóalap csökkentő tételek, költségelszámolás megtagadása.¹¹

A teljesség kedvéért megjegyezzük, hogy a jövedelem forrása szerinti további különbségtétel a kamatjövedelmet érinti. Az Szja törvény 28. § (12) bekezdése alapján ugyanis egyéb jövedelem *„az olyan államban belföldi illetőséggel bíró személy által fizetett kamat, amely állammal Magyarországnak nincs hatályos egyezménye a kettős adóztatás elkerülésére a jövedelem- és a vagyoadók területén”*. Ez esetben is tehát magasabb közterhet kell fizetni, ha a kamatjövedelem nem egyezményes államból származik. A különbség egyébként nem az szja-terhelésben jelentkezik, hiszen ma már egységes kulcsot kell alkalmazni valamennyi jövedelemtípus esetén, hanem a szociális hozzájárulási adó összege lesz magasabb, egyéb jövedelem esetén ugyanis nem érvényesül az adófizetési felső határ.

15.6.1. Egyezményi szabályok alkalmazása a személyi jövedelemadóban

Amennyiben van alkalmazható egyezmény adott ügylet vonatkozásában, annak az előírásait figyelembe kell venni. Ha nincs alkalmazható egyezmény, akkor kizárólag az Szja törvény szabályai alkalmazandóak.

Azt is tisztáztuk, hogy ha van egyezmény, az felülírja az szja szabályait, meghatározza, melyik állam adóztathat, és részben azt, hogy hogyan (például forrásadóztatás esetén annak maximumát megszabhatja). Másrészt rendelkezik arról,

¹⁰ A korlátozásokat az Szja törvény 7. § (2) bekezdése, illetve 28. § (12)-(13) bekezdései tartalmazzák.

¹¹ A Tao törvényben a 4.§ 11. pontja határozza meg az ellenőrzött külföldi társaság fogalmát, míg a kapcsolódó korlátokat többek között a 7.§ (1) g), gy) pontjai, 8.§ (1) f) pontja, 3. számú melléklet A) rész 9. pontja tartalmazza.

hogy az illetőség államában a kettős adóztatást hogyan kell elkerülni (mentesítés vagy beszámítás).

A magyar személyi jövedelemadó szabályozása nem ad részletszabályokat az egyezmény kettős adóztatás elkerüléséről szóló szabályainak, a mentesítésnek vagy beszámításnak az alkalmazásához. Megállapítható ugyanakkor, hogy nincs is szükség különösebb részletszabályokra, figyelemmel arra, hogy a személyi jövedelemadóztatásban a jövedelem és az adóalap meghatározása egyszerűbben történik, mint a társaságok esetében, kevesebb az elszámolható költség, az adóalap módosítása kisebb jelentőségű. A fő szabályként alkalmazott mentesítési módszer pedig adminisztratív szempontból egyszerű (az adóalap nem tartalmazza a külföldi adóalapot), ráadásul a hatályos szabályok szerint az egykulcsos személyi jövedelemadóra tekintettel a mentesítés korlátozásával sem kell számolni.

15.6.2. Unilaterális szabályok a személyi jövedelemadóban

Az Sza törvény alapján egy magyar illetőségű magánszemély teljes körű adókötelezettséggel rendelkezik, azaz világjövedelme után adózik. A más államban keletkezett, vagy más államhoz is köthető jövedelmek esetében azonban előfordulhat, hogy a másik állam is adóztatja a jövedelmet, így kettős (többszörös) adóztatás áll fenn.

Ha Magyarország, mint az illetőség állama, nem enyhítene valamely módon ezen a kétszeres adóztatáson, az lényegében ellehetetlenítené a nem egyezményes államokkal való kapcsolatokat. Emiatt Magyarországon a belső jogrend, azaz az adótörvények tartalmazzák rendelkezést a kettős adóztatás egyoldalúan (unilaterálisan) történő elkerüléséről, van szabály arról, a külföldi adófizetést hogyan kell figyelembe venni a hazai adókötelezettség megállapítása során. A hatályos magyar szabályok a következők.

Külön adózó jövedelmek

Magánszemélyek külföldről származó jövedelmei tekintetében az Sza törvény 8. § (2) bekezdésében foglaltak szerint:

„Belföldi illetőségű magánszemély által megszerzett külön adózó jövedelem esetében az adót csökkenti a jövedelem után külföldön megfizetett adó. Ha e törvény másként nem rendelkezik, a fizetendő adó – nemzetközi szerződés hiányában – a külföldön megfizetett adó beszámítása következtében nem lehet kevesebb az

adóalap 5 százalékánál, és nem vehető figyelembe külföldön megfizetett adóként az az összeg, amely nemzetközi szerződés rendelkezése vagy külföldi jog alapján a jövedelem után fizetett adó összegéből a magánszemély részére visszajár.”

A külön adózó jövedelmek esetében tehát, ha nincs egyezmény, a külföldön megfizetett adó beszámítható, de 5% adót mindenképpen kell itthon fizetni. A választott módszer itt egy speciálisan korlátozott beszámítás, ahol nem a beszámított adó kerül maximálásra, hanem a minimálisan fizetendő hazai adó.

Az, hogy Magyarországon a magánszemélyek külön adózó jövedelmét 15%-os adó terheli, a fenti szabályozás alapján pedig egyezmény hiányában a külföldön adóztatott jövedelem után 5% személyi jövedelemadót mindenképpen fizetni kell, azt eredményezi, hogy maximum 10% külföldi adóterhelés számítható be. Minden olyan esetben, amikor a külföldi adószínvonal ennél nagyobb, a beszámítás korlátozása okán a magánszemély összes adóterhe magasabb lesz, mintha valamennyi jövedelme belföldről származna. Az állítást megfordítva viszont azt is megállapíthatjuk, hogy amennyiben a külföldi adóterhelés 10% vagy annál alacsonyabb, a külföldön megfizetett adó teljes összege beszámítható. Ebben az esetben a magánszemély összes adóterhe pontosan annyi lesz, amennyi akkor lenne, ha minden jövedelme belföldről származna.

Az összevont adóalapba tartozó jövedelmek

Az Szja törvény továbbá „Az összevont adóalap adójának meghatározása” című VII. fejezetében a 32. § „A külföldön megfizetett adó beszámítása” cím alatt az alábbiakat tartalmazza:

„Ha az adóévi összevont adóalapnak olyan jövedelem is részét képezi, amely után a magánszemély külföldön jövedelemadónak megfelelő adót fizetett, – ha nemzetközi szerződésből más nem következik – a számított adót csökkenti a jövedelem után külföldön megfizetett adó 90 százaléka, de legfeljebb e jövedelem adóalapjára az adó mértékével megállapított adó. Nem vehető figyelembe külföldön megfizetett adóként az az összeg, amely törvény, nemzetközi szerződés rendelkezése vagy külföldi jog alapján a jövedelem után fizetett adó összegéből a magánszemély részére visszajár.”

A magánszemélyekre vonatkozó hazai szabályozás tehát különbséget tesz az összevont adóalapba tartozó jövedelmek, illetve a külön adózó jövedelmek

(nemzetközi viszonylatban ezek elsősorban tőkejövedelmek) külföldi adójának figyelembe vétele esetén. Összevont adóalapba tartozó jövedelmeknél szintén korlátozott beszámítás alkalmazható, ahol a beszámításnak kettős korlátja van. A maximálisan beszámítható összeg a külföldön megfizetett adó 90%-a, illetve a külföldi jövedelemre a hazai adókulccsal meghatározott összeg közül a kisebb.

Az összevonás alá eső jövedelemnél tehát nincs „minimumadó” a külföldi adóalapra. A hatályos 15%-os szja-val számolva ez azt jelenti, hogy amennyiben külföldön az adózó (15%/90%=) legalább 16,67% adót fizetett a jövedelme után, akkor itthon már nem fog további adóterhet viselni ez a jövedelem.

A beszámítás 90%-ban történő korlátozása ugyanakkor azt is jelenti, hogy az összevonás alá eső jövedelmek esetében, ha volt külföldi adófizetés, egyezmény hiányában mindenképpen magasabb lesz a magánszemély összes adóterhelése, mintha csak belföldről származó jövedelemmel rendelkezne. Ha a külföldön megfizetett adó 15%-nál magasabb, ez korlátozott beszámításnál minden esetben így is van, azonban a magyar szabályozás alapján a hazai adóterhelésnél, tehát a 15%-nál alacsonyabb külföldi adóterhelés esetén sem számítható be teljes mértékben a külföldön megfizetett adó. A magyar szabályozásban megfogalmazott speciális korlát miatt a külföldön megfizetett adó 10%-a semmilyen esetben sem számítható be, legalább ennyivel mindenképpen nagyobb lesz a magánszemély összes adóterhelése, mintha csak belföldről szerzett volna jövedelmet.

El lehet gondolkodni azon, hogy hogyan alakult ki ez a kétféle beszámítás az Szja törvényben. Az összevonás alá eső (önálló, nem önálló és egyéb) jövedelmek, valamint a külön adózó jövedelmek közötti különbségtétel a személyi jövedelemadóztatás sajátja már annak rendszerváltás utáni kialakulásától kezdve. Ugyan az évek során mára az összevont és külön adózó jövedelmek hazai adóterhelésében lévő különbség (az összevont jövedelmek progresszív adóztatása, illetve a külön adózó jövedelmek egykulcsos, részben magasabb mértékű adóztatása) megszűnt, a két fő jövedelemkategória közötti különbségtétel megmaradt (még ha ennek részbeni oka az Szja törvény kissé elavult szerkezete, és a többször tervezett újrakodifikálás elmaradása is). Megállapítható tehát, hogy ezt a kétféle szabályozást részben történeti okokból hordozzuk magunkkal az szja-ban.

Egy másik ok azonban nem a hazai szabályokban, hanem a nemzetközi szabályozásban található meg. Az egyes jövedelemkategóriák adóztatása a

nemzetközi egyezményekben, illetve az ezek alapjául szolgáló Modellegyezményben is eltérő. A tevékenységi jövedelmek (munkaviszonyból származó jövedelem, önálló tevékenységből származó jövedelem az adóegyezményekben, ami a hazai szabályozás nem önálló és önálló tevékenységből származó jövedelemkategoráiának feleltethető meg), a tevékenység végzése szerinti államban adóztathatóak. A tőkejövedelmek (jellemzően osztalék, kamat) adóztatása viszont megosztott, azaz mind a forrásállam, mind az illetőség állama adóztathat, az OECD ajánlásai alapján a forrásállam korlátozott mértékben, az illetőség állama pedig beszámítást alkalmaz. Az Sza törvényben a nemzetközi szabályozásnak a tőkejövedelmekre vonatkozó ezen megosztásos elve fedezhető fel, mivel azonban a forrásállam adóztatási joga – egyezmény hiányában – nem korlátozott (az a saját belső szabályai alapján adóztat), így a mindkét államban történő adóztatás úgy biztosított, ha Magyarországon minimum adófizetési kötelezettséget tartalmaz a szabályozás. Az egyezmények megosztásos-beszámításos szabálya tükröződik tehát a belső szabályozásban, az unilaterális szabályok feltehetően a bilaterális minta alapján születtek.

A magánszemély összes adóterhelése így ugyan magasabb lesz, mintha a beszámítás klasszikus – OECD által is ajánlott – korlátozott formáját alkalmaznánk (tehát a külföldi adó 100%-a lenne beszámítható, és csak egy korláttal, a minimum adófizetés nélkül), de ne felejtjük, hogy itt olyan országokról van szó, amelyekkel nincs semmilyen egyezményes viszony. Nincs kettős adóztatás elkerüléséről szóló egyezmény, de jellemzően egyéb hatósági együttműködés, behajtási, információszolgáltatási jogsegély sem. Tekintve hogy minden európai uniós állammal, sőt, minden európai állammal, és közel minden OECD tagállammal, összesen több mint 80 állammal vagyunk egyezményes viszonyban, (és ez a szám évről évre nő), így megállapíthatjuk, hogy az ezen a körön kívüli államok viszonylatában igazolhatóak a korlátok. Ez azt jelenti, hogy minden olyan állammal, amellyel van jelentős gazdasági kapcsolatunk, vagy a kapcsolatok fejlesztése a cél, már van egyezmény, és a „harmadik államok” leginkább azok az államok, amelyekkel a kapcsolatokat nem is kívánjuk ösztönözni (mint a kedvezményes adózású területek, nem jelentős gazdasági aktivitással és külföldi kapcsolatokkal rendelkező területek, politikailag szankcionált területek, vagy a földrajzilag túl távol eső területek).

15.7. Nemzetközi adózási szabályok a belső jogban – társasági adó

15.7.1. Egyezményi szabályok alkalmazása a társasági adóban

A személyi jövedelemadóval szemben a társasági adóban az egyezményi rendelkezések alkalmazása részletszabályokkal kiegészített.¹² A Tao törvény negyedik, a „Kettős adózás elkerülése” címet viselő részében, a 28. §-ában meghatározza, hogyan kell az egyezményi szabályokat alkalmazni, segítséget adva ezáltal az adózóknak. A 28. § (2) bekezdése tartalmazza a főszabályt, miszerint *„A belföldi illetőségű adózó és a külföldi vállalkozó a társasági adó megállapításakor az adóalapot úgy módosítja, hogy az ne tartalmazza a külföldön adóztatható jövedelmet, ha nemzetközi szerződés így rendelkezik.”*

Majd a (4) bekezdés ad iránymutatást a külföldi jövedelem megállapítására: *„a külföldről származó jövedelmet e törvény rendelkezései szerint kell megállapítani. Ennek során a külföldről származó jövedelem megállapításánál kell figyelembe venni az e bevétel megszerzéséhez közvetlenül hozzárendelhető költségeket, ráfordításokat, adózás előtti eredményt módosító tételeket. A külföldről származó árbevétel és bevétel összegének az összes árbevétel és bevétel összegéhez viszonyított arányában kell megosztani a külföldről származó jövedelem megszerzéséhez közvetlenül hozzá nem rendelhető – de nem a kizárólag belföldről származó jövedelemhez felmerült – költségeket, ráfordításokat, adózás előtti eredményt növelő, csökkentő tételeket.”* Ezek a szabályok egyébként azonosan alkalmazandóak, akár van egyezmény a két állam között, akár nincs.

Az osztalék tekintetében pedig a Tao törvény kimondja, hogy *„társasági adónak megfelelő adónak minősül a kapott osztalék alapján külföldön fizetett (fizetendő) adó is”*, ami azt eredményezi, hogy mivel osztalékadó Magyarországon a társaságokra vonatkozóan nincs, a társaságok által kapott osztalék külföldön megfizetett adóját a társasági adóba számítjuk be.

A társaságok osztalékból származó jövedelme esetén ennek megfelelően az alábbiak szerint kell eljárni a Tao törvény 28. § (3) bekezdése szerint: *„a belföldi illetőségű adózó és a külföldi vállalkozó a társasági adóból adóvisszatartás formájában levonhatja a külföldön fizetett (fizetendő), a társasági adónak*

¹² „A kettős adóztatás elkerülése a társasági adóban” című, 2016.08.26-án kiadott adózói tájékoztató alapján.

megfelelő adót”, értve ezen utóbbi alatt az osztalék után fizetett forrásadót, amelyet az egyezményeink beszámítani rendelkeznek. Továbbá vonatkoznak az osztaléokra az (5) bekezdés rendelkezései is, miszerint „A (3) bekezdés szerinti összeget a jövedelem jogcíme szerint és forrásállamonként külön-külön kell meghatározni. Az egyes jövedelmek alapján levont adó nem haladhatja meg a külföldön fizetett (fizetendő), illetve a nemzetközi szerződés alapján külföldön érvényesíthető adó közül a kisebb összeget...”.

A § (6) bekezdése a szabályokat a csoportos adóalanyokra vonatkozóan egészíti ki.

A társasági adóban megadott részletszabályok így kibontják az egyezményi szabályokat, meghatározzák azok alkalmazásának lépéseit, segítik alkalmazásukat. Ez jó példája annak, hogyan alkalmazandó együtt az adóegyezmény és a belső szabályozás. Az adóegyezmény rendelkezését kell alkalmazni, ha az más, mint a belső szabályok, de azokról a részletekről, eljárási szabályokról, amelyekről a nemzetközi szerződés nem szól, a belső szabályok rendelkeznek. A társasági adóban a kettős adóztatás elkerülését adózói tájékoztatók is segítik.

15.7.2. Unilaterális szabályok a társasági adóban

A társasági adózásban a 28. § tartalmazza az unilaterális és bilaterális (egyezmény esetén alkalmazandó) szabályokat is.

A kettős adóztatás egyoldalúan, egyezmény hiányában történő elkerüléséről a Tao törvény így rendelkezik a 28. § (3) bekezdésben: *„a belföldi illetőségű adózó és a külföldi vállalkozó a társasági adóból adóvisszatartás formájában levonhatja a külföldön fizetett (fizetendő), a társasági adónak megfelelő adót”.*

Az ellenőrzött külföldi társaságról külön szabályt tesz hozzá, miszerint (folytatva az előző részt): *„ideértve az ellenőrzött külföldi társaság által külföldön megfizetett társasági adónak megfelelő adóból azt a részt is, amely arra a jövedelmére jut, amelyet az adózó a 8. § (1) bekezdés f) pontja alapján az adózás előtti eredmény növeléseként számolt el”,* figyelembe véve ezzel a korábbiakban adóalap növelőként elszámolt összegeket.

Majd megadja a törvény a beszámítás módját az (5) bekezdésben: az *„... összeget a jövedelem jogcíme szerint és forrásállamonként külön-külön kell meghatározni. Az egyes jövedelmek alapján levont adó nem haladhatja meg ... nemzetközi*

szerződés hiányában a jövedelemre külföldön megfizetett (fizetendő) adó összegének 90 százalékát, de minden esetben legfeljebb az adott jövedelemre az átlagos adókulcs szerint kiszámított adót.

A törvény részletezi, hogyan alkalmazandó a beszámítás, hogyan kell meghatározni a külföldi jövedelmet. A 28. § (4) bekezdése alapján *„... a külföldről származó jövedelmet e törvény rendelkezései szerint kell megállapítani. Ennek során a külföldről származó jövedelem megállapításánál kell figyelembe venni az e bevétel megszerzéséhez közvetlenül hozzárendelhető költségeket, ráfordításokat, adózás előtti eredményt módosító tételeket. A külföldről származó árbevétel és bevétel összegének az összes árbevétel és bevétel összegéhez viszonyított arányában kell megosztani a külföldről származó jövedelem megszerzéséhez közvetlenül hozzá nem rendelhető – de nem a kizárólag belföldről származó jövedelemhez felmerült – költségeket, ráfordításokat, adózás előtti eredményt növelő, csökkentő tételeket.*”

A törvény ezen túl meghatározza, hogyan kell kiszámítani az átlagos adókulcsot, valamint rendelkezik arról, hogy *„társasági adónak megfelelő adónak minősül a kapott osztalék alapján külföldön fizetett (fizetendő) adó is*”, amely lényegében azt eredményezi, hogy a külföldön megfizetett osztalékadó a társasági adóba számítható be. Ezzel az osztalék kettős kedvezmény alá esik, egyrészt adóalap csökkentő tételként levonásra kerül a társasági adóalap meghatározása során, másrészt az osztalék után külföldön megfizetett adó 90%-a levonható a társasági adóból. Így az osztaléknak mind a gazdasági, mind a jogi kétszeres adóztatása kiküszöbölésre kerül, a gazdasági az osztalék adóalapból történő levonhatóságával, a jogi az osztalék külföldi adójának a társasági adóból történő levonásával (igaz, csak 90%-os mértékben).

A társasági adó szabályozása tehát a személyi jövedelemadóhoz hasonlóan beszámítást tesz lehetővé, ha nincs egyezmény. Szintén az Szja törvénnyel azonosan a beszámítás korlátozott, a korlát ugyanúgy kettős, az (5) bekezdésben foglaltak szerint egyrészt a jövedelemre külföldön megfizetett (fizetendő) adó összegének 90%-a, másrészt az adott jövedelemre az átlagos adókulcs szerint kiszámított adó. A maximálisan beszámítható összeget a két korlát közül a kisebb határozza meg.

Tekintettel arra, hogy a magyar adókulcs nemzetközi összehasonlításban igen alacsony, nagy a valószínűsége, hogy a külföldön megfizetett adó – az alacsony

adókulcsú területeket leszámítva – magasabb lesz. Megjegyzendő ugyan, hogy csak a ténylegesen megfizetett (illetve a ténylegesen megfizetendő) adó számítható be, ami azért az adott országban alkalmazott nominális társasági adókulcsnál – adókedvezmények, adócsökkentések miatt – rendszerint alacsonyabb.

A fentiekből az alábbi megállapításokra juthatunk. Az könnyen belátható, hogy egyezmény hiányában, ha a külföldi adókulcs kisebb, mint a hazai 9%, akkor a külföldi jövedelem után keletkezik itthon is adófizetési kötelezettség. Viszont előfordulhat olyan eset is, ahogyan a személyi jövedelemadónál is, hogy a beszámítás korlátai miatt egy magasabb külföldi adózás esetén is keletkezik itthon pótlólagos adókötelezettség a külföldi jövedelmen. Tehát hiába fizet az adózó külföldön magas adót, és lehet azt beszámítani, de itthon mégis magasabb lesz a teljes adóterhe, mintha valamennyi jövedelme belföldről származna.

Ez az eredmény azonban a személyi jövedelemadó unilaterális szabályainak elemzése során elmondottakkal összhangban nem feltétlenül probléma, hiszen itt nem egyezményes államokról van szó. Sőt, összességében itt is azt állíthatjuk, hogy míg a magyar rendszer nagyvonalú abban, hogy ad kedvezményt a nem egyezményes államokkal történő gazdasági kapcsolatok esetén is, de emellett a kedvezmények korlátai révén figyelembe veszi a hazai költségvetési érdekeket is.

15.8. Nemzetközi adózási szabályok a belső jogban – egyéni vállalkozók, kisvállalkozók, kisadózók

Tekintettel arra, hogy az egyéni vállalkozók adózása ötvözi a társasági adózás és a személyi jövedelemadózási szabályait, mert a vállalkozási tevékenység jövedelme a társaságokhoz hasonlóan adózik, a vállalkozás eredménye pedig kvázi osztalékként, a szabályok elemzését külön cím alatt végezzük el.

Az egyéni vállalkozó adózására vonatkozó szabályokat – amennyiben vállalkozói jövedelem szerinti adózást vagy átalányadózást választ – az Szja törvény tartalmazza. Választhat továbbá az egyéni vállalkozó egyéb adónemeket is, mint például a kisvállalkozók tételes adóját, amelyet szintén megvizsgálunk egyéb kisadók nemzetközi ügyletekre vonatkozó szabályai mellett. (Siklósiné Antal Gyöngyi, 2018, 24-26)

15.8.1. Egyéni vállalkozók és a nemzetközi ügyletek

A vállalkozói személyi jövedelemadó szabályai

Az Szja törvény 49/B. § (9) bekezdésében foglaltak alapján

„A vállalkozói személyi jövedelemadó a (8) bekezdés rendelkezése szerint megállapított vállalkozói adóalap ... 9 százaléka. Ezt az adót legfeljebb annak összegéig csökkenti

- a) nemzetközi szerződés vagy viszonyosság hiányában külföldi telephelynek betudható vállalkozói adóalap után az adóévben külföldön igazoltan megfizetett adó 90 százaléka, de legfeljebb erre az adóalapra az átlagos vállalkozói személyi jövedelemadó szerint kiszámított adó; ...”*

Az egyéni vállalkozásból származó jövedelem esetében tehát nagyon hasonlóan kell eljárni, mint a társasági adóban, ha külföldön is van az egyéni vállalkozásnak telephelye (fix bázisa), és az adott állammal nincs egyezmény a kettős adóztatás elkerüléséről. A vállalkozói adót ez esetben csökkenti a külföldön megfizetett adó 90%-a, de legfeljebb a külföldi adóalapra jutó hazai adó.

A vállalkozói adóalap, illetve külföldi adóalap megállapításáról – a társasági adóban alkalmazandó szabályokhoz hasonlóan – így rendelkezik az Szja törvény a 49/B.§ (15) bekezdésében:

„Ha az adóévi vállalkozói bevétel valamely része külföldi telephelynek tudható be, akkor – ha nemzetközi szerződésből vagy viszonyosságból más nem következik – a külföldi telephelynek betudható vállalkozói adóalapot ezen bevételből

- a) a telephely bevételének megszerzése érdekében bárhol felmerült költségek levonásával és/vagy a ... bárhol felmerült, növelő, csökkentő tételek figyelembevételével,*
- b) a más telephely(ek)nek betudható bevételrész(ek) megszerzése érdekében is (bárhol) felmerült költségeknek (ideértve a vállalkozói kivétet is) és/vagy a ... bárhol felmerült növelő, csökkentő tételek külföldi telephelynek betudható bevétellel arányos része levonásával, illetőleg figyelembevételével kell megállapítani.”*

Az egyéni vállalkozókra vonatkozóan továbbá tartalmazza az Szja törvény a vállalkozás eredményének „kvázi osztalékként” történő adózását, a vállalkozói osztalékalap meghatározását a 49/B. § (18) bekezdése részletezi. A külföldi tevékenység, külföldi telephely esetére vonatkozó szabályok az alábbiak.

„Az egyéni vállalkozó adózás utáni jövedelme egyenlő a (8) bekezdés a) pontjában említett (1)–(7) bekezdés szerint – a bekezdés további rendelkezése alapján a külföldi telephelynek betudható rész nélkül – megállapított vállalkozói adóalap és a kisvállalkozói kedvezmény együttes összegével, csökkentve

- a) a (9)–(11) bekezdés rendelkezései szerint megállapított adóval,
- b) nemzetközi szerződés vagy viszonyosság hiányában külföldi telephelynek betudható vállalkozói adóalap után az adóévben külföldön igazoltan megfizetett adóval”

Ennek megfelelően az adózás utáni jövedelem = adóalap (külföldi adóalap nélkül) – (hazai adó + külföldön megfizetett adó, ha nincs egyezmény).

A szabályozás tehát biztosítja a kettős adóztatás elkerülését mind a vállalkozói jövedelem, mind az osztalékalap után. A szabályok alaposabb elemzése után az alábbi megállapítások tehetők. A vállalkozói jövedelem adózásának szabályai követik a társasági adó szabályait, azaz egyezmény hiányában a külföldön megfizetett adó 90%-a, de legfeljebb a külföldi jövedelemre jutó hazai adó beszámítható. Az osztalékalap esetében szintén a társasági adóbeli szabályokhoz hasonló rendelkezések találhatók, amelyek célja az egyéni vállalkozó „kvázi osztaléka” tekintetében mind a gazdasági, mind a jogi kettős adóztatás elkerülése.

A vállalkozói osztalékalap a személyi jövedelemadóban a módosított adózás utáni jövedelem. Az adózás utáni jövedelem meghatározása során pedig egyrészt kiveszi az adóalapból a külföldi telephelynek betudható részt (mentesíti azt), elkerülve ezzel az osztalék gazdasági kettős adózását, majd ezt követően a külföldön megfizetett adót is levonja, amivel a jogi kettős adózás kerülhető el. Ha van egyezmény, a külföldön megfizetett adót nem kell levonni, hiszen az egyezményeink által előírt mentesítéses módszer alapján a külföldi jövedelem már nem került bele a hazai adóalapba sem, így nem is jelenik meg a hazai adófizetési kötelezettségben. Egyezmény hiányában azonban a hazai adófizetési kötelezettség során figyelembe vesszük a külföldi jövedelmeket, és az így meghatározott adóból kerül sor – a beszámítás módszere alapján – a külföldi adó levonására. Megjegyzendő, hogy ebben az esetben a beszámításnak nincs korlátja. Míg például a Tao törvény az osztalék beszámítása során is előírja, hogy a levont adó „nem haladhatja meg a külföldön fizetett (fizetendő), illetve a nemzetközi szerződés alapján külföldön érvényesíthető adó közül a kisebb összeget”, ilyen korlátot

az egyéni vállalkozóra vonatkozó szabály nem tartalmaz. Olyan korlátot pedig, amely az osztalék után külföldön fizetett adó levonhatóságát az adott jövedelem utáni hazai adóterhelésben (tehát 15%-ban) maximálná, a szabályozás szintén nem tartalmaz.

Az átalányadózó egyéni vállalkozó

Az átalányadózó egyéni vállalkozó esetében nem tartalmaz az Szja törvény speciális szabályokat a külföldön is adózatható jövedelmek tekintetében. Az átalányban megállapított jövedelem az összevont adóalap részét képezi, így az Szja törvény összevont adóalapra vonatkozó szabályait kell alkalmazni az átalányadózó egyéni vállalkozóra, ha van külföldről származó, külföldön adózott jövedelme.

Ennek megfelelően amennyiben nincs egyezmény az érintett állammal, akkor az Szja törvény 32. §-a alapján korlátozott beszámítás alkalmazható, amely során a beszámításnak kettős korlátja van. A maximálisan beszámítható összeg a külföldön megfizetett adó 90%-a, illetve a külföldi jövedelemre a hazai adókulccsal meghatározott összeg közül a kisebb.

Amennyiben van egyezmény a két állam között, akkor az Szja törvény 2. § (5) bekezdése alapján a nemzetközi szerződés előírását kell alkalmazni.

15.8.2. Egyszerűsített közteherviselési hozzájárulás és a nemzetközi ügyletek

Az egyszerűsített közteherviselési hozzájárulásról szóló 2005. évi CXX. törvény (a továbbiakban: Ekho törvény) nem tartalmaz szabályozást a külföldön adózatható jövedelem mentesítéséről. Nem találunk a törvényben sem unilaterális szabályt, hogy adóegyezmény hiányában mi a teendő a külföldön is adózott jövedelemmel, de arra sem találunk szabályt, hogy ha olyan állam érintett, amellyel van egyezménye Magyarországnak, akkor az egyezmény előírásait kell alkalmazni.

Ezzel a ténnyel szembeesülve elsőként azt érdemes átgondolni, hogy egyáltalán előfordulhat-e olyan helyzet, amikor az ekho-ba külföldön megfizetett adót kellene beszámítani/mentesíteni. Ha egy magyar újságíró a munkáltatója az adóévben 8 hónapra külföldre küld, és a magánszemély a kifizetője felé nyilatkozatot tett az ekho választásáról (és ennek feltételeinek megfelel), akkor bizony fordulhat elő ilyen eset. Nyolc hónap külföldi tartózkodás esetén a külföldi állam jogosan mondhatja akár a saját belső szabályai, akár az OECD Modellegetyemény,

illetve a két állam közötti egyezmény szabályai alapján, hogy megadóztatja a külföldi munkavégzésre jutó munkabért. Az OECD Modellegyezmény ugyanis 15. cikkében akként rendelkezik, hogy a munkaviszonyból származó jövedelem ott adózatható, ahol a magánszemély a munkát végzi, kivéve, ha nem tartózkodik a munkavégzés államában 183 napig, és nem a munkavégzés államában illetőséggel bíró munkáltató fizeti a bérét, és nem terhelik át a bér terheit a munkavégzés államában található telephelyre. A jelen példában a nyolc hónapra jutó bérjövedelem ezen szabályok szerint külföldön, a munkavégzés államában megadóztatható.

Amennyiben a magánszemély illetősége maradt a példában magyar, felmerül a külföldön adózott jövedelem tekintetében, hogy annak kettős adóztatása hogyan kerülhető el. Az ekho erre vonatkozóan ugyan nem tartalmaz semmiféle rendelkezést, de az Ekho törvény szabályai szerint ez az adózási mód csak akkor választható, ha a magánszemélynek van az általános szabályok szerint adózó jövedelme (az év első napján érvényes havi minimálbér 12-szeresének megfelelő mértékben). Az általánosan adózó jövedelemmel szemben, amely ebben a példában az Szja törvény hatálya alá tartozó jövedelem, viszont már érvényesíthető kedvezmény a külföldön megfizetett adó tekintetében.

Magas külföldi jövedelem vagy adókulcs esetén ez ugyan egy szerényebb mértékű kedvezményt jelent, azonban ebben az esetben a magánszemély dönthet úgy, hogy hazai adókötelezettségét nem az ekho szabályai szerint teljesíti, hanem a teljes jövedelem az Szja törvény hatálya alatt adózzon, így magasabb összegben tudja a kettős adóztatás elkerülésére vonatkozó kedvezményeket alkalmazni.

Ez a megállapítás talán megadja a választ arra a kérdésre is, hogy az ekho az adóegyezmények hatálya alá tartozik-e. Tekintettel arra, hogy az ekho nem tisztán jövedelemadó (a neve sem az, hiszen a járulékokat is kiváltja), mondhatnánk, hogy nem.

Egy másik gondolatmenet szerint azonban akár más eredményre is juthatunk. Az ekho-t szabályozó törvény ugyanis meghatározza, hogyan oszlik meg az ekho az egyes adónemek, járulékok között. E szerint a magánszemélyt terhelő ekho-nak 9,5%-a személyi jövedelemadónak minősül, tehát meghatározható egy olyan összeg, amellyel szemben akár elszámolható a külföldi adó, illetve amely mentesíthető. A nemzetközi szerződések pedig a hazai jogszabályokat akkor is felülírhatják,

ha ez külön a törvényben nem kerül megemlítésre, hiszen az általános jogi elvekből, a jogszabályok hierarchiájából ez következik. Tehát egy erre irányuló jogalkotói döntés esetén az ekho akár az egyezmények hatálya alá is vonható.

Hogy azonban az ekho-t érintő nemzetközi ügy viszonylag ritka lehet, és az Ekho törvény kettős adóztatás elkerülésére vonatkozó szabályainak hiánya nem vetett fel eddig jelentős kérdéseket, jelzi az is, hogy az adóhatóság honlapján ezt a kérdéskört nem elemzi sem az ekho szabályairól szóló tájékoztató, sem egyéb adózói tájékoztató.

15.8.3. Kisadózó vállalkozók és kisvállalati adó és a nemzetközi ügyletek

Más a helyzet a kisadózó vállalkozások tételes adója (a továbbiakban: kata) és a kisvállalati adó esetében.

A kisadózó vállalkozások tételes adójáról és a kisvállalati adóról 2012. évi CXLVII. törvény 1. § (2) bekezdésében ugyanis tartalmazza azt az alapvető szintű szabályt, miszerint *„A nemzetközi szerződés előírását kell alkalmazni, amennyiben kihirdetett nemzetközi szerződés e törvénytől eltérő előírást tartalmaz.”*

A törvény alapján tehát ez a két adónem feltehetően olyannak tekintett, amely az adóegyezmények hatálya alá tartozik, annak ellenére, hogy mindkét adónem a jövedelemadók mellett egyéb közterheket is kivált.

Kisadózó vállalkozók

A kisadózó vállalkozók tételes adójára vonatkozó szabályok szerint (2. § 12. pont) a kisadózó vállalkozás bevételének részét képezi *„a kisadózó vállalkozás által a vállalkozási tevékenységével összefüggésben bármely jogcímen és bármely formában mástól megszerzett vagyoni érték, ideértve ... a külföldön is adóköteles bevételt”*. Egyéb rendelkezést a katasok tekintetében azonban a törvény nem tartalmaz. Ebből azt állapíthatjuk meg, hogy unilaterális kedvezményt a szabályozás nem tartalmaz, tehát amennyiben olyan államból származik jövedelme a vállalkozónak, amellyel nincs hatályos egyezmény, akkor ez a jövedelem kettős adóztatás alá eshet. Egyezmény esetén pedig annak szabályai alkalmazandóak, és további részletszabályokkal itt nem segít a törvény, hogyan kell a külföldi jövedelmet megállapítani, hogyan kell a mentesítést alkalmazni.

Kisvállalati adó

A kisvállalati adó szabályainál ennél bővebb a szabályozás, a 17. § szerint

- „(1) Az adóalany adókötelezettsége – a (2) bekezdésben foglaltak kivételével – a belföldről és külföldről származó jövedelemre egyaránt kiterjed.
- (2) A külföldi vállalkozó adókötelezettsége a belföldi telephelyen végzett vállalkozási tevékenységből származó jövedelmére terjed ki.”

Majd a törvény a 24. §-ában rendelkezik a kettős adóztatás elkerüléséről:

- „24. § (1) A 20. § (1) bekezdés a) pontja szerinti egyenleget csökkenti a külföldön adóztatható, 20. § (4) bekezdés b) pontja szerinti osztaléknak nem minősülő jövedelem külföldön megfizetett (fizetendő) adóval csökkentett része, amennyiben nemzetközi szerződés a jövedelem belföldi adózás alóli mentesítéséről rendelkezik.
- (2) Külföldön adóztatható, a 20. § (4) bekezdés b) pontja szerinti osztaléknak nem minősülő jövedelem esetén a 20. § (1) bekezdés a) pontja szerinti egyenleget csökkenti a külföldön megfizetett (fizetendő) adó és a kisvállalati adó 21. §-ban meghatározott mértékének hányadosával számított jövedelem, de legfeljebb a külföldön adóztatható jövedelem külföldön megfizetett adóval csökkenthető része, amennyiben e jövedelem nem tartozik nemzetközi szerződés hatálya alá vagy a nemzetközi szerződés az adó beszámításáról rendelkezik.
- (3) Az (1)–(2) és (5) bekezdés alkalmazásakor a külföldön adóztatható jövedelem megállapításánál figyelembe kell venni az e bevétel megszerzéséhez közvetlenül hozzárendelhető költségeket, ráfordításokat, a 20. § (2)–(7) bekezdései szerinti módosító tételeket. A külföldről származó árbevétel és bevétel összegének az összes árbevétel és bevétel összegéhez viszonyított arányában kell megosztani a külföldről származó jövedelem megszerzéséhez közvetlenül hozzá nem rendelhető – de nem a kizárólag belföldről származó jövedelemhez felmerült – költségeket, ráfordításokat, a 20. § (2)–(7) bekezdése szerinti módosító tételeket.
- (4) Nem minősül a 20. § (2)–(2b) bekezdése szerinti személyi jellegű kifizetésnek a nemzetközi szerződés alapján külföldön adóztatható kifizetés.

- (5) *Az (1)–(2) bekezdéstől eltérően a 20. § (1) bekezdés a) pontja szerinti egyenleget csökkenti az adózó külföldi telephelyének betudható jövedelem külföldön megfizetett (fizetendő) adóval csökkentett része.”*

A szabály részletes segítséget ad arra az esetre, amennyiben van nemzetközi szerződés az ügyletben érintett állammal, és az mentesítést vagy beszámítást ír elő. Rendelkezik továbbá arról is, amikor nincs egyezmény az ügyletben érintett állammal, ekkor a kettős adóztatás elkerülése céljából, egyoldalúan kínált kedvezményként (unilaterális módon) a beszámítást írja elő.

Összességében a kisadók tekintetében azt lehet megállapítani, hogy a szabályozás változatos. Ezek az adónemek „vegyes” adóknak mondhatóak, nem sorolhatóak automatikusan a jövedelemadók közé, mert egyéb közterhek megfizetését is kiváltják. A nemzetközi adószabályok alkalmazása emiatt mindenképpen összetettebb, és nem egyértelmű az esetükben. Bár az eddigi adóhatósági tapasztalatok alapján valószínűleg nem érint tömegeket ez a kérdés, mégis felvethető lenne az ezzel kapcsolatos egyértelmű iránymutatás megjelentetése.

15.9. Átszámítási szabályok

Nem szorosan az eddigiekhez kapcsolódik, de a nemzetközi ügyletek kezelésének elengedhetetlen eleme az adótörvényeinkben megjelenő átszámítási szabályozás. Ez a megfogalmazás már utal is arra, hogy nem találunk egységes átszámítási szabályokat a magyar adózásban, az Art. ezt a kérdést nem szabályozza. Elsősorban történeti okokból kifolyólag, minden egyes adónemnek megvannak a maga szabályai. Néhány közös elem található ugyanakkor, ilyen például, hogy a külföldi pénznemben felmerülő kiadást, keletkezett jövedelmet jellemzően a Magyar Nemzeti Bank hivatalos devizaárfolyama, olyan külföldi pénznem esetében, amely nem szerepel az MNB hivatalos devizaárfolyam-lapján, az MNB által közzétett, euróban megadott árfolyam alapulvételével kell forintra átszámítani.

Az azonban, hogy mikori árfolyamot kell használni, már változatosabb, és akár egy-egy adónem esetében is többféle lehet.

Az Sza törvény 6. §-ában foglaltak alapján például az lehet a bevételszerzés időpontja, kiadás esetében a teljesítés időpontja, külföldi pénznemben megfizetett adó esetében a teljesítés időpontja vagy az adóév utolsó napja. A törvény

ugyanakkor rendelkezik arról is, hogy mind bevétel, mind kiadás esetén, ha az adózó rendelkezik 15 napon belüli, pénzügyi átváltást igazoló bizonylattal, az azon szereplő árfolyamot is alkalmazhatja az átszámításhoz. Mindemellett az adóelőleg megállapítására kötelezett kifizető, illetve a magánszemély választása szerint alkalmazhatja a megelőző hónap 15. napján érvényes árfolyamot.

A kata adónemben a törvény 2. § 12. pontja alapján a bevétel megszerzésének időpontjában irányadó hivatalos MNB árfolyam alkalmazandó.

A társasági adóban részben a számviteli előírások követendők, továbbá a Tao törvény 5. § (8) bekezdése alapján az adóév utolsó napjának árfolyama alkalmazandó. A rendelkezés szerint a beszámolót, könyvvizetést konvertibilis devizában készítő adózónak a társasági adóbevallását a Magyar Nemzeti Bank hivatalos – az adóév utolsó napján érvényes – devizaárfolyamának alapulvételeivel kell elkészítenie. A Magyar Nemzeti Bank által nem jegyzett deviza esetén a Magyar Nemzeti Bank által az adóév utolsó napjára vonatkozóan közzétett, euróban megadott árfolyamot kell figyelembe venni.

15.10. Adóelkerülés elleni fellépés és a nemzetközi adózás szabályainak újragondolása

Ahogy arra a fejezet elején is kitértünk, a határon átlépő ügyletek szabályozásának a jövedelemadózási témakörén belül két területe van, a szabályok egyrészt a többszörös adófizetést hivatottak kezelni, másrészt az adóztatás kijátszásának megakadályozását akarják biztosítani.

Mind az adóegyezményekben, mind a belső adójogszabályokban megtaláljuk azokat a garanciális szabályokat, amelyek a nemzetközi ügyletek „fékeiként” szolgálnak, a kedvezmények korlátait fogalmazzák meg.

15.10.1. Az adóügyi információcsere szabályai

Az adóelkerülés elleni fellépés elsőként alkalmazott eszköze a hatóságok közötti együttműködés fejlesztése, illetve az adóügyi információcsere. Tekintve hogy e terület részletes ismertetése túlmutat jelen összefoglalónk keretein, csak vázlatosan tekintjük át az elmúlt évek jogalkotását.¹³

¹³ A témakörrel bővebben lásd: Siklósiné Antal Gyöngyi: *A nemzetközi adóelkerülés elleni küzdelem, az adóügyi információcsere, Adó, 2013/10. 35-42. o.*

A Modellegyezmény adóügyi információcseréről szóló 26. cikke kezdetektől fogva azt a célt szolgálta, hogy a hatóságok közötti együttműködés és az átláthatóság biztosítása révén segítse az adóbevételek beszedését és megakadályozza a jövedelem eltitkolását, az adókijátszást. Az adóügyi információcsere az elmúlt közel másfél évtizedben robbanásszerű fejlődésen és változásokon ment keresztül, leomlott a banki titoktartás intézménye és jogszabálydömping vezette be az egyes jövedelemkategóriákat érintő, illetve adózással összefüggő egyéb információk automatikus cseréjét.

A globális együttműködés alapjaként jellemzően az OECD égisze alatt kidolgozott multilaterális megállapodások szolgálnak, mint az adóügyekben történő kölcsönös adminisztratív segítségnyújtásról szóló Egyezmény, illetve az ennek alapján kötött további megállapodások. Magyarország valamennyi multilaterális megállapodást aláírta, azok megerősítése a 2014. évi XLII. törvénnyel, a pénzügyi számlainformációk tekintetében a 2015. évi CXC. törvénnyel, az országok közötti jelentések tekintetében a 2017. évi XCI. törvénnyel történt meg.

Az Európai Unióban a hatóságok együttműködésének kereteit az adminisztratív együttműködésről szóló irányelv (Directive on Administrative Cooperation, DAC) fekteti le, amelynek öt körben fogadták el módosításait az elmúlt években, az adóügyi információcserét fokozatosan újabb területekre kiterjesztve. Hazánkban az irányelv szabályai az adó- és egyéb közterhekkel kapcsolatos nemzetközi közigazgatási együttműködés egyes szabályairól szóló 2013. évi XXXVII. törvényben kerültek átültetésre.

A teljesség kedvéért jegyezzük még meg (mert részben az információcserében az áttörést az amerikaiak FATCA szabálya hozta), hogy az automatikus adóügyi információcseréről az Amerikai Egyesült Államokkal önálló megállapodások kötettek. A pénzügyi számlainformáció cseréjéről az ún. FATCA megállapodás szól, amelyet a 2014. évi XIX. törvény hirdetett ki, a multinacionális vállalatokat érintő, országok közötti jelentések cseréjéről pedig a 2018. évi LXXXV. törvénnyel kihirdetett egyezmény.

15.10.2. Adóelkerülés elleni szabályok az egyezményekben és belső jogban

Az információcsere mellett az adóegyezményeknek, illetve az OECD Modell-egyezménynek számos korábban már ismert rendelkezése szolgálta azt a célt, hogy fellépjen az adókijátszás, illetve az egyezményi kedvezményekkel való visszaélés (ún. treaty shopping) jelensége ellen. Szinte minden egyezményi szabály mellé megalkotásra kerültek azok a szabályok is, amelyek a szabállyal való visszaélést akadályozzák meg.

Ezt a célt szolgálta többek között a haszonhúzó jogintézménye az osztalékról, kamatról és jogdíjról rendelkező cikkek esetében (10, 11, 12. cikkek), de a munkaviszonyból származó jövedelemnél az átmeneti kiküldetésre vonatkozó 183 nap vizsgálata, majd a gazdasági munkáltató fogalmának bevezetése is (15. cikk). A művészek és sportolók adózásáról szóló 17. cikk 2. bekezdése is éppen azért került a Modellegyezménybe beemelésre, hogy az 1. bekezdésben foglalt, a szereplés államában történő adóztatást ne lehessen megkerülni menedzsment cégek alapításával. A kettős adóztatás elkerüléséről szóló rendelkezésekben is találunk garanciális szabályokat, elsősorban a mentesítéses módszer kiegészítéseként, hiszen az adja a nagyobb kedvezményt (23A cikk), és még sorolhatnánk tovább a hasonló szabályokat.

Ahogy az elmúlt évtizedekben is a nemzetközi adószabályozásban a figyelem súlypontja eltolódott ezen adóelkerülést, (majd a 2008-as világválságot követő évektől) agresszív adótervezést meggátolni célzó intézkedések felé, úgy az adóegyezményekben, belső adójogban is ezen területen történt dinamikus jogalkotás.

Az OECD 2013-tól indított BEPS programjában¹⁴ megfogalmazott ajánlások mentén az elmúlt években új szabályok épültek be mind az egyezményekbe, mind a hazai adótörvényekbe. Az egyezményeket érintően a változásokat az OECD Modellegyezmény (illetve a Transzferár Irányelvek) 2017-ben kiadott verziójában megfogalmazott új előírások tartalmazzák, illetve a meglévő egyezményhálózat módosítására megalkotott, Magyarország által 2016-ban aláírt, de egyelőre kihirdetés előtt álló Multilaterális Egyezmény tartalmazza.

¹⁴ Bővebben lásd: *Base Erosion and Profit Shifting*, <http://www.oecd.org/beps>

Új szabály például az átlátható társaságoknak az egyezmény hatálya alá vonása (1. cikk), a vállalkozások illetőségének meghatározásában a tényleges üzletvezetés helyétől történő elmozdulás az adóhatóságok megállapodására (4. cikk), illetve a telephely szabályok pontosítása (5. cikk). De új a kötelező tartási időszak előírása is az osztalék esetén, és az ingatlannal rendelkező társaság részesedésének értékesítésére vonatkozó szabályok alkalmazásában (10. és 13. cikkek). Legnagyobb jelentősége azonban kétségkívül a kedvezmények korlátozásáról szóló általános szabálynak a modellbe, illetve az egyezményekbe emelése, amely szabály bármely visszaélészerű helyzet esetén alkalmazható. Az utóbbi évek magyar egyezményeiben már feltűnő rendelkezések (LoB, azaz Limitation on Benefits vagy PPT, Principal Purpose Test szabályok) generálklauzulaként próbálják kiszűrni az összes olyan ügyletet, amelynek fő célja az adóelőny elérése.

Számos, az adóelkerülés megakadályozása érdekében alkalmazott szabállyal találkozhatunk a belső jogban is, az adóelkerülés és agresszív adótervezés ellen az egyes államok is különféle szabályokat alakítottak ki. Megkülönböztethetünk általános adóelkerülést célzó szabályokat és speciális adóelkerülést célzó szabályokat. Az általános adóelkerülést célzó intézkedések átfogóan, alapvető szinten fogalmazzák meg az adójogilag nemkívánt magatartást, míg a speciális adóelkerülést célzó intézkedések konkrét tényállásokra adnak korlátozásokat.

Általános adóelkerülést célzó szabályokat a hazai adótörvények bevezető rendelkezései között régóta találunk, mint az Art. I. fejezetében megfogalmazott joggal való visszaélés tilalma vagy a valódisági klauzula, miszerint az adóhatóság eljárásában a szerződést, ügyletet és más hasonló cselekményt valódi tartalma szerint minősíti. De hasonló szabályokat találunk az Szja vagy a Tao törvény elején is. Mindkét törvény bevezető rendelkezései között tartalmazza azt a szabályt, miszerint az adó csökkenését eredményező eltérő szabály, adókedvezmény csak annyiban alkalmazható, illetőleg érvényesíthető, amennyiben az annak alapjául szolgáló szerződés, jogügylet, más hasonló cselekmény tartalma megvalósítja az eltérő szabály, az adókedvezmény célját.

Az Art. 4. § (1) bekezdésének szabálya viszont már újabb, néhány éve került be az adószabályozásba a mentesítés korlátjaként a kettős nem adózó helyzetek megelőzése érdekében. E szerint *„Ha törvénnyel, kormányrendelettel kihirdetett nemzetközi szerződéssel érintett jogviszonyok, ebből származó jövedelmek tekintetében*

a rendelkezésre álló tényeknek vagy a vonatkozó nemzetközi szerződés rendelkezésének államok közötti eltérő értelmezése azt eredményezi, hogy az adott jogviszonyból származó jövedelmet egyik állam sem tekinti belföldön adóztathatónak, akkor Magyarország nem mentesíti ezt a jövedelmet az adóztatás alól.”

Speciális adóelkerülést célzó intézkedésre a hazai adójogban klasszikus példa az Szja törvényben az alacsony adókulcsú államhoz kapcsolódó szabályozás és a társasági adóban az ellenőrzött külföldi társaság szabályozása. Az elmúlt években az adóelkerülés elleni küzdelem előtérbe kerülése, az OECD BEPS programjának, illetve az Európai Unió ATAD (Anti – Tax Avoidance Directive) irányelveinek¹⁵ megjelenése óta az ilyen, adóelkerülést célzó szabályok száma megszorodott a hazai jogban. Uniós kötelezettségként kerültek megalkotásra a Tao törvényben 2019-től az addigi alultőkésítési szabályokat felváltó kamatlevonhatósági szabályok, illetve 2020-tól a hibrid szabályok és a tőke kivonási adó.

15.10.3. A társaságok adózásának reformja, a digitális gazdaság adóztatása¹⁶

A fejezet végén meg kell említenünk a társaságok adózásának várható megújulását. A nemzetközi adóelkerülés elleni fellépés keretében, a BEPS program részeként felvetett legnehezebb kérdésnek az bizonyult, hogyan kellene a társasági adózás fizikai jelenlétéhez kötődő jelenlegi nemzetközi adózási szabályait igazítani az új évezred virtuális térben zajló ügyleteihez, az erősen digitalizálódott gazdasági modellekhez.

Az OECD irányítása alatt folyamatban lévő szakmai munka alapjaiban fogja megváltoztatni – elsősorban nemzetközi nagyvállalatokra vonatkozóan – a társasági adózási szabályokat, egy adott jogrendszeren belüli (felhasználókhöz köthető, illetve az értékesítés volumenén alapuló) digitális aktivitáshoz kapcsolódó új adóztatási jog és új nyereségallokációs szabályok létrehozásával, illetve egy társasági adóban elvárt minimum adószint meghatározásával. Az új adószabályokat érintő főbb irányvonalak tekintetében még 2020 során kívánnak az államok egyezsége jutni, a részletszabályok kidolgozása pedig ezt követően valósulhat majd meg.

¹⁵ Bővebben lásd: *Anti Tax Avoidance Package*, https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/company-tax/anti-tax-avoidance-package_en

¹⁶ A témakörrel bővebben lásd: *Siklósiné Antal Gyöngyi: A nemzetközi vállalatcsoportok adózásának reformja 1. rész – A digitális gazdaság adóztatása, Számvitel, adó, könyvvizsgálat, 61. évf. 12. sz. 24-25. o.*

15.11. Irodalomjegyzék

Könyvek:

HERICH GYÖRGY (2019): Nemzetközi adózás, Penta Unió

HERICH GYÖRGY (szerk.) (2019): Digitalizáció és kommunikáció az adózásban.

Az Adózás Európában – XIII. Nemzetközi Adókonferencia előadásainak anyagaiból készült tanulmányok. Penta Unió

REIMER, EKKEHART és RUST, ALEXANDER (szerk.) (2014): Klaus Vogel on Double Taxation Conventions. Wolters Kluwer

OECD (2014): Model Tax Convention on Income and on Capital: Condensed Version 2014. OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/mtc_cond-2014-en

OECD (2017): Model Tax Convention on Income and on Capital: Condensed Version 2017. OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/mtc_cond-2017-en

Cikkek:

NÉMETH NÓRA (2015): A kettős adóztatás elkerülése a társasági adó törvény alapján. Adóvilág XIX. Évfolyam 04. szám pp. 31-35.

SIKLÓ SINÉ ANTAL GYÖNGYI (2013): A nemzetközi adóelkerülés elleni küzdelem, az adóügyi információcsere. Adó 2013/10. pp. 35-42.

SIKLÓ SINÉ ANTAL GYÖNGYI (2018): Kisadók alkalmazása nemzetközi ügyletekben. Számvitel, adó, könyvvizsgálat, 60. évf. 5. sz. pp. 24-26.

SIKLÓ SINÉ ANTAL GYÖNGYI (2019): A nemzetközi vállalatcsoportok adóztatásának reformja 1. rész – A digitális gazdaság adóztatása, Számvitel, adó, könyvvizsgálat, 61. évf. 12. sz. pp. 24-25.

Internetes anyagok:

Anti Tax Avoidance Package, https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/company-tax/anti-tax-avoidance-package_en

Base Erosion and Profit Shifting, <http://www.oecd.org/beps>

Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent BEPS, <http://www.oecd.org/tax/treaties/multilateral-convention-to-implement-tax-treaty-related-measures-to-prevent-beps.htm>

- NAV (2016): A kettős adóztatás elkerülése a társasági adóban. Nemzeti Adó- és Vámhivatal, 2016.08.26. https://www.nav.gov.hu/nav/ado/tarsasagi/A_kettos_adoztatás_el20160826.html
- NAV (2020): Magánszemélyek külföldről származó jövedelme. 04. számú Információs füzet, 2020.02.06. Nemzeti Adó- és Vámhivatal, https://www.nav.gov.hu/data/cms511150/4_Maganszemelyek_kulfoldr_l_szarmazo_jovedelme_20200205.pdf
- NAV (2020): Adózási tájékoztató Magyarország 2020. január 1-jétől alkalmazható adóegyezményeiről. Nemzeti Adó- és Vámhivatal, 2020.02.18. https://nav.gov.hu/data/cms515265/Adozoi_tajekoztato_Magyarország_adoegyezményei_2020__magyarul.pdf
- Tax Research Platform, <http://www.ibfd.org>

Hivatkozott jogszabályok:

1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról
1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról
2005. évi L. törvény a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról
2005. évi CXX. törvény az egyszerűsített közteherviselési hozzájárulásról
2011. évi CXCV. törvény Magyarország gazdasági stabilitásáról
2012. évi CXLVII. törvény a kisadózó vállalkozások tételes adójáról és a kisvállalati adóról
2013. évi XXXVII. törvény az adó- és egyéb közterhekkel kapcsolatos nemzetközi közigazgatási együttműködés egyes szabályairól
2013. évi CLXXXVII. törvény Magyarország és a Koszovói Köztársaság között a kettős adóztatás elkerüléséről és az adóztatás kijátszásának megakadályozásáról a jövedelem- és a vagyonadók területén, Pristinában, 2013. október 3-án aláírt Egyezmény kihirdetéséről
2014. évi XIX. törvény a Magyarország Kormánya és az Amerikai Egyesült Államok Kormánya között a nemzetközi adóügyi megfelelés előmozdításáról és a FATCA szabályozás végrehajtásáról szóló Megállapodás kihirdetéséről, valamint az ezzel összefüggő egyes törvények módosításáról
2014. évi XLII. törvény az adóügyekben történő kölcsönös adminisztratív segítségnyújtásról szóló Egyezmény és az adóügyekben történő kölcsönös adminisztratív segítségnyújtásról szóló Egyezményt módosító Jegyzőkönyv kihirdetéséről

2015. évi CXC. törvény a pénzügyi számlákkal kapcsolatos információk automatikus cseréjéről szóló, illetékes hatóságok közötti többoldalú Megállapodás kihirdetéséről
2017. évi XCI. törvény az országonkénti jelentések cseréjéről szóló illetékes hatóságok közötti multilaterális Megállapodás kihirdetéséről
2017. évi CL. törvény az adózás rendjéről
2018. évi LXXXV. törvény a Magyarország Kormánya és az Amerikai Egyesült Államok Kormánya között az országonkénti jelentések cseréjéről szóló megállapodás kihirdetéséről
- 465/2017. (XII. 28.) Korm. rendelet az adóigazgatási eljárás részletszabályairól

VII. rész
**A jövedelemadózás
jövője**

16. Jövedelemadózás – egy alternatív jövőkép

A jövedelmek adóztatása legjobb ismereteink szerint az ókorba nyúlnak vissza, ahol először természetben vetették ki az adókat, majd később pénzben is adóztatták a jövedelmeket és a vagyont. A mostani időszakban a jövedelmek adóztatása olyan szintet ért el, hogy megkerülhetetlen tényező lett az egyes államok költségvetésében. Ezért érdemes megvizsgálni, hogy a jelen időszakban milyen a helyzete és mit várhatunk a jövőben.

Ehhez azonban vizsgálnunk kell a kapitalizmus általános lényegében, meg kell ismerkednünk általános közgazdaságtudományi elméletekkel, és ezeket ötvöznünk kell az új pszichológiai értékekkel. Foglalkoznunk kell a boldogsággal, mint közgazdaságtudományi tényezővel. Az uralkodóvá vált neoliberais eszmék dzsungelében az ember erkölcsi válságba is került, amiből – reményeim szerint – eljut arra a szintre, amikor a reklám-gépemberből egy új, erkölcsi-szellemi ember fejlődik ki, és kibontakozik majd előttünk egy új világ is. Azonban a jövedelmek adóztatása addig is fontos szerepet fog játszani az egyes államok életében.

16.1. A jövedelemadózás kialakulása, mai helyzete

Már régen, az ókorban is természetes dolognak számított az adózás, az adókivetés. Az emberek ismerték az adót, és kivetését egyáltalán nem kellett megmagyarázni. Az ókori háborúk, hadjáratok során a vesztesek „adójellegű” ajándékokkal fizettek a győzteseknek. Erről tanúskodik a Jézustól származó idézet is, miszerint: „adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami Istené.” Az adózásról szóló első elméletek még a klasszikus filozófia időszakából származnak. Már Arisztotelész is az igazságosság természetes rendjéről beszél, „melyet az illetékek beszédésénél úgy kell alkalmazni, hogy senki se essen nyomorúságba.”

Az állami bevételek döntő része az adókból származik, nagyon sok országban a jövedelmek adóztatása jelentős mértékű. A jövedelemtulajdonosok, akikről az állam a jövedelmet adók formájában elvonja, pedig rendszerint a magánszemélyek

és a vállalkozások. Őket hívjuk adóalanyoknak. A jövedelem definícióját nem részletezem, mivel azt mindenhol máshogyan adják meg, és szerzőtársaim is foglalkoztak már ezzel. Elégedjünk meg annyival, hogy a közgazdaságtan is többféle jövedelem meghatározást ismer, az adójog pedig az állam adóztatási koncepciójához igazodik a fogalom meghatározásakor.

Miért fontos a jövedelmek adóztatása? Mert ezek a bevételek jelentős részt tesznek ki az állam bevételeiből. Varga (2017) szerint Magyarországon 2004 és 2015 között a jövedelmeket terhelő adók aránya az összes adóbevételben belül 55-60% között mozgott. Ezek alapján joggal feltételezhetjük, hogy más állam adópolitikájának is lényegi eleme a jövedelmek megadóztatása. Ehhez még hozzávehetjük az egyes államok közötti adóversenyt is, ezért még fontosabbá válhat az egyes államok számára, hogy az egyes jövedelmek melyik állam adóbevételét gyarapítják.

Az adóverseny szálait jellemzően a tőketulajdonos befektetők mozgatják. A hálózatos elven működő transznacionális és multinacionális vállalkozások behálózják az egész világot, s a jelenlegi tendenciák alapján egyre nagyobbak és erősebbek lesznek. Nemzetközi környezetben a befektetők jellemzően a magasabb nyereség elérésében érdekeltek, ezért az adóversenyben elsősorban a nyereségre és a tőkére kivetett adókat tartják legfontosabbnak. Azonban az általános adóterhelés vizsgálata is lényeges lehet ezen befektetők számára, ebbe pedig már az összes jövedelem típusú és fogyasztási típusú adóterhek vizsgálata is beletartozik. (Varga, 2017)

16.2. A jövedelemadóztatás és a forgalmi adóztatás kapcsolata

A jövedelemadóztatással és a forgalmi adóztatással kapcsolatos elvi kérdéseket Stiglitz átfogó, és magyar nyelven is megjelent könyve alapján mutatom be (Stiglitz, 2000), melyben kitérek arra is, hogy ki fizeti meg ténylegesen az adót, azaz hogyan történik az adóterh megosztása a jövedelmek és a fogyasztás között.

Az adóterh számítása igen bonyolult, komoly módszertani kérdéseket vet fel. Még problémásabb a kapott eredmények értékelése, hiszen a kapott eredmények különböző adóáthárítások utáni állapotot tükröznek, melynek során az egyéneknek nemcsak a százalékban kifejezett adóterhe, hanem mindeközben a jövedelme is változott.

Stiglitz kifejti, hogy versenyző piacon a termelőt mindig a nettó jövedelme érdekli, vagyis a termékére kivetett fogyasztási adó esetén akkor hajlandó a korábban leszállított mennyiséggel azonos mennyiséget szállítani, ha magasabb árat kap érte.

Természetesen a rugalmasságnak is nagy szerepe van az adóteher vizsgálatában. Minél rugalmatlanabb (meredekebb) a keresleti görbe, és minél rugalmasabb (laposabb) a kínálati görbe, a termelők annál több adót viselnek. Minél rugalmasabb (laposabb) a keresleti görbe, és minél inkább rugalmatlan (meredekebb) a kínálati görbe, annál nagyobb a fogyasztókat terhelő adó. Végső soron azonban nem számít, hogy az adót a termelőkre vagy a fogyasztókra vetik-e ki, mivel a fogyasztók nem törődnek azzal, hogy kihez kerül a termékekért kiadott pénzük (a termelőkhez vagy az államhoz). Egyszerűen csak a teljes vételárra figyelnek.

Ha már nemcsak a fogyasztást terhelő adókat vizsgáljuk, hanem a jövedelemadókat is, Stiglitz szintén hasonlóan érdekes következtetésre jut. (Stiglitz, 2000) Nyilvánvaló a nemzeti jövedelem és a nemzeti kibocsátás alapvető azonossága. Mivel a jövedelem értéke és a kibocsátás értéke azonos, a jövedelmet terhelő adó és a kibocsátást terhelő adó ekvivalens. Egy egységes forgalmi adó a kibocsátást terhelő egységes adó, s ez ekvivalens a jövedelemadóval.

A termelés során a végtermék értéke az egyes termelési fázisokban hozzáadott értékek összegét képviseli. A termelési folyamat végén jelentkező kibocsátást terhelő adót *forgalmi adónak* hívják. A termelési folyamat egyes fázisaiban kivetett adó a hozzáadottérték-adó. Az egységes hozzáadottérték-adó és az átfogó forgalmi adó ekvivalens, s mindkettő ekvivalens az egységes jövedelemadóval. Tehát ezek szerint az is mindegy (legalábbis összességében), hogy az állam a fogyasztást akarja-e, vagy a jövedelmeket akarja-e jobban adóztatni. Egyes szerzők (Kenyeres et al., 2016) elméletileg elképzelhetőnek tartanak olyan esetet is, amikor az állam csak és kizárólag egységes forgalmi adót vet ki az adóalanyok számára. Ebben az esetben minden más adónem eltörlésre kerülne, és csak ez az egy adónem funkcionálna. Ekkor azonban elég magas lenne az egységes forgalmi adó adórátája, ezért gyakorlatilag nagy ellenállásba ütközne a bevezetése, s így nem is kerül ez a lehetőség az egyes államok adópolitikai csomagjaiba. Ettől függetlenül megállapítható, hogy elméletileg mindkét lehetőség fennáll, tehát egy állam akár kizárólag egységes forgalmi adót, akár kizárólag csak jövedelemadót is kivethetne saját tetszése és politikai elképzelései szerint.

16.3. A közgazdaságtan és az emberek boldogsága

Látszólag úgy tűnhet, hogy a jövedelemadózáshoz semmi köze az általános közgazdasági elméleteknek, az emberek boldogságához pedig már végképp nincs. Pedig meg fogjuk látni, hogy ezek a kérdések alapvetően összefüggnek egymással.

Érdekes kérdés kormányzati szinten is, hogyan lehet megszervezni a társadalom életét, hogy az egyének boldogok legyenek. A közgazdaságtudomány tud-e ebben segíteni nekünk? Az általános közgazdaságtan a piacgazdaságot helyezi előtérbe, mert szerinte ez a hatékonyság kulcsa. A közgazdászok elsősorban a költség-haszon elemzéssel foglalkoznak, és ezek alapján hoznak döntéseket, illetve tesznek javaslatokat arra nézve, hogy mit kellene vagy mit nem kellene tennie egy adott kormánynak. Ebből akár az is következhetne, hogy ezek a döntések egyúttal az emberek boldogságának, jólétének növelése irányába hatnak. Azonban ez nem mindig van így.

16.4. Közgazdaságtan és a modern pszichológia

A közgazdaságtan mindig az egyénekből és az egyének szükségleteiből indul ki. Utána következik mindjárt a piac vizsgálata, hiszen ott találkoznak össze az egyének eladói és/vagy vevői minőségükben, s itt nyernek kielégülést az igényeik. Azonban van két alapvető probléma, ami jellemzi az egyéneket. Hiába gondolja, illetve feltételezi azt a közgazdaságtan, hogy az egyének a teljes információ, a teljes tudás birtokában vannak, s ezért racionálisan hozzák meg a döntésüket, ez a valóságban nem igaz. Az eladónak mindig több az információja a termékről, a szolgáltatásáról, mint a vevőnek, aki sok esetben csak a médiából, a reklámokból értesül a termékek hasznosságáról. A másik probléma, hogy viselkedés-lélektani szempontból sosem tudhatjuk meg, hogy mit éreznek az emberek, csak megfigyelhetjük, hogyan viselkednek. Ha ez így van, akkor viszont nem tudjuk úgy megszervezni a dolgokat, a piacot, a cserét, hogy az emberek boldogok legyenek.

A pszichológia azonban ismét visszatért az érzések tanulmányozásához, kutatásához is, ezért talán már több információnk lehet az egyének érzéseiről, s ezáltal egyes döntéseik háttéréről. A modern pszichológia ezért sokat adhat a közgazdaságtudománynak, ha ez utóbbi beemeli a modern pszichológia eddigi eredményeit az elméletei közé.

A közgazdaságtannak a szabad piacra vonatkozó aktuális nézete szerint a szabad piac az önkéntes cserén nyugszik, tehát ez a működési elve. Ennek legyszerűbb esete az egyszerű árucseré. A mai, modern világban már természetesen a kereskedelemben pénzzel fizetünk az áruért, de az alapelv nem változott. Az eladó saját önös érdeke az, hogy olyan terméket, szolgáltatást nyújtson a vevőnek, amelyet az valójában keres, amelyre tehát vágyai, szükségletei kielégítése érdekében hajlandó pénzt fizetni. Ekkor mindenki jól jár, hiszen az eladó is és a vevő is nyertes pozícióban van. A valódi piacgazdaságban az ilyen típusú cserek jelentik az igazi alapját a szabad piacnak. Minden egyén elviszi a piacra a tehetségét, szorgalmát vagy a vagyonát, és elcseréli valami olyan más dologra, amire neki nagyobb szüksége, igénye van. Az ilyen piac, az ilyen csere kiküszöböl minden pazarlást, ezért rendkívül hatékony. Azonban ehhez az alábbi feltételek teljesülése szükséges:

A piacnak valóban szabadnak kell lenni, még az új belépők számára is, és az árak meghatározása területén is.

A vevőnek és az eladónak ugyanolyan informáltsággal kell rendelkeznie a piacon kínált termékről, szolgáltatásról.

Fontos, hogy minden csereügylet csak a benne résztvevő feleket érintse, másokat ne. Ha másokat esetleg a csere hátrányosan érintene, akkor előfordulhat, hogy a társadalom egészét tekintve veszteséges is lehet az a konkrét csereügylet.

Itt, az előny-hátrány kérdésében eljutottunk a közgazdaságtanban jól ismert externáliákhoz, melyek szinte mindenütt éreztetik hatásukat hétköznapi életünkben.

De térjünk vissza a másik fontos dologra, amit a közgazdászok állandóan hangsúlyoznak: a költség-hasznon elemzésre. Ez azt jelenti, hogy az élet minden területén a hatások, a hatékonyság javítása érdekében alkalmazni kell a költségek összevetését a várható hasznok összevetésével. Erről szól Layard (2007, 135) is: „Változtassátok meg a politikát – mondják ők – ha az ezzel járó előnyök meghaladják az ezzel járó költségeket; ha pedig nem, akkor maradjon minden a régiben.”

Az egyes egyének szinte mindig pénzben mérik az előnyöket, és azt hasonlítják össze, hogy az eladásra kínált termék ára megfelel-e nekik, hajlandóak-e azért a termékért az eladási árat megfizetni. Ebből leszűrhetjük, hogy ez a fajta

fizetési hajlandóság az alapvető koncepciója a gazdasági haszonnak. De ha a közjó érdekében olyan döntéseket hoznak a döntéshozók, amelyek egyes gazdasági szereplőknek, egyes érdekcsoportoknak kedvezőek, míg más érdekcsoportoknak kedvezőtlenek a hatásai, akkor ebben az esetben a károsultakat kompenzálni kell. Ez a kompenzáció pedig nem lehet csak elméleti kompenzáció, hanem nagyon is valóságos kompenzációnak kell lennie, hiszen valódi hatékonyságnövekedés csak abban az esetben következik be, ha a nyertesek többet nyernek, mint amennyit a károsultak veszítenek és ebből a nyereségtöbbletből a nyertesek ténylegesen kompenzálják a veszteseket úgy, hogy ők még mindig jobb helyzetben maradnak, mint korábban. (Layard, 2007)

16.5. A boldogság, mint közgazdasági kategória

Ha azonban a valóságban nem kompenzálják a károsultakat, csak elméletileg, az előzetes számítások és kalkulációk, azaz a döntéshozatal során, akkor már társadalmi szinten nem beszélhetünk hatékonyságnövekedésről. S itt jön be a képbe a boldogság! Mert hogyan lehetne mindent pénzben mérni, pénzben kifejezni, ha az egyik embernek nem ugyanannyit jelent a pénz, mint a másik embernek. Az egyik embernek mindegy, hogy van-e pénze, vagy nincs. A másik ember szereti ha van pénze, de minden pénzét elkölti, és nála jön-megy a pénz, folyamatos a körforgás, de csak akkor költ, ha éppen van pénze. Ha nincs pénze, akkor nem költ. A következő embernek fontosabb a pénz, mint az előző kettőnek, ő mindent megtesz, hogy megszerezze azt, és csak az általa valóban fontos és hasznos dolgokra költ. Szereti, ha jelentős megtakarításai vannak.

Tehát láthatjuk, hogy mindenki máshogyan áll hozzá a pénzhez, mindenkinek más a pénz fontossága. „Ahhoz, hogy meg tudjuk ítélni, hogy kinek mennyire számít a pénz, tisztában kellene lennünk azzal, hogy kik a nyertesek és a vesztesek. Ezután két lépcsőben vizsgálhatnánk tovább az ügyet: először meghatározzuk, mindkét csoportra nézve a változás mértékét „fizetési hajlandóságban mérve”, majd aszerint súlyoznánk ezeket, hogy az egyes csoportoknak mennyire számít a pénz. (Ezen felül külön súllyal kellene számba vennünk a legnyomórosabb helyzetben lévők boldogságában bekövetkező változást.)” (Layard, 2007, 136) Ez tehát egy új, s vélhetően jobb költség-haszon elemzést tenne lehetővé, mely már nemcsak az általános közgazdasági gondolkodást használja fel, hanem figyelembe veszi a modern pszichológia értékeit is.

A 19. században még nagyon sok közgazdász gondolta azt, hogy maga a közgazdaságtan a boldogságról szól, és azt gondolták, hogy a boldogságot mérni lehet, s az egyik ember boldogsága összevethető a másik ember boldogságával. Azután a II. világháború előtt elkezdték a kormányok használni a bruttó hazai termék (GDP), illetve a bruttó nemzeti termék (GNP) fogalmakat, s később már ez vált a nemzeti jólét mérésére is. Azonban ahogyan több közgazdász, úgy én is elismerem ennek a mérőszámnak a gyengeségeit. Sőt! Továbbmegyek: véleményem szerint sem a GDP, sem a GNP nem alkalmas sem a nemzeti, sem abból következően az egyéni jólét mérésére. Az ezekre a mérőszámokra alapozott nemzeti jólét kimutatása nem veszi figyelembe a környezet állapotát, nem veszi figyelembe a Föld ökológiai egyensúlyát, nem veszi figyelembe az egyes egyének testi-lelki-szellemi állapotát, az egyes egyének emberi természetét, és ezek változásait.

Éppen ezért kísérletek már zajlottak arra vonatkozóan, hogy meghatározzanak valamilyen, ezeknél jobb mércét a nemzeti jólét mérésére.

„Az emberi természetnek legalább öt olyan fő jellemvonása van, amelyet figyelembe kell vennünk, ha ebből az új nézőpontból kutatjuk, hogy mitől érezzük jól magunkat.

- Egyenlőtlenség. A többletjövedelem nagyobb hatással van a szegényekre, mint a gazdagokra.
- Externáliák. A többi ember nemcsak a piaci csere által hat ránk közvetlenül.
- Értékek. Normáink és értékeink külső hatásokra megváltoznak.
- Veszteségkerülés. Adott mértékű veszteség jobban elsomorít minket, mint amennyire ugyanakkora nyereségnek örülünk.
- Következetlen viselkedés. Magatartásunk sok tekintetben inkonzisztens.”
(Layard 2007, 138)

Ezeknek a jellemvonásoknak a részletes kifejtése megtalálható a hivatkozott műben, ezért ettől eltekintek. Azonban kifejezetten fontosnak tartom a szerző externáliákról írt fejezetét, melyre azért kitérek. Layard (2007) szerint ezek az externáliák egyúttal boldogságtényezőket is jelentenek az egyének számára. Melyek ezek a boldogságtényezők?

„Íme néhány példa az externáliára.

- Jövedelem. Ha mások jövedelme emelkedik, akkor kevésbé leszek elégedett a sajátommal.
- Munka. Ha a barátom jutalomban részesül a munkájáért, akkor úgy érzem, hogy nekem is kellene kapnom.
- Család. Ha megszokottá válik a válás, akkor kevésbé érzem biztonságban a családi életemet.
- Közösség. Ha átmenetileg új lakók költöznek a szomszédomba, akkor nagyobb az esélye, hogy megtámadnak.
- Egészség. Ha sűrűbb közösségi kapcsolatok szövődnek a környezetemben, akkor kisebb a valószínűsége, hogy depressziós leszek.
- Szabadság. Ha az emberek nem mondhatják ki a véleményüket, akkor szegényebb vagyok.
- Értékek. Ha a többiek önzőbbé válnak, akkor nehezebb lesz az életem.”
(Layard, 2007, 140-141)

Az első esetben a jövedelem, mint boldogságforrás szerepel a felsorolásban. A mai időkben már sokszor igaz az, hogy az egyének a magasabb fizetés, a nagyobb jövedelem érdekében hajlandóak lakóhelyet váltani, akár külföldre is menni, tehát megnőtt a társadalom mobilitása. Ezt hangoztatják a közgazdászok is, hogy ez is hatékonyságnövelő tényező lehet, ha mindenki ott tud munkát vállalni, ahol magasabb jövedelemre tud szert tenni. S valljuk be, ezzel valószínűleg a boldogságszintje is emelkedne, tehát racionálisan azt kellene mondanunk, hogy ez egy nagyon jó és követendő gondolat, így kell csinálni.

De ahogyan látjuk, a listában szerepel még másik hat boldogságtényező is. Ha ezeket is megvizsgáljuk, lehet, hogy teljesen más képet kapunk. Ugyanis a nagyobb társadalmi mobilitás könnyen szét tudja morzsolni mind a közösségi, mind a családi életet. Megnöhet a válások száma, az egyének nem érzik az adott közösséghez tartozónak magukat, és megjelenhet bennük a magány és a félelem is. Bizalmatlanokká válhatnak a másik emberrel, a másik kultúrából érkező emberrel szemben. Az addigi értékek elveszhetnek benne, megszűnhet a szülői nevelés, és az egyének az iskolai oktatásban is csak felszínességet látnak. (Riesman, 1983) Ezek végezetül alááshatják az egyének egészségi állapotát, és gyakoribbá válhatnak a lelki betegségek körükben. Tehát, ha ezeket a tényezőket

is figyelembe vesszük, már egyéni szinten sem csak előnyökkel, hanem sokkal inkább hátrányokkal számolhatunk, amiből egyenesen következik a fenti elveket alkalmazva, hogy az egyének boldogságszintje csökken.

Elmondhatjuk azt is, hogy az egyes kultúrákban más-más időszakokban az értékek nem egyetemesek és állandóak, hanem eltérőek és folyamatosan változóak lehetnek. Változhatnak az erkölcsi normák, változhatnak az ízlések, változhat az emberek gondolkodása, a világról alkotott képe.

16.6. A jövedelem és az örömteli munka

A jövedelem kérdése fontos kérdés, ezért vizsgáljuk meg egy kicsit részletesebben is! Nézzük meg, hogy egy adott életszínvonal milyen boldoggá teszi az egyént! Itt fontos arra is kitérni, hogy az egyének mennyit foglalkoznak mások életével és életszínvonalával, megszerzett jövedelmeikkel, mekkora jelentőséget tulajdonítanak a társadalmi összehasonlításnak. A teljesítményarányos bérezés esetén sokkal jobban tudatosul az egyénekben a rangsor, ha ez nyilvános. Természetesen ez általában nem hozható nyilvánosságra (bár pl. Svédországban nyilvános az éves adóköteles jövedelem), de a dolgozók valahogyan mégis tudják a másikról, hogy ők hol állnak ebben a képzeletbeli rangsorban. De vannak olyan emberek is, akik a saját maguk örömeire dolgoznak, mert ők nem a tradíciók által irányítottak, hanem önmagukon belülről irányítottak. „Az öröm és a fogyasztás csupán közjáték a belülről irányított ember életében. Különösen áll ez a férfiakra és kevésbé a nőkre. A jó kenyérkereső férfiak jóformán egyáltalán nem törődnek az örömmel, és minden fogyasztási kérdést feleségükre bízna.” (Riesman, 1983, 185)

Az is fontos kérdés, hogy mekkora értéket tulajdonítunk a pénznek. A közgazdászok elsősorban az anyagi ösztönzők szerepét hangsúlyozzák, és kevésbé hisznek a jól végzett munka örömeiben.

Mindenki számára fontos a több jövedelem. De ugyanilyen fontos lehet a megbecsülés, vagy éppen egy magas társadalmi státusz. A magas státusz iránti vágy teljesen természetes, emberi alaptermészetünk része. Az emberi boldogságban betöltött szerepe viszont társadalmi szinten már megkérdőjelezhető. Ugyanis a társadalmi státusz összértéke nem növelhető, tehát ez olyan, mint egy zérus összegű játék, ahol, ha az én státuszom emelkedik, akkor szükségképpen egy másik egyéné csökken. Tehát minden erőfeszítésünk arra, hogy nekünk jobb

legyen, szükségszerűen valakinek a kárára történik. Ez óriási versengést indíthat az egyének között, viszont az összérték állandósága miatt ez a fajta boldogság kevés embernek adatik meg.

Társadalmi presztízst eredményezhet az is, ha sok pénzünk van. Szerencsére itt azonban nem elsősorban a társadalmi státuszunkat akarjuk növelni, hanem egy bizonyos szintű jövedelemre önmagáért is szükségünk van. Ha azonban a magas relatív jövedelem lenne a versengés célja, akkor az teljesen szétzilálhatja a társadalmat. Ha az egyik egyén jövedelme emelkedik a másikéhoz képest, az azt jelenti, hogy a másik egyén relatív jövedelmében bekövetkezett csökkenés mértéke pontosan megegyezik az első egyén jövedelmének emelkedésével. Ezek szerint egy ilyen társadalmi folyamatot alapul véve nem keletkezik társadalmi szinten nyereség. Sőt, a relatív jövedelmek versenyéből következően az egyéneknek kevesebb idejük jut a családra, a közösségekre, a magánéletre.

Ha a versengés során az egyének még keményebben dolgoznak, akkor több lesz a jövedelmük, többet költhetnek, de ez valaminek (család, sport, barátok) a rovására történhet. A kemény munkával egyes egyének növelhetik a relatív jövedelmüket, azonban ezzel szükségszerűen csökkentik mások relatív jövedelmét, ami így nem más, mint egy külső „negatív externália”, a környezetszennyezés egy formája. (Layard, 2007)

16.7. A jövedelem és az adózás viszonya

Az ilyen magatartások ellen hatnak az adók. Az adók, amelyekkel a kormányzat megfizetteti a másoknak okozott kárt. Az egyének így természetesen figyelembe veszik az adókat, és a magas relatív jövedelemért folytatott verseny visszaáll egy optimális szintre. Ahogy a munkajövedelem egy bizonyos szint fölé megy, a munka kínálata ténylegesen csökken. A munkavállalók úgy döntenek, hogy inkább kevesebbet dolgoznak. A magasabb jövedelmek – egy bizonyos szint felett – ezért már inkább csökkentik, mintsem növelnék a munka kínálatát. A munkajövedelmekre kivetett adó éppen ezért visszafogja a munkát. (Stiglitz, 2000)

Ezért ilyen hatások elérésére, a jövedelem adóztatására, még a jövőben is szükség lehet, hiszen ezzel kialakulhat egy optimális munka-szabadidő arány, ahol a szabadidőbe beleértem a családdal, a barátokkal töltött időt és a hobbitévékenységgel töltött időt is.

A jövedelmek adóztatásának másik pozitív példája a szenvedélyek megadóztatása. Ugyanis teljesen normális az is, hogy elérünk egy bizonyos magas életszínvonalat és boldognak érezzük magunkat. Azonban amikor már „csak” fenntartjuk ezt az életszínvonalat, a boldogság szintünk csökken. Legalábbis az érzéseink, mint jelzőrendszerünk szerint. Először természetesen a magasabb jövedelem több megelégedettséggel, nagyobb boldogságszinttel párosul. Azonban amikor ez már általánossá válik, akkor szinte észrevétlenül hozzászokunk ehhez az életvitelhez, ehhez a magasabb életszínvonalhoz, és boldogságérzetünk visszatér a magasabb jövedelem előtti szintre. A boldogságunk tehát alapvetően nem is a jövedelmünk nominális szintjétől, hanem annak változásától függ igazából. Ez kissé hasonlít a szenvedélybetegségekhez, az alkoholizmushoz, a kábítószer-függőséghez, a szerencsejáték-függőséghez. Ott is igaz az, hogy ugyanahhoz az adrenalin szinthez, ugyanahhoz a boldogság szinthez mindig egyre több és több alkoholra, drogra, eljátszott pénzre van szüksége az egyéneknek.

„Mennyire különböznek ezek az örömforrások a sokkal mélyebb elégedettségforrásoktól, mint például a családdal vagy a barátokkal töltött idő, amely tartós kielégülést nyújt.” (Layard, 2007, 155)

Az életszínvonal emelkedésétől az egyének magasabb boldogságszintet várnak, és végül valószínűleg kevesebbet kapnak, mint amennyit vártak. Azért, mert hozzászoktak ehhez a magasabb életszínvonalhoz, létszükségletükké vált az új életvitel, s ez egy olyan dolog, amit ők előre nem láttak, és még kevésbé számítottak rá.

A szenvedély javakat (alkohol, cigaretta stb.) az államok rendszerint megadóztatják, így a függőséggé vált új életvitelt is meg lehetne adóztatni a jövedelmek adóztatásával.

Végezetül szeretném leszögezni, hogy a kormányzati gazdálkodás és a piacgazdaság etikai kontrolljával e fejezetben (bár fontos tényező) nem foglalkoztam, hiszen az alapvetően nem adózási és nem boldogságtényezők kérdéskörébe tartozik. Ezzel részletesen és behatóan foglalkozik Huff Endre Béla Etikai kontroll című könyvében. (Huff, 2011)

16.8. Összefoglalás

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a jövedelmek adóztatása az ókortól napjainkig széles körűen elterjedt és általánossá vált. A jövedelmek adóztatásából befolyt állami bevétel ma már nem kikerülhető és kihagyható tétel az egyes államok költségvetésében.

A jelenlegi piacgazdaságra azonban igaz, hogy rendszerszintű jellegénél fogva a több és még több profit szerzésére van alapozva, s ennek most látjuk az éppen aktuális pénzügyi-gazdasági válságok mögött meghúzódó erkölcsi válság oldalát is, mely az egyes egyének életét jelentősen befolyásolja. Ezek a következők:

- Kapzsóság: legfőképpen a tőketulajdonosoknál.
- Korrupció: legfőképpen a hivatalban lévő vezetőknél.
- Csökkenő adómorál: vállalkozóknál és az egyéneknél.
- Gazdasági és kiberbűnözés: vállalkozóknál és az egyéneknél.
- Megélhetési bűnözés: a lecsúszott egyéneknél.

Ezeknek az elsődleges oka, hogy ennyire felértékelődött a pénz szerepe, az egyének többsége a pénzt tekinti Istennek, s ezért áthág minden erkölcsi-etikai szabályt. Emellett megjelenik a kapzsi fogyasztói társadalom, a kívülről irányított, manipulált életforma, s a politika, mint fogyasztási cikk. (Riesman, 1983)

A neoliberális ideológia túlburjánzásáról értekezik Menyhay Imre több könyvében is. „A neoliberális ideológia – útban a digitalizált vadonba – még ezt a farizeusi erkölcsöt is felrúgta, úgy, hogy nyíltan szembeszáll a morálkomplexummal – az örömmel alapuló hajtóerők örökletes mederbeterelő erejével – és az egoizmust, a nyereség, a birtoklás és a pénz utáni hajsztát emelte erkölcsi rangra. Ezek a tényezők váltak az autoritás és a hatalom meghatározó tényezőivé.” (Menyhay, 2009, 142-143)

Azonban én hiszek egy új, közeli jövőben, egy Új Aranykorban, amikor ezek az értékek az egész világon megváltoznak, s kialakul egy új ember, egy erkölcsi-szellemi ember, amely már nemcsak magas erkölcsi, hanem magas szellemi értékekkel és a következő jellemzőkkel bír:

- feltétel nélküli szeretet és elfogadás folyamatos gyakorlása,
- érték számára az együttműködés, az összefogás,
- érték számára az együttérzés, a könyörületesség,
- érték számára a feltétlen bizalom és a hit az emberekben,

- érték számára az agyunkkal való gondolkodás helyett a szívünkkel való gondolkodás,
- örömben és belső békében él.

Ezt persze az emberek a saját egyéni, belső munkájuk nyomán, a belső énjükkel, a bennük lakozó Istennel való szakadatlan foglalkozással érhetik el. Azonban jó hír, hogy egyre több ember ismeri fel ennek fontosságát, és jut el arra a szintre, hogy komolyan foglalkozzon a benne élő Istennel/Istennővel.

Ha az egyének mindent megtesznek azért, hogy valóban egy új, erkölcsi-szellemi emberré váljanak, akkor valóban létrejöhetnek a riói Föld Csúcstalálkozó eredményeként megszületett „Föld Charta” alapvetései, alapelvei, „amelyek egy igazságos és fenntartható világ eléréséhez szükségesek. Ezek az elvek négy fő kategóriába sorolva:

1. A teljes életközösség tisztelete és védelme
2. Ökológiai integritás
3. Társadalmi és gazdasági igazságosság
4. Demokrácia, erőszakmentesség és béke”. (Lietaer et al., 2015, 39)

Ebben az esetben érvényessé válhatnak Mérő László „Az Aranyszabály és a logika” (Mérő, 2000) című fejezetben foglalt gondolatai. Ebben a Fogolydilemma új értelmezéséhez vezet be új elemeket. A Fogolydilemma önmagában attól működik, hogy azt feltételezzük, az emberek értékválasztása a saját érdeküknek felel meg. „Ezt változtatja meg Jézus Aranyszabálya, amelyet így is megfogalmazhatunk: Azt tekintsd céldnak, hogy másnak jó legyen.” (Mérő, 2000, 74) Ebből kiindulva, az Aranyszabályt, mint értékválasztási logikát elfogadva, és a logika általános szabályait ugyanúgy alkalmazva, teljesen más eredményre jutunk: „Ha tehát az Aranyszabályt is hozzávettük a logika szabályaihoz, azzal ez a játék valóban megszűnt Fogolydilemma lenni: az egyéni optimum és a közös optimum így már egybeesik. Ebben a speciális esetben működött a logika. De éppen a logikából tudjuk, hogy mindebből az is következik, hogy az Aranyszabály nemcsak ebben a speciális esetben szünteti meg a helyzet Fogolydilemma-jellegét, hanem *minden* esetben: ha Aranyszabály van, Fogolydilemmák nincsenek. Az ilyesfajta helyzetek nem Fogolydilemmák többé. Nincs az a gonosz elme, aki fogolydilemmaszerű kínos választás elé tudna állítani egy olyan embert, akinek a logikája tartalmazza az Aranyszabályt.” (Mérő, 2000, 75)

S ha létrejön ez az új emberiség, ahol a másnak való jócselekedet fontos, ahol fontos érték az önzetlen adakozás, akkor vajon szükség lesz-e a jövőben a jövedelmek adóztatására?

16.9. Irodalomjegyzék

- HUFF ENDRE BÉLA (2011): Etikai kontroll az államháztartás és közpénzügyek tervezésében, vitelében, ellenőrzésében. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- KENYERES SÁNDOR, VARGA JÓZSEF (2016): A nemzeti mozgástér a hozzáadottérték-adórendszer kialakításában. In: Gazdaság & Társadalom, 2016/1. sz. pp 5-18. <https://doi.org/10.21637/GT.2016.1.01>.
- LAYARD, RICHARD (2007): Boldogság. Lexecon Kiadó, Győr
- LIETAER, BERNARD – ARNSPERGER, CHRISTIAN – GOERNER, SALLY – BRUNNHUBER, STEFAN (2015): Pénz és fenntarthatóság, a hiányzó láncszem, Image Kft., Budapest
- MENYHAY IMRE (2009): Autoritásvákuum pénzügyi válság és a dzsungel törvényei. Püski Kiadó Kft., Budapest
- MÉRŐ LÁSZLÓ (2000): Mindenki másképp egyforma. Tericum Kiadó Kft., Budapest
- RIESMAN, DAVID (1983): A magányos tömeg. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- STIGLITZ, JOSEPH E. (2000): A kormányzati szektor gazdaságtana. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest
- VARGA JÓZSEF (2017): Az adóteher-csökkentés és a gazdaság kifehérítésének pályája Magyarországon 2010 után [Reducing the Tax Burden and Whitenning the Economy in Hungary after 2010]. PÉNZÜGYI SZEMLE/PUBLIC FINANCE QUARTERLY 0031-496X 62 1 pp. 7-20.

VIII. rész
A szerzőkről röviden

Prof. Dr. Báger Gusztáv

2015-től a Magyar Nemzeti Bank Monetáris Tanácsának tagja, emellett a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Eötvös József Kutatóközpontjának tudományos tanácsadója.

Okleveles közgazdász, 1961-ben végzett a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen. 1961-1965 között az egyetemen tanársegédként oktatott. 1975-ben egyetemi docensi kinevezést kapott. 2000-2011-ig a Szolnoki Főiskolán pénzügytant és nemzetközi pénzügyeket tanított. 2003-ban a Pázmány Péter Katolikus Egyetem egyetemi tanárává nevezték ki. 2011 óta professor emeritus. 1965-től 10 évig a Tervgazdasági Intézet osztályvezetője volt, 1975-1981 között az Egyesült Nemzetek Európai Gazdasági Bizottsága (ENSZ EGB) szakértőjeként dolgozott. 1981-1990 között az Országos Tervhivatal főosztályvezetője volt. 1992-2000 között a Pénzügyminisztérium Nemzetközi Pénzügyi Intézmények Titkárságának vezetőjeként tevékenykedett. 1995-1997 között a Kereskedelmi és Hitelbank Rt. igazgatósági tagja volt. 1997-ben a Budapest Bank Rt. igazgatósági tagja lett. 2003-2008 között az Állami Számvevőszék Fejlesztési és Módszertani Intézetének főigazgatója volt. Kutatási területe az ökonometria, a globalizációs fejlődés mozgatórugóinak és hatásainak tanulmányozása, különös tekintettel az állami és a magánszektor együttműködésének terjedő új formáira és a közpénzügyek átláthatóságára. 1971-ben a közgazdaságtudomány kandidátusa lett, 2000-ben habilitált. 2007-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjével tüntették ki. Tudományos munkássága mellett verseket is publikál, több kötete jelent meg, 2008-ban Bertha Bulcsu-emlékdíjjal, 2009-ben Tiszatáj-díjjal, 2012-ben József Attila-díjjal ismerték el.

Dr. Darák Péter

1987-ben végzett a Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán. Pályáját a Zalaegerszegi Városi Ügyészségen kezdte. 1991-ben kapott bírói kinevezést a Zalaegerszegi Városi Bíróságra polgári és közigazgatási ügyszakban. Érdeklődésének középpontjában a pénzügyi jog, a környezetvédelmi jog és a közigazgatási bírászkodás szervezeti és eljárási kérdései állnak. 1999-ben a Legfelsőbb Bíróságon berendelt bíróként teljesített szolgálatot, 2000-től kezdve a Legfelsőbb Bíróság bírója. Az Országgyűlés 2011. december 13-án választotta a legfőbb bírói szerv, a Kúria elnökévé, e hivatalát 2012. január 1-je óta tölti be. Hosszú idő óta aktív résztvevője a hazai jogászképzésnek: az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán pénzügyi jogot tanít, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem jogi karán az ingatlanforgalmi szakjogász képzés vezetője. Több közigazgatási jogi és pénzügyi jogi konferencia meghívott előadója, e témakörökben rendszeresen publikál. Tárgyalóképes szinten beszél németül és angolul.

Dr. Domokos László

Domokos László az Állami Számvevőszék elnöke. Az Országgyűlés 2010. július 5-ei hatállyal 12 évre választotta meg. Az 1870-ben alapított, 2020-ban 150 éves ellenőrző intézmény tizenegyedik elnöke.

Okleveles közgazdász, 1988-ban végzett a Janus Pannonius Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karán, majd 1991-ben szakközgazdászként a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Továbbképző Intézetében.

1988-1990 között osztályvezető volt, az azt követő négy évben Békéscsaba Megyei Jogú Város gazdasági ügyekért felelős alpolgármestereként dolgozott. 1995-1998 között gazdasági tanácsadóként tevékenykedett, majd a Békés Megyei Önkormányzat elnökének tisztségét látta el 1998-2002, valamint 2006-2010 között. 1998 és 2010 között országgyűlési képviselőként töltötte be hivatását.

Kutatási területe a jó kormányzás fenntartása, különös tekintettel a jó kormányzás eszközeire, amiben a számvevőszékek, mint garantőr szervezetek jelennek meg. 2017-ben szerzett doktori fokozatot a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen. Ugyanebben az évben a Nankingi Ellenőrzési Egyetem és a Miskolci Egyetem díszdoktorává avatták, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem rektora pedig mentoroktatói címet adományozott számára. 2019 óta a Miskolci Egyetem címzetes egyetemi tanárává nevezték ki, 2011-től a Magyar Pénzügyi-Gazdasági Ellenőrök Közhasznú Egyesületének elnöke, és a Költségvetési Tanács tagja.

Dr. Hajnal Péter

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Egyetem elvégzése után 1985-től a Pesti Központi Kerületi Bíróságon fogalmazó, majd 1988. január 1-től bíró. Kezdetektől fogva tárgyal államigazgatási/közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálati ügyeket. 1995-től a Legfelsőbb Bíróságon berendelt bíró, majd 1999. szeptember 1-től kinevezett bíró. Kezdetben valamennyi pertípust tárgyal, később a pénzügyi perekre (adó, vám, illeték, jövedék) specializálódott.

2011-től megbízott, majd kinevezett tanácselnöke az LB/Kúria K.I. (pénzügyi) tanácsának. Tagja, illetve vezetője volt több kúriai jogelemző csoportnak (pl. személyi jövedelemadó, áfa, szakértő, választás). Számos előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésében vett részt (pl. C-324/11, C-208/15, C-114/16). Rendszeresen ad elő bírósági és más hivatásrendi konferenciákon (pl. BÜK, NKE, MOKLASZ, Soproni Pénzügyi Napok), szakmai képzéseken, elsősorban pénzügyi témakörben. Közigazgatási ítélezéshez kapcsolódó külföldi tanulmányutakon vett részt (pl. Prága, München, Isztambul). Szemináriumvezető az ELTE ÁJK Pénzügyi Jogi Tanszékén. 2012 február óta a Magyar Közigazgatási Bírák Egyesületének ügyvezető elnöke.

Dr. Hegedűs Mihály

A Tomori Pál Főiskola főiskolai tanára, valamint a Soproni Egyetem Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar Pénzügyi és Számviteli Intézetének oktatója, a Magyar Könyvvizsgálói Kamara alelnöke, az MKT, a MISZK, az Adótanácsadók Egyesületének, valamint az MTA köztestületi tagja.

Kutatási tevékenysége szerteágazó, jelenlegi kutatási területe a negyedik ipari forradalom, az információs technológia, az automatizálás, a digitális-záció hatásainak vizsgálata a számviteli, adózási rendszerekre, könyvelés, könyvvizsgálat és ellenőrzési módszertanokra. Több évtizede vizsgálja a rejtett gazdaság alakulását, amelyekről számos hazai és nemzetközi publikációt is megjelentetett.

Rendszeresen tart előadásokat pénzügyi, számviteli témájú konferenciákon, számos publikációja jelent meg hazai és nemzetközi tanulmánykötetekben és folyóiratokban, magyar és angol nyelven. Doktori fokozatát a Soproni Egyetem jogelődjének, a Nyugat-magyarországi Egyetem Széchenyi István Doktori Iskolájában szerezte meg az egészségügyi folyamatok elemzése témakörben. 2007 óta vesz az egészségügy gazdasági folyamatainak elemzésében, keresve a választ arra, hogyan lehet hatékony és finanszírozható egészségügyet építeni, hol húzódnak a határvonalak az ingyenes és a fizetős egészségügy között.

Számos felsőoktatási intézményben tart hazai és a nemzetközi számvitelhez, adózáshoz, könyvvizsgálathoz kapcsolódó kurzusokat. Gyakorló könyvvizsgáló, igazságügyi adó-, járulék- és könyvszakértő. Speciális szakterülete a befektetési alapok, alapkezelők, pénzügyi vállalkozások, az átalakulások könyvvizsgálata, valamint az egészségügyi intézményi beszámolók elemzése. IFRS oktatói, IFRS mérlegképes vizsgálóval és könyvvizsgálói minősítéssel rendelkezik, számos közérdeklődésnek kitett társaság IFRS szerint elkészített éves beszámolóját, átalakulását vizsgálta az elmúlt időszakban. Szakmai tevékenységét a Kecskeméti Főiskola címzetes főiskolai, a Soproni Egyetem címzetes egyetemi tanár címmel ismerte el.

Dr. Herich György

Közgazdaságtudományok kandidátusa, a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar c. egyetemi docense, a Magyar Okleveles Adószakértők Egyesület elnöke.

Pécsen született 1953-ban. A Vegyipari Gépészeti Technikumban megszerzett technikus/érettségi bizonyítványa után felsőfokú tanulmányait 1971-ben kezdte meg a Janus Pannonius Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karán gazdálkodási szakon. Egyetemi diplomáját 1976-ban szerezte meg. 1980-ban megszerezte doktori címét summa cum laude minősítéssel. 1990-ben az MTA Közgazdaságtudományok kandidátusa lett summa cum laude minősítéssel.

1991-ben adótanácsadó, 1992-ben mérlegképes könyvelő képesítést szerzett. 1996-ban adószakértő, 2003-ban okleveles adószakértő képzéseket végezte el. 1978-tól foglalkozik a magyar adórendszer kérdéseivel. Adott témakörben több mint 80 könyve jelent meg. Az egyetemi, főiskolai képzésben és a szakképzéseken a megjelent könyvei alaptankönyvnek számítanak. Az „adótan“ mint diszciplína és tantárgy magyarországi bevezetése, több tucat nemzetközi adószakmai fogalom hazai integrálása fűződik a nevéhez.

1990-től foglalkozik intenzíven a nemzetközi adózás kérdéseivel.

A nemzetközi adózás, nemzetközi adótervezés, összehasonlító adózás területén végzett kutató, oktató, tananyagfejlesztő munkája elismeréseként vezette a Pénzügyminisztériumhoz tartozó OKJ-s képzések, az okleveles adószakértő, az adótanácsadó és pénzügyi tanácsadó képzés tananyagainak és vizsgakövetelményeinek kidolgozását.

Jó vállalatasi kapcsolatokkal rendelkezik, több nagy hazai és nemzetközi holding tanácsadója. Több szakértői bizottságnak, számos nemzetközi szakmai szervezetnek tagja.

Jancsa-Pék Judit

Közgazdász, bejegyzett adószakértő. Diplomáját a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen szerezte pénzügy szakirányon, majd öt éven át az egyik nagy nemzetközi adótanácsadó cég hazai irodájánál dolgozott. 2006 óta a LeitnerLeitner adótanácsadó részlegének egyik vezetője, 2013 óta a cég vezető tanácsadója és partnere.

A Bécsi Közgazdaságtudományi Egyetem Nemzetközi Adózási karán posztgraduális képzés keretében LLM képesítést szerzett. Kiemelkedő tapasztalattal rendelkezik a nemzetközi adózás terén, különös tekintettel a társasági adózásra, a transzferárazás kérdéseire, valamint az általános forgalmi adóra. Munkája során elsősorban nemzeti és nemzetközi adózási ügyletekkel, transzferárazással, M&A tranzakciókkal, illetve vállalat átvilágítással foglalkozik. Ezek mellett a LeitnerLeitner képviselője az Európai Bizottság mellett működő Áfa Szakértői Csoportnak, melynek egyetlen magyar tagja, valamint a Magyar Adótanácsadók és Könyvviteli Szolgáltatók Országos Egyesülete Nemzetközi Adó Tagozatának elnöke, aki rendszeresen publikál és tart előadásokat itthon és külföldön egyaránt különféle hazai és nemzetközi adózási témákban.

Dr. Juhász István

Címzetes főiskolai tanár, egyetemi docens.

Cegléden született 1956-ban.

Alkalmazott matematikus (ELTE 1980), a matematikai tudományok doktora (1987), közgazdász (PSZF 1992).

Adótanácsadói és adószakértői képzettségeket is szerzett 1990-ben és 1993-ban.

Szakmai pályafutásának első lényeges állomása az Országos Vezetőképző Központ volt, ahol oktató-kutatóként dolgozott (1983-1988). Az APEH-ban 1989-től elemző közgazdászként dolgozott, majd 1990-ben a Pénzügyminisztériumba helyezték át, ahol osztályvezetőként az adóreform munkálataiban vett részt. 1993-tól 1999-ig a Saldo Rt. igazgatója volt. 1999 és 2005 között több minisztériumban volt főosztályvezető (Pénzügyminisztérium, Gazdasági Minisztérium, Belügyminisztérium), adópolitikával, valamint a lakás- és építésügy pénzügyi kérdéseivel foglalkozott. 2005-től az APEH elnökhelyettese, a Kiemelt Adók Igazgatóságának igazgatója, 2009-től 2013-ig rektori tanácsadó a Károly Róbert Főiskolán.

Oktatási tevékenysége keretében államháztartási, adózási tárgyakat tanított, konzulensként irányította hallgatói diplomamunkájának elkészítését, rendszeresen államvizsgáztatott.

Adótörténelmi kutatással foglalkozik, ennek keretében feldolgozta Magyarország adótörténetét, de az egyetemes adótörténelemmel kapcsolatban is számos írása jelent meg. Adótörténelmi cikkeinek száma meghaladja a 250-et.

Mintegy 60 könyv vagy könyv terjedelmű kiadvány szerzője, társszerzője, szerkesztője. Adózással, lakás- és építésüggyel foglalkozó cikkeinek száma meghaladja a 400-at, de jelent meg több matematikai tartalmú írása is. Több lapnak volt főszerkesztője, szerkesztője, legutóbb a 2007 és 2019 között megjelent Adóellenőrzés (későbbi neve ADÓKÓDEX-Adóellenőrzés) c. lapot szerkesztette.

Dr. Kenyeres Sándor

1977-ben végzett a Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karán okleveles középiskolai matematika-fizika tanárként, 1981-ben doktorált a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen gazdasági informatikából.

Nagy közigazgatási informatikai rendszerek fejlesztésével foglalkozott. 1988-ban csatlakozott az akkor alakuló Adóhivatalhoz, részt vett a szervezet informatikai rendszerének kialakításában.

1993 óta adótanácsadóként dolgozik, 2007 óta igazságügyi adó- és járulékszakszertő.

Több felsőoktatási intézményben oktatott, a Soproni Egyetem címzetes egyetemi docense. Korábban az adozona.hu és a Menedzserpraxis lapcsalád fórumain az adózással kapcsolatos ismeretterjesztésben vett részt.

Rendszeresen tart adószakmai képzéseket és továbbképzéseket. A képzéseken ki- rendelés esetén vizsgálő feladatot lát el adózási és számviteli szakterületeken. Több adózási konferencia szervezője, illetve meghívott előadója, e témakörben rendszeresen publikál. A 2019-ben, az áfa első publikációjának centenáriuma- ra megjelent kötet egyik szerkesztője és szerzője. A Magyar Tudományos Művek Tárában mintegy 140 publikációját tartják nyilván.

Prof. Dr. Kovács Árpád

Költségvetési Tanács elnöke, a Magyar Közgazdasági Társaság örökös tiszteletbeli elnöke.

1948-ban Szombathelyen született. Építőmérnöki tanulmányait 1971-ben a Budapesti Műszaki Egyetemen fejezi be, majd az egyetem Építészmérnöki Karán, 1975-ben nyer szervező szakmérnöki diplomát, két évre rá műszaki doktori fokozatot. Pályáját 1971-ben tervezőmérnökként kezdi, majd a közlekedésügyi minisztérium munkatársa. 1979 és 1989 között előbb gazdasági szakértő, majd az Építés- Közlekedés és Postaügyi főosztály vezetője a kormányzati ellenőrzés központi szervében. 1989-ben az USA számvevőszékénél, a General Accountability Office-nál tanul.

1990-től az újjáalakult Magyar Állami Számvevőszék főcsoportfőnöke, majd szakigazgatója, 1994-ben gyakornok az EU Bizottság pénzügyi igazgatóságán. 1996-ban az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Zrt. elnökévé nevezik ki. 1997 végén az Országgyűlés 12 évre az Állami Számvevőszék elnökévé választja. Munkájához kapcsolódóan előbb a Számvevőszékek Világszervezetének, INTO-SAI-nak az alelnöke, majd három évre elnöke.

Hivatali ideje lejártával 2010-től ismét a közösségi vagyonkezelés irányításához és ellenőrzéséhez kapcsolódik a munkája. 2012-ben a Költségvetési Tanács elnökévé nevezik ki, mely megbízását 2018-ban újabb hat évre a Köztársasági Elnök megerősít. Vezetői munkája mellett 2001-ben gazdaságtudományi PhD-t szerez, majd habilitál.

2009-től a Szegedi Tudományegyetem professzora, majd professzor emeritusa. Több egyetem díszdoktora, magántanára, címzetes professzora. Számos pénzügyi ellenőrzéssel, államháztartási működéssel kapcsolatos monográfia illetve könyv- és könyvfejezet szerzője. Mintegy háromszáz, gyakran idézett szakcikket publikált itthon és külföldön. Életrajzi kötete „Az első hetven év” címmel 2019-ben jelent meg. A Magyar Pénzügyi Gazdasági Ellenőrök egyesületének 1997 és 2010 között elnöke, majd társelnöke. 2008-tól kilenc éven át a Magyar Közgazdasági Társaság elnöke, 2017-től örökös tiszteletbeli elnöke.

Dr. Molnár Gábor Miklós

Jogász-közgazdász, kúriai bíró, tanácselnök.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának, valamint a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának oktatója.

A Magyar Büntetőjogi Társaság alelnöke.

1979-ben a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán jogi doktori diplomát, 1990-ben a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Jogász-közgazdász Tagozatának gazdálkodási szakán okleveles jogász-közgazdász diplomát, majd 1999-ben az ELTE Jogi Továbbképző Intézetében gazdasági büntetőjogi szakjogász diplomát szerzett. Doktori fokozatát 2011-ben a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolájában szerezte meg. Doktori értekezését az adócsalás témaköréből írta.

26 éves ügyészégi pályafutása során 17 évig szolgált legfőbb ügyészégi ügyészként. 2003 januárjától fellebbviteli főügyészként létrehozta, majd vezette a Fővárosi Fellebbviteli Főügyészséget. 2005 januárjától az Igazságügyi Minisztérium büntetőjogi és kegyelmi ügyekért felelős főcsoportfőnökeként irányította és képviselte a kormányzat büntető anyagi, eljárási és végrehajtási jogi kodifikációs tevékenységét, és koordinálta a korrupció elleni küzdelemmel kapcsolatos kormányzati feladatokat. 2007 januárjától a Legfelsőbb Bíróság bírója, a Büntető Kollégium tagja. 2012-től a Kúria tanácselnöke.

1993 óta oktat az ELTE Büntetőjogi Tanszékén, 2003-tól az ELTE AJK tiszteletbeli tanára. A megalakulásától – 1995 óta – működik közre a PPKE JÁK feladatainak az ellátásában, 1996-tól a Büntető Anyagi, Eljárási és Végrehajtási Jogi Tanszék munkájában. 2000 óta címzetes egyetemi docens, 2005 óta mestertanár, egyetemi adjunktus.

Dr. Parragh Bianka

2017-től a Magyar Nemzeti Bank Monetáris Tanácsának tagja, emellett a Nemzeti Közszerológati Egyetem Eötvös József Kutatóközpontjának tudományos főmunkatársa, és az Óbudai Egyetem adjunktusa.

2001-ben okleveles közgazdászként végzett a Soproni Egyetem jogelődjének számító Nyugat-Magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Karán, majd 2004-ben jogi szakokleveles közgazdász diplomát szerzett a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán. Doktori (PhD) fokozatát a Nyugat-magyarországi Egyetem Széchenyi István Doktori Iskolájában, Társadalomtudományok tudományágban, Gazdálkodás- és Szervezéstudományok területen szerezte 2010-ben. A reálszférában tízéves vállalatvezetői gyakorlattal rendelkezik, amelyet ipari-kereskedelmi területen szerzett. 2009-től az Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Kar Vállalkozásmenedzsment Intézetének oktatója. 2014-től 2017-ig a Nemzeti Közszerológati Egyetem Államtudományi és Közigazgatási Kar Közpénzügyi és Államháztartási Intézetének egyetemi adjunktusa, majd a Nemzeti Közszerológati Egyetem Államtudományi és Közigazgatási Kar Közpénzügyi Kutatóintézetének kutatója. 2017 márciusában a Magyar Nemzeti Bank Monetáris Tanácsának tagjává választotta az Országgyűlés. A Magyar Közgazdasági Társaság Versenyképesség szakosztályának, valamint a Felelős Vállalatirányítás szakosztályának elnökségi tagja. Kutatási és publikációs területe az aktív állami szerepvállalással összefüggő innovatív monetáris politika, a gazdaságpolitikai ágak közötti összhang reálgazdasági hatásai, illetve a fiskális és monetáris politika összefüggései, elsősorban a versenyképesség (állami és vállalati versenyképesség), valamint a gazdasági kormányzás és érdekképviselet dimenziójában.

Dr. Pataki László

A Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Üzleti Tudományok Intézetének, valamint a Soproni Egyetem Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar Pénzügyi és Számviteli Intézetének oktatója. Az MTA köztestületi tagja.

Sopronban született, ott folytatta általános és középiskolai tanulmányait. Egyetemi tanulmányait 1987-ben a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen üzemszervező agrármérnökként végezte. 1990-ben okleveles mezőgazdasági vállalatgazdasági-gazdaságelemző szakmérnöki végzettséget szerzett.

Sikeres mérlegképes könyvelői vizsgákat tett mezőgazdasági és pénzügyi szakon. 1987 és 1997 között a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Számviteli és pénzügyi tanszékén dolgozott tanársegédként, majd adjunktusként. 1997 és 2007 között a Károly Róbert Főiskolán dolgozott docensként, majd 2008-tól a Nyugat-magyarországi Egyetem (ma Soproni Egyetem) docense. 2013-tól főállásban a Szent István Egyetemen oktat, ahol az Üzleti Tudományok Intézetének igazgatóhelyettese. 2004 szeptemberétől 2007 végéig a Pénzügy-számvitel BA szak szakfelelőse volt a Károly Róbert Főiskolán.

1993-ban egyetemi doktori, majd 2003-ban PhD fokozatot szerzett. Ez utóbbit a Szent István Egyetem Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Doktori Iskolájában. 1993 és 1996 között egy könyvelő és pénzügyi tanácsadó Kft. ügyvezető igazgatója volt. Több kisvállalkozásnak volt évekig gazdasági vezetője.

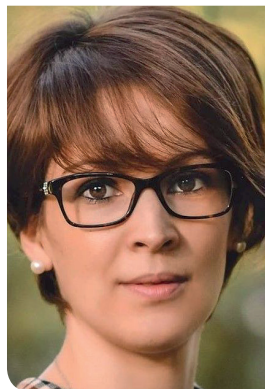
Publikációinak száma meghaladja a 140-et. Témavezetésével eddig 4-en szereztek PhD fokozatot, s jelenleg is több doktorandusz hallgatója van.

Főbb oktatott tárgyai: pénzügytan, vállalati pénzügyek, befektetések, nemzetközi pénzügyek. Rendszeres résztvevője hazai és nemzetközi tudományos konferenciáknak, PhD nyilvános viták és záróvizsgák bizottságainak. Nős, két gyermek édesapja.

Dr. Pétervári Zsófia

Pétervári Zsófia 1984. március 15-én született Szombathelyen. Érettségi bizonyítványát a szombathelyi Premontrai Rendi Szent Norbert Gimnáziumban szerezte, ahol speciális angol osztályba járt. Főiskolai tanulmányait a Berzsenyi Dániel Főiskola Természettudományi Karán végezte, ahol 2007-ben gazdálkodási szakon diplomát szerzett. 2007-2012 között a Perfekt Szakközép-és Szakiskola Vas megyei képzési központjában tanított.

Egyetemi tanulmányait a soproni Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Karán szerezte, ahol 2010-ben jeles minősítéssel közgazdász oklevelet szerzett. Mindeközben megkezdte munkáját a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Nyugat-dunántúli Regionális Adó Főigazgatóságán, mint adóellenőr. Az egyetem elvégzése után 2014-ben PhD fokozatot szerzett a soproni Nyugat-magyarországi Egyetem Széchenyi István Doktori Iskolájában. 2013 márciusától Apáczai Csere János Doktoranduszi Ösztöndíjban részesült egy éven át. Államilag elismert középfokú szakmai anyaggal bővített „C” típusú angol, és középfokú szakmai anyaggal bővített „C” típusú német nyelvvizsgákkal rendelkezik. 2015 óta óraadó, majd egyetemi adjunktus az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán, Szombathelyen. 2018-ban nevelőtanári diplomát szerzett az ELTE-n, Szombathelyen. Jelenleg is több hallgató témavezetője az egyetemen. Főbb oktatott tárgyai: pénzügy, vállalatgazdaságtan, emberi erőforrás menedzsment, szervezetelemzés, szervezetelemélet, vezetői kompetenciafejlesztés. Publikációinak száma meghaladja a 20-at. Jelenleg is a NAV Vas Megyei Adó- és Vámigazgatóságán dolgozik, mint áfaellenőr. Egy gyermek édesanyja.

Dr. Pulay Gyula Zoltán

Közgazdász, 2012 óta az Állami Számvevőszék számvevő igazgatója. Elsősorban elemzési és nemzetközi vonatkozású projektek felügyelete tartozik a munkakörébe. Emellett habilitált egyetemi docens a Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Karán.

2006-tól az Állami Számvevőszék Fejlesztési és Módszertani Intézetének főigazgató-helyettese, majd Kutatóintézetének főigazgatója volt. 1982 és 2006 között az államigazgatásban dolgozott, 1990-től kezdve állami vezetőként.

2007-ben szerzett doktori (PhD) fokozatot gazdálkodás- és szervezéstudományok tudományágban. A Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja, az Emberi Erőforrások Gazdaságtana tudományos bizottság tagja. A Pénzügyi Szemle és az Új Magyar Közigazgatás szerkesztő bizottságának tagja. Több mint száz tudományos publikáció szerzője, társszerzője.

Siklósiné Antal Gyöngyi

A Pénzügyminisztérium Adópolitikai és Nemzetközi Adózási Főosztályának vezető kormányfőtanácsosa.

2002-ben állami ösztöndíjjal végzett a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Nemzetközi kapcsolatok szakirányán. Egyetemi évei alatt több külföldi egyetemen megfordult ösztöndíjasként.

2005-ben közigazgatási szakvizsgát tett, 2006-ban adótanácsadói képesítést szerzett, 2007-ben pedig az Eötvös Loránd Tudományegyetem Jogi Továbbképző Intézetében jogi szakoklevelet. 2002 óta dolgozik a Pénzügyminisztériumban, 2002-2011 között személyi jövedelemadó területen. 2011-től harmadik gyermeke születéséig a Pénzügyminisztérium Nemzetközi Adózási Osztályát vezette. Feladata volt Magyarország adóügyi egyezményeinek az előkészítése, tárgyalása, a törvényi megerősítés koordinációja, az egyezmények értelmezése; az adóügyek területén Magyarország OECD-beli képviselőjének koordinációja, a munkacsoportok munkájában való közvetlen részvétel, az OECD Budapesti Adóközpontjának működtetése. Jelenleg is itt dolgozik.

Munkája során több alkalommal részesült miniszteri elismerésben.

2004 óta folyamatosan tudományos, oktatási, lektori tevékenységet folytat adószakmai területen. Szakmai továbbképzések, konferenciák rendszeres előadója. Számos publikációja jelent meg, többek között a Wolters Kluwer és a HVG kiadó kiadványaiban, az Adó szaklapban, Adóvilágban, Szakma folyóiratokban, illetve több szakmai kiadványban közreműködött. 2015 óta az International Bureau of Fiscal Documentation (IBFD) levelező szerzője.

2008 óta együttműködik a Pénzügyminisztérium pénzügyi szakképzési területével a mérlegképes könyvelők, adótanácsadók, okleveles adószakértők képzése terén, a komplex szakmai vizsgák vizsgálónői szaknévsorában szerepel.

2017-ben okleveles nemzetköziadó-szakértő képesítést szerzett, ekkortól tagja a Magyar Okleveles Adószakértők Egyesületének.

Angol, német és orosz nyelveken beszél. Három kislány édesanyja.

Dr. habil. Széles Zsuzsanna

A Soproni Egyetem Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar és a Budapesti Metropolitan Egyetem Üzleti, Kommunikációs és Turisztikai Kar egyetemi docense.

Tanulmányait a GATE GTK-n végezte, ahol 1999-ben szerzett diplomát pénzügy-számvitel szakirányon. 1999-től a Közgazdaságtudományi Doktori Iskola ösztöndíjas doktorandusza. 2006-ban sikeresen, „summa cum laude” minősítéssel védte meg doktori disszertációját vállalkozásfinanszírozás témakörben, 2011-ben habilitált. 1997-ben sikeres brókervizsgát tett, 1999-ben mérlegképes minősítést, 2001-ben EU agrármenedzser diplomát, 2004-ben pénzügyi-számviteli szakellenőri, 2005-ben pályázati tanácsadói, 2013-ban AVS minősítést, és 2014-ben adótanácsadó képesítést szerzett. Oktatási és kutatási területe: vállalkozásfinanszírozás, vállalati pénzügyek, adózás, értékelemzés, bankszámvitel. Több hazai és külföldi felsőoktatási intézmény oktatója, és több doktori iskola munkájában is aktív szerepet vállal. Témavezetésével 3 fő szerzett PhD fokozatot. 2017-től a pénzügy-számvitel alapszak felelőse a METU-n. Tagja a SAVEI, a MÉT, az ETAP, az IAES szervezeteknek. 2016-tól a MÉT alelnöke. 2014-től az NGM Pénzügyi ágazati szakképzések vizsgabizottsági tagja. A Selye E-Studies Szerkesztőbizottságának tagja. 2008-tól az MTA, Agrárközgazdasági Bizottság tagja, majd állandó meghívottja. 2004 és 2012 között a SZIE Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola titkára. 2016-ban a METU legjobb oktatója minősítésben, 2011-ben SZIE Babérkoszorú kitüntetésben részesült. Az oktatás mellett a szakmai életben is aktívan részt vesz. 2004-től több vállalkozás, non-profit szervezet mérlegképes könyvelője, pénzügyi tanácsadója. Számos pályázat résztvevője.

Dr. Vágyi Ferenc Róbert

Először a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett okleveles közgazda (1988) diplomát. Szakmai továbbképzés keretében megszerezte az adótanácsadói (1989), az okleveles könyvvizsgálói (1997), az okleveles adószakértői (2003), majd az IFRS mérlegképes könyvelői (2017) képesítést, végzettséget. PhD-fokozatot 2005-ben szerzett. 1993 óta folytat oktatási tevékenységet, 2001 és 2020 között az induláskor Nyugat-magyarországi, ma újra Soproni Egyetem néven működő intézmény Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar Pénzügyi és Számviteli Intézete keretében, illetve 2003-tól 2012-ig óraadóként az ELTE Jogi Továbbképző Intézetben. Előtte dolgozott a bankszektorban, a közigazgatásban és a vállalati szektorban is. Több cégnek volt a gazdasági vezetője vagy tanácsadója. A Magyar Okleveles Adószakértők Egyesülete alelnökéként szakmai érdekképviselőt lát el egyes adózási kérdések jogszabályi hátterének megteremtésében. A Magyar Adótanácsadók és Könyvviteli Szolgáltatók Országos Egyesülete elnökségi tagjaként segít a készülő jogszabályok véleményezésében, illetve koordinátorként dolgozik A Jövő Tudatos Adózói társadalmi felelősségvállalási programban. Kutatóként foglalkozik az adórendszer változásával, az egyes adóreformok közgazdasági és társadalmi hatásaival, nemzetközi adózási kérdésekkel.

Tanácsadói és felsőoktatási kulcsterületei: nemzetközi adótervezés, belföldi adótervezés, kontrollingrendszerek tervezése, az üzletviteli tanácsadás több területe. Számos pénzügyi témájú konferencián tartott már és tart manapság is rendszeresen előadásokat.

Számos publikáció és szakkönyv szerzője.

Prof. Dr. Varga József

Varga József tanulmányait a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Pénzügy Szakán végezte 1983 és 1987 között.

1992-ig ugyanitt tudományos aspiráns. 1992-ben egyetemi doktori fokozatot, 2003-ban PhD-fokozatot szerzett. Habilitációját 2014-ben szerezte meg a Kaposvári Egyetemen. 2020-tól a Kaposvári Egyetem professzora. 2005-től a BCE főállású egyetemi docense, jelenleg a Kaposvári Egyetemen főállású egyetemi tanár, a Budapesti Corvinus Egyetemen félállású egyetemi docens.

Megalapítása óta tanít az EMTE Erdélyi Magyar Tudományegyetem csíkszeredai karán.

2013-ban a Kaposvári Egyetem Baka József Szakkollégium alapító igazgatója, 2013 és 2016 között vezető tanára, 2013-tól az Iszlám Tudományok Kutatóintézet alapító intézetigazgatója.

2013-2017 között a Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Karának tudományos dékánhelyettese.

A Magyar Közgazdasági Társaság Somogy megyei szervezetének főtíkára. Számos szakkönyv és szakcikk szerzője, illetve társszerzője. Publikációi a pénzügyi, banki és agrárfinanszírozási területen jelentek meg. Kutatási területei a helyi pénzrendszerek, a hagyományos és iszlám bankrendszer működése.

